

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַוְוָה בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצָאֵינוּ,
וְצִאֲצָאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, פְּלָנוּ וְיִדְעֵי שְׂמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר פֹּה תִבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׂמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פְּנֵינוּ אֱלֹהֵיךָ וַיְחַנֵּךְ: יִשְׂאֵל
יְהוָה | פְּנֵינוּ אֱלֹהֵיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם:**

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על ידי ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:**

**וְאַהֲבַתְּ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָ
הַיּוֹם, עַל לִבְבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנְיֶךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וְלַעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דַגְּנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ
לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְּׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וּסְרַתְּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה
אִף יי בְּכֶם וְעִצַּר אֶת הַשְּׁמִים וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבְדַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵיךָ עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרַתְּתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדַתְּתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמִים עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצֵת עַל בְּנָפְי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנּוּ עַל צִיצֵת הַכֹּהֵן, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצֵת,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הֲרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַד בְּמוֹד
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החרדש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צַדִּיקִים יִדְּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֵיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שנותן לו מהוויו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־יתבות "לה'")) בצירוף שםם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החרד כולו ייהפך ל"חרד ובית של צדקה".

קיד.

בו מבואר מפני מה זכה יהודה למלכות:

א בצאת ישראל ממצרים בית יעקב מעם לעז: ב היתה יהודה לקדשו ישראל ממשלותיו:
ג הים ראה ויגם הירדן יפכ לאחור: ד ההרים רקדו כאילים גבעות פכניצאן: ה מהלך
הים פי תגום הירדן תפכ לאחור: ו ההרים תרקדו כאילים גבעות פכניצאן: ז מלפני ארון
חולי ארץ מלפני אלוה יעקב: ח ההפכי הצור אגם מים חלמויש למעיניו מים:

קמו.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לא לנו | יהוה לא לנו פילשמך תן כבוד על חסדך על אמתך: ב למה יאמרו הגוים
איהנא אלהיהם: ג ואלהינו בשמים כל אשר חפץ עשה: ד עצביהם כסף וזהב מעשה
ידי אדם: ה פה להם ולא ידברו עינים להם ולא יראו: ו אזנים להם ולא ישמעו אף להם
ולא יריחון: ז ידיהם | ולא ימישון רגליהם ולא יהלכו לא ייהגו בגוונם: ח פמוהם יהיו
עשיהם כל אשר פטח פהם: ט ישראל פטח ביהוה עזרם ומגנם הוא: י בית אהרן פטחו
ביהוה עזרם ומגנם הוא: יא יראי יהוה פטחו ביהוה עזרם ומגנם הוא: יב יהוה זכרנו יברך
יברך את בית ישראל יברך את בית אהרן: יג יברך יראי יהוה הקטנים עם הגדלים: יד יסוף
יהוה עליכם עליכם ועל בניכם: טו ברוכים אתם ליהוה עשה שמים וארץ: טז השמים
שמים ליהוה והארץ נתן לבני אדם: יז לא הפתים יהללויה ולא פלי ירדי דומה:
יח ואנחנו | נברך יה מעתה ועד עולם הללויה:

אגרות קודש

[צום העשירי יהפך בקרוב לששון. ולשמחה, ה'תשכ"א]

... ומזכירני זה פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר - שסיפר שבעת התחילו בעניי מסחר, בקש - בתור
פ"ג - מכ"ק אביו אדמו"ר יער זאל ניט האבען די בעלי בתעשע הנחות", והוסיף בסיפורו לי, בע"ב -
הנחות מזוהמות הן כמובן בדקות, שהרי הדברים אמורים בבע"ב שומרי תורה ומצוה במילואם, אלא
שכביאור החסידות - נמצאים במצרים, מצרים וגבולים, כל משך חייהם, דכל משך חייהם היום הוא
כהתאמול, והמחר - כהיום, ואפילו המחר שלאחר זמן, ולא עוד אלא ששאפיה לשינוי-הרי זה ענינו של
משוגע בעיניהם, ז. א. חוץ למסגרת שכל הבריא.

וכמה מאירים דברי רבנו הזקן בספר התניא שלו, שבלשון המשנה בכל דור ודור חייב אדם
לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, הוסיף רבנו הזקן המלות "ובכל יום ויום".

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפיליןב
- (ב) מזמורי תהלים קיד, קטוג
- (ג) מאמר ד"ה ויקרא יעקב אל בניו
שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"הה
- (ד) שיחת שבת פרשת ויחי,
י"ד טבת, ה'תשכ"היא
- (ה) לקוטי שיחות – פרשת ויחי
בלה"ק) כרך טויד
- (ו) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"לכ
- (ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחיכג
- (ח) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויחיכד
- (ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחינא
- (י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת ויחינב
- (יא) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחיסג
- (יב) הלכה יומית לעיון ברמב"םסו
- שיעורי רמב"ם**
- (יג) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחיסט
- (יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחיקלו
- (טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחיקנה
- (טז) נביאים וכתובים
ישעיה פרק יז, משלי פרק כהקנו
- (יז) משניות – מסכת נידה
ביאור קהתיקנח
- (יח) עין יעקב מסכת יומאקסג
- (ט) מסכת גיטין עם ביאורים
מדף ז עד דף יגקסד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כ) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים
אדמו"ר הזקןקצג
- (כא) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקןקצג
- (כב) תורה אור
אדמו"ר הזקןקצו
- (כג) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעיר
- (כד) מאמרי הצ"צ – מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו
אדמו"ר ה"צמח צדק"רא
- (כה) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"שרא
- (כו) שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב
אדמו"ר מוהר"ש"ברב
- (כז) ספר המאמרים ה'תש"א
אדמו"ר מוהר"ש"ברד
- (כח) ספר השיחות היש"ת-תש"א בלה"ק
אדמו"ר מוהר"ש"ברה
- (כט) אגרות קודש
אדמו"ר מוהר"ש"ברו
- (ל) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת ויחירז
- (לא) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחיריד
- (לב) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודשרטו
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

1 יש ג' לשונות, דבור וְאָמְרָה וְהִגְדָּה⁵, וְאָמְרוּ בַּזֶּה־ר⁶ שְׁזָהוּ
 2 'כָּל־ל' שָׁפַל מְקוֹם שְׁנֹאֲמַר לְשׁוֹן 'הִגְדָּה' - הוּא מִלִּין
 3 דְחֻקְמִתָּא⁷ דְּבִרֵי חֲכָמָה וְיִלְהַעִיר, שִׁ'הִגְדָּה' הוּא גַם מְלִשׁוֹן
 4 הַמְשָׁכָה, כְּמוֹ לְשׁוֹן הַכְּתוּב בְּסֵפֶר דְּנִיאל נְהַר דִּינּוֹר דְּנִגְדִי נַהַר שֶׁל
 5 אֲשֶׁר שֶׁנִּמְשַׁךְ כו'⁸, שְׁמוֹרָה עַל
 6 הַמְשָׁכָה יִרְדָּת וְהַתְּגִלוֹת הָעֲנִין
 7 הַנִּמְשַׁךְ מִשְׁרָשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְזָהוּ
 8 שְׁלִשׁוֹן 'הִגְדָּה' הוּא בִּיטוּי
 9 שְׁמַתִּיחַס לְדִיבּוּר שֶׁל מִלִּין
 10 דְחֻקְמִתָּא, שְׁהוּא עֲנִין
 11 הַמְשָׁכָה יִרְדָּת וְהַתְּגִלוֹת הַחֻקְמָה
 12 מִשְׁרָשָׁה וּמְקוֹרָה כו'. וְזָהוּ
 13 גַם מֵה שְׁפָתוֹב⁹ עַל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ
 14 הוּא הַמְּגִיד מְרָאשִׁית מֵהַתְּחִלָּה
 15 אַחֲרִית אֶת הַסּוּף, שְׁהוּא עֲנִין
 16 הַהִמְשָׁכָה וְהַגִּלּוּי ("מְגִיד")
 17 מִבְּחִינַת הַחֻקְמָה הָרֵאשׁוֹנָה מֵעֵשֶׂר
 18 הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת ("רְאשִׁית")
 19 לְבְחִינַת הַמְּלָכוּת הָאֲחֵרוֹנָה מֵעֵשֶׂר
 20 הַסְּפִירוֹת ("אַחֲרִית")¹⁰,
 21 וְהִרְאָה לִכְךָ שֶׁכֵּל 'הִגְדָּה' קְשׁוּרָה
 22 לְגִלּוּי דְּבִרֵי חֲכָמָה הֵיא מִיַּעֲקֹב
 23 שְׁאֲמַר לְבָנָיו וְאָגִידָה לְכֶם
 24 גו', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
 25 שְׂרָצָה לְגִלוֹת לָהֶם הַקֶּץ,
 26 וְנֹאֲמַר לְשׁוֹן 'הִגְדָּה', כִּי
 27 לְשׁוֹן 'הִגְדָּה' הוּא מִלִּין
 28 דְחֻקְמִתָּא.

1 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הָאֶסְפוּ וְאָגִידָה לְכֶם אֶת אֲשֶׁר
 2 יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים¹, וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל², בְּקֶשׁ
 3 רִצָּה יַעֲקֹב לְגִלוֹת לְבָנָיו קֶץ הַיָּמִין מוֹעֵד סוּף הַגִּלוֹת וְהַגְּאוּלָּה
 4 הַשְּׁלִימָה, וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
 5 שְׂכִינָה וְלֹא גִלָּה. וְכֵן הוּא
 6 בְּפִירוּשׁ רִש"י [שְׁנוּסָף עַל
 7 מֵה שְׁפָתָב בְּהַתְּחִלַּת הַפְּרָשָׁה,
 8 פְּרַשְׁת וַיְחִי, לְמָה פְּרָשָׁה זֹ
 9 סְתוּמָה פְּרַשְׁת וַיְחִי כְּתוּבָה בְּסֵפֶר
 10 הַתּוֹרָה מִיד בְּסוּיִם פְּרַשְׁת וַיִּגַּשׁ לְלֹא
 11 רִיוּחַ בֵּין שְׁתֵי הַפְּרָשׁוֹת כו' שְׁבַקְשׁ
 12 לְגִלוֹת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם
 13 מִמֶּנּוּ, שְׁהוּבָא כָּאֵן בְּתַחֲלִיל
 14 פְּרַשְׁת וַיְחִי כְּבִ'דְרָךְ אַגְב',
 15 מוֹסִיף רִש"י וּמְבַאֵר עֲנִין זֶה
 16 בְּפִרְטוּיּוֹת יוֹתֵר מִמְּקוֹמוֹ
 17 הָעֵקֶרִי, בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב
 18 "וְאָגִידָה לְכֶם", בְּקֶשׁ לְגִלוֹת
 19 אֶת הַקֶּץ וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
 20 שְׂכִינָה, וְהַתְּחִיל יַעֲקֹב אֹמֵר
 21 לְבָנָיו בְּמִקוֹם אֵת גִּלּוּי הַקֶּץ דְּבָרִים
 22 אַחֲרִים³.

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה (הנחה בלתי מוגה)

1 וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו וַיֹּאמֶר הָאֶסְפוּ וְאָגִידָה
 2 לְכֶם אֶת אֲשֶׁר יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית
 3 הַיָּמִים¹, וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל², בְּקֶשׁ יַעֲקֹב
 4 לְגִלוֹת לְבָנָיו קֶץ הַיָּמִין, וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה.
 5 וְכֵן הוּא בְּפִירוּשׁ רִש"י [שְׁנוּסָף עַל מֵה שְׁפָתָב
 6 בְּהַתְּחִלַּת הַפְּרָשָׁה, לְמָה פְּרָשָׁה זֹ סְתוּמָה כו'
 7 שְׁבַקְשׁ לְגִלוֹת אֶת הַקֶּץ לְבָנָיו וְנִסְתַּם מִמֶּנּוּ,
 8 שְׁהוּבָא כָּאֵן כְּבִ'דְרָךְ אַגְב', מוֹסִיף וּמְבַאֵר
 9 בְּפִרְטוּיּוֹת יוֹתֵר מִמְּקוֹמוֹ הָעֵקֶרִי, בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב
 10 "וְאָגִידָה לְכֶם", בְּקֶשׁ לְגִלוֹת אֶת הַקֶּץ וְנִסְתַּלְקָה
 11 מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה, וְהַתְּחִיל אֹמֵר דְּבָרִים אַחֲרִים³.
 12 וַיֵּשׁ לוֹמַר, שְׁעֲנִין זֶה (שְׁבַקְשׁ לְגִלוֹת אֶת הַקֶּץ)
 13 מוּבָן מִמֵּה שְׁפָתָב כָּאֵן לְשׁוֹן הִגְדָּה ("אָגִידָה
 14 לְכֶם") דְּוָקָא.

15 (ב) וּבְהִקְדָּיִם הַמְּבַאֵר בְּאַחַד הַבִּיבְלָאָף שְׁיַצְאוּ
 16 מִן הַשְּׂבִיָּה אֶל הַחֲרוּת (וְכַנְרָאָה
 17 שְׁעַל זֶה מִיּוֹסֵד הַמְּאָמַר דְּבוּר־הַמַּתְּחִיל "נִתְּמוּ" שֶׁל אֲדָמוֹר מְהַר"ש⁴),
 18 שְׁבַעֲנִין הַדְּבוּר יֵשׁ ג' לְשׁוֹנוֹת, דְּבוּר וְאָמְרָה וְהִגְדָּה⁵, וְאָמְרוּ בַּזֶּה־ר⁶ שְׁזָהוּ
 19 'כָּל־ל' שָׁפַל מְקוֹם שְׁנֹאֲמַר לְשׁוֹן 'הִגְדָּה' - הוּא מִלִּין דְּחֻקְמִתָּא⁷ וְיִלְהַעִיר,
 20 שִׁ'הִגְדָּה' הוּא גַם מְלִשׁוֹן הַמְשָׁכָה, כְּמוֹ נְהַר דִּינּוֹר דְּנִגְדִי כו'⁸, שְׁמוֹרָה עַל
 21 הַמְשָׁכָה הָעֲנִין מִשְׁרָשׁוֹ וּמְקוֹרוֹ, וְזָהוּ שְׁלִשׁוֹן 'הִגְדָּה' הוּא מִלִּין דְּחֻקְמִתָּא,
 22 שְׁהוּא עֲנִין הַמְשָׁכָה הַחֻקְמָה מִשְׁרָשָׁה וּמְקוֹרָה כו'. וְזָהוּ גַם מֵה שְׁפָתוֹב⁹
 23 הַמְּגִיד מְרָאשִׁית אַחֲרִית, שְׁהוּא עֲנִין הַהִמְשָׁכָה ("מְגִיד") מִבְּחִינַת הַחֻקְמָה
 24 ("רְאשִׁית") לְבְחִינַת הַמְּלָכוּת ("אַחֲרִית")¹⁰, וְהִרְאָה הֵיא מִיַּעֲקֹב שְׁאֲמַר לְבָנָיו
 25 "וְאָגִידָה לְכֶם" גו', וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל שְׂרָצָה לְגִלוֹת לָהֶם הַקֶּץ, וְנֹאֲמַר לְשׁוֹן

(1) פרשתנו מט, א. וראה אה"ת פרשתנו שנת, א ואילך. (2) פסחים נו, א. וראה ב"ר פצ"ח, ב. זח"א פרשתנו רלד, ב.
 (3) פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס - נתבארו בשיחות שבהתוועדות (לקו"ש ח"י ע' 167 ואילך). (4) דשנת תרכ"ו
 (נדפס בסה"מ תרכ"ו ע' קצה ואילך). וראה גם ד"ה מהיכן זכו תרכ"ז (סה"מ תרכ"ז ע' שפג ואילך). המשך מצה זו תר"ם
 (סה"מ תר"ם ח"א ע' רנה). (5) להעיר גם מלקוטי לוי"צ אנ"ק ע' שמג. (6) פרשתנו רמט, א. ח"ג נ, ב. קסא, א. וראה אה"ת
 שם. שפג, א. (7) ראה אה"ת שם שנת, א ואילך. (8) דניאל ז, י. (9) ישעי' מו, י. (10) אה"ת שם.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וְאָמְרוּ בְּהֵרָא¹¹ הַטַּעַם מִפְּנֵי מַה דְּוָקָא הִבְיטוּ 'הַגְּדָה' מֵתוּךְ
2 שלושת הביטויים של דיבור (דיבור, אמירה והגדה) מוֹרָה עַל מִלִּין
3 דְּחֻמְתָּא, כִּי בְּתַבְתּ "וְאֵגִידָה" יֵשׁ אוֹתוֹת גִּימ"ל דְּל"ת,
4 שֶׁהוּא ראשי התיבות של המילים גּוֹמֵל דְּלִים¹², לְשׁוֹן הַשְּׁפָעָה,
5 וְלֶכֶן גְּמִילוֹת חֲסָדִים מִתְחִיל
6 בְּגִימ"ל עַל שֵׁם שֶׁהוּא בְּחִינַת
7 הַשְּׁפָעָה נְתִיבָה שֶׁל חֶסֶד, וְגַם
8 גְּאוּלָּה שֶׁהִיא גַם בֶּן בְּחִינַת
9 הַשְּׁפָעָה מִתְחִיל בְּגִימ"ל,
10 וּכְתִיב¹³ חֲסָדֵי ה' גוֹ' פֶּעַל כָּל
11 אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ גוֹ', שְׂגִימ"ל
12 הוּא בְּחִינַת הַשְּׁפָעָה נְתִיבָה.
13 וְדָל"ת הוּא בְּחִינַת מְקַבֵּל אֵת
14 הַנְּתִיבָה וְהַשְּׁפָעָה, שְׁזָהוּ שְׂאֲמַר
15 דְּוֹד עַל עֲצֻמוֹ "דְּלוֹתֵי וְלִי
16 יְהוֹשִׁיעַ"¹⁴, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁵
17 כִּי עֲנִי וְאֶבְיֹן אֲנִי, וְהַטַּעַם לִכְךָ
18 שֶׁדוֹד הַמֶּלֶךְ אָמַר עַל עֲצֻמוֹ לְשׁוֹנוֹת
19 אֵלוֹ שֶׁל עֲנִיּוֹת, בְּחִינַת מְקַבֵּל, הוּא כִּי
20 סִיְהָרָא הִירַח (סְפִירַת הַמַּלְכוּת,
21 מְדַרְגֵת דְּוֹד) לִית לָהּ מְגַרְמָה
22 כְּלוּם¹⁶ אֵין לָהּ כְּלוּם מִשֵּׁל עֲצֻמָּה,
23 וּמִקְבַּלַת אֵת כֹּל הָאוֹר שֶׁלָּהּ מֵהַשֶּׁמֶשׁ,
24 וְכִן סְפִירַת הַמַּלְכוּת אֵין לָהּ תוֹכֵן וְאוֹר
25 מִשֵּׁל עֲצֻמָּה וְהִיא מִקְבַּלַת אֵת אוֹרָה
26 מִהַסְּפִירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִמֶּנָּה. וְהִי"ד
27 שְׂבַב"א אֵגִידָה" הוּא בְּחִינַת
28 יְסוֹד הַמְּשֻׁפָּע כּו', כִּמְבוֹאֵר
29 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁסְּפִירַת הַיְסוֹד הִיא
30 עֲנִיּוֹן הַהֲתַקְּשׁוֹת וְהַהֲתַחֲבָרוֹת בֵּין
31 הַמְּשֻׁפָּעִים (הַסְּפִירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִיְסוֹד
32 וּמַלְכוּת) וְהַמְּקַבֵּל (סְפִירַת הַמַּלְכוּת)
33 לְצוּרֵךְ הַהֲשַׁפְּעָה. וְלֶכֶן תַּבְת
34 "אֵגִידָה" מוֹרָה עַל מִלִּין
35 דְּחֻמְתָּא הַמְּשַׁכֵּת וְהַתְּגַלּוֹת
36 הַסְּפִירוֹת חֶלֶל מִהַסְּפִירָה הַרְאֵשׁוֹנָה,
37 חֻמְתָּא. וְזָהוּ שְׂאֲמַר נַעֲקֹב לְבָנוּ
38 "וְאֵגִידָה לְכֶם", שֶׁהוּא רְצוּנוֹ
39 לְגַלּוֹת לָהֶם מִלִּין דְּחֻמְתָּא.
40 וּמִמְשִׁיף לְבָאֵר, כִּמְאֹמֵר הַנּוֹכַח,
41 שִׁישׁ דְּבָרֵי אֲגָדָה שְׂבַתוֹרָה

שֶׁהֵן מִלִּין דְּחֻמְתָּא בְּיֹתֵר, כְּלוּמֹר, דְּבָרֵי חֻמְתָּא נִעְלִים בְּמִיּוּחַד
שֶׁהִיא בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה חֶלֶק הַפְּנִימִי וְהוֹסֵדוֹ שֶׁל הַתּוֹרָה שֶׁהוּא
'דְּבָרֵי חֻמְתָּא' יוֹתֵר מִחֶלֶק הַגְּלוּי (וְעַד לְרִזִּין דְּרִזִּין סוּדֵי סוּדוֹת שֶׁהֵם
בְּבְחִינַת סְתִימָא דְּכָל סְתִימִין דְּבָרִים שֶׁמְצַד מֵהוּתָם הֵם סְתוּמִים
וְנִעְלָמִים, לְמַעַל מִגְּלוּי). וְזָהוּ מַה
שְׂאֲמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל¹⁷,
רְצוּנָךְ שְׂתַפְּיֵר מִי שְׂאֲמַר וְהִיא
הָעוֹלָם, אִם בְּרִצּוֹנְךָ לֹכּוֹת לִידִיעָה
וְהִכְרָה בְּאִלּוּקוֹת לְמוֹד הַגְּדָה,
פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה הַעוֹסֶקת בְּעֵינֵינוּ
אִלּוּקוֹת, שְׂמַתוֹךְ כֶּף אֶתָּה מְפִיר
אֵת הַקֶּב"ה כּו', וְהִנְנוּ, מִזֶּה
מוֹכֵן שֶׁ'הַגְּדָה' הוּא בְּחִינַת
פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה¹⁸, כִּפִּי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
וּמִפְּרֹט.
וְהַעֲנִין בְּזָה¹⁹, דְּהִנֵּה,
מִהַחֲלוּקִים אֶחָד הַהִבְדִּילִים שְׂבִיין
שְׁלוֹשֶׁת הַבִּיטוּיִים הַנּוֹכְרִים לְנוֹשֵׂא
הַדִּיבּוּר דְּבִיבּוּר אֲמִירָה וְהַגְּדָה,
שְׂדִיבּוּר וְאֲמִירָה אֶפְשָׁר יִתְכַן
שְׂיִהְיוּ רַק מְחִיצוֹנִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ
וְלֹא יִתְנוּ בִּיטוּי לְפְנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, כִּי
הַדִּבּוּר שֶׁהוּא בְּפִה, יְכוּל
לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן שֶׁל "אֶחָד בְּפִה
וְאֶחָד בְּלֵב"²⁰ כִּשֶׁהָאֵדָם אוֹמֵר
דְּבַר אֶחָד וּבְלִיבּוֹ הוּא מִתְכוּוִּין לְדַבֵּר
אֲחֵר, כִּךְ שֶׁהַדִּבּוּר שֶׁלּוֹ הוּא רַק בִּיטוּי
שֶׁל חִיצוֹנִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְאֵילוֹ בְּפְנִימִיּוֹת
הַנֶּפֶשׁ יֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים אוֹ אֶפִּילוֹ
סוֹתֵרִים וְהַפְּכִיִּים, וְאֶפִּילוֹ אֲמִירָה
שֶׁהִיא בְּלֵב וְלֹא רַק בְּדִיבּוּר בְּפִה
שֶׁלֹּאֲוֹרָה הַלֵּב יוֹתֵר קְרוֹב לְפְנִימִיּוֹת
הַנֶּפֶשׁ, גַּם הִיא יְכוּלָּה לְהִיּוֹת
הַיֶּפֶךְ פְּנִימִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, הַיֶּפֶךְ
אֲמִיתִית רְצוּנוֹ [וְכִמְבָאֵר
בְּרַמְבַּם²¹ בְּהַלְכוֹת גִּירוּשֵׁין טַעַם
הַהֲלָכָה שְׂכוּפִין אוֹתוֹ אֵת מִי
שְׁחִיבִי לַתַּת גַּט לְאִשְׁתּוֹ וְהָרִי גַט כִּשֶׁר
רַק אִם נִתֵּן מִדַּעְתּוֹ וּמִרְצוֹנוֹ שֶׁל הַבַּעַל,
וְאִם הוּא חִיב לַתַּת גַּט וּמִסְרָב,
מְכַרְחִים אוֹתוֹ עַד שִׂיאֵמֵר רוּצָה

(11) פרשתנו שם. (12) שבת קד, א. (13) ישע"י סג, ז. (14) תהלים קטז, ו. (15) שם קט, כב. (16) זח"א קפא, סע"א. וראה סהמ"צ להצ"צ מצות מינוי מלך פ"ב. (17) ספרי עקב יא, כב. הלי' תלמוד תורה לאדה"ז פ"ב ה"ב. רמב"ן במנין המצות סי' ז. ראה ג"כ חינוך פ' עקב סת"ד. אדר"ג ספכ"ט. שו"ע אדה"ז סי' קנו ס"ד. (18) ראה גם אוה"ת שם שפג, א. (19) בכל הבא לקמן - ראה לקו"ש שם ע' 168 ואילך (ממאמר זה). (20) פסחים קיג, ב. ב"מ מט, א. (21) הלי' גירושין ספ"ב.

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו' ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אָנִי ולמרות שאמר זאת בכפייה הגט כשר, לְפִי שִׁיצְרוּ אָנְסוּ (וְלֹכְן)
 2 רוּצָה וּמִתְאַוָּה לְעִבְרָה) ואמירתו שאינו רוצה היא דבר חיצוני בלבד,
 3 אָבֵל הַרְצוֹן הָאֲמִתִּי בְּפִנְיָמִיּוֹת נִפְשׁוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד
 4 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הוּא לְעִשׂוֹת כְּפִי רְצוֹן הַעֲלִיזוֹן, ואם לפי התורה
 5 הוא חייב לתת גט לאשתו, הדבר נעשה
 6 רצונו האמיתי והפנימי, וְעַל-יְדֵי זֶה
 7 שְׂכּוּפִין אוֹתוֹ, מִבְּטָלִים
 8 הָאוֹנֵס שיצרו הרע אנסו וּרְצוֹנוֹ
 9 הַנִּעְשָׂה עַל-יְדֵי-זֶה וגורם לו
 10 לסרב לעשות כהוראת התורה,
 11 וְעוֹשֶׂה בסופו של דבר מֵה
 12 שֶׁחָפֵץ בְּפִנְיָמִיּוֹת נִפְשׁוֹ. וְהָרִי
 13 רוֹאִים בְּמוֹחָשׁ שֶׁאֲמִירָתוֹ
 14 "אֵינִי רוּצָה" (לְפָנַי הַכְּפִיָּה),
 15 אֵינָה בְּאוֹפֵן שֶׁל "אֶחָד בְּפִה
 16 וְאֶחָד בְּלִב", אלא סיורבו בפה אכן
 17 תואם את מחשבותיו וכוונות ליבו
 18 באותה שעה, כִּי גַם בְּלִבּוֹ לֹא
 19 רָצָה לְעִשׂוֹת (וּבִלְשׁוֹן חֻקְמֵינוּ
 20 וְ"לֹא 22 הָעֵינַן רוּצָה וְהַלֵּב
 21 חוֹמֵד הָרִי שִׁיתֵכֵן רְצוֹן לְעִשׂוֹת
 22 עֲבִירָה גַם בְּלִב), ולכאורה הרי זה
 23 קשור בפנימיות הנפש ועל כך מבואר
 24 כאן שבאמת אין זה מפנימיות הנפש
 25 אֶלֶא שֶׁאֲמִירָה זוֹ בָּאָה מִצַּד
 26 חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב בלב עצמו מדובר
 27 ברובד חיצוני שלא קשור לעומק
 28 ופנימיות הנפש, אָבֵל בְּפִנְיָמִיּוֹת
 29 לְבוֹ רוּצָה כל יהודי תמיד בכל
 30 זמן לְעִשׂוֹת רְצוֹנוֹ תִּתְבַּרְךָ].
 31 מֵה-שְׂאִין-כֵּן הַגְּדָה, שְׁהִיא
 32 בניגוד לדיבור 'ואמירה' בָּאָה
 33 מְפִנְיָמִיּוֹת הַלֵּב.
 34 וְזֶהוּ מֵה שֶׁתּוֹבַח בְּזֵהר והובא
 35 לְעֵיל שֶׁהַגְּדָה הֵינּוּ מִיְלִין
 36 דְּחֻקְמֵתָא, כִּי עֲנִינָם שֶׁל מִיְלִין
 37 דְּחֻקְמֵתָא - פְּנִימִיּוֹת
 38 (וְ"סִתִּים') דְּאוֹרֵיתָא החלק
 39 הנסתר והנעלם של התורה - שֶׁהֵן
 40 דְּבִרֵי הַחֻמְכָּה שְׂבִתוֹרַת הַסּוּד
 41 הַמְעוֹרְרוֹת וּמְגַלּוֹת אֵת
 42 הַפְּנִימִיּוֹת (וְ"סִתִּים) הַחֵלֶק הַנִּסְתָּר
 43 הוֹנֵעֵלם שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה 23.

1 וְכֵן הוּא בְּעֵינֵי ה' הַגְּדָה' שֶׁל הַקֶּבֶ"ה, כאשר הקדוש-ברוך-הוא
 2 מְמַשֵּׁךְ וּמְגַלֵּה אֹר אֱלוֹקֵי שְׁנִמְשֵׁל לְדִיבּוּר בְּאוֹפֵן שֶׁל 'הַגְּדָה' שֶׁפִּירוּשָׁהּ
 3 הוּא הַמְשַׁכֵּת פְּנִימִיּוֹת אוֹר-אֵין-סוֹף בְּגִילּוֹי הַמְשַׁכֵּת וְהֹאֵרֵת אֹר
 4 אֱלוֹקֵי מְדֻרְגוֹת נְעֻלוֹת וּפְנִימִיּוֹת שְׂבִדוֹךְ כֻּלָּ הֵן נִסְתָּרוֹת, וְכַמְאֲמַר רַז"ל
 5 הַנִּ"ל שֶׁעַל-יְדֵי לִימוּד אַגְדָּה
 6 (מְלִשׁוֹן 'הַגְּדָה') הֵינּוּ פְּנִימִיּוֹת
 7 הַתּוֹרָה הַעוֹסֶקת בְּעֵינֵי אֱלוֹקוֹת,
 8 אֲתָה מְפִיר אֵת הַקֶּבֶ"ה כו',
 9 כִּי בְּאַגְדָּה (פְּנִימִיּוֹת וְסוּדוֹת
 10 הַתּוֹרָה) מְאִיר וּמְתַגַּלֵּה
 11 מְפִנְיָמִיּוֹת (וְ"סִתִּים') אֹר אֱלוֹקֵי
 12 נְעִלָה וְנֵעֵלם דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא
 13 שֶׁל הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא.
 14 וּבְזֶה יוֹכֵן שֶׁתּוֹבַח בְּמִילָה
 15 "וְאַגְדָּה" גּוֹפֵא 24 עֲצֻמָּה
 16 מְרִימָה שֶׁבְּקֶשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד,
 17 לוֹמַר לְבָנָיו דְּבָרִים שֶׁהֵם בְּגֵד 'הַגְּדָה',
 18 הֵינּוּ לְגַלוֹת לְבָנָיו עֲנִין פְּנִימִי
 19 בְּיֹתֵר, כַּמְבֹּאֵר לְעֵיל שֶׁהַגְּדָה' הֵינּוּ
 20 גִילּוֹי דְּבָרִים מְפִנְיָמִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְהַעֲנִין
 21 הַפְּנִימִי שֶׁבִיקֶשׁ יַעֲקֹב לְהַגִּיד, הֵינּוּ
 22 לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלוֹת הוּא, קִיץ הַיָּמִין,
 23 שֶׁעֲנִינָהּ הוּא הַגִּילּוֹי שֶׁל
 24 תְּכֵלֶת הַסֵּתִים וְהַפְּנִימִי הַדָּבָר
 25 הַכִּי נֵעֵלם וְהַכִּי פְּנִימִי - גִּילּוֹי
 26 'סִתִּים' דִּנְשֻׁמָּה וְ"סִתִּים'
 27 דְּקוּדְשָׁא-בְּרִיךְ-הוּא לְגַלוֹת
 28 וְלְהַמְשִׁיךְ אֵת הַחֵלְקִים הַכִּי פְּנִימִים
 29 וְהַכִּי נֵעֵלְמִים שֶׁל הַנִּשְׁמָה וְשֶׁל הַקְּדוֹשׁ-
 30 בְּרוּךְ-הוּא עַל-יְדֵי גִילּוֹי וְהַמְשַׁכֵּת
 31 'סִתִּים' דְּאוֹרֵיתָא הַחֵלְקִים הַכִּי
 32 פְּנִימִים וְהַכִּי נֵעֵלְמִים שֶׁל הַתּוֹרָה.
 33 ג) אֵךְ כָּל זֶה הַרְצוֹן שֶׁל יַעֲקֹב
 34 לְגַלוֹת אֵת הַדְּבָרִים הַפְּנִימִים וְהַנֵּעֵלְמִים
 35 הַלְלוֹ הוּא כְּפִי רְאוּת עֵינָיו
 36 הַהֲבֵנָה שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁבְּרִאוֹתוֹ
 37 אֵת בְּנָיו כְּפִי שֶׁעֲמָדוֹ בְּעוֹלָמוֹ
 38 כְּפִי שֶׁהֵם קִימִים בְּעוֹלָם הַנֵּעֵלָה
 39 וְהַפְּנִימִי שֶׁל יַעֲקֹב עֲצוּמוֹ, חֲשָׁב יַעֲקֹב
 40 שֶׁהֵם בְּנֵי יַעֲקֹב רְאוּיִים (לְאַחֲרֵי
 41 הַכְּנָה מְסוּיָמָת) שֶׁיִּגְלֶה לָהֶם
 42 אֵת הַקִּץ [וּבְמִכְלֵ-שָׁבֵן מְזָה
 43 שֶׁחֲשָׁב יַעֲקֹב אֶפְסִילוֹ בְּנוֹגַע

(22) פירוש"י שלח טו, לט. אבן-עזרא שם. וראה במדבר"כ פ"ג, ב. (23) לקו"ת ויקרא ה, ג. (24) ועפ"ז יומתק ביותר שרש"י מפרש ענין זה על התיבות "ואגידה לכם".

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לְעֵשׂוֹ שַׁיִיךְ לְצַד שֶׁל הַיֶּפֶךְ הַקְדוּשָׁה שְׂפָכְרָ נִתְבָּרַר²⁵ וּנְפַרְדּ בּוֹ הַטּוֹב
2 מְהֵרָה וְאִפְשֶׁר לְהַעֲלוֹת אוֹתוֹ לְקְדוּשָׁה, וְלִכְן כָּכָר יְכוּלָה לְהִיּוֹת
3 הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה, שְׂלָכָן כָּאִשֶׁר יַעֲקֹב נִפְגַּשׁ עִם עֵשׂוֹ לְאַחַר שֶׁשָּׁב מִחָרָן
4 אָמַר יַעֲקֹב לְעֵשׂוֹ וַיְהִי לִי גֹי וַחֲמוּר²⁶ - זֶה מְלַךְ הַמְּשִׁיחִים²⁷
5 שֶׁעַל פִּי דְבָרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל עֲתִיד לְבוֹא
6 כִּשְׁהוּא וְרוֹכֵב עַל חֲמוּר, וְאִם לִפִּי
7 הַהֲבִנָּה שֶׁל יַעֲקֹב, עֵשׂוֹ כִּכֵּר הַתְּכַרְבֵּר
8 וְהוּא מוֹכֵן לְגֵאוּלָּה, כִּלְשֹׁכֵן שְׁבִנִי
9 יַעֲקֹב כִּכֵּר רֵאוּיִים שִׁיתְגַּלְגַּל לֵהֶם הַקֶּץ],
10 וְזֶהוּ שְׂאֵמַר לְהֶם "הָאֶסְפוּ
11 וְאֵגִידָה לָכֶם", שְׂפָאֶשֶׁר
12 תִּתְאָסְפוּ בִּיחַד (כּוֹלֵל גַּם הַמוֹשָׁג
13 'אִסְיָפָה' בְּהַקְשֶׁר זֶה כּוֹלֵל גַּם אֵת
14 הָעֵנִיָּן דְּאִסְיָפָת וּבִירוֹר
15 הַנִּיּוּצוֹת²⁸ שֶׁל הַקְדוּשָׁה שֶׁנִּפְלוּ
16 לְמַטָּה וְהִיא מוֹטֵל עַל בְּנֵי יַעֲקֹב
17 'לְאִסְוָף' וְלִבְרָר' אוֹתָם וְלִהְיוֹתָם
18 לְקְדוּשָׁה) וְתִתְאָחַדוּ כֹל בְּנֵי יַעֲקֹב
19 בִּיחַד, אָזִי "אֵגִידָה (אֲגַלֶּה)
20 לָכֶם" אֵת קֶץ הַיָּמִין
21 ("בְּאַחֲרִית הַיָּמִים"). אָבֵל
22 לְמַעֲשֵׂה בְּאוֹתָהּ שֶׁעָשָׂה יַעֲקֹב לֹא הִיא
23 יְכוּלָה לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ לְבָנָיו כִּי אִמְנֹם
24 כִּפִּי שְׁבִנִי יַעֲקֹב הֵם בְּעוֹלָמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
25 וּמְנַקְדוֹת הַמִּכְבֵּט שֶׁלוֹ הֵם כִּכֵּר רֵאוּיִים
26 לְגִילוּיִים נְעִלִים אֱלֹהִים, אֲבָל מִצַּד
27 מַעֲמָדָם וּמִצַּדָּם שֶׁל בְּנֵי יַעֲקֹב
28 עֲצָמָם, עֲדִיין לֹא הָיוּ רֵאוּיִים
29 לָכֵן, לְהִיּוֹתָם כִּיוּון שְׁבִנִי יַעֲקֹב הָיוּ
30 בְּמִדְרָגָה תַּחְתּוֹנָה יוֹתֵר נִמוּכָה
31 מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב עֲצָמוֹ, וְכַמּוֹכֵן
32 מִהֶמְשָׁף מֵאֲמַר רַז"ל הַנְּזַכָּר
33 לְעִיל²⁹, שְׂפָשֶׁרָאָה יַעֲקֹב
34 שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָהּ וּנִמְנַע
35 מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ, אָמַר : שְׂמָא
36 חֲסִי-וְשָׁלוֹם יֵשׁ בְּמִשְׁתִּי בְּאַחַד
37 מִיּוֹצְאֵי חֲלַצֵי פְסוּל כּוֹי. אָמַר
38 לוֹ בְּנָיו : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל שְׁמַע
39 יַעֲקֹב אֲבִינוּ הַנּוֹקֵד 'יִשְׂרָאֵל' ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אָחַד. אָמַר וּבִכְךָ הַתְּכוּנוֹ

בְּנֵי יַעֲקֹב לּוֹמַר לוֹ : כָּשֶׁם שְׂאִין בְּלִבְךָ אֵלָא אָחַד וְאַתָּה בּוֹרְדַאי מֵאִמִּין
בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה בְּאַחֲדוּת ה', כִּף אֵין בְּלִבְנֵי אֵלָא אָחַד וְגַם אֲנַחְנוּ
מֵאִמִּינִים בְּאַחֲדוּת ה' בְּאִמּוֹנָה שְׁלִימָה, שְׂמִיזָה גּוֹפָא עֲצָמוֹ שְׂאֵמַרוּ
כָּשֶׁם כּוֹי, כִּף, בְּכִיף הַדְּמִיוֹן³⁰ הֵינּוּ שֶׁהָאִמּוֹנָה שְׁלֵהֶם דּוֹמָה לְאִמּוֹנָה
שֶׁל יַעֲקֹב אֲבָל הִיא לֹא מִמֶּשׁ אוֹתוֹ
הַדְּבַר, מוֹכֵן שְׁהָיוּ בְּנֵי יַעֲקֹב
לְמַטָּה מִמִּדְרָגַת יַעֲקֹב וְלֹא כִפִּי
שֶׁיַעֲקֹב חָשַׁב שֶׁהֵם כִּכֵּר הֵגִיעוּ לְמִדְרָגַתוֹ
וְרֵאוּיִים לְגִילוּיִ אוֹר אֱלוֹקֵי מִמְקוֹר
פְּנִימִי וְנַעֲלָם.
וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר דִּיוֹק
לְשׁוֹן הַגְּמָרָא³¹ שְׂכַאֲשֶׁר בִּיקֵּשׁ
יַעֲקֹב לְגַלוֹת לְבָנָיו אֵת הַקֶּץ, הַדְּבַר
נִמְנַע מִמֶּנּוּ כִי "נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
שְׂכִינָהּ" (וְלֹא אִמְרוּ שְׂהִקֵּץ
עֲצָמוֹ נִתְפַּסָּה נִתְעַלַּם מִמֶּנּוּ³² אוֹ
נִסְתַּם מִמֶּנּוּ³³), שְׂהִלְשׁוֹן
'שְׂכִינָהּ' לְגַבֵּי הַשְּׂרָאָת אֱלוֹקוֹת,
עַל-שֵׁם שְׂשׁוֹכְנַת נִמְצָאָה וְשׁוֹרָה
וּמִתְלַבְּשֵׁת³⁴ בְּעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים,
מוֹרָה עַל הַהִמְשָׁכָה הַיְרִידָה
וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל הָאֱלוֹקוֹת לְמַטָּה,
וְזֶהוּ שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ מִיַּעֲקֹב
(מָה שֶׁהוּא בְּאוֹתָהּ שְׁעָה
מִבְּקֵשׁ לְגַלוֹת הַקֶּץ לְבָנָיו³⁵)
הַיְכוּלָת לְהַשְׁפִּין לְהַשְׁרוֹת אֵת
הַשְּׂכִינָה בְּעֵנִין זֶה - גִּילוּיִ הַקֶּץ
- לְמַטָּה. וְהֵינּוּ, שְׂיַעֲקֹב
עֲצָמוֹ, שְׂרָתָה עָלָיו שְׂכִינָתוֹ
יִתְבָּרַךְ (הַגִּילוּיִ דְּאוֹר-אֵין-
סוֹף בְּרוּף-הוּא הָאוֹר הָאֱלוֹקִי
הַכִּלִּי-גּוֹבֵל) גַּם לְאַחֲרֵי-כֵן גַּם
לְאַחַר שִׁנְסַתְלָקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָהּ וּנִמְנַע
מִמֶּנּוּ לְגַלוֹת אֵת הַקֶּץ לְבָנָיו (שְׂהָרִי
אָמַר לְהֶם תִּיכֵף וּמִיד כִּמְפּוֹרֵט
בְּפַסּוּקִים הַבָּאִים בְּפָהּ וְכַמָּה
עֵנִינֵי נְבוּאָה עַל מָה שְׁעֲתִיד לְהִיּוֹת
אִתָּם בְּעַתִּיד, שְׂבִשְׁבִיל זֶה
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה), וְגַם הַקֶּץ
צְרִיכָה לְהִיּוֹת הַשְּׂרָאָת הַשְּׂכִינָה), וְגַם הַקֶּץ עֲצָמוֹ לֹא

(25) תו"א ר"פ וישלח. (26) וישלח לב, ו. (27) ב"ר פע"ה, ו. וראה לקו"ש ח"א ע' 70 ואילך. (28) ראה אוה"ת פרשתנו ס"ע שנח. ביאורי הזהר להצ"צ פרשתנו ס"ע קסה. (29) פסחים שם. וראה ב"ר פצ"ח, ג. (30) ראה תו"א תצוה פד, סע"ד, ויקהל פז, ג. סידור עם ד"ח קסה, א-ב. ד"ה מהיכן זכו ישראל הנ"ל (סה"מ תרכ"ז ע' שפד). (31) פסחים שם. (32) כהלשון בב"ר שם. (33) כלשון רש"י בהתחלת הפרשה, ששם הובא כבדרך אגב (כנ"ל ס"א), שלכן לא נחית לפרש פרטי הענין. (34) תניא פמ"א (נו, ב). (35) עד"ז פי' בתורה תמימה עה"פ.

ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

42 את ההמשכה העליונה הזו לבניו ולא קודם לכן, **פי בהיותו** כאשר יעקב
 43 היה מופשט משיכות ומחשבה אודות מצבם ומחשבתו ורצונו
 44 לא היו 'בהתלבשות' בבניו, **לא היה מצבם** הרוחני של בניו נוגע
 45 ופועל בו ולכן מעמדם ומצבם לא פעל בו ירידה, **ורק כשבקש**
 46 **לגלות להם את הקץ, שאז**
 47 **יש לו שיכות וקשר עמהם**
 48 בצורה קרובה ולא רחוקה ומופשטת,
 49 **פעל מצבם גם בו, שנסתלקה**
 50 **ממנו שכינה כמבואר לעיל.**
 51 **ועל־דרך שמיצינו במלשה**
 52 **רבנו, שבצליתו בָּהָר** בימים
 53 שבהם היה למעלה בהר, **היה**
 54 **מופשט מפל הענינים**
 55 **דלמטה, ולא היה לו קשר**
 56 **עם העולם ועניניו, ולכן לא**
 57 **נגע מעשה העגל בו**
 58 **ובמדרגתו ולא פעל בו ירידה,**
 59 **אף שידע זאת על־ידי**
 60 **שמיצה³⁹ מהקב"ה,**
 61 **שהודיעו ש'עשו להם עגל**
 62 **מסכה' גו'⁴⁰** בכל זאת הדבר
 63 נשאר רחוק ומופשט מבחינתו. אף
 64 כְּאִשֶׁר יָרַד מִשָּׁה רַבְּנוּ מִן הַהָר
 65 לַמָּטָה, וְלֹא־חֲרִיזָה גַם רָאָה
 66 אֶת הָעֵגֶל מִקְרֹב (כמבואר
 67 בחסידות ששמיעה היא מרחוק
 68 וראייה היא מקרוב), **אזי נגע בו**
 69 **הדָּבָר, ועד שפָּכְדוּ יָדָיו⁴¹**
 70 כדברי חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי:
 71 "... הלוחות היו משאוי ארבעים סאה
 72 והכתב היה סובלן, כיוון שפרח הכתב
 73 כבדו על ידיו של משה ונפלו
 74 ותשתברו", ויַחֲרָה⁴² אָף מִשָּׁה
 75 וַיִּשְׁלַף מִיָּדָיו אֶת הַלּוּחֹת⁴³
 76 וכל זה לא קרה קודם לכן כאשר
 77 משה היה עדיין בהר כי אז היחס
 78 שלו למעמדם ומצבם של בני ישראל
 79 לא היה קרוב כל־כך.
 80 **ד) אָמְנָם** למרות שלמעשה יעקב
 81 אבינו לא גילה לבניו את הקץ, ולא זו
 82 בלבד אלא שהענין גרם לירידה ביעקב

1 **נתכסה ממנו³⁶** מיעקב עצמו, אָלָא רַק נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
 2 ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) שֶׁל בְּחִינַת הַקֶּץ, שְׁדָהוּ
 3 הַכַּח לְהִשְׁכִּין וְלְהַמְשִׁיךְ גִּילוי הַקֶּץ לַמָּטָה וְלֹכֵן לַמַּעֲשֵׂה לֹא עָלָה
 4 בידו לגלות את הקץ לבניו. וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן מִיַּחְסִים חֲכָמֵינוּ ז"ל
 5 **ענין זה של חוסר האפשרות לגלות**
 6 **וילהשכין את הקץ למטה ליעקב,**
 7 **באמרם נסתלקה ממנו שכינה**
 8 **(אף שלכאורה הרי זה ההסתר**
 9 **וההתעלמות של הקץ ענין שנוגע**
 10 **רק לשבטים, והנה־ליה־**
 11 **למימר והיה להם (לחכמינו ז"ל)**
 12 **לומר שלא היו בניו זכאין**
 13 **לְקָרֶךְ³⁷ שיתגלה להם הקץ,**
 14 **וכיוצא־בזה או ביטוי דומה**
 15 **משמעו שההתעלמות וחוסר היכולת**
 16 **לגלות היתה בגללם), פי זה גופא**
 17 **דבר זה עצמו שאין בניו ראויים**
 18 **לגילוי הקץ, פעל ירידה**
 19 **מסוימת גם בו יחסית למצבו קודם**
 20 **לכן, כאשר ביקש לגלות את הקץ מתוך**
 21 **הנחה שבניו כן ראויים לגילוי הזה.**
 22 **ועל־דרך שמיצינו במלשה**
 23 **רבנו שאמר לו הקב"ה לאחר**
 24 **חטא העגל לך רד (מגדולתך),**
 25 **כלום נתתי לך למשה רבינו**
 26 **גדולה אלא בשביל**
 27 **ישראל³⁸, וכיון שבני־ישראל**
 28 **אינם פדבעי, הרי זה גורם**
 29 **ירידה גם במלשה וכך גם חסרון**
 30 **בבני יעקב גורם ירידה ביעקב.**
 31 **אָמְנָם, ירידה זו האמורה לעיל,**
 32 **ביעקב אבינו עצמו, שנסתלקה**
 33 **ממנו שכינה, היתה רק**
 34 **לאַחֲרֵי שֶׁבִקֵּשׁ לְגַלוֹת לָהֶם**
 35 **לבניו את הקץ, אף שגם לפני־**
 36 **זה הם מצידם היו במעמד ומצב**
 37 **שלא היו ראויים לגילוי הקץ**
 38 **אבל מצבם לא פעל ירידה ביעקב**
 39 **עצמו.**
 40 **וטעם הדָּבָר שהירידה ביעקב היתה**
 41 **רק כאשר ביקש להמשיך ולגלות לבניו**

עצמו לא נתכסה ממנו³⁶, אָלָא רַק נִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ
 ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) שֶׁל בְּחִינַת הַקֶּץ,
 שְׁדָהוּ הַכַּח לְהִשְׁכִּין וְלְהַמְשִׁיךְ גִּילוי הַקֶּץ לַמָּטָה.
 וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן מִיַּחְסִים חֲכָמֵינוּ ז"ל ענין זה
 ליעקב, באמרם נסתלקה ממנו שכינה (אף
 שלכאורה הרי זה ענין שנוגע רק לשבטים,
 והנה־ליה־למימר שלא היו בניו זכאין לְקָרֶךְ³⁷,
 וכיוצא־בזה), פי זה גופא שאין בניו ראויים
 לגילוי הקץ, פעל ירידה גם בו. ועל־דרך שמיצינו
 במלשה רבנו שאמר לו הקב"ה לך רד
 (מגדולתך), כלום נתתי לך גדולה אלא בשביל
 ישראל³⁸, וכיון שבני־ישראל אינם פדבעי, הרי
 זה גורם ירידה גם במלשה. אָמְנָם, ירידה זו
 שנסתלקה ממנו שכינה, היתה רק לאַחֲרֵי שֶׁבִקֵּשׁ
 לגלות להם את הקץ, אף שגם לפני־זה היו
 במעמד ומצב שלא היו ראויים לגילוי הקץ.
 וטעם הדָּבָר, פי בהיותו מופשט משיכות
 ומחשבה אודות מצבם, לא היה מצבם נוגע
 ופועל בו, ורק כשבקש לגלות להם את הקץ,
 שאז יש לו שיכות וקשר עמהם, פעל מצבם גם
 בו, שנסתלקה ממנו שכינה. ועל־דרך שמיצינו
 במלשה רבנו, שבצליתו בָּהָר, היה מופשט מפל
 הענינים דלמטה, ולא היה לו קשר עם העולם
 ועניניו, ולכן לא נגע מעשה העגל בו ובמדרגתו,
 אף שידע זאת על־ידי שמיצה³⁹ מהקב"ה,
 שהודיעו ש'עשו להם עגל מסכה' גו'⁴⁰. אף
 כְּאִשֶׁר יָרַד מִן הַהָר, וְלֹא־חֲרִיזָה גַם רָאָה אֶת
 הָעֵגֶל, אַזִּי נִגַּע בּוֹ הַדָּבָר, וְעַד שֶׁפָּכְדוּ יָדָיו⁴¹,
 ויַחֲרָה⁴² אָף מִשָּׁה וַיִּשְׁלַף אֶת הַלּוּחֹת⁴³.

ד) אָמְנָם פִּיּוֹן שֶׁהֶעֱנִין ד־הָאֶסְפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם

(36) ומודגש זה ע"י השינוי מלשון הבר"ר: הקץ ונתכסה ממנו. (37) ע"ד סנהדרין יא, א. (38) ברכות לב, א. פירש"י תשא לב, ז. (39) דאפילו ראי' באספקלריא מלוכלכת אינה דומה כלל לזו שמצוחצחת (ויק"ר פ"א, יד), עאכו"כ שמיעה. וע"ד מעלת הנביא על החכם (ראה אגה"ק סי"ט. ובכ"מ). (40) תשא שם, ח. (41) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה. (42) תשא שם, יט. (43) וי"ל שעד"ז הוא בנוגע ל"ך רד מגדולתך", שהירידה מגדולתו בפועל (שולן כבדו ידיו וכו') היתה אחרי שירד מן

ש"פ ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אבינו עצמו, כמבואר לעיל, בכל זאת יש בכל העניין גם צד חיובי, כפי
 2 שממשיך, כַּיִן שְׁהַעֲנִין דְּהַאֲסַפּוּ וְאֶגִּידָה לְכֶם גּו', נִכְתָּב
 3 בַּתּוֹרָה (שְׁנַתְנָה לְכָל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בכל הדורות הבאים, ולכן מובן
 4 שלא מדובר על מאורע שנוגע רק לבני יעקב במעמד ומצב מסויים), מוֹכֵן,
 5 שְׂרָצוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לְגִלּוֹת אֶת
 6 הַקֶּץ פֶּעַל פְּעוּלָתוֹ כּמוֹבן הַחִיּוּבִי
 7 גַם לְמִטָּה, וְעַד שְׁזָהוּ תּוֹרָה
 8 (הוֹרָאָה) נִצְחִית. וְכִמוֹכֵן גַם
 9 בְּלֹא־רִכְכִי לֵאלּוּ הַהוֹכַחָה הַזֹּאת,
 10 שְׁהָרִי בִקְשָׁתֶם שֶׁל צְדִיקִים
 11 אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם⁴⁴ וּבוֹדוּאֵי
 12 שאם יעקב ביקש, היתה לכך תוצאה
 13 מסוימת, כפי שממשיך ומבאר.
 14 וַיּוֹכֵן מִמָּה שְׁמַצִּינוּ בְּמִשָּׁה
 15 רַבָּנוּ (וְהָרִי מִשָּׁה וְיַעֲקֹב
 16 עֲנִינָם אַחַד, אֵלֹא שְׁיַעֲקֹב
 17 מְלַבֵּר וּמִשָּׁה מְלַגָּאוּ⁴⁵ כּמוֹבָאֵר
 18 בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת שֶׁגַם יַעֲקֹב וּגַם מִשָּׁה
 19 הֵם בְּחִינַת "בְּרִיחַ הַתִּיכּוֹן", וְהָקוּ
 20 הַאֲמִצְעִי שֶׁל הַסְּפִירוֹת שֶׁבוּ נִמְצְאוּ
 21 בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁהִיא עֲנִינּוּ שֶׁל מִשָּׁה
 22 רַבָּנוּ וּגַם בְּחִינַת הַתְּפָאֶרֶת שֶׁהִיא מִידָתוֹ
 23 שֶׁל יַעֲקֹב, מִידַת הָאֵמֶת, וְהַדַּעַת הִיא
 24 הַפְּנִימִיּוֹת ("מִלְּגָאוּ") שֶׁל חִיצוֹנוֹת
 25 ("מְלַבֵּר") (הַמִּדּוֹת), שְׁעַל־יָדֵי
 26 תְּפִלָּתוֹ שֶׁל מִשָּׁה, וְאַתְחַנֵּן גּו'
 27 אֶעֱבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת
 28 הָאָרֶץ⁴⁶, וּבִקְשָׁתוֹ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ
 29 נוֹעֵדָה בְּכַדִּי לְפַעוּל בְּכַנִּי־
 30 יִשְׂרָאֵל עֲנִין הָרְאִיָּה בְּאֲלָקוֹת,
 31 הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעַצְמוֹ לֹא נִכְנַס
 32 לְאָרֶץ וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בִקְשָׁתוֹ
 33 לֹא נִעֲנַתָּ, מְכַל־מְקוֹם פֶּעַל מִשָּׁה
 34 רַבִּינוּ הַמְּשַׁכֵּת הָרְאִיָּה בְּכַנִּי־
 35 יִשְׂרָאֵל לַפְּחוֹת בְּמִידָה מִסּוּיִמִּת,
 36 רְאִיָּה בְּדֶרֶךְ מְקִיף לֵאלּוּ הַתְּלַבְּשׁוֹת
 37 פְּנִימִית, (וְהִינּוּ, שֶׁבְּפְנִימִיּוֹת

1 תְּהִיָּה בָּהֶם הָאֵרָה אֲלוֹקִית רַק בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֵׁךְ
 2 הַפְּתוּב⁴⁷ וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גּו', אֲבָל בְּמִקְיָף'
 3 לַפְּחוֹת הַמְּשִׁיךְ בָּהֶם גַם בְּחִינַת הָרְאִיָּה)⁴⁸.
 4 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַם בְּיַעֲקֹב (סְמוּיָף לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ⁴⁹),
 5 שְׂאָף שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה,
 6 וּלְמַעֲשֵׂה לֹא גִילָה אֶת הַקֶּץ, שְׁלַכְן
 7 אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי
 8 יִשְׂרָאֵל גַם לְמִטָּה, וְעַד שְׁזָהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה)
 9 נִצְחִית. וְכִמוֹכֵן גַם בְּלֹא־רִכְכִי, שְׁהָרִי בִקְשָׁתֶם
 10 שֶׁל צְדִיקִים אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם⁴⁴. וַיּוֹכֵן מִמָּה
 11 שְׁמַצִּינוּ בְּמִשָּׁה רַבָּנוּ (וְהָרִי מִשָּׁה וְיַעֲקֹב עֲנִינָם
 12 אַחַד, אֵלֹא שְׁיַעֲקֹב מְלַבֵּר וּמִשָּׁה מְלַגָּאוּ⁴⁵),
 13 שְׁעַל־יָדֵי תְּפִלָּתוֹ, וְאַתְחַנֵּן גּו' אֶעֱבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה
 14 אֶת הָאָרֶץ⁴⁶, בְּכַדִּי לְפַעוּל בְּכַנִּי־יִשְׂרָאֵל עֲנִין
 15 הָרְאִיָּה בְּאֲלָקוֹת, הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעַצְמוֹ לֹא נִכְנַס
 16 לְאָרֶץ, מְכַל־מְקוֹם פֶּעַל הַמְּשַׁכֵּת הָרְאִיָּה בְּכַנִּי־
 17 יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מְקִיף (וְהִינּוּ, שֶׁבְּפְנִימִיּוֹת תְּהִיָּה
 18 בָּהֶם רַק בְּחִינַת הַשְּׁמִיעָה, כְּהַמְשֵׁךְ הַפְּתוּב⁴⁷
 19 וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל הַחֲקִים גּו', אֲבָל
 20 בְּמִקְיָף' הַמְּשִׁיךְ בָּהֶם גַם בְּחִינַת הָרְאִיָּה)⁴⁸.
 21 וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה יֵשׁ לֹמֵר גַם בְּיַעֲקֹב (סְמוּיָף
 22 לְהִסְתַּלְקוֹתוֹ⁴⁹), שְׂאָף שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה,
 23 שְׁלַכְן אָמַר אַחֲרֵי־כֵן "הַקְּבָצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי
 24 יִשְׂרָאֵל גַם לְמִטָּה, וְעַד שְׁזָהוּ תּוֹרָה (הוֹרָאָה)
 25 נִצְחִית. וְכִמוֹכֵן גַם בְּלֹא־רִכְכִי, שְׁהָרִי בִקְשָׁתֶם
 26 שֶׁל צְדִיקִים אֵינָה חוֹזֶרֶת רִיקָם⁴⁴. וַיּוֹכֵן מִמָּה
 27 שְׁמַצִּינוּ בְּמִשָּׁה רַבָּנוּ (וְהָרִי מִשָּׁה וְיַעֲקֹב עֲנִינָם
 28 אַחַד, אֵלֹא שְׁיַעֲקֹב מְלַבֵּר וּמִשָּׁה מְלַגָּאוּ⁴⁵),
 29 שְׁעַל־יָדֵי תְּפִלָּתוֹ, וְאַתְחַנֵּן גּו' אֶעֱבֹרָה נָא וְאֶרְאֶה
 30 אֶת הָאָרֶץ⁴⁶, וּבִקְשָׁתוֹ לִרְאוֹת אֶת הָאָרֶץ
 31 נוֹעֵדָה בְּכַדִּי לְפַעוּל בְּכַנִּי־יִשְׂרָאֵל עֲנִין
 32 הָרְאִיָּה בְּאֲלָקוֹת, הִנֵּה אֵף שֶׁבְּעַצְמוֹ לֹא נִכְנַס
 33 לְאָרֶץ וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא בִקְשָׁתוֹ
 34 לֹא נִעֲנַתָּ, מְכַל־מְקוֹם פֶּעַל מִשָּׁה
 35 רַבִּינוּ הַמְּשַׁכֵּת הָרְאִיָּה בְּכַנִּי־יִשְׂרָאֵל לַפְּחוֹת
 36 בְּמִידָה מִסּוּיִמִּת, רְאִיָּה בְּדֶרֶךְ מְקִיף לֵאלּוּ הַתְּלַבְּשׁוֹת
 37 פְּנִימִית, (וְהִינּוּ, שֶׁבְּפְנִימִיּוֹת

ההר (וימתק עפ"י יתור הלשון "לך" (רד) - שה"רד" יהי אחרי שילך מן (מעלת) ההר; וגם תומתק שייכות דרש זה לפי הפשוט שבכתוב, שהכוונה לירידה מן ההר). (44) ראה זח"א מג, סע"א. (45) ת"ז תי"ג (כט, א). נתבאר בלקו"ת פנחס ד"ה צו את בני (השני) פ"ד. (46) ר"פ ואתחנן. (47) שם, ד. (48) לקו"ת ר"פ ואתחנן. אוה"ת שם. וראה גם שעה"ת (לאדמו"ר האמצעי) ח"ב ד"ה להבין ההפרש שבין תפילה לתורה. (49) בדוגמת ההמשכה דמשה שהיתה סמוך להסתלקותו דוקא (ראה אוה"ת שם ע' עח). (50) פרשטנו שם, ב. (51) בכללות פעל זה ע"י בקשתו לגלות את הקץ (ואגידה לכם), אלא שמ"מ הוצרך גם ל"הקבצו ושמעו" (ובדוגמת משה, שנוסף ל"ואתחנן" הוצרך לראות את הארץ - עכ"פ מרחוק (לקו"ת שם ג, ד. שעה"ת שם ל, ב ואילך. אוה"ת שם)). (52) באופן אחר - עיין מכתב בת אדמו"ר הזקן (נדפס בספר חכמי ישראל בעש"ט ע' סא). (53) ראה גם זהר פרשטנו רלה, רע"א. (54) ועפ"י יש לבאר הטעם שפרשה זו היא פתוחה (אף שהתחלת הפרשה היא סתומה בגלל שביקש לגלות את הקץ ונסתם ממנו) - כי ע"י פרשה זו המשיך הקץ גם למטה (בדרך מקיף עכ"פ).

בס"ד. שיחת שבת פרשת ויחי, י"ד טבת, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

- א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו (מדברי המדרש¹): "למה פרשה זו סתומה² וכו'" (ופרטי¹ השינויים מדברי המדרש) - דכיון שהסתימה היא בהתחלת הפרשה (שאז היא ניכרת), מסתבר לומר שקשורה עם תוכן כללות הפרשה בקשר לפטירת יעקב, ולכן השמיט רש"י הטעם "שסתם ממנו כל צרות שבעולם", כיון שזהו תכלית החיות (בניגוד לענין הפטירה), והקדים הטעם "שנסתמו עיניהם ולבם .. מצרת השעבוד", ששייך לפטירת יעקב יותר מאשר הטעם ש"ביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו"; והטעם שפרשה זו נקראת "ויחי"³, לפי שאמיתית ענין החיים באופן נצחי, ניכר דוקא בסמיכות לפטירת יעקב, ביי"ז השנים שהיה במצרים (שגם בערות הארץ מטתו שלימה⁴), שהיו הוכחה על כל שנותיו, שבפנימיות היו באופן ד"ויחי יעקב"⁵, וכן דוקא לאחר פטירתו, על-ידי-זה ש"זרעו בחיים" (לא רק כש"סתם ממנו כל צרות שבעולם", אלא) גם במצב של קושי השעבוד וסתימת הקץ (שהרי אילו היה הקץ בגלוי, היה נחסר בתוקף הגלות⁶, ובמילא היה נחסר גם בשלימות הגאולה שבאה על-ידי הגלות) - הוגה על-ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקוטי-שיחות חלק ט"ו עמוד 422 ואילך. לקמן ע' יד ואילך.
- ב. וההוראה מזה - שהרי כל ענין בתורה, לשון הוראה⁷, מהוה הוראה בעבודת האדם: ישנם הטוענים⁸: מדוע ישנם ריבוי קשיים ונסיונות על קיום התורה ומצוות?! - מדוע מסבכים מלמעלה באופן כזה שמצד עיני בשר יוכל לדמות שמצד הנהגתו באופן של זהירות מהשגת גבול ואונאה וכו', והקפדה על תפלה בציבור ושיעור לימוד לאחרי התפילה (שלכן פונה לעסקיו באיחור של מחצית השעה), משתכר לפרנסתו פחות מחבירו-שכנו שמתנהג בכל הנ"ל היפך ממנו?!
- בגלל הנהגתו על-פי תורה - טוען הוא - היה הקב"ה צריך ליתן לו עשירות, ואז היה טוב יותר הן לו והן להקב"ה, כי כאשר חבירו-שכנו היה רואה שעל-ידי קיום התורה ומצוות זוכים לעשירות, היה גם הוא נעשה שומר תורה ומצוות.
- והמענה על זה:
- כשמדובר אודות לימוד זכות - הרי זו אמנם טענה צודקת,
- וכפי שטען? הרב הצדיק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב להקב"ה: מהי טענתך על בני-ישראל, בה בשעה שהעמדת את תאוות עולם הזה באופן גלוי לעיני בשר, ואילו את הגן-עדן הכנסת בתוך ספר?! ...!

"אודך הוי' כי אנת ביי" (ישעי' יב, א).
 וזהו גם הפירוש במארו"ל (ב"ר פס"ו, ד) "צדיקים .. תחלתן יסורין וסופן שלוה" - שאין הכוונה שיש אצלם שינויים, מיסורים לשלוה (שהרי אצל צדיקים מאיר ה"אמת", שהיא אחת ויחידה, ואינה משתנית - בניגוד לשקר (וכן פשרות, שהם שקר) שמתבטא באופנים שונים), אלא ש"סופן שלוה" היא ההתגלות הפנימית של "תחלתן יסורין", והיינו, שבפנימיות הרי גם זה "שלוה".
 (6) וע"ד המבואר במ"א בנוגע למ"ש ביוסף וייתנכר אליהם וידבר אתם קשות", ועד ש"ויאסוף אותם אל משמר שלשת ימים" (מקץ מב, זיז) - דלכאורה תמוה ביותר: היתכן שיוסף הצדיק התייחס אל אחיו באופן כזה - כיון שרצה לפעול שמנין רד"ו שנה שצריכים בני" להיות במצרים יתחיל מזמן ביאת אחיו למצרים, עיי"ז שיצטערו כו'.
 (7) זח"ג נג, ב. גר"א ע"ה"ת בתחלתו בשם הרד"ק. וראה רד"ק לתהלים יט, ח.
 (8) ראה גם תורת מנחם - התועדויות חל"ה ריש ע' 157. וש"נ.
 (9) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ו ע' תכ. וראה גם תורת מנחם שם ע' 176. וש"נ.

(1) וכיון שהביאו רש"י בפירוש פשוטו של מקרא, הרי זה נכלל בחלק הפשט שבתורה, ולא בחלק הדרוש שבתורה. ונפק"מ להלכה - בנוגע לדין שצריך לחלק הלימוד שבכל יום לג' חלקים, שלישי במקרא, שלישי במשנה ושלישי בתלמוד (קידושין ל, א. הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב), שגם מדרשי חז"ל שהובאו בפירוש רש"י שייכים ל"שליש במקרא", להיותם פירוש פשוטו של מקרא.
 (2) סתומה לגמרי - אפילו לא כמו כל פרשה סתומה שיש בה הפסק ט' אותיות עכ"פ (רמב"ם הל' ס"ת רפ"ח. תושו"ע יו"ד סערה" ס"ב).
 (3) ועד שגם סיום הפרשה - "ויישם בארון במצרים" - שייך לפרשת "ויחי", כי מזה שהמצריים לא קברו את יוסף, אלא שמוהו בארון והטילוהו לנילוס, מוכח, שהמצריים ידעו שבני" עומדים במעמד ומצב שהם מוכנים לגאולה בכל רגע, ולכן רצו למנוע את הגאולה ח"ו, עיי"ז שבנ"י לא יוכלו לקיים את הציווי של יוסף "והעליתם את עצמותי מזה" (ראה דב"ר פי"א, ז).
 (4) פרש"י פרשתנו מז, לא.
 (5) כלומר: ריבוי הטוב שהי' ביי"ז שנה אלו, הביא לידי הנחה, שבשביל זה הי' נדאי כל היגיעה והצער במשך כל השנים שלפניו, ועד ששני הצער גופא הם טוב. ועי"ד שלעת"ל יאמרו

1 אבל כשמדובר אודות תכלית העבודה, ואליבא דנפשיה - צריך לידע שיש להתייגע, ולא לחפז
 2 ב"נהמא דכיסופא"¹⁰, ולכן נותנים מלמעלה נסיונות כו', כיון שדוקא על ידיזיה באים לטוב האמיתי.
 3 וכשם שדוקא על-ידי גלות מצרים באופן ש"שנסתמו עיניהם ולבם . . מצרת השעבוד", ו"נסתם הקץ",
 4 זכו להגילוי דמתן-תורה - כך גם עתה, בגלות זה האחרון, שהוא ארוך הרבה יותר מגלות מצרים, הנה
 5 דוקא על-ידי עבודה מתוך מסירות נפש, ועמידה בתוקף מבלי להתפעל מקשיים ונסיונות, אף ש"לא
 6 נתגלה קצם"¹¹, נזכה להגילוי דפנימיות התורה¹², טעמי תורה שיתגלו לעתיד לבוא, כמו שכתוב¹³ "ישקני
 7 מנשיקות פיהו", בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

8 ג. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם גו'.

* * *

9 ד. הביאור בפירוש רש"י על הפסוק¹⁴ "ואגידה לכם", "ביקש לגלות את הקץ ונסתלקה ממנו שכינה
 10 והתחיל אומר דברים אחרים" - כיון שלא מצינו המשך ל"אגידה לכם", ולאחרי זה אמר יעקב מחדש
 11 "הקבצו ושמעו"¹⁵; ביאור פרטי השינויים בפירוש רש"י מלשון הש"ס¹⁶; וההוראה, שגם בדורנו זה,
 12 בחושך כפול ומכופל, ישנו הכח לגלות את הקץ - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
 13 ב'לקוטי שיחות' חלק י' עמוד 167 ואילך.

* * *

14 ה. הביאור בפירוש רש"י בסוף פרשתנו, "על ברכי יוסף", "כתרגומו, גידלן בין ברכיו" - כי, בתרגום
 15 יונתן מפרש "כד אתילידו גזירינון יוסף", שהיה הסנדק בברית מילה (כניסת נפש הקדושה, בדוגמת ענין
 16 הלידה. וכיון שיוסף היה השליט על הארץ, מרא דאתרא, היה יכול להיות סנדק אצל "בני מכיר", לשון
 17 רבים, כמו כהן גדול שיכול להקטיר תמיד), אבל רש"י שולל זאת, ומפרש שקאי על הגידול והחינוך
 18 על-ידי לימוד התורה, גם בגיל שהם רק "בין ברכיו", ולא "על ברכיו". ומכאן, שיש חיוב ללמוד תורה
 19 גם עם בן בן בנו, גם כשיש גדולים ממנו בחכמה - הוגה על-ידי כבוד קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס
 20 ב'לקוטי שיחות' חלק כ' עמוד 243 ואילך.

* * *

21 ו. כיון שכבר נתבאר פירוש רש"י בסיום פרשתנו, הרי כבר יכולים לכאורה לסיים את ההתוועדות...
 22 אמנם, דובר כמה פעמים, שהדיוק בפירוש רש"י הוא גם בנוגע לענינים הדורשים ביאור שרש"י אינו
 23 מפרשם. ובנדון דידן, הרי גם לאחרי הפסוק "וירא יוסף גו' יולדו על ברכי יוסף", ישנם עוד פסוקים
 24 הדורשים ביאור בפשוטו של מקרא (ואכן נתבאר בכמה ממפרשי התורה על דרך הפשט), ואילו רש"י
 25 אינו מתעכב עליהם. ואין לומר שלדעת רש"י אין צורך לפרש זאת, כיון שהדבר מובן מאליו - שהרי
 26 מצינו שבמקום אחר מפרש רש"י בעצמו אחד הפסוקים שבסיום פרשתנו.

27 ז. בפרשת שמות¹⁷ מפרש רש"י מה שכתוב "ושמעו לקולך": "מכיון שתאמר להם לשון זה, ישמעו
 28 לקולך, שכבר סימן זה מסור בידם מיעקב ומיוסף שבלשון זה הם נגאלים. יעקב אמר להם ואלקים¹⁸
 29 פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד¹⁹ יפקוד אלקים אתכם".

10 ראה ירושלמי ערלה פ"א ה"ג. הובא בלקו"ת צו ז, רע"ד.
 11 יומא ט, ב.
 12 ראה תו"א שמות מט, א. נד, א.
 13 שה"ש א, ב ובפרש"י.
 14 פרשתנו מט, א.
 15 שם, ב.
 16 פסחים נו, א.
 17 ג, יח.
 18 פרשתנו נ, כד.
 19 שם, כה.

1 והקשו מפרשים²⁰: הרי גם "ואלקים פקוד יפקוד אתכם" אמר יוסף, כמו שכתוב בתחלת הפסוק:
 2 "ויאמר יוסף אל אחיו", ומדוע כתב רש"י "יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם"? ותירוצם הוא,
 3 שכיון שענין זה נאמר ב' פעמים, "ואלקים פקוד יפקוד אתכם", ו"פקוד יפקוד אלקים אתכם", על כרחך
 4 צריך לומר, שפעם אחת אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ופעם שניה אמר זאת מעצמו.

5 [אך עדיין צריך להבין: כפל הענין מכריח רק לומר שפעם אחת אמר זאת יוסף (לא מעצמו, אלא)
 6 בשם יעקב אביו. אבל מהי ההוכחה ש"יעקב אמר להם ואלקים פקוד יפקוד אתכם, יוסף אמר להם פקוד
 7 יפקוד אלקים אתכם", ולא להיפך, שפעם הראשונה אמר מעצמו, ופעם השניה בשם אביו?

8 וההסברה בזה - בשתיים:

9 (א) מצד כיבוד אב, מסתבר לומר, שלכל-לראש אמר זאת יוסף בשם יעקב אביו, ורק אחר-כך אמר
 10 זאת מעצמו.

11 (ב) לאחרי "פקוד יפקוד אלקים אתכם" נאמר "והעליתם את עצמותי מזה". ולכן, מסתבר לומר
 12 ש"פקוד יפקוד אלקים אתכם" היתה הבשורה של יוסף מעצמו, שכן לאחרי שעשה להם טובה ובישר
 13 להם בשורת הגאולה (הבשורה שלו, ולא רק מסירת בשורת יעקב אביו), היה נקל לו יותר לבקש מהם
 14 טובה - "והעליתם את עצמותי מזה".

15 אבל עדיין אינו מובן: מדוע בפעם הראשונה, בבשורה בשם אביו, כתיב "ויאמר יוסף אל אחיו",
 16 ואילו בפעם השניה, בבשורת עצמו, נאמר "וישבע יוסף את בני ישראל" - דלכאורה איפכא מסתברא, כי:

17 (א) בבשורת עצמו מתאים יותר לומר "אחיו", כיון שהיחס של יוסף עם השבטים מתבטא בכך שהם
 18 אחיו, ואילו בבשורה בשם יעקב אביו מתאים יותר לומר "בני ישראל", כיון שהשייכות שלהם ליעקב
 19 היא להיותם בניו - "בני ישראל".

20 (ב) בני ישראל - קאי לא רק על השבטים, אלא על כל בני ישראל עד סוף כל הדורות, מה-שאינ-כן
 21 "אחיו" קאי רק על השבטים. ואם כן, בבשורת עצמו, שבהמשך אליה היתה גם הבקשה "והעליתם את
 22 עצמותי מזה" - יש מקום לומר "אחיו", כיון ש"והעליתם את עצמותי" קשור עם השבטים (ש"אף עצמות
 23 כל השבטים העלו", בגלל שבועתו של יוסף שאמר "אתכם"²¹); מה-שאינ-כן בבשורת יעקב, שבה מדובר
 24 רק אודות בשורת הגאולה - אין מקום לומר "אחיו", שהרי השבטים עצמם לא יצאו ממצרים, ואם כן,
 25 הוה-ליה-למימר "בני ישראל".]

26 וכיון שמצינו שרש"י בעצמו משתדל לפרש מדוע נאמר "פקוד יפקוד" ב' פעמים - אינו מובן: מדוע
 27 אינו מפרש זאת על אתר, בסיום פרשתנו?

28 ת. ויש לומר הביאור בזה על דרך הרמז (הביאור בדברי רש"י - מוכרח להיות מובן על דרך הפשט,
 29 אבל ביאור הטעם שרש"י אינו מפרש ענין מסויים - יכול להיות גם על דרך הרמז):

30 בהתחלת הפרשה כתב רש"י "למה פרשה זו סתומה, לפי .. שביקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם
 31 ממנו". ולכן, גם בסוף הפרשה לא מפרש (מגלה) רש"י טעם ההכפלה בלשון הגאולה "פקוד יפקוד";

32 ענין זה מפרש רש"י רק בספר שמות, ספר הגאולה²², שבו נתפרש בגילוי לא רק הגאולה מגלות
 33 מצרים, אלא גם הענין דמתן-תורה, שבו "פסקה זוהמתן"²³, והוא מעין הגאולה האמיתית והשלימה²⁴,
 34 שתהיה על-ידי משיח צדקנו, בקרוב ממש.

(23) שבת קמו, רע"א.

(24) תניא פל"ו.

(20) רמב"ן. רא"ם. ועוד.

(21) פרש"י בשלח יג, יט.

(22) רמב"ן ס"פ פקודי.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך טו

הנפש של כל השנים הקודמות, עד אשר כולן נראו כשנים טובות: "כולן שוין לטובה".

אך עדיין אין זה "חלק": אמנם, השנים האחרונות היו "בטובה" והם היטיבו כל-כך ליעקב עד אשר הם השכיחו ממנו את היסורים של כל השנים הקודמות, אך כיצד אפשר להוסיף סיכום כללי שהוא ידוע רק כדי להדגיש ש"כולן שוין", ויותר מכך "כולן שוין לטובה"?⁷ כאשר מאה ושלושים השנים הראשונות היו "מעט ורעים" (היפך הטוב) ושבע-עשרה האחרונות היו "ויחי" – שיא החיים והטוב?

ב.

השאלה על דברי המדרש "סתם... כל צרות"

הדברים יובנו על-ידי ביאור דברי המדרש⁸ ופירוש רש"י בתחילת פרשתנו. נאמר במדרש: למה פרשה זו סתומה מכל הפרשיות של תורה, אלא כיון שנפטר אבינו יעקב התחילה שעבוד מצרים על ישראל, דבר אחר למה היא סתומה מפני שבקש יעקב אבינו לגלות את הקץ ונסתם ממנו, דבר-אחר למה היא סתומה מפני שסתם ממנו כל צרות שבעולם.

בפשטות, כוונת השאלה "למה פרשה זו סתומה" היא לכך שאין רווח לפני המילים "ויחי יעקב"⁹, למרות שמתחילה פרשה חדשה, ומוכן צריך להיות כאן, כמו בכל התחלות הפרשות שבתורה¹⁰, הפסק לפני תחילת הפרשה "ויחי יעקב".

אך לפי האמור לעיל, צריך להבין:

ה"סתימה" לפני המילים "ויחי יעקב" היתה צריכה לרמוז ראשית על סתימה לטובה שגרם "ויחי יעקב",¹¹ דהיינו ש"סתם ממנו כל צרות שבעולם"? והקושי

א.

"ויחי" - שנות חייו האחרונות השכיחו ליעקב

את הצרות

1 "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב..." – על-כך שואלים¹: מדוע כותבת התורה את מספר השנים שחי יעקב במצרים? הרי בפרשה הקודמת² נאמר שבהגיעו למצרים היו "ימי שני מגורי שלושים ומאת שנה", וכאן בפסוק נאמר "ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה", ומכך מובן שהוא חי במצרים שבע עשרה שנה, לשם מה יש צורך לציין זאת במיוחד?

9 מצד שני, אם רצתה התורה לציין את מספר שנות חייו במצרים, מסיבה כלשהי, הרי מיותר לציין את הסכום הכללי של שנות חייו, כי הדברים מוזכרים בהמשך לנאמר שהוא הגיע למצרים בן מאה ושלושים שנה, והחשבון מובן מעצמו.

14 עונים על-כך מפרשים³, שהתורה מפרידה את שנות חייו של יעקב במצרים, ומציינת עליהן "ויחי", כי השנים שעד אז לא נחשבו שנות חיים, כי "רעים" היו ימי שני חייו, מלאים בעמל ואנחה⁴: בתחילה בריחתו מעשו, שהותו אצל לבן – "ביום אכלני חורב וקרח בלילה ותדד שנתי מעיני"⁵ – וכן הלאה, עד מכירת יוסף. ורק בהגיעו למצרים הוא לא סבל מצרות. להיפך, היו לו חיי שלום ומנוחה, הוא התגורר במיטב הארץ, ראה את כל בניו שלמים, ואת יוסף כמשנה למלך – רק אז אפשר לומר "ויחי יעקב".

24 עם זאת מציינת התורה את כלל חייו ביחד – קמ"ז שנים – כדי לרמוז ששבע-עשרה השנים האחרונות הטובות – שנות "ויחי"⁶ – השכיחו את הצער ועגמת-

1 ראה אלשיך ואוה"ח כאן.

2 ויגש מז, ט.

3 וראה גם תנא דבי אליהו רבה (פ"ה). פס"ז. מדרש שכל טוב. מדרש הגדול. לקו"ת להאריז"ל. בעה"ט (ד"ה האחרון). כלי יקר (וללשון השלישי) – ריש פרשתנו.

4 ויגש שם וברמב"ן. וראה רש"י וישלח לב, ה. וישב לו, ב.

5 ויצא לא, מ. ולהעיר משו"ע אדה"ז הל' נזקי גוף קו"א סק"ב.

6 כ"ה באלשיך. ובתדבא"ר: מיכאן אמרו כל שהשיגתו שנה אחת טובה סמוך לזקנתו סימן יפה לו.. יעקב אבינו חי בטובה שבע עשרה שנה שהי' במצרים והעלה עליו הקב"ה כאלו כל ימיו היו בטובה שנה ויחי יעקב גר. ובפס"ז (ועד"ז במדרש שכל טוב (ס"פ ויגש) ובאוה"ח): היינו דאמרי אינשי סופך טוב כולך טוב, אשריהן לצדיקים שהקב"ה מייסרן ביסורין בתחילתן ובסוף מרחם עליהם.. וע"ז נאמר טוב אחרית דבר מראשיתו.

7 משא"כ בשרה מתאים "כולן שוין לטובה" (רש"י ר"פ חיי שרה) לפי שבת ק' ככת כ' לחטא וכת כ' ככת ד' ליופי (פרש"י שם מב"ר שם). ובכ"ר: כשם שהן תמימים כך שנותן תמימים. וראה במפרשי המדרש ופרש"י. ובגו"א שם דכל כלל וכלל הוא אחד שאינו מחולק.

8 ב"ר ותנחומא (באבער) ריש הפרשה.

9 ר"א"ם וגו"א בפרש"י, ופי' מהרז"ו במדרש.

10 שגם בן חמש למקרא יודע זה, כמו שיודע ע"ד נו"ן הפוכה בס"פ נח, ניקוד שבכמה תיבות וכו'. היינו שכן היו כתובים הספרי לימוד שלהם (משא"כ – תגין. וי"ל שלכן לא נמצא בפרש"י עה"ת מענין התגין) – ולכאורה, באם כן הוא, כדאי להחזיר עטרה ליושנה ולהדפיס כן בחומשים שלנו (ע"ד שעושים בסמנויות שבפ' בהעלותך. ואם מפני שלא להכנס למחלוקת – הרי גם בבהעלותך – מחלוקת ישנה באופן הסמנויות – ראה אור תורה (להר"ם די לונזאני) בהעלותך י, לה. מנחת שי שם).

הסיבות האחרות שבמדרש, שאותן מביא רש"י, צריך 20
 היה, לכאורה, להציב בסדר הפוך¹²: לפי הסיבה 21
 השניה קשורה ה"סתימה" לחיי יעקב (למרות שיעקב 22
 רצה לגלות את הקץ בסמוך לפטירתו¹³, אך בכל זאת 23
 היה זה בחייו), ואילו הסיבה הראשונה מדברת על 24
 התקופה שלאחר פטירת יעקב (ובמיוחד, שגם הענין 25
 השלילי שבסיבה זו חמור יותר מן הסיבה השניה)¹⁴. 26

ג.

ה"סתימה" - לגבי פרשת "ויחי" בכלל

הדברים יובנו בהתאם לתשובת המפרשים¹⁵ על 27
 הקושי שעל שתי הסיבות: אם הטעם ל"סתימת" 28
 הפרשה הוא "לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו..." 29
 או "שבקש יעקב לגלות את הקץ לבניו ונסתמו..." – 30
 היתה ה"סתימה" צריכה להיות מאוחר יותר, בפסוקים 31
 המספרים על סתימת הקץ או על פטירת יעקב? 32
 והתשובה לכך היא, ש"סתימה" באמצע פרשה אינה 33
 ניכרת לעומת תחילת פרשה¹⁶. 34
 כאשר ה"סתימה" היא בתחילת פרשה – כאשר 35
 מתחיל¹⁷ ענין חדש¹⁸ – צריכה להיות הפסקה גדולה 36

מתחזק יותר: גם לפני "סתימה" זו, בסוף פרשת ויגש, 1
 מסופר על מצבם הטוב של בני ישראל בארץ גושן – 2
 "ויפרו וירבו במאד", וכאשר מיד לאחר מכן, ללא 3
 הפסקה, כתוב "ויחי יעקב בארץ מצרים..." סביר מאד 4
 לומר, שב"סתימה" זו מדגישה התורה ש"ויחי יעקב..." 5
 בא בהמשך ישיר לתוכנה הטוב של סוף הפרשה 6
 הקודמת¹¹ – ומדוע, אפוא, מובאת במדרש הסיבה 7
 ש"סתם ממנו כל צרות שבעולם" כאחרונה מבין 8
 הסיבות, בעוד אשר הסיבות הראשונות והחשובות הם 9
 ענינים שהפוכים מ"ויפרו..." ויחי יעקב בארץ מצרים? 10

יותר מזה קשה פירוש רש"י על התורה: דרכו של 11
 רש"י היא לפרש את פשוטו של מקרא, ולכאורה, הוא 12
 היה צריך לקבל כסיבה העיקרית ל"סתימה" שלפני 13
 "ויחי יעקב", סיבה המבטאת ענין טוב הקשור 14
 ל"ויפרו..." ולחיי יעקב, ולא ענין ההפוך מטוב שנגרם 15
 עקב פטירתו – ההיפך מ"ויחי יעקב" – 16
 ואם כך, לא מובן: (א) דוקא את הסיבה השלישית 17
 שבמדרש "סתם ממנו כל צרות...", הקרובה ביותר 18
 לפשוטו של מקרא, אין רש"י מביא. (ב) גם את שתי 19

ו"ל בפשטות: (א) בפי' ויחי – עדיין אין הכרח שידע ע"ד כל 1
 הפרשיות שבתורה, כיון שלמד רק דחומם אחד. (ב) אין הכרח להודיע 2
 עדיין, כיון שבפשטות מובן שבין סדרה לסדרה צ"ל הפסק יותר – מאשר 3
 בין תיבה לתיבה. ועל אתר קשה למה פרשה זו סתומה. 4
 (15) ראה רא"ם, גוי"א, דבק טוב, ועוד.

(16) ברא"ם כ' זה בנוגע לטעם הב' – שביקש לגלות את הקץ "וישם 1
 א"א לסתום (היינו בלי שום ריווח כלל) דלא מינכרא מילתא כמו בתחלת 2
 הפ'". אבל בדבק טוב ובשי"ח הקשו גם לפי' הא' דהו"ל לסתום בפ' שבה 3
 נכתבה מיתתו של יעקב (וכ"כ בפ' מהר"ז במדרש דלטעם הא' הי' יותר 4
 נכון לעשות הסתימה אצל ויגוע).

(17) ואף שרק חלוקת הפרשיות (דפתוחות וסתומות) היא למשה 1
 מסיני (ראה ברכות יב, ב: כל פרשה דפסקה משה כו'. וראה תו"כ ופרש"י 2
 ר"פ וקרא ומה היו ההפסקות משמשות כו'). משא"כ חלוקת הסדרות. 3
 והרי יש מסיימים התורה לשלש – שלש וחצי שנה (מגילה כט, ב. רמב"ם 4
 הל' תפלה רפ"ג. חילוף מנהגים בין בני א"י ובני בבל, אות מ"ח), הרי 5
 חלוקת הסדרות ע"פ מה שמסיימים קריאת התורה בכל שנה י"ל דקימת 6
 היא גם להמסיימים בג"ש, אלא שהם מחלקים כל סדרה לג' וכו'. ועפ"ז 7
 יתוון שלכ"ע יש ג"ן סדרים דאורייתא (אף שכאור"א חלוקה לג', לו' 8
 קרואים וכו'). ובכל אופן פשוט שזה שחלקוהו לסדרות – אפילו את"ל 9
 שאינו מדאורייתא כחלוקת פתוחות וסתומות – ה"ז מפני שהם ענינים 10
 נפרדים. וראה רא"ם כאן "מפני שעורא ע"ה לא תיקן תחלת הפרשה הזאת 11
 מן ויחי יעקב כו" (וראה גוי"א). ולהעיר דבקריית ספר להמאירי (מאמר 12
 ה' ח"א) כ' שאף בומן הנביאים היו משלימים כל התורה בכל שנה. 13
 ובאר"ז הל' שבת סמ"ה "כי מיומת משה רבינו נתקן לקרות התורה 14
 בפרשיותי' ולהשלימה בכל שנה". וראה זהר בכ"מ (מהניע וירא קד, ב. 15
 ח"ב רו, ב. תקו"ז תי"ג (כט, רע"ב). ובהנמטן בנצוצי זהר בכנה"ל) הדיוק 16
 ג"ן סדרים דאורייתא**.

(18) אמנם עפ"ז (וע"פ הערה שלפני"ז) צע"ק, דהרי ב"ר היא אגרת

(11) וכ"ה בזהר פרשתנו רטו, ב (דעת ר"ש). ובאלשיך כאן. ובחזקוני: 1
 ד"א סתומה היא על שהענין מחובר למעלה שהתחיל למנות שנותיו של 2
 יעקב ועדיין לא השלים החשבון עד עכשיו (וכ"ה בטור הארוך). ובכלל 3
 יקר ביאר דכל ה' פירושים שבסתימת הפרשה למדין מזה שויחי יעקב 4
 נסמך להפ' שלפניו.

(12) אף שכ"ה במדרש, הרי המובא בפרש"י הוא פשט"מ. ובפרט 1
 שכאן אינו מקדים כו' רבותינו דרשו. ולהעיר שבכמה דפוסים (וכ"ה 2
 בדפוס ראשון ושני, וברש"י כח"י) א"י בסיום פ' רש"י עצמו "בב"ר", 3
 וכן הובא ברא"ם וגוי"א. אבל בכמה דפוסים מוכח שהיא הוספת 4
 המעתיקים (המדפיסים).

(13) כדלקמן מט, א. ובפרש"י. 1
 (14) בפרש"י עוד שינויים במדרש: משמיט בהקושיא "מכל 2
 הפרשיות של תורה" שא"י במדרש. מוסיף: (א) נסתמו עיניהם ולבם של 3
 ישראל*. (ב) מצרת השעבוד, (ג) (לגלות את הקץ) לבניו.

והנה ההוספות מובנות – נוסף על העיקר – שרש"י צריך לפרש ככל 1
 הדרוש לבן ה' למקרא:

(א) "נסתמו עיניהם כו" כ"י עפ"ז מודגשת השייכות לסתימת הפרשה. 1
 (ב) "מצרת השעבוד", דהרי גם בהיותם בארץ פלשתים ונענן היו 2
 בשעבוד אבימלך וכו' ובאופן דגר כו' (ראה פרש"י וישלח לו, ז). וביותר 3
 יוקשה מפרש"י הקודם דמפורש שנשתעבדו רד"ו שנה (מקץ מב, ב). ולכן 4
 מוכרח רש"י להוסיף "מצרת". וראה ג"כ פרש"י וארא ו, טז ומפרשי 5
 רש"י כאן (רא"ם, גוי"א. דברי דוד. משכיל לדוד. ועוד).

(ג) "לבניו" – כמפורש בקרא: ויקרא יעקב אל בניו... ואגידה לכם. 1
 אמנם מה שמשמעות "מכל הפרשיות של תורה" צ"ע, דהרי זהו היסוד 2
 להקושיא, ואין לומר דרש"י ס"ל דגם פ' ויצא היא סתומה לגמרי 3
 (כהדעה שהובא בקריית ספר (להמאירי) ר"פ ויצא. הגמ"י פ"ח מהל' 4
 ס"ת (סק"ג). מנחת שי ר"פ ויצא) דא"כ הו"ל לומר זה ולבאר טעם 5
 הסתימה גם בר"פ ויצא (וכמ"ש הגמ"י שם).

(* ועד"ו הוא בזהר שם דעת ר' יעקב "אסתימו עיניהם דישאל". אבל לא קאמר שוה מצרת השעבוד כ"א "בשנתא דמית יעקב" (דמשמע כנצו"א: שנתתו 1
 מישאל מעינות החכמה שר"י מגלה יעקב). אבל בדברי ר' יהודה שם דסתימת הפ' "זכדין נחתי לגלותא ואשתעבדו בחוץ". 2
 ** וראה תנחומא תשא ג: וכן משה למד תורה לישראל. ונתן להם סדרי תורה ופרשיות שקוראים בהם בכל שבת.

מקרא, שה"סתימה" של הפרשה המדברת על פטירת 24
 יעקב תרמוזו לכך "סתם ממנו כל צרות": הן בגלל 25
 הזמן – "סתם ממנו" היה מיד עם הגיע יעקב 26
 למצרים, שבע-עשרה שנה לפני פטירתו, והן בגלל 27
 המשמעות – הענין "סתם ממנו כל צרות שבעולם", 28
 שהוא שיא החיים, נוגד לענין של פטירת יעקב. לכן 29
 משמיט רש"י לחלוטין את הטעם השלישי²⁰. מאותה 30
 סיבה מובן, שאין שום קושי על-כך שרש"י מציב את 31
 הטעם "שבקש לגלות" כטעם שני, כי בקשר לפטירת 32
 יעקב, קרוב יותר לפשוטו של מקרא הטעם 33
 "שנפטרו...", שבו הפטירה עצמה היא הסיבה 34
 ל"סתימה", שלא כמו בטעם "ביקש לגלות..."²¹. 35

ה.

מדוע התחלת הפרשה ושמה הוא "ויחי"

אך עדיין לא מובן, בפנימיות הענינים: מדוע, אכן, 36
 מתחילה הפרשה ב"ויחי יעקב", כאשר כל הפרשה 37
 מספרת אודות פטירת יעקב ובאירועים הקשורים לכך? 38
 אמנם, הסיכום של שנות חיי יעקב קשור לפטירתו, 39
 כאמור, אך בכך מובן רק הקשר של המחצית השניה 40
 של הפסוק – "ויהי ימי יעקב..." , אך כיצד קשור 41
 לפטירת יעקב חלקו הראשון של הפסוק "ויחי יעקב 42
 בארץ מצרים שבע עשרה שנה", שבו מסופר על 43
 שנותיו הטובות ביותר של יעקב? לפי זה היתה 44
 החלוקה בין הפרשות צריכה להיות כך: המילים "ויחי 45
 יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" היו צריכות 46
 לסיים את פרשת ויגש שבה מסופר "ותחי רוח יעקב 47

יותר מהרגיל, וכאשר אין כלל רווח – הפרשה סתומה 1
 – והענינים כתובים בשתי פרשות נפרדות, סביר לומר, 2
 שה"סתימה" אינה מצביעה רק על סתימת הפסוקים או 3
 המילים שבהם היא נמצאת, אלא על התוכן הכללי של 4
 הפרשה, ולכן היא נרמזת כהקדמה לתוכן הפרשה, 5
 כדלהלן. 6

וכיון שבפרשת "ויחי" מסופר בעיקר על מאורעות 7
 שאינן בקשר לחיי יעקב בארץ מצרים אשר עליהם 8
 מסופר בפרשת ויגש (שיעקב ובניו ישבו במיטב הארץ 9
 "ויפרו וירבו מאד"), אלא על מאורעות הקשורים 10
 לפטירתו, ועל פטירתו ממש, מ"ויקברו ימי ישראל 11
 למות" בתחילת הפרשה, ובהמשך אודות ברכות יעקב 12
 אבינו ליוסף ובניו ובהמשך על הברכות לבניו – ענינים 13
 הסמוכים לפטירתו. 14

ובמיוחד כאשר מיד בתחילת הפרשה¹⁹, בפסוק 15
 הראשון, מובא הסיכום הכללי של כל שני חיי יעקב, 16
 מובן מכך, שב"פרשה סתומה" מתכוונת התורה 17
 לרמוז לתוכן הכללי של הפרשה – פטירת יעקב. 18

ד.

ההסבר לפירוש רש"י

בכך מתורצות שתי הקושיות דלעיל על פירוש 19
 רש"י (לגבי השמטת הטעם השלישי, ולגבי הסדר שבין 20
 שני הטעמים המובאים): 21
 ה"סתימה" קשורה לפטירת יעקב ולאירועים 22
 הקשורים אל הפטירה, ולכן אין מקום, לפי פשוטו של 23

¹⁹ ע"פ ראשי הסדרים שבא"י (ראה בהנסמן בתו"ש שבשו"ג), ***, עכצ"ל
 מהמדרש רבה כאן – קאי להשיטה דריחיה היא התחלת פרשה כמפורש
 בלשונו.

ולפרש"י – בכלל אינו נוגע כהנ"ל ובהערה שלפני – שהרי בן חמש
 למקרא בזמן רש"י ואילך יודע רק מסיום התורה בכל שנה. ופשוט.

(19) עד"ז כ' ברא"ם: כיון שמנה כאן כל שנותיו זהו מקום מיתחו.
 אבל אי"ז מספיק (בפרש"י עכ"פ. משא"כ במדרש – ראה בהערה הבאה)
 דלפ"ז הו"ל להקדים תירוץ הב' כיון שכאן סו"ס מדובר עוד בחייו, וצ"ל
 ככפנים דכאן היא התחלת כל הסדרה. וראה לקמן בפנים.

(20) משא"כ במדרש הוא, כשמו, ע"פ דרש – מתאים גם "סתם
 ממנו כל צרות כו" (כתירוץ ג' עכ"פ) שבא מסיבת ויחי יעקב בארמ"צ.
 ככפנים ס"ב.

(21) ומה שטעם הא' לבד אינו מספיק – י"ל: כיון שסו"ס הסתימה

א"י (פרש"י ויגש מזו, ב), ולבני מערבא דמסקי לאורייתא לג' שנים, הרי
 חלוקה מפורטת יותר להם בתורה ולא ג"ן סדרים שלפנינו, ולפ"ז לכאור
 אינו מוכרח לומר ד"פרשה זו סתומה" הכוונה לכל הסדרה דריחיה – אבל
 גם ע"פ מסתבר לומר כן, כיון שהמדובר בהתחלתה: וקברתני בקבורתם
 ויאמר אנכי אעשה כדברך, סיומו בסיום הסדרה לאחר מיתת יעקב.
 ויתירה מזו: גם לפי החלוקה לסדרים כפי שהוא במסורה – קנדה (ראה
 פתיחתא לאסת"ר ג) מג סדרים לבראשית כו' (נסמן בסוף כמה חומשים),
 או קסד "סדרי הראשונים" שמנחה בקרית ספר להמארי שלדעת כמה זוהי
 החלוקה דבני א"י* (ראה רד"ל במבוא לפסיקתא דר"כ הערה ב. אכן
 ספיר ח"ב ע' רכח ואילך), אין ויחי גם ראש סדר** אלא בא באמצע
 הסדר "ואת יהודה שלח" שבפ' ויגש (ראה קרית ספר סוף פ' ויגש וריש
 פירשתו ועד"ז פ' הרשב"ם גם לפי החלוקה שלנו, להתחלת פ' זו היא
 מוישב ישראל בארץ מצרים שבפ' ויגש), ולדעת כמה מסודר מדרש רבה

(* או לבני א"י דגומרים לג' שנים ומחצה – חילוק מנהגים בין בני א"י ובני בבל אות מז (וראה שם אות מז – במהדרת לוי) ואי"א שיש קנה סדרים. כנחמ"ט
 טופרים פט"ו ה"י: קנה פרשיות שכתוב בתורה. הלכך קבעו קנה סדרים בתורה בכל שבת כו'. ראה נחלת יעקב שם. וראה בכתב"ל (עד"ד הסדרים דבני א"י) – בהמובא
 בהמקרא והמסורה להר"ר מרגליות פ"א, תר"ש ח"ט ע' שח ואילך.

(** אבל בפ' ר"ח (מגילה שם) שבני מערבא פוסקין כל פרשה ג' פרשיות.

(*** אבל להניח שכמה הוכיחו שהדרשה "למה פרשה זו סתומה כו" אינה מב"ד אלא נעוץ מהתנחומא לב"ד ובכמה כ"י אינו (ראה באבער לתנחומא ריש הפרשה
 מנח"י (אלב"ק) ר"פ צה. ומבא לב"ד פ"ט).

22 וזוהי כוונת הפסוק: "וה' אלקים אמת", כיון
 23 שמהותו היא "אמת", שאינו נפסק או משתנה ח"ו
 24 לעולם, לכן "הוא אלקים חיים", מציאות אמיתית של
 25 חיים.
 26 לעומת זאת, הנבראים אינם מציאות אמיתית – הם
 27 הרי התהוו ויכולים להיפסק – לכן אין אצלם חיים
 28 אמיתיים מצד עצמם, אלא אם הנברא קשור לאלקות.
 29 מסיבה זו נקראים היהודים "חיים"³⁰, מפני דבקותם
 30 באלקות, כנאמר³¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים
 31 כולכם היום", שגם הם חיים וקיימים לעד³².
 32 אך כדי שה"חיים" האמיתיים – הדבקות באלקות
 33 – של היהודים יהיו ניכרים בעולם הזה הגשמי
 34 המסתיר את האלקות, הוא צריך לעבור נסיונות
 35 והפרעות בדבקותו, ובכל זאת להישאר שלם ובלתי
 36 פגום בקיום התורה והמצוות – אז תתגלה בכיורו
 37 החיות האמיתית, כי דבקותו באלקות אינה יכולה
 38 להשתנות.

ז.

רק במצרים ניכר ש"ויחי יעקב"

39 לפי זה מובן הקשר של "ויחי יעקב" לכלל הפרשה,
 40 שעיקרה פטירת יעקב, וגם הסיבה לשם הפרשה –
 41 "ויחי".
 42 בכל השנים הקודמות לא ראו בוודאות שאלה הם

1 אביהם"²², "וישב ישראל... ויפרו וירבו מאד" והמילים
 2 "ויחי ימי יעקב..." היו צריכות להתחיל את פרשת
 3 "ויחי".
 4 בנוסף לכך צריך להבין: כאמור פעמים מספר²³,
 5 יש קשר בין שם הפרשה לבין תוכן הפרשה כולה.
 6 כיצד, אפוא, נקראת הפרשה "ויחי", בעוד אשר תוכנה
 7 היא פטירת יעקב – ההיפך מ"ויחי"²⁴?

ו.

חיי היהודי - דבקות בה'

8 ההסבר לכך הוא: חיים אמיתיים הם קיום נצחי
 9 ללא שינויים²⁵. ולכן קיימת המציאות האמיתית של
 10 חיים רק אצל הקדוש-ברוך-הוא – מקור החיים.
 11 כנאמר²⁶ "והוי' אלקים אמת הוא אלקים חיים",
 12 ו"אמת" היא דבר שאינו פוסק או משתנה. אבל אם יש
 13 בו הפסק, נקרא הדבר "כזב" (לכן נקראים נהרות
 14 שמתייבשים אחת לשבע שנים בשם "נהרות המכזבין"
 15 והם פסולים לקידוש מי חטאת, כי אין אלה "מים
 16 חיים"²⁷).

17 לכן אומרים חז"ל²⁸ ש"חותמו של הקב"ה אמת",
 18 כי "אמת" מורכבת משלוש אותיות: אל"ף – האות
 19 הראשונה בא"ב, מ"ם – האות האמצעית, תי"ו –
 20 האות האחרונה. זה מצביע על העדר שינויים. כנאמר²⁹
 21 אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים.

התורה ר"פ בהר בטעם דאפקעתא דמלכא היא אחת לז' שנים), לכן
 ההפסק "לשנים רבות יותר משבע" אינו נקרא "כזב" בערך הקיום
 שבהבריאה. [ועד"ז י"ל להפירוש (רע"ב, ר"ש ורא"ש במשנה שם)
 שכשנפסקין אחת ביובל או מיקור מים חיים, שהרי יובל הוא "לעולם"
 (וכדרז"ל ד"ה"פ ועברו לעולם – משפטים כ"א, ו. קידושין טו, סע"א.
 פרש"י עה"פ)].

(28) ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דבר פ"א י. שהש"ר פ"א ט, א.

(29) ישעי' מד, ו.

(30) אבות דר"ג ספ"ד: עשרה נקראים חיים, הקב"ה תורה וישראל
 כו.

(31) ואתחנן (ד, ד), הובא באדר"ן שם.

(32) דאף שישנו ענין הנצחיות גם בנבראים שצבא השמים קיימים
 באיש וצבא הארץ קיימים במין שהוא מצד כח הא"ס הפועל שהם עצמם
 יהיו קיימים באופן נצחי, ועד שזה שלע"ל יופסדו הוא רק מצד רצון
 הבורא (ראה בארוכה ס' החקירה להצ"צ בתחילתו. שם ע' קא ואילך.
 ד"ה תקעו תש"ז. ועוד), הרי כח הא"ס שבנבראים "הוא מחוץ לה שאינו
 מתייחד עמהם" (ד"ה צהר תעשה תרע"ג), וראה מו"ג ח"ב הקדמה יב,
 ומצד עצמם הם נפסדים. ועד שגם עכשיו הם הווים ונפסדים בעצם
 מחמתם, אלא שאינו ניכר והם נראים חזקים, וכשיעלה רצון הבורא, אז
 תונר ההפסידות שהי' בהם כל משך קיומם (ד"ה אתה הוא הוי' לבדך
 תשי"א בתחילתו) – ראה בכ"ז לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 99 הערה 19,
 21.

ועפ"ז יובן מה שבד"ה וביום שמחתכם ופתח אלי' שם הובא לענין

היא אצל תיבת "ויחי יעקב" ורוב פסוקי הסדרה (מספר ו) מדובר בזמן
 חיי יעקב, מסתבר שהסתיימה (אף שהיא לפני פטירתו, אבל) היא בענין
 השייך גם לחייו. ולכן פי' "שבקש לגלות את הקץ כו", שהי' בחייו
 עדיין. אבל א) מכיון שענינה ותוכנה של הסדרה היא פטירה, ככפנים, ב)
 לטעם הב' – הפ' ד"ויקרא יעקב אל בניו" (בו מבואר דבקש יעקב כו')
 הי' צ"ל עכ"פ פ' סתומה (הפסק ט' אותיות) ולא פ' פתוחה לגמרי, ולכן
 טעם העיקרי הוא תי' הא'. וראה מפרשים שבהערה 16.

(22) מה, כז.

(23) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 58 ואילך.

(24) ויתירה מזו אינו מובן בפ' חיי שרה, שתיכף בהתחלת הסדרה
 מדובר ע"ד מיתת שרה, וכל המשך הסדרה מדובר בענינים אחרים.
 ונתבאר בארוכה לעיל שיחה א' לפ' חיי שרה. ועוד.

(25) בכל הבא לקמן, ראה ד"ה וביום שמחתכם תרנ"ו. הגהות לד"ה
 פתח אלי' תרנ"ח. קנ"ו ומעין מ"ב פ"ב. ד"ה ראשית גוים תר"פ. ד"ה כל
 המרחם תש"ט פ"א (ושם הובא זה לענין דיעקב דוקא מדתו האמת).
 ועוד.

(26) ירמ"י י, י.

(27) פרה פ"ח, מ"ט.

הטעם שכשנפסקין "לשנים רבות יותר משבע" אינם מים "מכזבים"
 (רמב"ם ה' פרה פ"ו הי"ב. וראה תויו"ט במשנה שם) – י"ל:
 מכיון שכל מציאות העולם הוא "כזב" (שהרי קיומו רק שית אלפי
 שנים), בהכרח לומר שכונת הכתוב ב"מים חיים" היא ל"חיים" שבערך
 הבריאה גופא. ומכיון שכל שמיטה היא תקופה בפ"ע (ראה מפרשי

ח.

החיות האמיתית - על-ידי בנים

בכך מובן מדוע נקראת הפרשה "ויחי", למרות
 שאין מדובר בה רק על מאורעות יעקב בסמוך
 לפטירתו, אלא אף על פטירתו ועל התקופה
 שלאחריה: 31

נאמר בגמרא⁴¹ ש"יעקב אבינו לא מת, מה זרעו
 בחיים אף הוא בחיים", ולפיכך אין כתוב אצלו הביטוי
 מיתה⁴², ומשמעות הדברים היא⁴³: החיים האמיתיים
 של יעקב הם כאשר "זרעו בחיים" –
 כלומר, כיון שחיים אמיתיים הם חיי נצח וקיום
 לעד²⁵ (בדומה למושג זה אצל הקדוש-ברוך-הוא, מקור
 החיים, שאליו מחוברים ישראל⁴⁴), לפיכך ניכרים
 החיים האמיתיים של יעקב דוקא כאשר רואים את
 נצחיותם, לאחר שהנשמה יוצאת מן הגוף. כלומר,
 החיות אינה נשאת נצחית רק בחיי הנשמה, אלא גם
 למטה בעולם הזה⁴⁵ נשאת חיות אמיתית של יעקב –
 אצל בניו, שהם חיים בחיים האמיתיים של יעקב אבינו.
 לפי זה מוטעמת יותר הסיבה לשם הפרשה "ויחי":
 בכך לא מודגש רק שלאחר פטירת יעקב עדיין אפשרי
 לומר "ויחי יעקב", אלא יותר מכך: דוקא אז, לאחר
 פטירתו, ניכרים האמת והנצחיות של "ויחי יעקב". 47

ט.

קיום תורה ומצוות בזמן "שסתם... צרות" אינו
 מראה על חיות

כבר נאמר קודם, שרשי משמיט את הטעם 48

1 חיים אמיתיים, "ויחי", של "ואתם הדבקים בה'
 2 אלתיכם חיים..."³³, ובמיוחד בדבקות שבהתאם לדרגת
 3 "אבות הן הן המרכבה"³⁴ – כי הכלל "אל תאמין
 4 בעצמך עד יום מותך"³⁵ נאמר גם בקשר לצדיקים³⁶,
 5 ובמיוחד שיעקב אבינו חשש בפירוש "שמא יגרום
 6 החטא"³⁷.

7 ולכן דרגת דבקותו בה' במשך כל השנים בארץ
 8 ישראל, ובעברו צרות ויסורים רבים כל כך, עדיין לא
 9 היוו הוכחה מספקת לאמיתיות של "ויחי". ואפילו לא
 10 ראייתו שבניו ובני בניו הם צדיקים, כי הם נמצאים
 11 בארץ ישראל, ואי-אפשר לדעת מה עלול להיות מצבם
 12 בארץ חמרית –

13 אבל כאשר הגיע יעקב לתקופה שבסמוך לפטירתו,
 14 ובמיוחד כאשר בינתיים הוא הגיע למצרים, והוכיח
 15 שגם בהמצאו בערות הארץ הוא מקיים את התורה
 16 והמצוות בשלימות נעלה ביותר עד לרגע האחרון
 17 בחייו, ובמיוחד כשרואים ש"מטתו שלימה", שכל
 18 בניו שלמים בצדקתם, ואף יוסף "עומד בצדקו"³⁸,
 19 על-אף ש"מלך הוא" ו"נשבה בין הגויים" עד אשר גם
 20 מנשה ואפרים שנולדו במצרים – ערות הארץ –
 21 ראוים לברכה נעלית כל-כך, שבהם יתברכו יהודים
 22 בכל הדורות: "ישימך אלקים כאפרים וכמנשה"³⁹,
 23 דווקא אז התגלתה חיותו האמיתית של יעקב⁴⁰,
 24 שגם כל שנותיו הקודמות היו שנים של "ויחי יעקב"
 25 למרות שבחיצוניות הן היו רוויות יסורים ועגמת נפש.
 26 לכן מהוות שבע-עשרה השנים האחרונות במצרים
 27 הוכחה ברורה לכך ש"כולן שוין לטובה".

(39) מח, כ ובפרשי.

(40) להעיר שעד"ז הוא בשרה – ראה זח"א קכב, ב (הובא באוה"ת
 שם): "שרה זכתה לחיין עלאין וכו'" דהיינו ע"י שירדה למצרים ו"נחתת
 וסלקת ולא אתדבקת בי".

(41) תענית ה, ב. זהר פרשתנו רלה, רע"ב. רמח, ב. ובכ"מ.

(42) זהר שם רמח, ב. פרשי פרשתנו מט, לג. תוס' תענית שם ד"ה
 יעקב.

(43) ראה רשב"א לתענית שם. ועוד.

(44) שזה מורה שהם חיים אמיתיים כנ"ל בפנים. והרי יעקב מדתו
 הוא מדת האמת כמ"ש תתן אמת ליעקב. וזה שייך ליעקב לא מת – ראה
 רשב"א שם, ובארוכה תורת לוי"צ ע' ו' ואילך (לקוטי לוי"צ לומר ח"א
 ע' קל. ח"ב ע' יא) ובתורת לוי"צ שם (ס"ע ז') "אמת ליעקב" הוא תיבות
 "יעקב לא מת".

(45) להעיר מפרשי תענית שם ד"ה וכי בכדי (חדא"ג שם), דלא מת
 גם בגוף. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 240 ואילך. חכ"ו ע' 7.

שהאור הוא קיים בקיום עצמי להיותו דבוק בהמאור, זה שע"י הוא
 התהוות יש מאין, ויש בו כח העצמות דמציאותו מעצמותו, ובפתח אלי
 שם הובא זה גם בנוגע לנשי "מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם כו"
 – כי נוסף ע"ז שאמיתית ענין הקיום והנצחיות הוא דוקא מצד הענין
 דמציאותו מעצמותו, כמבואר שם, וראה ד"ה תקעו שם. משא"כ בנבראים
 שהוא רק מצד כח הא"ס, הרי ההוכחה שזהו מצד דביקותם ונעשה ענינם
 הפנימי שהם עצמם קיימים בקיום נצחי הוא דוקא כאשר גם הם פועלים
 ומהווים ואינו מספיק זה שנראה בהם בעצמם ענין הנצחיות. ואכ"מ.

(33) ראה זהר פרשתנו (רטז, א): ויחי יעקב... ועמך כולם צדיקים..
 מ"ט בגין דמתדבקין בגופא דמלכא דכ' ואתם הדבקים גוי' חיים (הובא
 באוה"ת פרשתנו ע' שנד).

(34) ב"ר פמ"ז, ו. פפ"ב, ו.

(35) אבות פ"ב מ"ד. ברכות כט, א.

(36) ראה ברכות שם. זח"ג רפה, א.

(37) ברכות ד, א. פרשי וישלח לב, יא.

(38) ראה זהר פרשתנו שם סע"א ואילך.

29 כל צרות" אינו מוכיח על חיות ללא שינוי. "ויחי" 29
 30 האמיתי מתגלה בעבודה מתוך צרת השעבוד ובתקופה
 31 של סתימת הקץ.
 32 ואז – כאשר "ויחי" של תורה ומצוות מתבצע בזמן
 33 גלות ושעבוד, מתגלה התכלית הפנימית של הגלות,
 34 שדוקא באמצעותה מגיעים לגילויים של הגאולה
 35 בשלימות.

י.

הטעם לסתימת הקץ

36 בכך מובן הטעם הפנימי לכך שנסתם ממנו הקץ⁴⁸.
 37 אילו נתגלה הקץ, היתה חסרה עוצמת הגלות, וממילא
 38 היתה נפגמת שלימות הגאולה.
 39 לפי זה, אפשר להסביר את דברי רש"י "שביקש
 40 לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו", שהרי, לכאורה,
 41 רוצה רש"י להסביר מדוע "פרשה זו סתומה", ודי היה
 42 אילו אמר "שנסתם ממנו הקץ", לשם מה הוא מספר
 43 ש"ביקש לגלות את הקץ"?
 44 אלא בכך רמוז, שאדרבה, דוקא על-ידי "נסתם
 45 ממנו" התמלאה בקשתו "לגלות את הקץ לבניו".
 46 סתימת הקץ אינה לצורך העלמה ח"ו, אלא כדי
 47 שבאמצעותה יבוא מאוחר יותר גילוי הקץ, כדלעיל.
 48 זוהי המשמעות של "ביקש לגלות את הקץ לבניו
 49 ונסתם ממנו": כאשר רצה יעקב להמשיך ולגלות לבניו
 50 את הגאולה, היתה סתימת הקץ, כדי שתהיה להם הכנה,
 51 שבאמצעותה יוכלו בניו לקבל בשלימות את מה שיעקב
 52 ביקש לגלות – את הגילויים של הגאולה העתידה⁴⁹.

(משיחת ש"פ ויחי תשכ"ה)

1 השלישי שבמדרש – "שסתם ממנו כל צרות שבעולם",
 2 ומביא רק את שני הטעמים – "שנפטר יעקב..."
 3 ו"שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו" –
 4 הקשורים לפטירת יעקב, מפני ש"סתימת" הפרשה
 5 אינה קשורה למילים "ויחי יעקב" אלא לכל התוכן של
 6 תחילת הפרשה – פטירת יעקב, והכרוך בכך.
 7 לפי האמור לעיל מתאים הדבר בפנימיות הענין, גם
 8 לכך שדוקא הפרשה על פטירת יעקב נקראת "ויחי",
 9 כי דוקא על-ידי שני פירושים אלו ניכר שהחיים
 10 האמיתיים נמשכו גם אצל בניו, שחייהם האמיתיים
 11 בגלות היו קיום תורה ומצוות – דבקות באלקות.
 12 קיום תורה ומצוות על-ידי ישראל בזמן שאין
 13 שעבוד וגלות איננו חידוש גדול, ויותר מכך, גם כאשר
 14 יהודים מקיימים תורה ומצוות בהיותם בגלות, אך מצב
 15 הגלות הוא כזה שחשים ומשיגים ויודעים על ה"קץ"
 16 והגאולה, ההשתחררות מהגלות – גם אז לא ניכרת
 17 השלימות של "ויחי". רק כאשר השעבוד והצרות
 18 גדולים כל-כך, עד אשר בשכל אנושי לא רואים מוצא
 19 – "נסתם הקץ" – ובכל זאת מאמינים באמונה שלימה
 20 שהגאולה תבוא, ואף "אחכה⁴⁶ לו בכל יום שיבוא",
 21 וגם אז לומדים תורה ומקיימים מצוות – אז מתגלה
 22 שהחיות האמיתית של ישראל היא קיום תורה
 23 ומצוות⁴⁷.
 24 וכך מובן שחיי יעקב האמיתיים – "ויחי יעקב",
 25 כדלעיל, "הוא בחיים" על-ידי ש"זרעו בחיים".
 26 בכך מובן טוב יותר, שרש"י מביא רק את שני
 27 הטעמים הראשונים, ולא את הטעם "שסתם ממנו כל
 28 צרות שבעולם", כי קיום תורה ומצוות בזמן "שסתם...

לייחדך שדבוקה תמיד בעצמות א"ס. ושם פ"א: ובכח זה עמדו ישראל
 נאמנים להוי' בגלות מצרים.
 (48) להעיר מכלי יקר כאן.
 (49) ראה רבינו בחיי (וטור הארוך) כי כל עניני יעקב ומקרייו הם רמז
 לגלותינו הגי'.

(46) ע"ד הפי' במאן דמחכין במילי דחוכמתא (זח"א קל, ב. ד"ה
 ואברהם זקן, תרס"ו).
 (47) וע"ד חידוע (ד"ה אני ישנה תש"ט. וראה לקו"ש חט"ז ע' 36
 ואילך) דדוקא בזמן הגלות מאיר בחי' יחידה שבנפש (שבו מתלבש ניצוץ
 קטן בורא (ע"ח ש"מ"ב פ"א)) שעלי' אומרים חבוקה ודבוקה בך.. יחידה

ילקוט לוי יצחק על התורה

בראשית כו, כב - ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עליה ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ

רבה

"הרחיב י' לנו ופרינו בארץ" ר"ת ויב"ל, וביאור "ויעתק רחובות" בחינת בינה דעתיק, דמתמתקין כל הגבורות והדינים וכו', וביאור מאחז"ל (תענית ה'): אמר רב יצחק כל האומר רחב רחב וכו'

אמר ר' יצחק כל האומר רחב רחב מיד נקרי, א"ל רב נחמן אנה אמינא ולא איכפת לי, א"ל כי קא אמינא בידועה ומכירה.

תענית ה':

כל האומר רחב רחב מיד נקרי, נעשה בעל קרי. רש"י

השייכות דהמימרא הזאת לר' יצחק דוקא.

יש לומר, כי הנה רחב היתה אשה זונה כמ"ש¹ ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב.

והנה כתיב בירמי' סי' ג'² ומצח אשה זונה ה' לך מאנת הכלם.

[ובזוהר חלק ג'] באדרא רבא דף קל"ו ע"ב בהאי מצחא³ (היינו דז"א)⁴ נפיק חד שערא דאתפשט ב' ממוחא דאפיק

(1) יהושע ב, א.

(2) פסוק ג. (הנביא מוכיח את בני ישראל, ואומר) ומצח, יש לך מצח מגולה כדרך אשה זונה שאינה מכסה מצחה בעבו' בושה, מה לך כדרך הצנועות שמכסות מצחן אם יקרה להן דבר בושה. מאנת הכלם, אתה מאנת להיות נכלם ובוש ממעשיך. (מצודת דוד).

(3) [תרגום ללה"ק] במצח של ז"א (ראה ביאור הערה 4) צומח ויוצא שער אחד כשמתגלה מצחו (והוא סימן להממונים על הדין, שיכולים לפעול דינים בהרשעים), שמתפשט במצחו ממוח הבינה שהוציא חמשים שערים, וכשמתפשט הארת הבינה וצומח ויוצא השער במצח של ז"א, אז נעשה מצח של ז"א משגיח לפרוע מרשעי העולם, לאותם שאינם מתביישים במעשיהם, זהו שכתוב "ומצח אשה זונה ה' לך מאנת הכלם" לפי שלא ה' לך בושת פנים להכלם ממעשך הרעים.

(4) ביאור בענין דמצחא דז"א ומצחא דעתיק יומין המבואר בפנים, מספר המאמרים עת"ר עמוד של ואילך, וז"ל: ההפרש בין מצחא דז"א למצחא דעתיקא, הענין הוא, דהנה איתא בזהר אית רצון ואת רצון, אית רצון שעל פי טעם ודעת ואית רצון שלמעלה מטעם ודעת, רצון שעל פי טעם ודעת הוא הרצון הנולד מהשגה והתבוננות, שע"י שמשכיל ומתבונן בשכלו בטוב הדבר איך שטוב לו הדבר ומשו"ז רוצה, נמצא שכל עיקר סיבת הרצון הוא ההשגה וההתבוננות, ורצון שלמעלה מטו"ד הוא הרצון שלמעלה מהשכל ולכן יכול לרצות בדבר שאפילו השכל ינגד לזה, והסיבה על זה הוא משום עונג נפשו שיש התענוג (גישמאק) בעצם נפשו ע"ז והוא הנקרא טעם כמוס ולא

חמשין תרעין וכד אתפשט אתעביד מצחא דאשגחותא לחייבי עלמא לאינן דלא מתכספי בעובדיהון הה"ד ומצח אשה זונה ה' לך מאנת הכלם כו' ע"ש.

והענין הוא⁵, כי הנה בסטרא דקדושה רחב הוא בחי' בינה, כי רחובות הנהר הוא בחי' בינה שיסודה רחב, וכן הכאר הנקרא רחובות על שם כי עתה הרחיב ה' לנו רומז

טעם ושכל גלוי, לכן אם ישאלהו אדם על מה עושה זאת לא יהי' לו טעם ע"ז כי אין לו טעם ושכל גלוי כ"א טעם כמוס בלבד וזהו רצון שלמעלה מטו"ד.

והנה נגד ב' בחי' רצון אלו יש ב' בחי' מצחא.

והענין הוא, כי הרצון שעל פי טעם ודעת כל זמן שמאירים המוחין בגלוי אז המדות בבחי' פנימיות גם יש להם חיות, משא"כ לאחר זמן שנסתלקו המוחין נשאר רק ההסכם בלבד שהוא בבחי' חיצונית, שמתחלה כשהי' מאיר המוחין ה' בבחי' פנימיות ועכשיו הוא רק בבחי' חיצונית רק ההסכם בלבד, וזה מפני שכבר ה' לו השגה והתבוננות ונקלט בלבו ונתפעל ע"ז ע"כ יש לו אח"כ ההסכם גם בלא התפעלות ויש לו תוקף גדול בזה אעפ"י שהמוחין נסתלקו והוא הנקרא מצחא, שלכן המצחא חפא על מוחא שהוא לאחר שנתעלם המוחין כו'.

וכמו כן יובן ברצון שלמעלה מן הטעם שיש בזה טעם ועונג שכל זמן שמאיר בגילוי הוא הנקרא פנימיות ואחר שנסתלק הטעם נשאר בחי' הסכם בבחי' חיצונית הרצון לבד שהוא חיצונית הרצון שלמעלה מן הטעם כו'.

הנה איתא בזהר שממצחא דז"א כ"ד בתי דינין מתערין מיני' משא"כ מצחא דעתיק יומין רעווא דכל רעוויין וכו' שכאשר המוחין מאירים במדות אזי אינו שייך ענין הדינים כענין מ"ש לא אוסיף עוד לקלל כו' כי יצר לב האדם רע כו' ומתחלה ה' זה הטעם עצמו לחוב כמ"ש אמחה כו' ואח"כ נתהפך זה הטעם עצמו לזכות וזהו מפני גילוי המוחין כו', וז"ש אבינו אב הרחמן שחכמה הוא מקור הרחמים, אבל כאשר נסתלקו המוחין ולא נשאר כי אם ההסכם בלבד אזי שייך ענין הדינים וכו'.

וכמו כן יובן בענין מצחא דז"א שהוא בחי' הסכם לבד ואין שם הארת המוחין ע"כ מתערין ממנו כ"ד בתי דינין כו'. משא"כ מצחא דעתיק הוא בחי' רעדכ"ר, והענין יובן ע"פ מ"ש ארך אפים וגדל חסד שמפני שהוא ארך אפים ע"כ הוא וגדל חסד כמשל המלך שעושה סעודה שמפני רוב עשרו וריבוי יקר תפארת גדולתו ע"כ אפילו בפירוור הפקר שלו יש בהם ג"כ ריבוי השפעה וכמו כן הוא למעלה שע"י ארך אפים ע"ז דוקא הוא וגדל חסד שאפילו בהחיצונית יש ג"כ ריבוי השפעה, דמצחא דעתיק שם אינו שייך ענין ניקת הדינין וכו'. וכן עדי"ז בעבודת הוי' ברצוה"ע שלמעלה מהטעם ודעת אז אפילו בעת ההסכם בלבד מ"מ אינו שייך שיפול להיפך, וזהו מה שרעו"ד הוא אהבה בלי הפסק הן בעצם העונג נפשו (דער גישמאק) אין לו הפסק כי ההשגה יש לו הפסק משא"כ העונג אין לו הפסק ולבד זה שכמו כן מצד הרצון גם כן הוא בבחי' ביטול ומכל שכן שאינו שייך שיפול להיפך ח"ו.

ולכן אנו אומרים במנחה דשבת והא אזמין עתיק יומין למצחא שאז מאיר בחי' מצחא דעתיק שהוא בחי' רעדכ"ר שממצחא דעתיק אינו שייך ענין הדינין כו' ואדרבה דוחה כל הדינין.

[ראה גם המשך תער"ב עמוד א'רלח ואילך. תורת חיים פרשת תצוה עמוד שס, ג ואילך. ועוד.]

(5) ראה גם לעיל סימן מט.

קט"ז ע"ב ע"ש, הרי שלא הי' בה שום¹⁴ כלימה. ולאחר שנתגיירה וחזרה בתשובה שעלתה לסטרא דקדושה, והומתקו כל דיני' שנתעלתה מאד מאד. כי זכתה שיצאו ממנה ח' נביאים כדאייתא בפרק קמא דמגילה¹⁵ ובילקוט ביהושע רמז ט' ע"ש. ח' דוקא, כי בינה היא ספירה הח', ודעת ר' יהודה שם שאף חולדה הנביאה היתה מבני בני' של רחב כדאייתא בילקוט שם. ולמד זה מן תיבת תקות הכתוב בחולדה אל חולדה הנביאה אשת שלום בן תקות וכתוב¹⁶ הנה אנחנו באים בארץ את תקות כו' ע"ש, הוא כי חולדה היא ג"כ מבחי' בינה, כמ"ש בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת תרומה¹⁷ ועיין בקהלת יעקב מע' חולדה¹⁸ ע"ש וכו'.

וע"י מה הומתקו כל הגבורות והדינין ברחב, הוא מפני שהאיר ממצחא דאריך במצחא דז"א והיינו שהאירו בינה דעתיק וחכמה דעתיק המלושב בה וכו'. והוא כמו בחי' מ"י יעמוד, שז"ל בחי' בינה מ', וחכמה י' דעתיק המלושב בה, TINY שממתיק כל הגבורות וכל הדינין.

כמו"כ כאן נמתקה רחב, שהיתה בת י' שנה כשיצאו ישראל ממצרים, והמ' שנה שהיו במדבר זנתה, הרי י"ם. ונמתקה ע"י בחי' מ"י, שזה מאיר במנחת שבת¹⁹, ולא רחוק לומר שהצלת רחב הי' במנחת שבת, כי הרי יריחו נלכדה בשבת ביום השביעי כמ"ש ביהושע סי' 20²⁰ ועיין בילקוט²¹ שם. הנה י"ל שהצלת רחב הי' בזמן מנחת שבת,

שהיתה יודעת בדבר, אמרה לשלוחי יהושע בלשון זה.], ומנא ידעה, דאמר מר אין לך כל שר ונגיד שלא בא על רחב הזונה. [רש"י: דאמר מר, במכילתא בפרשת יתרו].

14 ראה בפנים בתורת לוי יצחק ביאור הלשון "שר ונגיד".

15 דף יד: "שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה ואלו הן נרי' ברוך ושרי' מחסי' ירמי' חלקי' חנמאל ושלום, רבי יהודה אומר אף חולדה הנביאה וכו'".

16 יהושע ב, יח.

17 וז"ל: אמרו רז"ל כי ב' נשים נתנבאו לישראל והם חולדה ודבורה וכו', חולדה מכללות בינה וזהו חולד מלשון (משנה מסכת חולין פרק ב משנה ד) החליד את הסכין דהיינו עלמא דאתכסיא וע"כ לא נתנבאה אלא פעם א', ודבורה מכללות רחל לכן דבורה מלשון דבור כי היא עלמא דאתגלי'.

18 וז"ל: חולדה הנביאה הי' מבחינת בינה, כי חולדה לשון הטמנה כמו חלדה, כן כתב הרב בליקוטי תורה תרומה.

19 כמ"ש באדרא רבה דף קכט ע"א, ובאדרא זוטא דף רפח ע"ב, שלכן אומרים בתפלת מנחה דשבת ואני תפילתי לך ה' עת רצון ע"ש. (ועיין לעיל סימן קעב. קצג).

20 פסוק טו ואילך "ויהי ביום השביעי... סבבו העיר שבע פעמים וגו', והיתה העיר חרם... רק רחב הזונה תחי'".

21 קרוב לסוף רמז טו וז"ל: שלא נלכדה יריחו אלא בשבת שנא' וביום השביעי תסכו את העיר שבע פעמים וכתוב עד רדתה ואפילו בשבת.

על בינה וכו'.⁶ והיינו מה שאמרו באד"ר שם בהאי מצחא נפיק חד שערא דאתפשט בי' ממוחא דאפיק חמשין תרעין וכד אתפשט אתעביד מצחא דאשגחותא כו', הוא יסוד דבינה דאפיק חמשין תרעין, כי בבינה יש נ' שערים נ' שערי בינה, ובינה נקראת⁷ מ"י מספר נ', וא"כ מצח דז"א הוא ג"כ בחי' רחב מפני יסוד הבינה שבו.

גם מצח עצמו יתכן לקרותו רחב, כי הרי המצח בצירורו הוא רחב הרבה מאזן לאזן, יותר על ארכו דהיינו על גובהו (כי רוחב הוא מימין לשמאל, והוא ציור המצח מאזן לאזן, היינו רחבו, וגובהו הוא ארכו), ותרגום דרחב הוא פותיא בכמה מקומות בפרשת תרומה⁸ וכיוצא, וכן מצח נקרא פותיא במסכת תענית פ"ג⁹ בהמעשה דר"א בן פדת שנפיק צוציאתא דנורא מאפותי' ע"ש. נמצא יסוד דבינה שבמצח דז"א הוא בחי' רחב בקדושה.

ורחב הזונה קודם שנתגיירה שהיתה מתחלה זונה היא הלעומת דיסוד דבינה דקדושה, והיתה יפה מאד, הלעומת דבינה דקדושה שהיא אשה נאה כמ"ש במאו"א¹⁰ מע' אשה נאה נק' הבינה ע"ש.

ועמדה בגייתה נ' שנה, כדאייתא בילקוט יהושע רמז ט', בת י' שנה היתה כשיצאו ישראל ממצרים וזינתה כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, לסוף חמישים שנה נתגיירה ע"ש, הוא הלעומת דנ' שערי בינה הנקראת מ"י.

א"כ רחב שהי' זונה הוא בחי' ומצח¹¹ אשה זונה¹² וכו'. אך כ"ז הוא בחי' רחב קודם שנתגיירה כשהיתה בגייתה, שאז היא בחי' ומצח אשה זונה הי' לך מאנת הכלם, מאז לא הי' בה שום כלימה, מאנת הכלם, כי הרי אין כל שר ונגיד שלא בא עלי', ואמרה ולא קמה עוד רוח באיש דאפילו איקשו לא איקשו, כדאייתא בזבחים¹³ דף

6 רחבו"ת גי' קס"א קס"א קנ"א קמ"ג שבבינה, וכמ"ש במאו"א מע' רחבות ע"ש וכו' (לקוטי לוי יצחק כאן). [נראה גם בלקוטי תורה להאריז"ל פרשת תולדות, לעיל סימן רכד].

7 כמ"ש (תהלים קו, ב) "מי ימלל גבורות ה'". ראה לעיל סימן מט. סוף סימן רטו.

8 ראה שמות כה, י. "ואמה וחצי רחבו" מתרגמינן "ואמתא ופלגא פתייה".

9 (דף כה). דמסופר שם דר"א בן פדת הי' ישן ובאו חכמים לראותו, וראוהו "דיצא ניצוץ אור ממצחו".

10 וז"ל: אשה נאה נק' הבינה, אין אשה אלא ליופי.

11 ראה תורת חיים פרשת תצוה שנה, ג. דמצח דקליפה הוא העקשנות והנצחון, גסות וחוצפה דקליפה וע"ד קליפת עמלק ע"ש.

12 ראה המשך הביאור בפנים בתורת לוי יצחק.

13 שם ע"א. ואף רחב הזונה אמר לשלוחי יהושע (יהושע ב, י) "כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף וגו'", מאי שנא התם דאמר (שם ה, א) "ויהי כשמעו כל מלכי האמרי... אשר הוביש את מי הירדן... ולא הי' בם עוד רוח מפני בני ישראל", ומאי שנא הכא דקאמר (שם ב, יא) "ונשמע וימס לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש וגו', דאפילו אקשווי נמי לא אקשו. [פרש"י: דאפ"י אקשווי, אבר לתשמיש לא קשו, והיא

ילקוט לוי יצחק על התורה

והוא ע"י בחי' רחב דקדושה שברום המעלות הוא בינה דעתיק, (כי בינה היא בחי' רחובות הנהר).

והוא הבאר דרחובות שחפר יצחק עצמו, כמ"ש ויעתק משם ויחפור באר אחרת ולא רבו עלי' ויקרא שמה רחובות ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ. יצחק בחינתו הוא זמן המנחה, כי הוא תיקון²² תפלת המנחה בחי' גבורות ודינים.

הנה עבדי יצחק שחפרו הבארות עשק ושטנה, הוא כמו בזמן המנחה דחול, שאז שולטין הגבורות והדינים, ולכן רבו פלשתים עלי', שכל ענין ריב הוא מצד הגבורות והדינים כנ"ל, (והוא כמו הקליפה הנק' ריב, בקהלת יעקב²³ מע' כדת שם).

אח"כ ויעתק משם, שעלה לבחי' עתיק, והוא יצחק עצמו, לא עבדיו, והוא כמו בזמן מנחת שבת, שאז מתמתקין כל הגבורות והדינים, כי מאיר מצחא דאריך, ובינה דעתיק שלנגדו, ולכן כשחפר שם באר לא רבו עלי', כי משתכנין כל הגבורות והדינים נמתקין.

ויקרא שמה רחובות, רחובות לשון רבים, הוא לנגד המצח דאריך שהוא רחב, ולנגד בינה דעתיק שלנגדו שהיא בחי' רחובות.

ויאמר כי עתה הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, ופרינו דוקא שיוצא ממנו טיפת זרע, כי הרי כל האומר רחב רחב (ב' פעמים, א' רחב דמצח אריך, ב' בינה דעתיק, כנ"ל ברחובות לשון רבים), מיד נקרי מפני גודל יופי' שהיא אשה נאה, וברום המעלות הוא בינה דעתיק שהיא נאה ביותר. אך ופרינו בארץ שלא תהי' הטיפה לבטלה ח"ו אלא ופרינו וכו'.

ופרינו בארץ, וכמו יצחק גי' אר"ב²⁴, ד' פעמים²⁵ בן, היינו בנים ובני בנים (ולכן במכת אר"ב²⁶ דוקא כתיב²⁶ ולמען תספר באזני בנך ובן בנך, וכן ביואל וכמ"ש במ"א בס"ד).

וי"ל ר"ת הרחיב ה' לנו ופרינו בארץ, הוא היובל, יובל הוא בחי' בינה וברום המעלות הוא בינה דעתיק, יובל הוא שנת מ"י שמספרו נ', ויובל הוא שנת הנ'.

ועתה אתי שפיר מה שר' יצחק עצמו אמר המימרא הזאת דכל האומר רחב רחב מיד נקרי, כי ר' יצחק ששמו הוא ע"ש יצחק הוא אשר קרא שם הבאר רחובות, והוא אמר כי עתה הרחיב כו' ופרינו.

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד יא ואילך

ראה ספר הערכים-חב"ד חלק א' עמוד רכא. לעיל סימן קעה בסופו. * ראה לעיל סימן קצט הערה 12, השייכות והקשר "אדרת" לעשו. 24 רמז למ"ש (יהושע כד, ג) "ארבה את זרעו ואתן לו את יצחק" ראה לקוטי תורה להאריז"ל סוף פרשת וירא. תורת מנחם התוועדיות ה'תשמ"ז חלק ב עמוד 355 הערה 48. ה'תשמ"ח חלק ד עמוד 106. 25 ראה לקוטי תורה מהאריז"ל פרשת ויחי פסוק גור ארי' יהודה. ועוד. 26 שמות י, ב.

22 ברכות כו. מובא לעיל סימן קסט.

23 וז"ל: כדת הוא שם גדול חקוק על מצחו של משיח בן דוד, והוא כמנין משיח בן דוד, והוא גימטריא (שמות יב, ב) החודש הזה לכם, והוא מציל מקליפות "ריב" חיילות' הממונים להשכיח לתלמידי חכמים תלמודם בעת חוליים, והשם כדת מבטלם. ומובא בלקוטי שושנים (מהרב שמשון מאוסטרפאלי) בשם הציוני דמספר תר"ה בגי' (בראשית כה, כה) "אדרת* שער", ע"ש. (ועיין בחיד"א פני דוד פ' בא).

ראה ספר המאמרים תרל"ו בביאור למים רבים פרק ד עמוד תרג וז"ל: "ואיתא בילקוט ראובני פרשת בא וז"ל, יש קליפה חיצונה נקראת רי"ב ויש עמה תר"ה חיילות כמנין אדרת, וסודו: ועשו כאדרת שער (בראשית כה, כה) ופעולתו שמבטל התורה מהחולה. והשם של כד"ת כתיב על מצחו של משיח בן דוד מבטל כל זה. וסודו עשה למען דת"ך.

ושמעתי אומרים בשם המקובלים האלו במארוז"ל בשבת (קמז): כד חליש ר"א ואיתפח (בגמרא אינו) בעי למקרי החדש הזה לכם, קרא החרש ה' לכם. קשה למה באמת טעה טעות גדול כזה. והנה מד' עשה ר' מו' עשה יו"ד מן כ' עשה ב' צירוף אותיות הטעות. והם רי"ב, לרמז שהמוזיק רי"ב גרם לו לשכחה תורה. וגם תדע שהחרש ה' לכם גימט' תר"ה כמנין אדרת לרמז על חיילותיו שעשו להם תר"ה חיילות לכך טעה דוקא באותיות רי"ב ובתיבת החרש ה' לכם שאותיות הטעות מורים על המוזיק עצמו, והתיבות מורים על החיילות שעמו. החדש הזה לכם גימט' כד"ת שלא רצה (בסה"ד כ' שלא הניחו) לקרא החדש הזה לכם, שהוא כמנין כד"ת, שזה השם מתגבר למוזיק ומרפא נזקו. ומ"ש שכתוב על מצחו של משיח בן דוד ולא אמר סתם משיח, דע כי משיח בן דוד גי' כד"ת, צפוני ציוני עכ"ל"

המשך ביאור לפסוק גיטין ליום שני עמ' א

11 השני, והמזכיר עקרו הכנעני לסוריא, דינו פמוכר את עבדו פחויץ
12 לארץ, והעבד יוצא לחירות.
13 השלישי, והמביא גט מסוריא שנכתב שם והובא על ידי שליח
14 לארץ ישראל, דינו פמביא מחויץ לארץ וצריך השליח לומר בפני
15 נכתב ובפני נחתם. ובשלישה דברים דומה סוריא לארץ ישראל:
16 האחד, תיקנת פמעש ובשביעית פארץ ישראל.
17 השני, ותרופה ליבנם לה פתרה נבנם - קיימת אפשרות להכנס
18 לסוריא מבלי להטמא בטומאת ארץ העמים, וכפי שיבואר להלן.
19 השלישי, והקונה שרה פסוריא

1 ארץ העמים לא תהיה טומאת ספק אלא טומאה ודאית, ותרומה
2 שנוגעת בעפר ארץ העמים נשרפת, אבל טומאת אור ארץ
3 העמים נשארה טומאת ספק.
4 תנו רבנן, בשלישה דברים - עניינים שוותה סוריא בדינה לארץ
5 ישראל, ובשלישה שוותה בדינה לחויץ לארץ:
6 סימן לעניינים שידונו להלן, ע"ב ועפר, עבדו, כ"ד ומביא גט,
7 מעשרו, ר"ק (טהרה, קונה שדה);
8 תחילה מונה הברייתא את הדברים שבהם דינה של סוריא כדין
9 חוץ לארץ: האחד, עפרה פמא פחויץ לארץ - סוריא יש בה טומאת
10 ארץ העמים כמו בחוץ לארץ.

כג מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי

ליפרע מהם בעוה"ב ובישראל הוא להיפך להרבות שכרם לעתיד לבוא, וזהו הרמז אף היכל הוא רומז ומורה על ישראל רחב מלפניו מורה לעתיד לבא וצר מלאחריו מורה על עוה"ז, וזהו הרמז בפסוק מטרף בני עליית כשאתה עושה תשובה על מעשים הרעים עליית יש לך עלי' יותר כמאמר חז"ל במקום שבעלי תשובה וכו'.

או יבואר מטרף בני עליית כמאמר חז"ל מפני מה גלו ישראל לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים, רמז בכדי להעלות נצוצות, וזהו פירוש שהי' הגלות במצרים כדי להעלות נצוצות וכשיבוא הגואל ב"ב אז יכלו כל הנצוצות, וכן הי' בימי שלמה ע"ה ואז לא יקבלו גרים כי אז הי' עליות לכל הנצוצות.

וזהו רמז בפסוק גור ארי' יהודה מורה על דוד כפי' רש"י מטרף בני עליית מורה על שלמה וזהו מטרף בני כי טרף מורה על נצוצות הנופלים, בני עליית זהו בימי שלמה שאז הי' עליות לכל הנצוצות לכן אין מקבלים גרים לימות המשיח ולא בימי שלמה שאז הי' עליות לכל הנצוצות, וזהו הרמז גור ארי' יהודה כל ישראל מכונים בשם יהודה.

קדושת לוי

ד. [מיהודה נולד משיח שאז הי' התיקון להרפ"ח ניצוצות – וזהו "מטרף בני עליית" (טרף בגי' רפ"ח ע"ה)]

מטרף בני עליית. פירש"י בהריגת תמר שהודה צדקה ממני לפיכך כרע רבץ בימי שלמה איש תחת גפנו ע"ש. י"ל שרש"י ז"ל כיון בזה ענין גדול, כי ע"י שיהודה הודה צדקה ממני נולד מתמר מקור נפתח למלכות בית דוד שממנו נולד משיח שיהי' תיקון הרפ"ח ניצוצין הידועים, ועה"כ הם טרף וזה מטרף בני עליית שנתעלה מחמת שעל ידי הודאתו יתקונו טרף שהם הרפ"ח עה"כ כנ"ל.

צמח דוד

ה. [תוכן: יהודה אפי' בשעת שפלות, כמעשה תמר, הודה ולא בוש, ומזה נבנה משיח, ורמז לזה בשם יהודה]

כרע רבץ וכלביא מי יקימנו וגו'. כוחו של יהודה שאפי' בשעת שפלות, כשהוא שוכב, הוא כארי ולביא, שכן הי' במעשה תמר שהודה ולא בוש. ומזה נבנה משיח. ולכן הרמז כל השם ביהודה ואות ד' להראות כי אפילו כשהוא דל ה' עמו.

חידושי הרי"ם עה"ת

מז, ט – גור אריה יהודה מטרף בני עליית כרע רבץ כאריה וכלביא מי יקימנו

א. [תוכן: "גור ארי" בגי' משיח ב"ד ע"ה]

גור ארי' בגי' משיח בן דוד ע"ה שהוא ארי' וגבור בתורה.

שפתי כהן

ב. [תוכן: גור ארי' בגי' משיח בן דוד, "מטרף בני עליית" ר"ת "מנחם בן עמיאל" שהוא משיח בי']

גור ארי' יהודה, גור ארי' בגי' משיח בן דוד "מטרף בני" עליית ר"ת "מנחם בן עמיאל שהוא משיח.

מגלה עמוקות ואתחנן – אופן רנב

ג. [תוכן: ביאור כמה פי' בפסוק "גור ארי' יהודה וגו'" – שבזה"ג נק' גור ולעתיד לבוא נק' ארי', ומבאר "מטרף בני עליית" על בירורי ניצוצות – דגלו ישראל בין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים]

גור ארי' יהודה מטרף בני עליית. פירוש רש"י מתחלה גור ולבסוף ארי', הנה ידוע שעיקר הגלות הוא רק בכדי להעלות ניצוצות שנפלו בקליפה מחטא אדם הראשון, וישראל סובלים יסורי הגלות עד בא העת שתכלה כל הרשעה וכשתהי' עלי' להנצוצות הנ"ל אזי בוודאי הי' הגאולה תיכף ומיד ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל כי להי' הארץ ומלואה ואז יתגדל שמו הגדול כמו שכתוב בישע"י.

והנה גם בגלות המר הזה הקב"ה עושה עמנו תמיד ניסים ונפלאות כמאמר ועל ניסך וכו' וכמ"ש בעת הגאולה אז הי' ניכר גדולת הבורא באלף אלפי רבבות אשר לא יוכל שום ברי' לספר אבל בעת הגאולה הזאת יש כמה רשעים אשר נכנס רוח שטות בלבם לפי שרואים שאנו סובלים כמה יסורים אז יש להם מקום להטעות, ונמצא בגלות הזה נקרא כביכול גור וכשתהי' הגאולה אז יקרא ארי' וזה גור ארי' יהודה מתחלה גור ולבסוף ארי', ואימתי יקרא ארי' כשתהי' עלי' להנצוצות, וזהו מטרף בני עליית. כן יתן השי"ת שיתעלו אלו הנצוצות במהרה ויבא משיח צדקנו אמן.

או יבואר גור ארי' יהודה מטרף בני עליית. יבואר ע"פ מאמר חז"ל מה ארי רחב מלפניו וצר מלאחריו אף היכל צר מלאחריו ורחב מלפניו הכלל הוא כשהשי"ת משפיע טובות על הגוים הוא בכדי לתן להם כל טובם ושכרם בעוה"ז כדי

אגרות קודש

[י"ד טבת תשכ"א]

... לכתבו ע"ד השלום כו' שצריך שיפור - לעתים קרובות בא זה מקירוב בלתי רצוי (ז.א. שאינו מותר ע"פ תורתנו תורת חיים) ותשובה מועלת - חרטה גמורה על העבר וקבלה על להבא והנהגה בפועל מתאים לזה.

♦ יום ראשון ח' טבת ♦

כח וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ דְּמָצְרַיִם שְׁבַע עָשָׂר
שָׁנָיִם וַהֲוָה יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חִיּוֹתֵי מֵאָה
וְאַרְבָּעֵינִי וּשְׁבַע שָׁנָיִם:

מז (כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עָשָׂר שָׁנָה
וַיְחִי יַמֵּי יַעֲקֹב שְׁנַיִם חִיּוֹתֵי שְׁבַע שָׁנָיִם וְאַרְבָּעֵים וּמָאתַיִם
שָׁנָה:

כ"י – וַיְחִי יַעֲקֹב • למה פרשה זו סתומה? לפי שפיון שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (כ"י).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 423)

למה פרשה זו סתומה (רש"י מז, כח) במדרש מובא פרוש נוסף: "שסתם ממנו כל צרות שבעולם" (היינו, שמעת ביאתו למצרים לא סבל עוד צרות ויסורים). אבל רש"י מאן בפרוש זה, שכן הדעת נותנת ש'פרשה סתומה' רומזת לדבר הקשור לתכן הכללי של הפרשה, שהוא - פטירתו של יעקב והמאורעות הקשורים בה. ואלו פרוש זה קשור לפסוקים הראשונים של הפרשה בלבד.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מז, כח)

לא חי ימים טובים בלא צער אלא... י"ז שנה במצרים (בעל הטורים)

ספר כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש ('אגרות קודש' חלק ה, עמוד שעג) שבהיות אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" נ"ע לד, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע, היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו, י"ז השנים שגור בארץ מצרים – 'ערות הארץ'?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש (תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אמר רבי נחמיה להתקין לו בית תלמוד", שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. וכשולומידים תורה מתקרבם לה', ואז יכולים להיות גם במצרים במעמד ומצב ד'ויחי". עד כאן הספירה. ומזה הוראה לכל אחד בעבודתו לקונו, דגם כשנמצאים במקום כזה שהוא 'ערות הארץ', ולקאורה אין רואים שם טוב וקדשה, הגה על-ידי למוד התורה, יכולים לגלות את ה"טוב" גם במקום ההוא.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 427 – מתוך 'לקראת שבת')

מתי יעקב חי באמת?

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח)

פרשת 'ויחי' נקראת על שם תחלתה: "ויחי יעקב". מאידך, הפרשה עוסקת בהפוכם של חיי יעקב: בפטירתו ובהקנות לה. ואינו מובן: לכאורה היה מתאים יותר לצרף את הפסוק "ויחי יעקב" לפרשת ויגש, שבה מתארים חיו ופעלותיו של יעקב? והבאור בזה:

אמתיות ענין החיים הם החיים שאינם משתנים. ובכללות רק על הבורא ברוך הוא אפשר לומר ש"אינו משתנה", והנבראים הנם "נפסדים", אלא שבגוי ישראל, מצד דבקותם והתקשורתם לה', נקראים גם כן "חיים", כמו שכתוב – "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

עשרה שנה, וכשם שפרנס יעקב ליוסף שבע עשרה שנה, כך יוסף פרנסו וכלכלו שבע עשרה שנה פנגדו, הדא הוא דכתיב (לעיל לו ב) אלה תלדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה: תורה כט

ממעלות הסולם, שראה שרו של עשו עולה במעלות (ויקרא כט ב), בדפרישין בפרשת ויצא (ראה לעיל כח יב): **ויחי יעקב בארץ מצרים [שבע עשרה שנה]**. למה הזכיר הכתוב סך חייו בארץ מצרים, לפי שמצינו שיוסף היה עם אביו קודם מכירתו שבע

(כח) **ויחי יעקב**. פירש רש"י, למה פרשה זו סתומה וכו'. ותיממה שהרי יוסף מלך אחר פטירתו של יעקב, ויש לומר שמיד שנפטר יעקב התחילו לשעבד בהם מעט. ועוד פירש רש"י שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. ואם תאמר, מהיכן ידע הקץ. יש לומר,

אָלָא שאַמרו חַכְמֵינוּ ז"ל "אל תאַמין בַּעֲצָמְךָ עד יום מוֹתְךָ", שאַפִּילוּ יַעֲקֹב אַבְיָנוּ, שְׁעַם כָּל הַנְּסִיווֹת וְהַצַּעַר שֶׁעָבַר, עֲדִין דָּבַק בַּה', וְאִפִּילוּ כְּשֶׁגָר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲדִין אֵי-אֶפְשֶׁר לְסַפֵּם וּלְהַחֲלִיט שֶׁ"וַיְחִי יַעֲקֹב", שְׁהָרִי "עד יום מוֹתְךָ" "אל תאַמין". לְכֵן הַפְּסוּק לֹא נִקְּתָב בַּפְּרָשָׁת וַיִּגַּשׁ – בַּעֲצוּמָם שֶׁל חַיֵּי יַעֲקֹב. וְזֶה בַּפְּרָשָׁת וַיְחִי (סְמוּךְ לַפְּטִירוֹת), הוֹכֵחַ שֶׁלְמִוּוֹת הַיּוֹתוֹ בְּשֶׁעָבַד מִצְרַיִם, עַם-כְּלִיזָה "מִטְּוֹת שֶׁלְמָה", כָּאֵן יְכוּלִים לְקַבֵּעַ "וַיְחִי יַעֲקֹב". הַתּוֹרָה מְסַפֶּמֶת וְקוֹבַעַת "וַיְחִי יַעֲקֹב".

כַּט וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמִמְתָּהּ וּקְרָא לְבָרָה לְיוֹסֵף וְאָמַר לָהּ אִם כֶּעַן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמֵינוּ בְּעֵינֶיךָ שׁוּי כֶּעַן יִדְךָ תַּחֲוֹת יִרְכִי וְתַעֲבֹד עִמִּי טִיבוּ וְקִשׁוּט לֹא כֶּעַן תִּקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-יִשְׂרָאֵל לְמוֹתָ וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ שִׁים-נָא יִדְךָ תַּחַת יְרִכִי וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמַּת אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם:

כ"ט ◀ וַיִּקְרְבוּ יְמֵי-יִשְׂרָאֵל לְמוֹתָ • (כ"ח) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: 'קְרִיבָה לְמוֹתְךָ', לֹא הִגִּיעַ לְיָמֵי אַבּוֹתָיו. (יַצְחָק ח' ק"פ וְעַקֵּב קמ"ז. בְּדוֹר גָּאֹמֵר: 'קְרִיבָה', אַבְיָו מִת' (ס"א פ) שְׁנַיִם וְהוּא ח' ע'). וַיִּקְרָא לְבָנָו לְיוֹסֵף • לְמִי שֶׁהִיָּה יְכַלֵּת בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת. שִׁים-נָא יִדְךָ • וְהַשְּׁבַע. חֶסֶד וְאַמַּת • חֶסֶד שְׁעוֹשִׂין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֶמֶת, שְׂאִינוּ מִצָּפָה לְתַשְׁלוּם גְּמוּלָה. אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם • סוּפָה לְהִיּוֹת עַפְרָה כְּנִיָּם (וּמְבַרְשֵׁין מַחַת גּוֹפִי). וְשִׂאִין מִתִּי חוֹצֵה לְאֶרֶץ חַיִּים, אָלָא בַּצַּעַר גְּלוּל מַחֲלוֹת. וְשִׁלָּא יַעֲשׂוּנִי מִצְרַיִם עַבְדוֹת-אֱלִילִים (כ"ח).

(ל) וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם-אֲבֹתִי וַיִּנְשְׂאֲתַנּוּ מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתֵּנִי בְּקַבְרֹתָם וַיֹּאמֶר אֲנִי אַעֲשֶׂה כְּדַבְּרְךָ: לֹא שָׁכַב עִם אֲבֹתַי וְתַשְׁלִיחַ מִמִּצְרַיִם וְתַקְבְּרֵנִי בְּקַבְרֹתָהוֹן וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱבֹד כְּפַתְגְּמְךָ:

כ"ט ◀ וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם-אֲבֹתִי • וַי"ז זֶה מִחֲבַר לְמַעֲלָה לְתַחֲלַת הַמִּקְרָא: "שִׁים נָא יִדְךָ תַּחַת יְרִכִי" וְהַשְּׁבַע לִי, וְאֲנִי סוּפִי לְשִׁכַּב עִם אֲבֹתַי וְאַתָּה תַשְׁאֲנִי מִמִּצְרַיִם. וְאֵין לוֹמַר: "וַיִּשְׁכַּבְתִּי עִם אֲבֹתִי", הַשְּׁכִיבְנִי עִם אֲבֹתַי בְּמַעֲרָה, שְׁהָרִי כְּתִיב אַחֲרָיו: "וַיִּנְשְׂאֲתַנּוּ מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתֵּנִי בְּקַבְרֹתָם". וְעוֹד, מִצְיָנוּ בְּכָל מְקוֹם לְשׁוֹן 'שִׁכִּיבָה עִם אֲבֹתַי', הִיא הַגְּיוּעָה וְלֹא הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ: (מַלְכִים א ב) "וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו", וְאַחֲרֵי-כֵן: "וַיִּקְבַּר בְּעִיר דָּוִד".

(לא) וַיֹּאמֶר הַשְּׁבַע לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל עַל-רֹאשׁ הַמָּטָה: לֹא וַיֹּאמֶר קָיָם לִי וְקָיָם לָהּ וְסָגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רִישׁ עַרְסָא:

כ"ט ◀ וַיִּשְׁתַּחֲוּ יִשְׂרָאֵל • תַּעֲלָא בְּעֵידֵינָהּ סָגִיד לִיהָ. עַל-רֹאשׁ הַמָּטָה • הַפֶּךָ עֲצָמוֹ לְצַד הַשְּׁכִינָה, מִכָּאֵן אֲמָרוּ שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעֲלָה מֵרֹאשְׁתִּי שֶׁל חוֹלָה (שַׁבַּת יְנֻדִים מ). דְּבַר אַחַר: "עַל רֹאשׁ הַמָּטָה", עַל שֶׁהִיָּתָה מִטְּוֹת שֶׁלְמָה וְלֹא הִיָּה בַּהּ רִשְׁעַ, שְׁהָרִי יוֹסֵף מִלֶּךָ הוּא, וְעוֹד שֶׁנִּשְׁבַּח לְבִין הַגּוֹזֵם, וְהָרִי הוּא עוֹמֵד בְּצַדְקוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ל) אֲנִי אַעֲשֶׂה כְּדַבְּרְךָ. מִדְּרַשׁ, בְּשֵׁם שְׂאֲתָה מִצְוֵנוּי כֶּךָ אֲנִי מִצְוָה לְאַחֵי בְּשַׁעַת מִיָּתְתִי הַלְעֵלוֹתִי מִכָּאֵן, וְכֵן מִצְיָנוּ שֶׁאֲמַר לְאַחֵי פֶקֶד וּפְקוּד אֱלֹהִים אֲתַכֶּם וְכו' (מֵהָלַךְ נ ב). וְנִרְאָה לִי דִלְהָא יִנְחָא הָא דְפִירֵשׁ רִשִׁי וְאֶלָּה שְׁמוֹת (שְׁמוֹת ג יח), שְׁסִימָן זֶה מִסוּר בִּנְדָם מֵיַעֲקֹב וּמִיוֹסֵף שֶׁבְּלִשׁוֹן זֶה דְּפִקוּד וְפִקוּד יְהוּי נְגָאִלִים. שְׁהָרִי מִצְיָנוּ שְׁיוֹסֵף אֲמַר בְּפִירוּשׁ פֶּקֶד וּפְקוּד אֱלֹהִים אֲתַכֶּם, וְאֲמַר הָכָא שְׁיוֹסֵף אֲמַר שִׁיעֲשֶׂה כְּדַבְּרֵי יַעֲקֹב, וְאִם כֵּן גַּם יַעֲקֹב אֲמַר בְּצִוּוּאָה, פֶּקֶד וּפְקוּד אֱלֹהִים אֲתַכֶּם: תּוֹרָה לֹא

אֵל נָא תִקְבְּרֵנִי בְּמִצְרַיִם. מִה שְׁפִירֵשׁ רִשִׁי לְפִי שְׁעִתִּיד לְהִיּוֹת עַפְרָ אֶרֶץ מִצְרַיִם כְּנִיָּם, לֹא נִהְיָרָא לִי, דְּמִנְהָ לֹא הָיָה לוֹ לִירָא, דְּהַשְׁתָּא בְּנִגְמִין בְּנוּ לֹא שְׁלֻטָּה בּוּ רְמָה (כ"ב ח), כָּל-שְׂכָן אַבְיָו, אִם לֹא נֹאמַר שְׁנָה לֹא הָיָה יַעֲקֹב יוֹדֵעַ. וְאֹמַר רַבִּינוּ תָּם, שְׁהָיָה יִרָא שְׁלָא יִנְצְלוּ מִצְרַיִם מַעֲשֵׂר מְכוּת בְּעַבּוּרוֹ אִם יִקְבַּר בְּמִצְרַיִם, שְׁהָרִי נִקְרָא יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא פּוֹרְחָה (רִמְיָה ג ח), וּמִצְרַיִם נִקְרָאִים חַמּוּרִים שֶׁנֶּאֱמַר (יְחֻזְקָא ל כג) אֲשֶׁר בְּשַׁר חַמּוּרִים בְּשַׁרְם, וְכַתִּיב (שְׁמוֹת יג יג) פֶּטָר חָמֵר תִּפְדֶּה בְּשָׂה (כ"ד צ ח): תּוֹרָה ל

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לְמוֹתָ. כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר קְרִיבָה לֹא הִגִּיעַ לְיָמֵי אַבּוֹתָיו. וְכֵן וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד (מַלְכִים א' ב א), לֹא הִגִּיעַ לְיָמֵי בַעַז וְעוֹבָד וַיִּשִׁי, שְׁחָיו יוֹתֵר מֵאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, וְדוּד לֹא חָיָה כִּי-אִם שְׁבַעִים שָׁנָה (יְלֻקוֹט רמז קנ): וְעֲשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וְאַמַּת. כְּלוֹמַר (אִמְרוֹת) [אַמַּת] שְׂאֲתָה חֲזִיב לְקַבְּרֵנִי, [אַבְל] אֵינְךָ חֲזִיב לְטְרוּחַ לְקַבְּרֵנִי [בְּאֶרֶץ כְּנַעַן, לְכֶךָ אֲנִי מִפְּיִים אוֹתְךָ שֶׁתַּעֲשֶׂה עִמִּי חֶסֶד וְאַמַּת וְתַטְרַח לְקַבְּרֵנִי לְשֵׁם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, התשכ"ו)

הביאור בפירוש רש"י: על הפסוק "וישתחו ישראל", "תעלא בעידניה סגיד ליה", ועל הפסוק "וישתחו ישראל", "אמר אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות", שהשתחוה ליוסף בתור "תעלא בעידניה" היתה [לא מטעם כבוד מלכות (דאס-פן היה צריך לעשות זאת מיד כשבא יוסף לפניו), וגם לא כדי שיתרצה למלא בקשתו (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש "תעלא בעידניה כו" בנגוע להשתחוות יעקב לעשו, או השתחוות אברהם לבני חת), אלא בהמשך לשבועה למלא בקשתו (אף שבדאי היה יוסף מקיים ציווי אביו גם ללא שבועה), כיון שיוסף היה זקוק לתוקף מיוחד שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה שיקבר במצרים. ולכן, כדי לחזקו עוד יותר, השתחוה אליו, כדי לעורר אצלו מדת ההתנשאות שירגיש עצמו כ"מלך" בענין זה, ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו, וימלא בקשתו מתוך התחכמות יתירה כמו שיעל ("תעלא") הפיקח שבחיות; וממשיך רש"י: "על ראש המטה", "הפך עצמו לצד השכינה.. שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה" - שפירוש זה הוא בהמשך להפירוש ד"תעלא בעידניה סגיד ליה". היינו, שהשתחוה ליוסף, אלא ש"הפך עצמו לצד שכינה"; ומפרש רש"י פירוש נוסף - "דבר אחר, על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה, ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה. ועוד, שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו, שהשתחוה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה על שהיתה מטתו שלמה.

וצריך להבין: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגלל זה לא מסתפק רש"י בו, אלא צריך לפרש פירוש נוסף, ואף-על-פי-כן עיקר הפירוש בפשוטו של מקרא הוא הפירוש הראשון דוקא?

ויש לומר הביאור בזה:

רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתחוות ליוסף כיון ש"תעלא בעידניה סגיד ליה", אבל אף-על-פי-כן, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו? ה'בן חמש למקרא' אמנם לא יודע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו, אבל אף-על-פי-כן מוכן בפשטות, שיוסף היה צריך למנוע את השתחוות אביו אליו. בשלמה בנגוע לבני חת שהניחו לאברהם להשתחוות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח ליעקב להשתחוות אליו - הרי היה רשע; אבל יוסף שהיה צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתחוה אליו? ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה": יעקב ידע שיוסף לא ניה לו להשתחוות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמשתחוה (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו השתחוה זו; אבל לאמיתו של דבר השתחוה יעקב ליוסף, כי אם נתפנו להשתחוות לשכינה, היה צריך להשתחוות מיד בתחילה, וכיון שהשתחוה רק לאחר שיוסף נשבע שיקים בקשתו, על-כרחו צריך לומר, שהשתחוה זו היתה ליוסף ("תעלא בעידניה סגיד ליה"), כדי להוסיף בחיזוק הענין על-ידי התעוררות מדת ההתנשאות של מלך (פנ"ל סעיף יג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה". אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי: כיון שכל ענין ההשתחוה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שיוכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה ש"הפך עצמו לצד שכינה", בטלה התועלת שבהשתחוה זו, כיון שיוסף היה יכול לחשוב שמשתחוה לשכינה, ולא אליו!?

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתחוה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה "על שהיתה מטתו שלמה.. שהרי יוסף.. עומד בצדקו", עד כדי כך שמוכן לקבל על עצמו לקים בקשת אביו למרות כל הקשים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה על בית המקדש, ושלח את בניו ללמוד תורה אצלם). אבל אף-על-פי-כן, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר בפתוב שיעקב השתחוה להקב"ה. ואין לומר שנתרמו במה שכתוב "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על שהיתה מטתו שלמה", ובפשטות הכתובים אי-אפשר להשתמש באותן תיבות על ב' ענינים שונים.

א והנה בטר פתגמיא האלין ואמר ליוסף
הא אבוןך שכיב מרע ודבר נת תרין בנודהי
עמה נת מנשה ונת אפרים:

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף
הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה
ואת-אפרים:

כ"י • וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף • אַחַד מִן הַמַּגִּידִים, וְהָרִי זֶה מִקְרָא קֶצֶר. וַיֵּשׂ אוֹמְרִים: אֲפָרִים הֲיֵה רְגִיל לְפָנַי יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וּכְשֶׁחֲלָה יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גִּשְׁן, הֲלֹךְ אֲפָרִים אֶצְל אַבְיֹו לְמַצְרַיִם לְהַגִּיד לוֹ. וַיִּקַּח אֶת-שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ • כְּדֵי שְׂכַרְכֶּם יַעֲקֹב לְפָנַי מוֹתוֹ.

(ב) וַיִּגְדַּל לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי יוֹסֵף בָּא אֵלָיךָ וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל-הַמַּטָּה:

כ"י • וַיִּגְדַּל • הַמַּגִּיד לְיַעֲקֹב, וְלֹא פָרַשׁ מִי, וְהִרְבֵּה מִקְרָאוֹת קֶצֶר לְשׁוֹן. וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל • אָמַר: 'אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מְלַךְ הוּא, אֲחִילֵךְ לוֹ כְּבוֹד', מִכָּאֵן שֶׁחֹלְקִים כְּבוֹד לְמַלְכוּת. וְכֵן מִשֶּׁה חֵלֵק כְּבוֹד לְמַלְכוּת: "וַיִּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ אֵלֶיךָ אֵלֵי" (שמות י"א), וְכֵן אֵלֶיךָ: "וַיִּשְׁנֶם מִתְּנִיּוֹ וְגו'" (מלכים א י"ח).

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי נְרָאָה-אֵלֵי בְלֹז בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיְבַרְךָ אֹתִי:

(ד) וַיֹּאמֶר אֵלֵי הִנְנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבִּיתִךָ וְנִתְתִּיךָ לְקַהֲל עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְזֶרְעֶךָ אַחֲרַיִךְ אַחֲזֵת עוֹלָם:

כ"י • וְנִתְתִּיךָ לְקַהֲל עַמִּים • בְּשָׂרְנִי שֶׁעֲחִידִים לְצֵאת מִמֶּנִּי עוֹד קֵהֵל וְעַמִּים, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאָמַר לִי: "גוֹי וְקַהֲל גוֹיִם", "גוֹי", אָמַר לִי עַל כְּנַעַמִין, "קֵהֵל גוֹיִם", הָרִי שְׁנַיִם לְבַד מִכְּנַעַמִין, וְשׁוֹב לֹא נוֹלַד לִי בֶן. לְמַדְנִי, שֶׁעֲתִיד אַחַד מִשְׁבָּטֵי לִיחֻלֵּק, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מִתְּנָה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ.

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי-בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ מִצְרַיִמָה לִי-הֵם אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ-לִי:

כ"י • הַנּוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד-בָּאֵי אֵלֶיךָ • לְפָנַי בּוֹאֵי אֵלֶיךָ, כְּלוֹמַר שֶׁנוֹלְדוּ מִשְׁפָּרְשֶׁת מִמֶּנִּי עַד שֶׁבָּאתִי אֶצְלֶךָ. לִי-הֵם • בְּחֶשְׁבוֹן שְׂאֵר בְּנֵי הֵם, לְטַל חֵלֵק בְּאֶרֶץ אִישׁ כְּנַגְדּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 435 - מותוך 'לקראת שבת')

המעלה להולד במצרים

בפרשתנו אמר יעקב ליוסף "ועתה שני בניה הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליה מצרימה לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (מח, ה).

והקשה הרמב"ן (פרשתנו מח, טו. וכן הקשה האלשיך כאן, ועוד) מדוע "הוצרך להאריך" באמרו "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליה מצרימה לי הם", מדוע "לא אמר ועתה שני בניה הנולדים לך אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי"?

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מח (א) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אָמַר ו'ל' (תחומא 1) זֶה אֲפָרַיִם. וַאֲמַר הִרְבַּ מִשָּׁה וְכַר לְדָבָר, כִּי אוֹתוֹת וַיֹּאמֶר בְּאוֹתוֹת אֲפָרַיִם, בְּהִתְחַלֵּף וְא"ו בִּפ"א, דְּוָא"ו מִתְחַלֶּפֶת בִּפ"א בְּאֵלְפָא בֵּיתָא דְּא"ת ב"ש. וּמִשְׁמַע שְׁלֹא הָיָה יוֹסֵף רְגִיל אֶצְל יַעֲקֹב כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ נְמִי (לעיל מח כט) וַיִּקְרָא לְבָנָיו לְיוֹסֵף. וְשִׁמְעֵתִי מִפִּי הִרְבַּ מִח (א) וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף. אָמַר ו'ל' (תחומא 1) זֶה אֲפָרַיִם. וַאֲמַר הִרְבַּ מִשָּׁה וְכַר לְדָבָר, כִּי אוֹתוֹת וַיֹּאמֶר בְּאוֹתוֹת אֲפָרַיִם, בְּהִתְחַלֵּף וְא"ו בִּפ"א, דְּוָא"ו מִתְחַלֶּפֶת בִּפ"א בְּאֵלְפָא בֵּיתָא דְּא"ת ב"ש. וּמִשְׁמַע שְׁלֹא הָיָה יוֹסֵף רְגִיל אֶצְל יַעֲקֹב כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ נְמִי (לעיל מח כט) וַיִּקְרָא לְבָנָיו לְיוֹסֵף. וְשִׁמְעֵתִי מִפִּי הִרְבַּ רַבִּי שְׁמוּאֵל ו'ל' הִטְעַם, לְפִי שֶׁהָיָה יִרְאֵ שִׁישְׁאֵל לוֹ הֶעֱנֵן הַיֵּאָף הוֹרֵד לְמַצְרַיִם, וַיִּגִּיד לוֹ שֶׁמְכַרְוֵהוּ אַחֲיו וַיִּקְלָם יַעֲקֹב, וְנִמְצָא מִחֲרִים אֶת הָעוֹלָם כְּלוֹ, שֶׁהָרִי רָחַל אָמַר שֶׁקָּלַל שְׁלֹא מִדַּעַת וְאָמַר "עַם אֲשֶׁר תִּמְצָא" (לעיל לא לב), נִתְקַיְימָה קָלְלָתוֹ וּמִתָּה בְּדָרְךָ אֲפָרַת, הָאֵם יִקְלָלֵם מִדַּעַת לֹא כְּל־שֶׁבֶן (פסיקד

א: תורה ב
(ב) וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל. וְלֹא רָצָה לְכַרְכֶּם כְּשֶׁהוּא בְּמִישָׁה, שְׁלֹא יֹאמַר מִתְּנָת שְׂכִיב מִרַע הִזִּיתָה בְּרַכְתּוֹ וְלֹא הָיָה מִיּוֹשֵׁב בְּדַעַתוֹ (פסיקד א: תורה ג
(ד) אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה [כְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן]. אֲפָרַיִם וּמְנַשֶּׁה עוֹלִינן בְּגִימְטְרִיא רָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, אַחַד יוֹתֵר: תורה ו

וַיֵּשׁ לְבָאָר בְּזָה, שְׁלֵא בָא יַעֲקֹב בְּדַבְרִים אֵלָיו "רַק לְהַגִּיד אֵיזָה מִבְּנֵי יוֹסֵף יִהְיוּ שִׂיכִים לֹא־לִי" (כְּמוֹ שֶׁתִּירֵץ הַרְמַבּוּז) אֲלָא גַם לְבָאָר אֵת הַטַּעַם לָזֶה שֶׁזְכוּ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לְהִיּוֹת שִׂיכִים לְיַעֲקֹב. שְׂזָכוּתָם הִיְתָה בְּזֶה גּוֹפָא שֶׁ"נִּוְלָדִים לָךְ בְּאַרְצָךְ מִצְרַיִם עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה".

דַּאָּף שֶׁנִּוְלָדוּ בְּמִצְרַיִם לִפְנֵי בִיאָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהִתְחַנְּכוּ בְּסִבִּיבַה שְׁבָה לֹא הָיָה יַעֲקֹב נֹכַח, מְפַל־מְקוֹם הַתְּנַהֲגוּ גַם בְּזַמַּן וּמִצָּב כְּזֶה כְּנִכְדָּיו שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ, וּלְפִי דְרָכָיו.

וְלָכֵן זָכוּ לְהִיּוֹת שִׂיכִים לְיַעֲקֹב "לִי הֵם", כִּי בִיעֲקֹב דְּוָקָא מְצִינּוּ שֶׁ"מִטְּתוֹ שְׁלֵמָה" (ויק"ר פ"ו, ה. ועוד), וְעַל־יָדַי שְׁגַם בְּמִצְרַיִם הַתְּנַהֲגוּ כְּנִכְדָּיו שֶׁל יַעֲקֹב, בְּאֵה מַעֲלָתוֹ וְזוֹ שֶׁל יַעֲקֹב לִידֵי שְׁלִימוֹת, כִּי נִשְׁאַרָה "מִטְּתוֹ שְׁלֵמָה".

(1) וּמוֹלְדֵתְךָ אֲשֶׁר־הוֹלְדֵת אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עָלֶיךָ וּמוֹלְדֵתְךָ יִקְרְאוּ בְּנֵי־לֶחֶם:

כִּי"י וּמוֹלְדֵתְךָ וְגו' • אִם תּוֹלִיד עוֹד, לֹא יִהְיוּ בְּמִנְיָן בְּנֵי אֲלָא בְּתוֹךְ שְׁבָטֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה יִהְיוּ נִכְלָלִים, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם שֵׁם בְּשִׁבְטֵים לְעִנְיַן הַנַּחֲלָה, וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁנַּחֲלָה הָאָרֶץ לְמִנְיָן גְּלִגְלוּתָם, כְּדַכְתִּיב: "לָרֹב תִּרְבּוּ נַחֲלָתוֹ", וְכֹל אִישׁ וְאִישׁ נִטְלַב בְּשָׂוִה חוּץ מִן הַכּוֹרוֹת, מְפַל־מְקוֹם לֹא נִקְרְאוּ שְׁבָטִים אֲלָא אֵלָיו (לְהַשִּׁיל גּוֹדֵל הָאָרֶץ לְמִנְיַן שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים, וְנִשְׂאֵי לְכָל שְׁבֵט וְשְׁבֵט, וְדַגְלִים לָזֶה וְלָזֶה) •

(1) וְאֵנִי בְּבֵיתִי מִפְּדוֹן מִתָּה עָלֶיךָ רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבַרְת־אֶרֶץ לְבָא אֶפְרַתָּה וְאֶקְבְּרָה שֵׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרַת הוּא בֵּית לֶחֶם:

וְאֵנִי בְּמִיתִי מִפְּדוֹן מִיתַת עָלֶיךָ רַחֵל בְּאֶרֶעָא דְכְּנַעַן בְּאֶרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאֶרְעָא לְמִיעַל לְאֶפְרַת וְקַבְרַתָּהּ תִּמְן בְּאֶרֶח אֶפְרַת הִיא בֵּית לֶחֶם:

כִּי"י וְאֵנִי בְּבֵיתִי מִפְּדוֹן וְגו' • וְאֶף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מְטָרִית עָלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהַקְבֵּר בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלֹא כִּי עֲשִׂיתִי לְאִמָּךְ, שֶׁהָיָה מִתָּה סְמוּךְ לְבֵית לֶחֶם. כְּבַרְת־אֶרֶץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֶלְפִים אִמָּה, כְּמִדַּת תְּחוּם שְׁבֵת, כְּדַבְרֵי רַבֵּי מֹשֶׁה הַדֶּרֶשֶׁן. וְלֹא תֵאמַר שֶׁעֲפָכוּ עָלַי גְּשָׁמִים מִלְּהוֹלִיכָה וְלִקְבָרָה בְּחֶבְרוֹן. עַת הִגִּיד הָיָה, שֶׁהָאָרֶץ חִלּוּלָה וּמְנַקֶּבֶת כְּכַבְרָה. וְאֶקְבְּרָה שָׁם • וְלֹא הוֹלְכֵתִיָּה אֶפְלוּ לְבֵית לֶחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ, וְיִדְעֵתִי שִׂישׁ בְּלִבִּי עָלַי, אֲבָל דַּע לָךְ שֶׁעַל־פִּי הַדְּבִוּר קְבַרְתִּיָּה שָׁם, שֶׁתֵּהֵא לְעִזְרָה לְבְנֵיהָ כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְבוֹרְאָדָן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דְרָךְ שָׁם, יִצְאָת רַחֵל עַל קְבָרָה וּבּוֹכָה וּמְבַקְשָׁת עָלֵיהֶם רַחֲמִים, שְׁנַאָּמַר: (ירמיה לא) "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמַע וְגו'", וְהַקְדוּשׁ־כְּרוּף־הוּא מְשִׁיבָה: "יֵשׁ שֹׁכֵר לְפַעֲלֵתְךָ נֶאֱמַר ה' וְגו' וְשָׁבוּ בְּנֵים לְגִבּוֹלָם". וְאוֹנְקֵלוֹס תְּרַגְּם: 'כְּרוּב אֶרְעָא', כְּדִי שְׁעוּר חֲרִישַׁת יוֹם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אֶרֶץ), וְאוֹמַר אֲנִי, שֶׁהָיָה לָהֶם קָצֵב שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדִי מְחַרְשָׁה אַחַת, קוֹרִיאֵד"א בְּלַע"ז, כְּדִאֲמַרִּינָן: 'כְּרִיב וְתַנִּי' כְּפִמָּה דְמַסִּיק תַּעֲלָא מִבֵּי כְּרָבָא'.

~ נְקוּדוֹת מַשִּׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~ (עַל־פִּי 'לְקוּטֵי שִׁיחוֹת' ח"ז עמ' 239 וְאֵינְךְ - מִתּוֹךְ 'לְקִרְאֵת שַׁבַּת')

תְּכֻנַּת הַיִּתְדוֹר שֶׁל 'עֲקֶרֶת הַבַּיִת'

בְּתַחֲלִיל פְּרָשְׁתָנוּ הוֹבֵאוּ דְבָרֵי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וְאֵנִי בּוֹאֵי מִפְּדוֹן מִתָּה עָלֶיךָ רַחֵל גו' וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ" (מח, ז). וּפִירֵשׁ רַש"י "עַל־פִּי הַדְּבִוּר קְבַרְתִּיָּה שָׁם שֶׁתֵּהֵא לְעִזְרָה לְבְנֵיהָ, כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְבוֹרְאָדָן כִּי יִצְאָת רַחֵל עַל קְבָרָה וּבּוֹכָה וּמְבַקְשָׁת עָלֵיהֶם רַחֲמִים כִּי, וְהַקְבָּה" מְשִׁיבָה יֵשׁ שֹׁכֵר לְפַעֲלֵתְךָ".

וַיֵּשׁ לְבָאָר מַה שֶׁרַחֵל נִקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אֲבִינוּ, דְּהֵנָּה עַל רַחֵל אֲמַנּוּ כּוֹתֵב רַש"י (וַיִּצֵא לֹא, ד ד"ה וַיִּקְרָא) "הִיא הִיְתָה עֲקֶרֶת הַבַּיִת". וְכֵן אֵימָתָא בְּמִדְרָשׁ (בְּרַשִׁית רַבָּה פַע"א, ב) "רַחֵל הִיְתָה עֵיקָרוֹ שֶׁל בַּיִת".

וְהֵנָּה מְצִינּוּ בְּנוֹגַע לְנִשֵּׁי יִשְׂרָאֵל, שֶׁפְּטוּרוֹת מִמִּצְוֹת־עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא (מִשְׁנֵה קִידוּשֵׁין כַּט, א), וְכֵן פְּטוּרוֹת מִתְּלִמּוּד תּוֹרָה (קִידוּשֵׁין שֵׁם, ב). וּמִבּוֹאֵר בְּרַאשׁוֹנִים (אֲבוּדְרָהם סֹדֵר תַּפְלוֹת שֶׁל חוּל. כְּלוּב ר"ס ע"ג) שֶׁהוּא מִפְּנֵי שֶׁעַל הַנְּשִׁים מְטִלִים צָרְכֵי הַבַּיִת, וְלָכֵן פְּטוּרוֹת מִדְּבָרִים אֵלּוּ.

וְנִמְצְאָ, שֶׁלְנִשְׁיִם יֵשׁ תְּכֻנָּה נְפִלְאָה שֶׁל וַיְתוֹר, שֶׁכְּדִי שִׁוְיָלוּ לְשִׁמּוֹשׁ בְּתַפְקִידָם כִּי"עֲקֶרֶת הַבַּיִת", הָרִי הֵן מוֹתְרוֹת עַל עֲבוֹדַת הַשָּׁם־יִתְבָּרַךְ שִׁישׁ בָּהּ קְדוּשָׁה גְלוּיָה, כְּמוֹ לִימוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹת־עֲשֵׂה, וּבְמִקּוֹם זֶה עוֹבְדוֹת אֵת ה' עַל־יָדֵי הַעֵיסוּק בְּצָרְכֵי הַבַּיִת. מַה־שְׂאִינְכֹן הַאֲנָשִׁים, עֲבוֹדַתָם אֵת הַקְבָּה"ה הִיא בְּעֵיקָר בְּדַבְרִים שִׁישׁ בְּהֶם קְדוּשָׁה גְלוּיָה.

וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאָר מַה שֶׁרַחֵל אֲמַנּוּ נִקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אֲבִינוּ, כִּי רַק לְרַחֵל שְׁהִיא "עֲקֶרֶת הַבַּיִת" יֵשׁ מַעֲלָה זוֹ,

כט שיעור יומי ליום שני ט' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – מח – פרשת ויחי

להיותה מותרת במשך מאות אלפי שנים על הקבורה במקום של קדושה גלויה - מערת המכפלה, כדי שכשיהיו ישראל במעמד ומצב בלתי רצוי, עד כדי כך שיתחילו גלות - "תהא עזרה לבניה!"

ה) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּהָ: ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יְת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מִן אֵלֵין:

כט"ו ◀ וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף • בְּקֶשׁ לְבָרְכֶם • וְנִסְתַּלְקָה שְׂכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שְׁעֵתִיד יִרְבְּעֶם וְאֶחָאָב לְצֵאת מֵאֶפְרַיִם, וַיְהִי וַיְבָנִי מִמְּנֶשֶׁה • וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּהָ • מֵהֵיכָן יֵצְאוּ אֵלֶיךָ שְׂאִינָן רַאווִינן לְבָרְכָה? •

ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־מִנָּא אֵלַי וְאֶבְרַכְכֶם:

כט"ז ◀ בְּזֶה • הָרָאָה לוֹ שְׁטַר אַרוּסִין וְשְׁטַר פְּתֻבָּה, וּבְקֶשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ • וַיֹּאמֶר קַח־מִנָּא אֵלַי וְאֶבְרַכְכֶם • זֶהוּ שְׁאָמַר הַפְּתוּב (ה'שע יא): "וְאֵנְכִי תַרְגְּלִיתִי לְאֶפְרַיִם, קַח־מִן עַל זְרוּעֵתַי", אֵנְכִי תַרְגְּלִיתִי רוּחִי בְּנֶעֱקֵב בְּשִׁבִיל אֶפְרַיִם, עַד שְׁלַקְתֶּם עַל זְרוּעוֹתַי •

♦ יום שני ט' טבת ♦

י) וְעֵינַי יִשְׂרָאֵל בְּכַדוֹ מוֹזְקִין לֹא יוֹכֵל לְרֹאֲוֹת וַיִּגַּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַׁק לָהֶם וַיַּחַפֵּק לָהֶם:

י ועיני ישראל יקרנו מסיכו לא יכול למחזי וקרבי יתהון ונתה ונשיק להון וגפיה להון:

יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָּנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֶתִּי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זֵרְעֶךָ:

יא ואמר ישראל ליוסף למחזי אפיך לא סברית והא אחזי יתי יי אף ית בניך:

כט"ח ◀ לֹא פָלַלְתִּי • לֹא מְלֹאֲנִי לְפִי לְחַשֵּׁב מִחֲשָׁבָה שְׁאָרְאָה פָּנֶיךָ עוֹד • פָּלַלְתִּי • לְשׁוֹן מִחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טו) "הִבִּיאִי עֲצָה, עֲשִׂי פְּלִילָה" •

יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַבְּיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרַיִם אַרְצָה:

יב ואפיך יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד על אפוהי על ארעא:

כט"ט ◀ וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם • לְאַחַר שְׁנֹשָׁקָם, הוֹצִיאֵם יוֹסֵף מֵעַם בְּרַבְּיוֹ, כְּדֵי לְיִשָּׁבֵם זֶה לְזִמִּין זֶה לְשִׁמְאֵל, לְסַמֵּךְ דָּוִד עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכֶם • וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְרַיִם • כְּשִׁחֲזַר לְאַחֲרָיו מִלְּפָנֵי אָבִיו •

יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיְמֵין יִשְׂרָאֵל וַיִּגַּשׁ אֵלָיו:

יג ודבר יוסף ית תרניהון ית אפרים בימינו מסמאלא דישראל וית מנשה בסמאלה מימינא דישראל וקרבי לותה:

כס"א ◀ אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל • הֵבֵא לְקִרְאֵת חֲבֵרוֹ, יָמֵינוּ כְּנֶגֶד שְׁמָאל חֲבֵרוֹ, וְכּוֹן שְׂיָהָא הַבְּכוֹר, מִיָּמֵן לְבָרְכָה •

יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַבְּיוֹ • לְפִי שְׁהִיוּ דְבוּקִים לוֹ כְּשִׁחַבְקוֹן וְנִשְׁקוֹן וְנֶעֱכְשִׁיו רִצָּה יוֹסֵף לְסַדֵּר כְּדֵי שְׁנִינִיחַ דָּוִד עֲלֵיהֶם, לְכַף הוֹצִרָף לְהוֹצִיאֵם מֵעַם בְּרַבְּיוֹ וּלְהַרְחִיקָם מֵעַט, לְשׁוּם אוֹתָם הָאֶחָד לְיָדוֹ הָאֶחָת וְהָאֶחָד לְיָדוֹ הָאֶחָת: תורה יג

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיִּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אַפְרַיִם וְהוּא הַצֵּעִיר וְאֶת־שְׂמָאֵל עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׁפְלֵי אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר:
 יד ואושיט ישראל את ימינה ושוני על רישא דאפריים והוא זעירא וית סמאלה על רישא דמנשה אחפיימנון לידוהי ארי מנשה בוכרא:

כ"ט ◀ שפל את ידיו • פתגומו: 'אחפיימנון', בהשפל וחקמה, השפיל את ידיו לכף ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף-על-פי-כן לא שת ימינו עליו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 432 – מתוך 'לקראת שבת')

מנשה ואפריים – עבר והיה

וישלח ישראל את ימינו וישת על ראש אפריים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה (מח, יד)
 בפרכתנו מספר שיעקב אבינו, בברכו את בני יוסף, שפל את ידיו והניח את ימינו על ראש אפריים הצעיר ממנשה. ועל תמיהת יוסף, השיב יעקב שאפריים "יגדל ממנו" (ממנשה).
 דרוש באור: הטעם שהבכור מקבל ברכה גדולה יותר, הוא מצד שיש לו מעלה לגבי שאר אחיו, ומכיון שאפריים "יגדל ממנו", מדוע נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור, לכאורה היה צריך להיות שאפריים יהיה הבכור?
 וההסברה בזה:

השמות שיוסף קרא לבניו מבטאים את אפן עבודתו בהיותו במצרים: מנשה הוא מלשון "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי". מנשה הזכיר ליוסף את העבר שאבד פתוצאה מגלותו. כדי שלא ישכח חלילה את עברו ויחלש בעבודת ה', הוא קרא את שם בנו 'מנשה'.
 ואלו אפריים הוא מלשון "כי הפרני אלקים בארץ עניי". זהו שבח והודאה על היתרון והעלוי שנופעל בו בעבודתו במצרים. לכן קבע יעקב שאפריים "יגדל" ממנשה: כי דוקא על-ידי הפרייה במצרים, שצאצאי יעקב מוסיפים באור גם במקום החשוף, מתגלה שלמותו של יעקב, והיתרון שבירידה לגלות, ולכן העבודה הרצויה מצד יעקב היא "אפריים" הוספה באור גם במקום החשוף.

ואלו בעבור יוסף "מנשה הבכור", כי בעבודתו האישית היה עליו לנקט תחלה בקו של "סור מרע" ושמירה מפניו על-ידי זכרון עברו – שלא שכח את בית אביו. ולכן, את בנו הבכור, שנולד וסמל את תחלת עבודתו, קרא מנשה. רק לאחר מכן היה יכול להתחיל ב"עשה טוב", פעלה בגלות – ולקרא לבנו השני 'אפריים'.
 ולכן נקבע מלמעלה שמנשה יהיה הבכור; כי על אף המעלה בעבודת אפריים, כשמדבר בלדה והתגלות, היינו, סדר העבודה בפעל, הדבר הראשון הוא "סור מרע" – "מנשה", ורק אחר-כך יכול להיות "עשה טוב" – אפריים, מה-שאינ-פן מצד למעלה שאפריים יותר נעלה.

(טו) וַיִּבְרַךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַלְכְּנוּ אִבְתֵּי לִפְנֵינוּ אֲבֹרָהֶם וַיִּצְחַק הַאֱלֹהִים הֲרַעָה אֹתִי מְעוֹדֵי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:
 טו וברך את יוסף ואמר יי די פלחו אבתי קדמוהי אברהם ויצחק יי דזן זתי מדאיטני עד יומא הדין:

(טז) הַמְּלֶאךָ הַגָּאֵל אֹתִי מִפְּלִיַע יִבְרַךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי וְשֵׁם אִבְתֵּי אֲבֹרָהֶם וַיִּצְחַק וַיְדַגּוּ לָרֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:
 טז מלאכא די פרוק זתי מכל פישא יברך את עולמיא ויתקרי בהון שמי ושום אבתי אברהם ויצחק וכנוני ימא יסגון כגו בני אנשא על ארעא:

כ"ט ◀ המלאך הגאל אתי • מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר: "ויאמר אלי מלאך האלהים

דעת זקנים מבעלי התוספות – עזו והדר

(יד) שפל את ידיו. פירושו, מתוך מעשה ידיו של יוסף שנתן מנשה לשמאלו שהוא ימין ישראל, שפל יעקב את ידיו כי מנשה הבכור, ואף-על-פי-כן שם ימינו על ראש אפריים, ודומה לו לה' אלהינו הרחמים והסלחות כי מרדנו בו (ויאל ט ט): תורה טו

(טז) ויקרא בהם שמי ושם אבותי. [כמו] על שאר השבטים הנקראים בני יעקב, שיהיו נקראים שבטים כשאר בני: תורה יז

שיעור יומי ליום שלישי י' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – מח – פרשת ויחי

בְּחֹלֹם: יַעֲקֹב וְגו' אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל". יִכְרֹף אֶת־הַנְּעָרִים • מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם. וַיִּדְגּוּ • כַּדְּגִים הִלְלוּ שְׁפָרִים וְרִבִּים, וְאִין עַיִן הָרַע שׁוֹלֵטת בָּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לח עמ' 152)

וַיִּדְגּוּ לִרֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (מח, טז) אָרֶץ – הֵינּוּ 'עֲלָמָא דְאַתְגְּלִיא'. יָם – הֵינּוּ 'עֲלָמָא דְאַתְפְּסִיא'. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת, שֶׁהַבְּרָכָה הִיא שְׁגָם בְּ'עֲלָמָא דְאַתְגְּלִיא' יִתְגַּלוּ אוֹתָם אִוְרוֹת הַמַּאֲוִירִים בְּ'עֲלָמָא דְאַתְפְּסִיא'. וְהוּא עֵינֵן הַמְּשַׁכֵּת 'יְחוּדָא עֵילָאָה' בְּ'יְחוּדָא תַתְּאָה'.

♦ יום שלישי י' טבת ♦

יו וַיְחַזֵּא יוֹסֵף אֲרִי שׁוֹי אֲבוּהֵי יוֹד יְמִינָה עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וּבְאִישׁ בְּעֵינָוְהִי וְסַעַד יָדָא דְאֲבוּהֵי לְאֶעֱדָאָה יְתָה מַעַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם לְאֶנְחוּתָהָ עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:

(י) וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יֹשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יַד־אָבִיו לְהִסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:

כ"י ~ וַיִּתְמַךְ יַד־אָבִיו • הָרִימָה מֵעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וְתַמְכָּה בְּיָדוֹ.

יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֲבוּהֵי לֹא בֶן אֲבָא אֲרִי דִין בּוֹכְרָא שׁוֹי יְמִינָךְ עַל רִישָׁה:

(יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִּי־זֶה הַבְּכֹר שִׁים יְמִינְךָ עַל־רֹאשׁוֹ:

יט וְסָרִיב אֲבוּהֵי וַאֲמַר יְדַעְנָא כְּרִי יְדַעְנָא אִף הוּא יְהִי לְעַמָּא וְאִף הוּא יִסְגִי וּבְרַם אֲחוּהֵי זַעֲרִיא יִסְגִי מִגַּה וּבְנֹוהֵי יְהוֹן שְׁלִיטִין בְּעַמְמִיא:

(יט) וַיִּמָּאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַם־הוּא יִהְיֶה־לְעָם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

כ"י ~ יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי • שֶׁהוּא הַבְּכֹוֹר. גַּם־הוּא יִהְיֶה־לְעָם וְגו' • שְׁעֵתִיד גְּדַעוֹן לְצֵאת מִמֶּנּוּ, שֶׁהַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה גַם עַל־יָדוֹ. וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ • שְׁעֵתִיד יְהוֹשֵׁעַ לְצֵאת מִמֶּנּוּ, שְׁיִנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וּלְמַד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם • כֹּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְצֵאת שְׁמֵנוּ וְשִׁמּוֹ, כְּשִׁיעֲמִיד חֲמָה בְּגַבְעוֹן וְיִרַם בְּעַמֵּק אֵילוֹן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות י עמ' 38)

וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (מח, טז) יֵשׁ לְשֵׁאל: מַדּוּעַ לֹא בִרְךָ יַעֲקֹב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבְּכֹוֹר, בְּבִרְכָה זוֹ עֲצָמָה – שֶׁיִּגְדֹּל מֵאָחִיו הַקָּטָן. וְהַעֲנֵן, דְּהַנְּהַ 'בְּרָכָה' פְּרוּשָׁה 'הַמְּשַׁכָּה' (כְּמוֹ "הַמְּבַרְכִי אֶת הַגֶּפֶן בְּאָרֶץ"), הֵינּוּ שְׁעוּנָה לְהַמְשִׁיךְ דָּבָר מִמְּקוֹרוֹ, וְלֹא לְחַדֵּשׁ דָּבָר שְׁאִינוּ קִיָּם בְּמִקְוֹר. לָכֵן לֹא הָיָה יְכוֹל יַעֲקֹב לִפְעַל בְּבִרְכָתוֹ שֶׁמְנַשֶּׁה יִגְדֹּל מֵאֶפְרַיִם, מִכִּינּוֹן שְׁלֹא כִּף הוּא הַמְּצַב בְּמִקְוֵה.

כו וּבְרִיכְנוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר כִּף יִכְרֹף יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יְשׁוּינָךְ יִי בְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וְשׁוֹי יְת אֶפְרַיִם קָדָם מְנַשֶּׁה:

(כ) וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר כִּף יִכְרֹף יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה:

כ"י ~ כִּף יִכְרֹף יִשְׂרָאֵל • הַבֵּא לְכַרְךָ אֶת בְּנֵי, יְבָרְכֶם בְּבִרְכָתֶם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנוּ: "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וּכְמְנַשֶּׁה". וַיִּשֶׂם אֶת־אֶפְרַיִם • בְּבִרְכָתוֹ, לְפָנָי מְנַשֶּׁה, לְהַקְדִּימוֹ בְּדִגְלִים וּבְחִנּוּפֵת הַנְּשִׂאִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עזו והדר

שביעי ומנשה ביום שמיני, לקיים מה שנאמר (ישעיה מד כ) מקים דבר עבדו (תנחומא ו: תורה כא

בסדר: תורה יח (כ) וישם את אפרים לפני מנשה. ואימתי נתקיימה ברכתו, בחנוכת הנשיאים, שאפרים הקריב ביום

(יז) וירע בעיניו. מפי רבי יצחק לוי, שלכך הרע בעיני יוסף, שאמר בלבבו אבי מחזיק אותי בשוטה שלא סדרתי אותם כהוגן, ואני סדרתי אותם

כא ואמר ישראל ליוסף הא אנא מאית ויהי מימרא דיי בסעדכון ויתבי תכון לארעא דאבהתכון:

(כא) ויאמר ישראל אל-יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל-ארץ אבותיכם:

כב ואנא יהבית לך חלק חד מתיר על אחיך די נסיבית מידא דאמוראה בצלותי ובקעותי:

(כב) ואני נתתי לך שכם אחד על-אחיך אשר לקחתי מיד האמרי בחרבי ובקשתי:

כ"ג ואני נתתי לך • לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו? זו שכם, שנאמר: (יהושע כד) "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". שכם אחד על-אחיך • שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיך. בחרבי ובקשתי • כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם, נתפסו כל סביבותיהם להזדוג להם, וחגר יעקב פלי מלחמה כנגדן. דבר אחר: "שכם אחד", היא הבכורה, שיטלו בניו שני חלקים, ו'שכם', לשון חלק הוא, פתגמו, והרבה יש לו דומים במקרא: (תהלים כא) "כי תשיתמו שכם", תשית שונאי לפני לחלקים. (שם ט) "אחלקה שכם", (יהושע ו) "דרך ורצחו-שכם", איש חלקו, (צפניה א) "לעבדו שכם אחד". אשר לקחתי מיד האמרי • מיד עשו, שעשה מעשה אמרי. דבר אחר: שהיה צד אביו באמרי פיו. בחרבי ובקשתי • היא חקמתי ותפלתי (ועין ברא"ם שכתב דאי-אפשר לפרש על חרבים של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהיו כעס עליהם על זה. ולענין דעמי, בלאו-הכי אי-אפשר לפרש עליהם, דמה תנינא טעם יהיה על שנתנו ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבים ובקשתי, והלא אדרבא, מזה הטעם ראוי שינתנו לשמעון ולוי, ולא ליוסף, ודוק) •

... ביום י"ז תמוז ותשעה-בבא יש לומדים (אף שמעטים הם ביותר – ולא נתפרסם כלל וכלל) בתורה (בנביאים) פרשת היום על-דבר "צום הרביעי" ו"צום החמישי" (על-דרך שבכל יום אומרים שירו של יום וכיוצא-בזה), ויתירה מזה – התורה היא נצחית גם לעתיד-לבוא, כולל חלקים אלו בנביאים המדברים על-דבר הצומות; אלא שבתורת אמת ותורה אור – מאיר בגלוי הטוב שבכל דבר, היינו הטוב שבצומות אלו, כפי שיהפכו לששון ולשמחה ולמועדים טובים לעתיד-לבוא, ואדרבה – על-ידי הלימוד בנוגע להירידה לפי שעה, הרי"ה מגדיל השמחה והיום טוב.

(משיחת שבת פרשת פינחס ה'תשמ"ח – הערה 36)

עטרת מרים

אלהינו ויש תקוה כירבה לסלות: ה כי לא מחשבותי מחשבותיכם כי אני מרבה לסלות ולא ישאר אצלי מהעון דבר ולא דרכיכם דרכי דוד בשרוכם לענש

הפטרה לתענית ציבור בישיעה פרק נה

ו דרשו יהוה בהמצאו קראהו בהיותו קרוב: ז יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתיו וישב אל-יהוה וירחמהו

עטרת מרים

ו דרשו יהוה בהמצאו בעוד הוא מצוי ככם קראהו בהיותו קרוב: ז יעזב רשע דרכו כמעשה ויפה ואיש און מחשבתיו הרעות וישב וישב אל-יהוה וירחמהו ואל-

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שעה הנה דעתו של יוסף להתגלות לאחיו, וכשידעו שהוא בן אמו לא יתקנאו בו. ויש מפרשים, שכם אחד היינו קבר שבשכם, כדכתיב (יהושע כד לה) ואת עצמות יוסף [וגו'] קברו בשכם, משל לגנבים שגנבו חבית מלאה יין ומצאם בעל החבית, אמר להם בחסדכם לאחר שתשתו היין החזירו החבית למקומה, כך יוסף בשכם גנבוהו ובשכם החזירוהו בעצמות (כ"ד פה א: תורה א

לא היו מתקנאים, שהדין לכבודו מפני כבוד המלכות, וגם שנתקיימו החלומות והיו צריכים לו. וגם מה שהיה יוסף מכבד לבנימין יותר מהם לא היו מתקנאים, כי אמרו הדין עמו לפי שהוא בן אמו. אמנם מה שריבה משאות בנימן (לעיל מג לו) קשיא לי, כי אז היו סבורין שלא יהא מכיר אותו והלא היה מטיל קנאה בסעודה (ו) בניניהם. ונראה לי שגם מזה היו סבורין שהדין עמו, לפי שאמר להם להביאו ויש לו לחבבו יותר מן האחרים. ועוד נראה לי כי מאותה

(כב) ואני נתתי לך, הקשה הרב רבי משה, והלא מטיל קנאה ביניהם, והוא היה יודע שבשביל משקל שני סלעים מלת שהוסיף לו על אחיו נתגלגל הדבר וירדו למצרים (ראה שבת ט). וגם על יוסף יש תימה, שנתן לבנימין שלש מאות כסף והמש חלפת שמלת (לעיל מה ב), ולאחרים לא נתן אלא חלפות שמלות (שם). ותיירץ כי מה שנתן יעקב ליוסף בעודו הדיוט וקטן בנה היה מתקנאים בו, כי היה נראה להם שלא היה לו לכבודו יותר, מפני שהם גדולים ממנו, אבל עכשיו שהיה מלך

עטרת מרים

את המורד בו ואין מועיל תשובה ופיוס, אבל דרכי לא בן היא נאם יהוה: ט ואין פאן רק הברל בפחות וותר, אלא כפי כמו גבהו שמים מארץ בן גבהו הברדל רב דרכי מדרכיכם ומחשבותי מוחשבותיכם כי דוד פשרודם שלא ויחול פלל וכלל, ודרכי לחולל מבל וכל: י כפי פאשר ירד

עטרת מרים

למטה ובן אדם יחזיק בה שמר שבת מחללו מלחלו ושמר ידו מעשות פלדע: ג ואליאמר בן הנזכר הנלוה אליהוה להאמין בו לאמר הברדל יבדילני יהוה מעל עמו בעת וקבלו תשובה ולא אקבל עמכם, ואם בן לפה אצדק ואליאמר הפרים הן אני עץ יבש ואינו

מגדל פרי, ולא ישאר שמי לזכרון ועל מה אשר דרכי: ד פריכה | אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים אהיום בכריתי בתורתי: ה ונתת לי להם בביתי פחיל ובחומתי במושב הסנדרון והקנים יד מקום מעלה ושבת ולשם שזכור לטובה, והוא דבר טוב יותר מזכרון המא מפנים ומפגות שם לטובה עד עולם אתנלו אשר לא יפרת זכרון שמו: ו ובני הנזכר ובני העמים הנלוים עליהוה אל ה' לשרתו ולאהבה את שם יהוה להיות לו לעבדים כל מי בהם אשר שמר שבת מחללו ומחזיקים בכריתי בתורתי: ז כשיבואו להתגורר והביאותים את העושים כל אלה אליהם קדשי אל בית המקדש ושמותיהם אשמכם בבית תפלתו בבית המזבח להחפול שם לפני, עולותיהם וזבחייהם יהיו מקבלים לרצון עליהוה כי בירתי בית תפלתו יקרא יהוה מן כלל העמים: ח נאם אדני יהוה מקבץ המקבץ נדתי ישראל עוד אקבץ גרים עליו על ישראל להיות נוספים לנקבציו מישראל:

ואל־אלהינו כִּי־יִרְבֶּה לְסִלּוֹחַ: ח כִּי לֹא מִחֲשׁוֹתַי מִחֲשׁוֹתֵיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכֵי נֹאם יְהוָה: ט כִּי־גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאֲרֶץ בֶּן גָּבְהוּ דַרְכֵי מִדְרָכֵיכֶם וּמִחֲשַׁבְתֵּי מִמּוֹחֲשַׁבְתֵּיכֶם: י כִּי פֹאֶשֶׁר יֵרֵד הַגִּשְׁמִים וְהַשְּׁלֵג מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַח לֹא יָשׁוּב בִּי אִם־הִרְוָה הַשֶּׁבַע אֶת־הָאָרֶץ וְהוֹלִידָה מוֹצֵא הַצִּמָּח מִהַמַּדְרֵעַן כַּעֲמֹק הָאָרֶץ וְהִצְמִיחָה הַצִּמָּח מִפְּעַל לֶאֱרֹץ וְנָתַן זֶרַע לְזֹרַע וְלַחֵם לְאֹכֵל: יא בֶּן יִהְיֶה דְבָרִי אֲשֶׁר יֵצֵא מִפִּי לֹא־יָשׁוּב אֵלַי רִיקָם כִּי אִם־עָשָׂה אֶת־אֲשֶׁר חָפְצָתִי וְהִצְלִיחַ אֲשֶׁר שְׁלַחְתִּיו שְׂבִדָּא הַתְּקִים הַמִּטְחִיתִי: יב וְזוֹרֵה הַמִּבְטָחָה כִּי־בִשְׂמֹחָה תֵצֵאוּ מִן הַגְּלוּת וּבְשָׁלוֹם תּוּבְלוּן תּוֹבָא לְאַרְצְכֶם, הַהָרִים וְהַגְּבֻעוֹת יִפְצְחוּ לִפְנֵיכֶם רִנָּה רַדֵּךְ מִשָּׁל, וְכָל־עַצֵּי הַשָּׁדָה יִמְחֲאוּ־כַף יְכוּ כַּפְתֵּיכֶם לְשׂוֹמֵחַ, גַּם זֶה עֵינֵן מִלְּעֵה: יג תַּחַת הַנְּעֻצִין הַרְשָׁעִים יַעֲלֶה כְרוֹשׁ הַנְּעֻצִין צְדִיקִים וְתַחַת הַסְּרָפֵד וְנַעֲרֹץ הֵם מוֹי קוֹצִים יַעֲלֶה הַדָּם וְהָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לְיִהוָה לְשֵׁם גְּבוּרָה לְאוֹת עַד עוֹלָם לֹא יִפְרָת: א אִמֵר לְבִנֵי הַגְּלוּת בְּהָ אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט בֵּין אֲדָם לְחִבְרוֹ וַעֲשׂוּ צְדָקָה בֵּין אֲדָם לְמִקוֹם, כִּי קְרוּבָה יִשְׁעָתִי לְבֹא עַל יְדֵי זֶה וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת וְרַק הַתְּשׁוּבָה מַעֲשֵׂת בֵּית הַמִּשְׁחָה: כ אֲשֶׁר אָנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת אֶת הָאָמֹר

א כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צְדָקָה כִּי־קְרוּבָה יִשְׁעָתִי לְבֹא וְצַדִּיקְתִּי לְהַגְּלוֹת: ב אֲשֶׁרִי אָנוֹשׁ יַעֲשֶׂה־זֹאת וּבֶן־אָדָם יִחְזִיק בְּהָ שְׁמֵר שֶׁבֶת מִחֲלָלוֹ וְשִׁמְר יְדוֹ מַעֲשׂוֹת פְּלִדַע: ג ואליאמר בן הנזכר הנלוה אליהוה לאמר הברדל יבדילני יהוה מעל עמו ואליאמר הפרים הן אני עץ יבש: ד פריכה | אמר יהוה לפריסים אשר ישמרו את שבתותי ובחרו באשר חפצתי ומחזיקים בכריתי: ה ונתת לי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מפנים ומפגות שם עולם אתנלו אשר לא יפרת: ו ובני הנזכר הנלוים עליהוה לשרתו ולאהבה את שם יהוה להיות לו לעבדים כל שמר שבת מחללו ומחזיקים בכריתי: ז והביאותים אליהם קדשי

וְשִׁמְחֵתִים בְּבֵית תְּפִלְתִּי עוֹלְתֵיהֶם וּזְבַחֵיהֶם לְרָצוֹן עַל־מִזְבְּחִי כִּי בֵיתִי בֵּית־תְּפִלָּה יִקְרָא לְכָל־הָעַמִּים: ה נֹאם אֲדֹנָי יְהוִה מִקְבֵּץ נְדָחֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד אֶקְבֹּץ עֲלָיו לְנִקְבְּצָיו:

זכריה פרק ח

א וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת לֵאמֹר: ב כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת קִנְאֹתִי לְצִיּוֹן קִנְאָה גְדוֹלָה וְחִמָּה גְדוֹלָה קִנְאֹתִי לָהּ: ג כֹּה אָמַר יְהוָה שְׁבִתִּי אֶל־צִיּוֹן וְשִׁכְנֹתִי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְנִקְרְאָה יְרוּשָׁלַם עִיר־הָאֱמֻת וְהָרִי־יְהוָה צְבָאוֹת הָרַק הַקִּדָּשׁ: ד כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד יֵשְׁבוּ זְקֵנִים וּזְקֻנֹת בְּרַחֲבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ מִשְׁעֲנָתוֹ בְּיָדוֹ מֵרֶב יָמִים: ה וּרְחֻבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוֹת מִשְׁחָקִים בְּרַחֲבֹתֶיהָ: ו כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כִּי יִפְלֹא בְעֵינַי שְׂאֵרֵית הָעַם הַזֶּה בְּיָמִים הָהֵם גַּם־בְּעֵינַי יִפְלֹא נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת: ז כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֲנִנִּי מוֹשִׁיעַ אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִזְרַח וּמֵאֶרֶץ מְבֹאָה הַשָּׁמֶשׁ: ח וְהִבֵּאתִי אֹתָם וְשִׁכְנֹו בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ־לִי לְעַם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים בְּאֵמֶת וּבְצִדְקָה: ט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת תַּחֲזַקְנָה יְדֵיכֶם הַשְּׁמָעִים בְּיָמִים הָאֵלֶּה אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר בָּאוּ יְסֹד בֵּית־יְהוָה צְבָאוֹת הַחֵיכַל לְהִבְנֹת: י כִּי לִפְנֵי הַיָּמִים הָהֵם שָׁכַר הָאָדָם לֹא נָתַה וּשְׁכַר הַבְּהֵמָה אֵינְנָה וְלִיּוֹצֵא וּלְפֹא אֵין־שְׁלוֹם מִן־הַצָּר וְאֲשַׁלַּח אֶת־כָּל־הָאָדָם אִישׁ בְּרַעְהוֹ: יא וְעַתָּה לֹא כִימִים הָרֵאשִׁנִּים אֲנִי לְשֵׂאֵרֵית הָעַם הַזֶּה נֹאם יְהוָה צְבָאוֹת: יב כִּי־זָרַע הַשָּׁלוֹם הִגִּפֹן תִּתֵּן פְּרִיָּה וְהָאֶרֶץ תִּתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ וְהַשָּׁמַיִם יִתְּנוּ טַלָּם וְהִנְחַלְתִּי אֶת־שֵׂאֵרֵית הָעַם הַזֶּה אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי: יג וְהָיָה כַּאֲשֶׁר הָיִיתֶם קָלְלָה בְּגוֹיִם בֵּית יְהוּדָה וּבֵית יִשְׂרָאֵל בֶּן אוֹשִׁיעַ אֹתְכֶם וְהָיִיתֶם בְּרֻכָּה אֶל־תִּירָאוּ תַחֲזַקְנָה יְדֵיכֶם: יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת כַּאֲשֶׁר זָמַמְתִּי לְהִרְעֶ לְכֶם בְּהַקְצִיף אֲבֹתֵיכֶם אֹתִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְלֹא נִחַמְתִּי: טו כֵּן שְׁבִתִּי זְמַמְתִּי בְּיָמִים הָאֵלֶּה לְהִיטִיב אֶת־יְרוּשָׁלַם וְאֶת־בֵּית יְהוּדָה אֶל־תִּירָאוּ: טז אֱלֹהֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ דַבְּרוּ אֵמֶת אִישׁ אֶת־רַעְהוֹ אֵמֶת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שִׁפְטוּ בְּשַׁעֲרֵיכֶם: יז וְאִישׁ | אֶת־רַעְת רַעְהוֹ אֶל־תַּחֲשְׁבוּ בְלִבְבְּכֶם וּשְׁבַעַת שָׁקַר אֶל־תֹּאחֲבוּ כִּי אֶת־כָּל־אֱלֹהֵי אֲשֶׁר שָׁנֵאתִי נֹאם־יְהוָה: יח וַיְהִי דְבַר־יְהוָה צְבָאוֹת אֵלַי לֵאמֹר: יט כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת צוֹם הָרִבְעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יְהוָה לְבֵית־יְהוּדָה לְשִׁשּׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹכִים וְהָאֵמֶת וְהַשָּׁלוֹם יִתְּנוּ: כ כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת עַד אֲשֶׁר יָבֹאוּ עִמָּי וְיִשְׁבּוּ עָרִים רַבּוֹת: כא וְהִלְכוּ יֹשְׁבֵי אֶחָת אֶל־אֶחָת לֵאמֹר גִּלְכָּה הֲלוֹךְ לְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה וּלְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת אֲלֵכָה גַּם־אֲנִי: כב וּבָאוּ עִמָּי רַבִּים וְגוֹיִם עֲצוּמִים לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה צְבָאוֹת בִּירוּשָׁלַם וּלְחַלּוֹת אֶת־פְּנֵי יְהוָה: כג כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת בְּיָמִים הָהֵמָּה אֲשֶׁר יַחֲזִיקוּ עֲשָׂרָה אַנְשִׁים מִכָּל לְשָׁנוֹת הַגּוֹיִם וְהַחֲזִיקוּ בְּכַנֶּף אִישׁ יְהוּדִי לֵאמֹר גִּלְכָּה עִמָּכֶם כִּי שָׁמַעְנוּ אֱלֹהִים עִמָּכֶם:

♦ יום רביעי י"א טבת ♦

מט (א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגְיְדָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים:

כ"ט"י ◀ וְאֶגְיְדָה לָכֶם • (ב"ר) בְּקֶשׁ לְגִלוֹת אֵת הַקֶּץ, וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה, וְהִתְחִיל לֹמַר דְּבָרִים אַחֲרִים.

(ב) הַקְּבֹצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם:

(ג) רְאוּבֵן בְּכָרִי אֲתָה כְּחֵי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזוֹ:

כ"ט"י ◀ וְרֵאשִׁית אוֹנִי • היא טפח ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (ב"ר). אוֹנִי • כְּחֵי • כְּמוֹ: (הושע יב) "מִצְאֲתִי אוֹן לִי", (ישעיה מ) "מֵרֵב אוֹנִים", "וְלֹאֵין אוֹנִים". יִתֵּר שְׂאֵת • רְאוּי הַיִּתָּה לְהִיּוֹת יִתֵּר עַל אַחִיךָ בְּכֹהֲנָה, לְשׁוֹן נְשִׂאוֹת כְּפִים. וַיִּתֵּר עָזוֹ • בְּמַלְכוּת, כְּמוֹ: (שמואל א ב) "וַיִּתֵּן עֹז לְמַלְכוֹ", וּמִי גָרַם לָךְ לְהִפְסִיד כָּל אֵלֶּה?.

(ד) פָּחַז בְּמַיִם אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אוֹ חֲלָלָתָ יְצוּעֵי עָלֶיךָ:

כ"ט"י ◀ פָּחַז בְּמַיִם • הפחז והבהלה אשר מהרת להראות פעסך, פמיום הללו הממקרים למרוצתם, לךך. אֶל־תּוֹתֵר • אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחז אשר פחזת? • כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אֶז חֲלָלָתָ • אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, שהיה דרבה להיות עולה על יצועי. פָּחַז •

דעת זקנים מבועלי התוספות – עזו והדר

מט (א-ב) הַאִסְפוּ וְאֶגְיְדָה לָכֶם. וּכְתִיב הַקְּבֹצוּ וְשִׁמְעוּ, כָּאֵן רְמוֹ לְהֶם שִׁלְכוּ בְּגִלוֹת שְׁנֵי פְעָמִים וַיִּאָּסְפוּ בְּשִׁנְיָהֶם (ב"ר צט ט):
אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם. פִּירוּשׁ, בְּסוּף אַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה שֶׁל גְּלוֹת מִצְרַיִם, דְּהַיָּמִים מְכֻרְהֵנוּ לְפָרֵשׁ בֶּן, דְּאִי לֹא, הָיָה לִיָּה לְמִיכְתָּב בְּאַחֲרֵית יָמִים, בְּסוּף יָמֵי הָעוֹלָם. וְשִׁמְעֵתִי, בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים שֶׁל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, דְּהֵינּוּ בְּסוּף חֲמִשָּׁת אֲלָפִים. וּבְקֶשׁ יַעֲקֹב לְגִלוֹת הַקֶּץ וְנִסְתַּלְקָה מִמֶּנּוּ שְׂכִינָה, וְתָמָּה וַאֲמַר לָמָּה אֵלּוֹ אֵינִן רְאוּיִים לְגִלוֹת לָהֶן הַקֶּץ וְהָלֹא אֵינִן בְּהֶם חָטָא, כְּלוּמַר אֵינִן בְּכָל שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים לֹא חֵי"ת וְלֹא טו"ת, הַשִּׁיבֹ רִיחַ הַקְּדוּשׁ גַּם אֵינִן בְּכָל אוֹתִיּוֹת שְׁמוֹת הַשְּׂבָטִים לֹא קו"ף וְלֹא צד"יק, אִם בֶּן אֵינִן רְאוּיִין לְגִלוֹת הַקֶּץ. וְעַל אֲשֶׁר קָרָאת לְבָנֶיךָ, לְהֶם אֲתָה קוֹרָא, לִי אֵינִן

אֲתָה קוֹרָא, כְּמָה דְּאֲתָ אָמַר (ישעיה מג כב) וְלֹא אֲתִי קָרָאתָ יַעֲקֹב כִּי יִגְעֵת בִּי יִשְׂרָאֵל, אֵינִן הַמְדִּידָה זֹו שְׁלָךְ, הוֹלָךְ רְכִיל מְגִלָּה סוּד וְגו' (משלי יא א), כְּשֶׁרָאָה יַעֲקֹב כִּי הִפְלִיגֵן בְּדָבָרִים וַאֲמַר רְאוּבֵן בְּכוֹרִי אֲתָה (ראה תחומא ח): תורה ג
(ג-ד) רְאוּבֵן בְּכָרִי אֲתָה, וְרֵאשִׁית הַיִּתָּה לְיִשְׂרָאֵל לִישׁוּל פִּי שְׁנַיִם בְּבִכּוּרָה, וְגַם הַכֹּהֲנֵי הַיִּתָּה רְאוּיָה לְהִיּוֹת לָךְ לְפִי שֶׁהַעֲבוּדָה בְּבִכּוּרוֹת, וְגַם הַמְּלָכוֹת כִּי הַמְּלָכוֹת רְאוּי לְבָכוֹר, כְּדָאָמַר (דברי הימים ב כא א) וְאֵת הַמְּמַלְכָּה נָתַן לְיִהוֹרָם כִּי הוּא הַבְּכוֹר, וְלֹא זְכִיָּה לְהִיּוֹת הַבְּכוּרָה לָךְ וְנִתְּנָה לְיוֹסֵף, וְהַכֹּהֲנָה לְלוֹי, וְהַמְּלָכוֹת לְיִהוֹדָה, הַדָּא הוּא דְּכִתִּיב (דברי הימים א י א) וּבְחַלְלוּ יְצוּעֵי אָבִיו נִתְּנָה בְּכֻרְתוֹ לְרֹבְנִי] יוֹסֵף (ב"ר צט ט). וּמִי גָרַם לָךְ זֶה, לְפִי שֶׁפָּחַזְתָּ בְּמַיִם בְּקִיּוֹת הַנְּשִׁפָּה, וְלֹא הוֹתֵר לָךְ כְּלוּם, רַק הַמִּנְיֵן שֶׁמִּתְחִיל לְעוֹלָם מְרֹאוּבֵן. וְלָכֶךָ נֹאמַר (במיום)

[כַּמְיִים] שֶׁהֵם דְּבָר לַח וְנִשְׁאָר מֵהֶם קֶצֶת בְּכָלִי, וְלֹא (בדבר) [כְּדָבָר] יְבִשׁ שְׂאִין נִשְׁאָר כְּלוּם. וּבְמִסְכַּת שְׁבַת כְּפָרֵק בְּמָה בְּהִמָּה (נה) מְסִיק בְּתַנְאִי, פָּחַז, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמַר, פּוֹתָ, חֲבַת, זֹלָתָ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמַר, פְּסַעְתָּ עַל דָּת, חָטָאתָ, זְנִיתָ. רַבִּין גְּמִלְיָאֵל אוֹמַר, פְּלָלָתָ, [חֲלָלָתָ], זָרְחָה תְּפַלְתָּךְ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדְעִי אוֹמַר, הַפּוֹף וְדָרְשָׁה, זַעֲתָ, חֲרָדְתָּ, פָּרַח חָטָא מִמֶּךָ. רַבָּא אָמַר, זְכַרְתָּ עֲגֹשׁוֹ שֶׁל דְּבָר, חֲלִיתָ עֲצָמְךָ חוּלִי גְדוֹל, פִּרְשַׁתְּ מַלְחָטוּא. כַּמְיִים אֵל תּוֹתֵר. [כַּמְיִים] הַנְּשִׁפְכִין מִן הַכְּלִי שְׂאִין נִשְׁאָר בּוֹ כְּלוּם, וְלֹא כְּשֶׁמֶן הַנְּשִׁפָּה (מִן הַכְּלִי) [בְּכָלִי] כְּשֶׁנְּשִׁפְךָ (ב"ר שם):
כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ, עָלִיתָ מִשְׁכְּבוֹ, וְאֵימִתָּה בְּשַׁעַת הַדּוּדָאִים, שֶׁנֹּאמַר שֵׁם (לעיל ל טו) לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלְיָלָה תַּחַת הַדּוּדָאִי כִּינָךְ (ב"ר צט ט):
חֲלָלָתָ יְצוּעֵי עָלֶיךָ. תְּהֵא מְרוּחֵךְ עַד

שם דָּבָר הוּא, לְפִיכֶן טַעְמּוֹ לְמַעַלְהָ וְכֹלֹ נְקוּד פֶּתַח, וְאֵלּוּ הֵיזָה לְשׁוֹן עֵבֶר, הֵיזָה נְקוּד חֲצִיזוֹ קִמְ"ץ וְחֲצִיזוֹ פֶּתַח וְטַעְמּוֹ לְמַטָּה. יְצוּעֵי לְשׁוֹן מְשַׁכָּב, עַל שׁוּם שְׁמַצִּיעִים אוֹתוֹ עַל-יְדֵי לְבָדִין וְסָדִינִין, וְהִרְבָּה דוּמִים לוֹ: (תהלים סג) "אִם-זִכְרֹתֶיךָ עַל-יְצוּעֵי", (שם קלב) "אִם-אֲעֵלֶה עַל-עַרְשׂ יְצוּעֵי".

(ה) שְׁמַעוֹן וְלוֹי אַחִים בְּלִי חֶמְס מְכַרְתִּיהֶם: הַשְׁמַעוֹן וְלוֹי אַחִין גְּבִרִין גְּבִרִין בְּאַרְע תּוֹתְבֹתֶיהוּן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

כ"ט"א שְׁמַעוֹן וְלוֹי אַחִים • בְּעֵצָה אַחַת עַל שְׁכָם וְעַל יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אַחֵיו וְגו' וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרִי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְיָגוֹתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּגִי הַשְּׁפָחוֹת, הֲרִי לֹא הִיָּתָה שְׁנֵאָתָן שְׁלֵמָה, שְׁנֵאָמַר: "וְהוּא נֵעַר אֶת-בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", יִשְׁשַׁכַּר וְזִבּוּלוֹן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפָנָי אַחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל-כִּרְחֻף שְׁמַעוֹן וְלוֹי הֵם, שֶׁקָּרָאָם אַבְיָהֶם אַחִים. בְּלִי חֶמְס • אֲמָנוּת זוֹ שֶׁל רְצִיחָה, חֶמְס הוּא בְּיָדְכֶם, מִבְּרַפְת עֲשׂוּ הִיא זוֹ. אֲמָנוּת שְׁלוֹ הִיא, וְאַתֶּם חִמְסִיתֶם אוֹתָהּ הִימָנוּ. מְכַרְתִּיהֶם • לְשׁוֹן בְּלִי זִין. סִיף בְּלִשׁוֹן יוֹנֵי מַכִּי"ר (תחומא). דָּבָר אַחַר: "מְכַרְתִּיהֶם" (ב"ה) בְּאַרְץ מְגוּרְתָם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכָלִי חֶמְס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) "מְכַרְתֶּיךָ וּמְלֹדְתֶיךָ", וְזֶה תִּרְגּוּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

(ו) בְּסֶדֶם אֶל-תָּבֵא נַפְשִׁי בְּקֶהְלֶם אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאַפִּם הֲרִגוּ אִישׁ וּבְרִצָּנָם עֲקְרוּ-שׁוֹר: וּבְרִזְהוֹן לֹא הוֹת נַפְשִׁי בְּאַתְכַּנְשֵׁהוּן לְמַחֵף לֹא נִחַתִּית מִן יְקָרִי אֲרִי בְּרִזְהוֹן קִטְלוּ קִטּוֹל וּבְרִעוּתֶיהוּן תִּרְעוּ שׁוֹר סְנָאָה:

כ"ט"ב בְּסֶדֶם אֶל-תָּבֵא נַפְשִׁי • (ב"ה) זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׁבָטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהִבִּיא אֶת הַמְּדִינָתָה לְפָנָי מִשָּׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: 'זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מִתְרַת? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ? אֵל יִזְכֹּר שְׁמִי בְּדָבָר, שְׁנֵאָמַר: 'זְמָרִי בֶן-סְלוּא נָשִׂיא בֵּית-אָב לְשְׁמַעוֹנִי' וְלֹא כָּתַב בֶּן יַעֲקֹב. בְּקֶהְלֶם • כְּשִׁיחֵיל קָרַח, שֶׁהוּא מְשַׁבְּטוֹ שֶׁל לוֹי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מִשָּׁה וְעַל אֶהֱרֹן. אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי • שָׁם אֵל יִתְיַחַד עִמָּהֶם שְׁמִי, שְׁנֵאָמַר: "קָרַח בֶּן-יִצְהָר בֶּן-קָהֵת בֶּן-לוֹי", וְלֹא נֵאָמַר: 'בֶּן יַעֲקֹב', אֲבָל בְּדָבָרֵי תִּמְמִים כְּשֶׁנִּתְיַחֲסוּ בְּגִי קָרַח עַל הַדּוּכָן, נֵאָמַר: (דברי הימים א ו) "בֶּן-קָרַח, בֶּן-יִצְהָר, בֶּן-קָהֵת בֶּן-לוֹי בֶּן-יִשְׂרָאֵל". אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי • כְּבוֹד לְשׁוֹן זָכַר הוּא, וְעַל-כִּרְחֻף אִתָּה צָרִיף לְפָרֵשׁ כְּמַדְבֵּר אֶל הַכְּבוֹד וְאוֹמַר: אִתָּה, כְּבוֹדִי, אֵל תִּתְיַחַד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (ישעיה ט) "לֹא-תִתְחַד אִתָּם בְּקַבּוּרָה". כִּי בְּאַפִּם הֲרִגוּ אִישׁ • אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכָם, וְאַיִן חֲשׁוּבִין בְּלֶם אֵלָא כְּאִישׁ אַחֵד. וְכֵן הוּא אוֹמַר בְּגִדְעוֹן: (שופטים ו) "וְהִפְתִּית אֶת מַדְרֵן כְּאִישׁ אַחֵד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בִּים", זֶהוּ מְדַרְשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הִרְבָּה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אַחֵד לְעַצְמוֹ, 'בְּאַפִּם הֲרִגוּ' כָּל 'אִישׁ' שְׁכַעְסוּ עֵלָיו, וְכֵן: (יחזקאל ט) "וַיִּלְמַד לְטָרֵף טָרֵף אֲדָם אֶכְלֹ". וּבְרִצָּנָם עֲקְרוּ-שׁוֹר • רְצוּ לְעַקֵּר אֶת יוֹסֵף שְׁנֵקְרָא שׁוֹר, שְׁנֵאָמַר: "כְּבוֹר שׁוֹרוֹ הֲדָר לוֹ". עֲקְרוּ, אֲשֵׁרִיטוֹר בְּלַע"ז, לְשׁוֹן (יהושע יא) "אֶת סוֹסֵיהֶם תַּעֲקְרוּ".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוּדֶשׁ ~ (על-פי לקוטר־שיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך - מוֹתֵד 'לְקִרְאוֹת שְׁבַת')

אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכָם - אֵף לֹא שְׁכָם עֲצָמוֹ

כִּי בְּאַפִּם הֲרִגוּ אִישׁ

אֵלּוּ חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכָם (מט, ו. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְעִין, דְּמֵאחַר שֶׁפָּרֵט רש"י אֶת חֲמוֹר לְבָדוֹ, אֵף שֶׁנִּכְלַל כָּבָר בְּ"אַנְשֵׁי שְׁכָם", אִם-כֵּן מִדּוּעַ לֹא פָּרֵט גַּם אֶת שְׁכָם, שֶׁהֲרִי הֵיזָה לוֹ חֵלֶק עֲקָרִי בְּמַעֲשֵׂהָ?
וַיֵּשׁ לזמר, דָּהָא גוּפָא מִשְׁמִיעֵנּוּ, שְׁתּוֹכַחַת יַעֲקֹב הִיָּתָה רַק עַל הִרְיָגַת חֲמוֹר וְאַנְשֵׁי שְׁכָם, וְלֹא עַל הִרְיָגַת שְׁכָם עֲצָמוֹ.

דַּעַת זְקִינִים מִבְּעֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת - עוֹז וְהוֹדֵד

שִׁבּוּא מִשָּׁה עֵלְיוֹ-הַשְּׁלוֹם שְׁנֵאָמַר בו (שמות ט א) וּמִשָּׁה עֵלָה, וְהוּא יִקְרָבָךְ שְׁנֵאָמַר (דברים לג א) יְחִי רְאוּבֵן וְאֵל יָמַת (בד צט א). דָּבָר אַחַר, אֵז חֲלֵלֶת יְצוּעֵי עֵלָה, חֲלֵלֶת יְצוּעֵי שְׁנַתְעֵלָה יוֹתֵר מִשְׁל אָבוֹתַי, שֶׁבָּהֶן הִיָּה פְּסוּל וּבְמִיֻּשְׁתֵּי לֹא נִמְצָא פְּסוּל וְאַתָּה חֲלֵלְתוֹ. דָּבָר אַחַר, חֲלֵלֶת יְצוּעֵי עֵלָה, חֲלֵלֶת אוֹתוֹ שְׁעֵלָה עַל יְצוּעֵי דְהַיִּינוּ אֲבִיךָ זָה, וּכְמוֹ שְׁאָמַר מִשְׁכָּבֵי אֲבִיךָ כְּמַסְפָּר עַל אַחַר, כִּף

אָמַר יְצוּעֵי עֵלָה כְּמַסְפָּר עַל אַחַר: תּוֹרַה ה (ה) שְׁמַעוֹן וְלוֹי אַחִים בְּלִי חֶמְס. אַחֵי דִינָה וְלֹא אַחֵי יוֹסֵף, שֶׁהֲרִי מְכַרְהוּ כְּדַפְרִישִׁית (ראב"ד ב"ר צח ה): תּוֹרַה ו

דהנה התוכחה על הריגת אנשי שקם היתה משום שעל-ידי הריגתם "עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ גו" (וישלה לה, לה). אף זהו רק על הריגת אנשי שקם, מה שאין-כן הריגת שקם עצמו היתה מתרת ומחייבת גם אצל האמות, שהרי "האמות גדרו עצמם מן העריות כו" (רש"י וישלה שם, ז), ואם-כן היה על שקם חייב מיתה, גם על-פי דיני האמות. ומפיון שבהריגת שקם עצמו לא היה שום חסרון, לא היה זה גורם "להבאישיני ביושב הארץ", ועל פן לא הוכיח יעקב על זה.

(י) אָרוֹר אַפֶּם כִּי עָזוּ וְעָבַרְתֶּם כִּי קִשְׁתֶּה אַחֲלָקֶם בַּיַּעֲקֹב וַאֲפִיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל: ז' ליט רגזוהו ארי תקיף וחמתהו ארי קשיא אפלגניו בייעקב ואבדרניו בישראל:

כ"ט אָרוֹר אַפֶּם כִּי עָזוּ. אֶפְלוּ בַשַּׁעַת תּוֹכַחָה לֹא קָלַל אֶלָּא אֶת אַפֶּם, וְזֶהוּ שְׁאָמַר בַּלְעָם: "מָה אֶקוֹב לֹא קִבַּה אֶל". אַחֲלָקֶם בַּיַּעֲקֹב. אֶפְרִידֶם זֶה מִזֶּה, שְׁלֹא יְהֵא לְוֵי בְּמִנְיַן הַשְּׂבָטִים, וְהָרִי הֵם חֲלוּקִים. דָּבָר אַחֵר: אֵין לָךְ עֲנִיִּים וְסוֹפְרִים וּמְלַמְדֵי תִינוּקוֹת אֶלָּא מִשְׁמַעוֹן, כְּדֵי שִׁיְהִיו נְפוּצִים, וְשִׁבְטוֹ שֶׁל לְוֵי עֵשָׂאוּ מְחַזֵּר עַל הַגְּרָנוֹת לְתַרוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נִמְן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דֶּרֶךְ כְּבוֹד.

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחִיד יְדֶךָ בְּעַרְףְּ אִיבֹךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ: ח יהודה את אודיתא ולא בהיתתא כה יודון אחיך ידך תתקף על בעלי דבכך ותבדריון סנאף זהו מחריון קבל קדמך ויהוון מקדמיו למשאל בשלמך בני אבויך:

כ"ט יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר), ויקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (כ"ח). ידך בערף איביך. בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואויבי, תתה לי ערף". בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר: 'בני אבך', כדרך שאמר יצחק.

(ט) גֹּוֹר אַרְיָה יְהוּדָה מִטַּרְף בְּנֵי עֲלִית פְּרַע רַבִּין כְּאַרְיָה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֵנוּ: ט שלטון יהי בשרויא ובסופא יתרפא מלקא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי נפשה סלקתא נוח ישרי בתקוף כאריא וכליתא ולית מלכו דתועזענה:

כ"ט גור אריה. על דוד נתבא: בתחלה, 'גור': (שמואל ב ה) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, 'אריה', כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא', בתחלתו. מטריך. ממה שחשדתיך ב"טרף טרף יוסף, תיה רעה אכלתהו", וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליתי. סלקת את עצמך ואמרת: "מה-בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודה: "צדקה ממני", לפיך. פרע רבין וגו'. בימי שלמה: (מלכים א ה) "איש תחת גפנו וגו'".

(י) לֹא יִסוֹר שִׁבְטֵ מִיְהוּדָה וּמַחֲקֶם מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֵא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים: י לא יעדי עבד שלטון מדבית יהודה וספרא מפני בנוהי עד עלמא עד דייתי משיחא דדילה היא מלכותא ולה ישתמעון צממיא:

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ. יוֹדוּךָ לְהִיְתוּךָ מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ שְׁמַצִּינוּ בְּדוֹד וִילַקֵּט רַמֵּן קַט. וְכֵן יְהוּדָה עוֹלָה בְּגִימְטְרִיא שְׁלֻשִׁים כְּמִנְיַן מַעֲלוֹת שֶׁבְּמַלְכוּת, כְּדֶאֱמַרִּינוּ בְּמִסְכַּת אַבוֹת (פ"ז מ"ה) וְהַמַּלְכוּת בְּשִׁלְשִׁים מַעֲלוֹת, וּבְסִנְהֶדְרִין פָּרַק בְּהוֹן גְּדוֹל (יח) מוֹנָה אוֹתָן (ראח רש"י אבות שם). דָּבָר אַחֵר, יוֹדוּךָ אַחִיק, לְפִי שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים יְהוּדִים עַל שֶׁמָּךְ (ב"ר פח א). וְעוֹד, שְׁמַמְךָ יֵצֵא מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ שִׁיגְאֵל יִשְׂרָאֵל בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ (ילקוט שם): תוֹרַה ט (ט) גֹּוֹר אַרְיָה יְהוּדָה. בְּנֵי כָּל הַחַיּוֹת נִקְרָאִים גּוֹרִים, אֲבָל אַתָּה יִקְרָא גּוֹר שֶׁהוּא בֶן אַרְיָה הַמַּעֲוֹלָה מִכָּלֶם. וְרַמּוֹ רָמוּ לוֹ שֶׁעֲתִיד לְצַאת מִמֶּנּוּ דוֹד, שֶׁבֶן רִאשֵׁי תִיבוֹת שֶׁל גֹּוֹר אַרְיָה יְהוּדָה עוֹלִין בְּגִימְטְרִיא דוֹד:

מִטַּרְף בְּנֵי עֲלִית. על-ידי טרף נעלית, בימי דוד שבא מיהודה, שעל-ידי (וכו') [הנס] שעשה לו הקדוש-ברוך הוא מן האריה [ומן הדוב שטורפין את הבהמות, כדאמר גם את הארי גם את] הדוב הנה עבדך (שמואל א י' לו), נתן לב ונסמך להלחם עם גלית הפלשתי ונצחו ונתעלה על זה: תורה י

כַּיִן לֹא יִסּוּר שְׁבֻט מִיְהוּדָה • מְדוּד וְאֵילָף, אֵלּוּ רֵאשֵׁי גְלוֹת שְׁבֻכָּבֶל, שְׂרֹדִים אֶת הָעַם בְּשֻׁבְטוֹ, שְׁמַמְנִים עַל־פִּי הַמַּלְכוּת (סנהדרין ח). וּמְחַקֵּק מִבֵּין רִגְלָיו • תַּלְמִידִים, אֵלּוּ נְשִׂאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה • מְלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַמְּלוּכָה שְׁלוֹ, וְכֵן תִּרְגַּם אֲוִנְקָלוֹס. וּמְדַרְשׁ אַגְרָה: "שִׁילוֹ", שִׁי לוֹ, שְׁנַאָמַר: (תהלים ע) "יֹכִילוּ שִׁי לַמּוֹרָא". וְלוֹ יָקָהָת עַמִּים • אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהֵיוּ ד עָקֵר הֵיא בִּיטוּד, כְּמוֹ: "יִפְעַתְךָ", וּפְעָמִים שְׁנוּפְלֶת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת מְשֻׁמְשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עָקֵר נוֹפֵל, כְּגוֹן נוֹיִן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁף, וְאֶל־יָף שֶׁב־"אַחֲוֵי בְּאֲזֻנֵיכֶם" (איוב יג). וְשֶׁב־"אַבְחַת־תְּרַב" (יחזקאל כא) (וְהוּא לְשׁוֹן תְּרַב וּפְרוּשׁוֹ: 'אַיִמַת תְּרַב', וְהוּא לְשׁוֹן יִזְן), (מלכים ב ד) "וְאֲסוּף שְׁמֹן". אַף זֶה, "יָקָהָת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שְׁנַאָמַר: (ישעיה יא) "אֵלָיו גּוֹיִם יִרְשׁוּ", וְדוּמָה לוֹ: (משלי ט) "עֵינַי תִּלְעַג לְאָב וְתִבְזוּ לִיקָהָת אִם", לְקַבּוּץ קַמְטִים שְׁבֻכְנֵיהָ מִפְּנֵי זְקַנְתָּהּ, וּבְגִמְרָא: 'דִּתְבִי וּמְקָהוּ אַקְהַתָּא בְּשׁוּקֵי דְנְהַרְדְּעָא [דְּפוּמְבְּדִיתָא], בְּמַסְכַּת יְבֻמוֹת (דף ק). וְיָכַל הָיָה לוֹמַר: קָהָתָת עַמִּים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם ה'תשכ"א) כרך 2. עמ' 249-247

כ"ק מו"ח אדמו"ר דיבר פעם בשיחת אחרון של פסח . . אודות הפסוק "עד פי יבא שילה", ואמר "שילה" - בגימטריה מושה, "יבא שילה" - בגימטריה משיח . . "יבא" - בגימטריה אחד, כלומר שעל־ידי־זה שיהיה ענין האהדות בבגדי־ישראל . . ימשיכו ברצון השם יתברך את הגאולה השלימה על־ידי משיח גואל צדק במהרה בימינו אמן. [..] כללות ענין השלום ישנו כבר בתורה שניתנה על־ידי מושה רבינו, כמאמר רז"ל "כל העוסק בתורה לשקמה משיח שלום בפמליא של מעלה ובפמליא שלמטה".

אלא, שענין השלום הנפעל על־ידי התורה הוא באדם בלבד, כמבואר ב'לקוטי תורה' בפירוש ענין "פמליא של מטה", שעל־ידי התורה נעשה שלום בין הנפש האלקית לנפש הבהמית, שכל זה הוא באדם בלבד; ואילו המשיח יפעל שלום גם בעולם החי - "וְגַר וְאֵב עִם כֶּבֶשׂ" [שהפירוש בזה אינו כהיש מפרשים שאינו אלא בדרך משל, אלא כמבואר בתורת החסידות בכמה מקומות (ומהם - בסיום המשוף וככה תר"ז)], שפירוש הכתוב הוא כפשוטו], ועד שגם בנחש הקדמוני - שהוא השורש של כל ענין הרע והפירוד - גם בו יפעל המשיח שלום. והכח על־זה ניתן בתורה שניתנה על־ידי מושה רבינו, כמו שכתוב "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", ו"אין עוז אלא תורה", דהיינו שהתורה היא נתינת כוח על ענין השלום, אלא שבתורה כפי שהיא עתה ישנו העניין בכח בלבד, ועבודתם של בגדי־ישראל היא להמשיך ענין זה בפועל. ונמצא, שהמשכת ענין השלום בעולם על־ידי המשיח אינה ענין חדש, אלא גילוי ענין שנמצא כבר בתורה; אלא שעתה ענין זה הוא בהעלם, ותפקידם של בגדי־ישראל הוא להמשיך ענין זה בגילוי, וגמר גילוי זה יהיה גביאת המשיח. ועל־פי־זה יובן הטעם שמושה ומשיח נרמזו בתיבת "שילה" - כי ענינם אחד, אלא שבמשיח ניתוסף ענין ה"יבא", שענין זה יבוא מההעלם אל הגילוי [..].

(יא) אֲסַרִי לְגַפְנֵי עֵירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו כַּבֵּם בְּיַיִן לְבָשׁוּ וּבְדַם־עַנְבִים סוּתוּ:

יא יסור ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה יחון צדיקיא סחור סחור לה ועבדי אורייתא באולפן עמה יהי ארגון טב לבושויה כסותה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

דעת זקנים מבועי התוספות - עוז והדר

יבוא שילה, כלומר, בשכם שנתחלקה שם המלכות, ושילה ושכם היו קרובים זה לזה בדרך־כתיב בין שילה ובין שכם, ולכך נקט שילה, ומכל־מקום ולו יקחה עמים לאחר שנתחלקה המלכות. דבר אחר, לא יסור שבט מיהודה ויחוקק מבין רגליו עד, כלומר לעולמי עד, פי יבוא שילה, שהרי יבוא משיח שהוא משבטו. מהרב רבי יצחק: תורה יא

מבית דוד ליתנו לאחר כמו שסר משאול, עד פי יבוא שילה מלך המשיח, וכל־שבן בשיבוא משיח, שהרי משיח בן דוד הוא, ונמצא שלא יסור לעולם, והדא הוא דכתיב (שמואל ב ז ט) וְנֶאֱמַן בֵּיתְךָ (וממלכה) [וממלכתך] עד עולם, וכתיב (שם פסוק ט) וְחִסְדִּי לֹא (אסיר מעמו) [יסור ממנו] כְּאֲשֶׁר הִסְרֹתִי מֵעַם שְׂאוּל. דבר אחר, לא יסור שבט מיהודה, שלא ימלוך על כל ישראל, עד פי

(י) לא יסור שבט מיהודה. מדרש אגדה, לא יסור, לא יפרח, כמו סורי הגפן נכרית (ירמיה ב כא), שהוא כמו לילבי הגפן. עד פי יבוא שילה, עד שיחבר משכן שילה. יבוא, לשון חרבן, כמו לא יבוא עוד שמשך (ישעיה סג) וְהָכִי פִירוּשׁוֹ, לא יפרח ולא יגן מלך ביהודה עד כי יטוש משכן שילה, וכן הוא אומר (תהלים עח ט) וַיִּטֵּשׂ מִשְׁכַּן שְׁלוֹ וַיִּסְמִיךְ לַיהוָה (שם פסוק ט) וַיּוֹבַח בְּדָרוֹ עֲבָדוֹ. דבר אחר, לא יסור מלכות

כ"ט אסרי לגפן עירה • נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת זין כמעין, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחד, ויטעננו מגפן אחת ומשורק אחד, בן אתון אחד. שרקה • זמורה ארפה, קורייר"א בלע"ז. כפס ביין • כל זה לשון רבוי זין. סותה • לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא. אסרי • כמו אוסר, דגמטו: (תהלים קיג) "מקימי מעפר דל", (שם קכג) "היושבי בשמים", וכן: "בני אתנו", כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח: גפן, הם ישראל. עירה, זו ירושלים. שרקה, אלו ישראל (ירמיה ב) "ואנכי נטעתיה שורק". בני אתנו • יבנון היכלה, לשון: "שער האיתון" בספר יחזקאל (ט), ועוד תרגמו בפנים אחרים: גפן, אלו צדיקים. בני אתנו, עבדי אורייתא באלפן, על שם: "רוכבי אתונות צחורות". כפס ביין, יהא ארגון טב לבושהי, שצבועו דומה לזין, וצבוענין הוא לשון סותה, שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פשו בגמרא, לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא): 'ועל היין, שמא תאמר אינו מרוה? תלמוד לומר: "סותה".'

(יב) חכלילי עינים מיין ולבן-שנים מחלב:

יב סמקון טוריהי בכרמוהי טופון נעוהי
בחקר יחורן בקעתה בעיבור ובעדרי ענא:

כ"ט חכלילי • לשון אדם, כתרגומו, וכן: (משלי כג) "למי חכלילות עינים", שפן דרך שותי זין, עיניהם מאדימין. מחלב • מרב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פירוש המקרא: אדם עינים יהא מרב זין, ולבן-שנים יהא מרב חלב. ולפי תרגומו: עינים, לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים: לשון מעינות וקלוח היקבים: נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (דף עז) 'נעוה ארתחו'. יחורן בקעתה, תרגם: "שנים", לשון: שני הסלעים.

(יג) זבולן לחוף ימים ישפן והוא לחוף אגית וירכתו
על-צידן:

יג זבולן על ספר נמניא ישרי והוא כבש
מחוזין בספינו וטוב נמא ייכול ותחומה
יהי מטי על צידון:

כ"ט זבולן לחוף ימים • על חוף ימים תהיה ארצו. חוף • כתרגומו: 'ספר', מר"א בלע"ז, (יבמות מה) והוא הנה מצוי תדיר על חוף אגיות, במקום הנמל שאגיות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא מזון לשבט יששכר, (תנחומא) והם עוסקים בתורה. הוא שאמר משה: (דברים לג) "שמח זבולן בצאתך ויששכר באהלך", זבולן יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים. וירכתו על-צידן • סוף גבולו הנה סמוך לצידון. וירכתו • סופו, כמו: "ולירכתי המשפן".

(יד) יששכר חמור גרם רבץ בין המשפתיים:

יד יששכר עתיר בנכסין ואחסנתה בין
תחומיא:

כ"ט יששכר חמור גרם • חמור בעל עצמות, סובל על תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משא קבר. רבץ בין המשפתיים • כחמור המהלך ביום ובלילה, ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנוח, רובץ בין התחומין, בתחומי העירות שהוליך שם פרקמטיא.

שיהיו עיירותיו קרובות ממש אצל המקום שהספינות באות שם: תורה יד (יד) יששכר חמור גרם. אתמר במסכת נדה (לא), חמור גרם לו ליששכר שיולד. כי בשבא יעקב מן השדה ושמעה לאה חמורו נוער, יצאה לקראתו והביאתו לאהל שלה, ובאותו הלילה נתעברה מיששכר (כד ע"ט: תורה טו

עירות שעומדים על גמל הים אבל העיר רחוקה קצת מן הים, ויש טורח לבעלי אגיות ללכת מחוף הים עד העיר דרך יבשה, ולזה פעמים שנמנעים מליבנס באותו גמל ומרחיקים ללכת לעיר אחרת אף-על-פי שהיא רחוקה, לפי שהיא קרובה ממנה לחוף הים אצל הספינות, לכך חזר ואמר והוא לחוף אגיות, לומר

(יב) חכלילי עינים מיין. פירוש, אדם מראיתו מיין, כלומר מרוב זין שישתה יהיו פניו אדומים, ועינים, כמו יפה עינים וטוב ראי (שמואל א' טו יב): ולבן שנים מחלב. כלומר, יהיה בריא ושניו לבנים מחלב, ולשון מחלב, כמו צחו מחלב (איכה ד יז): תורה יג (יג) והוא לחוף אגיות. לפי שאמר לעיל מנה לחוף ימים ישפון, ויש

(טו) וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נְעֻמָּה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד:

טו וַיֵּרָא חוֹלְקָא אַרְי טב וַיֵּט אַרְעָא אַרְי
מְעַבְדָּא פִירִין וַיִּכְבֵּשׂ מְחוּזֵי עַמְמִינָא וַיִּשְׁיִצֵּי
יֵת דִּיגְרִייהוֹן וַיִּדְאֲשַׁמְרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לַה
פְּלַחִין וּמְסָקֵי מַסִּין:

כ"ט וַיֵּרָא מִנְחָה כִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אֶרֶץ מְבֻרְכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְרוֹת. וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל • עַל תּוֹרָה. וַיְהִי • לְכָל אַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפָסֵק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנֵאמַר: (דברי הימים א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים, לְדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רְאֵשִׁיָּהֶם מְאֻתִּים", מְאֻתִּים רְאֵשִׁי סִנְהֶדְרָאוֹת הַעֲמִיד, וְכָל אַחֲרֵיהֶם עַל־פִּיהֶם. וַיֵּט שְׁכָמוֹ • הִשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שְׁמַיִם", הִטּוֹ אֲזֻנָּכֶם". וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם בְּפָנִים אַחֲרָיִם: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסֹבֵל", מְלַחְמוֹת וְלִכְבֹּשׂ מְחוּזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבֵי־עַל הַסֶּפֶר וַיְהִיָּה הָאוֹיֵב כְּבוֹשׁ תַּחֲתָיו לְמַס עוֹבֵד.

(טז) דִּין יְדִין עָמוֹ כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל:

טז מִדְּבִית דִּין יִתְבַּחַר וַיְקוּם גְּבָרָא בְּיוֹמָהּ
יִתְפָּרֵק עִמָּה וּבְשִׁנּוּהֵי יְנוּחוֹן פְּתָדָא שְׁבָטָא
דְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י דִּין יְדִין עָמוֹ • יִנְקֵם נִקְמַת עָמוֹ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי דִין ה' עָמוֹ". כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל • כָּל יִשְׂרָאֵל יְהִי כְּאַחַד עָמוֹ וְאֵת כָּלֶם דִּין, וְעַל שְׁמִשׁוֹן נָבֵא נְבוּאָה זו. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֵשׁ: "כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחָד שְׁבָשְׁבָטִים, הוּא דוֹד שְׂבָא מִיְהוּדָה.

(יז) יְהִי־דִין נְחֵשׁ עַל־דְּרוֹךְ שְׁפִיפֹן עַל־אֲרַח הַנְּשִׁף עַקְבֵי־סוּם וַיִּפֹּל רָכְבוֹ אַחֲוֹר:

כ"י שְׁפִיפֹן • הוּא נְחֵשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁקָרוּי בֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף, כְּמוֹ: (בראשית ג) "וְאֵתָה תִּשׁוּפְנֵנוּ עֵקֵב". הַנְּשִׁף עַקְבֵי־סוּם • כֶּף דְּרָכּוֹ שֶׁל נְחֵשׁ, וְדָמָהּ לְנְחֵשׁ הַנְּשִׁף עַקְבֵי סוּם". וַיִּפֹּל רָכְבוֹ אַחֲוֹר • שְׁלָא נִגַּע בּוֹ, וְדָגְמָתּוֹ מְצִינּוֹ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים טז)

"וַיִּלְפַת וְגו' אֵת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתְּוֹף וְגו' וְשַׁעַל הִגַּג מִתּוֹ". וְאוּנְקָלוֹס תְּרַגֵּם: 'כְּחִיּוֹ חוֹרְמָן', שֵׁם מִין נְחֵשׁ שְׂאִין רְפוּאָה לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צְפַעְפוֹנִי, וְקָרוּי חוֹרְמָן עַל שֵׁם שְׁעוֹשֶׂה הַכַּל חֶרֶם. וַיִּכְפַּתְנָא, כְּמוֹ פְתָן, 'כְּמוֹן', יֵאָרֵב.

(יח) לִישׁוּעָתָךְ קוֹיָתִי יְהוָה:

כ"י לִישׁוּעָתָךְ קוֹיָתִי ה' • נִתְנַבֵּא שְׁיִנְקְרוּ פְּלִשְׁתִּים אֵת עֵינָיו, וְסוּפוֹ לֹאמַר: (שם) "וְזָכַרְנִי נָא וְחַזְקֵנִי נָא אֶף הַפַּעַם".

♦ יום חמישי י"ב טבת ♦

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ וְהוּא יְגַד עֵקֵב:

כ"י גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ • כָּלֶם לְשׁוֹן גְּדוּד הֵם, וְכֶף חֲבָרוֹ מְנַחֵם.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(יז-יח) לִישׁוּעָתָךְ קוֹיָתִי ה'. בֵּינָן שְׂרָאָה יַעֲקֹב אָבִינוּ גְבוּרַת שְׁמִשׁוֹן, אָמַר אֶת־עַל־פִּי שָׁנָה גְבוּר נוֹצַח, אִין נְכוּן לְהַתְּהַלֵּל בְּגְבוּרָתוֹ, וְכוּן מְצִינּוֹ בְּשַׁעַה שְׁנֵת־הַלֵּל אָמַר בְּלוֹזֵי הַחֲמוּר

הַבִּיתִּי אֶלְף אִישׁ (שופטים טו טז), מִיַּד וַיִּצְמָא מְאֹד (שם פסוק יח), עַד שֶׁהוֹדָה וְאָמַר ה' אֵתָה נִתַּת בְּיַד עַבְדְּךָ אֵת הַתְּשׁוּעָה וְגו' (שם), הַשְׁוֹדָה שְׂאִין הַגְּבוּרָה רַק (מִשְׁתַּמֵּשׁ) [מֵה] לְבַדּוֹ.

וְהָדָא הוּא דְכַתִּיב יְהִי דִין נְחֵשׁ עַל־יְדֵיךָ, וְאִפְּלוּ [הַכִּי] הַגְּבוּרָה וְהִנְיָצוּחַ לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, כְּדְכַתִּיב לִישׁוּעָתָךְ קוֹיָתִי ה': תוֹרָה יֵט (יט-כ) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ, וְאֵם תֹּאמַר

ואם תאמר: אין 'גדוד' בלא ב' דלתית, יש לומר 'גדוד', שם דבר, צריך שני דלתיות, שכן דרך תבה בת שתי אותיות להכפל בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות. וכן אמר: (משלי כו) "כצפור לנוד", מגזרת: (איוב ז) "ושבעתי נדודים". (שופטים ה) "שם נפל שדוד", מגזרת: "ישוד צהרים". אף 'גוד', 'גודנו' ו'גדוד', מגזרה אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו: גוד, גוד, ירום, ישוד, ישוב. וכשהוא מתפעל, או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו: יתגודד, יתגודד, יתרום, יתבולל, יתעודד. ובלשון מפעיל: (תהלים קמו) "יתום ואלמנה יעודד", (ישעיה מט) "לשובב יעקב אליו", (שם נח) "משובב נתיבות". אף יגודנו האמור כאן, אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו: (ירמיה י) "בני יצאוני", יצאו ממני. "גד גדוד יגודנו", גדודים יגודו הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ. והוא יגוד יעקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש. יעקב. בדרךכם ובמסלותם שהלכו, ישובו, כמו: (תהלים עז) "ועקבותיך לא נודעו", וכן (שיר השירים א) "בעקבי הצאן", בלשון לע"ז תרציא"ס.

(כ) מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך: כ דאשר טבא ארעה והוא מרביא בתפנוקיה מלכין:

כ"ט ◀ מאשר שמנה לחמו • מאכל הבא מחלקו של אשר זה שמן, שיהיו זיתים מרבים בחלקו והוא מושף שמן כמעין, וכן ברכו משה: "וטבל בשמן רגלו", כמו ששינינו ב'מנחות' (דף פה): פעם אחת הצרכו אנשי לודקנא לשמן וכו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 316)

מאשר שמנה לחמו (מט. כ) מבאר ב'לקוטי לוי יצחק', שגאלת מצרים היתה על-ידי בחינת 'אשר', שהרי שרח בת אשר הראתה למשה היכן יוסף קבור, ואז לקח את עצמות יוסף, ובני ישראל יצאו ממצרים, ובלי זה לא יכלו לצאת, שהרי השביעי אותם יוסף על כף. ויש להוסיף, שאף הגאלה העתידה תבוא על-ידי בחינת 'אשר' (פימי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות), היינו הפצת מענות פנימיות התורה, ה'שמן' שבתורה, שהוא ענינו של אשר.

(כא) נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי-שפר: כא נפתלי פארע טבא יתמי עדבה ואחסנתה תהי מעבדא פירין יהון מודן ומברכין עליהון:

כ"ט ◀ אילה שלחה • זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פרותיה, באילה זו שהיא קלה לרוץ, "אילה שלחה", אילה משלחת לרוץ. הנתן אמרי-שפר • פתגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא נתנבא: (שופטים ד) "ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו'" והלכו

דעת זקנים מבועלי התוספות – עז והדר

בין שיהיו לו חילות במה יפרנסם, שהרי צריך עושר גדול, על כן כתיב אחריו **מאשר שמנה לחמו**, שיהא עשיר יותר מאשר ויוכל להספיק מזון לכל חיילותיו. וכי תימא ואשר עצמו מנלן שיהא עשיר, תלמוד לומר **והוא יתן מעדני מלך**, שיהא כל כך עשיר שיתן על שולחנו כל מעדני מלך, וגם מציינו (מנחות פה) שפעם אחת שנצטרכו אנשי לודקנא לשמן זית, וכא לודקי אחר ונטל ששים רבוא דיגרון והלך לארץ ישראל לקנות שמן זית, כשבא לשם שאל לאנשי המקום, יש כאן אדם שימכור לי בבת אחת שמן בששים רבוא, אמרו לו לך בגוש חלב ושם תמצא יהודי שיוכל למכור יותר

ויותר, הלך לשם ומצא אותו יהודי בשדה חורש וסלו בידו כפועל עני, תמה אותו (עכו"ם) [נכרי] ואמר זהו שאומרים] עליו שיוכל למכור שמן בהון רב שבדי, הלך לו לעיר, ומפל-מקום חזר לו לערב בבית אותו יהודי ומצאו שהיו עבדיו רוחצין שתי רגליו בשמן בשני ספלי זהב, לקיים מה שנאמר (דברים לג כד) וטבל בשמן רגלו, שאל לו יש לך למכור שמן בששים רבוא דיגרון, אמר לו הן, מיד לו אותו שמן, לאחר שמדד לו אמר לו אם אתה רוצה לקנות יותר אמכור לך, אמר לו אין בידי מעות, אמר לו אני אסיפק ואלך עמך עד מקומך, קנה לו עוד ממנו במאה וקמשים רבוא

דיגריים, אמרו עליו שלא הניח לו לא סוס ולא פרו לשבור שלא שכר להביא השמן שקנה ממנו, כשבא למקומו שבחווה על שהביא שמן לספק כל צרכן, אמר להם לא תשבחו פיראם ליהודי זה שמכר לי כל זה ועוד אני חייב לו הדמים, ועל שניהם נאמר (משלי יג ז) יש מתעשר ואין כל מתרושש והון רב: תורה כא

(כא) **נפתלי אילה שלוחה**. כי ארץ נפתלי קלה לבשל פירותיה באילה זו שנצודה ובורחת מתוך המצודה והיא משולחת עתה, שאז היא רצה ביותר. הנתן אמרי שפר. לקונו, על שהצילו מן הפנות. ועתה הנה קורא אותו בלשון זכר, ושמה הוא מדימה אותו גם

שם בְּרִיזוּת, וכן נֹאֵמַר שֶׁם לְשׁוֹן שְׁלוֹת "בְּעֵמֶק שְׁלַח בְּרַגְלָיו". הִנֵּתָן אִמְרֵי-שֹׁפָר • עַל-יָדָם שָׂרוּ דְבוּרָה וְבָרַק - שִׁירָה. וְרִבּוּתֵינוּ דְרִשׁוּהוּ עַל יוֹם אֲבוֹתַי יַעֲקֹב: כְּשֶׁעָרַעַר עָשׂוּ עַל הַמַּעֲרָה, בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף יא), וְתַרְגּוּמוֹ: 'תְּרַמֵּי עַדְבִּיחַ', יִפְלַח חֲבָלוֹ וְהוּא יוֹדֵה עַל חֲלָקוֹ אֲמָרִים נְאִים וְשִׁבַח.

(כב) בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל-יַעֲקֹב בְּנוֹת צַעֲדָה עַל-יִשְׂרָאֵל:
כב בְּרִי דִיִּסְגֵי יוֹסֵף בְּרִי דִיִּתְבַּרַךְ כַּגִּפְּוֹן דְּנַעֲבִיב
עַל עֵינַא דְּמֵיָא תְּרִין שְׁבָטִין יִפְקֹון מִבְּנוּהֵי
יִקְבְּלוּן חוּלְקָא וְאַחְסָנָא:

כ"ג בֵּן פֶּרֶת • בֶּן חֲזַן, וְהוּא לְשׁוֹן אֲרַמִּי: אִפְרָיִם נִמְטָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּסוּף 'בְּבֹא מְצִיעָא' (דף קיח). בֵּן פֶּרֶת עַל-יַעֲקֹב • חֲנּוּ נָטוּי עַל הַעֵין הַרְוָאָה אוֹתוֹ. בְּנוֹת צַעֲדָה עַל-יִשְׂרָאֵל • בְּנוֹת מְצָרִים הֵיוּ צוֹעֵדוֹת עַל הַחוּמָה לְהַסְתַּפֵּל בְּיַמֵּינוּ, וְ'בְנוֹת' הַרְבָּה, צַעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹכַל לְרְאוֹתוֹ מִשָּׁם (דְּבַר אַחֵר, בֶּן צְרִיף לוֹמֵר, פִּי לְפִרוּשׁ רֵאשׁוֹן הוּא שׁוּר, חוּמָה וְקָל לְהַכִּיֵּן). "עַל-יִשְׂרָאֵל", עַל רֵאִיתוֹ, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָר כ"ד) "אֲשׁוּרֵנוּ וְלֹא קְרוּב", וּמְדַרְשֵׁי אַגְדָּה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נּוֹטָה לְיִשְׁבַּב הַמְקָרָא. פֶּרֶת • תִּי"ו שְׁבוּ הוּא תַקּוּן הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: (קהלת א) "עַל-דְּבַרְת בְּגִי הָאָדָם". שׁוּר • כְּמוֹ לְשׁוּר, דְּבַר אַחֵר: "עַל-יִשְׂרָאֵל", בְּשִׁבְלֵי לְשׁוּר. וְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אוֹנְקְלוֹס: "בְּנוֹת צַעֲדָה עַל-יִשְׂרָאֵל", 'תְּרִין שְׁבָטִין יִפְקֹון מִבְּנוּהֵי וְכוּ', וְכַתֵּב "בְּנוֹת" עַל שֵׁם בְּנוֹת מְנַשֶּׁה, בְּנוֹת צַלְפָּחֵד, שֶׁנִּטְלוּ חֵלֶק בְּשְׁנֵי עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן. 'בְּרִי דִיִּסְגֵי יוֹסֵף', "פֶּרֶת", לְשׁוֹן פְּרִיָה וְרַבִּיחַ. וְיֵשׁ מְדַרְשֵׁי אַגְדָּה בּוֹ הַמְתַּיִשְׁבִּים עַל הַלְשׁוֹן: בְּשַׁעַת שֶׁבָּא עָשׂוּ לְקִרְיַת יַעֲקֹב, כְּכֵלֶן קִדְמוֹ הָאֲמָהוֹת לְלֶכֶת לְפָנָי בְּנֵיהֶם לְהַשְׁתַּחוּוֹת, וְבַרְחַל כְּתִיב: "בְּגֹשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחוּוּ". אָמַר יוֹסֵף: 'רָשַׁע זֶה, עֵינֵי רַמָּה, שְׁמָא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי, יֵצֵא לְפָנָי וְשָׂרַבֵב קוּמָתוֹ לְכַסּוּתָהּ, וְהוּא שְׂבָרְכוּ אֲבִיו: "בֶּן פֶּרֶת", הַגְּדִלְתָּ עֲצָמְךָ, יוֹסֵף, "עַל-יַעֲקֹב" שֶׁל עָשׂוּ, לְפִיכָּה, זְכִיתָ לְגַדְלָה. בְּנוֹת צַעֲדָה עַל-יִשְׂרָאֵל • לְהַסְתַּפֵּל בְּךָ בְּצִאתְךָ עַל מְצָרִים. וְעוֹד דְרִשׁוּהוּ וְלַעֲנֵן שֶׁלֹּא יִשְׁלַט בְּזַרְעוֹ עֵין הַרְעַ, וְאַף כְּשֶׁבָרַךְ מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם, בְּרַכְּם כְּדָגִים, שְׂאִין עֵין הַרְעַ שׁוֹלְטָת בְּהֶם.

(כג) וַיִּמְרָרוּהוּ וְרַבּוּ וַיִּשְׁטַמְּהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים:
כג וְאַתְמַרְרוּ יְתֵה וְנַקְמוּהֵי וְאַעֲיִקוּ לֵה גְבַרִין
כַּגְּבַרִין בַּעֲלֵי פְלַגוּתָא:

כ"ד וַיִּמְרָרוּהוּ וְרַבּוּ • וַיִּמְרָרוּהוּ אַחֲרָיו, וַיִּמְרָרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאַשְׁתּוֹ לְאַסְרוֹ, לְשׁוֹן: "וַיִּמְרָרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וְרַבּוּ נַעֲשׂוּ לוֹ אַחֲרָיו אֲנָשֵׁי רִיב, וְאִין הַלְשׁוֹן הִזָּה לְשׁוֹן פְּעֵלוֹ, שְׂאֵם-כֵּן הִזָּה לוֹ לִינְקַד, וְרַבּוּ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רַבּוּ וְגו'", וְאַף אִם לְשׁוֹן רַבִּית חֲצִים הוּא, כֵּן הִזָּה לוֹ לִינְקַד. וְאִינוּ אֶלָּא לְשׁוֹן פְּעֵלוֹ, כְּמוֹ: (יִרְמִיָּה ב) "שִׁמּוֹ שְׂמִים", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשְׁמוֹ, וְכֵן "רַמּוֹ מַעֲט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרְמוֹ, אֶלָּא שֶׁלְשׁוֹן הוֹרְמוֹ וְהוֹשְׁמוֹ, עַל דְּרֵי אַחֲרִים. וְלְשׁוֹן שִׁמּוֹ, רַמּוֹ, רַבּוּ, מְאַלְיָהֶם הוּא, הֵם מְשׁוּמְמִים אֶת עֲצָמָם, נְתַרְוָמוֹ מֵעֲצָמָם, נַעֲשׂוּ אֲנָשֵׁי רִיב. וְכֵן: "דְּמּוֹ יוֹשְׁבֵי אִי", כְּמוֹ נְדַמּוּ, וְכֵן תַּרְגָּם אוֹנְקְלוֹס: 'וְנַקְמוּהֵי'. בַּעֲלֵי חֲצִים • שֶׁלְשׁוֹנָם כַּחַץ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'מְרֵי פְלַגוּתָא', לְשׁוֹן: "וְתַהֵי הַמְחַצָּה", אוֹתָן שֶׁהֵיוּ רְאוּיִים לְחַלֵּק עִמּוֹ נַחְלָה.

דעת זקנים מבועלי התוספות - עוז והדר

(כב) בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף. פִּירוּשׁ, אֲרָץ יוֹסֵף פָּרָה וְרַבָּה כְּעַץ עַל עֵין מַיִם: בְּנוֹת צַעֲדָה עַל יִשְׂרָאֵל. פִּירוּשׁ, כָּל כָּךְ הֵיא מְגַדְלַת הַבּוֹאֲתָה וְהַפִּירוֹת עַד שְׁצַעֲדָה. עַד הַבְּנוֹת, עַד הַעֲעִירוֹת, בְּנוֹת לְשׁוֹן וּבְנִתִיָּה (הַדּוּשַׁע טו מ"ח), עַלִּי שׁוּר, עַד קֶצֶה הַחוּמָה הֵיא מְגַדְלַת פִּירוֹתֶיהָ, כְּלוֹמַר אִין מְקוֹם פְּנוּי שְׂאִין מְגַדְלַת פִּירוֹת. מְהַרְב רַבִּי דְּוֹד ו'ל: תורה כג

(כתובות ק"ב) לְמַה נִּקְרְאָת אֲרָץ יִשְׂרָאֵל צְבִי. לוֹמַר לָךְ, מַה צְבִי זֶה אִין עוֹרוֹ מְחֻזֵּק אֶת בְּשָׂרוֹ, אִף אֲרָץ יִשְׂרָאֵל אֵינָה מְחֻזֵּקת פִּירוֹתֶיהָ. דְּבַר אַחֵר, נִפְתְּלֵי אֵילָה שְׁלוּחָה, אֲרָץ נִפְתְּלֵי הֵיא אֲרָץ רְצוֹן שֶׁהֵיא קֵלָה לְבַשֵּׁל, וְלְשׁוֹן אֵילָה כְּמוֹ אֵילוֹת, וְלְשׁוֹן שְׁלוּחָה כְּמוֹ שְׁלֹחֵיךְ פְּרָדָס רְמוּנִים (שִׁיר הַשִּׁירִים ד יא). הַנּוֹתָן אִמְרֵי שֹׁפָר. פִּירוּשׁ עֲנָפִים יָפִים, וְלְשׁוֹן אִמְרֵי כְּמוֹ שְׁנִים שֶׁלֹּשָׁה גְרָגְרִים בְּרֹאשׁ אֲמִיר (שִׁיעִיָּה יז ט): תורה כב

לְאֵיל וְהוּא כְּכֹל לְשׁוֹן. דְּבַר אַחֵר, הַנּוֹתָן אִמְרֵי שֹׁפָר, מוֹסֵב עַל נִפְתְּלֵי, שְׁנוֹתָן אִמְרֵי שֹׁפָר לְקוּנּוֹ עַל חֲלָקוֹ שְׁתֵּנוּ לוֹ, כְּאֵילָה זֶה שְׁמוּדָה לְקוּנָה עַל שְׂבָרָה מִן הַמְצוּדָה. דְּבַר אַחֵר, נִפְתְּלֵי, אֲרָץ נִפְתְּלֵי דוּמָה לְאֵילָה שֶׁהוּפְשֻׁטָה, שְׂאִין עוֹרָה מְחֻזֵּק בְּשָׂרָה, וְלְשׁוֹן שְׁלוּחָה הַפְּשֻׁטָה, כְּדַמְתַּרְגְּמִינוּ (וַיִּקְרָא א יא) וְהַפְּשִׁיט, כֵּף אֲרָץ נִפְתְּלֵי אֵינָה מְחֻזֵּקת רוב פִּירוֹת שְׂבָה. וְזֶה הַפִּירוּשׁ הוֹלֵךְ עַל דְּרָף הַדְּרָשׁ שְׁדַרְשׁוּ חו"ל

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רַעַה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:

כ"ד – וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ • נְתִישְׁבָה בְּחֶזֶק • קִשְׁתּוֹ • חֶזֶקוֹ • וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו • זוּ הִיא נְתִינַת טַבְעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זֶהֱב מוֹפְזוֹ". זֹאת הֵיטָה לּוֹ מִיַּדֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא אָבִיר

כד וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאוֹתָהּ עַל דָּקִים אוֹרֵיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּתוֹקְפָא רִוְחָצְנָה בְּכֵן יִתְרַמָּא דְהַב עַל דְרַעוּהִי וְאַחְסִין מְלִכּוֹתָא וְתַקְרִי דָא הוֹת לָהּ מִן קָדָם אַל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְּמִיָּרְהָ וְזֶן אָבְהֶן וּבְנֵין וְרַעַא דְיִשְׂרָאֵל:

יַעֲקֹב, וּמִשָּׁם עָלָה לְהֵיחֹת "רַעַה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", עַקְרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֶבֶן הָרֵאשָׁה, לְשׁוֹן מְלִכּוֹת. וְאוּנְקְלוֹס, אָף הוּא כָּף תְּרַגְמוֹ: וַתֵּשֶׁב, וְתַבְתָּ בְּהוֹן נְבִיאוֹתָהּ הַחֲלוּמֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דָּקִים אוֹרֵיתָא בְּסִתְרָא', תּוֹסֶפֶת הוּא, וְלֹא מִלְשׁוֹן עֲבָרֵי שְׂבַמְקָרָא, וְשׁוּי בְּתוֹקְפָא רִוְחָצְנָה', תְּרַגּוּם שֶׁל "בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", וְכָף לְשׁוֹן הַתְּרַגּוּם עַל הַעֲבָרֵי: וַתֵּשֶׁב נְבוֹאָתוֹ בְּשִׁבְלֵי שְׂאֵיתָנוּ שֶׁל הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵיטָה לּוֹ לְקַשֵּׁת וּלְמַבְטָח. 'בְּכֵן יִתְרַמָּא דְהַב עַל דְרַעוּהִי', לְכָף: "וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו", לְשׁוֹן פִּז. אֶבֶן יִשְׂרָאֵל • לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: אָב וּבֵן, 'אָבְהֶן וּבְנֵין': יַעֲקֹב וּבְנָיו.

(כה) מֵאֵל אָבִיר וַיַּעֲזוֹךְ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבַרְכֶךָ בְּרַכַּת שְׁמַיִם מֵעַל בְּרַכַּת תְּהוֹם רַבְצַת תַּחַת בְּרַכַּת שְׁדִים וְרַחֵם:

כ"ה – מֵאֵל אָבִיר • הֵיטָה לָךְ זֹאת, וְהוּא יַעֲזוֹרְךָ. וְאֵת שְׂדֵי • וְעַם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵיטָה לָכֶּךָ, כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ, וְהוּא יְבַרְכֶךָ. בְּרַכַּת שְׁדִים וְרַחֵם • בְּרַכַּתָּ דְאָבָא וְדְאֵמָא, כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלִדוֹת, שִׁיְהִיו הַזְּכָרִים מְזַרְעִים טַפָּה הָרְאוּיָה לְהַרְיוֹן, וְהַנְּקֻבוֹת לֹא יִשְׁכַּחוּ אֶת רַחֵם שְׁלֶהֶן, לְהַפִּיל עֲבָרֵיהֶן. שְׁדִים • "יָרְהַ יָרְהַ" מִתְּרַגְמִינֵן: 'אִישְׁתְּרַאֵי יִשְׁתְּדִי', אָף "שְׁדִים" כָּאֵן, עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרָה כְּחֵץ.

כ"ה מִימֵר אֱלֹהָא דְאָבִיר הִי כְּסַעְדָךְ וְזֵת שְׂדֵי וַיְבַרְכֶךָ בְּרַכַּתָּ דְאָבָא וְדְאֵמָא מִשְׁלָא דְשְׂמַיָא מִלְעֵלָא בְּרַכַּתָּ דְנַגְדָן מִמְעַמְקֵי אֲרַעָא מְלִרַע בְּרַכַּתָּא דְאָבִיר וְדְאֵמָךְ:

כ"ה מִימֵר אֱלֹהָא דְאָבִיר • הֵיטָה לָךְ זֹאת, וְהוּא יַעֲזוֹרְךָ. וְאֵת שְׂדֵי • וְעַם הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הֵיטָה לָכֶּךָ, כְּשֶׁלֹּא שָׁמַעְתָּ לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ, וְהוּא יְבַרְכֶךָ. בְּרַכַּת שְׁדִים וְרַחֵם • בְּרַכַּתָּ דְאָבָא וְדְאֵמָא, כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלִדוֹת, שִׁיְהִיו הַזְּכָרִים מְזַרְעִים טַפָּה הָרְאוּיָה לְהַרְיוֹן, וְהַנְּקֻבוֹת לֹא יִשְׁכַּחוּ אֶת רַחֵם שְׁלֶהֶן, לְהַפִּיל עֲבָרֵיהֶן. שְׁדִים • "יָרְהַ יָרְהַ" מִתְּרַגְמִינֵן: 'אִישְׁתְּרַאֵי יִשְׁתְּדִי', אָף "שְׁדִים" כָּאֵן, עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרָה כְּחֵץ.

(כו) בְּרַכַּת אָבִיר גָּבְרוּ עַל-בְּרַכַּת הוֹרֵי עַד-תְּאֹת גְּבַעַת עוֹלָם תַּהֲיִין לְרֵאשׁ יוֹסֵף וְלִקְדָרְךָ נְזִיר אַחִיו:

כ"ו – בְּרַכַּת אָבִיר גָּבְרוּ וְגו' • הַבְּרַכּוֹת שֶׁבְּרַכֵּי הַקְּדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבְּרַכּוֹת שֶׁבִּרְךָ אֶת הוֹרֵי. עַד-תְּאֹת

כ"ו בְּרַכַּתָּא דְאָבִיר יִתּוֹסְפֵן עַל בְּרַכַּתָּא דִּילֵי בְּרִיכוֹ אָבְהֵי דְחַמִּידוֹ לְהֵן בְּרַכַּבְנָא דְמִן עֲלֵמָא יְהוֹנֵן כַּל אֲלִין לְרִישָׁא דְיוֹסֵף וְלִגְבָרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

גְּבַעַת עוֹלָם • לְפִי שֶׁהַבְּרַכּוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גְּבַעוֹת עוֹלָם, שָׁנַתְנָן לִי בְּרַכָּה פְּרוּצָה בְּלֵי מְצָרִים, מַגַּעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שְׁנַאֲמַר: "וּפְרַצְתָּ יָמָה וְקָדְמָה וְגו'" מַה שֶׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ וְלִיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגו'" כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לָךְ אֲתַנְנָה", וְלֹא הִרְאָהוּ אֲלֵא אָרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. לִיִצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי-לָךְ וּלְזוֹרְעֶךָ אֲתֵן אֶת-כָּל-הָאָרְצוֹת הָאֵל וְהַקִּימָתִי אֶת-הַשְּׂבוּעָה וְגו'", זֶהוּ שְׁאֲמַר יִשְׁעֵיָה: (ישעיה נח) "וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגִבּוֹל קְדָמָה", (שם ח) "תִּתְּאוּ לְבָא חֶמֶת". תַּהֲיִין • אֲשֶׁמוּלִיץ, כָּף חֲבָרוֹ מִנְחָם בֶּן סְרוּק. הוֹרֵי • לְשׁוֹן הַרְיוֹן, שֶׁהוֹרֵנִי בְּמַעֲי אֲמִי, כְּמוֹ (איוב א) "הֲרַה גָּבְר". עַד-תְּאֹת • עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לד) "וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגִבּוֹל קְדָמָה", (שם ח) "תִּתְּאוּ לְבָא חֶמֶת". תַּהֲיִין • כָּלֶם לְרֵאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אַחִיו • פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי, שְׁנַבְדַּל מֵאַחִיו, כְּמוֹ: "וַיִּנְזְרוּ מִקְדָּשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", נְזִירוֹ אַחֵר. וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאִשַׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ 'קִשְׁת', עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרָה כְּחֵץ. "וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו" • כְּמוֹ: וַיִּפּוּצוּ, שִׁיִּצְא הַזֶּרַע מִבֵּין אֲצְבָעוֹת יָדָיו. מִיַּדֵּי אָבִיר יַעֲקֹב • שְׁנַרְאָתָהּ לּוֹ דְמוֹת דְיוֹקְנֵהּ שֶׁל אָבִיו וְכו', כְּדֵאִיתָא בְּסוּטָה' (דף לו). וְאוּנְקְלוֹס תְּרַגְּם "תְּאֹת עוֹלָם", לְשׁוֹן תְּאֹהָ וְחַמְדָּה, ו"גְּבַעוֹת", לְשׁוֹן: "מְצָקֵי אָרֶץ", וְהֵם הַבְּרַכּוֹת שֶׁחַמְדַּתְּן אֲמוֹ וְהַזְקִיקָתוֹן לְקַבְּלָם.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כ"ה) בְּרַכַּת שְׁדִים • פִּירוּשׁ, שְׁתַּהֲיִין כְּשִׁזְרַע יוֹסֵף מִתְּבַרְכּוֹת בְּהַרְבֵּה חֶלֶב לְהַנִּיק בְּנֵיהֶן, וְשִׁתְּהָא לָהֶם בְּנֵים הַרְבֵּה מְרַחֵם שְׁלֶהֶם, וְלֹא תַהֲיִי מִשְׁכֵּלָה וְעַקְרָה בְּהֵן. מְהַרְב רַבִּי מִשָּׁה וְל': תוֹרָה כו

(כ"ו) עַד תְּאֹת • פִּירֵשׁ רִשׁוֹ, שֶׁחַמְדַּתְּן אֲמוֹ וְהַזְקִיקָתוֹ לְיַעֲקֹב לְקַבְּלוֹ, עַל-יָדֵי הַמְטַעְמִים שֶׁעֲשִׂתָהּ: תוֹרָה כו

♦ יום שישי י"ג טבת ♦

כז בנימין בארעה תשרי שכנתא ובאחסנתה
יתבני מקדשא בצפרא ובפניא יהון מקרבין
פהניא קרבנא ובעדן רמשא יהון מפלגין
מותר חולקהון משאר קדשיא:

(כז) בנימין זאב יטרף בפקר יאכל עד ולערב יחלק
שלל:

כז"א בנימין זאב יטרף • זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו
עתידין להיות חטפנין: (שופטים כא) "וחטפתם לכם איש אשתו",

בפילגש בגבעה. ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר: (שמואל א יד) "ושאול לכד המלוכה
וילחם במואב, ובאדום וגו', ובכל אשר יפנה ירשיע". בפקר יאכל עד • לשון בזה ושלל, המתרגם
'עזאה', ועוד יש לו דומה בלשון עברית: (ישעיה לג) "אז חלק עד-שלל", ועל שאול הוא אומר, שעמד
בתחלת בקרן (ספרים אחרים: פריחתו) וזריחתו של ישראל. ולערב יחלק שלל • אף משתשקע שמשן של ישראל
על ידי נבוכדנצר, שיהלם לבבל. יחלק שלל • מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן,
שנאמר: "הנה בית המן נתתי לאסתר", ואונקלוס תרגם על שלל הפהנים בקדשי המקדש.

כח כל אליו שבטיא דישראל תרין עסר ודא
דמליל להון אבוהון ובריה יתהון גבר די
בברכתה ברה יתהון:

(כח) כל-אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת
אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר
בברכתו ברה אתם:

כז"א וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם • והלא יש מהם שלא ברכם, אלא קנטרין? אלא פך
פרוש: "וזאת אשר-דבר להם אביהם", מה שנאמר בענין. יכל שלא ברה לראובן, שמעון ולוי? תלמוד
לומר: "ויברך אותם", כלם במשמע. איש אשר בברכתו • ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד. ברה
אתם • לא היה לו לומר, אלא "איש אשר בברכתו ברה אותו". מה תלמוד לומר: "ברה אתם"? לפי שנתן
ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, וילפתלי קלותו של אילה, יכל שלא פללן כלם בכל
הברכות? תלמוד לומר: "ברה אתם".

כט ופקד יתהון ונאמר להון אנא מתכנש
לעמי קברו יתי לות אבהתי במערתא די
בחקל עפרון חתא:

(כט) ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל-עמי
קברו אתי אל-אבתי אלהמערה אשר בשדה
עפרון החתי:

כז"א נאסף אל-עמי • על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון
הכנסה, כגון: (שופטים יט) "ואין איש מאסף אותם הביתה", (דברים כב) "ואספתו אל תוף ביתך", (ויקרא כג) "באספקם
את תבואת הארץ", הכנסתם לבית מפני הגשמים. באספקם את-מעשיכם. וכל 'אסיפה' האמורה במיתה,
אף היא לשון הכנסה. אל-אבותי • עם אבותי.

ל במערתא די בחקל כפלתא די על אפי
ממרא בארעא דכנען די זבן אברהם ית
חקלא מן עפרן חתאה לאחסנתא קבורא:

(ל) במערה אשר בשדה המכפלה אשר-על-פני
ממרא בארץ כנען אשר קנה אברהם את-השדה
מאת עפרון החתי לאחות-קבר:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ל-לב) במערה. פשוט, קברו (אותו) באי זו, לכה נאמר אשר בשדה המכפלה. ואם תאמר שמא ימחו בנדכם, תלמוד לומר אשר קנה אברהם את-השדה מאת עפרון החתי שהיה שדות והרבה מערות היו ולא תדע

לא תִּמְנָן קָבְרוּ יְת אַבְרָהָם וְיֵת שָׂרָה אִתְּתָהּ
תִּמְנָן קָבְרוּ יְת יִצְחָק וְיֵת רַבְקָה אִתְּתָהּ וְתִמְנָן
קָבְרִית יְת לֵאָה :

שָׂמָה קָבְרוּ אֶת־אֲבָרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׂמָה
קָבְרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רַבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׂמָה קָבְרִית
אֶת־לֵאָה :

לב וְבִינֵי חֲקֵלָא וּמְעֵרְתָא דִּי בַּה מִן בְּנֵי
חֲתָאָה :

(ב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְעָרָה אֲשֶׁר־בוּ מֵאֵת בְּנֵי־חֵת :

לג וְשִׁיבֵי יַעֲקֹב לְפָקֵדָא יְת בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ
רַגְלוֹהֵי לְעֵרְסָא וְאִתְּגַיֵּד וְאִתְּכַנִּישׁ לְעָמָה :

(ג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוּוֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל־
הַמַּטָּה וַיְגַוֶּעַ וַיֹּאסֶף אֶל־עַמּוּיוֹ :

כ"ט וַיֹּאסֶף רַגְלָיו • הִכְנִיס רַגְלָיו • וַיְגַוֶּעַ וַיֹּאסֶף • וּמִיֵּתָהּ לֹא נֶאֱמָרָה בּוֹ, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּהּ :
יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת (תענית ה) *

א וּבְפֶל יוֹסֵף עַל אֶפֶי אַבְוֵהֵי וּבְכָא עֲלוֹהֵי
וַיִּשְׁק לָהּ :

ג (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֵלּוּ :

ב וּפְקִיד יוֹסֵף יְת עֲבֹדוֹהֵי יְת אֶסּוֹתָא לְמַחְנֵט
יְת אַבְוֵהֵי וְחֲנֻטוֹ אֶסּוֹתָא יְת יִשְׂרָאֵל :

(ב) וַיֵּצֵא יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לְחֲנֹט אֶת־
אָבִיו וַיַּחְנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל :

כ"ט לְחֲנֹט אֶת־אָבִיו • עֲנִין מִרְקַחַת בְּשָׁמַיִם הוּא •

ג וְשִׁלְמִימוּ לֵה אַרְבַּעִין יוֹמִין אַרִי בֶן שְׁלִימוּ
יוֹמֵי חֲנֻטָּא וּבְכוּ יְתָהּ מְצָרָאֵי שְׁבַעִין יוֹמִין :

(ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם בִּי בֶן יִמְלָאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִים
וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרִים שְׁבַעִים יוֹם :

כ"ט וַיִּמְלְאוּ־לוֹ • הַשְּׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנֻטָּתוֹ, עַד שֶׁמְלָאוּ לוֹ אַרְבַּעִים יוֹם • וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ וְגו' • אַרְבַּעִים לְחֲנֻטָּהּ
וּשְׁלֹשִׁים לְבִכְיָהּ, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בְּרַכָּה לְרַגְלוֹ, שֶׁכֵּלָה הָרַעַב וְהָיוּ מֵי גִילּוֹס מִתְּבַרְכִין •

ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְּכִיתָהּ וּמִלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית
פְּרַעֲזָה לְמִימְרָא אִם כַּעַן אֲשַׁכַּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינַיִכוֹן מִלִּילוֹ כַּעַן קָדָם פְּרַעֲזָה לְמִימְרָא :

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פְּרַעֲזָה
לֵאמֹר אִם־נָא מְצָאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דְּבָרוּ־נָא בְּאָזְנֵי
פְּרַעֲזָה לֵאמֹר :

ה אַבָּא קָיִים עָלֵי לְמִימְרָא הָא אֲנָא מְאִית
בְּקַבְרֵי דְאַתְּקַנִּית לִי בְּאַרְעָא דְכַנְעַן תִּמְנָן
תְּקַבְּרֵנִי וַיְכַעַן אֶסֶק כַּעַן וְאָקְבֵר יְת אַבָּא
וְאִיתּוֹב :

(ה) אָבִי הַשְּׁבִיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקַבְרֵי אֲשֶׁר
פָּרִיתִי לִי בְּאַרְצָן כְּנַעַן שָׂמָה תְּקַבְּרֵנִי וְעַתָּה
אֵעֲלֶה־נָא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאֲשׁוּבָה :

דעת וקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

אָל הַמַּטָּה: תורה א
ג (ב) וַיַּחְנְטוּ • הַמְתִּיקוּ גּוֹפוֹ, לְאַחַר
שֶׁהִשְׁלִיכוּ בוֹ הַסַּמִּים הַמְרִים כְּדִי
לְהוֹצִיא טָנָף שֶׁבְּמַעְיוֹ וּכְדִי שֶׁלֹּא יִסְרַח,
הַשְּׁלִיכוּ בְּתוֹכוֹ אַחֲרָיִ כֵּן סַמָּיִן מִתּוֹקִים
לְהַרְיִחַ רֵיחַ טוֹב. וְדוֹמָה לוֹ הַתְּאֵנָה
חֲנֻטָּה פְּגִיחָה (שיר השירים ב יא), הַמְתִּיקָה
פִּירוֹתֶיהָ: תורה ג

יְכַלּוּ הָעַם לְמַחֹת בְּיָדוֹ, אָמְנָם שֶׁלֹּא
בְּרִצּוֹנָם מְכָרָה וְשָׂמָה עֵתָהּ יִמְחוּ
בְּיָדֵינוּ, תְּלַמּוּד לומר מֵאֵת בְּנֵי
חֵת: תורה לג
(לג) וַיֹּאסֶף רַגְלָיו אֶל הַמַּטָּה. לְפִי
שֶׁהוֹצִיא לְחוּץ כְּשֶׁרָצָה לְכַרֵּךְ בְּנֵי יוֹסֵף
כְּדַכְתִּיב (לעיל מה א) וַיִּתְּחוּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב
עַל הַמַּטָּה, וּבְאֲשֶׁר כֵּלָה לְכַרְכֵּן הַכְּנִיסוּן

נְשִׂיא הָאָרֶץ. וְאִם תֹּאמַר וְשָׂמָה
לְזָרוּעַ שֶׁם מְכָרָה וְלֹא יִנְיָחוּ לְעֵשׂוֹת
שֶׁם בֵּית הַקְּבָרוֹת, תְּלַמּוּד לומר
לְאַחֲזֵת קָבֵר. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָה אוֹתָהּ
קִנְיִיהָ לֹא הִיָּה בָּהּ חֻזְקָה כִּי לֹא
הִחְזִיקוּ בָּהּ, תְּלַמּוּד לומר שָׂמָה קָבְרוּ
אֵת אַבְרָהָם. וְאִם תֹּאמַר שָׂמָה לְפִי
שֶׁמְכָרָה עֲפָרוֹן שְׁהִיָּה נְשִׂיא הָאָרֶץ לֹא

כ"י • אֲשֶׁר פָּרִיטִי לִי • כִּפְשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שמות כא) "כִּי־יִכְרֶה אִישׁ". וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מְתִישֵׁב עַל הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ח כו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְכַרְכֵי הַיָּם, הָיָה קוֹרֵין לְמַכִּירָה, פִּירָה. וְעוֹד מְדַרְשׁוֹ לְשׁוֹן פְּרִי דְגוּר, שֶׁנֶּטְלָה יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ פְּרִי, וְאָמַר לְעָשׂוֹ: 'טַל זֶה בְּשִׁבִיל חֶלְקֶךָ בְּמַעֲרָה'.

(ו) וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה עֲלֶיהָ וּקְבֵר אֶת־אֲבִיךָ בְּאֶשְׁרֵי הַשְּׁבִיעֵף:

כ"י • פֶּאֶשֶׁר הַשְּׁבִיעֵף • וְאֵם לֹא בְּשִׁבִיל הַשְּׁבוּעָה, לֹא הָיִיתִי מְנִיחָךְ, אֲבָל יָרָא לֹמַר: 'עֲבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה! שְׁלֵא יֵאמֶר: אִם כֵּן, אֶעֱבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֵא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן הַקִּדְשׁ, שְׂאֵנִי מִכִּיר עֲדָךְ עַל שְׁבָעִים לְשׁוֹן, וְאֵתָהּ אֵינָךְ מִכִּיר בּוֹ, כִּדְאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לו).

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל־עַבְדֵי פֶּרְעֹה וְקִנְיַי בֵּיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם:

(ח) וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם וּבְקָרָם עֲזוּבוֹ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן:

(ט) וַיַּעַל עִמּוֹ גַם־רַכֵּב גַם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבַד מְאֹד:

(י) וַיָּבֹאוּ עַד־גֵּרֶן הָאֵטָד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסֶּפֶד גָּדוֹל וְכַבֵּד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שִׁבְעַת יָמִים:

כ"י • גֵּרֶן הָאֵטָד • מִקֵּץ אֲטָדִין הָיָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: (סוטה יא) עַל שֵׁם הַמְּאָרֶע, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנָעַן וּנְשֵׂיאֵי יִשְׁמַעֵאל לְמַלְחָמָה, וְכִיּוֹן שָׂרְאוּ כְּתָרוֹ שֶׁל יוֹסֵף תְּלוּי בְּאֶרְזוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, עָמְדוּ כָּלֵן וְתָלוּ בּוֹ כְּתָרֵיהֶם, וְהִקְיִפוּהוּ כְּתָרִים כְּגֵרֶן הַמִּקֵּץ סִיג שֶׁל קוֹצִים.

(יא) וַיִּירָא יוֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֲבָל בְּגֵרֶן הָאֵטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבָל־כְּבֹד זֶה לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבָל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן:

(יב) וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: כ"י • פֶּאֶשֶׁר צָוָם • מַהוּ אֲשֶׁר צָוָם?.

(יג) וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּמַעֲרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבִרְהָם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת־קְבֹר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתָי עַל־פְּנֵי מַמְרָא:

כ"י • וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו • וְלֹא בְּנֵי בָנָיו, שֶׁכָּף צָוָם: 'אֵל יִשָּׂא מִטְּתִי לֹא אִישׁ מִצְרִי וְלֹא אֶחָד מִבְּנֵיכֶם, שֶׁהֵם מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אֲלֵא אֶתֶם', (כ"ה) וְקָבַע לָהֶם מְקוֹם: ג' לְמִזְרַח וְכֵן לְד' רוּחוֹת, וְכִסְדָּרָן לְמַסַּע מַחְנֶה שֶׁל דְּגָלִים

וַיֹּאמֶר פֶּרְעֹה סֵק וּקְבֹר יְת אָבִיךָ כְּמָא דְקַיִים עֲלֶיךָ:

וּסְלִיק יוֹסֵף לְמַקְבֵר יְת אָבִיחֵי וּסְלִיקוּ עִמָּה כָּל עַבְדֵי פֶּרְעֹה סְבִי בֵיתָה וְכָל סְבִי אֶרְצָא דְּמִצְרַיִם:

ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיחֵי לְחֹד טַפָּלָהוֹן וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן שְׂבָקוּ בְּאֶרְצָא דְגִשְׁן:

ט וּסְלִיקוּ עִמָּה אֶף רַתְּמִין אֶף פְּרָשִׁין וַהֲוָה מְשִׁרְתָּא סִיגָא לְחֹדָא:

י וַאֲתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְאֵטָד דִּי בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא וּסְפְדוּ תַמְן מִסֶּפֶד רַב וְתַקִּיף לְחֹדָא וְעַבְד לְאָבִיחֵי אֲבָלָא שְׂבָעָא יוֹמִין:

יא וַחֲזָא יְתָב אֶרְצָא כְּנַעֲנָאָה יְת אֲבָלָא בְּבֵית אֲדָרִי דְאֵטָד וְאָמְרוּ אֲבָל תַּקִּיף דִּין לְמִצְרַאי עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבָל מִצְרַיִם דִּי בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא:

יב וְעַבְדוּ בְּנוֹהֵי לָהּ כֵּן כְּמָא דִּי פְקִדְנִין:

יג וַנִּשְׂלוּ יְתָהּ בְּנוֹהֵי לְאֶרְצָא כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ יְתָהּ בְּמַעֲרַת חַקֵּל כְּפִלְתָּא דִּי זִבְן אֲבִרְהָם יְת חַקֵּלָא לְאַחְסֵנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרָן חַתָּאָה עַל אֶפְרַיִם מַמְרָא:

נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם. וזהו: "איש על-דגלו באתח", באות שמסר להם אביהם לישא משתו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 - מתוך 'לקראת שבת')

איך יהכן שראש עשו מונח ליד יצחק?

על הפסוק בנוגע לקבורת יעקב "ויקברו אותו במערת שדה המכפלה" (ג, יג), איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל "ושמיע פתגמא לעשו רשיעא כו' ולא הוה שביק ליוסף למיקבור ית אבוי כו' ונטל [חוישים] סיפא וקטע רישיה דעשו רשיעא, והוה רישא דעשו מתגלגל כו' ואתנח בגו עיטפיה דיצחק אבוי".

ולכאורה תמוה ביותר, הרי הדין הוא ש"אין קוברין רשע אצל צדיק" (סנהדרין מז, א. טושו"ע י"ד ס"י שסב ס"ה), ואם כן כיצד יתכן ש"רישיה דעשו רשיעא" מונח בגו עיטפיה דיצחק?

ויש לבאר זה בדרך הפנימיות:

שרשו של עשו - ביצחק הוא. ופשוט, שביצחק הצדיק לא היה שום רע ורשעות. וזה שהיה עשו רשע, היה רק פאשר הבדיל את עצמו משרשו - יצחק - והתעסק בענינים גופניים וחומרניים.

ונמצא, שרק "גופו" וחומריותו של עשו היה רע גמור, אף "ראשו" שהוא המקור ושרש שלו כפי שהוא ביצחק, היה רק טוב.

ועל כן, פאשר הפרידו וניתקו את "גופו" של עשו, ונשאר רק "רישיה", אזי אין בו רע, כ"אם טוב גמור. ולכן שרש שהיה מונח בגו עיטפיה דיצחק".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת')

שעבוד מצרים במיתת יעקב

וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו (ג, יג)

על הפסוק "וישאו אותו בניו" מפרש רש"י הסדר בנשיאת ארונו של יעקב, ומסים "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם".

וצריך באור הטעם שלוי לא ישא, הרי נשיאת הארון הוא ענין שבעתיד הרחוק, ובזה גופא לא על-ידו אלא על-ידי בניו, ומדוע יקחו ממנו בגלל זה את המצוה דנשיאת ארונו של אביו?

ההסברה בזה:

במיתתו של יעקב התחיל השעבוד במצרים, כפי שרש"י כותב בתחלת הפרשה "שפינן שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם". ומזה מובן שהוצאתו של יעקב ממצרים לקבורה בארץ ישראל גרמה שיוכל להיות גלות ושעבוד מצרים.

ומטעם זה לא נשא לוי את הארון, שכן לוי היה למעלה מהשעבוד, וכמו שכתב רש"י "למה נמנו שנותיו של לוי אלא להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים לא היה שעבוד . . ולוי האריך ימים על כלם" ויתרה מזו: אפילו בנוגע לשבט לוי "מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי".

וענין זה קשור עם זה שעתיד לשאת הארון, שכן "שבטו של לוי . . לא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות (הדר זקנים) שמות א, יג).

(יד) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל העולים

אתו לקבר את אביו אחרי קברו את אביו:

יד-ומב יוסף למצרים הוא ואחיו וכל העולים לקבר את אביו ואת אביו ואת אביו: ית אביו:

כ"ט- הוא ואחיו וכל העולים אתו • בחזרתן כאן, הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובחליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר: "ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר-כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען, שתלו כתרניהם בארונו של יעקב, נהגו בהם כבוד.

(יד) הוא ואחיו וכל העולים אתו. קדמו, ונראה כי לאחר שראו המצריים שחלקו כבוד כל המלכים לארונו של יעקב, חלקו כל המצרים כבוד לבניו והולכיכום לפנייהם: תורה טו

טו וַיִּזְוּ אַחֵי יוֹסֵף אֲרִי מִיַּת אַבְרָהָם וַאֲמָרוּ
דְּלָמָּא יִשְׂרָאֵל לָנָא דְּכַבְּרֵי יוֹסֵף וַאֲתַבְּרָא יְתִיב
לָנָא יְתִיב כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גְּמַלְנָא יְתִיב:

(טו) וַיִּזְוּ אַחֵי-יוֹסֵף בְּיַמֵּת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ
יִשְׁטַמְנוּ יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל-הָרָעָה אֲשֶׁר
גְּמַלְנוּ אֹתוֹ:

כ"ט «וַיִּזְוּ אַחֵי-יוֹסֵף בְּיַמֵּת אָבִיהֶם • מהו "ויזרו"? הפירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעד על שלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן (כ"ד). לו ישטמנו • שמה ישטמנו, 'לו מתחלק לענינים הרבה: יש 'לו' משמש בלשון בקשה ולשון 'הלואי', כגון: "לו יהי כדברך", "לו שמעני", "לו הואלנו", "לו מתנו". ויש 'לו' משמש בלשון 'אם' ו'אולי', כגון: "לו חכמו", "לו הקשבת למצותי", "לו אנכי שקל על-כפיי". ויש 'לו' משמש בלשון 'שמה': "לו ישטמנו", ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון 'אולי', כמו: "אלי לא-תלך האשה אחרי", לשון 'שמה' הוא. ויש 'אולי' לשון בקשה, כגון: "אולי יראה ה' בעיניי", "אולי ישיב ה' אותי", הרי הוא כמו: "לו יהי כדברך". ויש 'אולי' לשון 'אם': "אולי יש חמשים צדיקים".

טז וּפְקִידוֹ לֹת יוֹסֵף לְמִימְרָא אַבְרָם פְּקִיד קָדָם
מוֹתָה לְמִימְרָא:

(טז) וַיִּצְוּ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ
לֵאמֹר:

כ"ט «וַיִּצְוּ אֶל-יוֹסֵף • כמו "ויצונו אל-בני ישראל", צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה: "ויצונו" אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוה? את בני בלהה, שהיו רגילין אצלו, שנאמר: "והוא נער את בני בלהה". אביך צוה • (כ"ד. יבמות סה) שנו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעיניו.

יז פְּדִין תִּמְרוֹן לְיוֹסֵף בְּכַעַב שְׂבוּק פְּעַן
לְחוּבָא אַחִירָא וְלַחֲטָאָהוֹן אַרְי בִּישְׁתָּא
גְּמַלְיָא וּכְעַן שְׂבוּק פְּעַן לְחוּבָא עַבְדֵי אֱלֹהָא
דְּאַבְרָם וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלְלוּתָהוֹן עֲמַה:

(יז) כֹּה-תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשְׁעֵי אַחִירָא
וְחַטָּאתָם כִּי-רָעָה גְּמַלְוֹךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁעֵי
עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיִּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:

כ"ט «שָׂא נָא לִפְשַׁעֵי עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ • אם אביך מת, אלהיו קים והם עבדיו.

יח וַיִּזְוּ אֶת אַחֵיהֶם וַיִּפְּלוּ וַיִּזְוּ אֶת אַחֵיהֶם וַיִּפְּלוּ וַיִּזְוּ אֶת אַחֵיהֶם וַיִּפְּלוּ
הָא אַנְחָנָא לָךְ לְעַבְדִּין:

(יח) וַיִּלְכוּ גַם-אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לָךְ
לְעַבְדִּים:

כ"ט «וַיִּלְכוּ גַם-אֶחָיו • מוסף על השליחות.

יט וַיֹּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחֲלוּן אַרְי דִּחְלָא
דִּי אָנָּא:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יוֹסֵף אַל-תִּירְאוּ כִּי תִתַּח אֱלֹהִים
אֲנִי:

כ"ט «כִּי תִתַּח אֱלֹהִים אֲנִי • שמה במקומו אני? בתמיהה, אם הייתי רוצה להרע לכם, כלום אני יכול? והלא אתם כלכם חשבתם עלי רעה, והקדוש-ברוך-הוא חשבה לטובה, והיאך אני לבדי כלל להרע לכם?».

(תנחומים ז): תורה יז
(יט) כִּי תִתַּח אֱלֹהִים אֲנִי כִּי נִשְׁבַּר
לֵב וַיִּרָא אֱלֹהִים אֲנִי. תַּחַת, כְּמוֹ אֵל
תַּחַת (דברים א בא): תורה כ

אביהם ועבר יוסף על הבור
שהשליכוהו אחיו, אמר ברוך שעשה
לי נס במקום הזה, אמרו עדיין יש
שנאה טמונה בלב, מיד ויצונו אל יוסף

(טז) וַיִּצְוּ אֵל יוֹסֵף. ובחיי אביהם
למה לא צוה, אלא אמרו: מה לנו
לעורר השנאה שהרי כבר שכחה
והלכה לה. בין שחורו מלקבור

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשַׁבְהָ לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֶׂה בַיּוֹם הַזֶּה לְהַחִיֵּת עִם־רַב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי 'לקוטי שיחות' כרך ה' עמ' 247 הערה 48 - מתוך 'לקראת שבת')

גם היזק גורם לדברים טובים

איתא בספר התניא (פ"ב): דְכָאֲשֵׁר "עולה לו מהלב למוח איזו טינא ושנאה חס־ושלום או איזו קנאה או פעס או קפיטא ודומיהו" על חבירו, על האדם להסירן ממוחו, ועליו "לעשות ההפך ממש, להתנהג עם חבירו במדות חסד" ו"לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לבעוס חס־ושלום, וגם שלא לשלם לו כפעלו חס־ושלום, אלא אדרבה לגמול לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמוד מיוסף עם אֶחָיו".

ולכאורה תמוה הדבר, דאף שאפשר להבין שעל האדם להעביר על מדותיו ולא לשלם לחבירו כפעלו רחמנא-ליצ'לן, אף מדוע עליו "לגמול לחיבים טובות", הרי השני החיב עשה לו רעה, ומדוע עליו לשלם לו על כך בטובה? ויש לבאר הדברים על-פי מה שכתב שם, שדבר זה יש "ללמוד מיוסף עם אֶחָיו".

דהנה אצל יוסף הצדיק, אף שהאחים "חשבתם עלי רעה", מכל־מקום ראו פולס ש"אלקים חשבה לטובה למען עשה פיוס הזה, להחיות עם רב" (לשון הכתוב ויחי נ, ט). ונמצא, דהגם שמתחילה היה נראה שהאחים הזיקו ליוסף חס־ושלום, הנה לבסוף נתבררה האמת שפעולתם גרמה לדבר טוב. ומפנין שהם אלו שגרמו לטובתו של יוסף, לכן שילם להם יוסף על מעשיהם, וגמל להם טובות.

ומזה יש ללמוד בנדון־דין, פי הן הן הדברים, וכמובאר בספר התניא (אגרת הקודש סימן כה) דכ"שכּוּן אָדָם שֶהוּא בַעַל בְּחִירָה מְקַלְלוֹ אוּ מַכְהוֹ אוּ מְזִיק מְמוֹנּוֹ" על האדם לדעת ש"על הניזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום" ו"מאת ה' היתה זאת לו".

ומעתה, מפנין ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס, ב), ו"אין דבר רע יורד מלמעלה" (בראשית רבה פנ"א, ג. וראה תניא - אגרת הקודש סימן יא), אם־כן, אף אם נראה שחבירו הזיק לו, מכל־מקום מפנין ש"מאת ה' היתה זאת לו", ברור שבמעשיו אלו גרם לו חבירו דבר טוב ומועיל. ועל הטובה הזאת שגרם לו חבירו במעשיו בשליחותו של מקום, יש לגמול ב"טובות".

[וזה שחבירו נקרא 'חיב' - מבואר זה באגרת הקדש' שם בארוכה, שהוא מצד רוע בחירתו. ואין־כאן־מקומו].

◆ שבת קודש י"ד טבת ◆

(כא) וְעַתָּה אֶל־תִּירָאוּ אֹנְכֵי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־ טַפְכֶם וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:

כ"י. וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם. דברים המתקבלים על הלב: עד שלא ירדתם לכאן, היו מרננים עלי שאני עבד, ועל־ידיכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם? מה הבריות אומרות? פת של בחורים ראה ונשתפח בָּהֶן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לך אֵח שֶהוּרַג אֵת אֶחָיו? דבר אחר: עשרה גרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו'.

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשְׂרִי שָׁנִים:

כ"ב. וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשְׂרִי שָׁנִים. כ"ג. וַיְחַזַּא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי תְלִיתָאִין אֵף בְּנֵי מְכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אֲתִלְדוּ וְרַבֵּי יוֹסֵף: כ"ד. עַל־בְּרַפְּי יוֹסֵף. כְּתַרְגוּמוֹ, גְּדֻלָּן בֵּין בְּרַפְּיּוֹ.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כא) וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם. פירש רש"י ששָׂא לָהֶם קל־וחומר מעצמו, עשרה גרות לא יכלו לכבות נר אחד. פירוש, עשן עשרה גרות, שדרכו של עשן לכבות את הנר: תורה כב

כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי אֲנִי מָאִית וַיֵּי מִדְּפַר
דְּכִיר יְהִי וַיִּשַׁק יְהִי מִן אֲרָעָא הָדָא
לְאַרְעָא דִּי קָיִם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כה ואומי יוסף ית בני ישראל למימר מדפר
דכיר יי יתכון ותסקון ית גרמי מכא:

כו ומית יוסף בר מאה ועשר שנין ויחנטו
יתיה ושמויה בארונא במצרים: חזק

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אָחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקְדוּ
יָפְקְדוּ אֶתְכֶם וְהִעֲלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ יָפְקְדוּ
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מָאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנְטוּ אֹתוֹ
וַיִּשֶׂם בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (עלפי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 474 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הבח שלא להתפעל מוחשף הגלות

ויישם בארון במצרים: (סיום פרשתנו)

ידוע הכלל ד"מסיימין בטוב" (עייני תוספות סוף נדה, ועוד), ואם-כן תמונה, מדוע סיום ספר בראשית הוא בזה שיוסף נקבר במצרים, הרי לכאורה זהו הפך השבת, שלא זכה יוסף ליקבר מיד בארץ ישראל ונשאר במצרים?
ויש לומר בזה על-פי מה שפתיב בש"ף על התורה (פרשתנו מז, כט), שהטעם לזה שנקבר יוסף במצרים ולא בארץ ישראל הוא, כי יעקב אמר ליוסף "אתה צריך שתגן עליהם כו' ואתה צריך למשך להם חן וחסד כל זמן שהם בגלות, וללכת עמם ולמשך במדבר".

ונמצא, שאדרבה, מקבורת יוסף במצרים שאבו בני ישראל עדיד וחזק, דאף שהיו בתוך גלות קשה, הנה בידיעם שיוסף הצדיק נמצא אתם בצרת גלותם, נתעודדו מזה שלא להתפעל מהסביבה, ולהיות חזקים בדבקותם להקב"ה.
ועל-פי זה יש לבאר מה שעל אף גדל המעלה של קבורה בארץ ישראל, מקלי-מקום נטמנו פמה וכמה מרועי ישראל דוקא בחוץ לארץ, כי על-ידי זה שנספרו בגלות יחד עם צאן מרעיתם, הנה מזה שואבים עדיד וחזק בעבודת ה'.
וזהו שסיום ספר בראשית הוא בפסוק "ויישם בארון במצרים", ותכף מכריזים "חזק חזק ונתחזק", שהוא החזק שמקבלים מרועי ישראל, בהיותנו במצר הגלות, עד אשר יבוא הגואל במהרה בימינו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 247)

גם בני מכיר . . ילדו על ברכי יוסף (ג, כג) **כד אתילידו גזירינו יוסף** (תרגום יונתן בן גזיאל) היינו שיוסף היה הסנדק של בני מכיר, שנמולו על ברכיו (פרוש יונתן). והקשו על כך, הרי מנהג ישראל הוא שלא לכבד אדם אחד בסנדקאות של שני אחים, בדומה לקטרת, ש"מעולם לא שנה אדם בה" (יומא כו, א). ויש לתרץ על-פי חידושו של ה'חתם סופר', ש'מרא דאתרא' יכול לשמש כסנדק עבור יותר מאחד אחד, כשם שהכהן הגדול יכול להקטיר קטרת פרצונו. ואף כאן: יוסף היה השליט על הארץ, 'מרא דאתרא', ולכן התר לו להיות סנדק לשני אחים.

חזק חזק ונתחזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור ולשמו"ת נדפסה בעמ' ריא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בי-אם רד"ו שנים, הרי לה שחסר הקדוש-ברוך-הוא מן השעבוד ק"ץ שנים כמנין פקוד, יפקד אלהים, ולשון יפקד יתפרש כמו ולא נפקד מננו איש (במדבר לא מט). אמן קשיא לי, כי מצאתי פקד חסר וא"ו, ונראה דאי אמרינן יש אם למקרא ניקא: תורה כו

(והעליתם את עצמותי), ולכן באשר פקד יפקד אלהים ואתכם והעליתם את עצמותי (וכו'), והדא הוא דכתיב אנכי אעשה כדרך דריש סדרא (לעיל מז ל, ראה פירוש שם):
פקד יפקד אלהים. פירושו, כמנין פקוד יחסר הבורא מן הגלות שלכם, ניבא עליהם שלא יהיו במצרים

(כד-כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָחָיו [וכו']. וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף וכו'. תימה למה אמר שני פעמים פקד יפקד, הרי הנה ליה למכתב, אנכי מת והשבעו לי כי באשר פקד יפקד אלהים אתכם והעליתם את עצמותי וגו'. ויש לומר דהכי קאמר, יעקב אבינו אמר פקד יפקד אלהים אתכם והעלה אתכם

שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

<p>יום רביעי - י"א טבת מפרק ס עד סוף פרק סה</p>	<p>יום ראשון - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח</p>
<p>יום חמישי - י"ב טבת מפרק סו עד סוף פרק סח</p>	<p>יום שני - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד</p>
<p>יום שישי - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא</p>	<p>יום שלישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט</p>
<p>שבת קודש - י"ד טבת פרק כ מפרק עב עד סוף פרק עו</p>	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ח' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

45 משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא
 46 "עולם העשייה", רבו ככלו רע, רק מעט טוב מערב בתוכה
 47 – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות
 48 עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד
 49 מהווה ה"טוב" – הרוב,
 50 וה"רע" – המיעוט, כן
 51 מובדל שם הרע מהטוב.
 52 בעולם אחר, הטוב והרע,
 53 של קליפת "נוגה", הוא
 54 מחצה על מחצה, מחצית
 55 טוב ומחצית רע. וישנו
 56 עוד עולם בו קליפת
 57 "נוגה" היא ברובה רע ורק
 58 מיעוט טוב. ואילו בעולם
 59 הזה, כמעט כל כולה של
 60 קליפת "נוגה" היא רע
 61 וחלק קטנטן הוא טוב. זאת
 62 ועוד, חלק קטנטן זה של
 63 טוב – מעורב ברע,
 64 [שמןהטוב – ממעט הטוב
 65 שבקליפת "נוגה", באות
 66 מדות טובות שבנפש
 67 הבהמית שבישראל,
 68 כמו שנתבאר לעיל]. –
 69 בפרק ראשון, שהמדות
 70 הטובות הטבעיות בבני
 71 ישראל, כרחמנות
 72 וגמילות חסדים, באות
 73 מהנפש הבהמית. שכן,
 74 למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד,
 75 איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה
 76 מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש
 77 הבהמית, נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל.
 78 ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת
 79 האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים
 80 ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו
 81 אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך –
 82 הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת
 83 "נוגה", בחינה ממצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי
 84 ובין בחינת ומדרגת הקדושה. ולכן, פעמים שהיא נכללת
 85 בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב ב'עין חיים' שער מט
 86 ריש פרק ד בשם הזוהר], ופעמים שהיא נכללת ועולה
 87 בבחינת ומדרגת הקדושה, היינו – מתי היא נכללת בקדושה?
 88 – בששטוב המערב בה נתפרר – ונבדל מהרע וגובר ועולה –

1 פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבישראל שמצד
 2 הקליפת, המלכשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים
 3 גופניים, כנזכר לעיל, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים
 4 מהורים ומתרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום וחיות
 5 כל הדומם וכל הצומח
 6 המתר באכילה, וכן
 7 קיום וחיות כל המעשה
 8 דבור ומחשבה בעניני
 9 עולם הזה שאין בהם
 10 צד אסור, – שיהיה אסור
 11 לעשותם, לדבר או
 12 להרהר בהם, לא שרש
 13 ולא ענף משם"ה מצות
 14 לא תעשה וענפיהן
 15 דאורייתא ודרבנן, –
 16 כשבמחשבות, בדיבורים
 17 ובמעשים, אין צד של
 18 אסור כלל, רק שאינן
 19 לשם שמים – הרי, כל
 20 מעשיו, דיבוריו
 21 ומחשבותיו של יהודי,
 22 צריכים להיות לשמו של
 23 הקב"ה. למשל: כשיהודי
 24 אוכל, צריכה אכילתו
 25 להיות כדי שיהיה לו כוח
 26 ללמוד תורה, להתפלל
 27 ולקיים מצוה; מסחרו
 28 צריך להיות בכוונה
 29 שיהיה בידו לפרנס את
 30 משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות
 31 חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו נעדרת מן המעשים,
 32 הדיבורים והמחשבות שלו, אלא – מטרתם היא, רצון הגוף
 33 והפצו ותאותו, ואפלו הוא צריך הגוף וקיומו וחיותו
 34 ממש, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה
 35 – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת
 36 לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אלא – מה שחסר כאן,
 37 הוא: שפנתו אינה לשם שמים כדי לעכר את ה' כגופו –
 38 ובהתאם למה שאמרנו, הרי צריכה להיות כוונתו של יהודי
 39 בשעת אכילה, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא.
 40 ברם, כשכוונה זו חסרה, לא עדיף – אינם עדיפים, מעשה
 41 דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה,
 42 והכל כאשר לכל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע
 43 ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא, שהיא
 44 – בסדר הקליפות, קליפת רביעית הנקראת "קליפת נגה", –

ליקוטי אמרים

פרק ז אך נפש החיונית הבהמית שבישראל

שמצד הקליפה המלוכשת בדם האדם כנ"ל ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים מהורים ומותרים באכילה וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המתר באכילה וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בעניני עוה"ז שאין בהם צד אסור לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהן דאורייתא ודרבנן רק שאינן לשם שמים אלא רצון הגוף והפצו ותאותו ואפי' הוא צורך הגוף וקיומו וחיותו ממש אלא שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' כגופו לא עדיף מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה והכל כאשר לכל נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסטרא אחרא שהיא קליפה רביעית הנקראת קליפת נוגה שבעולם הזה הנקרא עולם העשייה רובו ככולו רע רק מעט טוב מעורב בתוכה [שממנה באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבישראל כמו לעיל] והיא בחי' ממוצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחי' ומדרגת הקדושה ולכן פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמו"ש בע"ח שער מ"ט ריש פ"ד בשם הזוהר] ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחי' ומדרגת הקדושה דהיינו

27 מצות ענג שבת ויום טוב - שכן מצוה לענג שבת ויום טוב
 28 באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם האכילה והשתיה הן לשם
 29 אחת מהכוונות האמורות, אזי נתברר חיות הפשר ותינון שהיה
 30 נשפע מקליפת נגה, ועולה לה' בעולה וקרבן; - כמו
 31 "עולה" וקרבן, שאז החיות

של המעשה שעשה מכוח
 32 האכילה והשתיה -
 33 נכללת בקדושה. וכן - כך
 34 גם בדיבור שאדם מדבר:
 35 אם הם בכוונה של
 36 קדושה, עולה אז החיות
 37 שבדיבורים אלה לקדושה,
 38 כמו: האומר מלתא
 39 דבדיחותא - המשמיע
 40 בדיחה, בכוונה לפקח
 41 דעתו ולשמח לבו לה'
 42 ולתורתו ועבודתו, - כדי
 43 לעבוד את השי"ת, שצריכים להיות בשמחה, - לימוד תורה
 44 ועבודת ה' צריכים להיות מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע
 45 בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וכמו שעשה רבא
 46 לתלמידיו: שאמר לפניכם מלתא דבדיחותא תחלה - לפני
 47 שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניכם בדיחה
 48 ודבריה רבן. - ודעתם של תלמידיו נעשתה בדוחה עליהם, כדי
 49 שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה
 50 כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת נוגה, נפרדת
 51 מהרע ונכללת בקדושה.
 52

1 ונכלל בקדושה. - להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן,
 2 בדוגמה של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או
 3 הדיבור, היא מקליפת נוגה, כלומר, ישנה כאן האפשרות
 4 לנצל אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה
 5 בכוונה של קדושה, היא
 6 נכללת בקדושה, ואילו

7 בשעה שהוא עושה את
 8 המעשה לשם תענוג גופו
 9 - הוא מוריד את החיות
 10 לרע גמור שמשלוש
 11 הקליפות הטמאות לגמרי.
 12 בגין דרדך משל: האוכל
 13 בשרא שמינא דתורא -
 14 כשאדם אוכל בשר שור
 15 שמן, ושותה יין מבישם -
 16 אלא, אין הוא עושה זאת
 17 לשם תאוה, כדאם
 18 בכוונה, להרחיב דעתו לה' ולתורתו, - כדי שיוכל טוב יותר
 19 לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, כדאמר רבא:
 20 "תמרא וריחא כו", - כמו שאמר רבא,² יין וריח טוב מרחיבים
 21 דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי
 22 בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר
 23 בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה,
 24 או - לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או
 25 לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר
 26 שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, בפשיל כדרי לקיים

יום שני ט' טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, שיבולע המות לנצח.

69 תאוה, נעשה להן - לקליפות, לבוש ומרבה - כמו מרכבה
 70 שהיא בטלה לגמרי לרוב עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של
 71 האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה - בטל
 72 לקליפה, אבל זהו רק לפי שעה. עד אשר ישוב האדם ויחזור
 73 לעבודת ה' ולתורתו, -

74 שכן, כשאדם עושה
 75 תשובה וחוזר לתורה
 76 ולעבודת ה', נפרדת
 77 החיות מהקליפות וחוזרת
 78 ועולה לקדושה, כי לפי
 79 שהיה בשר התר ויין
 80 בשר, - והאדם בתאוותו
 81 הורידם לשלש הקליפות
 82 הטמאות לגמרי, לכך
 83 יכולים לחזור ולעלות
 84 עמו - יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, בשובו לעבודת

53 אך מי שהוא בזוללי בשר וסוכאי יין, - הוא זולל בשר
 54 וסוכאי יין, כדי למלא תאות גופו ונפשו הבהמית, שהוא
 55 - התאוה, בתינת יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
 56 - שבנפש הבהמית, שמיננו מדת התאוה - כמו שהוסבר
 57 בפרק הראשון,
 58 שמארבעה היסודות
 59 הרעים של הנפש
 60 הבהמית, באות כל
 61 המדות הרעות, ותאוה
 62 באה מיסוד המים, הנה
 63 עליידיה יורד חיות
 64 הפשר ותינון שפקרבן, -
 65 שאכל ושתה, ונכלל לפי
 66 שעה ברע גמור שבשלוש
 67 קליפות הטמאות, -
 68 שאין בהן טוב כלל, וגיפו - של האדם שאכל ושתה לשם

ליקוני אמרים

אך מי שהוא בזוללי

בשר וסוכאי יין למלאות תאות גופו ונפשו הבהמית
 שהוא בחי' יסוד המים מארבע יסודות הרעים שבה
 שממנו מדת התאוה הנה ע"י זה יורד חיות הבשר והיין
 שבקרבנו ונכלל לפי שעה ברע גמור שבשלוש קליפות
 הטמאות וגופו נעשה להן לבוש ומרכבה לפי שעה עד
 אשר ישוב האדם ויחזור לעבודת ה' ולתורתו כי לפי
 שהיה בשר היתר ויין כשר לכך יכולים לחזור ולעלות

לעבודת ה' ולתורתו, -
 שכן, כשאדם עושה
 תשובה וחוזר לתורה
 ולעבודת ה', נפרדת
 החיות מהקליפות וחוזרת
 ועולה לקדושה, כי לפי
 שהיה בשר התר ויין
 בשר, - והאדם בתאוותו
 הורידם לשלש הקליפות
 הטמאות לגמרי, לכך
 יכולים לחזור ולעלות
 עמו - יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, בשובו לעבודת

48 אַעביר מן הארץ; - כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מהן ממילא
 49 ניצוצות הקדושה, או - אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות
 50 של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד שיעשה
 51 תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכות ממש,
 52 שהיא תשובה מאהבה
 53 מעמקא דלבא -
 54 כשהתשובה היא מעומק
 55 הלב, באהבה רבה
 56 וחשיקה - מתוך חשק,
 57 ונפש שוקקה לדבקה בו
 58 ותפרה, וצמאה נפשו
 59 לה בארץ עיפה וציה,
 60 - הצמאה למים, כך גם
 61 נפשו צמאה להשית,
 62 להיות כי עד הנה - עד
 63 שעשה תשובה, היתה
 64 נפשו בארץ ציה
 65 וצלמות, היא הסמך
 66 אחרא, ורחוקה מאור
 67 פני ה' בתכלית, - נפשו
 68 רחוקה בתכלית מהאור
 69 האלקי הפנימי, ולזאת -
 70 ולכן, בשעה שעושה
 71 תשובה מתוך אהבה רבה,
 72 צמאה נפשו - להשית,
 73 ביה' עז - חזק יותר,
 74 מצמאון נפשות הצדיקים, - שלא חטאו אף פעם. שכן,
 75 צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד
 76 במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא
 77 במדבר שממה, מקום שאין בו מים - צמאנו למים הוא חזק
 78 בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק
 79 בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", כמאמרם ז"ל: - כמו
 80 שאומרים חכמינו ז"ל: "כמקום שפעלי תשובה עומדים בו".
 81 - במדרגה בה עומדים בעלי-תשובה, אין ביכולת צדיקים
 82 גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון
 83 לאלקות, כפי שהוא בעלי-תשובה, שהיו לפני זה רחוקים מאד.
 84 ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו - חכמינו ז"ל: ש"זדונות
 85 נעשו לו כזכות", - חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? -
 86 הואיל ועלי-ידיה בא לאהבה רבה זו. - עלידי אותו
 87 עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה,
 88 לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות,
 89 הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כל-פנים
 90 מהאמור מובן, שגם בעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע,
 91 ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים,
 92 וזאת עלידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אבל
 93 תשובה שלא מאהבה זו, אף שהיא תשובה נכונה, וה'
 94 יסלח לו, - על העבירות שעבר, מכל-מקום לא נעשו לו -

ליקוטי אמרים

עמו בשוכו לעבודת ה' שזהו לשון היתר ומותר כלומר
 שאינו קשור ואסור בידי החיצונים שלא יוכל לחזור
 ולעלות לה' רק שהרשימו ממנו נשאר בגוף ועל כן
 צריך הגוף לחיבוט הקבר כמו"ש לקמן מה שאין כן
 במאכלות אסורות וביאות אסורות שהן משלש קליפות
 הטמאות לגמרי הם אסורים וקשורים בידי החיצונים
 לעולם ואין עולים משם עד כי יבא יומם ויבולע המות
 לנצה כמו"ש ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ או עד
 שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכות
 ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה
 רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו
 לה' בארץ עיפה וציה להיות כי עד הנה היתה נפשו
 בארץ ציה וצלמות היא הסמך אחרא ורחוקה מאור
 פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביה' עז מצמאון
 נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שפעלי תשובה
 עומדים בו ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות
 נעשו לו כזכות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו
 אבל תשובה שלא מאהבה זו אף שהיא תשובה

1 ה', - שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתוסף לו מהאכילה
 2 ומהשתייה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת.
 3 שזהו לשון "היתר" ו"מותר", - דבר שמותר לאכלו או לעשותו
 4 נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית - התרת קשר,
 5 כלומר שאינו קשור
 6 ואסור בידי החיצונים -
 7 שאינו קשור בידי
 8 הקליפות, הנקראות
 9 "חיצונים", מפני שהן
 10 מחוץ לרשות הקדושה.
 11 דבר של היתר אינו נמצא
 12 ברשות הקליפות
 13 "חיצונים" ואינו קשור
 14 בידיהן עד כדי כך - שלא
 15 יוכל להורו ולעלות לה'.
 16 - דבר של "היתר", אם כי
 17 הוא נובע מ"קליפה", ויכול
 18 לחזור ולהתעלות
 19 בקדושה. רק - ברם, גם
 20 כשהחיות חוזרת לקדושה,
 21 על-ידי שהאדם חוזר
 22 בתשובה, ש"הרשימו
 23 ממנו נשאר בגוף, -
 24 כשאדם אבל דבר המותר
 25 לשם תאוה, ובשעת
 26 מעשה נעשה הדבר רע
 27 גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו - ולכן גם כשאותו
 28 אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות -
 29 נשאר עדיין "רושם" מרעה בגופו, ועל כן צריך הגוף להיבט
 30 הקבר, - אחרי מותו, כמו שיתבאר לקמן. - שחיבוט הקבר
 31 הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה,
 32 וחיבוט הקבר מכון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם"
 33 שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור,
 34 החיות שבאכילה ושתייה לשם תאוה, נכללת, לפי שעה, ברע
 35 גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה
 36 תשובה, וכן החיות שגטפות ורע שיצאו ממנו בתאוה
 37 בהמית, שלא קדש עצמו בשעת תשמיש עם אשתו
 38 מהורה. - שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של
 39 שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה.
 40 ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא
 41 שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מה-שאין-כן
 42 במאכלות אסורות וביאות אסורות, שהן - בהיותם הם
 43 עצמם דברים אסורים, משלש קליפות הטמאות לגמרי - הם
 44 אסורים וקשורים בידי החיצונים - בידי הקליפות שמחוץ
 45 לרשות הקדושה. לעולם, ואין - החיות שבדברים אלה, עולם
 46 ממש - מהקליפות, עד כי יבא יומם - שהקליפות תיעלמנה,
 47 ויבולע המות לנצה, כמו שכתוב: "ואת רוח הטמאה

1 מתוך אהבה רבה, או
 2 כשהקליפות תתבטלנה
 3 ותיעלמנה לגמרי. להלן
 4 בא רבנו הזקן לומר שקיים
 5 איסור אחד שהחיות שלו
 6 יכולה לעלות לקדושה גם
 7 שלא על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה
 8 תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

ליקוטי אמרים

נכונה וה' יסלח לו מכל מקום לא נעשו לו כזכויות ואין
 עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ שיבולע המות
 לנצח.

1 העבירות, כְּזִכוּת, —
 2 כמצוות, וְאֵין עוֹלִים
 3 מִהַקְלִיפָה לְגַמְרֵי עַד עֵת
 4 קֵץ, — הגלות, שִׁיבֹלַע
 5 הַמּוֹת — הקליפות לְנֶצַח.
 6 הנקראות מות, לְנֶצַח. —
 7 הרי, למדנו, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה
 8 יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא על-ידי תשובה הנובעת

יום שלישי י' טבת
 מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יב, אך החיות שבטפות... עד עמ' 24, בגוף בשר ודם:

51 רגילה, (הגהה — ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע
 52 בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק
 53 על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה
 54 אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מַפְנֵי שְׁנִקְלִמָה
 55 בִּיסוּד הַנִּקְבָּא דְקַלְפָּה
 56 — שכן, בביאות אסורות,
 57 נקלטה החיות ב"יסוד"
 58 ה"נקבה" של הקליפה,
 59 הַמְקַבֵּלֶת וְקוֹלְמַת
 60 הַחַיּוֹת מִהַקְדוּשָׁה, — שכן,
 61 כשם שהדבר בצד הגשמי
 62 של עבירה זו, כך גם
 63 ברוחניות, נקלטת החיות
 64 ב"נקבה" של הקליפה,
 65 מִה־שְׁאִיבֵן בְּזֶרַע
 66 לְבִטְלָה, — שונה הדבר
 67 בזרע לבטלה, שְׁאֵין שָׁם
 68 בְּחִינַת נִקְבָּא דְקַלְפָּה,
 69 — לא קיימת כלל, במובן
 70 הגשמי של העבירה,
 71 בחינת "נקבה" של קליפה,
 72 רק שְׂבַחֻתֶיהָ וְחִילוּתֶיהָ
 73 — של הקליפה, מְלִפְּשִׁים
 74 — ומקיפים, לְחַיּוֹת
 75 שְׂבִטָּמוֹת, בְּיֹדְעֵי
 76 חָן — ליודעי חכמת
 77 הקבלה): אֶלְא־אִם־בֵּן
 78 יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה מֵאַהֲבָה רַבָּה בְּלִי כֹהֵל, עַד שְׂדוּדוֹת נַעֲשׂוּ לוֹ
 79 כְּזִכוּת. — ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע
 80 לבטלה, בכלל ביאות אסורות. שכן, בהוצאת זרע לבטלה
 81 אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה
 82 נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם
 83 בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. וְכֹהֵל יוֹכֵן מֵאִמֶר רַ"ל: —
 84 על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את

17 אֶךְ הַחַיּוֹת שְׂבִטָּמוֹת זֶרַע שִׁיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ לְבִטְלָה, אֶפֶס שִׁירְדָה
 18 וְנִבְלָלָה בְּשִׁלְשׁ קַלְפוֹת הַטְּמָאוֹת — הרי זו עוֹלָה מִשָּׁם
 19 בְּתִשְׁבּוּהָ נְכוּנָה, — "רגילה" אך כנה, וּבְכֹוֹנָה עֲצוּמָה
 20 בְּקִרְיַת שְׁמַע שְׁעַל הַמְּטָה, בְּנוֹדַע מֵהָאֶרֶץ וְלֵל, — ש"כוונה"
 21 בקריאת שמע שעל המטה
 22 מסוגלת לתקן חטא זה,
 23 וּמְרָמֵז בְּנִקְרָא: —
 24 האומרת: "כֵּל הַקְּוִרָא
 25 קְרִיַאת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ
 26 בְּאֵלוֹ אוֹחֻז חֶרֶב שֶׁל
 27 שְׁתֵּי פִיּוֹת כּוֹ", — ושתי
 28 פיות אלו הן כדי, לְהִרְגוֹ
 29 גּוֹפּוֹת הַחַיּוֹצִינִים — של
 30 הקליפות, שִׁנְעֲשׂוּ לְבוֹשׁ
 31 לְחַיּוֹת שְׂבִטָּמוֹת, —
 32 הריגת גופות הקליפות
 33 נעשה על-ידי אחת הפיות
 34 מהחרב של קריאת שמע
 35 שעל המטה, וְעוֹלָה
 36 הַחַיּוֹת מֵהֶם, — על ידי
 37 הפה השני של החרב,
 38 בְּיֹדְעֵי חָן. —
 39 (חכמה נסתר), חכמת
 40 הקבלה. וְלִכֵּן לֹא הוֹפֵר
 41 עוֹן זֶרַע לְבִטְלָה בְּתוֹרָה
 42 בְּכֻלָּל בִּיאוֹת אִסוּרוֹת,
 43 אֶפֶס שְׂחִמּוּר מִתּוֹן, — אף
 44 שבפרט מסיים חמור עון זרע לבטלה מביאות אסורות, וְגִדּוּל
 45 עוֹנוֹ, בְּבַחֲחִינַת הַגְּדִלוֹת וְרִבּוּי הַטְּמָאָה וְהַקְלִיפּוֹת שְׂמוּלִיד
 46 וּמְרָבָה — את הקליפות, בְּמֵאֵד מֵאֵד בְּהוֹצֵאת זֶרַע לְבִטְלָה,
 47 יוֹתֵר מִבִּיאוֹת אִסוּרוֹת. — כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי
 48 עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רַק
 49 שְׂבִיבוֹת אִסוּרוֹת מוֹסִיף בָּהֶן וְחַיּוֹת בְּקַלְפָּה טְמָאָה בִּיּוֹתָהּ,
 50 עַד שְׁאִינּוּ יָכוֹל לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם הַחַיּוֹת בְּתִשְׁבּוּבָה, — בתשובה

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה
 אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה
 משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע
 שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומז בגמרא כל
 הקורא קריאת שמע על מנתו כאלו אוזו חרב של
 שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש
 לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע לר"ח.
 ולכן לא הזכיר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות
 אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות
 ורבו הטמאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד
 בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק
 שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה
 ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה*
 הגה"ה

(מפני שנקלטה ביסוד דנקבא
 דקליפה המקבלת וקולמת החיות
 מהקדושה משא"כ בזרע לבטלה שאין
 שם בחי' נוקבא דקליפה רק שכחותיה
 וחילותיה מלבישים לחיות שבטפות
 כידוע לר"ח):
 אם יעשה תשובה גדולה
 יעשה תשובה מאהבה רבה בלי כוהל, עד שדוונות נעשו לו
 כזכויות. — ומשום כך לא נזכר בתורה, חטא זה, של זרע
 לבטלה, בכלל ביאות אסורות. שכן, בהוצאת זרע לבטלה
 אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה
 נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם
 בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. וְכֹהֵל יוֹכֵן מֵאִמֶר רַ"ל: —
 על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את

14 שגוף הברשודם - יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון
 15 החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציווה עליו
 16 להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת
 17 מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל
 18 מתוך כבי רב - נכח שם
 19 באותה שעה יהודי אחד,
 20 שסטח מן הדרך הישרה,
 21 התחתן עם גויה ונולד
 22 להם ילד. בכיותיו של
 23 רבי יוסף חדרו כל כך
 24 ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור
 25 לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל
 26 כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו - טבע.

1 החיות מהקליפות על-ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר
 2 רבותינו ז"ל: "איהו מענת שלא יוכל לתקן¹⁰ - זה שקבא על
 3 הערוה והוליד ממזר", שאין - כשכבר הוליד ממזר, גם אם
 4 יעשה תשובה גדולה כל כך - כגון תשובה מאהבה רבה, אי
 5 אפשר לו להעלות
 6 החיות לקדשה, מאחר
 7 שכבר ירדה לעולם הזה
 8 ונתלבשה בגוף בשר
 9 ודם: - של הממזר
 10 שנולד. זאת אין גם בכוח
 11 תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן.
 12 למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה
 13 באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר

ליקוטי אמרים

כל כך אי אפשר לו להעלות החיות לקדושה
 מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף
 בשר ודם:

יום רביעי י"א טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 24, פרק ח ועוד זאת... עד עמ' 26, שעסקו בהן.

56 בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. ולכן, גם תיצר הרע
 57 וכח המתאוה לדברים האסורים, הוא שר משרין נכראין,
 58 - שר של גוי, שהוא יצר הרע של אמות העולם,
 59 שנפשותיהם משלש קלפות הטמאות. - ולכן מתאווים הם,
 60 והיצר הרע שלהם,
 61 לדברים אסורים,
 62 המקבלים חיותם משלש
 63 הקליפות הטמאות והערת
 64 כ"ק רבינו: "שבהם מדובר
 65 בזח"ג רנג ועוד". מה
 66 שאין פן תיצר הרע וכח
 67 המתאוה לדברים
 68 המתרים למלאות
 69 תאוות, - למרות שהוא
 70 עושה זאת כדי למלא
 71 תאות נפשו, וכפי שכבר
 72 הוסבר, "יורד" על-ידי זה
 73 גם הדבר המותר, אל הרע
 74 שמשלוש הקליפות
 75 הטמאות לגמרי; ברם,

27 פרק ח. ועוד זאת במאכלות אסורות, שלכך נקראים בשם
 28 "אסור", - כלומר קשור, מפני שאף מי שאכל
 29 מאכל אסור בלא הודע - מבלי לדעת, וכוננת האכילה היתה,
 30 לשם שמים, לעבד ה' בכח אכילה התיא, - לו היה זה מאכל
 31 של היתר, היתה האכילה
 32 עצמה מפרידה את הטוב
 33 מהרע; כפי שכבר הוסבר,
 34 שעל-ידי אכילה לשם
 35 שמים נפרד הטוב מן הרע
 36 שבחיות המאכל. ברם,
 37 כאן מדובר על אכילת
 38 מאכל של איסור לשם
 39 שמים, וגם פעל ועשה
 40 כו, ונקרא והתפלל ככה
 41 אכילה התיא - שבאם
 42 היה המדובר ביחס
 43 לאכילת דבר המותר,¹⁴
 44 ובכוח אותה אכילה הוא
 45 לומד ומתפלל - היתה
 46 החיות של המאכל עולה

ליקוטי אמרים

פרק ח ועוד זאת במאכלות אסורות שלכך
 נקראים בשם איסור מפני שאף
 מי שאכל מאכל אסור בלא הודע לשם שמים לעבוד
 ה' בכח אכילה התיא וגם פעל ועשה כן וקרא והתפלל
 בכח אכילה התיא אין החיות שבה עולה ומתלבשת
 בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר מפני איסורה
 בידי הס"א משלש קליפות הטמאות ואפי' הוא איסור
 דרבנן שהמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה כו'
 ולכן גם היצר הרע וכח המתאוה לדברים האסורים
 הוא שר משרין נוכראין שהוא יצר הרע של אומות עו"ג.
 שנפשותיהם משלש קליפות הטמאות משא"כ היצור
 וכח המתאוה לדברים המותרים למלאות תאותו הוא
 שר משרין יהודאין לפי שיכול לחזור לקדושה כדלעיל.

47 לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אין תחיות
 48 שבה עולה ומתלבשת בתיבות התורה והתפלה כמו ההיתר,
 49 - וכל כך למה מפני אסוריה - כלומר, מפני התקשרות מאכל
 50 זה בידי הסמטרא-אחרא משלש קלפות הטמאות. - לגמרי,
 51 שאינה מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. ואפילו הוא
 52 אסור דרבנן, - שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור
 53 מדאורייתא, שהמורים דברי סופרים יותר מדברי תורה
 54 ב'1. - וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות
 55 הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש

למרות זאת הוא שר משרין יהודאין², - יצר-הרע "יהודי",
 לפי שיכול לחזר לקדשה כדלעיל³. - שגם כשאכל כדי
 למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר,
 מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללימוד תורה ולעבוד
 את השי"ת; ואילו היצר-הרע לדבר של איסור, אינו יצר-הרע
 יהודי כלל, אלא יצר-הרע זר. יצר-הרע זה מקבל האדם, בגלל
 השתקעותו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו
 רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מקבל
 מקום, - גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא

9. חגיגה ט, א. 10. קהלת א, טו. 11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים". 1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנג, א. רעז, א. 3. פרק ז.

הארץ, שאינו יכול ללמוד, יש שהדברים בטלים שלו אינם
 באיסור. ואף הוא צריך לטהר נפשו מטמאה זו דקליפה זו,
 על ידי גלגולה בכף הקלע, - ביחס לעונש זה של "כף
 הקלע" מובא הביטוי, שקולעים את האדם מקצה אחד של
 העולם לקצה השני, או
 מארץ ישראל לחוץ
 לארץ. הרעיון הגלום בכך
 הוא: מעבירים את הנפש
 מקיצוניות לקיצוניות,
 בתחלה רואה הנפש את
 האמת ואת הגדלות
 שבקדושה ובאלקות, ומיד
 "זורקים" אותה,
 למחשבות ולדיבורים,
 שחשבה ודיברה בעולם -
 הזה; ויש בכך משום צער
 גדול לנשמה,⁸ כמו
 שכתוב בזהר פ'רשת
 בשלח דף נט. אכל
 לדבורים אסורים, כמו
 ליצנות ולשון הרע
 וכיצא בהם, שהן
 משלש קלפות הטמאות
 לגמרי - אין כף הקלע
 [לבדו] מועיל לטהר
 ולהעביר טמאות
 מהנפש, רק צריכה

ליירד לניהנם. - שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא
 משפיע יותר לנקות את הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסק
 בתורה ועוסק בדברים בטלים - אין כף הקלע לבדו מועיל
 לנפשו למרקה ולזכחה, רק - היא זקוקה לענישים חמורים
 שמענישים על פטול תורה בפ'רות, מלבד עניש הכללי
 לכל פטול מצות-עשה מחמת עצלות בניהנם של שלג,
 כמבאר במקום אחר.⁹ - אדם נענש על עבירותיו "מדה כנגד
 מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: על עבירה
 שנעשתה מתוך חוס ודמיונות - מענישים ב"גיהנום של אש",
 ועל קרירות בקיום מצוה - ב"גיהנום של שלג".¹⁰ הרי, נוסף על
 העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש
 שמענישים על ביטול כל מצות-עשה - קיים עונש מיוחד על
 "ביטול תורה". וכן העוסק בחכמות אמות העולם - בכלל
 דברים בטלים יחשב לענין עון פטול תורה, - שגם בלימוד
 חכמות כלליות עוברים על חטא ביטול תורה, כמו שכתוב

1 תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל
 2 קדם שחזר לקדושה, - לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סמך
 3 אחרת וקליפה. וגם אחר-כך, - אף לאחר שהאדם חזר
 4 בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, ה'שימו ממנו -
 5 הרושם מכך, נשאר דבוק
 6 בגוף, - האדם, להיות כפי
 7 מכל מאכל ומשקה -
 8 אדם אוכל ושותה,
 9 נעשה תבן דם ויבשר
 10 מבשרו. - ומכיון שבשעה
 11 שאכל לשם תאוה -
 12 כשהדבר היה רע -
 13 ניתוסף בגופו דם ובשר -
 14 נשאר בו "רושם" מכך, גם
 15 לאחר שחזר בתשובה
 16 והחזיר את חיות המאכל
 17 לקדושה. ולכן צריך
 18 הגוף לחבוט הקבר, -
 19 שהוא עונש מיוחד לגוף,
 20 לנקותו ולטהרו
 21 מטמאות שקבל - הגוף,
 22 בהנאת עולם הזה
 23 ותענוגיו מטמאת קליפת
 24 נגה ושריו יהודאי. -
 25 היצר-הרע היהודי המגרה
 26 את האדם לתענוגים
 27 מותרים. אלא-אם-כן מי
 28 שלא נהנה מעולם הזה כל ימיו - או שאכן לא נהנה באמת,
 29 או שהנאתו לא היתה מהעולם-הזה, משום שכל מה שעשה
 30 היה רק לשם מצוה וקדושה, ב'רננו הקדוש. - רבי יהודה
 31 הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם-הזה אף
 32 לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם-הזה בכל משך
 33 ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות
 34 את גופו, ואילו מי שאינו בדרגה כזו - זקוק גופו לעונש "חיבוט
 35 הקבר", כדי לנקותו מהטמאה שנדבקה בו, על-ידי הנאות
 36 העולם-הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש
 37 הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים: ועל
 38 דברים בטלים בהתר, - כשאין איסור בדיבורם, כגון עם
 39 הארץ שאינו יכול ללמוד - שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת
 40 עליו תמיד חובת מצות-העשה של "דברת במ ולא בדברים
 41 בטלים",⁶ הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים
 42 בטלים, ולגביו יש משום איסור לדבר דברים בטלים. ואילו, עם

ליקוטי אמרים

אך מ"מ קודם שחזר לקדושה הוא ס"א וקליפה וגם
 אח"כ הרשימו ממנו נשאר דבוק בגוף להיות כי מכל
 מאכל ומשקה נעשה תיכף דם ובשר מבשרו ולכן
 צריך הגוף לחיבוט הקבר לנקותו ולטהרו מטומאתו
 שקיבל בהנאת עולם הזה ותענוגיו מטומאת קליפת
 נוגה ושריו יהודאי אא"כ מי שלא נהנה מעוה"ז כל
 ימיו כרבינו הקדוש. ועל דברים בטלים בהיתר כגון
 ע"ה שאינו יכול ללמוד צריך לטהר נפשו מטומאה
 זו דקליפה זו ע"י גלגולה בכף הקלע כמו"ש בזהר פ'
 בשלח דף נ"ט. אבל לדיבורים אסורים כמו ליצנות
 ולשון הרע וכיוצא בהם שהן משלש קליפות הטמאות
 לגמרי אין כף הקלע [לבדו] מועיל לטהר ולהעביר
 טומאתו מהנפש רק צריכה לירד לניהנם. וכן מי
 שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים אין
 כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזכחה רק
 עונשים חמורים שמענישים על ביטול תורה כפרטות
 מלבד עונש הכללי לכל ביטול מ"ע מחמת עצלות
 בניהנם של שלג כמבואר במ"א וכן העוסק בחכמות
 אומות עובדי גלולים בכלל דברים בטלים יחשב לענין עון
 ביטול תורה כמו"ש בהלכות תלמוד תורה ועוד זאת יתרה

4 ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט,
 ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה
 בעל-פה, למשל: לומר בעל-פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר
 - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלו, ב;
 חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבניהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר
 קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא

4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א. 6. יומא יט,
 ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מהרי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה
 בעל-פה, למשל: לומר בעל-פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא - נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר
 - זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להאריז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלו, ב;
 חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבניהנם של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר
 קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להאריז"ל לא משמע כך. הוא

33 (חכמת הקבלה). שבה מתבאר התהליך האמור ואופן הנפילה.
 34 ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש
 35 האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על־ידם הוא מטמא רק את
 36 המדות ולא את השכל. אֵלֵא־אִם־כֵּן עוֹשֶׂה אוֹתָן — את
 37 החכמות, קָרְדוּם לְחַתֵּךְ
 38 בְּהוּ, דְהִינּוּ בְרִי
 39 לְהַתְפַּרְנֵם מִתֵּן בְּרוּחַ
 40 לְעַבְדֵּי ה', או שְׂיִוְדַע
 41 לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּהוּ לְעִבּוּדֵי
 42 ה' או לְתוֹרָתוֹ, — למשל:
 43 הוא לומד חכמת החשבון,
 44 כדי להבין היטב את דיני
 45 קידוש החדוש, וכדומה.
 46 וְהוּ מַעְמֹו שֶׁל הַרְמַב"ם
 47 וְרַמְבַּ"ן וְ"ל וְסִיעֵתָן
 48 שְׁעִסְקוּ בְּהוּ: — בחכמות
 49 אומות העולם, שכן, הם
 50 ידעו לנצל חכמות אלו
 51 בעבודת השם ובתורה.
 52 בהקשר להאמור בפרק
 53 זה, שדבר של איסור, גם
 54 אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות
 55 לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו
 56 מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם
 57 שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל — כדאי להביא
 58 כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן,
 59 שלחנתו נופלות מחשבות ופקפוקים בעיני אמונה. אמר לו רבנו
 60 הזקן: חתנך נכשל בשתיית חלב עכו"ם, שיהודי לא היה נוכח
 61 בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך
 62 חלב עכו"ם הוא איסור מדרבנן בלבד — הזיק לו הדבר
 63 ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון",
 64 שעור לו להירפא ממחלתו הרוחנית.

1 בְּהַלְכוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה¹¹. וְעוֹד זֹאת יִתְּרָה מִמָּאֲתָה שֶׁל
 2 חֻכְמַת הָאֱמוּנוֹת עַל מִמָּאֵת דְּבָרִים בְּטָלִים, שְׂאִינוּ מְלַבֵּשׁ
 3 וּמְטַמֵּא — על־ידי דברים בטלים, רַק הַמְדוּת, — שֶׁחַן מִיסוּד
 4 הַרוּחַ הַקְּדוּשׁ שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית, — שֶׁכֵּן, גַּם הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית
 5 מוֹרַכְבַּת מֵאַרְבַּעַה יְסוּדוֹת
 6 רוּחָנִיִּים: אֵשׁ, רוּחַ, מִים,
 7 עֶפְר. הַמְדוּת, כֹּאֲהַבָה,
 8 פַּחַד וְכִדּוּמָה, בִּאוֹת מִיסוּד
 9 הַרוּחַ — וְעַל יְדֵי דְבָרִים
 10 בְּטָלִים הוּא מִשְׁקִיעַ בָּהֶם
 11 אֶת שֶׁבַע הַמְדוּת שֶׁל
 12 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, הַנוֹבְעוֹת
 13 מִיסוּד הַרוּחַ שְׁבָה,
 14 וּמְלַכְךָ אוֹתוֹ, בְּטַמְאָת
 15 קְלִפַּת נְגַה שֶׁבְּדָבָרִים
 16 בְּטָלִים, תְּקָאִים מִיסוּד
 17 הַרוּחַ הַקְּדוּשׁ שֶׁבְּקִלְפָהּ זֶו
 18 בִּנְפִשׁוֹ הַבְּהִמִית
 19 בְּדִלְעִיל, — כְּמוֹ שְׁהוֹטְבֵר
 20 בְּפֶרֶק הָרֵאשׁוֹן. וְלֹא
 21 בְּחִינַת חֻכְמַת־בִּינַת־דִּיעַת
 22 שֶׁבִּנְפִשׁוֹ, — דְּבָרִים בְּטָלִים אֵינָם מִטְמָאִים אֶת הַשֶּׁכֶל שֶׁבִּנְשִׁמָּה,
 23 מֵאַחַר שֶׁהֵם דְּבָרֵי שְׂמוֹת וְכוּרֹת, שֶׁגַּם הַשּׁוֹטִים וְעַמֵּי הָאָרֶץ
 24 יִכְלֹוּם לְדַבֵּר בָּן. — אֵין הוּא מִשְׁקִיעַ אֶת שֶׁכֶּל דְּבָרִים בְּטָלִים,
 25 וּמִמִּילָא אֵינוּ מִטְמָא אֶת הַשֶּׁכֶל שֶׁל נִפְשׁוֹ הָאֱלֵקִית. מֵה־שְׂאִיִן
 26 בֵּן בְּחֻכְמַת הָאֱמוּנוֹת, — שׁוֹנֵה הַדְּבָר בִּיחַס לְחֻכְמוֹת אוֹמוֹת
 27 הָעוֹלָם, שֶׁבַּהֲתַעֲסֻקוֹתוֹ בְּהוּ הוּא מְלַבֵּשׁ וּמְטַמֵּא בְּחִינַת
 28 חֻכְמַת־בִּינַת־דִּיעַת — הַשֶּׁכֶל, שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטַמְאָת
 29 קְלִפַּת נְגַה שֶׁבְּחֻכְמַת אֱלוֹ, שֶׁנִּפְלֹו שְׂמָה — אוֹתוֹן חֻכְמוֹת
 30 "נִפְלוּ" לְתוֹךְ קְלִיפַת נּוּגָה, בְּשִׁבְרֵת הַבְּלִים — בַּתְּהִלֵּךְ שֶׁל
 31 "שְׁבִירַת הַכְּלִים" בְּרֵאשִׁית הַבְּרִיאָה, מְבַחֲנֵת אַחֲרוּם שֶׁל
 32 חֻכְמַת דְּקִדְשָׁה, בְּיִדְעֵי לְיִוְדַעֵי חָן. — לְיִוְדַעֵי חֻכְמָה נִסְתַּרָה

ליקוטי אמרים

טומאתה של חכמת האומות עובדי גלולים על טומאת
 דברים בטלים שאינו מלביש ומטמא רק המדות מיסוד
 הרוח הקדוש שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה
 שבדברים בטלים הבאים מיסוד הרוח הרע שבקליפה
 זו בנפשו הבהמית כדלעיל ולא בחי' חב"ד שבנפשו מאחר
 שהם דברי שטות וכורות שגם השוטים וע"ה יכולים לדבר
 כן. משא"כ בחכמת האומות עובדי גלולים הוא מלביש
 ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת
 נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי מבחי'
 אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ
 עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס
 מהן בריוח לעבוד ה' או שיודע להשתמש בהן לעבודת
 ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל
 וסיעתן שעסקו בהן:

יום חמישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, פרק ט והנה מקום... עד עמ' 26, מחב"ד שבמוחין.

74 בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בְּלֵב, — שֵׁם, בְּלֵב, מֵתַגְלָה הַנֶּפֶשׁ
 75 הַבְּהִמִית, לְהַשְׁפִּיעַ עַל הַגּוּף. שֶׁכֵּן, כְּפִי שֶׁהוֹזְכַר בְּפֶרֶק
 76 הַקּוּדִמִים, מוֹרַכְבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית בַּעֲיַקֵּר מִ"מְדוּת" — כְּכַעֵס,
 77 תֹּאוּה, הַתְּפֹאֲרוֹת וְכִדּוּמָה,
 78 וּמְקוֹמָן שֶׁל מְדוּת אֱלוֹ,
 79 הוּא בְּלֵב, בְּחָלָל שְׂמָאֵלִי
 80 — שְׁבֵלֵב, שֶׁהוּא מְלֹא
 81 דָם, וּבְתִיבֵי: "כִּי הָדָם
 82 הוּא הַנֶּפֶשׁ". — שְׁמַכָּן

65 פֶּרֶק ט בְּפֶרֶק הַקּוּדִמִים הִסְבִּיר רַבְּנּוּ הַזִּקְן אֶת פְּרִטֵי הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית
 66 שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֲשֵׂרַת כּוּחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׂיהָ. אֶת פְּרִטֵי
 67 הַנֶּפֶשׁ הַבְּהִמִית, הַנֶּפֶשׁ שֶׁמְהַקְלִיפָהּ, שֶׁבְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, עַל עֲשֵׂרַת
 68 כּוּחוֹתֶיהָ וְשִׁלְשָׁה לְבוּשֶׂיהָ.
 69 בְּפֶרֶק הַתְּשִׁיעִי, יִסְבִּיר אֶת
 70 הַמְלַחְמָה הַמְּתוּחַלְלַת בְּאֵדָם
 71 בֵּין שְׁתֵּי נִפְשׁוֹת אֱלוֹ:
 72 וְהֵנָּה, מְקוֹם מְשָׁבֵן נֶפֶשׁ
 73 הַבְּהִמִית שֶׁמְקַלְפֵת נְגַה

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת
 נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל
 שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן

העיר: "צע"ג אם נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן - צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו. 1. דברים יב, כג.

1 מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, וְלִבָּן,
 2 - בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כָּל הַתְּאֵאוֹת
 3 וְהַתְּפָאוֹת וְכַעַם וְדוּמְיָהֶן - וכל שאר המדות, הֵן בְּלֵב,
 4 וּמַהֲלֵב הֵן מִתְפַשְׁטוֹת כָּכָל הַגּוּף. וְגַם עוֹלָה לִמַּח
 5 שְׁבְרָאשׁ, לְחֵשֵׁב
 6 וְלִהְרַר כִּהֵן וְלִהְתַּחַם

ליקוטי אמרים

7 כִּהֵן, - אחרי שמתעוררת
 8 תאוה בלב, היא עולה
 9 אל מוחו, לחשוב
 10 ולהתחכם איך להגיע
 11 למימוש תאוותיו, כִּמּוֹ
 12 שֶׁהָדָם מְקוּרוֹ בְּלֵב,
 13 וּמַהֲלֵב מִתְפַשְׁט לְכָל
 14 הָאֲבָרִים, וְגַם עוֹלָה
 15 לְהַמָּח שְׁבְרָאשׁ. - כשם
 16 שהדם מקורו בלב, ומשם
 17 הוא מתפשט לכל שאר
 18 חלקי הגוף, כך גם נפש זו
 19 - המלוכשת בדם האדם
 20 - מקורה בלב, ומהלב
 21 היא מתפשטת לכל שאר
 22 חלקי הגוף. אִךְ מְקוֹם מִשְׁכַּן נִפְשׁ הָאֱלֹהִית הוּא מְחִין
 23 שְׁבְרָאשׁ, - מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש,
 24 כפי שהוכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש
 25 האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, וּמִשָּׁם -
 26 מהמוח שבראש, מִתְפַשְׁט לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם בְּלֵב -
 27 שוכנת ומתגלה הנפש האלקית כְּחֵלֶל הַיְמִינִי - שבלב, שְׂאִין
 28 בּוֹ דָם, וְכִמּוֹ שְׁכֵתוֹבִי: "לֵב חֶסֶד לְיַמִּינוּ". - "חכם" רומז
 29 לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת
 30 "כסיל". "לימינו" - החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש
 31 הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר האברים: לאחרי שהוא
 32 מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף
 33 במיוחד "וגם בלב" - שכן, הנפש האלקית לא רק שהיא
 34 מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם מתגלה בלב,
 35 כלומר: במדות. וְהִיא - כיצד מתגלה הנפש האלקית שמהמוח

הלב הנובע מהמוח שבראש, שְׂמִיחָה לְכַב כְּתִפְאָרְתָּהּ ה' וְהָרַד
 57 וְגֵאוֹנוֹ, - גם שמחת-לב זו, שהיא רגש פנימי יותר מאשר
 58 אהבה, בא מהמוח אל הלב, כְּאִשֶׁר עֵינֵי הַחֶסֶד - הנפש
 59 האלקית, אֲשֶׁר בְּרֵאשׁוֹ, בְּמַח חֶמְתּוֹ וּבִינָתוֹ, מְסַתְבְּלִים -
 60 במבט פנימי, כִּי קֵרָא דְמִלְכָא - בכבודו של המלך, הקב"ה,
 61 וְתִפְאָרְתָּהּ נִדְלָתוֹ - שהיא, עַד אִין חֶקֶר - אי אפשר לחקרו
 62 עד לשרשו, וְאִין סוּף וְתִבְלִית, - הוא אי־סופי ובלתי מוגבל,
 63 כְּמִבְאָר מְקוֹם אַחֵר. - הוא מתבונן בגדולת הקב"ה בעיני
 64 שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של
 65 הקב"ה, כִּי־אִם, הבנתו היא בצורה של ראייה - כאילו הוא
 66 רואה בעיניו - הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם
 67 שמחה זו נובעת מהמות. וְכֵן שְׂאֵר מְדוֹת קְדוּשׁוֹת שְׁבָלֵב, -
 68 כמו יראת ה' וכדומה, הֵן מְחַכְמְהוּ בִּינַה־דְעַת שְׁבָמְחִין. -
 69 שבמות.

יום שישי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 26, אך הנה כתיב ולאום... עד עמ' יד, אהבה עזה כרשפי אש.

76 ואין לו עסק והתענינות
 77 בפעולות הלב, כ"א לאום
 78 מלאום יאמץ כו"ן - פסוק
 79 זה נאמר על יעקב ועשו,
 80 שברוחניותם של בני
 71 אִךְ הִנֵּה כְּתִיב: "וּלְאִם
 72 מְלֵאִם יֵאֱמָר", - וּכִי
 73 רבינו מעיר כאן: "אך כו"ן
 74 - פי' דב' הנפשות אין
 75 ענינם שכל א' עוסק בשלו

ליקוטי אמרים

אך הנה כתיב

ולאום מלאום יאמץ כי הגוף נקרא עיר קטנה וכמו

2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"ידם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכּוּן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 4. קהלת י', ב. 5. בראשית כה, כג.

46 בְּתוֹכְכֶם – באברים, חֲסֵי־שְׁלוֹם, – עד כאן דובר בצורה כללית, 47 שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. 48 להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: דְּהִינּוּ, תֵּלֶת מַחִין שְׁבָרָאשׁ 49 – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, וְהָיוּ מְמַלְאִים 50 מִחֻכְמָה־בִּינָה־דַעַת

51 שְׁבִנְפֵשׁ הָאֱלֹהִית, שְׁהִיא 52 חֻכְמַת ה' וּבִינָתוֹ, – 53 להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, לְהִתְבּוֹנֵן 54 בְּגִדְלָתוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין 55 חֶקֶר וְאֵין סוּף, – 56 לגדולתו, ואי אפשר 57 לחקרו לתכליתו, וְלִהְיוֹד 58 מִהוּ, – מהחכמה ובינה, 59 עֲלִיָּדֵי הַדַּעַת, – על ידי 60 התעמקות בכוח הדעת, 61 עד להרגשת השכל, 62 שעל־ידי־ה' מולידים, 63 הִירָאָה – מהקב"ה, בְּמַחוּ 64 וּפְחָד ה' בְּלִבּוֹ, – כפי 65 שהזכר בפרק השלישי, 66 שעל־ידי ההתבוננות 67 וההתעמקות בגדולתו של 68 הקב"ה, נולדת יראה במוח 69 – הביטוי "יראה" נאמר, 70

71 כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו 72 – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים 73 נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם 74 כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת 75 תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, וְאִתְּהָתִּי ה' בְּאֵשׁ 76 בּוֹעֵרָה בְּלִבּוֹ – כן נולדת, על־ידי ההתבוננות וההתעמקות 77 בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, בְּרִשְׁפֵי שְׁלֹהֶבֶת, 78 לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְנִם בְּלִתָּה נִפְשׁוֹ בְּחִשְׁקָה וְחִפְיָצָה – כדי, 79 לְדַבְּקָה בּוֹ בְּאֵין־סוּף בְּרוּד־הוּא בְּכָל לֵב וְנִפְשׁ וּמֵאֵד – 80 בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו 81 שנאמר בפסוק, "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה 82 להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב 83 ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות 84 אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם 85 – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד 86 למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את 87 נפשו, מִעֲמֻקָּא דְּלִבָּא – מעומק הלב, שְׁבִחְהוּל הִימְנֵי, – שם 88 משכן הנפש האלקית, ורצות האהבה להקב"ה שהנפש האלקית 89 רוצה בה, היא: שְׂיִתְּהָ תוֹכּוֹ רְצוּף אֶתְּהָ – תחלה האהבה 90 היא עדיין רק על ה"סוף" ואינה ממלאה את כל החלל, מְלֵא –

1 ישראל רומזו יעקב – על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש 2 הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק 3 ומתאמץ להתגבר על השני. בִּי הַגּוֹף נִקְרָא "עֵיר קְטַנָּה", 4 וְכִמוֹ שְׁשָׁנֵי מַלְכִים נִלְחָמִים עַל עֵיר אַחַת, שְׂכָל אַחַד רוֹצֵה 5 לְכַבְּשָׁה – גם נגד רצונה, 6 וְלִמְלֶךְ עֲלֶיהָ, – ולהגיע 7 למלוכה עליה, שהיא 8 ברצון, כלומר בהסכמת 9 וברצון תושבי העיר. 10 דְּהִינּוּ לְהִתְהַיֵּג יוֹשְׁבֵיהָ 11 בְּרִצּוֹנָהּ וְשִׂיחֵיהּ סָרִים 12 לְמַשְׁמַעְתוֹ בְּכָל אֲשֶׁר 13 יִגְדֹר עֲלֵיהֶם, – כשם 14 שהדבר הוא במלחמה בין 15 שני מלכים על כיבושה 16 של עיר אחת, כֶּף שְׂתֵי 17 הַנְּפִשׁוֹת, הָאֱלֹהִית 18 וְהַחַיּוֹנִית הַבְּהֵמִית 19 שְׂמִיחָה־לָּפֶה, – הנפש 20 הבהמית שמהקליפה 21 המחיה את הגוף שהיא 22 הצד המנוגד לאלקות 23 וקדושה, נִלְחָמִת זֶה עַם 24 זֶה עַל הַגּוֹף וְכָל אֲבָרָיו, 25 – הגוף הוא ה"עיר

26 הקטנה" והאברים – ה"תושבים", שְׂהֵאֱלֹהִית – הנפש האלקית, 27 חֲפִצָּה וְרִצּוֹנָה שְׂתֵתָהּ הִיא לְבָדָה הַמוֹשְׁלֵת עֲלָיו – על הגוף, 28 וּמְנַהֲגָתָהּ, וְכָל הָאֲבָרִים יְהִיוּ סָרִים לְמַשְׁמַעְתָּה – כלומר, 29 שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, וְכַמְלִים 30 אֲצִלָּה לְנַפְשִׁי, – לא רק שהאברים יתנהגו בפועל כדרישת 31 הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר 32 מכך רוצה הנפש האלקית: וּמְרַכְּבָה אֵלֶיהָ, – שהאברים יהיו 33 בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון 34 עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון 35 עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כִּי־אִם שלאברים לא יהיה 36 רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק רצונה של הנפש 37 האלקית, וְהָיוּ לְבוֹשׁ לְעֵשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ – של הנפש האלקית, 38 וְגַ' לְבוֹשֵׁיהָ – מחשבה, דיבור ומעשה, הַנּוֹכְרִים לְעֵילָה, 39 שִׂתְּלַבְּשׁוּ בָּלֶם – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית 40 יתלבשו, בְּאֲבָרֵי הַגּוֹף, וְהָיָה הַגּוֹף כְּלוֹ מְלֵא מִהֶם לְבָדָם, 41 – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש 42 האלקית, אבל לפעמים יתלבשו גם בכוחות ולבושי הנפש 43 הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות 44 ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי 45 הנפש הבהמית, וְלֹא יַעֲבֹר זֶר – הנפש הבהמית נקראת "זר",

18 שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים
 19 שמהעולם-הזה - תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כָּמוֹ**
 20 **שְׁבִתוֹב:** "כָּבֵל לְכַבֵּד" - וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא
 21 נאמר בכל לבך אלא לבבך, בשתי "בית"ים, "**בְּשֵׁנֵי יצִירְךָ**". -
 22 ביצירה-הטוב וביצירה-הרע,
 23 שלא רק היצירה-הטוב
 24 יאהב את הקב"ה, אלא גם
 25 היצירה-הרע. וזאת רוצה
 26 הנפש האלקית לבצע
 27 בגוף, שאהבתו להקב"ה
 28 תהיה במדרגה כזו,
 29 שתפעל גם על הנפש
 30 הבהמית, להפוך אותה,
 31 שבמקום לתענוגי העולם-הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהִנְנוּ,**
 32 **שִׁיעֵלָה וְיִבֵּא וְיִנְיַע לְמִדְרַגַת אֱהָבָה רַבָּה** - דרגה גדולה מאד
 33 באהבה, **וְחָקָה יִתְּרָה מִמִּדְרַגַת אֱהָבָה עֲזָה כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ,** -
 34 שזוכר לעיל.

ליקוטי אמרים

מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפאי
 לם"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת
 נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'
 כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא
 ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת
 אהבה עזה כרשפי אש

1 שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל
 2 הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת ה'/
 3 **וְגֵדוּשׁ** - לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו,
 4 לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, **עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחִלְלֵ**
 5 **הַשְּׂמָאֲלִי** - שבלב,
 6 מקומה של הנפש
 7 הבהמית ושל היצירה-הרע,
 8 וזאת כדי **לְאַכְפֵּיא** 2
 9 **לְסִמְרָא-אֲחֵרָא יִסוּד** 3
 10 **הַמִּים הָרָעִים שְׂבָה,** - 4
 11 לכפות את ה"סטרא" 5
 12 אחרת, הצד האחר שלא 6
 13 מן הקדושה, שהיא יסוד
 14 ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שְׁהִיא תִּתְאַוֶּה שְׁמִקְלִפַת**
 15 **נְנָה,** - כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית,
 16 באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה",
 17 **לְשִׁנוּתָהּ וְלִהְפָּכָה מִתְעַנְוֵי עוֹלָם הַזֶּה לְאַהֲבַת ה',** -

יום שבת קודש י"ד טבת

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' יד, והיא הנקראת בכתוב... עד עמ' 28, כמשל הזונה שבוה"ק.

59 המתאוה, כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד
 60 שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלובשת בגוף, נוטה כוח זה
 61 ומתאוה לתענוגות העולם-הזה. ותאוות העולם-הזה, בהן הוא
 62 משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאוה. ועלידי פעולת הנפש

ליקוטי אמרים

והיא הנקראת בכתוב אהבה
 בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא
 במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי
 השגת שכלו וחכמתו והוא בחי' המים זורע אור זרוע
 שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי'
 המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאות תענוגי
 עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הזוהר
 שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש
 בהסיר הבגדים הצואים ממנו שהם תענוגי עוה"ז שהוא
 מלובש בהם וכן שאר כל המדות שבלב שהן ענפי
 היראה והאהבה יהיו לה' לברו וכל כח הדבור שבפה
 והמחשבה שבמוח יהיו ממולאים מן לבושי המחשבה

35 **וְהִיא** - אהבה רבה זו, **הַנִּקְרָאת בְּכַתוּב¹¹:** "**אֱהָבָה**
 36 **בְּתַעֲנוּגִים,**" **לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הַבָּא;** - העולם-הבא
 37 הרי מבוסס על תענוג באלקות, **וְהַעֲנַג הוּא כְּמוֹחַ** - של חכמה
 38 **וְשִׁכְלֵ, הַמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׂפָּלַת ה' וְיִדְעֵתוּ, כְּפִי הַשְּׂגַת שְׂכָלוֹ**
 39 **וְהַכְּמָתוֹ;** - כפי גודל
 40 ההשגה, כך גודל התענוג.
 41 **וְהוּא** - האהבה 7
 42 בתענוגים, **בְּחִינַת הַמִּים** 8
 43 **וְזֶרַע אֹרֶז וְזֶרַע שְׂבִקְדֻשַׁת** 9
 44 **נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֵּכַת** 10
 45 **לְטוֹב אֵת בְּחִינַת הַמִּים** 11
 46 **שֶׁבְנִפְשׁ הַבְּהֵמִית,** 12
 47 **שְׂמֵחַם** - מבחינת ה"מים" 13
 48 שבנפש הבהמית, **כְּאוֹ** 14
 49 **תְּאוֹת תְּעַנְוֵי עוֹלָם** 15
 50 **הַזֶּה מִתְחַלֵּה;** - לפני 16
 51 שהנפש הבהמית נהפכה 17
 52 לאהוב את ה'. **וְכִמּוֹ** 18
 53 **שְׂבִתוֹב בְּעֵינַי תִּימֵי שְׁעַר**

78 הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. **וְכֵן** - כמו כן רוצה הנפש האלקית,
 79 שגם **שְׂאֵר כָּל הַמְּדוּת שְׂפִלְב, שְׁהֵן עֲנֵפֵי הַיִּרְאָה וְהַאֲהָבָה,**
 80 **יְהִיו לְה' לְבָדוֹ.** - כל האמור, מדובר שהמוח והלב יהיו
 81 ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית:
 82 **וְכָל כֹּחַ הַדְּבֹר שֶׁבְפִה, וְהַמְחַשְׁבָה שֶׁבְמִח, יְהִיו מְמֻלָּאִים מִן**

54 **נ פָּרַק ג בְּשֵׁם הַזֶּה, שְׁהָרַע נִהְפָּךְ לְהִיּוֹת טוֹב גְּמוּר כְּמוֹ**
 55 **יִצְר טוֹב מִמֶּשׁ,** - וכיצד אפשרי הדבר? - **בְּהִסִיר "הַבְּגָדִים**
 56 **הַצְּוֹאִים" מִמֶּנּוּ,** - עלידי הסרת הבגדים הצואים של רוח
 57 התענוג של הנפש הבהמית, **שְׂמֵחַם תְּעַנְוֵי עוֹלָם הַזֶּה שְׁהוּא**
 58 **מְלֻבָּשׁ בָּהֶם.** - הנפש הבהמית כשלעצמה היא רק "כוח

10. ברכות נד, א. 11. שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדרגות שונות באהבה. על מדרגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט.

31 גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא ירשה שהיא
32 תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.
33 להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש
34 הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר
35 מוהרי"צ מליובאוויטש

נשמתוֹ עֲדָן, ב"מאמר
37 ההסתלקות, שזהו הסבר
38 הדבר שהמשכן הוקם
39 מקרשים של עצי שטים.
40 "שטים" – מלשון "שטות",
41 שלא על-פי שכל. ישנה
42 "שטות" של "לעומת זה",
43 שכנגד הקדושה, והיינו –
44 מה שאדם שקוע בתאוות
45 שהן למטה מן ההגיגין,

46 כמו שהגמרא אומרת¹³ "איין אדם עובר עבירה אלא־אִם־כֵּן
47 נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות
48 לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתוב, כמו שהגמרא
49 אומרת¹⁴ "אהני' לי' שטותי' לסבא" (= "שטותו" של הסבא
50 הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכוון בקרבו,
51 כמו שכתוב¹⁵ "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא
52 במאמר יו"ד שבת, שעל־ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו –
53 הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל
54 העולם. כיצד נעשה הדבר? – על־ידי הפיכת ה"שטות" של
55 הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה,
56 למעלה מהבנת השכל.
בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל¹⁶ "טוב זה יצר טוב,
58 מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר־
59 הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב
60 של היצר־טוב.

1 לְבוּשֵׁי הַמַּחְשְׁבָה וְהַדְּבֹר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְבָרָה, שֶׁהֵן –
2 לְבוּשֵׁי הַמַּחְשְׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה, שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מְהֻשְׁבֵּת
3 ה' וְתוֹרָתוֹ, – כְּלוּמַר, לְחֹשֶׁב בְּגִדּוּלַת ה' וּבְתוֹרַתוֹ – לְבוּשׁ
4 הַמַּחְשְׁבָה, לְהִיּוֹת שִׂיחָתוֹ כָּל הַיּוֹם, לֹא פָּסִיק פּוֹמִיָּה
5 מְגֻרָסָא. – שְׁפִיז לֹא יִהְיֶה

6 מְלִימוּד תוֹרָה – לְבוּשׁ
7 הַדִּיבּוּר, וְכֵן הַמַּעֲשֵׂי
8 שְׁפִדְיוֹ וְשֹׂאֵר רַמ"ח
9 אֲבָרָיו – שֶׁל הַגּוּף, יִהְיֶה
10 בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת לְבָה, –
11 כְּלוּמַר, שֶׁכֵּן כּוּחַ הַמַּעֲשֵׂה,
12 בִּידְיוֹ וּבְשֹׂאֵר אֲבָרָיו, יִנוּצַל
13 לְקִיּוּם מִצְוֹת בְּלִבּוֹ,
14 שֶׁהוּא – כּוּחַ הַמַּעֲשֵׂה,
15 לְבוּשׁ הַשְּׁלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ

16 הָאֱלֹהִית. – זֹאת אֹמֵרֵת, שֶׁהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית תִּמשוּל בְּגוּף כּוֹלוּ.
17 שֶׁהַגּוּף עִם כָּל אֲבָרָיו, יִהְיוּ מְמוּלָאִים אֵךְ וְרַק בְּשֶׁכֶל וּבְמִדּוֹת שֶׁל
18 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּבְלְבוּשֵׁי הַמַּחְשְׁבָה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁלָּה. אֵךְ
19 נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמְהַקְלֶפָה, רְצוּנָה לְהַפְךָ מַמְשׁ, – הִיא רּוֹצֵה
20 אֶת הַהִיפֵךְ מִן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית – שֶׁהִיא תִמשוּל בְּגוּף וְשֶׁהַגּוּף יִהְיֶה
21 מְמוּלָא רַק מִמֶּנָּה. בְּרֵם רְצוּנָה זֶה שֶׁל הַקְּלִיפָה, הוּא: לְמִזְבֵּת
22 הָאָדָם שֶׁיִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וַיִּנְצְחֶנָּה, – אֶת הַקְּלִיפָה. כְּלוּמַר:
23 הַקְּלִיפָה אֵינָנָה רּוֹצֵה כָּל שֶׁהָאָדָם יִתְפַתֵּה מִמֶּנָּה, לְהִיפֵךְ הִיא
24 רּוֹצֵה שֶׁהָאָדָם יִתְגַבֵּר עָלֶיהָ וַיִּנְצַח אֹתָהּ, כְּמִשְׁלַל הַזּוּנָה שְׁפִדְוָהָ
25 הַקְּרִי'וֹשִׁי: – כְּמִשְׁלַל הַמּוּבָא בִּ"זוּהַר" בְּמִלֵּךְ שֶׁשָּׂר זוּנָה שֶׁתִּנְסָה
26 לְפַתּוֹת אֶת בְּנוֹ לְדַבֵּר עִבְרִיה. כּוּוֹנָתוֹ הָאֲמִיתִית שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִיא,
27 שֶׁבְנוֹ יוֹכִיחַ אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְפַתֵּה מִזְהוּנָה. וּמוֹכֵן, הִרִי,
28 שְׁגֵם הַזּוּנָה עֲצָמָה רּוֹצֵה שְׂרֻצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ יִתְבַצֵּעַ, וְשֶׁהַבֵּן יִגְלֶה
29 אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְפַתֵּה מִמֶּנָּה. אֵלָּא, מֵאַחַר שֶׁתְּפַקִּידָה
30 לְפַתּוֹת אֶת בֶּן הַמֶּלֶךְ – הִרִי שֶׁעָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת עֲבוּדָתָהּ בְּאִמּוּנָה. כֵּךְ

12. זהר חלק ב קסג, א. 13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו.

אגרות קודש

ב"ה, ח"י טבת, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו.

ועי' פרשת שבוע זה, כתורת רבנו הזקן (תורת מורנו הבעש"ט) בהענין של: א) וירא (ואתגלי) מלאך ה' ב) בלבת אש ג) מתוך הסנה -

יהי רצון שיבשר טוב בהפעולות אודותם כותב, אשר נקודתם הפנימית היא, התאחדות שני הענינים, לבת אש, רשפי אש שלהבת י"ה (תפלה וכיו"ב - שתוכנה עלי' מלמטה למעלה, כענין האש וירא התגלות למטה (תורה ומצותי' - שתוכנה, בכללות מלמעלה למטה).

ויהי זה מתוך הסנה, עולם הזה, מקום צר, צרה - לעושת מצרה צהר ע"י אור התורה והמצות.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

ה'תש"ג	ח טבת	יום רביעי	יום ראשון
		שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד-מח. תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ובדחי רבנן.	
		ה"צמח צדק" צנה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בזה.	

ה'תש"ג	ט טבת	יום חמישי	יום שני
		שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט-נד. תניא: אך מי . . . יב לנצח.	
		נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שהם משתחוים להכל ולריק" – וגם בתפלת מוסף דראש השנה אומרים כן – ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו". הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתהנה רק, ואין רוצים להנות מרק זה.	

ה'תש"ג	י טבת	יום ששי	יום שלישי
		תענית, סליחות, אבינו מלכנו. שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י. תהלים: נה-נט. תניא: אך החיות . . . בשר ודם.	
		מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.	

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו'". און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם ד"יעזוב רשע דרכו" זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

ה'תש"ג	יא טבת	שבת	יום רביעי
		שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י. תהלים: ס-סח. תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.	

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט

היום יום . . .

אין כפירה-אויר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאַבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אָז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חיי האדם תלויים באויר שפּסיכו. בלי אויר אי אפּשך לחיות, ולפי האויר בו נמצאים - כך הם החיים. כאַשך חיים באויר של תורה ומצות, החיים בריאים; כאַשך חיים באויר של כפירה - הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האויר. פעלת טהור האויר מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאַשך הולכים ברחוב, או כאַשך נוסעים ברכבת התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל פה: חמש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

יום חמישי

יום ראשון

יב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סו"סח.

תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלנות עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום שישי

יום שני

יג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט"עא.

תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - ליכטיגקייט ציהט צו.

כשמעמידים פנס - מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך - אור מושך אליו.

ה'תש"ג

יד טבת

יום שלישי

שבת
קודש

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב"עו.

תניא: והיא הנקראת . . . שבוה"ק.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם" תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הסבא משפאלע - דער שפאלער זיידע - הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן - שנת תקס"ט או תק"ע - סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעל-שם-טוב "והוא הניח את ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי".

תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

אגרות קודש

בי"ה, טו"ב טבת, תשכ"א,

ברוקלין.

שלום וברכה!

הרב הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ

רב פעלים ובעל מדות שאר ישוב הכהן שי

נעם לי לקבל מכתבו מיי"ג טבת נוסף על הידיעות שקבלתי מאני"ש שי וקורת רוח מהפ"ש אשר

מסר, ות"ח על זה.

לכתבו אודות עניני הרה"ר שבאה"ק ת"ו.

מכבר כתבתי בזה להרה"ג הו"ח אי"א צנמ"ס הרש"י שי זי"ן מגודל הצער מהסתבכות

הענינים וכו' וכדי בזיון וכו'. וענני שכבר פרסם דעתי בזה בכל אותן שלש הנקודות אודותן דובר בעת

ביקורו של כת"ר כאן.

ובטח ידוע גם לך פירוש תורת החסידות בענין מצרים ויציאת מצרים, אשר גם בקדושה ישנם

מצרים וגבולים, והחיוב לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וכחזקת רבנו הזקן בתניא ריש

פרק מ"ז, בכל יום ויום הוא גם בהנוגע למצרים אלו, אלא שעוד הוספה בזה, שאפילו קודם היציאה

צ"ל ויחי, ולא עוד אלא שאפשר שיהי' זה מבחר שנותיו ופעולות האדם, כמצורף תורת רבנו הזקן בזה.

ת"ח על שילוח הספרים אודותם כותב בסיום מכתבו, ובטח גם להבא ימשיך בכגון דא.

בפ"ש אביו הרב שליט"א שבטח קבל מכתבי מכבר

ובכבוד והוקרה.

ברכה אבודה

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ו

שחיטה ואכן שחט כדין, ואמנם הבהמה ששחט נמצאה טריפה ולמעשה השחיטה לא הותרה אותה באכילה, אבל כך היא המצוה לשחוט ולברך אף שאין יודעים אם הבהמה תימצא כשרה או טריפה, ואף אם נמצאה טריפה המצוה לא זזה ממקומה והברכה חלה עליה (פליתי סי' יט סק"ו).

ויש מקרה נוסף הדומה להלכה זו אך דינו שונה:

אם נמצאה טעות בספר תורה באמצע הקריאה, יש להוציא ספר אחר ולהמשיך את הקריאה ואין צריך לשוב ולברך (ש"ע אור"ח קמג, ד). ומדוע לא יצטרכו לברך על המשך הקריאה כמו בפרי שנפל? כי אכילת פרי היא רשות ולא חובה, ולכן הכוונה בעת הברכה היא רק על הפרי שרוצה לאכול וכיון שנפל בטלה הברכה. אך הקריאה בתורה היא חובה, ומלכתחילה ברור שאם לא תתקיים הקריאה בספר תורה זה יקראו בספר תורה אחר, ולכן הברכה חלה גם על ספר התורה השני (ט"ז אור"ח סי' קמ סק"ד).

הלכות ברכות פרק ד, הלכה י: נָמַל אֶבֶל וְבָרַךְ עָלָיו, וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנִשְׂרַף, אוֹ שָׂמְפוּ נֶהָר - נִמְלַל אַחֵר וְחֹזֵר וּמְבָרֵךְ עָלָיו, אֶת־עַלְפֵי שֶׁהוּא מֵאוֹתוֹ הַמִּין.

המברך על השחיטה בכוונה לשחוט כמה בהמות, והבהמה הראשונה ששחט נמצאה טריפה – האם צריך לחזור ולברך על שחיטת שאר הבהמות?

לכאורה המקרה דומה להלכה זו שבידיך על פרי ונפל מידו ועליו לשוב ולברך על שאר הפירות, כי אם הברכה לא חלה על הפרי שעליו נאמרה, אינה חלה על שאר הפירות, והוא הדין בשחיטה שמאחר והשחיטה שעליה בירך אינה כשרה, נמצא שהברכה לא חלה עליה וצריך לשוב ולברך על שחיטת שאר הבהמות.

אך יש לחלק:

ברכת הנהנין נאמרת על אכילת הפרי, וכיון שהפרי אבד הברכה היתה לריק, אך ברכת השחיטה נאמרת על מצות

עיקר האילן - האדמה

יום שני ט' טבת ה'תשע"ו

בהלכות ביכורים (פ"ד ה"ב) פסק כחכמים: "הפריש ביכוריו ויבש המעין או שנקצץ האילן מביא ואינו קורא, לפי שזה כמי שאין לו קרקע שהרי אבדה".

אך ב'כסף משנה' (כאן) חזר בו, וכתב שהגירסה הנכונה היא כגירסה שלפנינו "בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה - יצא". ואם כן, מדוע בהלכות ביכורים פסק הרמב"ם כחכמים וכאן פסק כרבי יהודה? על כך ביאר ה'כסף משנה': בירושלמי מובא שיש המעמידים משנה זו גם לפי חכמים, ועל פי זה יש לומר שגם כאן וגם בהלכות ביכורים פסק כדעת חכמים.

ומבאר ה'שאגת אריה' (סי' כג):

לדעת הרמב"ם, בין לרבי יהודה ובין לחכמים, עיקר האילן היא הארץ ואם בירך 'בורא פרי האדמה' על פירות האילן יצא. והטעם שלדעת חכמים אם יבש האילן מביא ואינו קורא הוא משום שאינו נראה כמודה לקב"ה אלא כקובל על שנתן לו אדמה שאינה ראויה לפירות, כמו שכתבו התוספות (ברכות שם ד"ה יבש).

הלכות ברכות פרק ח, הלכה י: בָּרַךְ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בּוֹרֵא פְּרֵי הָאֲדָמָה" - יֵצֵא.

מקור ההלכה במשנה (ברכות מ, א) והגמרא מביאה מחלוקת במצות ביכורים: אדם שליט מפירותיו להביאם ביכורים לבית המקדש, ואחר כך יבש המעין או נקצץ האילן - לדעת חכמים מביא את הביכורים, אבל אינו קורא פרשת ביכורים שנאמר בה 'מפרי האדמה אשר נתת לי', כי אחרי שיבש המעין ונקצץ האילן בטלה האדמה שממנה גדלו הפירות. ואילו לדעת רבי יהודה "מביא וקורא", כיון ש"עיקר אילן - ארעה הוא", וגם אם נקצץ האילן יכול לומר 'מפרי האדמה אשר נתת לי', כי האדמה שממנה גדלו הפירות קיימת והיא העיקר.

ואת ההלכה שבמשנה, מעמידה הגמרא לפי רבי יהודה הסובר שפרי האילן נחשב כ'פרי האדמה', ולכן אם בירך על פרי האילן 'בורא פרי האדמה' - יצא.

והנה, ל'בית יוסף' (אור"ח סי' ד) היתה גירסה ברמב"ם כאן, 'בירך על פירות האילן בורא פרי האדמה - לא יצא' ולא פסק כרבי יהודה כי הוא דעת יחיד, והלכה כחכמים. וגם

ברכת שהחיינו בקידוש לאחרים

יום שלישי י" טבת ה'תשע"ו

שעושה עבור אחרים, ונחלקו המפרשים בביאור דבריו: הרמ"ך (הובא בכסף משנה) כתב שלדברי הרמב"ם המקדש לאחרים לאחר שיצא ידי חובה לא יברך שהחיינו, אך הוא חולק על כך וסובר שיברך שהרי השומע חייב לברך שהחיינו ולכן אפשר שהמקדש יברך בעבורו והשומע יצא ידי חובתו מדין 'שומע כעונה'.

אך יש שכתבו שאף לדעת הרמב"ם יכול לברך, ומה

הלכות ברכות פרק יא, הלכה י: אַחֵר הָעוֹשֶׂה מִצְוָה לְעִצְמוֹ וְאַחֵר הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְאַחֵרִים, מְבָרֵךְ כְּגַם עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת. אֲבָל אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁהַחַיִּינוּ" אֶלָּא עַל מִצְוָה שְׁעוֹשֶׂה אוֹתָהּ לְעִצְמוֹ.

המקדש לאחרים כליל יום-טוב, לאחר שכבר קידש לעצמו – האם יברך 'שהחיינו'?

בהלכה זו כתב הרמב"ם שאין לברך 'שהחיינו' על מצוה

שכתב שלא יברך שהחיינו כשעושה מצוה עבור חברו זהו כאשר בעל המצוה אינו לפניו, כגון שבונה מעקה לחבירו, ולא יברך משום שהברכה זו מוטלת על בעל המצוה עצמו (בשונה מברכת המצוות שהשליח מברך אף כשהמשלח אינו נוכח במקום משום שהיא מוטלת על השליח בעצמו), אך כאשר בעל המצוה נוכח, יכול אחר לברך בעבורו ולהוציאו מדין 'שומע כעונה'.

יש שכתבו שדברי הרמב"ם אמורים רק לגבי מצוה שיש בה מעשה, כגון עשיית מעקה, ובזה לא יוכל אחר לברך שהחיינו אף כאשר בעל המצוה נוכח במקום, אך במצוות

שבדיבור או בקול, כגון קידוש או תקיעת שופר, יוכל האחד לברך שהחיינו עבור חברו, כי במצוות התלויות במעשה, מאחר ובעל המצוה אינו משתתף כלל במעשה המצוה אלא השליח עושה בעבורו אין לו לברך שהחיינו, ואילו השליח שעושה את המעשה גם לא יוכל לברך שהרי אינו עושה לעצמו, אך במצוות שבדיבור השומע יוצא ידי חובה על ידי שמיעתו ולא על ידי השליח, ולכן יש לו לברך שהחיינו, והשליח יכול לברך בעבורו ולהוציאו ידי חובה (ראה מחצית השקל סי' תקפה ס"ב, פרי חדש שם).

מצות מילה צריכה להיות 'לשמה'?

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ו

הענינים:

הכניסה לדת יהודית היא בברית קודש על ידי המילה, כשם שאבותינו נכנסו לברית קודש על ידי מילה, ובוודאי צריך לעשותה 'לשמה', היינו לשם כניסה לדת, כי אם ימול לצורך אחר (רפואה וכדו') איך יכנס לברית על ידי מילה זו? ולכן סובר רבי יוסי שבמילת הגר מבלי עדים שנימול לשם גירות, אין כניסה לברית.

אבל מילת ישראל "עם קדוש, שנבר נכנסו לברית בימי אבותינו בימי צאתנו ממצרים אנו ובנינו אחרינו עד עולם", וכל מי שנולד ישראל הרי הוא בקדושת ישראל גם טרם שנימול, ואינו צריך למול את עצמו כדי להיכנס לדת, ולכן סובר רבי יוסי שאין היא צריכה להיות 'לשמה'.

הלכות מילה פרק ב, הלכה א: עפ"ם לא ימול כָּלֵל. ואם מל - אינו צריך לחזור ולמול שנית. לדעת כמה תנאים (ע"ז כו, ב) מילת גוי כשרה, ולכן סובר הרמב"ם שאם מל אינו צריך לחזור ולמולו, אך לכתחילה לא ימול כי יתכן שרוב ורובי יוחנן (שם) סוברים כדעת רבי יהודה הנשיא שמילת גוי פסולה (כסף משנה).

והקשה הגר"י עמדין (שאלת יעבץ, ח"ב סי' קסד): לדעת רבי יוסי במסכת יבמות (מו, ב), הבא ואומר 'מלתי לשם גרות ולא טבלתי' אין מקבלים את דבריו, שמה היתה זו מילה שלא לשמה. ואילו במסכת עבודה זרה (שם) סובר רבי יוסי שמילת גוי כשרה, כי אין צורך שמילה תהיה 'לשמה' ('וכי היכן מצינו מילה מן התורה לשמה?'). ומבאר ה'חתם סופר' (יור"ד סי' ש) שיש לחלק בין שני

האם שמיני עצרת הוא חג?

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ו

מהפסוק "מקץ שבע שנים... בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות", כי אילו כתבה התורה רק 'בחג הסוכות' היינו אומרים שזמנה הוא גם ביום טוב האחרון של חג הסוכות (שמיני עצרת), ולכן הוסיפה התורה וכתבה 'בבוא כל ישראל' ללמדנו שהזמן הוא בתחילת החג שאז באים ישראל לבית המקדש. וכיון שאילולא המיעוט 'בבוא כל ישראל' היינו אומרים שחג הסוכות כולל גם את שמיני עצרת, מוכח מזה שגם בלשון התורה נקראת שמיני עצרת - חג.

ואף שהנוסח ב'שלחן ערוך' הוא "שמיני חג העצרת הזה" (וכן הוא הנוסח ברש"י ותוספות הג"ל) כתב הט"ז (א"ח שם סק"א), שהנוסח הנכון הוא - "שמיני עצרת חג הזה", וכן הביא בשם מהרש"ל. אבל הנוסח "יום חג שמיני עצרת הזה" (כנוסח הרמב"ם) משמעו שהוא חג בפני עצמו, והרי שמיני עצרת הוא נטפל לחג הסוכות ואינו חג בפני עצמו (ורק לענין פז"ר קש"ב הוא רגל בפני עצמו). וגם, אין לומר "יום שמיני חג העצרת הזה" (כנוסח השלחן ערוך) כדי שלא להפסיק בין 'שמיני' ל'עצרת', שהרי בפסוק הם סמוכים (שמיני עצרת).

ואכן, בסידור אדמו"ר הזקן (ובעודו סידורים) הנוסח הוא בדומה לנוסח הט"ז: "שמיני עצרת החג הזה". ויש סידורים שהנוסח בהם הוא כנוסח השלחן ערוך.

סדר התפילות. וזהו נוסח כל הברכות האמצעיות: ובשמיני עצרת אומר... את"ם חג שמיני עצרת הזה. וב'שלחן ערוך' (א"ח סי' תרסח ס"א) כתב שבשמיני עצרת אומר "ותתן לנו את יום שמיני חג העצרת הזה". והרמ"א הוסיף (מספר המנהגים לר"א טירנא): "אנו נוהגין שאין אומרים 'חג' בשמיני, דלא מצינו בשום מקום שנקרא 'חג' אלא אומרים 'יום השמיני עצרת'".

וה'ברכי יוסף' (א"ח שם) הביא כמה ראשונים הסוברים ששמיני עצרת נקרא 'חג', ובהם: הרמב"ם שכתב כאן "אומר... את יום חג שמיני עצרת הזה", וכן רש"י (סוכה מז, ב) ותוספות (שם מז, א) שכתבו "אומרים... את יום שמיני חג העצרת הזה".

והנה, נפסק ב'שלחן ערוך' (יור"ד סי' רכ ס"ב): האומר קונם יין שאיני טועם בחג - אסור ביום טוב האחרון. וכתב הט"ז (שם סקט"ו) שהר"ד לייב מפראג, הביא מכאן ראייה שיש לומר בשמיני עצרת - 'חג', אך דחה את הראיה "כי בנדרים הולכים אחר לשון בני אדם, ובלשון בני אדם אכן הוא נקרא חג, אבל לא בשל תורה".

והט"ז כתב להוכיח ששמיני עצרת הוא 'חג' מדברי הגמרא (סוכה מא, א) שזמנה של מצוות 'הקהל', שהוא במוצאי יום טוב ראשון של סוכות לאחר שנת השמיטה, נלמד

ברכת המזון על האכילה או על השביעה? יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ו

בגדלותו. והוסיף בשם חתנו שכעין זה מסתפק ה'חכמת אדם' (כלל קג, ס"א) לגבי אונן (הפטור מכל המצוות) שסעד, ולאחר שנקבר המת ואין בו דין 'אונן' הוא עדיין שבע, האם אינו צריך לברך כי אכילתו היתה בשעה שהיה פטור או שחיוב הברכה הוא על השביעה וצריך לברך. וכתב הגרע"א שיש לחלק בין המקרים:

חיוב ברכת המזון (אף אם הוא על האכילה) הוא מתחילת האכילה, ונמשך כל זמן שהוא שבע מאכילתו (א"ח סי' קפד ס"ה) אלא שהאונן העוסק בקבורת המת הרי הוא 'עוסק במצוה' ופטור ממצוות ברכת המזון, ובגמר ההתעסקות אין סיבה לאי קיום המצוה וחייב לברך ברכת המזון. אך הקטן שאינו חייב במצוות אינו 'בר חיוב' כלל בעת האכילה, וממילא (אם חיוב ברכת המזון הוא על האכילה) נפקע חיובו מן התורה לברך ברכת המזון.

סדר התפילות. נוסח ברכת המזון: וּמְבָרְכִים אֶת־שֵׁמֶךָ כְּאִמּוֹר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ. הסתפק הגר"ע איגר (בהגהותיו לש"ע שם) האם חיוב ברכת המזון הוא על האכילה או על השביעה. ו'נפקא מינה': קטן חייב לברך ברכת המזון מדרבנן כדי לחנכו במצוות (ראה א"ח סי' קפו ס"ב), ואם אכל סעודתו ביום האחרון לפני שקיעת החמה של שנתו השלש עשרה, הרי אם החיוב הוא על האכילה, כיון שאכילתו היתה בעודו קטן, חיובו בברכת המזון הוא מדרבנן, אך אם החיוב הוא על השביעה - כיון שבעבר נהיה 'גדול' ועדיין הוא שבע (שעריי לא נתעלם המזון) חל עליו חיוב מן התורה לברך. ועוד: אם החיוב הוא על השביעה ומעתה חל עליו חיוב מדאורייתא, הרי אם בירך קודם הלילה כשהיה קטן (שמדאורייתא הוא פטור וחיובו רק מדרבנן) - יש מקום לומר שיצטרך לברך שנית, כי לא נפטר מחיוב דאורייתא שחל עליו

הדלקת נרות שבת במאור החשמל שבת קודש י"ד טבת ה'תשע"ו

וציין (הר צבי שם) שלדעת ה'מגן אברהם' (א"ח סי' רסג סק"א) שאין המצוה להדליק בידים, שפיר יכולה לברך. וכן מפורש הדבר ב'שלחן ערוך' אדמו"ר הזקן (א"ח סי' רסג ס"א), שכתב: "בדיעבד, ששכחה ולא הדליקה לפני בין השמשות ונזכרה בבין השמשות - יש להתיר לה, לצוות לנכרי להדליק ושתכרך היא קודם שתהנה לאורן, דכיון שעיקר מצות הדלקת נר שבת אינה ההדלקה בלבד, אלא ההנאה להשתמש לאורה היא עיקר המצוה, אלא שההדלקה היא התחלה והכנה למצוה זו". וב'קונטרס אחרון' ביאר עוד כי למרות שהנכרי הדליק את הנר יכולה לומר בברכה 'להדליק', כי "הכוונה שיהא נר דלוק" (והוסיף: "אי נמי, שציוונו להדליק - אם אינו דלוק - כדי ליהנות, ועכשיו שהוא דלוק אנו נהנים ג"כ").

ולמעשה, פשט המנהג להדליק נרות שבת בנר הדולק מאש ופתילה, ולכל הפחות הנר שאוכלים לידו שהוא "עיקר מצות הדלקת נרות" (שם ס"א). ומנהג ישראל תורה היא (קיצור הלכות משו"ע אדה"ו, מילואים, עמ' ס).

הלכות שבת פרק ה, הלכה א: וְאַחַד אֲנָשִׁים וְאַחַד נָשִׁים חִיבִין לְהִזוּת בְּתַיְתוּן נֵר דְּלִיק בְּשַׁבַּת. האם ניתן להדליק נרות שבת בנורות חשמל? כתבו אחרונים (בית יצחק יור"ד סי' קכ. הר צבי א"ח ח"א סי' קמב. וראה אנצ"ת ע' חשמל עמ' קפא ואילך) שיוצאים חובת נרות שבת בנורות חשמל, כי כל מאור הדבוק בפתילה או בגוף אחר נקרא 'נר'. ועוד: מצות הדלקת הנר אינה "שיהא מדליק בידים דווקא", אלא גדר המצוה הוא "ההשתדלות שיהא אור מאיר בבית". והוכיחו כן מלשון הרמב"ם כאן "אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת", הרי שעיקר המצוה היא שיהא אור מאיר בבית, והרי גם באור חשמלי יש אור מאיר בבית. ויש שכתב בשם הגאון הרגוצ'בי (שו"ת הר צבי א"ח ח"ב סי' קיד) שאין לברך על הדלקה זו, שכן נוסח הברכה הוא "להדליק נר...", ואילו בנורה חשמלית ההדלקה אינה מכוח האדם אלא רק גרמא, כי בפעולת האדם מתחברים החוטים ונוצר זרם, והזרם הוא היוצר את האור).

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

שלום וברכה!

במענה למכ' מיום ר"ח טבת בנוגע לשידוך, לפלא שאין מזכירים מאומה ע"ד חו"ד הורים שי' ובטח ימלאו במכתב הבא.

בברכה,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - ח'י"ד טבת תשע"ו

בית הלל, וזה מקור לפסק רבינו לעיל) וקרהו אסון", הרי שיש לחוש לדברי בית שמאי לברך במקום שאכל. וכן השיבו (שם) בית שמאי לבית הלל: "לדבריכם, מי ששכח ארנק בראש הבירה (מגדל גבוה) לא יעלה ויטלנה? לכבוד עצמו הוא עולה, לכבוד שמים לא כל שכן".

- 12 ב. מי שנסתפק לו אם בָּרַךְ "המוציא" או לא בָּרַךְ
- 13 "המוציא", אינו חוזר ומְבַרֵךְ, מִפְּנֵי שְׂאִינוֹ מִן
- 14 התורה¹¹. שִׁכַּח לְבָרְךָ "המוציא" - אִם נִזְכַּר עַד
- 15 שְׁלֹא גָמַר סְעוּדָתוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ¹²; וְאִם נִזְכַּר לְאַחַר
- 16 שְׁגָמַר - אִינוֹ חוֹזֵר וּמְבַרֵךְ¹³.

11) אלא מדברי סופרים כלעיל פרק א, הלכה ב, וספק ברכות מדבריהם - אינו חוזר (ברכות דף כא עמוד א).
12) ברכת המוציא לפני שיגמור סעודתו (שם), דף נא עמוד א) כי "מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שהיא ריחו נודף?" כלומר: וכי מפני שאכל בלא ברכה, יוסיף ויאכל בלי ברכה? (13) (שם).

- 17 ג. הִיָּה אוֹכֵל בְּבֵיתָ זֶה, וּפְסַק סְעוּדָתוֹ¹⁴ וְהֵלֵךְ לְבֵית
- 18 אַחֵר; או שְׁהִיָּה אוֹכֵל, וּקְרָאֵהוּ חֲבֵרוֹ לְדַבֵּר עִמּוֹ,
- 19 וַיֵּצֵא לוֹ לְפֶתַח בֵּיתוֹ¹⁵ וְחֹזֵר - הוֹאִיל וְשָׁנָה מְקוֹמוֹ,
- 20 צָרִיף לְבָרְךָ¹⁶ לְמַפְרַעַ עַל מָה שְּׂאָכֵל, וְחוֹזֵר וּמְבַרֵךְ
- 21 בְּתַחֲלָה "המוציא", וְאַחֲרֵי־כֵן יִגְמַר סְעוּדָתוֹ¹⁷.

14) ועדיין לא גמרה. (15) אף על פי שלא הלך לבית אחר.
16) ברכת המזון. (17) (פסחים דף קא עמוד ב ותוספתא ברכות פרק ד) שכל המשנה את מקומו הרי פסק אכילתו, והרי זה כגמרה וחייב לברך אחריה ברכה אחרונה. וממילא חייב לברך בתחילה המוציא, שאין הברכה של הסעודה הקודמת עולה לו לסעודה זו, שהיא סעודה חדשה לגמרי.

- 22 ד. חֲבֵרִים שְׁהִיּוּ יוֹשְׁבִים לְאַכֵּל, וַיֵּצְאוּ לְקִרְיַת חֶתָן
- 23 או לְקִרְיַת פְּלָה¹⁸: אִם הִנִּיחוּ שָׁם זֶקֶן אוֹ חוּלָה -
- 24 חוֹזְרִין לְמְקוֹמָן וְגוֹמְרִין סְעוּדָתָן, וְאֵינָן צָרִיכִין לְבָרְךָ
- 25 שְׁנִיָּה¹⁹; וְאִם לֹא הִנִּיחוּ שָׁם אָדָם - פְּשִׁיחַ יוֹצְאִין,
- 26 צָרִיכִין בְּרָכָה לְמַפְרַעַ, וּכְשֶׁהֵן חוֹזְרִין, צָרִיכִין בְּרָכָה
- 27 לְכַתְּחִלָּה²⁰.

18) לקבל את פניהם. (19) לא למפרע על מה שאכלו, ולא בתחילה על מה שיאכלו, שהואיל ונשארו מקצתם לא בטלה קביעותם הקודמת והרי הם באמצע סעודתם, והוא הדין אם הניחו שם צעיר או בריא שאין קביעותם בטילה, אלא שכן דרך העולם שרק הזקן והחולה נשארים במקומם מחמת תשות כוחם (כסף משנה). (20) (פסחים דף קא עמוד ב) ואם לא בירכו למפרע כשיצאו, צריכים לברך למפרע כשיחזרו, כמבואר בסמוך.

- 28 ה. וְכֵן אִם הָיוּ מְסֻבִּין בְּשִׁתְּיָה אוֹ לְאַכֵּל פְּרוּת²¹.

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ו

הלכות בְּרָכּוֹת

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) שצריך לברך ברכת המזון במקום שאכל; חברים שאכלו ויצאו באמצע סעודתם לקראת חתן וכלה מה דינם לעניין ברכה; דין המברך על אוכל ונפל מידי ונשרף; דברים הבאים בתוך הסעודה מה דין ברכתם.

- 1 א. כָּל הַמְבַרֵךְ בְּרֶכַת הַמְזוֹן אוֹ בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין
- 2 שְׁלֹשׁ², צָרִיף לְבָרְךָ אוֹתָהּ בְּמָקוֹם שְׂאָכֵל³. אֲכַל
- 3 פְּשִׁיחָה מְהֵלֵךְ - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם שֶׁפָּסַק וַיְבַרֵךְ. אֲכַל
- 4 פְּשִׁיחָה עוֹמֵד - יוֹשֵׁב⁴ בְּמָקוֹמוֹ וַיְבַרֵךְ⁵. שִׁכַּח לְבָרְךָ
- 5 בְּרֶכַת הַמְזוֹן, וְנִזְכַּר קִדְּם שְׂחֵתַעַפַּל הַמְזוֹן שְׂבִמְעִיו -
- 6 מְבַרֵךְ בְּמָקוֹם שְׁנִזְכַּר⁶. וְאִם הָיָה מְזִיד - חוֹזֵר
- 7 לְמְקוֹמוֹ וּמְבַרֵךְ⁷. וְאִם בָּרַךְ בְּמָקוֹם שְׁנִזְכַּר⁸ - יֵצֵא
- 8 יְדֵי חוּבָתוֹ. וְכֵן אִם בָּרַךְ פְּשִׁיחָה עוֹמֵד אוֹ פְּשִׁיחָה
- 9 מְהֵלֵךְ - יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ⁹. וְלַכְּתִחְלָה לֹא יְבַרֵךְ בְּרֶכַת
- 10 הַמְזוֹן וְלֹא בְּרָכָה שְׂמֵעִין שְׁלֹשׁ, אֲלֵא פְּשִׁיחָה יוֹשֵׁב
- 11 וּבְמָקוֹם¹⁰ שְׂאָכֵל.

2) שמברכים אחרי שבעת המינים שנשתבחה בהם ארץ ישראל המנויים בפסוק (דברים פרק ח, פסוק ח) חוץ מהפת שמברכים אחריה ברכת המזון, ראה לקמן פרק ת, הלכות א, יד. 3) שטרם שעומד ללכת יברך במקומו (פסחים דף קא עמוד ב וכפירוש הרשב"ם). 4) כדי שיברך ככוונה. 5) (ברכות דף נא עמוד ב) ובתוספות שם כתבו רמז לזה: ואכלת ושבעת וברכת - שב - עת וברכת. 6) ואינו מחוייב לחזור למקום אכילתו. 7) קנסוהו חכמים על שלא בירך במקומו (שם, דף נג עמוד ב). ואם הוא רחוק ממקומו שעד שיחזור שם יתעכל בינתיים המזון שבמעיו, מוטב שיברך בריחוק מקום (מגן אברהם אורח חיים סימן קפד). 8) הלשון דחוקה במקצת, שאם מזיד הוא אין לומר בו "נוזר" שזה שייך רק בשכח, וראה רדב"ז חלק ב, בלשונות הרמב"ם סימן קה. ואפשר שרבינו מדבר במי שיצא במזיד ממקום שאכל על מנת לברך במקום אחר ובינתיים שכח, ושוב נזכר שעוד לא בירך. ומעניין שבטור סימן קפד כתוב: בירך במקום השני. 9) שאין כל הדברים הללו אמורים אלא לכתחילה משום הידור מצוה וכמבואר בסמוך. 10) נתכוון רבינו להדגיש שאף על פי שהלכה היא כבית הלל שאם שכח, מברך במקום שנוזר (ברכות דף נג עמוד ב) בכל זאת ישתדל לחזור ולברך אפילו כששכח, משום מעשה שהיה המסופר (שם): "שני תלמידים היו, אחד שכח לברך במקומו ונזכר וחזר כדברי בית שמאי (המחייבים לחזור ולברך) ומצא ארנק של זהב. ואחד לא בירך במקומו במזיד וכשנזכר לא חזר וברך בדרך כבית הלל (אגב, מכאן ראייה שאפילו במזיד אם בירך במקומו בדרך - יצא לפי

1 שְׁפַל הַמְשָׁנָה מְקוּמוֹ²², הָרִי פָּסַק אֲכִילָתוֹ, וּלְפִיקָה
 2 מְבַרְךָ לְמַפְרַע עַל מַה שְּׂאָכַל, וְחוֹזֵר וּמְבַרְךָ שְׁנֵיהֶם
 3 לְבִתְחִלָּה עַל מַה שְּׂהוּא צָרִיף לְאָכַל. וְהַמְשָׁנָה מְקוּמוֹ
 4 מִפְּנֵה לִפְנֵה בְּבֵית אֶחָד, אֵינוֹ צָרִיף לְחֹזֵר וּלְבַרְךָ²³.
 5 אָכַל בְּמִזְרָחָהּ שֶׁל תְּאֵנָה²⁴, וּבָא לְאָכַל בְּמַעְרָבָהּ -
 6 צָרִיף לְחֹזֵר וּלְבַרְךָ²⁵.

33) בסוף אכילתם. (34 יום השבת. 35) ואין צורך לומר לאכול. (36) ברכת המזון, שמאחר שקיבלו עליהם לברך ברכת המזון הרי הם כאילו התחילו בברכה, ואסור להפסיק בה כלל (פסחים דף קג עמוד ב). (37) כי אסור לאכול ולשתות קודם הקידוש, כמבואר (שם דף ק עמוד א וראה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה ה). ואפילו לא אמרו: בוא ונקדש קידוש היום, נאסרו באכילה ושתייה אם כבר החשיך היום ונכנסה השבת, וכאן ידובר כשעדיין לא החשיך היום והם רוצים לקבל עליהם השבת מבעוד יום, ולפיכך אמירתם: "בואו ונקדש" קובעת לאסור באכילה ושתייה עד שיקדשו (כסף משנה, והשווה הלכות שבת פרק כ"ט, הלכה י"א). (38) כי באמירתם גילו דעתם שגמרו סעודתם, ואין הברכה הקודמת פוטרתם, כמבואר לעיל הלכה ז. (39) הבדלה במוצאי שבת. (40) (פסחים דף קה עמוד א) "אין יציאת השבת קובעת להבדלה", שאם התחילו סעודתם מבעוד יום אינם צריכים להפסיק אכילתם במוצאי שבת, אלא יגמרוה ואחר כך יבדילו, ולפיכך, אפילו אמרו: "בואו ונבדילו" אין זה חשוב הפסק לחייבם לחזור ולברך (בית יוסף אורח חיים סימן רצט).

ז. הָיוּ מְסַבִּין לְשִׁתּוֹת יַיִן, וּבָא לָהֶם מִיַּן יַיִן אַחֵר,²⁴
 כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שׁוֹתִין אֶדָם וְהֵבִיאוּ שְׁחֹר, או יִשָּׁן²⁵
 וְהֵבִיאוּ חֶדֶשׁ - אֵינָן צָרִיכִין לְבַרְךָ בְּרִפְת הַיַּיִן פְּעַם²⁶
 שְׁנֵייה; אָבָל מְבַרְכִין: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ²⁷
 הָעוֹלָם, הַטּוֹב וְהַמְּטִיב!²⁸

41) הטוב - לי, והמטיב - לאחרים הנהנים יחד עימי (ברכות דף נט עמוד ב; ירושלמי שם, פרק ו, הלכה ת, ודווקא כשאחרים מסובים עימו, אבל כששותה יחידי אינו מברך ברכה זו, ולפיכך הדגיש רבינו לומר: "היו מסובים לשתות". ואפילו כשהמין השני אינו משובח כראשון מברך הטוב והמטיב כי על ריבוי היינות הוא מברך, לא על המשובח שבהם. והטעם שקבעו ברכה זו דווקא על היין ולא על הפת? מפני שהיין סועד ומשמח, והפת אינה אלא סועדת (תוספות ברכות דף נט עמוד ב).

י. אֵין מְבַרְכִין עַל אֲכָל מִן כָּל הָאֲכָלִין וְלֹא עַל מִשְׁקָה מִן כָּל הַמְּשָׁקִין, עַד שְׂיָבֹא לִפְנֵיו. וְאֵם בְּרַךְ,²⁹
 וְאַחֲרֵי־כֵן הֵבִיאוּ לִפְנֵיו - צָרִיף לְחֹזֵר וּלְבַרְךָ⁴². נִטְלָה
 אָכַל וּבְרַךְ עָלָיו, וְנִפְּל מִיָּדוֹ וְנִשְׁרַף⁴³, או שֶׁטְּפוּ נֶהָר -
 נִטְלָה אַחֵר וְחוֹזֵר וּמְבַרְךָ עָלָיו, אֶף-עַל-פִּי שְׂהוּא
 מֵאוֹתוֹ הַמִּיָּן⁴⁴; וְצָרִיף לֹמֵר: "בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד
 מְלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד" עַל בְּרָכָה רֵאשׁוֹנָה, כְּדִי שֶׁלֹּא
 לְהוֹצִיא שֵׁם שְׁמַיִם לְבִטְלָהּ⁴⁵. עוֹמֵד אֶדָם עַל אֲמַת⁴⁶
 הַמַּיִם, וּמְבַרְךָ וְשׁוֹתָהּ, אֶף-עַל-פִּי שְׂהַמִּים שְׂהָיוּ⁴⁷

21) אף על פי שאין מסיבתם קבועה כל כך כמו מסיבת אכילת פת, בכל זאת אם נשאר אחד מהם לא בטלה קביעותם ואינם צריכים לברך בשנייה (מגן אברהם אורח חיים סימן קעח). (22) זה חוזר על כל מה ששנוי בהלכות ד-ה. (23) (פסחים דף קא עמוד ב) שאין זה שינוי מקום, ואין כאן הפסק סעודה. (24) עץ התאנה. (25) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה ח) וכגון שלא היה בדעתו מתחילה לאכול במערכה. ומכיוון שעץ התאנה מפסיק בין העומד במזרחה - למערכה, הרי זה חשוב כשינוי מבית לבית, אבל מפניה לפינה הואיל ורואה בפניה השנייה את מקומו הראשון וגם כתלי הבית מקיפים את שתייהן, הרי הן חשובות כמקום אחד (כסף משנה).

ו. בְּרַךְ עַל הַפֶּת - פֶּטַר אֶת הַפְּרָפֶרֶת שְׂאוּכְלִין בְּהֵן הַפֶּת, מִמֵּי הַתְּבַשִּׁיל וּפְרוֹת²⁶ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן; אָבָל אִם בְּרַךְ עַל הַפְּרָפֶרֶת, לֹא פֶטַר אֶת הַפֶּת²⁷. בְּרַךְ עַל מַעֲשֵׂה קִדְרָה²⁸ - פֶּטַר אֶת הַתְּבַשִּׁיל²⁹. בְּרַךְ עַל הַתְּבַשִּׁיל, לֹא פֶטַר אֶת מַעֲשֵׂה קִדְרָה³⁰.

26) המלפתים בהם את הפת. (27) שאין ברכת הפרפראות - שאינן מזינות ומשביעות - חשובה לפטור את הפת המזינה ומשביעה (ברכות דף מב עמוד א). (28) כגון הריפות וגרש כרמל וכל מיני דגן שנתבשלו בקדירה כמבואר לעיל פרק ג, הלכה ד, וברכתם: "בורא מיני מזונות". (29) שאינו ממיני דגן, ואינו מזין כמעשה קדירה. (30) מאחר שאינו מזין אין ברכתו חשובה לפטור מעשה קדירה המזין (שם). ובירושלמי (ברכות פרק ו הלכה ה) אמרו: "הכול מודים שאין ברכת הפרפרת פוטרת את מעשה קדירה".

ז. גִּמַר בְּלָבוֹ מִלְּאָכַל או מִלְּשִׁתוֹת, וְאַחֲרֵי־כֵן נִמְלָךְ לְאָכַל או לְשִׁתוֹת - אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא שְׁנֵיהֶם מְקוּמוֹ, חוֹזֵר וּמְבַרְךָ³¹. וְאִם לֹא גִמַר בְּלָבוֹ, אֲלֵא דַעֲתוֹ לְחֹזֵר לְאָכַל וּלְשִׁתוֹת - אֲפִלוּ פָּסַק כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, אֵינוֹ צָרִיף לְבַרְךָ שְׁנִית³².

31) ברכה שלפניה, שמאחר שהסיח דעתו מלאכול עוד, כבר נסתלקה הברכה הראשונה שבאכילתו הקודמת וחייב לברך על אכילתו מחדש (ברכות דף מב עמוד א; פסחים דף קג עמוד ב). אבל אינו חייב לברך תחילה ברכה אחרונה על מה שאכל, כי אין היסח הדעת חשוב כגמר סעודה לחייבו ברכה למפרע (טור אורח חיים סימן קעט). (32) ובלבד שלא יצא בינתיים למקום אחר כמבואר לעיל הלכה ג.

ח. הָיוּ שׁוֹתִין³³, וְאָמְרוּ: בּוֹאוּ וּנְבַרְךָ בְּרִפְת הַמִּזוֹן!
 או: בּוֹאוּ וּנְגַדְשׁ קִדּוּשׁ הַיּוֹם³⁴! - נֶאֱסַר לְעִלְיָהֶם³⁵

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר אהבה - הלכות ברכות עא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

56) שאחרי סעודתם לפני ברכת המזון קובעים את עצמם לשתיית יין, והקזה - מפורש במסכת שבת דף קכט עמוד א שהיו שותים אחרי הקזה לרפואה. ובית המרחץ - מרומז בנדריים דף לח עמוד ב ובנוסח התלמוד שלפנינו (ברכות דף מב עמוד ב) הוסיפו: "הקזה ובית המרחץ, שאדם קובע סעודתו אחריהם על היין", והיא הוספת הגאונים (רא"ש). 57) לפני התחלת הסעודה, מנהגם היה לשתות יין לפני האכילה משום תיאבון (ברכות דף מג עמוד א). 58) (שם, דף מב עמוד ב) הואיל וידע שישתה יין לאחר הסעודה - דעתו עליו מתחילה בשעת ברכה. 59) שהואיל ואין קביעותו בכך לא הייתה עליו דעתו מתחילה (שם). ויין שבתוך הסעודה מברך עליו "בורא פרי הגפן" ואין ברכת הפת פוטרתו, מפני שחשוב הוא, שהרי גורם ברכה לעצמו (שם עמוד ב) כלומר: בכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף על פי שלא היו צריכים לשתותו, כגון: "קידוש" ו"ברכת אירוסין" (רש"י שם). אולם ברכת היין שלפני המזון פוטרתו וכן יין של קידוש פוטרו (אורח חיים סימן קעד סעיף ג). 60) ואין האחד מוציא את כולם. 61) שאין לב המסובים אל המברך אלא לבלוע (ברכות דף מג עמוד א). 62) שהראשון בא רק לשרות המזון שבמעיו ואינו חשוב לפטור את השני (שם דף מב עמוד ב).

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

1) מי החייב בכרכת הזימון; ברכת הסועד בבית חתנים וכן סעודה שעושים אותה אחר הנישואין מחמת הנישואין.

21 א. נָשִׁים וְעֶבְרִים חֲבִיבֵי בְּכֻרְתָּ הַמְּזוּן.² וְסִפֵּק יֵשׁ
22 בְּדָבָר אִם הֵן חֲבִיבֵי מִן הַתּוֹרָה, לְפִי שְׂאִין קְבוּעַ לָהּ
23 זְמַן,³ או אֵינֶם חֲבִיבֵי מִן הַתּוֹרָה.⁴ לְפִיכֵן אֵין
24 מוֹצִיאִין אֶת הַגְּדוֹלִים יְדֵי חוֹבְתָן.⁵ אָבָל הַקְּטָנִים
25 חֲבִיבֵי בְּכֻרְתָּ הַמְּזוּן מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים,⁶ פְּדֵי לְחַנְּךָן
26 בְּמִצְוֹת.

2) ברכות כ, ע"ב. 3) שאחרי כל אכילה בין ביום ובין בלילה מצוה לברך, וכל מצוה שאין לה זמן קבוע - נשים חייבות (קידושין כט). 4) מפני שנאמר בה: על הארץ הטובה אשר נתן לך (דברים ח, י) והארץ לא ניתנה לבנות להתחלק (ברכות שם וברש"י). 5) שכבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"א), שהמברך החייב רק מדברי סופרים - אינו מוציא את החייב מן התורה. 6) כלומר: זה ודאי שאין הקטנים חייבים לברך אלא מדברי סופרים בלבד.

27 ב. שְׁלֹשָׁה שְׂאֵכְלוּ פֶת פְּאָחַד, חֲבִיבֵי לְבָרָה בְּרַפְתָּ
28 הַזְּמוּן⁷ קִדְּם בְּרַפְתָּ הַמְּזוּן. וְאֵי־זוּ הִיא בְּרַפְתָּ הַזְּמוּן?
29 אִם הִיוּ הָאוֹכְלִים מְשַׁלְּשָׁה עַד עֲשָׂרָה - מְבָרֵךְ אָחִד
30 מֵהֶם וְאוֹמֵר: נְבָרַךְ⁸ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ! וְהַפֵּל עוֹנִין:
31 בְּרוּךְ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ וּבְטוֹבוּ חֲיִינוּ;⁹ וְהוּא חוֹזֵר
32 וּמְבָרֵךְ: בְּרוּךְ שְׂאֵכְלָנוּ מְשָׁלוּ וּבְטוֹבוּ חֲיִינוּ.¹⁰

7) שאחד מהם מזמין את חבריו לברך עמו כאחד בלשון רבים, כמבואר בסמוך. וחז"ל (ברכות מה). סמכוה על הפסוק: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדיו (תהלים לד, ג), גדלו - הרי שנים, אתי - הרי שלשה. שבזמן ששלשתם

1 לְפָנָיו בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה אֵינֶם הַמֵּים שְׂשֻׁתָּה, מְפָנִי
2 שְׁלֵכָה נִתְּפֵן תַּחֲלָה.⁴⁷

42) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). 43) או נאבד, ראה אורח חיים סימן רו. 44) (ירושלמי שם), כי כשבירך לא הייתה דעתו אלא על זה שבידו. 45) (שם) "שהרי הכתוב מצווה ואומר: ליראה את השם הנכבד והנורא (דברים כח, נח) ובכלל יראתו שלא יזכירו לבטלה, לפיכך, אם טעה הלשון והוציא שם לבטלה ימהר מייד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא ייזכר לבטלה" (לשון רבינו הלכות שבועות פרק יב, הלכה יא). ואם אמר ברוך אתה ה' ועוד לא אמר "אלוקינו" יסיים: "למדני חוקך" (תהילים פרק קיט, פסוק יב) שנראה כקורא פסוק, ואין כאן מוציא שם-שמים לבטלה (הגהות מיימוניות). 46) תעלה, שממיה שוטפים. 47) למים שיבואו בסוף ברכתו (ירושלמי שם).

3 י.א. דְּבָרִים הַבָּאִים בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, וְהֵן מְחַמַּת
4 הַסְּעוּדָה,⁴⁸ אֵינֶן צְרִיכִין בְּרָכָה לְפָנֵיהֶם⁴⁹ וְלֹא
5 לְאַחֲרֵיהֶם; אֲלֹא בְּרַפְתָּ "הַמוֹצִיא" שֶׁבְּתַחֲלָה וּבְרַפְתָּ
6 הַמְּזוּן שֶׁבְּסוֹף פּוֹטֵרֵת הַכֹּל, שֶׁהַפֵּל לְסְעוּדָה.⁵⁰
7 וּדְבָרִים שְׂאֵינֶן מְחַמַּת הַסְּעוּדָה,⁵¹ שְׂבֵאוּ בְּתוֹךְ
8 הַסְּעוּדָה, טְעוּנִין בְּרָכָה לְפָנֵיהֶם⁵² וְלֹא לְאַחֲרֵיהֶם.⁵³
9 וּדְבָרִים הַבָּאִים לְאַחַר הַסְּעוּדָה⁵⁴ - בֵּין מְחַמַּת
10 הַסְּעוּדָה, בֵּין שְׂלֹא מְחַמַּת הַסְּעוּדָה - טְעוּנִין בְּרָכָה
11 לְפָנֵיהֶן וּלְאַחֲרֵיהֶם.⁵⁵

48) כגון, בשר ודגים שרגילים לאכלם עם הפת. 49) אפילו אם אכלם בלא פת. 50) לאכילת הפת. 51) כגון תאנים וענבים שאין רגילים ללפת בהם את הפת ואינם באים להשביע אלא לעכל את המאכל. 52) כיוון שאין הם מעיקר הסעודה אין ברכת הפת פוטרתם. 53) שברכת המזון פוטרת כל מה שבא בתוך הסעודה. 54) כלומר: כל אלה הדברים אם הובאו אחרי שמשכו את ידיהם מן הפת, כי היה מנהגם לאחר גמר סעודתם לקבוע עצמם לאכילת פירות וכל מיני פרפראות. 55) שאין ברכות "המוציא" וה"מזון" פוטרות אלא דברים הנאכלים בתוך עיקר הסעודה (ברכות דף מא עמוד ב וכפירוש התוספות שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואין הדין האחרון נוהג בימינו, כי אין אנו מושכים את ידינו מן הפת עד ברכת המזון (תוספות שם ואורח חיים סימן קעז סעיף ב).

12 י.ב. בְּשִׁפְתוֹת וּבִימֵים טוֹבִים, וּבְסְעוּדַת הַקְּזוֹת הַדָּם,
13 וּבְשַׁעַת שְׂעִיצָא מִן הַמְּרַחֵן, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן, שְׂאֵדָם
14 קוֹבֵעַ סְעוּדָתוֹ עַל הַיַּיִן⁵⁶ - אִם בְּרַךְ עַל הַיַּיִן שְׁלֵפְנֵי
15 הַמְּזוּן⁵⁷, פֶּטֵר אֶת הַיַּיִן שְׂשֻׁתָּה לְאַחַר הַמְּזוּן, קִדְּם
16 שְׂיִבְרָךְ בְּרַפְתָּ הַמְּזוּן⁵⁸; אָבָל בְּשֵׁאר הַיַּיִם, צְרִיף
17 לְחִזּוֹר וּלְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה עַל הַיַּיִן שֶׁל אַחַר הַמְּזוּן⁵⁹. בְּאֵ
18 לְהֵן יַיִן בְּתוֹךְ הַמְּזוּן - פֶּל אָחִד וְאָחִד מְבָרֵךְ
19 לְעַצְמוֹ⁶⁰, שְׂאִין בֵּית הַבְּלִיעָה פְּנוּי שְׂעִעְנוּ אָמֵן⁶¹;
20 וְאֵינוּ פּוֹטֵר אֶת הַיַּיִן שְׁלֹאֲחַר הַמְּזוּן.⁶²

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שבעה רקיעים הם: וילון, רקייע, שחקים... מעון... מעון - שבו כיתות של מלאכי השרת אמרות שירה לפני המקום" והשירה היא השמחה לפני ה', ככתוב (שופטים ט, יג): החדלתי את תירושי המשמח אלהים ואנשים, כי אומרים שירה על היין (אבודרהם הל' ברכות נישואין). (17) כגון שאמר החתן לקרואים: הנכם מוזמנים לסעודה בקשר עם שמחת נשואי. (18) ובזמן הזה, ערבה כל שמחה ואין אנו מברכים "שהשמחה במעוננו" אלא בשבעת ימי המשתה בלבד (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע אה"ע ס"ב).

- 21 ו. הפל חֲבִיבִין בְּרִכַּת הַזְּמֻן, כְּדֶרֶךְ שְׁחִיבִין בְּרִכַּת הַמְּזֻזֵן. אֶפְלוּ כִּהְנִים שְׁאֶכְלוּ קֶדְשֵׁי הַקֹּדְשִׁים¹⁹
- 22 בְּעֶזְרָה²⁰; וְכֵן כִּהְנִים וַיִּשְׂרְאֵלִים שְׁאֶכְלוּ כְּאֶחָד,
- 23 וְאֶכְלוּ הַכֹּהֲנִים תְּרוּמָה וַיִּשְׂרְאֵל חֲלִיזִין²¹ - חֲבִיבִין
- 24 בְּזִמְזוּן²², כְּחִיבִין בְּרִכַּת הַמְּזֻזֵן²³.

(19) כגון שירי מנחות שהן קדשי קדשים. (20) חצר המקדש שהיא מקום אכילתם, אע"פ שיש מצוה באכילתם, ככתוב (שמות כט, לג): ואכלו אותם אשר כופר בהם - הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, והיה מקום לומר, שאין זה בכלל "ואכלת" שמשמעה אכילת רשות, בכל זאת "ושבעת" כתוב, כל שהוא שבע (ערכין ד). ויש מפרשים: הואיל ואסור לשבת בעזרה (יומא כה.) והכהנים אוכלים קדשיהם בעמידה, הייתי אומר שאין כאן קביעות באכילתם ולא נתחייבו בזימון הנוהג רק באכילה בחבורה, משמיעו שאין הישיבה מעכבת (אדר"ת, וראה ב'תוספות' לזבחים טז. ובמשנה למלך הלכות מעשה הקרבנות פ"י, ה"ג). (21) אע"פ שאין ישראל יכול לאכול בתרומתו של הכהן, כי זר אסור בתרומה. (22) הואיל והכהן יכול לאכול גם מן החולין שביד ישראל, הרי הוא מצטרף עמו לברכת הזימון (ערכין ד). חולין - תבואה שהורמו ממנה הפרשותיה כדין. ומכאן יש ללמוד, שאם כהן וישראלים אוכלים כאחד, הכהן אוכל תרומה, והישראלים אוכלים פת של גויים, והכהן נזהר מלאכול פת של גויים - שאינם מצטרפים לזימון, הואיל ואין האחד יכול לאכול משל חבירו (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח ס"י קצו, ס"ג). (23) ובכת"י התימנים, הנוסח: "נשים ועבדים וקטנים, חייבים בזימון כחייבין בברכת המזון".

- 26 ז. נָשִׁים וְעֲבָדִים וְקִטְנִים אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶן²⁴, אֲבָל
- 27 מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. וְלֹא תֵּהָא חֲבֹרָה שֶׁל נָשִׁים וְעֲבָדִים
- 28 וְקִטְנִים, מְפַנֵּי הַפְּרִיצוֹת²⁵; אֲבָל נָשִׁים מְזַמְּנוֹת
- 29 לְעַצְמָן²⁶ או עֲבָדִים לְעַצְמָן²⁷; וְהַלְבַּד שֶׁלֹּא יִזְמְנוּ
- 30 בְּשֵׁם²⁸. אַנְדְּרוּגִינוֹס²⁹ מְזַמֵּן לְמִינוּ, וְאֵינוּ מְזַמֵּן, לֹא
- 31 לְנָשִׁים וְלֹא לְאֲנָשִׁים, מְפַנֵּי שֶׁהוּא סָפֵק³⁰.
- 32 וְהַטְּמֻס³¹ אֵינוּ מְזַמֵּן כָּלֵל³². קֶטֶן הַיּוֹדֵעַ לְמִי
- 33 מְבָרְכִין, מְזַמְּנִין עֲלָיו, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כֶּהֱנִי שֶׁבַע
- 34 או כֶּהֱנִי שְׁמוֹנֶה³³; וּמְצַטְרֵף, בֵּין לְמִנְן שְׁלֹשָׁה, בֵּין
- 35 לְמִנְן עֶשְׂרֵה, לְזִמְן עֲלָיו³⁴. וְהַעֲפוּ"ם אֵין מְזַמְּנִין
- 36 עֲלָיו³⁵.

(24) אין מצרפים אותם לזימון (ברכות ז, ב). (25) של

מברכים את ה' כאחד, יש בזה משום הידור ורוממות שמו. מעין זה בפירוש המשנה לרבינו (ברכות ז, ב). ושנינו בברייתא (שם, מח:): "וברכת... את ה' אלהיך - זו ברכת הזימון". ולדעת ה'קריית ספר' הדברים מכוונים לזימון בעשרה שהוא בשם, וזימון בשלשה, ודאי אינו אלא מדברי סופרים. (8) ומדרך המוסר, לכל מי שיברך, שיטול רשות מן הגדולים המסובים עמו, ואומר ברשות רבותי נברך וכו' ('כל בו'). (9) ברכות נ, ע"א. ובמדרש בראשית רבה (פ' מג) אמרו: "היה אברהם אבינו מקבל את העוברים ואת השבים, ומשהיו אוכלים ושותים היה אומר להם: ברכו! והם אומרים לו: מה נאמר? והוא אומר להם: אמרו, ברוך אל עולם שאכלנו משלו". (וראה מסכת סוטה י:). (10) ברכות מו, ע"ב: "להיכן הוא חוזר? למקום שפסק" וכפירוש ה'תוספות' שם.

- 1 ג. וְאַחֲרֵיכֶן אוֹמְרֵי: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ
- 2 הָעוֹלָם, הֵזַן אֶת הָעוֹלָם כְּלוּ בְטוּבוֹ", עַד שְׁגוּמְרֵי
- 3 אַרְבַּע בְּרִכּוֹת¹¹, וְהֵן עוֹנִין אִמֵּן אַחַר כָּל בְּרִכָּה
- 4 וּבְרִכָּה¹².

(11) המנויות לעיל פ"ב, ה"א. (12) שכל העונה אמן אחר המברך, הרי זה כמברך (לעיל פ"א, ה"א). והוא הדין אם לא ענו אמן, אלא ששמעו כל הברכות - יצאו ידי חובתם. אלא שהעונה אמן שכרו גדול יותר (כסף-משנה).

- 5 ד. הֵיוּ הָאוֹכְלִין מְעַשְׂרֵה וְלִמְעָלָה - מְזַמְּנִין בְּשֵׁם¹³.
- 6 כִּיצַד? הַמְבָרֵךְ אוֹמְרֵי: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ¹⁴ שְׁאֶכְלוּנוּ
- 7 מִשְׁלוֹ, וְהֵן עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ, שְׁאֶכְלוּנוּ מִשְׁלוֹ
- 8 וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ, וְהוּא חוֹזֵר וְאוֹמְרֵי: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ,
- 9 שְׁאֶכְלוּנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חֲיִינוּ, וּמִתְחִיל בְּרִכַּת
- 10 הַמְּזֻזֵן¹⁵.

(13) ברכות מט, ע"ב. (14) ובשו"ע או"ח סימן קצב, כתוב: אין לומר לאלהינו בלמ"ד, אלא "אלהינו", כי לא מצינו למ"ד השימוש בברכה, וכן כתוב (תהלים ס', ה): ברכו עמים אלהינו. ורבינו נמשך אחרי לשון המשנה (ברכות פ"ז, ג) שכן היתה הגירסא לפניו, כדבריו בפירוש המשנה שם. (15) וסדר ברכת המזון, נמצא לקמן בנוסח "תפילות כל השנה" לרבינו.

- 11 ה. הַסּוֹעֵד בְּבֵית חֲתָנִים - מְשַׁיְתְּחִילוֹ לְהַתְּעַסֵּק
- 12 בְּצָרְכֵי סְעוּדַת נִשְׂוֵאִין וְלְהַכְיִנָּה, עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם
- 13 אַחַר הַנִּשְׂוֵאִין, מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ,
- 14 שְׁאֶכְלוּנוּ¹⁶ מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִים: בְּרוּךְ שֶׁהַשְּׂמִחָה
- 15 בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאֶכְלוּנוּ מִשְׁלוֹ וְכוּ'. וְאִם הָיוּ עֶשְׂרֵה,
- 16 מְבָרֵךְ: נְבָרֵךְ לְאֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה בְּמַעֲוֹנוֹ, שְׁאֶכְלוּנוּ
- 17 מִשְׁלוֹ, וְהֵם עוֹנִין: בְּרוּךְ אֱלֹהֵינוּ שֶׁהַשְּׂמִחָה וְכוּ'.
- 18 וְכֵן סְעוּדָה שְׁעוֹשִׁין אוֹתָהּ אַחַר הַנִּשְׂוֵאִין, מִחַמַּת
- 19 הַנִּשְׂוֵאִין, עַד שְׁנַיִם-עֶשְׂרֵי חֲדָשִׁים¹⁷, מְבָרֵךְ "שֶׁהַשְּׂמִחָה
- 20 בְּמַעֲוֹנוֹ"¹⁸.

(16) כתובות ח, ע"א. ובעל 'העיסור' כתב: תיקנו לומר "שהשמחה במעוננו", מפני שחז"ל אמרו (חגיגה יב:):

14 י. שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ כְּאַחַד, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁴⁴, וְכֵן
15 אַרְבָּעָה וְכֵן חֲמִשָּׁה⁴⁵. וְשֵׁשָׁה - יֵשׁ לָהֶם⁴⁶ לְחַלֵּק⁴⁷,
16 עַד עֶשְׂרִים⁴⁸. מִעֲשָׂרָה וְלִמְעַלָּה - אֵינָם רִשְׁאִים
17 לְחַלֵּק, עַד עֶשְׂרִים; שְׁכָל זְמַן שִׁיחֲלִקוּ, וְתִהְיֶה בְּרִפְת
18 הַזְּמַן לְכָל חֵלֶק וְחֵלֶק בְּזְמַן הַפֶּל, יֵשׁ לָהֶם לְחַלֵּק⁴⁹.

(44) לברך כל אחד בפני עצמו, שהרי נתחייבו בברכת הזימון. (45) אסור לשלשה מהם לזמן לעצמם, והשנים יברכו בלא זימון. (46) הרשות בידם אם ירצו (שו"ע או"ח סי' קצג, סעיף א). (47) שיזמנו שלשה לעצמם, ושלושה אחרים לעצמם. (48) ולא עשרה בכלל, שהרי בעשרה נתחייבו בזימון בשם, ואיך יחלקו ויזמנו בלא הזכרת השם. (49) ברכות נ, ע"א.

19 יא. שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם, שִׁבְּאוּ מְשַׁלֵּשׁ חֲבוּרוֹת שָׁל
20 שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁵⁰. וְאִם כָּבַר זְמַן
21 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם בְּחֲבוּרָה שְׁלוֹשׁ⁵¹ - רִשְׁאִין
22 לְחַלֵּק⁵², וְאֵינָן חֲיִבִין בְּזְמַן, שֶׁכָּבַר זְמַנוּ עֲלֵיהֶן⁵³.
23 שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּשְׁבּוּ לְאָכַל פֶּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁכָל אֶחָד
24 וְאֶחָד אוֹכֵל מִשְׁלוֹ, אֵינָן רִשְׁאִין לְחַלֵּק⁵⁴.

(50) שכבר חלה עליהם חובת זימון באכלם בחבורותיהם, ומברכים בזימון אע"פ שלא אכלו שלשתם יחד משנתחברו מחדש (ברכות נ). ומדובר כשאכלו כולם בבית אחד ושינו מקומם מפינה לפינה, כי אחרת מחוייב כל אחד מהם לחזור ולברך במקום שאכל. ראה לעיל פ"ד, ה"ה. וכך ביאר מרן ה'בית יוסף' (או"ח סי' קצג). (51) לא זימן ממש, אלא נצטרף לזימון, כגון שיצא לשוק והשנים הנשארים קראו לו וזימנו עליו. ראה בסמוך ה"ג. (52) אפילו אכלו שלשתם אחרי שנתחברו, הואיל ולא נועדו יחד בתחילת סעודתם (ראב"ד, וכן בפירוש 'תלמידי רבינו יונה' ברכות פ"ז). (53) 'ופרחה מהם חובת זימון' (ברכות נ). (54) כי אין הפת מצרפתם, אלא קביעתם לאכול בחבורה מחייבתם בזימון (שם).

25 יב. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלִין בְּבֵית אֶחָד - בְּזְמַן
26 שֶׁמְקַצְתָּן רוֹאִין אֱלוֹ אֶת אֱלוֹ, מְצַטְרְפִין לְזְמַן
27 אֶחָד⁵⁵; וְאִם לֹאוֹ - אֱלוֹ מְזַמְנִין לְעֶצְמָן וְאֱלוֹ מְזַמְנִין
28 לְעֶצְמָן. וְאִם יֵשׁ שְׁמֹשׁ אֶחָד בִּיגִיחָם, שֶׁהוּא הוֹלֵךְ
29 וּמְשַׁמֵּשׁ מִחֲבוּרָה זוֹ לְחֲבוּרָה זוֹ - מְצַטְרְפִין לְזְמַן
30 אֶחָד⁵⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין מְקַצֵּת אֱלוֹ רוֹאִין אֶת אֱלוֹ;
31 וְהוּא⁵⁷, שִׁישְׁמְעוּ שְׁתֵּיהֶן כָּל דְּבָרֵי הַמְּבָרָךְ⁵⁸
32 בְּבִארוֹ⁵⁹.

(55) שם. (56) שם, ע"ב. (57) ובלבד. (58) המזמן. (59) בבחירות (שם). והוא-הדין כשאכלו בחבורה אחת גדולה, כל שאין קול המברך נשמע היטב אין מצטרפים, ועליהם לזמן בחבורות קטנות (כסף-משנה).

33 יג. שְׁלֹשָׁה שְׁאָכְלוּ, וְיָצָא אֶחָד מֵהֶן לְשׁוּק - קוֹרְאִין
34 לוֹ, כִּדִּי שִׁיכְנוֹן לְשִׁמְעַ מֵה שֶׁהֵן אוֹמְרִים, וּמְזַמְנִין
35 עֲלֵיהֶם⁶⁰ וְהוּא בְּשׁוּק, וְיוֹצֵא יָדֵי חוֹבְתוֹ; וְלִכְשִׁיחֲזַר

עבדים בנשים, וכן של עבדים בקטנים (שם, מה:). (26) (שם). וכן אם אכלו עם אנשים, הן יוצאות בברכת הזימון של האנשים ('הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצט). (27) כנוסח כתי' התימנים. וכן הנוסח של ה'טור' או"ח (סימן קצט) בדברי רבינו. (28) כי אין דבר שבקדושה אלא בעשרה אנשים גדולים ובני חורין (לעיל פ"ח, ה"ד. וראה מגילה כג:). (29) יש לו סימני זכרות ונקבות כאחד. (30) תוספתא ברכות פ"ה. כי בריה בפני עצמה הוא, ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה (יבמות פג:). וגרוע הוא משניהם (כסף-משנה). (31) שאין לו לא סימני זכרות ולא סימני נקבות אלא אטום הוא (הל' אישות ב, כד). (32) אפילו לזימון (תוספתא ברכות, שם) כי טומטום לפעמים הוא נקרע (ע"י ניתוח) ונמצא זכר, ולפעמים נמצא נקבה, ולפיכך אינו מצטרף לבני מינו, שמה יקרעו הם וימצאו זכרים והוא ימצא נקבה (כסף-משנה). (33) ברכות מת, ע"א. (34) ואנו נוהגים שאין מצרפים קטן לזימון כלל, עד שיהא בן שלש-עשרה שנה (הגהות הרמ"א או"ח סי' קצט). (35) אע"פ שמל ועומד להתגייר, הואיל ולא סבל עדיין, גוי הוא (ברכות מז:). והשווה דברי רבינו הל' איסורי ביאה (פ"יג, ה"ו). וראה הל' תלמוד תורה (פ"ז, ה"ד) שאין מזמנים על המנודה ועל המוחרם.

1 ח. אֵין מְזַמְנִין, אֶלָּא עַל מִי שְׁאָכַל פֵּת פֶּת
2 וְלִמְעַלָּה³⁶. שְׁבָעָה שְׁאָכְלוּ פֶת, וְשִׁלְשָׁה אָכְלוּ עִמָּהֶן
3 יָרַק אוֹ צִיר³⁷ וְכִיּוֹצֵא בָהֶן - מְצַטְרְפִין לְזְמַן בְּשֵׁם;
4 וְהוּא שִׁיחֲזַר הַמְּבָרָךְ מֵאוֹכְלֵי הַפֶּת. אָכַל שֵׁשָׁה
5 שְׁאָכְלוּ פֶת וְאַרְבָּעָה יָרַק, אֵין מְצַטְרְפִין, עַד שִׁיחֲזִירוּ
6 אוֹכְלֵי הַפֶּת רֵב הַנֶּכְרִי³⁸. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
7 בְּעֶשְׂרָה, אָכַל בְּשִׁלְשָׁה, צָרִיף שִׁיאָכְלוּ כָּל אֶחָד
8 וְאֶחָד מֵהֶן פֵּתִית³⁹ פֶּת, וְאַחֲרֵי-כֵן מְזַמְנִין.

(36) ברכות פ"ז, מ"א. ידובר כאן בזימון שלשה, כמבואר בסוף ההלכה. (37) מיין היוצא ממאכלים כבושים או מלוחים. ובלשון התלמוד (שם, מת). הנוסח: "אפילו לא טבל עמהם אלא בציר". (38) והוא משבעה ולמעלה (שם). (39) ר"ף, שם.

9 ט. שְׁנַיִם שְׁאָכְלוּ, וְגִמְרוּ מְלֶאכֶל, וּבָא שְׁלִישִׁי וְאָכַל
10 - אִם יְכוֹלִין לְאָכַל עִמּוֹ⁴⁰ כָּל-שֶׁהוּא, וְאָפְלוּ מִשְׁאָר
11 אָכְלִין⁴¹, מְצַטְרְף עִמָּהֶן⁴². וְחָכֵם גְּדוֹל שֶׁבְּמִסְבִּין הוּא
12 שֶׁמְבָרָךְ לְכֻלָּם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא בָּא אֶלָּא
13 בְּאַחֲרוֹנָה⁴³.

(40) שאין בטנם מלאה. (41) שאינם דברי פת, אלא באים לקינוח סעודה בעלמא. (42) ברכות מז, ע"א. אבל אם כבר אמרו: "הב לנו ונברך", הסיחו דעתם מלאכול, ואין השלישי מצטרף עמהם, וכן אם כבר נטלו מים אחרונים ('הגהות מיימוניות'). (43) שם. אמנם הרשות בידו למחול על כבודו וליתן לאחרים לברך, כמבואר שם. וכן מצוה להקדים כהן תלמיד חכם, שנאמר: וקדשתו (ויקרא כא, ח) - "לכל דבר שבקדושה, לפתוח ראשון ולברך ראשון" (גיטין נט:). וכן נפסק להלכה (שו"ע אורח חיים סי' רא).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

72) ברכות מה, ע"ב. ואינו אומר: "שאכלנו משלו", שהרי לא אכל עמהם, ואם הם עשרה ומצא את המברך אומר: "נברך אלהינו שאכלנו משלו", הוא עונה: "ברוך הוא אלהינו ומבורך שמו וכו' (הגהות מיימוניות', וכן בשו"ע או"ח סי' קצח). (73) ברכות מה, ע"ב.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) נטילת ידיים לפת ולכל דבר שטיבולו במשקה; דין מים אחרונים ולמה תיקנום; ארבעה דברים שהנטול ידיו צריך להיזהר בהם.

- א. פֶּל הָאוֹכֵל הַפֶּת שֶׁמְבַרְכִין עָלָיו "הַמוֹצֵיא", צָרִיף 26
 נְטִילַת יָדַיִם תְּחִלָּה וְסוּף². וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהִיא פֶּת 27
 חֲלִיץ³, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין יָדָיו מְלַכְלָכוֹת⁴, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ 28
 לָהֶן טַמְאָה⁵ - לֹא יֹאכֵל עַד שֶׁיִּטַּל שְׁתֵּי יָדָיו⁶. וְכֵן 29
 פֶּל דָּבָר שֶׁטְּבוּלוֹ בְּמַשְׁקִין⁷, צָרִיף נְטִילַת יָדַיִם⁸ 30
 תְּחִלָּה⁹. 31

2) לפני האכילה ואחריה (חגיגה יח; ; חולין קו). 3) שאין הידים שהן שניות לטומאה פוסלות בהן, כי כלל הוא אין שלישי לטומאה בחולין, (וקל-יחומר לפת של תרומה, שהשני עושה בה שלישי לטומאה). 4) שיצטרכו נטילה משום נקיות. 5) שלא נגעו ידיו בשום דבר טמא שיטמאן. 6) משום סרך תרומה, כי סתם ידים פוסלות את התרומה אם לא נטלן. 7) סתם ידים עסקניות הן, ונוגעות בשרו, ונגאי הוא לתרומה אם יגע בה בידיים מזהמות, והיא נמאסת על אוכליה (שבת יד. וברש"י שם). וכדי שיתרגלו אוכלי תרומה ליטול ידיהם, תיקנוה אף בחולין (חולין קו). וחז"ל סמכוה על הפסוק: וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שוטף במים... וטמא עד הערב (ויקרא טו, יא) וכי מי שנגע בזב אינו טעון אלא שטיפת ידים במים, והרי כל גופו טעון טבילה? אלא כך אמר הכתוב: הנוגע בזב, ומי שאינו שוטף את ידיו - שניהם טמאים, זה כדנינו וזה כדנינו (שם). 7) אפילו פירות וירקות, אם טבלם במשקין כגון מים יין שמן דבש וחלב, ועוד המשקין עליהם. 8) פסחים קטו, ע"א. מפני שהמשקין הנוגעים בסתם ידים נעשים ראשון לטומאה ומטמאים אפילו בחולין (פרה פ"ח, מ"ז) החמירו בהם (רש"י שם). ולפיכך אנו נוטלים ידינו בסדר ליל הפסח לאכילת ירק שאנו טובלים אותו במשקה. השווה הל' חמץ ומצה (פ"ח, ה"א-ב). 9) אבל לא לאחריו, כי הטעם של 'מים אחרונים' המבואר בסמוך ה"ג, אינו שייך בו.

- ב. פֶּל הַנוֹטֵל יָדָיו - בֵּין לְאֹכִילָהּ, בֵּין לְקִרְיַאת 32
 שְׁמַע¹⁰, בֵּין לְתַפְלָה¹¹ - מְבַרְךְ תְּחִלָּה: אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ 33
 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל נְטִילַת יָדַיִם¹²; שְׁזָרָנוּ¹³ מִצְּנוֹת 34
 חֻקִּים, שֶׁנִּצְטַטְּוּנוּ מִן הַתּוֹרָה לְשִׁמְעַ מִהָיָה¹⁴, 35
 שֶׁנֶּאֱמַר: עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרָה¹⁵. וּמִיָּם אַחֲרוֹנִים 36
 אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶן, שֶׁאֵינָם אֵלָּא מִפְּנֵי הַסְּפָנָה¹⁶. 37
 וְלִפְיֶקֶף¹⁷ חֵיב אָדָם לְהִזָּהֵר בָּהֶן בְּיֹתֵר¹⁸. 38

10) ראה לעיל הלכות קריאת-שמע (פ"ג, ה"א). 11) לעיל הל' תפילה (פ"ד, ה"ב). 12) לפי שצריך ליטול ידיו מן הכלי (ראה לקמן ה"ו) והכלי המיוחד לנטילת ידים שמו

- 1 לְבִיתוֹ, יִחָזֵר וְיִבְרַךְ בְּרִפְת הַמְּזוּן לְעַצְמוֹ. אֲבָל עֲשֶׂרָה 1
 שֶׁאֲכָלוּ, וְיִצָּא אֶחָד מֵהֶן לְשׂוּק - אֵין מְזַמְּנִין עָלָיו, 2
 עַד שֶׁיִּחָזֵר לְמִקְוֵמוֹ וְיֵשֵׁב עִמָּהֶן⁶¹. 3

60) ובמקום מעמדו עונה עמהם ברכת הזימון (ברכות מה:); ובפירוש רבינו יונה שם. 61) שם. כיון שצריכים להזכיר שם שמים (לעיל ה"ד) אין זה כבודו להזכירו בפחות מעשרה ובמקום אחד.

- י.ד. שְׁלֹשָׁה שֶׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד, וְקָדַם אֶחָד מֵהֶן וְיִבְרַךְ 4
 לְעַצְמוֹ⁶² - מְזַמְּנִין עָלָיו; וְיִצָּאוּ הַשְּׁנַיִם יָדֵי חוֹבֵת 5
 זְמוּן, וְהוּא לֹא יִצָּא בְּזְמוּן זֶה, שֶׁאֵין זְמוּן לְמַפְרַע⁶³. 6

62) בלא זימון. 63) משבירך ברכת המזון (ברכות ג.).

- טו. שְׁנַיִם שֶׁאֲכָלוּ כְּאֶחָד - פֶּל אֶחָד וְאֶחָד מְבַרְךְ 7
 לְעַצְמוֹ⁶⁴. וְאִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן יוֹדֵעַ וְאֶחָד אֵינוֹ יוֹדֵעַ 8
 - זֶה שִׁוִּידַע מְבַרְךְ בְּקוֹל רֵם, וְהַשְּׁנַיִם עוֹנֶה אִמֵּן אַחַר 9
 פֶּל בְּרָכָה וְיִבְרָכָה, וְיִצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ⁶⁵. וּבִן⁶⁶ מְבַרְךְ 10
 לְאָבִיו, וְעָבַד מְבַרְךְ לְרַבּוֹ, וְאִשָּׁה מְבַרְכַת לְבַעְלָהּ, 11
 וְיִצָּאִין יָדֵי חוֹבְתָן. אֲבָל אִמְרוּ חֻקִּים: תְּבוּא 12
 מֵאֲרָה⁶⁷ לְמִי שֶׁאֲשַׁתּוֹ וּבְנֵי מְבַרְכִין⁶⁸. 13

64) שם, מה, ע"ב. אע"פ שבברכת המוציא פוטר אחד את חבריו. והטעם, כי הואיל והם יושבים לאכול יחד, דעתם להצטרף אחד בברכת חבריו, אבל בברכת המזון שהיא בגמר הסעודה בטל הקבע ומסתלקים זה מזה ('תוספות' שם; שו"ע או"ח סי' קצג). 65) שאז הוא כמברך בעצמו (לעיל פ"א, ה"יא). 66) קטן, פחות משלש-עשרה שנה. 67) קללה. 68) שלא למד, ואם למד תבוא לו מארה שמבזה את קונו לעשות שלוחים כאלה (סוכה לח. וברש"י). ובירושלמי (שם, פ"ג, ה"ט) אמרו: "תבוא מארה לבן עשרים שצריך לבן עשר".

- טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוֹרִים שֶׁיִּצָּאוּ יָדֵי חוֹבְתָן? בְּזִמְן 14
 שֶׁאֲכָלוּ וְלֹא שָׁבְעוּ, שֶׁהֵן חֵיבִים לְבָרַךְ מְדַבְרֵי 15
 סוּפְרִים⁶⁹, וְלִפְיֶקֶף מוֹצֵיאִין אוֹתָן קֶטֶן אוֹ עָבַד אוֹ 16
 אִשָּׁה מִיָּדֵי חוֹבְתָן⁷⁰; אֲבָל אִם אֲכָל וְשָׁבַע, שֶׁהוּא 17
 חֵיב בְּבִרְכַת הַמְּזוּן מִן הַתּוֹרָה - בֵּין אִשָּׁה, בֵּין קֶטֶן 18
 אוֹ עָבַד, אֵין מוֹצֵיאִין אוֹתָן, שֶׁפֶל הַחֵיב בְּדָבָר מִן 19
 הַתּוֹרָה, אֵין מוֹצֵיאִין אוֹתָן מִיָּדֵי חוֹבְתָן, אֵלָּא הַחֵיב 20
 בְּאוֹתוֹ דָּבָר מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹתוֹ⁷¹. 21

69) ראה לעיל פ"א, ה"א. 70) שגם הם מחוייבים לברך מדברי סופרים בלבד כמותם. 71) ברכות כ, ע"ב. וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. וכן הדין בשני גדולים, שאחד מהם אכל ולא שבע והשני אכל לשבעה, אין האחד הבלתי שבע מוציא את השבע, וכמבואר מתשובת רבינו הנזכרת לעיל.

- זו. הַנִּכְנָס אֶצֶל אַחֲרִים, וּמִצָּאֵן מְבַרְכִין בְּבִרְכַת 22
 הַזְּמוּן: אִם מִצָּא הַמְּבַרְךְ אוֹמֵר "וְיִבְרַךְ" - הוּא עוֹנֶה 23
 "בְּרוּךְ הוּא וּמְבַרְךְ⁷²"; וְאִם מִצָּא הָאוֹכֵלִים עוֹנִין 24
 "בְּרוּךְ שֶׁאֲכָלוּ מִשְׁלוֹ" - הוּא עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן אִמֵּן⁷³. 25

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר אהבה - הלכות ברכות עה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

29) בטבילת הגוף, כגון בצק או טיט המודבקים על בשר אדם ומבדילים בינו למים, שלא עלתה לו טבילתו ונשאר טמא כמו שהיה. וכל הדברים החוצצים - מנויים בהל' מקואות פ"א-ב. 30) חולין קו, ע"ב. 31) המשלים. 32) ששיעורו ארבעים סאה, כגון השלג והברד וטיט הנדוק שנפלה מהם סאה אחת לתוך מקוה של שלשים ותשע סאה השלימתו, והרי המקוה כשר ושלם (מלשון רבינו הל' מקואות פ"ז, ה"ג). 33) זבחים כב, ע"א.

ה. פל הצריך נטילת ידים, והטביל ידיו במי מקוה³⁴ 15
- אינו צריך דבר אחר³⁵. ואם הטבילין במים שאין 16
בהם שיעור מקוה³⁶, או במים שאובין שבקרקע³⁷ - 17
לא עשה כלום, שאין המים שאובין מטבילין את 18
הידיים אלא בנטילה³⁸. 19

34) שיש בהם ארבעים סאה. 35) לא הגבחה ידים הנזכרת בסמוך הלכה טז, ולא ניגוב ידים הנזכר לקמן ה"כ (תוספתא ידים פ"ב). 36) ודוקא במים שאינם נובעים, אבל מי מעין מטהרים את הידים בטבילה, כל שיש בהם כדי לכסות את הידים בבת אחת (כסף-משנה על-פי דברי רבינו בהל' מקואות פ"ט, ה"ח). 37) שנשאבו בכלי ונשפכו לתוך הקרקע. 38) תוספתא מקואות פ"א. ודוקא שנשפכו ישר מהכלים לתוך בור הקרקע, אבל אם נשפכו מן הכלים על הארץ וממנה נמשכו והגיעו לתוך הבור שבקרקע - הרי הם "שאובים שהמשיכום" וכשרים לטבילת ידים (כסף-משנה).

ו. פל הנוטל ידיו, צריך להזהר בארבעה דברים: 20
במים עצמן, שלא יהיו פסולין לנטילת ידם³⁹, 21
ובשעור, שיהיה בהן רביעית לכל שתי ידים, ובכלי, 22
שהיה המים שנוטלין בהן בכלי, ובנוטל, שהיהו 23
המים באין מפתח נותן. 24

39) מבואר בסמוך ה"ז. וכן שאר הדברים מתוארים והולכים בהלכות הבאות.

ז. ארבעה דברים פוסלין את המים: שנוי מראה, 25
וגלוי, ועשית מלאכה בהן, והפסד, שמונע את 26
הבהמה מלשתות מהן⁴⁰. כיצד? מים שגשפתנו 27
מראיתן - בין בכלים, בין בקרקעות, בין מחמת דבר 28
שנפל לתוכן⁴¹, בין מחמת מקומן - הרי אלו 29
פסולין⁴². וכן אם נתגלו גלוי האוסר אותן משתיה⁴³ 30
- נפסלו לנטילת ידם⁴⁴. 31

40) כגון שהיו מרים או ריחם רע, כמבואר בסמוך ה"ט. 41) כגון הדיו וקנקנתום (ידים פ"א, מ"ג). 42) חולין קז, ע"א. שצריך שיהיה בהם מראה מים, כמו במימי הכיור, שנאמר בהם (שמות ל, ג): ירחצו מים, ואם נשתנו מראיהם - פסולים (סוטה טו:), כי "מים" בהווייתם משמע (ב"י או"ח סי' קס בשם הרא"ה). 43) שמא שתה מהם נחש, והטיל בהם ארסו (ע"ז ל:). והשווה הל' רוצח ושמירת נפש פ"א, ה"ריד. 44) ע"ז, שם. וכיום שאין אנו חוששים לגילוי (שאינן נחשים מצויים בינינו) כשרים אף לנטילה ('טור' או"ח סי' קס).

"נטלא" בלשון חז"ל (חולין קז), לפיכך תיקנו לומר: "נטילת ידים" ולא "רחיצת ידים" (רא"ש למס' ברכות פרק ט, וראה לקמן הלכה ט"ז בבבאורנו). 13) נטילה זו. 14) חולין קו, ע"א. 15) והרי זה כאילו ציוונו הקב"ה בעצמו (שבת כג.). 16) כמבואר בסמוך ה"ג. "ודברים שהם משום סכנה אין מברכים עליהם, הא למה זה דומה? למי שסינן את המים ואחר-כך שתה בלילה - מפני סכנת עלוקה, שאינו מברך וצונו לסנן את המים" (לשון רבינו לקמן פרק יא, ה"ד). וכן דעת רב עמרם גאון, מובאת ב'רבינו יונה' לברכות פ"ח. 17) הואיל והם באים למנוע סכנה. 18) ע"פ הכלל: "חמורה סכנה מאיסור" (חולין י.).

ג. נטילת ידים בין תבשיל לתבשיל - רשות¹⁹: רצה 1
- נוטל, רצה - אינו נוטל. ופרות של חלין אינן 2
צריכין נטילת ידים, בין בתחלה, בין בסוף²⁰. וכל 3
הנוטל ידיו לפרות, הרי זה מגסי הרוח²¹. פל פת 4
שהמלח ב²², צריך נטילת ידים באחרונה, שפא יש 5
בו מלח סדומית, או מלח שטבעו כמלח סדומית, 6
ויצביר ידיו על עיניו ויסמא. מפני זה חזבין לטל 7
ידים בסוף פל סעודה, מפני המלח²³. ובמחנה²⁴ 8
פטורים מנטילת ידים בתחלה, מפני שהן טרודים 9
במלחמה²⁵; וחזבין באחרונה, מפני הסכנה. 10

19) שם, קה, ע"ב. וראה הל' מאכלות אסורות (פ"ט, ה"כו). והרא"ש היה רגיל ליטול ידיו בין בשר לדגים משום סכנה ('טור' או"ח סי' קעג, ע"פ דברי התלמוד פסחים עו:). ואנו נוהגים לאכול דבר ביניהם ולשתות, משום קינוח הפה והדחתו (יר"ד סי' קטו. ס"ג). 20) חולין קו, ע"א. ולא גזרו בהם משום סרך תרומה, מפני שאין תרומת פירות מן התורה אלא הענבים אחרי שיעשה מהם יין, והזיתים אחרי שיעשה מהם שמן, כמו שכתוב: ראשית דגן תירושך ויצהרך (דברים יח, ד) 'רבינו יונה' לברכות פ"ח. 21) הגאונותנים. כי מראה בזה שהוא מדקדק במצוות למעלה מן המדה (חולין שם). ודוקא שנוטלן בתורת חיוב, אבל אם נטלן משום נקיות, שלא היו ידיו נקיות - מותר (או"ח סי' קנח, ס"ה). 22) ובכת"י התימנים, הנוסח: "כל את המלח צריך נטילת ידים" וכו', ופירושו מדד (כלשון הכתוב ישעיה מ, יב: וכל בשליש עפר הארץ) מלח אף-על-פי שלא אכלו. ונוסח זה מכוון ע"פ דברי התלמוד (חולין קה:). 23) וחכמינו אמרו (ברכות מ:): "אחר כל אכילתך אכול מלח". 24) היוצא למלחמה. 25) ואין מטריחים עליהם לבקש מים (עירובין פ"א, מ"י. וכלשון "פירוש המשנה" שם). 26) עירובין יז, ע"ב.

ד. עד היכן היא נטילת ידים? עד הפרק²⁷. וכן 11
שעור המים? רביעית לכל שתי ידים²⁸. וכל 12
שחוצצים בטבילה²⁹, חוצץ בנטילת ידם³⁰. וכל 13
העולה³¹ למדת מקוה³², עולה לשעור רביעית³³. 14

27) מקום חיבור היד והזרוע (חולין קו:). וכרי"ף לברכות פ"ח. 28) ידים פ"א, מ"א; חולין קז. ושיעור רביעית, נתבאר בבבאורנו לעיל הל' קריאת שמע פ"ג, ה"י.

ידיהם. (64) אע"פ שהמים העליונים נטמאו בידים העליונות, הן חוזרות ומטהרות את הידיים התחתונות, מפני שכולן נידונות כיד אחת (שם, פרק ד, וכמו שפירש רבינו שם). (65) שלא ידחקו ידיהם זו תחת זו. (66) חולין קז, ע"א. וראה "פירוש המשנה" לרבינו (ידיים פרק א, משנה א).

יא. אין נוטלין מים לידים, לא בדפנות הפלים⁶⁷, ולא בשולי המחיצ⁶⁸, ולא בחרסים⁶⁹, ולא במגופות⁷⁰ החבית. ואם תקן המגופה⁷¹ לנטילה, נוטלין ממנה לידים. וכן החמת⁷² שתקנה⁷³, נוטלין ממנה לידים. אבל שק וקפה⁷⁴ שתקנה⁷⁵ - אין נוטלין מהן לידים⁷⁶. ולא יתן לחברו בחפניו, שאין חפניו פלי⁷⁷. וכלים שנשברו שבירה המטהרת אותן מידי טמאה⁷⁸, אין נותנין בהם לידים, מפני שהן שברי כלים⁷⁹.

(67) שנשברו, ויש בדפנותיהם לקבל מים, אבל מתוך שאינם מקבלים אלא מסומכים (שם בא להושיבם בלא סמיכה על דבר אחר, היו מימיהם נשפכים) אין בית קיבולם חשוב כשאר כלים בעלי בית קיבול. (68) כלי חרס גדול הנקרא בערבית אל מחגייר, ובשוליו בולט כדמות בית יד והוא חקוק להכניס בו היד בעת הגבהת המחץ (מפירוש המשנה לרבינו, כלים פ"ב, מ"ג). ומתוך שלא נעשה לקבלת מים אין נוטלים בו. (69) שברי כלי חרס, שאינם מקבלים מים אלא כשהם מסומכים. (השווה הל' כלים פרק יח, ה"י). (70) מכסה שעל פי החבית, ואע"פ שיש לה בית קיבול, אבל מתוך שבסיסה משופע אינה מקבלת מים אלא מסומכת (ידיים פ"א, מ"ב). (71) שהרחיבה מלמטה והיא מקבלת רביעית מים אע"פ שאינה מסומכת (חולין קז). (72) נאד של עור. (73) שעשה לה בית מושב. (74) סל. (75) שהתקינן לשבת בלא סמיכה וזיפתם בזפת עד שהם מקבלים מים. (76) לפי שאינם עשויים לקבל מים אלא דברים יבשים בלבד (חולין שם). (77) מס' ידיים, שם. (78) כגון כלי חרס שניקב "ככונס משקה" (שם מושיבו על המשקין נכנסים לתוכו דרך הנקב) שנטהר מידי טומאתו (חולין קז). ושאר הכלים כל אחד לפי שיעורו המפורש בהלכות כלים פרק יט. ואין הדברים אמורים אלא שניקב הכלי בשוליו או בדפניו למטה, שאינו מקבל רביעית מים אבל אם לא ניקב אלא באמצע הדופן ומקבל רביעית מים למטה מן הנקב, מותר ליטול ידיו דרך הנקב אבל לא דרך פיו, שלמעלה מן הנקב אינו חשוב כלי (שו"ע א"ח סי' קנט, פ"ב). (79) וכשם שבטלו מתורת כלים לענין קבלת טומאה, כך אינם נקראים כלים לענין נטילת ידיים.

יב. בקל הפלים נוטלים לידים, וּאִפְלוּ פְּלִי גְּלִילִים⁸⁰ וּכְלֵי אֲדָמָה⁸¹; וְהוּא שִׁיְהוּ שְׁלָמִים. פְּלִי שְׂאִינֹו מְחֻזֵּק רְבִיעִית⁸² או אֵין בֹּו רְבִיעִית, אֵין נֹתְנִין מְמַנֹּו לִידֵים⁸³.

(80) עשויים מגללי בקר. (81) כלי חרס שלא הוסקו בכבשן, אע"פ שאינם חשובים כלים לענין קבלת טומאה, ראויים הם לנטילת ידיים הואיל ושלמים הם (ידיים פ"א, מ"ב). (82) אע"פ שמחזיק רביעית. (83) חולין קז, ע"א.

ח. כֹּל מִים שֶׁנַּעֲשָׂה בָהֶן מְלֶאכָה, נַעֲשֹׂו שׁוֹפְכִין, וּפְסוּלִין לְנִטְלֵת יָדִים. כִּיצַד? מִים שְׂאוּבִין⁴⁵ שֶׁהִדִּיחַ בָּהֶן פְּלִים או שֶׁשָּׂרָה בָּהֶם פֶּתוּ, וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה - בֵּין בְּכֵלִים, בֵּין בְּמִקְרָעוֹת - פְּסוּלִין לְנִטְלֵת יָדִים⁴⁶. הִדִּיחַ בָּהֶן פְּלִים מוֹדְחִין או חֲדָשִׁים - לא פְּסוּלִין⁴⁷. מִים שֶׁהִנְחִיתוּם⁴⁸ מְטַבֵּל בָּהֶן אֶת הַכַּעֲכִים⁴⁹ - פְּסוּלִין, וְשֶׁהוּא חוֹפֵן מִהֶן בְּשַׁעַת לִישָׁה⁵⁰ - פְּשָׁרִים; שֶׁהַמִּים שֶׁבְּחַפְּנֵיו הֵן שֶׁנַּעֲשֹׂו בָּהֶן מְלֶאכָה, אֲבָל הַמִּים שֶׁחָפֵן מֵהֶם הֵרִי הֵן בְּכִשְׁרוֹתָן⁵¹.

(45) פרט למי מעין או מקוה שאינם שאובים בכלים. (46) ידיים פ"א, מ"ג. (47) שם. (48) האופה. (49) עוגה יבשה ועגולה, ובלשון המשנה (שם, מ"ה) "הגלוסקים", והן ככרות לחם נקי. (50) לאחר עריכת הלחם טחים פניו במים, פעמים שמטבילים הלחם במים, פעמים שטובל ידיו במים וטח בהם פני הלחם (ר"ש שם). (51) שבהם לא נעשתה כל מלאכה.

ט. וְכֹל מִים שֶׁנִּפְסְלוּ מִשְׁתֵּית פֶּלֶב, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מְרִים או מְלוֹחִים או עֲכוּרִין⁵², או רִיחַ רַע, עַד שֶׁלֹּא יִשְׁתָּה מִהֶן הַפֶּלֶב⁵³; בְּכֵלִים - פְּסוּלִין לְנִטְלֵת יָדִים, וּבְמִקְרָעוֹת - פְּשָׁרִים הַטְּבִילִין⁵⁴. חֲמֵי טְבִירָא⁵⁵, בְּמִקְמוֹן, מְטַבֵּילִין בָּהֶם אֶת הַיָּדִים⁵⁶; אֲבָל אִם נִטַּל מִהֶן בְּכֵלִי, או שֶׁהִפְלִיג מִהֶן אֲמָה⁵⁷ לְמִקְוֵם אַחֵר⁵⁸ - אֵין נוֹטְלִין מִהֶן, לא רֵאוּנִים ולא אַחֲרוּנִים⁵⁹, מְפָנִי שְׂאִינֵן רֵאוּיִין לְשְׁתֵּית בָּהֶמה⁶⁰.

(52) דלוחים מחמת טיט המעורב בהם וכיו"ב. (53) שם, מ"ג. וכפירושי הר"ף לברכות פ"ח. (54) את הידיים, שלא גזרו עליהם אלא בנטילה, שלא יבואו לזלזל בה. (55) שאינם ראויים לשתיית כלב מפני שהם מרים (רבינו יונה לברכות שם). (56) חולין קז, ע"א. כדין מים שבקרקעות. (57) כגון שהמשיך מהם מים לתוך תעלה ואין בה ארבעים סאה שיעור מקוה המטהר בטבילה. (58) ואינם מחוברים למי המעיינות. (59) שאחרי האכילה, כי אין המים מעבירים את הזוהמה מפני שרותחים הם, ואינו יכול לשפשף בהם כמבואר בסמוך ה"ז. (60) זה מוסב על הראשונים שאינם כשרים אלא כשהם ראויים לשתיית בהמה (לחם-משנה). ומים חמים הנובעים ממעיינות אחרים שאינם מרים וראויים לשתיית כלב, כשרים למים ראשונים (א"ח סי' קס, ס"ה).

י. יֵשׁ לְנוֹטֵל לְתֵן עַל יָדָיו מְעֵט מְעֵט⁶¹, עַד שִׁיתָן בְּשַׁעוֹר. וְאִם נָתַן הַרְבִּיעִית פְּלָה בְּשִׁטְפָה אַחַת - פְּשָׁרִים⁶². נוֹטְלִין אַרְבָּעָה או חֲמִשָּׁה, זֶה בְּצַד זֶה⁶³, או יָד זֶה עַל-גַּבֵּי זֶה, בְּשִׁטְפָה אַחַת⁶⁴; וּבְלִבָּד שְׁיַרְפוּם⁶⁵ יָדֵיהֶן, כְּדִי שִׁבּוּא בִּינֵיהֶן הַמִּים, וְיִהְיֶה בְּאוֹתָהּ הַשִּׁטְפָה כְּדִי רְבִיעִית לְכֹל אֶחָד וְאֶחָד⁶⁶.

(61) כדי שהמים הבאים יטהרו את המים הראשונים שנטמאו מחמת הידיים. (62) ידיים פ"ב, מ"א. כדעת החכמים החולקים שם על רבי מאיר. (63) כגון שאחד יוצק על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נטמאו בעודם תוך הפרק כשנגעו בידיו הטמאות, ואפילו ישפוך עליהם מים שניים לא יטהרום, שכלל הוא: אין המים השניים מטהרים את הראשונים אלא בעודם תוך הפרק (סוטה ד: ; ידים פ"ב, מ"ג). ומובן שאם היה זהיר והשפיל ידיו מתחילת הנטילה ועד סופה, באופן שבכלל לא הגיעו המים מתוך הפרק חוצה לו, אין צורך להגביהן כלל. וכאן ידובר בסתם נוטלי ידים השופכים מים בשפע והם מתפורים חוץ לפרק שאז עליו להגביהן כדי שלא יחזור וכו' (ב"י או"ח סי' קסב). (103 סוטה ד, ע"ב. 104) מתחתיהם לקבלם, משום רוח רעה השורה עליהם (חולין קה:), ובכת"י התימנים, הנוסח כאן: "ואחרונים אינם ניטלים על גבי קרקע", ולפי זה אינם צריכים כלי, ואם נטלם על גבי קסמים שעל הקרקע - מותר, כלשון הראשונה שבש"ס חולין שם. (105) שהוחמו באש, פרט למי טבריה, כמבואר לעיל הלכה ט. (106 נכוית. 107) חולין, שם. (108) ובתלמוד שם, אמרו: "מפני שחמים מפעפעים את הידים" מרככים את הידים ומבליעים בהן את זוהמת התבשיל (רש"י שם). (109) אפילו לכתחילה.

110 נטל אדם ידיו שחרית¹¹⁰, ומתנה עליהן¹¹¹ פל היום, ואינו צריך לטל את ידיו לכל אכילה ואכילה¹¹²; והוא, שלא יסיח דעתו מהן¹¹³. אבל אם הסיח דעתו מהן, צריך לטל ידיו בכל עת שצריך¹¹⁴.

110 כשנוטלן שלא לצורך אכילה, כגון תפילה וכדומה. (111) שנטילת ידים צריכה כוונה, וכשמתנה הרי הוא מכוין 'מגן אברהם' סי' קסד, ס"ק ב'. (112) חולין קו, ע"ב. (113) שיהיה מלטנפן ומלטמאן (רש"י שם). (114) כגון לקריאת שמע או לתפילה או לאכילה, כמבואר לעיל ה"א ובביאורנו. והנפנה לצרכיו ורוצה לסעוד, נטילה אחת עולה לו לכאן ולכאן, ומברך "אשר יצר" ואחריה "על נטילת ידים" וסועד, ואין ברכת "אשר יצר" נקראת הפסק בין נטילה לאכילה, כיון שגם היא באה לטהרת ידים, והרי זה דומה למי שבירך על הפת וקודם שיאכל אמר תנו מאכל לבהמה, שאין זה הפסק (לעיל פ"א, ה"ח), הואיל ומצרכי הסעודה היא 'הגהות מיימוניות'; וראה או"ח סי' קסה).

115 אדם את ידיו במפה ואוכל בהן פת או דבר שטבולו במשקה, אף-על-פי שלא נטל ידיו¹¹⁶. המאכל לאחרים אינו צריך נטילת ידים¹¹⁷; והאוכל צריך נטילת ידים, אף-על-פי שאחר נותן לתוף פיו, ואינו נוגע במאכל¹¹⁸. והוא הדין לאוכל במגרפה¹¹⁹, שצריך נטילת ידים¹²⁰.

115 עוטר. וכן לשון המקרא (שמואל-א כא, ט): והנה היא לוטה בשמלה. (116) ואין חוששים שמה יגע בידיו (חולין קז:); והשווה דברי רבינו בהל' אבות הטומאה פ"ח, ה"ט). ולדעת הכסף-משנה בדברי רבינו אין זה אלא במי שאין לו מים. אבל כל שאפשר לו למצוא מים, לא יאכל בלא נטילה, כמבואר בסמוך הלכה יט ובביאורנו. (117) שלא תיקנו נטילה אלא לאוכל עצמו (חולין שם). (118) שם. (119) כלי שיש לו שיניים כעין מזלג (רמ"א לאו"ח סי' קסג,

1 יג. הכל פשרים לתן לידים, אפלו חרש⁸⁴, שוטה וקטן⁸⁵. אם אין שם אחר - מניח הפלי בין ברכיו⁸⁶ וצק על ידיו, או נטה הקבית על ידיו ויטל⁸⁷, או נוטל ידו אחת וצק בידו על זו, וחוזר וצק⁸⁸ בראשונה על השנייה. והקוף נוטל לידים⁸⁹.

(84) שאינו שומע ואינו מדבר. (85) אף-על-פי שאינם בני דעת. (86) וברכיו מסייעות ביציקה (ידים פ"א, מ"ה. וכפירוש הרע"ב). (87) והרי הם "באים מכח נותן" (לעיל ה"ו) הואיל והמים נשפכים מכח הטייתו. (88) בכלי שביד. (89) מס' ידים, שם. כי אין אנו מצריכים "כח אדם" אל "כח נותן" ואפילו קוף.

90 השקת⁹⁰, שדולה אדם בידו או בגלגל ונותן לתוכה⁹¹, והמים נמשכין ממנה⁹² באמה⁹³ והולכין ומשקין הירקות או הבהמה, והניח ידיו בשקת, ועברו המים ושטפו על ידיו - לא עלתה לו נטילה, שהרי אין פאן נותן על ידיו⁹⁴. ואם היו ידיו קרובות לשפיכת הדלי, עד שנמצאו המים שטפו על ידיו מפת נתינת האדם - עלתה לו נטילה.

(90) אבן חלולה שעל שפת המעיין או הבאר. (91) בדלי מן הבאר. (92) דרך חור שבדפנה. (93) בתעלה. (94) חולין קז, ע"א. שכבר פסק מהם כח הדולה והם נמשכים מאליהם.

13 מים שנסתפק לו אם נעשה מהן מלאכה או לא נעשה, אם יש בהן פשעור⁹⁵ או שאין בהן, אם הן טהורין או טמאין⁹⁶; ספק נטל ידיו, ספק לא נטל ידיו - ספקו טהור⁹⁷, שכל ספק שבטהרת ידים טהור⁹⁸.

(95) שנטל ידיו, ומסופק אם היה בהם כשיעור 'מגן אברהם' סי' קס). (96) שהמים בעצמם טמאים ופסולים לנטילה (ידים ב, ד). (97) מקוואות פ"ב, מ"ב. (98) מס' ידים, שם.

18 מים הראשונים - צריך שיגביה ידיו⁹⁹ למעלה¹⁰⁰, עד שלא יצאו מים חוץ לפרק¹⁰¹ ויחזרו ויטמאו את הידים¹⁰²; ואחרונים - צריך שישפיל ידיו למטה, כדי שיצא פל ב' המלח מעל ידיו¹⁰³. מים ראשונים נטלים, בין על-גבי כלי בין על-גבי קרקע, ואחרונים אינן נטלין אלא על-גבי כלי¹⁰⁴. מים ראשונים נטלין, בין בחמי האור¹⁰⁵ בין בצונן, ואחרונים אינן נטלין בחמין. והוא, שיהיו חמים שהיד סולדת¹⁰⁶ בהן, מפני שאין מעבירין את ההקמא¹⁰⁷, שאינו יכול לשפשף בהן¹⁰⁸. אבל היו פושרין, נוטלין מהן באחרונה¹⁰⁹.

(99) מסוף נטילתן עד שינגבן. (100) רמז לדבר: ויטלם וינשאם (ישעיה סג, ט). (101) שהיו בתחילה לפני הפרק, ויצאו אח"כ חוץ לפרק (חיבור היד והזרוע). (102) שהרי

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קורן

יום שני ט' טבת ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) מנהגות שנהגו חכמי ישראל בסעודה; דין הבוצע על הפת בשבתות ובימים טובים; שאין מפסידים את האכלים דרך ביזוי ובעיטה.

א. מנהגות רבות נהגו חכמי ישראל בסעודה, וכלן דרך ארץ.² ואלו הן: פֶּשְׁנֶכְסִין לְסַעוּדָה - הגדול שֶׁבְּכֻלָּן נוטל את ידיו תחלה. ואחר־כֵּן נִכְנָסִין³ ויושבין מִסְבִּין.⁴ וגדול מִסֵּב בְּרֵאשׁוֹ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנָה.⁶ הַיּוֹ שְׁלִשָּׁה מִטּוֹת - גְּדוֹל מִסֵּב בְּרֵאשׁוֹ, וְשֵׁנִי לוֹ - לְמַעְלָה הַיְמָנָה, וְשְׁלִישִׁי לוֹ - לְמִטָּה הַיְמָנָה.⁸

2) מנהג העולם ונימוסי החברה. 3) למקום אכילתם. 4) רגילים היו לאכול בהסיבה על צידו השמאלי מוטה ורגליו לארץ איש על מטה אחת (ברכות דף מו עמוד ב ורש"י שם). 5) תחילה. 6) מיטתו לצד מרגלותיו של גדול שאם ירצה הגדול לספר עימו לא יצטרך לזקוף ממיטתו. 7) מיטתו לצד מראשותיו של גדול. 8) ואם בא לספר יספר עם השלישי לו, וכשירצה לספר עם השני מוטב שיוקוף ואל ישפיל את השני לו לפני השלישי הקטן ממנו, שיהא הוא למטה והקטן ממנו למעלה (שם, וברש"י).

ב. בַּעַל הַבֵּית מְבָרֵךְ "הַמוֹצֵיא", וּמְשַׁלֵּם הַבְּרָכָה וְאַחֲרֵיכֵן בּוֹצֵעַ.⁹ וְהָאוֹרַח מְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹⁰, כְּדִי שְׁיִבְרֵךְ לְבַעַל הַבֵּית.¹¹ וְאִם הָיָה כֻּלָּן בְּעַלֵי הַבֵּית - הַגְּדוֹל שֶׁבֵּהֶן בּוֹצֵעַ, וְהוּא מְבָרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין.¹²

9) פורס הפרוסה מהפת השלימה, כדי שתכלה הברכה בעוד הפת שלימה (שם, דף לט עמוד ב). 10) ואומר תחילה ברשות מורי ורבותי, ואם יש שם כהן נוטל ממנו רשות, ואומר: ברשות כהן (מגן אברהם אורח חיים סימן קסז, סעיף קטן לג). 11) הברכה הנזכרת לעיל פרק ב, הלכה ז. אבל לענין הבציעה, בעל הבית עדיף, כדי שיבצע בעין יפה (שם, דף מו עמוד א). 12) (שם, דף מז עמוד א וכדעת התוספות שם דף מו עמוד א).

ג. אִין הַבּוֹצֵעַ רְשָׁאֵי לְבַצֵּעַ עַד שְׁיִבְיֵאוּ מְלַח אוֹ לְפִתָּן¹³ לְפָנָיו כֵּל אֶחָד וְאַחַד¹⁴; אֶלֶּאֱ-אִם-כֵּן נִחְפְּנוּ לְאֹכֵל פֶּת חֲרֵבָה¹⁵. וְאִינוּ בּוֹצֵעַ, לֹא פְרוּסָה קְטָנָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִרְאָה כְּצִרְעִין¹⁶, וְלֹא פְרוּסָה גְדוֹלָה יוֹתֵר מִכְּפִיזָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאָה כְּרַעֲבָתָן¹⁷. וּבִשְׁפֶת יֵשׁ לוֹ לְבַצֵּעַ פְּרוּסָה גְדוֹלָה¹⁸. וְאִינוּ בּוֹצֵעַ אֶלֶּא מִמְּקוֹם שֶׁנִּתְּבַשְׁלָה¹⁹ יָפָה וְיָפָה²⁰.

13) כל דבר הנאכל עם הפת נקרא בלשון המשנה לפתן ("הערוך" ערך בשש). 14) (ברכות דף מ עמוד א) כדי שלא יצטרכו להפסיק בין הברכה לאכילה הואיל ואין פיתם נאכלת בלי מלח וליפתן. 15) כגון שהיא פת נקייה מקמח

ס"ב) וזכור במשנה תמיד פ"ב, א ועוד. את המזלגות ואת היעים (במדבר ד, יד) מתרגם אונקלוס: ית צנוריתא וית מגרופיתא. 120) כי כך היתה תקנת חז"ל לא לאכול בלי נטילה.

י. אָסוּר לְהֶאֱכִיל מִי שְׁלֹא נוטל יָדָיו¹²¹, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיו. וְאָסוּר לְזַלְזֵל בְּנִטְיִלַת יָדָיִם¹²². וְצוּוּיִים הִרְבֵּה צוּוּ חֲכָמִים וְהִזְהִירוּ עַל הַדְּבָר¹²³. אֶפְלוּ אִין לוֹ מִיָּם אֶלֶּא כְּדִי שֶׁתִּקֶּה, נוטל יָדָיו בְּמִקְצָתָן, וְאַחֲרֵיכֵן אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה מִקְצָתָן¹²⁴.

121) חולין קח, ע"ב משום "ולפני עור לא תתן מכשול" (רבינו יונה' ברכות פ"ח). 122) עדיות פ"ה, מ"ו: "את מי נידו? (את) אלעזר בן חנוך שפקפק (ולזל) בנטילת ידים". וראה סוטה ד: 123) שאמרו (שבת סב:): שלשה דברים מביאים את האדם לידי עניות, ואלו הם... והמזלזל בנטילת ידים, וכן אמרו (יומא פג:): "מים ראשונים האכילו בשר חזיר". (פונדקי ישראל היה מוכר לישראל דברים המותרים ומאכילם, ומוכר לנכרים בשר חזיר מבושל, בא ישראל לפונדק וראהו שלא נטל ידיו כשהסב לאכול, נתן לפניו בשר חזיר. רש"י שם). 124) "מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים, והיה ר' יהושע הגרסי משרתו, בכל יום ויום היו מכניסים לו מים במדה. יום אחד מצאו שומר בית האסורים, אמר לו: היום מימך מרובים, שמא לחתור בית האסורים אתה צריך? שפך חציים ונתן לו (חציים), כשבא אצל רבי עקיבא, אמר לו: יהושע! אין אתה יודע שזקן אני וחיי תלויים בחייך (שאינ לי אלא מה שאתה נותן לי)? סח לו כל אותו המאורע, אמר לו: תן לי מים שאטול ידי, אמר לו: לשתות אין מגיעים, ליטול ידיך מגיעים? אמר לו: מה אעשה שחייבים עליהם מיתה. מוטב אמות מיתת עצמי, ולא אעבור על דעת חברי, אמרו: לא טעם כלום עד שהביא לו מים ונטל ידיו" (עירובין כא:). ורב חסדא אמר (שבת סב:): "אני נטלתי מלא חפני מים, ונתנו לי (מן השמים) מלא חפנים טובה".

ב. צָרִיךְ אָדָם לְנַגֵּב אֶת יָדָיו, וְאַחֲרֵיכֵן לֹאכֵל. וְכֵן הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדָיִם, כְּאוֹכֵל לְחֵם טָמֵא¹²⁵. וְכֵן הַנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה, מְנַגֵּב וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ. וְתִכְף לְנִטְיִלַת יָדָיִם - בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין. לֹא יִפְסִיק בִּינֵיהֶם בְּדָבָר אַחֵר. אֶפְלוּ לְשִׁתּוֹת מִיָּם אַחֵר שֶׁנוֹטֵל יָדָיו בְּאַחֲרוֹנָה אָסוּר, עַד שְׁיִבְרֵךְ בְּרֶפֶת הַמְּזוּזִין¹²⁶.

125) סוטה ד, ע"ב. שנאמר (יחזקאל ד, יג): ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא - "לחמם טמא" בגימטריא "בלא ניגוב ידים". ויש מפרשים: "לחמם" - לח - מים וכו' ('טורי' אר"ח ס"י קנח). 126) ברכות מב, ע"א: "תיכף לנטילת ידים ברכה", שנאמר (תהלים קלד, ב): שאו ידיכם קדש וברכו את ה' (מדרש תהלים שם: ירושלמי ברכות פ"א, ה"א). וכן הדין אם אמרו: "בואו ונברך ברכת המזון", אע"פ שלא נטלו ידיהם, כמבואר לעיל (פ"ד, ה"ח).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לפיו. (29) שאחרי ברכת המוציא. (30) אחרי שבצע תחילה (ברכות דף מז עמוד א וכפירוש הכסף משנה).

15 ו. שנים ממתנינין זה לזה בקערה³¹; שלשה אין
16 ממתנינין. גמרו³² מהן שנים - השלישי מפסיק³³
17 עמהן. גמר אחד מהן - השנים אין מפסיקין לו³⁴,
18 אלא אוכלין והולכין עד שגמרין. אין משיחין
19 בסעודה, כדי שלא יבוא לידי סכנה³⁵. ומפני זה,
20 אם בא להם יין בתוך המזון, כל אחד ואחד מברך
21 לעצמו; שאם ברח אחד, ועונה העונה אמן בשעת
22 הבליעה, יבוא לידי סכנה³⁶. ואין מסתפלין בפני
23 האוכל ולא למנתו, שלא לבישו³⁷.

(31) כשאחד מסלק ידו מן הקערה כדי לשתות או לחתוך לחם - חבירו מפסיק מלאכול עד שיגמור השתייה (רבינו יונה). (32) הפסיקו. (33) מפני הנימוס. (34) שאינו בדין שיהיו שניים מפסיקים לאחד (ברכות שם). (35) "שמא יקדים קנה לוושט", שייכנס המאכל שצריך להיכנס לתוך הוושט לפי הקנה ויסתכן (תענית דף ה עמוד ב וברש"י שם). (36) (ברכות דף מג עמוד א; ירושלמי שם). (37) כעין זה בירושלמי (ערלה פרק א הלכה ג) "האוכל משל חבירו בהית (מתבייש) להסתכל בפניו".

24 ז. השמש שעומד לפני המסבין, אינו אוכל עמהן³⁸.
25 ודרך רחמנות הוא לתן לתוך פיו מכל תבשיל
26 ותבשיל, כדי לישב דעתו³⁹. ואם נתנו לו יין, מברך
27 על כל כוס וכוס שנותנין לו, מפני שאין שתיתו
28 תלויה ברצונו אלא ברצונם⁴⁰.

(38) אלא אחרי שיקומו המסובים. (39) (כתובות דף סא עמוד א) "הכול משהין לפני השמש חוץ מבשר ויין (שמתאוה להם ומצטער). שני חכמים היו: אחד האכיל את שמשו מכל מין ומין, ואחד האכילו ממין אחד, הראשון - דיבר עימו אליהו (הנביא), השני - לא דיבר עימו אליהו". והשווה דברי רבינו הלכות עבדים פרק ט, הלכה ח. (40) ואינו יודע אם יתנו לו עוד כוס, לפיכך הסיח דעתו מן השתייה (חולין דף קז עמוד ב).

29 ח. יצא אחד מן המסבין להשתין מים - נוטל ידו
30 אחת⁴¹ ונכנס⁴². דבר עם חברו והפליג⁴³ - נוטל שתי
31 ידיו ונכנס⁴⁴. אם היו מסבין לשתיה - נכנס וישב
32 במקומו ונוטל ידיו⁴⁵, ואחר כך מחזיר פניו
33 לארחיין⁴⁶. ולמה נוטל במקומו? שפא יאמרו לא
34 נוטל ידיו, מפני שאין שם אכילה⁴⁷.

(41) אותה ששיפשה בה ניצוצות. (42) למקום המסיבה. (43) שהה. (44) שהסיח דעתו מסעודתו ולא נזכר לשמור את ידיו והן עסקניות (יומא דף ל עמוד א וברש"י שם). (45) דרכם הייתה בשעת שתייה לאכול מעט כדי שיוכלו לשתות ולפיכך צריך ליטול ידיו (רבינו יונה לברכות סוף פרק ח). (46) שכשנטל ידיו החזיר פניו מהם הואיל ואין דרך ארץ לרחוץ ידיים על השולחן (כסף משנה).

לבן ואינה צריכה לפתן (ברכות דף מ עמוד א וברש"י). ומכל מקום מצוה להביא על כל שולחן מלח קודם שיבצע, כי השולחן דומה למזבח (שם, דף נה עמוד א) והאכילה לקרבן, ונאמר (ויקרא פרק ב, פסוק יג): על כל קרבן תקריב מלח (שולחן ערוך אורח חיים סימן קסז סעיף ה על פי הגאונים), וגם מגין הוא מן הפורענות כמבואר במדרש (מובא בתוספות ברכות דף מ עמוד א) וכתבו המקובלים שנכון לטבול פרוסת הבציעה במלח (מגן אברהם סימן קסז סעיף קטן טו). (16) רע עין, קמצן. והרי אמרו (ברכות דף מו עמוד א): "בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה". (17) (מסכת דרך ארץ פרק ו). (18) שתספיק לו לכל הסעודה, ומכיון שאינו עושה כן בחול אינו נראה כרעבתן (ברכות דף לט עמוד ב). (19) נאפה. (20) (סנהדרין דף קב עמוד ב).

1 ד. מצוה מן המבחר לבצע פכר שלמה²¹. אם היתה
2 שם שלמה של שעורים ופרוסה של חטים - מניח
3 שלמה בתוך פרוסה²² ובוצע משתייה, כדי שיבצע
4 מחטים ומשלמה²³. בשפתות ובקמים טובים חייב
5 לבצע על שתי כפרות²⁴ - נוטל שתייה בידו ובוצע
6 אחת מהן²⁵.

(21) ואפילו אם השלימה קטנה והפרוסה גדולה (ברכות ד לט עמוד ב). (22) בנוסח כתב יד התימנים: "מניח פרוסה בתוך שלימה" - תחת השלימה, כלשון רש"י שם. (23) וחד"ל בברכות שם אמרו: "וירא שמים יוצא ידי שניהם". (24) (שבת דף קיז עמוד ב) שנאמר (שמות פרק טז, פסוק כב): לקטו לחם משנה, ומכיוון שבשבת עצמה לא נתחייבו ישראל לבצוע על שתי כיכרות אלא משום המן שלא ירד בשבת (הוזהרו ללקוט בערב שבת לחם משנה), גם ביום טוב כיוון שלא ירד בו המן - חייב בלחם משנה (רב נטרונאי גאון הובא ב"אוצר הגאונים" ברכות דף לט עמוד ב). (25) (שבת דף קיז עמוד ב) שלא כתוב אלא לקטו לחם משנה, שמשמעה אחיזה בעלמא.

7 ה. הבוצע נתן פרוסה לפני כל אחד ואחד²⁶,
8 והאחר נוטל בידו. ואין הבוצע נתן ביד האוכל,
9 אלא אם כן היה אכל²⁷. והבוצע, הוא פושט ידיו²⁸
10 תחלה ואוכל. ואין המסבין רשאים לטעם עד
11 שישטעם המברך. ואין הבוצע רשאי לטעם, עד
12 שיקלה אמן²⁹ מפני רב המסבין. ואם רצה הבוצע³⁰
13 לחלק פבוד לרבו או למי שהוא גדול ממנו בחכמה,
14 ויניחנו לפשט ידו קדם לו - הרשות בידו.

(26) (ירושלמי ברכות פרק ו, הלכה א). (27) הרשב"א בתשובותיו חלק א סימן רעח כתב שהיה לו מקור לזה בדברי חז"ל ושכחו, ונמצא בילקוט שמעוני (משלי י רמז תתקמ"ז) "בבית האבל, בחול - פורס מנחם ונותן לאבל (בידו ממש), שנאמר: פרשה ציון בידיה אין מנחם לה. ואילו היה לה מנחם - פרס מנחם" (הגהות הרד"ל למדרש איכה פרשה ד). וכתבו הגאונים שבשבת פרס כדרכו, שאין אבלות בשבת (וגם זה בילקוט הנ"ל). (28) לקחת הפרוסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שרבינו מביא את זה בהלכות סנהדרין פרק כ"ב, הלכה י.

יא. גָּמְרוּ מְלֶאכֶל - מְסַלְקִין אֶת הַשְּׁלֶחָן, וּמְכַבְּדִין
את המָּקוֹם שֶׁאָכְלוּ בוֹ⁶⁷, וְאַחֲרֵיכֵן נוֹטְלִין אֶת
יְדֵיהֶם⁶⁸; שָׁמָּא יִשְׁרִי שֵׁם פְּרוּרִין שֵׁשׁ בְּהֵן פְּזִית,
שֶׁאֲסוּר לְהֵלֵךְ בְּהֵן וּלְרַחֵץ עָלֶיהָ⁶⁹. אָבֵל פְּרוּרִין
שָׂאִין בְּהֵן פְּזִית, מִתֵּר לְאֶבְדָּן בִּיד⁷⁰.

(ברכות דף נב עמוד ב), וכתוב ב"הגהות מיימוניות":
שאיין זה אלא בימיהם שהיה לכל אחד מהמסובים שולחן
קטן, ומסירים מלפני כולם חוץ משולחן המברך, אבל
בימינו שכולנו סמוכים אל שולחן אחד אין לסלק המפה
והלחם עד אחר ברכת המזון. ובסנהדרין דף צב עמוד א
אמר: כל שאינו משמר פת על שולחנו אינו רואה סימן
ברכה לעולם. וראה אורח חיים סימן קפ. (68 מים
אחרונים. (69 משום הפסד אוכלין (ברכות שם).
(70 שם). והעירו התוספות שם, שבכל זאת יש להזהר גם
בהם ואסור לדרוך עליהם שקשים לעניות, כמבואר בש"ס
(חולין דף קה עמוד ב).

יב. הַבֵּיאוּ לָהֶם מִים לְנוֹטְלָהָּ⁷¹ - כֹּל שֶׁמְבַרֵךְ בְּרֶפֶת
הַמְּזוֹן הוּא נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵשֵׁב הַגְּדוֹל⁷²
וְיָדָיו מְזַהְמוֹת עַד שֶׁיִּטֵּל אַחֵר; וְשָׂאֵר הַסּוֹעֲדִין
נוֹטְלִין יָדָן בְּסוּף, זֶה אַחֵר זֶה. וְאִין מְכַבְּדִין בְּדָבָר
זֶה⁷³, שָׂאִין מְכַבְּדִין בְּיָדֵים מְזַהְמוֹת, וְלֹא בְּגִשְׁרִים,
וְלֹא בְּדָרְכִים⁷⁴, אֲלֵא בְּפֶתַח הַרְּאִי לְמִזְוָה⁷⁵, וּבִשְׁעַת
כְּנִיסָה⁷⁶.

(71 למים אחרונים. (72 שהוא המברך, כמבואר לעיל
הלכה ב. ואפילו כשנתן רשות לקטן ממנו לברך, המברך
במקום גדול עומד (ברכות דף מז עמוד ב; דף מג עמוד א).
(73 להקדים אחד את חברו הגדול ממנו. (74 לומר
לגדול ממנו לך לפני. (75 ואפילו שאינו חייב במזווה,
כגון: בית כנסת ובית מדרש (ברכות דף מז עמוד א).
(76 פרט לשעת יציאה, כמו שאמרו במסכת דרך ארץ זוטא:
"לכניסה הגדול קודם, ליציאה הקטן קודם". והגאון רבי
שאל קצנבלוגן ז"ל מוילנא אמר, שזה מרומו בספר יחזקאל
(פרק מו, פסוק י): והנשיא, בתוכם בבואם יבוא ובצאתם
יציאו - לומר: שבכניסה - הנשיא קודם, ובשעת יציאה -
העם לפניו (הגהותיו לברכות דפוס וילנא).

יג. גָּמְרוּ לִטֵּל יְדֵיהֶן, וּנְגַבּוּ יְדֵיהֶן, וּבִרְכוּ בְּרֶפֶת
הַמְּזוֹן, וְהֵבִיאוּ אֶת הַמַּגְמָר⁷⁷ - מִי שֶׁבַרֵךְ בְּרֶפֶת
הַמְּזוֹן, הוּא מְבַרֵךְ עַל הַמַּגְמָר⁷⁸, וְכֵלֵן עוֹנִין אִמָּן.

(77 היו רגילים להביא לפניהם אחר האכילה אבקת רוכלים
על גחלי-אש במחנות לריח טוב (ברכות דף מב עמוד ב
וברש"י). ועל שם הגחלים נקרא מוגמר. גחלי אש (ויקרא
פרק טז, פסוק יב) מתרגם אונקלוס: גומרין דאשא. מקטרת
מור ולבונה (שיר השירים פרק ג, פסוק ו) מתורגם: מתגמרא
מן קטורת בוסמין (הערוך, ערך גמר). (78 הואיל והתחיל
בברכות אחרונות - יגמורן (ברכות שם, וברש"י). ונוסח
ברכתו מבואר לקמן פרק ט, הלכה ב.

(47 אבל אם הם מסובים לאכול, הכול יודעים שנטל ידיו
בחוץ, כי אין אדם חשוד לאכול בלי נטילת ידיים מפני
אנינות הדעת (יומא שם).

ט. אִין מְנִיחִין בְּשׂוּר⁴⁸ עַל הַפֶּתַח⁴⁹, וְאִין מְעִבְרִין
כּוּס מְלֵא עַל הַפֶּתַח⁵⁰, וְאִין סוֹמְכִין אֶת הַקְּעֵרָה
בְּפֶתַח⁵¹, וְאִין זוֹרְקִין אֶת הַפֶּתַח⁵², וְלֹא אֶת הַחֲתִיכוֹת
וְלֹא אֶת הָאֲכָלִין שָׂאִין לְהֵן קְלָפִין, כְּגוֹן תּוֹתִים⁵³
וְעִנְבִים וְתָאֲנִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִמְאָסִין⁵⁴. וּמִתֵּר לְמִשְׁךָ
אֶת הַיַּיִן בְּצַנּוּרוֹת כְּבִתֵי חֲתָנִים⁵⁵, וְזוֹרְקִין לְפָנֵיהֶם
קְלִיּוֹת וְאֲגוּזִים בַּיְמּוֹת הַחֲמָה⁵⁶, אָבֵל לֹא בַּיְמּוֹת
הַגְּשָׁמִים, מִפְּנֵי שֶׁנִּמְאָסִין. וְאִין נוֹטְלִין יְדֵיהֶן בֵּינָן -
בֵּין חֵי, בֵּין מְזוּגָג⁵⁷. וְכֵן אִין מְפַסְדִין שָׂאֵר אֲכָלִין
וּמְשַׁקִּין דְּרָף בּוּזֵי וּבְעִטָּה⁵⁸.

(48 בלתי מבושל. (49 שלא תימאס. (50 שמא יישפך
מהכוס עליה ותימאס. (51 שמא יישפך המרק עליה.
(52 משום ביזיון אוכלין, ואפילו לא תימאס הפת על ידי
הזריקה (ברכות דף נ עמוד ב ובתוספות שם). (53 פרי עץ
ש"עליין" נתונים למאכל תולעי המשי, ונזכר במשנה
(מעשרות פרק א משנה ב). (54 הואיל והם רכים (ברכות
שם). (55 משום סימן טוב, ואין כאן משום הפסד וביזיון,
לפי שמקבלים אותו בראש פי הצניור בכלי (שם, וברש"י).
(56 שאין טיט בדרכים. (57 (ברכות שם). (58 כמו
שאמרו (תענית דף כ עמוד ב): "מאכל אדם אין מאכילין
אותו לבהמה", משום ביזוי אוכלין, ונראה כבועט בטובה
שהשפיע הקדוש-ברוך-הוא בעולם (רש"י שם), ולצורך
רפואה - מותר, כמו שאמרו (שבת דף קח עמוד ב): "שוֹרָה
אדם פיתו ביין ונותנה על גב העין" (מגן אברהם אורח חיים
סימן קעא סעיף קטן א).

י. אֲסוּר לְאוֹרְחִים לִטֵּל כְּלוּם מִמָּה שֶׁלְּפָנֵיהֶם וְלִתֵּן
כְּדֵי בְּנוֹ אוֹ כְּתוֹ שֶׁל בְּעַל הַבַּיִת, שָׁמָּא יִתְבַּיֵּשׁ בְּעַל
הַסְּעוּדָה, שֶׁהָרִי אִין לוֹ אֲלֵא מָה שֶׁהֵבִיא לְפָנֵיהֶם⁵⁹,
וְנִמְצְאוּ הַקְּטָנִים נוֹטְלִים אוֹתָם וְהוֹלְכִים⁶⁰. לֹא יִשְׁלַח
אָדָם לְחַבְרוֹ חֲבִית יַיִן וְשִׁמּוֹן צָף עַל פִּיהָ⁶¹, שָׁמָּא
יִשְׁלַח לוֹ אָדָם⁶² חֲבִית שֶׁכֻּלָּה יַיִן, וְיִדְמָה שֶׁהוּא שֶׁל
שִׁמּוֹן⁶³, וְשִׁמּוֹן הוּא שֶׁעַל פְּנֵיהָ בְּלֶבֶד, וְיִזְמֵן אוֹרְחִים⁶⁴
וְיִתְבַּיֵּשׁ⁶⁵. וְכֵן כֹּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, הַמְּבִיאִים
לְיָדֵי בּוֹשֵׁה לְבַעַל הַסְּעוּדָה, אֲסוּרִין⁶⁶.

(59 והאורחים חושבים שיש לו להביא עוד ונותנים מה
שלפניהם. (60 (חולין דף צד עמוד א). (61 אף על פי
שיודיעו שהוא יין. (62 אחר. (63 הואיל ולא הודיעו
שהוא יין. (64 שדרכם היה לטבול פיתם בשמן וזה היה
רוב מאכלם. (65 שם, וכפירוש הרדב"ז ב"לשונות
הרמב"ם" חלק א אות נח). (66 ובטור אורח חיים סימן
קע מביא עוד דברים הנוהגים בסעודה והם משום דרך ארץ,
וכדאי לציין אחד מהם: "נקי הדעת שבירושלים לא היו
מסובין בסעודה אלא אם כן יודעים מי מיסב עימיהם".
מקורו בסנהדרין דף כג עמוד א וכפירוש רש"י שם, שגנאי
הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה. ומעניין

24 מְבָרֵךְ "שֶׁהַפֶּלֶא" וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת".
 25 וְהַשּׁוֹתֶה מִים שֶׁלֹּא לְרוֹת צְמָאוֹ¹⁰, אֵינּוּ טְעוֹן בְּרָכָה,
 26 לֹא לִפְנֵי וְלֹא לְאַחֲרָיו.

(2 ברכות לה, ע"א. 3) שם, מד, ע"א. ונוסחו המלא, מובא בפירושו המשנה לרבינו (שם, פ"ו, מ"ח) ברוך אתה ה'... "בורא נפשות רבות וחסרונן (כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלעדם) על כל מה שברא (שאפילו אם לא בראם אפשר להתקיים בלעדם כמו תפוחים וכיוצא בהם שהם לתענוג בעלמא. (תוספות' ברכות לז.) ברוך אל חי העולמים. (4) דברים ח, ח. 5) תמצית של שלש ברכות שבברכת המזון (ברכות מד.) ונוסחה מובא לעיל פ"ג, ה"ג. ולקמן ה"ד. ופירות הללו הואיל והם חשובים ובהם נשתבחה ארץ ישראל - קובעים ברכה מיוחדת לעצמם. 6) ברכות לה, ע"א. 7) שם, מד, ע"ב. 8) דבש דבורים. 9) שם, מ, ע"ב. 10) שוטה לבלוע מאכל או עצם שנתחב בגרונו (שם, מה.) וכן אם שוטה מים לרפואה. אבל בשאר משקין אפילו כשוטם לרפואה, הואיל ונהנה מהם - מברך. כמבואר בסמוך ('מעשה רוקח').

27 ב. הַסּוֹחֵט פְּרוֹת וְהוֹצִיא מֵהֶן מִשְׁקִין - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן
 28 בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַפֶּלֶא"¹¹ וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת"; הוֹצִין
 29 מִן הָעֲנָבִים וְהַזֵּיתִים, שֶׁעַל הַיַּיִן הוּא מְבָרֵךְ "בוֹרֵא
 30 פְּרֵי הַגֶּפֶן"¹², וְלִבְסוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ¹³, וְעַל
 31 הַשֶּׁמֶן, בַּתְּחִלָּה הוּא מְבָרֵךְ "בוֹרֵא פְּרֵי הָעֵץ"¹⁴. בְּמָה
 32 דְּבָרִים אֲמֹרִים? שֶׁהִיא חוֹשֵׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ¹⁵, וְשֶׁתָּה מִן
 33 הַשֶּׁמֶן עִם מֵי הַשִּׁלְקוֹת¹⁶ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֵרִי נִהְיָה
 34 בְּשִׁתְּיָתוֹ; אָבָל אִם שָׁתָה הַשֶּׁמֶן לְבִדּוֹ¹⁷, אוֹ שֶׁלֹּא הִיָּה
 35 חוֹשֵׁשׁ בְּגֵרוֹנוֹ¹⁸ - מְבָרֵךְ עָלָיו "שֶׁהַפֶּלֶא", שֶׁהֵרִי לֹא
 36 נִהְיָה בְּטַעַם הַשֶּׁמֶן¹⁹.

(11) ברכות לח, ע"א: "דבש תמרים מברך עליו שהכל - זיעה בעלמא הוא" וכדעת ה'תוספות' (ברכות לח.).
 (12) שם, לה, ע"ב. הואיל וסודע ומשמת, חשוב הוא לקבוע לו ברכה לעצמו. (13) שמחמשת המינים הוא. (14) שם. (15) כואב בגרונו, ושתיית השמן מרככתו ומרפאתו. (16) שעירבו עם מי ירקות שלוקים [מבושלים] שיש הנאה בשתייתו. (17) שאין בו שום טעם והנאה. (18) שאז אפילו אם עירבו עם מי השלקות, אין השמן חשוב עיקר ובטל לגבי המים. (19) שם, לו, ע"א. ולדעת הרי"ף שם, אינו מברך כלל על שתיית השמן לבדו, כי אין זה נהנה אלא מזיק את גופו ואין זה בכלל "ואכלת... וברכת" (שם, לא:; שו"ע א"ח סי' רב, סעיף ד.).

37 ג. פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת שֶׁדָּרְכָן לְהַאֲכִיל חַיִּים - אִם בִּשְׁלֵן
 38 אוֹ שְׁלֵקָן²⁰, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַפֶּלֶא"²¹ וְלִבְסוֹף
 39 "בוֹרֵא נִפְשוֹת". וְיִרְקוֹת שֶׁדָּרְכָן לְהַאֲכִיל שְׁלֹקִין,
 40 כְּגוֹן כְּרוֹב וְלֶפֶת²² - אִם אֲכָלָן חַיִּין, מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן
 41 בַּתְּחִלָּה "שֶׁהַפֶּלֶא"²³ וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת".
 42 וְאִם בִּשְׁלֵן אוֹ שְׁלֵקָן - מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרֵא פְּרֵי
 43 הָאֲדָמָה"²⁴ וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת". דְּבָרִים
 44 שֶׁדָּרְכָן לְהַאֲכִיל חַיִּין וּמְבַשְּׁלִין - אֲכָלָן, בֵּין חַיִּין בֵּין

1 י.ד. אִם הָיָה שָׁם יַיִן²⁹, מְבִיאִין כּוֹס מְחֻזֵּק רְבִיעִית
 2 אוֹ יֵתֵר עַל רְבִיעִית, וּמְבִיאִין בְּשָׂמִים⁸⁰, וְאוֹחֵז אֶת
 3 הַיַּיִן בַּיַּמִּינוֹ⁸¹ וְאֶת הַבְּשָׂמִים בְּשָׂמָלוֹ, וּמְבָרֵךְ בְּרַפְת
 4 הַמְּזוּן. וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן⁸², וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ
 5 עַל הַבְּשָׂמִים⁸³. אִם הָיוּ הַבְּשָׂמִים שָׁמֶן עָרֵב וְכִיּוֹצֵא
 6 בוֹ - טָחוּ בְּרֹאשׁ הַשֶּׁמֶשׁ⁸⁴; וְאִם הָיָה הַשֶּׁמֶשׁ תְּלֵמִיד
 7 חָכֵם, טָחוּ בַּתְּלָל, פְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֶּשֶׂם לְשׁוֹק⁸⁵.

(79) אבל אם אין לו אינו צריך לחזר אחריו כי ברכת המזון אינה טעונה כוס, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו. (80) רמז לזה דברי התלמוד (יומא דף עו עמוד ב): "חמרא וריחני פקחין" (היין והריח של בושם עשאוני פיקח). ויש בזה הידור מצוה לכוס של ברכה (מרכבת המשנה). (81) שכל דבר מצוה רצוי לאחזו בשעת ברכה בימין. (82) שוטה אחרי ברכת המזון. (83) ואוחזם בימינו בשעת הברכה. (84) כדי שלא יצא בידיים מבושמות לשוק שגנאי הוא לתלמיד חכם מפני החשד. והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ט. (85) כל הלכה זו מקורה בברכות דף מג עמוד ב.

8 טו. אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בְּרַפְת הַמְּזוּן צְרִיכָה יַיִן⁸⁶ - אִם
 9 בָּרַךְ עַל הַיַּיִן כְּמִנְהַג שְׂאֵמְרָנוּ, צְרִיךְ שְׂפִידִית כּוֹס שֶׁל
 10 בְּרָכָה מִבְּפָנִים וְלִשְׁטֹף אוֹתוֹ מִבְּחוּץ⁸⁷. וַיִּמְלְאֵנוּ יַיִן
 11 חַיִּין⁸⁸, וְכִיּוֹן שֶׁהֵגִיעַ לְבְּרַפְת הָאֶרֶץ, נוֹתֵן לְתוֹכוֹ מַעַט
 12 מִיִּם⁸⁹, פְּדֵי שֶׁיֵּהָא עָרֵב לְשִׁתְּיָה⁹⁰. וְאֵין מְשִׁיחִין עַל
 13 כּוֹס שֶׁל בְּרַפְת הַמְּזוּן, אֲלֵא הַכֹּל שׁוֹתֵקִים עַד
 14 שֶׁתְּכַלֶּה בְּרַפְת הַמְּזוּן וּבְרַפְת הַיַּיִן, וַיִּשְׁתֵּי⁹¹.

(86) כמבואר בפסחים דף ק"ו עמוד ב, ודעת התוספות (שם, דף קה עמוד ב) שכשמברכים בזימון שלושה - טעונה כוס, וכן דעת ה"בית יוסף" אורח חיים סימן קפב על פי ה"זוהר" למגילת רות. (87) (ברכות דף נא עמוד א) ודווקא כשאין הכוס נקיייה שיש בה "שירי כוסות", אבל אם היא נקיייה אינו צריך (הגהות מיימוניות). (88) בלתי מזוג במים. (89) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף שם). (90) להראות בזה שבח ארץ ישראל שיש לה חזק וצריך למזוג במים (רבינו יונה). (91) מכוס של ברכה.

פָּרֵק שְׂמִינִי

(1) פירות האילן ברכתם תחילה וסוף; מי שנסתפק לו אם בירך או לא בירך מה דינו; דין קדימה בברכת שבעת המינים; ברכת "מעין שלוש" שעל הפירות ונוסחתה.

15 א. כָּל פְּרוֹת הָאֵילָן מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא
 16 פְּרֵי הָעֵץ"² וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת"³, הוֹצִין
 17 מִחֻמְשַׁת הַמִּינִין הַכְּתוּבִין בַּתּוֹרָה⁴, וְהֵם: עֲנָבִים
 18 וְרִמּוֹנִים וְתַאנִּים וְזֵיתִים וְתְּמָרִים, שֶׁהוּא מְבָרֵךְ
 19 עֲלֵיהֶן בְּסוֹף בְּרָכָה אַחַת מֵעֵין שְׁלֹשׁ⁵. וְעַל פְּרוֹת
 20 הָאֶרֶץ וְהַיִּרְקוֹת, מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן בַּתְּחִלָּה "בוֹרֵא פְּרֵי
 21 הָאֲדָמָה"⁶ וְלִבְסוֹף "בוֹרֵא נִפְשוֹת רַבּוֹת"⁷. דְּבָרִים
 22 שֶׁאֵין גְּדוּלָן מִן הָאֶרֶץ, כְּגוֹן בָּשָׂר וּגְבִינָה וְדָגִים
 23 וּבִצִּיעִים וּמִיִּם וְחֵלֶב וְדִבְשֶׁ⁸ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - בַּתְּחִלָּה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ראויים לאכילה כמו שהם, ועיקר נטיעתם על דעת דבשם הוא וזהו פריים, לפיכך מברכים עליו "בורא פרי העץ". והכסף-משנה משיב, שאילו היו הקנים בארצו של ה'טור' לא היה טוען כך, שבמקום שנמצאים מוכרים מהם לאלפים ולרבבות למצצם כמו שהם, ולכן דין מימיהם כשאר מי פירות שברכתם "שהכל".

ו. הקור, והוא ראש הדקל³⁵, שהוא כמו עץ לכו³⁶ - מברך עליו בתחלה "שהכל"³⁷. קפרס של צלה³⁸, מברך עליו "בורא פרי האדמה", מפני שאינו פרי³⁹. והאבינו⁴⁰ של צלה, הן הפרי, שהן פצורות תמרים דקים קטנים - מברך עליו "בורא פרי העץ"⁴¹.

עץ התומר. (36) והוא רך ומתוק לחין. (37) ברכות לו, ע"א. שופר להקשות כעץ, ומתחילה לא נטעו את הדקל על דעת אכילת הקור. (38) אילן קטן-קומה (קפרסטרון), ובערבית - אל-קפאר. ונזכר במשנה (מעשרות פרק ד, מ"א). והקפרס - הם העלים שלו ואינם יוצאים מן העץ עצמו אלא מן האדמה (הערוך). (39) אלא שומר הפרי. (40) גרגירים קטנים והם עיקר פריו. (41) ברכות לו, ע"א.

ז. הפלפלין והזנגביל⁴² - בזמן שהן רטבין⁴³, מברך עליו "בורא פרי האדמה"⁴⁴, אבל יבשין, אין טעונין ברכה, לא לפנייהם ולא לאחריהם, מפני שהן פבלין⁴⁵ ואינו אכל. וכן אכלין שאין ראויין לאכילה ומשקין שאינן ראויין לשתיה, אינן טעונין ברכה, לא לפנייהם ולא לאחריהן.

מין קנמון, ששרשו היבש ניתן כבשמים לתוך מאכלים שונים. (43) וראויים לאכילה. (44) ואע"פ שהפלפלין גדלים על העץ, מכיון שאין דרך בני אדם לנטעו על דעת לאכלם כמו שהם אלא ע"י תערוכת בתבשיל, ראוי לשנות ברכתם במקצת (כסף-משנה). (45) עשויים לתבל בהם את התבשיל, ואינם נאכלים בפני עצמם (ברכות לו:).

ח. הפת שעפשה⁴⁶, והיין שהקרים⁴⁷, ותבשיל שעברה צורתו⁴⁸, והנובלות, שהן פגין⁴⁹, והשכר⁵⁰, והחמץ, והגובאי⁵¹, והמלח, והקמחין⁵², והפטריאות - על פלן מברך תחלה "שהכל"⁵³. וכל המברכין לפניו "שהכל", לאחרונה מברך "בורא נפשות"⁵⁴. וכל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו⁵⁵.

שהעלתה טחב ורקבון, מלשון: עבשו פרודת (יואל א, יז), שהבי"ת נחלפת בפ"א (הערוך). (47) שהעלה קרום על פניו מחמת חימוצו, ובכתי"ת התימנים כתוב: והקרים, ופירושו: החמץ, שכן ברומית נקרא חומץ - אקריס, וכן הוא בנוסח הש"ס כתי"ת פריז (ברכות מ:). שהקרים (הערוך, ערך קרס). (48) שנתקלקל. (49) פירות שהשירתם הרוח קודם שנתבשלו. (50) שעושים מתמרים או משעורים (ב"ב צו:). (51) מין חגבים טהורים. (52) מין ממיני הפטריות הגדל באדמה רטובה, אלא שהפטריות גדלות על האדמה,

מבשלין - מברך עליהן בתחלה ברכה הראויה להן: אם היו פרות עץ, מברך "בורא פרי העץ", ואם היו פרות האדמה או ירקות, מברך "בורא פרי האדמה"²⁵.

(20) בישראל הרבה עד שנימוחו. שלוק - יותר ממבושל, כמבואר בחולין קיא. וכן ב'תוספות' פסחים לט: אולם בירושלמי תרומות פ"י, ה"ו אמרו, ששלוק הוא פחות מבישול. (21) שהורידם מחשיבותם הקודמת, הואיל ואין דרכם להאכל מבושלים (ברכות לח:). (22) מין ירק גנים (ריב"ע). (23) שאין זה דרך אכילתם. (24) שזהו דרך אכילתם, והוא עיקר פריים (שם, ברש"י). (25) שם: "שלקות מברך עליהם פרי האדמה" ואין שינוים (ע"י הבישול) מורידם מברכתם הראויה להם.

ד. ירקות שדרפן להשלק - שלקן, מברך על מי-שלק שלהן "בורא פרי האדמה"²⁶; והוא ששלקן לשתות מימיהן, שמימי השלקות פשלקות²⁷ במקום שדרפן לשתות. דבש תמרים - מברכין עליו תחלה "שהכל"²⁸; אבל תמרים שמעכן פיד והוציא גרעינין שלהן ועשאן כמו עפה - מברך עליהן תחלה "בורא פרי העץ"²⁹ ולבסוף ברכה אחת מעין שלש.

(26) ברכות לט, ע"א. ודוקא שלא בישראל עם בשר, אבל אם בישראל עם הבשר - טעם הבשר שבמקו חשוב עיקר ומברך עליו שהכל (הרא"ש שם). (27) ואין זה דומה למשקין הנסחטים מפירות שמברך עליהם שהכל, לעיל ה"ב, שהמסקה אין לו טעם הפרי, ומרק השלקות יש לו טעם הירק (הרא"ש שם). (28) ברכות לח, ע"א. (29) שם.

ה. הקנים המתוקים, שפוחטין אותן ומבשלין מימיהן עד שיקפא וידמה למלח³⁰ - פל הגאונים אומרים, שמברכין עליו "בורא פרי האדמה", ומקצתם אמרו - "בורא פרי העץ"³¹; וכן אמרו³², שהמוצץ אותם קנים, מברך "בורא פרי האדמה". ואני אומר, שאין זה פרי, ואין מברכין עליו אלא "שהכל", שלא יהיה דבש אלו הקנים³³, שנשתנה על-ידי³⁴ אור, גדול מדבש תמרים, שלא נשתנה על-ידי האור, ומברכין עליו "שהכל".

(30) הכוונה לשופר שלנו. (31) דעת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ברא"ש שם. וזהו "יערת הדבש" הנזכר בשמואל-א יד, כז וכפירוש רש"י שם, שבערבית קוראים לדבש זה סוקריא. (32) הגאונים שסוברים שהקנים פרי אדמה הם. (33) כלומר: אפילו אם נניח שהוא פרי העץ, והמוצצם מברך "בורא פרי העץ", עכ"פ הסוכר היוצא ממנו ברכתו שהכל. (34) ע"י הבישול באש. וב'טור' או"ח סי' ר"ב משיג על דברי רבינו, שאין לדמות דין הסוכר לדין דבש הזב מתמרים, שהתמרים הן בעצמן פרי ועיקר נטיעתן על מנת לאכלן כמו שהן, ולפיכך כשנשתנו נשתנית ברכתן כדין כל המשקין הנסחטים מן הפירות, אבל הקנים האלו אינם

23 בסוף, מפני שהן מדברי סופרים⁶⁹. שְׂכַח וְהִכְנִיס
24 אֶכְלִין לְתוֹךְ פִּי בְּלֹא בִּרְכָה - אִם הָיוּ מִשְׁקִין⁷⁰,
25 בּוֹלְעֵן⁷¹, וּמְבַרֵךְ עֲלֵיהֶן בְּסוּף⁷². וְאִם הָיוּ פְרוֹת,
26 שְׂאֵם זֵרֶק⁷³ יִמָּאֵסוּ, כְּגוֹן תּוֹתִים וְעֻנְבִים - מִסְלָקָן
27 לְצַד אֶחָד⁷⁴ וּמְבַרֵךְ, וְאַחֲרֵיכֶן בּוֹלְעֵן. וְאִם אֵינָן
28 נִמָּאֵסִין, כְּגוֹן פּוֹלִים וְאַפּוֹנִים - פּוֹלְטֵן מִפִּי, עַד
29 שִׁיבְרָךְ וּפִי פּוֹנִי⁷⁵, וְאַחֲרֵיכֶן אוֹכֵל.

(68) המנויות בפרק זה שהן מדברי סופרים, פרט לברכת המזון שהיא מן התורה, שחוזר עליה מספק כמבואר לעיל פ"ב, הלכה יד. (69) וספק דבריהם - להקל (שבת לד. וראה ברכות כא.). (70) שאם יפלטם מפיו יופסדו, וכן א"א לסלקם לאחד מלוגמיו. (71) בלא ברכה. (72) ברכה אחרונה. (73) מפיו. (74) שבפיו. (75) משום שנאמר (תהלים עא, ח): ימלא פי התלתך, כל הפה צריך להיות פנוי בשעת ברכה (ברכות נא.) וכפירוש רבינו חננאל' שם.

30 יג. הָיוּ לְפָנָיו מִיָּנִין הִרְבָּה - אִם הָיוּ בִּרְכוּתֵיהֶן
31 שְׁוֹת⁷⁶, מְבַרֵךְ עַל אַחַת מֵהֶן וּפּוֹטֵר אֶת הַשָּׂאֵר; וְאִם
32 אֵינן בִּרְכוּתֵיהֶם שְׁוֹת - מְבַרֵךְ עַל כָּל אַחַת מֵהֶן בִּרְכָה
33 הָרְאוּיָה לוֹ, וְאֵיזָה מֵהֶם שִׁירְצָה לְהַקְדִּים⁷⁷
34 מְקַדְּמִים⁷⁸. וְאִם אֵינָן רוֹצֵה כְּזֶה יוֹתֵר מִזֶּה - אִם יֵשׁ
35 בִּינֵיהֶם אֶחָד מִשְׁבַּעַת הַמִּינִים, עָלָיו הוּא מְבַרֵךְ
36 תְּחִלָּה. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּפִסּוּק - קוֹדֵם בְּבִרְכָה.
37 וְהַשְּׁבַעַת, הֵן הָאֲמֹרִים בְּפִסּוּק זֶה: אֶרֶץ חֹטָה
38 וּשְׂעָרָה וְגִפְן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן, אֶרֶץ זֵית שֶׁמֶן וְדִבְשׁ.
39 וְדִבְשׁ זֶה הוּא דִבְשׁ תְּמָרִים⁷⁹. וְהַתְּמָרִים⁸⁰ קוֹדְמִין
40 לְעֻנְבִים, שֶׁהַתְּמָרִים שָׁנִי לְ"אֶרֶץ"⁸¹, וְהָעֻנְבִים שְׁלִישִׁי
41 לְ"אֶרֶץ"⁸².

(76) כגון תפוח וזית. (77) שחביב עליו יותר. (78) ואפילו כשהמין השני הוא משבעת המינים המיוחדים בתורה. (79) שלא לטעות בדבש דבורים. (80) אע"פ שנכתבו באחרונה. (81) שניה הנזכרת בסוף הפסוק. (82) הנזכרת בראש הפסוק.

42 יד. בִּרְכָה אַחַת שֶׁהִיא מֵעֵין שְׁלֹשׁ, שֶׁל חֲמֹשֶׁת
43 הַמִּינִין שֶׁל פְּרוֹת, וְשֶׁל יֵינן, הִיא שֶׁל מִינֵי הַדְּגָן⁸³; וְאִלָּא
44 שֶׁעַל הַפְּרוֹת הוּא אוֹמֵר: עַל הָעֵץ וְעַל פְּרֵי הָעֵץ
45 וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה⁸⁴ וְכוּ', וְעַל הַיֵּינן
46 הוּא אוֹמֵר: עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן, וְחוֹתָם
47 בְּשִׁתֵּיהֶן: עַל הָאֶרֶץ וְעַל הַפְּרוֹת⁸⁵. וְאִם הָיָה בְּאֶרֶץ
48 יִשְׂרָאֵל - חוֹתָם: עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרוֹתֶיהָ⁸⁶. וְיֵשׁ מִי
49 שְׂמוֹסִיף בְּבִרְכָה שְׂמֵעִין שְׁלֹשׁ, קֹדֵם חֲתִימָה: "כִּי אֵל
50 טוֹב וּמִטֵּיב אֶתָּה", שֶׁהוּא מֵעֵין בִּרְכָה רְבִיעִית⁸⁷. וְיֵשׁ
51 מִי שְׂאֵמֵר, שֶׁלֹּא תִקְנוּ בִּרְכָה רְבִיעִית אֶלָּא בְּבִרְכַּת
52 הַמְּזוֹן בְּלִבְד.

(83) המפורשת לעיל פרק ג, הלכה יג. (84) ברכות מד, ע"א. (85) והראב"ד סובר שחותם על היין: "על הארץ ועל פרי הגפן". וכן אנו נוהגים. (86) של ארץ ישראל,

והכמהין גדלים בתוך האדמה ואחר חפירתה נראים (הערוך). (53) ברכות מ, ע"ב. וכמהין ופטירות אף-על-פי שגדלים מן האדמה, מברכים עליהם "שהכל", הואיל ועיקר יניקתם מן האויר הוא (שם). (54) שם, מד, ע"ב. (55) שם. ויש שטעון ברכה לפניו ולא לאחריו, כגון ריח של בושם.

1 מ. שְׂמָרִים⁵⁶, שְׁנַתְּנָן עֲלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה⁵⁷ וְהוֹצִיא מֵהֶן
2 אֲרֻבָּעָה⁵⁸ - מְבַרֵךְ עֲלֵיהֶן "בוֹרָא פְּרֵי הַגֶּפֶן", שְׁזָה
3 יֵינן מְזוּג הוּא⁵⁹. הוֹצִיא פְּחוֹת מְאֲרֻבָּעָה - אֶף-עַל-פִּי
4 שְׁיֵשׁ בֵּהֶם טַעַם יֵינן, מְבַרֵךְ עֲלֵיהֶן "שֶׁהַכֹּל" תְּחִלָּה⁶⁰.

(56) שמרי יין. (57) שלש מדות מים. (58) שנמזג יין השמרים עם המים. (59) שלשה חלקים מים ואחד יין. (60) בבא-בבא צו, ע"ב.

5 י. בִּרְךָ עַל פְּרוֹת הָאֵילָן "בוֹרָא פְּרֵי הָאֲדָמָה" -
6 יִצְאָה⁶¹; וְעַל פְּרוֹת הָאֲדָמָה "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - לֹא
7 יִצְאָה⁶². וְעַל פְּלִים אִם בִּרְךָ "שֶׁהַכֹּל"⁶³ - יִצְאָה, וְאַפְּלוֹ
8 עַל הַפֶּת וְעַל הַיֵּינן⁶⁴.

(61) שגם האילן יונק מן האדמה, ובכלל פירות האדמה הוא (ברכות פ"ו, מ"ב. וכפירוש רבינו יונה' שם). (62) שאין פירות האדמה בכלל פירות האילן (שם). וחז"ל נתנו סימן לידע בו איזהו פרי עץ ואיזהו פרי אדמה: כל פרי שאתה קוטפו, והענף של העץ נשאר ומוציא פרי לשנה הבאה - זהו פרי העץ. וכל שאתה נוטל את הפרי, ואין הענף נשאר לחזור ולהוציא פירות לשנה הבאה - פרי האדמה הוא (ברכות מ:). (63) שם, פ"ו, מ"ב. ולפיכך כל דבר שמסופק בו מה לברך עליו, יברך "שהכל" ויצא ידי חובתו ('הגהות מיימוניות'). (64) ברכות מ, ע"ב.

9 יא. לְקַח כּוֹס שֶׁל שֶׁכַר בְּיָדוֹ, וְהִתְחִיל הַבִּרְכָה⁶⁵
10 עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "שֶׁהַכֹּל", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי
11 הַגֶּפֶן" - אֵינן מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁶⁶. וְכֵן אִם הָיוּ לְפָנָיו
12 פְּרוֹת הָאֶרֶץ, וְהִתְחִיל הַבִּרְכָה עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "בוֹרָא
13 פְּרֵי הָאֲדָמָה", וְטָעָה וְאָמַר "בוֹרָא פְּרֵי הָעֵץ" - אֵינן
14 מְחִזְרִין אוֹתוֹ. וְכֵן אִם הָיָה לְפָנָיו תְּבִשִׁיל שֶׁל דְּגָן,
15 וְפָתַח עַל-מִנְתָּ לֹמֵר "בוֹרָא מִינֵי מְזוּנוֹת", וְטָעָה
16 וְאָמַר "הַמוֹצִיא" - יִצְאָה; מִפְּנֵי שֶׁבְּשַׁעַת שֶׁהִזְכִּיר אֶת
17 הַשֵּׁם וְהַמְּלֻכוֹת, שֶׁהֵן עֶקֶר הַבִּרְכָה, לֹא נִתְּכַוֵּן אֶלָּא
18 לְבִרְכָה הָרְאוּיָה לְאוֹתוֹ הַמֵּין, וְהוֹאִיל וְלֹא הָיָה בְּעֶקֶר
19 הַבִּרְכָה טַעַם, אֶף-עַל-פִּי שֶׁטָעָה כְּסוּפָה, יִצְאָה וְאֵינן
20 מְחִזְרִין אוֹתוֹ⁶⁷.

(65) בשם ומלכות. (66) שיברך שנית כהלכה. (67) שם יא, ע"א. וגירסא אחרת היתה לרבינו באותה סוגיא, והיא: נקט כסא דשיכרא בידו, פתח ובירך אדעתא דשיכרא, וסיים בדחמרא (יין) וכו' (כסף-משנה הל' קריאת שמע פ"א, ה"ח).

21 יב. כָּל הַבִּרְכוֹת הָאֵלוֹהִים⁶⁸, אִם נִסְתַּפַּק לוֹ בֵּהֶם אִם בִּרְךָ
22 אוֹ לֹא בִרְךָ - אֵינָן חוֹזְרִין וּמְבַרְכִין, לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"שהכל" במיני מזון (לעיל פ"ח, ה"י) וכן מצינו (ברכת נג.) שהנכנס לחנות של בושם שיש בה מינים הרבה, מברך: "בורא מיני בשמים", כמבואר בסמוך ה"ה (הגר"א או"ח סי' רטז).

להדגיש שבת הארץ. (87 שבברכת המזון 'רבינו אלפס' למסכת ברכות פ"ו).

22. ב. אין מברכין על המגמר⁹ עד שתעלה תמרתו¹⁰.
23. וכיצד מברכין עליו? אם היה זה הנשרף, שנתן
24. ריח, מעץ - מברכין "בורא עצי בשמים"¹¹; ואם
25. היה עשב - "עשבי בשמים"; ואם היה ממין חיה
26. וכיוצא בה - מברך עליו "בורא מיני בשמים".

1. מו. שתה יין, ואכל תמרים, ואכל תבשיל של
2. חמשת מיני דגן - מברך באחרונה: ברוך אתה ה',
3. אלהינו מלך העולם, על המחיה ועל הפלילה, ועל
4. הגפן ועל פרי הגפן, ועל העץ ועל פרי העץ, ועל
5. תנובת השדה ועל ארץ חמדה וכו', וחיתם: ברוך
6. אתה ה', על הארץ ועל המחיה ועל הפרות⁸⁸.

9) מפורש לעיל (פ"ז, ה"ג). (10 קיטור העשן המתמר ועולה, שאז הוא מתחיל לתת ריחו ואע"פ שעדיין לא הגיע אליו, אבל לפני שעלתה תמרתו אין מברכין, מפני שכל הברכות צריכות להיות סמוכות לעשייתן (ברכות מג.; מגן אברהם או"ח סי' רטז). (11 ברכות, שם. וכגירסת 'בעל הלכות גדולות' הובאה ב'תוספות' שם.

88) הארץ המוציאה את המחיה והפירות. ואינו חותם חתימה מיוחדת ליין, שבכלל הפירות הוא. וכן דעת 'רבינו חננאל' הובאה ב'תוספות' (ברכות מד.).

27. ג. שמן של אפרסמון¹² וכיוצא בו, מברך עליו
28. "בורא שמן ערב"¹³. אכל שמן זית שקבשו או
29. שטחנו עד שחזר ריחו נודף - מברך עליו "בורא
30. עצי בשמים"¹⁴. שמן שבשמו¹⁵ פעין שמן המשחה¹⁶
31. - מברך עליו¹⁷ "בורא מיני בשמים"¹⁸. הביאו לפניו
32. שמן¹⁹ והדס - מברך על ההדס ופוטרי את השמן,
33. מפני שברכה אחת לשתייהן, והוא "עצי בשמים"²⁰.

7. מו. אכל אם אכל בשר ושתה יין - מברך בסוף על
8. זה בפני עצמו⁸⁹ ועל זה בפני עצמו⁹⁰. אכל תאנים
9. או ענבים, ותפוחים ואגסים וכיוצא בהן - מברך
10. בסוף ברכה אחת מעין שלש, והיא כוללת הכל,
11. מפני שפלן פרות העץ, וכן כל פיוצא בה⁹¹.

89) מעין שלש. (90 בורא נפשות. 91) כגון ששתה יין ואכל עמו תפוחים, שברכה אחרונה שעל היין פוטרת את הפירות, הואיל וחיתם בה: "על הארץ ועל הפירות" (דעת הרשב"א בדברי רבינו, הובאה בבית יוסף סי' רח).

פָּרָק תְּשִׁיעִי

1) שמברכים על ריח טוב; שלושה מיני ריח טוב מברכים עליהם.

12) הוא הצרי הנוסף מעצי הקטף ("העורף"). והוא עץ בלז"ם בלע"ז. (13 ברכות, שם. מפני שהוא גדל בארץ ישראל והוא חשוב, קבעו לו ברכה לעצמו, וזהו "עצי שמן" האמור במלכים-א, ו, כג (רבינו יונה). ויש מפרשים: שזהו ה"פנג" האמור ביחזקאל (כו, יז): "יהודה וארץ ישראל... בחטי מנית ופנג" (רש"י שם). (14 ברכות, שם. (15) שעירב בו מיני בשמים שונים מעץ ומעשב. (16) שמשחו בו את הכהנים וכלי המקדש, וגם הוא היה מעורב מבשמים שונים מעשה רוקח (שמות ל, כג-כה). (17) ואפילו סינגו ולא נשאר בו מעיקרי הבשמים כלום - מברך עליו, כמו שיתבאר בסמוך ה"ח. (18) ברכות, שם. וגורס רבינו שם: "בורא מיני בשמים", בעוד שהגירסא שלפנינו היא: "בורא עצי בשמים" (כסף-משנה). (19) להריח בו, כגון שמן זית שטחנו עד שחזר ריחו נודף. (20) ברכות מג, ע"ב וכגירסת ה"רי"ף שם). ומקדים את ההדס לברכה, מפני שהוא עומד להריח בו, בעוד שהשמן מיוחד בעיקרו לסיכה, להעביר הזוהמה, ואין מברכים על הסיכה כמבואר בסמוך ה"ח. וכן היו מביאים את ההדס במוצאי שבת לבשמים להבדלה ('טור' או"ח סי' רצז) ובערבי שבתות להריח בשבת (שבת לג:); וברכתו תדירה יותר, ותדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם ('אור שמח').

12. א. פֶּשֶׁם שְׂאֵסוּר לְאָדָם לְהֵנוֹת בְּמֵאֲכָל או בְּמִשְׁקָה
13. קֹדֶם בְּרִיכָה, כִּן אֲסוּר לוֹ לְהֵנוֹת² בְּרִיחַ טוֹב קֹדֶם
14. בְּרִיכָה³. וְכִיצַד מְבָרֵךְ עַל רִיחַ טוֹב? אִם הָיָה זֶה שֵׁישׁ
15. לְהָרִיחַ עֵץ או מִיֵּן עֵץ, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲצֵי בִשְׂמִים";
16. וְאִם הָיָה עֵשֶׂב או מִיֵּן עֵשֶׂב, מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי
17. בִשְׂמִים"⁴; וְאִם לֹא הָיָה מִן הָעֵץ וְלֹא מִן הָאֲדָמָה,
18. כְּגוֹן הַמּוֹר⁵, שֶׁהוּא מִן הַחֲמִיָּה - מְבָרֵךְ "בּוֹרֵא מִיֵּן
19. בִשְׂמִים"⁶. וְאִם הָיָה פְּרִי הָרְאוּי לְאֲכִילָה, כְּגוֹן
20. אֲתָרוֹג או תְּפוּחֵי - מְבָרֵךְ⁷ "שֶׁנָּתַן רִיחַ טוֹב בְּפִרוֹתָי".
21. וְעַל הַכֹּל אִם אָמַר "בּוֹרֵא מִיֵּן בִשְׂמִים", יִצָּא⁸.

34. ד. הָיָה לְפָנָיו בִּשְׂמֵם שֶׁהוּא עֵץ וּבִשְׂמֵם שֶׁהוּא עֵשֶׂב -
35. אֵין בְּרִיכָה אַחַת מֵהֵן פּוֹטְרֵת אֶת חֲבֵרוֹ, אֲלֵא מְבָרֵךְ
36. עַל זֶה לְעֲצָמוֹ וְעַל זֶה לְעֲצָמוֹ. הַבִּיאוּ לְפָנָיו יֵינן
37. וְשִׁמְן²¹ - אוֹחֲזֵי יֵינן בְּמִינֵיהֶן²² וְשִׁמְן בִּשְׂמָאלוֹ, וּמְבָרֵךְ
38. עַל הַיֵּינן וְשׁוֹתֵהוּ, וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ עַל הַשִּׁמְן²³ וּמְרִיחַ

(2) ובכת"י התימנים: "להריח". (3) ברכות מג, ע"ב. שנאמר (תהלים קג, ו): כל הנשמה תהלל יה - איזה דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו, הוי אומר: זה הריח. (4) ברכות, שם. (5) "הוא הדם הצרור בחיה שבהודו, הידוע לכל שמתבשמין בו בני אדם בכל מקום" (לשון רבינו ה' כלי המקדש פ"א, ה"ב). ויש מפרשים: חיה ידועה היא שיש לה חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחילה כמין דם, ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור (ברא"ש לברכות פ"ו, וכן ב'טור' או"ח סי' רטז), ונקרא בלשון אשכנז: פיו"ם, ובלשון התלמוד (ברכות מג.): מושק. (6) שם. (7) כשבא להריח בהם. אבל בא לאכול מהם, אינו מברך עליהם אלא ברכת האכילה בלבד (שם, וב'תוספות'). (8) שברכה זו כוללת היא בבשמים, כברכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(שבת פרק יג) אין לועסין מוסטכי בשבת. "נכאת ולוט" פירשו במדרש רבה (סוף פרשה צא) לוט - זה מצטא ('הערוך השלם'). (37) שכל אלה מיני עץ הם, וכל שתחילת ברייתו מוציא עץ (לא עלים) - אילן הוא. ומברכים עליו "בורא עצי בשמים" ('הערוך' ערך חלף; רשב"א לברכות מג: בשם רב האי גאון).

15 ז. שְׁלֹשָׁה מִיְנֵי רֵיחַ טוֹב אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, וְאֵלוּ
16 הֵן: רֵיחַ טוֹב שְׁאֶסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, וְרֵיחַ טוֹב שֶׁעָשׂוּי
17 לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע, וְרֵיחַ טוֹב, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ
18 בַּעֲצָמוֹ שֶׁל רֵיחַ זֶה.³⁸

(38) אלא בדבר המתבשם ממנו, כמבואר בסמוך.

19 ח. פִּיצַד? בְּשָׂמִים שֶׁל עֲפוֹ"ם וּבְשָׂמִים שֶׁל עֲרוֹה³⁹
20 מִן הָעֵצוֹת, אֵין מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן, לְפִי שְׁאֶסוּר לְהָרִיחַ
21 בְּהֵן.⁴⁰ בְּשָׂמִים שֶׁל מְתִים, וּבְשָׂמִים שֶׁל בֵּית-הַכֶּסֶּא⁴¹,
22 וְשֶׁמֶן הָעֵשׂוּי לְהַעֲבִיר אֶת הַזֶּהֱמָא⁴² - אֵין מְבָרְכִין
23 עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁנַּעֲשׂוּ לְהַעֲבִיר רֵיחַ רָע. מְגֹמֵר,
24 שֶׁמְגַמְרִין בּוֹ אֶת הַפְּלִים וְאֶת הַבְּגָדִים - אֵין מְבָרְכִין
25 עֲלֵיהֶן, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְהָרִיחַ בַּעֲצָמוֹ שֶׁל מְגֹמֵר.⁴³
26 וְכֵן הַמְרִיחַ בְּבָגְדִים שֶׁהֵן מְגֹמְרִים, אֵינוֹ מְבָרֵךְ, לְפִי
27 שֶׁאֵין שָׂם עֵקֶר בְּשָׂם, אֶלֶּא רֵיחַ בְּלֹא עֵקֶר.⁴⁴

(39) אשה האסורה לו, כגון קרובתו וכיוצא בה, מלשון הכתוב (ויקרא יח, ו). (40) כגון שאוחזת בידה קופה של בשמים ואסור להריח בהם, שמא יבואו לידי הרגל עבירה (כסף-משנה בשם ה'אבודרהם'). (41) שאדם אסטניס מוליך עמו לבית הכסא להעביר ממנו ריח רע (ברכות נג. וברש"י שם). (42) הבא בסוף הסעודה לסוך בו ידיים מזהמות, ושמן זה מבושם בבשמים (שם). (43) שם: "המהלך בערבי שבתות בטבריה, ובמוצאי שבתות בציפורי, והריח ריח - אינו מברך, מפני שחזקתו אינו עשוי אלא לגמר בו את הכלים". (44) ואע"פ שהוא נהנה, הואיל וריח אין בו צורך הגוף כל כך - כשארין לו עיקר - לא תיקנו לברך (כסף-משנה). ואין זה דומה ל"שמן שבשמו" שמברך עליו אפילו כשסיננו (לעיל ה"ג ובביאורנו), כי שם הכניסו את עיקרי הבושם לתוך השמן, וקלט הריח מעיקר הבושם, ואע"פ שסיננו חשוב כאילו העיקר נשאר בתוכו, שכן ב"שמן המשחה" הסירו גם כן הבשמים מהשמן ולא נשאר בו אלא ריחם (ראה כריתות ה). אבל בכלים המוגמרים, מעולם לא נכנס בהם עיקר הבושם, אלא הריח מתמרות עשן הבושם הנשרף הוא לבדו בישמם (ב"ח ל'טור' או"ח סי' רטז).

28 ז. בְּשָׂמִים שֶׁל מְסֻבָּה⁴⁵ שֶׁל עֲפוֹ"ם, אֵין מְבָרְכִין
29 עֲלֵיהֶם, שְׁפָתֵם מְסַבֵּת עֲפוֹ"ם לְעִבּוּדַת פּוֹכְבִים
30 וּמְזֻלּוֹת.⁴⁶ הִיא מְהַלֵּךְ חוּץ לְפָרֶךְ וְהָרִיחַ רֵיחַ טוֹב -
31 אִם רַב הָעֵיר עֲפוֹ"ם, אֵינוֹ מְבָרֵךְ⁴⁷, וְאִם רַב יִשְׂרָאֵל,
32 מְבָרֵךְ. נִתְעַרַב רֵיחַ שְׁמֵבְרָכִין עֲלֵיו בְּרִיחַ שְׁאֵין
33 מְבָרְכִין עֲלֵיו⁴⁸ - הוֹלְכִין אַחֲרֵי הָרֵב⁴⁹.

(45) סעודה (ברכות נב: וברש"י). (46) שם. והרי הם

1 בּוֹ, וְטָחוּ פְּרָאשׁ הַשְּׂמֶשׁ²⁴. וְאִם הִיא הַשְּׂמֶשׁ תְּלָמִיד
2 חֲכָם²⁵, טָחוּ בַּפְּתָלָה.²⁶

(21) להריח. (22) שהוא חשוב יותר, וכן הוא גורם ברכה לעצמו, שבכמה מקומות הוא בא ומברכים עליו אף-על-פי שאין צריכים לשתיתו, כגון ב"קידוש" וב"ברכת אירוסין" (ברכות מב. וברש"י שם). (23) ואחזו בימינו, "שכל דבר שמברך עליו לאכלו או להריח בו, צריך לאחזו בימינו בשעת ברכה" ('טור' או"ח סי' ר). (24) כדי שלא יצא בידים מבושמות לשוק. (25) בכתב-יד התימנים, וכן ברוב הדפוסים העתיקים, הנוסח: "תלמיד חכמים", וכן בכל מקום שנזכר שם זה. (26) שגנאי הוא לתלמיד חכם לצאת לשוק כשהוא מבושם (ברכות מג:). דין זה ביארו כבר רבינו לעיל פ"ז, הלכה יד, אלא ששם ידובר בין הבא לברכת המזון, שהוא יין מצוה, וכאן מדובר בין רשות שאף הוא קודם לשמן לענין ברכה.

3 ה. דָּבַר שֶׁהוּא סִפֵּק אִם מִן הָעֵץ אִם מִן הָאֲדָמָה -
4 מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיְנֵי בְּשָׂמִים"²⁷. בְּשָׂם שֶׁעָרְבוּ
5 הַרוֹכֵל²⁸ מִמִּינֵי הָרֵבָה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיְנֵי
6 בְּשָׂמִים". נִכְנַס לְחִנּוּתוֹ שֶׁל בּוֹשֶׂם, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיְנֵי
7 הָרֵבָה - מְבָרֵךְ עֲלָיו "בּוֹרֵא מִיְנֵי בְּשָׂמִים"²⁹. אִם יָשַׁב
8 שָׂם כֹּל הַיּוֹם כָּלוֹ, אֵינוֹ מְבָרֵךְ אֶלֶּא אַחַת. נִכְנַס
9 וַיֵּצֵא, נִכְנַס וַיֵּצֵא - מְבָרֵךְ עַל כָּל פַּעַם וּפַעַם.³⁰

(27) וכן דעת הרב משה מקוצי ('תוספות' לברכות מג.). (28) מוכר בשמים ותמרוקי נשים, מלשון: אבקת רוכל (שיר השירים ג, ו). (29) שנכנס ונתכוין להריח, אבל אם לא נתכוין, אלא שהריח בא לו ממילא - אינו מברך (ט"ז לאור"ח סי' ריז ס"ק א). (30) ברכות נג, ע"א. כשלא היה בדעתו לחזור מיד, אבל אם דעתו לחזור מיד אינו מברך שנית, מפני שלא הסיח דעתו.

10 ו. הַשּׁוֹשֵׁנָה וְחֻלְפֵי הַמַּיִם³¹ - מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן "בּוֹרֵא
11 עֲצֵי בְּשָׂמִים". נִרְגִּיס³² שֶׁל גִּנָּה - "בּוֹרֵא עֲצֵי
12 בְּשָׂמִים", וְשֶׁל שָׂדֶה - "בּוֹרֵא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים"³³.
13 הַיֶּרֶד, וְמֵי הַיֶּרֶד³⁴, וְהַלְבוּנָה³⁵, וְהַמְּסֻבִּי³⁶ וְכִיּוֹצֵא
14 בְּהֵן - "בּוֹרֵא עֲצֵי³⁷ בְּשָׂמִים".

(31) צמחים הגדלים ע"י הנחר. ובכת"י התימנים, הנוסח: "וחלפי היים", כלשון התלמוד (ברכות מג:). ולדעת רש"י שם, הם "שבולת נרד" ועשויים כגבעולי פשתן (ספיקא נרדי בלע"ז). ויש אומרים שזה רזומרי"ן ('הערוך'). (32) חבצלת השרון. "אני חבצלת השרון" (שיר השירים ב, א) מתרגם יונתן: אני מתילא לנרקיס. וכן בברכות שם, כתוב: נרקוס. והוא מין פרח לבן ויש לו ריח טוב ('הערוך'). (33) ברכות מג, ע"ב. מפני שאינו נעבד, אין עצו מתקיים, ומתייבש ונופל, אבל של גינה נעבד ומשקים אותו, עצו מתקיים, לפיכך מברך עליו בורא עצי בשמים (ב"י או"ח סי' רטז בשם הרשב"א). (34) היוצאים מפרחי הורד. (35) מין שרף עץ מוצק ריחני, וויראך בלע"ז. (36) שרף של עץ שקוראים שף שעושים ממנו זפת, וריחו דומה לריח לבונה (רש"י לביצה לג:). ונקרא מאסטיק בלע"ז, ובתוספתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

והם חדשים אצלו דרך קנייה, אבל אם קנה כיוצא בהם ועכשיו חזר וקנה אינו מברך (ברכות דף נט עמוד ב). וכתבו התוספות שם, שאינו מברך אלא על כלים חשובים ויקרי ערך, אבל הרא"ש שם כתב: "יראה לי שהכול לפי מה שהוא אדם, יש עני שמח בחלקו (ראה נדרים דף מט עמוד ב) יותר מעשיר בכלים חשובים". (9) מתחיל בלשון נוכח [ברוך אתה] ומסיים בלשון נסתר [שהחיינו] וכן נוסח רוב הברכות? לפי שכבר ידעת ששני יסודות עצומים הם באמונתנו, האחד, לדעת שהקדוש-ברוך-הוא הוא מצוי ראשון ומחוייב המציאות ואין ספק בזה כלל, השני שאין מציאותו מושגת לנו ורק "הוא בעצמו יודע אותה כמו שהיא" (הלכות יסודי התורה פרק א, הלכה א, הלכות ט"י) וכדי לקבוע שני היסודות האלה בליבנו קבעו חכמינו נוסח הברכות לומר "ברוך אתה" כמדבר עם מי שהוא מפורסם אצלו עד שהוא מדבר עימו פנים בפנים, וכדי שלא נשתבש לחשוב שמהות מציאותו היא כמציאות שאר הנמצאים קבעו לומר מיד "אשר קדשנו במצוותיו וכו' להורות שמהות מציאותו נסתרת מאיתנו ואי אפשר לדבר בו רק דרך נסתר (הרשב"א הובא ב"עין יעקב" לברכות דף מ עמוד ב).

ב. וכן הַרְוָא אֶת חֲבֵרוֹ¹⁰ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ⁸ "שֶׁחֲחִינּוּ". וְאִם רָאָהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם-עָשָׂר חֳדָשׁ,⁹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים¹¹. הַרְוָא פְּרִי הַמִּתְחַדֵּשׁ מִשְׁנָה לְשָׁנָה - בְּתַחֲלַת רְאִיתוֹ¹² מְבָרֵךְ¹¹ "שֶׁחֲחִינּוּ"¹³.

(10) החביב עליו ושמח בראייתו (טור סימן רכה).
(11) (ברכות דף נח עמוד ב) מפני שנשכח מהלב, כמו שהמת משתכח מן הלב לאחר שנים עשר חודש (רבינו יונה). (12) אף על פי שלא אכלו. (13) (עירובין דף מ עמוד ב) ואנו נוהגים שלא לברך אלא בשעת האכילה (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ה סעיף ג).

ג. שִׁמְעַ שְׁמוּעָה טוֹבָה¹⁴, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַטוֹב וְהַמְּטִיב¹⁵. שִׁמְעַ שְׁמוּעָה רָעָה, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ דִּין הָאֱמֶת¹⁶. וְחַיֵּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה בְּטוֹב נַפְשׁוֹ, כְּדָרְךָ שֶׁמְבָרֵךְ עַל הַטוֹבָה בְּשִׂמְחָה, שֶׁנֶּאֱמָר: וְאֶהְיֶה אִתְּךָ אֱלֹהֶיךָ וְגו' וּבְכָל מְאֹדְךָ¹⁷; וּבְכָלל אֶהְיֶה הִיתְרָה שֶׁנֶּצְטַוֵּינוּ בָּהּ, שֶׁאֶפְלוּ בְּעַת שִׁצְרָה לֹא יוֹדֶה וְיִשְׁבַח בְּשִׂמְחָה¹⁸.

(14) שהיא טובה לו ולאחרים, כמבואר בסמוך הלכה ז.
(15) הטוב - לי והמטיב - לאחרים. (16) הואיל ומצטער בה יש לו להצדיק את הדין על שם הכתוב: צדיק אתה ה' וישר משפטיך (תהילים פרק קיט, פסוק קל"ז). (17) "בכל מידה ומידה שהוא מודר לך" (ברכות פרק ט, משנה ה) בין מידה טובה בין מידת פורענות. (18) ורבינו בפירושו למשנה שם יאמר: "לפי שיש דברים רבים נראים בתחילתם טובים ויהיה אחריתם רעה רבה, ועל כן אין ראוי למשכיל להשתומם כשתבוא עליו צרה גדולה, מפני שאינו יודע סופה".

ד. הַגִּיעָה אֵלָיו טוֹבָה אוֹ שִׁשְׁמַע שְׁמוּעָה טוֹבָה -

כבשמים של ע"ז שאסורים בהנאה, משום: ולא ידבק בידך מאומה מן החרם (דברים יג, יח) לשון רבינו בפירושו לברכות פ"ח, מ"ו. (47) שמא ממסיתם הוא (ברכות נג). (48) כגון בשמים של מתים או של בגדים מגומרים. (49) מקורו מהדין הקודם, שהולכים בריח אחרי רוב בני העיר, ואם נתערב ריח של בשמים המותרים בריח בשמים של ע"ז - אין הולכים בו אחר הרוב, שהרי ע"ז אינה בטלה אפילו באלף (ע"ז עד). ואפילו להריח - אסור, כל-שכן לברך, וזה שהדיגש רבינו: בריח שאין מברכין עליו, כלומר: ריח הפטור מברכה כגון כלים מגומרים וכיוצא בהם, אבל ריח "שאסור להריח בו" אינו בטל ברוב ('מעשה רוקח'). עם גמר פרק זה נגמרו כל הברכות ממין "ברכת הנאה" (ראה לעיל פ"א, ה"ד). ויש להעיר שישנם עוד דברים שנהנים מהם ואין מברכים עליהם, כגון מאור ושמיעת קול ערב. והטעם, מפני שאין בהם ממש ('מטה משה') וכן אין מברכים על הרחיצה מפני שאינה נכנסת לגוף ('מגן אברהם' סי' רטז ס"ק א). ועדיין יש לעיין מה דינו של עישון טבק ששואבים העשן לתוך הפה וחוזרים ופולטים אותו, אם הוא דומה ל"טועם ופולט" שאינו צריך ברכה (או"ח סי' רי"ו), או דינו כריח טוב שמברכים עליו, כל-שכן עישון שגם הגוף נהנה ממנו, שהרבה אנשים שבעים ממנו כאילו אכלו ושתו, וצריך עיון ('מגן אברהם' סי' רי"ו ס"ק ט). ובי'מעשה רוקח' השיב, "שאינו זה דומה לדין המריח ריח טוב, שהנאתו דרך האף שהוא חוש הריח, כחוש הפה - לאכול, אבל בעישון אין כאן הנאת הפה, שאין זו אכילה, ואין כאן הנאת האף שאינו שואף דרך האף, סוף דבר: כל הלכה הרופפת בידך, צא וראה מה מנהג העולם, ומעולם לא ראינו ולא שמענו מי שיברך על העישון".

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ו

פָּרֵק עֶשְׂרִי

(1) ברכות אחרות, ודברים שאין בהן פתיחה ולא חתימה; כל ברכות הראייה; ארבעה הצריכים להודות; ברכת הרואה את הלבנה בחידושה והחמה בתקופתה; הנכנס לבית המדרש והיוצא ממנו מה מברך.

א. בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹת² וּדְבָרִים אַחֲרֵים הַרְבֵּה, שְׁאִין בְּהֵן פְּתִיחָה³ וְלֹא חֲתִימָה⁴, תִּקְנֵנוּ חֲכָמִים דְּרַךְ שְׁבַח וְהוֹדָיָה לְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, כְּמוֹ בְּרִכּוֹת הַתְּפִלָּה⁵, שֶׁכָּבֵר בְּתַכְנוּנָם⁶. וְאֵלּוּ הֵן: הַבּוֹנֵה בֵּית חָדָשׁ וְהַקּוֹנֵה פְּלִים חֲדָשִׁים - בֵּין יֵשׁ לֹא פְּיוּצָא בְּהֵן, בֵּין אִין לֹא - מְבָרֵךְ⁸: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁחֲחִינּוּ⁹ וְקִיָּמְנוּ וְהִגִּיעֵנוּ לְזִמְן הַזֶּה.

(2) מלבד ברכות ההנאה. (3) שאינם פותחים בברוך. (4) שאינם חותמים בברוך (ראה לקמן פרק י"א, הלכה א) ולפיכך נקראים "דברים" ולא "ברכות". (5) שאף על פי שאינו נהנה באותה שעה, הוא מתפלל דרך שבח והודייה, אף הברכות והדברים האלה אף על פי שאינו נהנה בשעת ברכתם תיקנום חכמים דרך שבח והודייה (כסף משנה). (6) לעיל הלכות תפילה. (7) שבאו לו בירושה. (8) הואיל

24 שְׂפִיץ מִבֵּית הָאֲסוּרִים, וְיִרְדֵּי הַיָּם, כְּשֶׁעָלוּ, וְהוֹלְכֵי
25 דְרָכִים³⁰, כְּשֶׁיִּגְעִעוּ לְשׁוֹב³¹. וְצִרְיִין לְהוֹדוֹת בְּפָנָיו
26 עֲשֶׂרָה, וְשָׁנִים מֵהֶם חֲכָמִים, שְׁנָאֲמַר: וְיִרְוּמֻוּהוּ
27 בְּקִהְלָה³² עִם וּבְמוֹשֵׁב זְקֵנִים³³ יִתְלַוְהוּ. וְכִיצַד
28 מוֹדָה³⁴ וְכִיצַד מְבָרֵךְ³⁵? עוֹמֵד בְּיַמֵּי³⁶ וּמְבָרֵךְ:
29 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, הַגּוֹמֵל לְחַיִּים
30 טוֹבוֹת³⁷, שְׂגַמְלֵנִי כָּל טוֹב. וְכָל הַשּׁוֹמְעֵין אֲמָרִים: 30
31 שְׂגַמְלֵךְ טוֹב, הוּא יִגְמְלֵךְ סֵלָה³⁸.

(שם, דף נד עמוד ב) ושם הגירסה: הולכי מדברות. (31) שכל אלה היו בסכנה ונמלטו ממנה (שם) וכולם מגויים בתהילים פרק קז, ועל כל אחד מהם נאמר שם: "יודו לה" חסדו ונפלאותיו לבני אדם". וב"הגהות מיימוניות" נתנו סימן לזה: וכל החיים יודוך סלה - ח"י"ם ראשי תיבות: חולה, יסורין, ים, מדבר. (32) ואין קהל פחות מעשרה (ראה כתובות דף ז עמוד ב). (33) אין זקן אלא מי שקנה חכמה, ומיעוט זקנים שניים (ברכות דף נד עמוד ב). (34) מה מצב הודאתו, בישיבה או בעמידה. (35) מה נוסח ברכתו. (36) שנאמר: ובמושב זקנים יהלוהו - מכלל שהמהלל אינו בישיבה אלא בעמידה (ב"ח אורח חיים סימן ר"ט). וה"ח"תם סופר" (אורח חיים סימן ע"א) מראה לזה מקור מדברי רבינו עצמו שכתב בהלכות מגילה פרק ב, הלכה ז: "אבל לא יקרא [את מגילת אסתר] בציבור - יושב, מפני כבוד הציבור" ומקורו בירושלמי פרק ד, הלכה א, אם כן גם כאן כשהוא מברך בציבור עשרה, עליו לעמוד מפני כבוד הציבור. (37) כגירסת הרי"ף לברכות פרק ט. כלומר: אף על פי שאיני הגון ואני כאחד הרשעים, גמלני טוב, חייבים - רשעים "כי לא אצדיק רשע" (שמות פרק כג, פסוק ז) מתרגם אונקלוס: לא אזכי חייבא. (38) ואנו נוהגים לברך בבית הכנסת אחרי קריאת התורה לפי שיש שם עשרה (תוספות לברכות דף נד עמוד ב; וכן בשולחן ערוך אורח חיים סימן ר"ט).

32 ז. הַרְוָא מְקוֹם שְׁנַעְשׂוּ נְסִים לְיִשְׂרָאֵל, כְּגוֹן יָם-
33 סוּף³⁹ וּמַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן⁴⁰, אֲמַר: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
34 אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁעֲשֵׂה נְסִים לְאַבְרָהָם בְּמִקְוֵם
35 הַזֶּה⁴¹. וְכֵן כָּל מְקוֹם שְׁנַעְשׂוּ בוֹ נְסִים לְרַבִּים. אַבְל
36 מְקוֹם שְׁנַעְשֵׂה בוֹ נֶס לְיַחֲדִיד - אוֹתוֹ הַיַּחֲדִיד, וּבְנוֹ,
37 וּבְנֵי-בְנוֹ מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם,
38 שְׁעֲשֵׂה לִי נֶס בְּמִקְוֵם הַזֶּה, אוֹ: שְׁעֲשֵׂה נֶס לְאַבְרָהָם
39 בְּמִקְוֵם הַזֶּה⁴². הַרְוָא גַּב אַרְיֹת⁴³, וְכַשֵּׁן הָאֵשׁ,
40 שֶׁהִשְׁלַף בוֹ חֲנַנְיָה, מִישָׁאֵל וְעִזְרִיָּה⁴⁴ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ
41 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁעֲשֵׂה נֶס לְצַדִּיקִים⁴⁵
42 בְּמִקְוֵם הַזֶּה. הַרְוָא מְקוֹם שְׁעוֹבְדִין בוֹ עֲבוֹדַת
43 כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
44 הָעוֹלָם, שְׁנַתֵּן אֲרָף אֲפִים⁴⁶ לְעוֹבְרֵי רְצוֹנוֹ. מְקוֹם
45 שְׁנַעְקָרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אִם בְּאֶרֶץ
46 יִשְׂרָאֵל הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקֵר עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת
47 מֵאֶרֶצְנוּ; וְאִם בְּחוּץ לְאֶרֶץ הוּא, מְבָרֵךְ: שְׁעָקֵר
48 עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת מִמְּקוֹם הַזֶּה. וְאֲמַר

1 אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַדְּבָרִים מְרַאֲיִן שְׁטוּבָה זוֹ תִּגְרַם לוֹ
2 רָעָה¹⁹, מְבָרֵךְ "הַטוֹב וְהַמְּטִיב". וְכֵן אִם נִגְעָה אֵלָיו
3 רָעָה אוֹ שָׁמַע שְׁמוּעָה רָעָה - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַדְּבָרִים
4 מְרַאֲיִם שְׁרָעָה זוֹ גּוֹרְמַת לוֹ טוֹבָה²⁰, מְבָרֵךְ "דִּין
5 הָאֱמֶת"; שְׂאִין מְבָרְכִין עַל הָעֵתִיד לְהֵיוֹת, אֲלָא עַל
6 מָה שְׂאֲרַע עִתָּה.

(19) כגון שמצא מציאה [שאינן בה סימנים] וראהו איש בשעת מציאה ואף על פי שאפשר שהאיש הרואה ילשין עליו לשלטון ויענהו ויבקש ממנו יותר ממה שמצא (ברכות דף ס עמוד א וכפירוש רבינו במשנה שם). (20) כגון ססחף גשם שוטף את שדהו אף על פי שעלול הגשם להועיל לשדהו שהוא מרווה את הארץ ומשקה (שם).

7 ה. יְרַדוּ גִשְׁמִים רַבִּים - אִם יֵשׁ לוֹ שְׂדֵה, מְבָרֵךְ
8 "שֶׁחֲחִינּוּ"; וְאִם הֵיחָה שָׁלוֹ וְשָׁל אַחֲרֵיהֶם²¹ - מְבָרֵךְ
9 "הַטוֹב וְהַמְּטִיב". וְאִם אֵין לוֹ שְׂדֵה, מְבָרֵךְ: "מוֹדִים
10 אֲנַחְנוּ לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טָפָה וְטָפָה שֶׁהוֹרְדָתָ
11 לָנוּ. וְאֵלּוּ פִּינוּ מְלֵא וְכוּ"²², עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ
12 וַיִּשְׁבְּחוּ וַיְבָרְכוּ אֶת שְׁמֶךָ מְלַבְּנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', אֵל
13 רַב הַהוֹדָאוֹת וְהַתְּשֻׁבָּחוֹת".

(21) שהם שותפים בה. (22) נוסח זה נמצא במלואו בתפילת "נשמת כל חי" של שחרית לשבת ולקמן ב"סדר תפילות השנה" לרבינו.

14 ו. מְאִימְתֵי מְבָרְכִין עַל הַגְּשָׁמִים? מְשִׁירְבָה הַמַּיִם עַל
15 הָאֶרֶץ, וַיַּעֲלוּ אֲבַעְבוּעוֹת מִן הַמָּטָר עַל-פְּנֵי הַמַּיִם,
16 וַיִּלְכוּ הָאֲבַעְבוּעוֹת זֶה לְקִרְאת זֶה²³.

(23) תענית דף ו עמוד ב) ולשון התלמוד שם: "משיצא חתן לקראת כלה", שירדו כל כך שכשהטיפה נופלת יוצאת אחרת ובולטת כנגדה (רש"י). ואין אנו נוהגים היום לברך על הגשמים אלא אם יש צער במדינה מחמת עצירת הגשמים ואז כשירדו מברכים עליהם (אורח חיים סימן רכא סעיף א).

17 ו. אָמְרוּ לוֹ מֵת אָבִיו וַיִּרְשֵׁהוּ²⁴ - אִם יֵשׁ עִמּוֹ אַחִין,
18 מְבָרֵךְ בְּתַחֲלָה "דִּין הָאֱמֶת"²⁵, וְאַחֲרֵי-כֵן "הַטוֹב
19 וְהַמְּטִיב"²⁶; וְאִם אֵין עִמּוֹ אַחִים²⁷, מְבָרֵךְ
20 "שֶׁחֲחִינּוּ"²⁸. קָצְרוּ שָׁל דְּבָר: כָּל דְּבַר טוֹבָה שֶׁהִיא
21 לוֹ וְלְאַחֲרָיו, מְבָרֵךְ "הַטוֹב וְהַמְּטִיב", וְטוֹבָה שֶׁהִיא
22 לוֹ לְבִדּוֹ, מְבָרֵךְ "שֶׁחֲחִינּוּ"²⁹.

(24) שהניח נכסים. (25) על שמיעת המיתה. (26) על בשורת הירושה. ובמגן אברהם אורח חיים סימן רכב מביא שם בשם "ספר חסידים" סימן שפב "מי שהוכרח מחמת עניותו לקחת אשה עשירה שלא כחפצו, מברך "הטוב והמטיב" ו"דיין האמת". וראה (קידושין דף ע עמוד א). (27) שאין הטובה אלא לו לבדו. (28) (ברכות דף נט עמוד ב). (29) (שם).

23 ח. אַרְבַּעַה צִרְיִין לְהוֹדוֹת: חוֹלָה שְׁנַתְרַפָּא, וְחַבּוּשׁ

1 בְּשִׁתִּיהֶן: פֶּשֶׂם שֶׁעֲקַרְתָּ מִמָּקוֹם זֶה, כִּף תַּעֲקֶר מִפֶּל
2 מְקוֹמוֹת, וְתָשִׁיב לֵב עוֹבְדֵיהֶם לְעִבְדֶּךָ.⁴⁷

39) שעברו בו ישראל בצאתם ממצרים. (40) שעברו בו ישראל בחרבה בימי יהושע (יהושע פרק ג, פסוק יז). (41) (ברכות דף נד עמוד א), שנאמר (שמות פרק יח, פסוק י'): ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם וגו' - הרי שמברכים על הנס. (42) (ברכות שם, וכגירסת הרי"ף). וב"הגהות מיימוניות" הוסיפו שכל יוצאי יריכו מברכים שעשה נס לאבותינו, שכולם שייכים באותו הנס. (43) שהושלך בו דניאל וניצול ממנו (דניאל פרק ו). (44) (שם, פרק ג). בכתב יד התימנים כל הפיסקא איננה. (45) ואף על פי שזה נס של יחידים מברכים עליו הואיל ונתקדש בו שם שמים ברבים (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (46) שמאריך אפו וממתין להיפרע מהם. ואין אנו רגילים לברך ברכה זו, לפי שאנו שרויים ביניהם ורואים בכל יום וכו' ואין החיוב אלא כשרואה משלושים יום לשלושים יום, כמבואר בסמוך הלכה ט"ו (הגהות מיימוניות, וראה הגהות הרמ"א לאורח חיים סימן רכד סעיף א). (47) (ברכות שם), ככתוב (צפניה פרק ג, פסוק ט): כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' לעבדו שכם אחד. ובירושלמי (ברכות פרק ט, הלכה א) אמרו על זה: כל זמן שאדם חי יש לו תקווה.

56) "וכל מקום שנאמר גוי סתם הרי זה עובד עבודה זרה" (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק יא הלכה ח). (57) (ברכות דף נח עמוד א) הוא הקדוש-ברוך-הוא היודע מה שבלב כל אלו "שאינ דעתם דומה זה לזה ואין פרצופיהם דומים זה לזה" (שם). (58) (ברכות שם) אלא ששם נאמר על חכמי ישראל ברוך שחלק מחכמתו וכו' וכן במלכי ישראל "שחלק מכבודו וכו' וכן ברי"ף שם, וכן אנו נוהגים. והטעם שאומרים בישראל - חלק, ובאומות העולם - לשון מתנה, שישראל הם דבקים בה', וכל שאתה אומר "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק באופן שיש יחס לחלק עם מי שנתחלק ממנו, והאומות אין להם יחס עם הנותן, כמו כל מתנה שאין בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה (ט"ז אורח חיים סימן רכד).

21 יב. הַרְוֵאָה אֶת הַכּוֹשִׁי⁵⁹, וְאֶת הַמְּשֻׁנִּין בְּצוּרַת פְּנִיָּהּן
22 אוּ בְּאִיבְרֵיהֶם, מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ
23 הָעוֹלָם, מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת. הַרְוֵאָה סוּמָא אוּ קְטַעֵ⁶⁰,
24 וּמְכַה שְׁחִין וּבּוֹהֲקֵינִין⁶¹ וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן⁶² - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ
25 אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, דִּינֵן הָאֲמָתִים⁶³. וְאִם
26 נִגְלְדוּ בֵּן מִמְּעֵי אֲמֵן - מְבָרֵךְ: מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.
27 הַרְוֵאָה אֶת הַפִּיל וְאֶת הַקּוֹף וְאֶת הַקְּפוּף⁶⁴, אוֹמֵר:
28 בְּרוּךְ מְשַׁנֵּה אֶת הַבְּרִיּוֹת.

59) שהוא שחור הרבה. (60) בידי או רגליו. (61) מנומר בנקודות דקות, ומפורש יותר לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה ב בביאורנו. (62) כגון הננס והגיחור (אדום ביותר). (63) (ברכות דף נח עמוד ב) ויש אומרים: דווקא כשמצטער עליהם (הראב"ד). (64) עוף הנקרא וולטי"ר [גייער] ויש לו לסת ולחיים כאדם (ברכות שם וברש"י) "ואת הינשוף" (ויקרא פרק יא, פסוק יז) מתרגם אונקלוס: קפופא. ויש מפרשים: מין חיה והוא דומה לקוף ויש לו זנב ארוך (הערוך השלם ערך קיפוף, וראה בתוספות נדה דף כג עמוד א).

29 יג. הַרְוֵאָה בְּרִיּוֹת נְאוֹת וּמְתַקְּנוֹת בְּיִתְרָה⁶⁵ וְאֵילָנוֹת
30 טוֹבוֹת - מְבָרֵךְ: שֶׁפָּכַח לֹו בְּעוֹלָמוֹ⁶⁶. הַיּוֹצֵא לְשָׁדוֹת
31 אוּ לְגִנּוֹת בְּיוֹמֵי נִסְיָן⁶⁷, וְרָאָה אֵילָנוֹת פּוֹרְחוֹת וְנִצְּנִים⁶⁸
32 עוֹלִים - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם,
33 שֶׁלֹּא חָסַר בְּעוֹלָמוֹ פְּלוֹם, וּבְרָא בוּ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת
34 וְאֵילָנוֹת טוֹבוֹת וְנְאוֹת פְּדִי לְהַנּוֹת בְּהֵן בְּגֵי אָדָם⁶⁹.

65) אפילו ראה גמל נאה, סוס נאה וכו' (ירושלמי ברכות פרק ט, הלכה א). (66) (ברכות דף נח עמוד ב). (67) שהוא חודש האביב. (68) ענף צעיר עם עלים רכים שיצאו רק עכשיו מהפקע. (69) (ברכות דף מג עמוד ב).

3 י. הַרְוֵאָה בְּתֵי יִשְׂרָאֵל בְּיִשׁוּבָם⁴⁸ - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה
4 ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, מְצַיֵּב גְּבוּל אֱלֻמְנָה⁴⁹;
5 בְּחֻרְבָּנָן - אוֹמֵר: בְּרוּךְ דִּינֵן הָאֲמָתִים⁵⁰. הַרְוֵאָה קְבָרֵי
6 יִשְׂרָאֵל - מְבָרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם,
7 אֲשֶׁר יָצַר אֶתְכֶם בְּדִיּוּן⁵¹, וְדָן אֶתְכֶם בְּדִיּוּן⁵², וְכִלְכַּל
8 אֶתְכֶם בְּדִיּוּן⁵³, וְהֵמִית אֶתְכֶם בְּדִיּוּן⁵⁴, וְהוּא עֲתִיד
9 לְהַקִּים אֶתְכֶם בְּדִיּוּן לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא⁵⁵. בְּרוּךְ אַתָּה
10 ה', מְחַיֶּה הַמֵּתִים.

48) כשמיושבים בתקפם ובכבודם, ואפשר שאין מברכים כן אלא בארץ ישראל (ב"י רכד) וברי"ף הגירסה: הרואה בתי כנסיות של ישראל ביישובם וכו'. (49) על שם הכתוב (משלי פרק טו, פסוק כה) "שכנסת ישראל היא היום כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ועתיד לחזור ונוהגת אלמנות חיות" ("אבודרהם"). (50) (ברכות דף נח עמוד ב). (51) במעי אמכם דן עליכם שתהיו נוצרים כמאמרם (אבות פרק ד, משנה כב): "שעל כורחך אתה נוצר". (52) לאחר שנולדתם. (53) דן אתכם על צרכיכם אם יהיו בקושי או בריוח. (54) שגזר עליכם מיתה, כמאמרם (שם): "ועל כורחך אתה מת". (55) אם תזכו לתחיית המתים ("אבודרהם"). נוסח ברכה זו מקורו בברכות דף נח עמוד ב וברי"ף שם בשינויים קלים, ושם כתוב: "ווזן" אתכם, במקום "ודן" וכן הנוסח ברמב"ם כתב יד התימנים.

11 יא. הַרְוֵאָה שֵׁשׁ מְאוֹת אֶלֶף אָדָם כְּאֶחָד - אִם
12 עֲפוּ"ם⁵⁶ הֵם, אוֹמֵר: בּוֹשָׁה אֲמַכֶּם מְאֹד חֲפְרָה
13 יוֹלְדֶתְכֶם, הִנֵּה אַחֲרֵית גּוֹיִם מְדַבֵּר צִיָּה וְעַרְבָה; וְאִם
14 יִשְׂרָאֵל הֵם וּבְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - אוֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה'

23 לְיוֹצְרָם עַל כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְעַל כָּל מַה שֶּׁבָרָא. בְּרוּךְ
24 אַתָּה ה', מְחַדֵּשׁ הַחֲדָשִׁים.

79) אשר כרת בינו ובין נח ובניו אחרי המבול שלא יביא עוד מבול לשחת כל בשר, כמפורש בתורה (בראשית פרק ט, פסוק טו). 80) שלא יפירנה אף על פי שרבו הרשעים בדור. 81) אפילו לא היה כורת ברית כיוון שאמר בדיבור בעלמא "ולא יהיה עוד המים למבול" וגו' ברור הוא שיקיים מאמרו (ברכות דף גט עמוד א וכפירוש ה"אבודרהם"). 82) כשהיא מתחדשת בהתחלת החודש. 83) הם השמים, ומצינו שהוזכרה לשון "שחקים" אצל הירח (תהילים פרק פט, פסוק לח). 84) הם הכוכבים והשמש והלבנה. 85) בהילוך תקופותיהם. 86) שאינם משנים את סדרם, וגירסת הרי"ף (ברכות פרק ד): "פועל אמת שפעולתו אמת" וזה חוזר לבוא שהוא פועל אמת וגם פעולתו היא קיימת, וכן אנו אומרים כיום. ובכתב יד התימנים הנוסח: "פועלי אמת שפעולתם אמת." 87) בכל חודש. 88) חידושה משמש סמל תפארה לישראל הנישאים על זרועות הקדוש-ברוך-הוא מיני צאתם מבטן כלשן הכתוב (ישעיה פרק מו, פסוק ג). 89) ישראל המוגנים לחדשי הלבנה. 90) מגלותם, ויקבלו מלכותם חזרה, וכמו שאמרו ב"פרקי רבי אליעזר" (פרק גא): כמו שראשי חדשים מתחדשים בעולם הזה, כן יהיו ישראל מתחדשים לעתיד לבוא. נוסח הברכה מקורו בסנהדרין (דף מב עמוד א).

25 יו. וְצִרְיָה לְכַרְךָ בְּרַכָּה זוּ מַעֲמֵד; שֶׁכָּל הַמְּבַרְךָ עַל
26 הַחֲדָשׁ בְּזַמְנוֹ, כְּאֵלוֹ הַקְּבִיל פְּנֵי הַשְּׂכִינָה⁹¹. אִם לֹא
27 בָּרַךְ עֲלֶיהָ בְּלֵיל הָרֵאשׁוֹן, מְבַרְךָ עֲלֶיהָ עַד שֶׁשָּׂה-
28 עֶשְׂרִי⁹² יוֹם בַּחֲדָשׁ, עַד שֶׁתְּמַלֵּא פְּגִימָתָהּ⁹³.

91) שם) וכתב רבינו יונה לברכות פרק ד מפני שהקדוש-ברוך-הוא אף על פי שאינו נראה לעין נראה הוא על ידי גבורותיו ונפלאותיו וכו' וגם בחידוש הלבנה הוא מתגלה לבני אדם והרי זה כאילו קיבלנו פניו. 92) ולא יום שישה עשר בכלל שאחרי שעברו חמישה עשר יום מתמלאת פגימתה והולכת הלוך וחסור וישנה היא (סנהדרין דף מא עמוד ב). 93) שיתמלא עיגולה. ואנו נוהגים לא לברך עליה עד שיעברו שלושה [=שבעה] ימים מעת לעת מיום מולדה (ט"ז לאורח חיים סימן תכו) ובמסכת סופרים (פרק כ) שנינו: "אין מברכים על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם, ובכלים נאים".

29 יח. הַרְוֵאָה אֶת הַחֲמָה בְּיוֹם תְּקוּפַת נִסָּן⁹⁴ שֶׁל תַּחֲלַת
30 הַמַּחֲזוֹר שֶׁל שְׂמֹנֶה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה, שֶׁהַתְּקוּפָה
31 בַּתַּחֲלַת לַיִל רְבִיעִי⁹⁵ - כְּשֶׁרוֹאֶה אוֹתָהּ בְּיוֹם רְבִיעִי
32 בַּבֶּקֶר, מְבַרְךָ: בְּרוּךְ עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית. וְכֵן כְּשֶׁתַּחֲזוֹר
33 הַלְּבָנָה לַתַּחֲלַת מְזַל טְלָה⁹⁶ בַּתַּחֲלַת הַחֲדָשׁ, וְלֹא
34 תִּהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצַפּוֹן⁹⁷ וְלֹא לְדָרוֹם; וְכֵן כְּשֶׁתַּחֲזוֹר
35 כָּל פּוֹכֵב וְכוֹכֵב מִחֲמַשַּׁת הַפּוֹכְכִים הַנִּשְׁאָרִים⁹⁸
36 לַתַּחֲלַת מְזַל טְלָה, וְלֹא יִהְיֶה נוֹטָה, לֹא לְצַפּוֹן וְלֹא
37 לְדָרוֹם; וְכֵן כָּל עַת שֶׁיִּרְאֶה מְזַל טְלָה עוֹלָה מִקְצֵה

1 יד. עַל הַרוּחוֹת שֶׁנִּשְׁבּוּ בְּזַעֲף⁷⁰, וְעַל הַבְּרָקִים וְעַל
2 הַרְעָמִים⁷¹, וְעַל קוֹל הַהֶבְרָה⁷² שֶׁתִּשְׁמַע בְּאַרְץ כְּמוֹ
3 רַחֲמִים גְּדוֹלִים, וְעַל הָאוֹר שֶׁבְּאוֹר, שֶׁיִּרְאוּ כְּאֵלוֹ הֵם
4 כּוֹכְבִים נּוֹפְלִים וְרָצִים מְמָקוֹם לְמָקוֹם, אוֹ כְּמוֹ
5 כּוֹכְבִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם זָנָב - עַל כָּל אֶחָד מְאֵלוֹ מְבַרְךָ:
6 בְּרוּךְ שֶׁפָּחַו וּגְבוּרָתוֹ מְלֵא עוֹלָם⁷³. וְאִם רָצָה, מְבַרְךָ
7 "עוֹשֶׂה בְּרֵאשִׁית"⁷⁴.

70) בסערה. 71) קול העננים הנשמע כששופכים מים מזה לזה, ככתוב (ירמיה פרק גא פסוק טז): לקול תיתו המון מים בשמים. 72) שאון. 73) לפי שכל אלה נראים, או נשמעים למרחוק. 74) שכל אלה מעשה ששת ימי בראשית הם (ברכות דף נח עמוד ב; דף גט עמוד א).

8 טו. עַל הַהָרִים וְעַל הַגְּבְעוֹת⁷⁵, עַל הַיַּמִּים וְעַל
9 הַמַּדְבָּרוֹת וְעַל הַנְּהָרוֹת⁷⁶ - אִם רָאָה אֶחָת מֵהֵן
10 מְשֻׁלְשִׁים יוֹם לְשָׁלְשִׁים יוֹם⁷⁷, מְבַרְךָ "עוֹשֶׂה
11 בְּרֵאשִׁית". הַרְוֵאָה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל⁷⁸ מְשֻׁלְשִׁים יוֹם
12 לְשָׁלְשִׁים יוֹם אוֹ יוֹתֵר - מְבַרְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
13 אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, שֶׁעֲשֶׂה אֶת הַיָּם הַגְּדוֹל.

75) המשונים וניכרת גבורת הבורא בהם (אורח חיים סימן רכח). גבעה - קטנה מהר. 76) על ארבע נהרות הכתובים בתורה (בראשית פרק ב פסוק י) כגון חידקל ופרת (שולחן ערוך אורח חיים סימן רכ"ח, סעיף ב). 77) (ברכות דף גט עמוד ב) ובירושלמי (שם, פרק ט הלכה ב) אמרו: שמעון שאל את רבי חייא: כגון אני שהנני חמר ועולה לירושלים בכל שנה מה דיני בקריעה (כדין הרואה את ירושלים בחורבנה שחייב לקרוע בגדיו), אמר לו: אם בתוך שלושים יום - אי אתה צריך לקרוע, לאחר שלושים יום צריך אתה לקרוע, וכי תעלה על דעתך שהרואה המלך בכל יום יברך? (הובא ברא"ש לברכות פרק ט) ומכאן מוכיח הרא"ש שכל ברכות הראייה שנשנו [בפרק זה] אינן אלא משלושים יום לשלושים יום. 78) ים אוקיינוס שמקיף את העולם (רע"ב לברכות פרק ט, משנה ב) ומתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו ואין זה הים הגדול הנזכר בתנ"ך (במדבר פרק לז, פסוק ו; יהושע פרק א, פסוק ד), שהוא הים התיכון הנמצא במערבה של ארץ ישראל ונקרא גדול ביחס לשאר הימים הנמצאים בארץ, כגון: ים כינרת וים המלח (דברי חמודות לברכות פרק ט, אות ל"ז).

14 טז. הַרְוֵאָה קִשְׁת בְּעֵצֵן - מְבַרְךָ: בְּרוּךְ אַתָּה ה'
15 אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית⁷⁹ וְנֶאֱמָן בְּבְרִיתוֹ⁸⁰
16 וְקָם בְּמֵאמָרוֹ⁸¹. הַרְוֵאָה לְבָנָה בַּחֲדוּשָׁה⁸² - מְבַרְךָ:
17 בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בְּמֵאמָרוֹ
18 בָּרָא שְׁחָקִים⁸³ וּבְרוּחַ פִּיּוֹ כָּל צְבָאִים⁸⁴. חֵק וְזִמְן נִתַּן
19 לָהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׁנוּ אֶת תְּפִקֵּדָם⁸⁵. שְׁשִׁים וּשְׁמֹנִים
20 לְעִשׂוֹת רְצוֹן קוֹנִיָּהֶם. פּוֹעֲלֵי אֶמֶת⁸⁶ וּפְעֻלָּתָם צְדִק.
21 וְלִלְבָנָה אָמַר, שֶׁתַּחֲדָשׁ⁸⁷ עֲטָרַת תְּפִאֲרָתָהּ⁸⁸ לְעַמּוּסִי
22 כְּטוֹן, שֶׁהֵם⁸⁹ עֲתִידִין לְהַתְּחַדֵּשׁ כְּמוֹתָהּ⁹⁰ וּלְפָאֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באמבטיה מלמעלה על גבי תקרה שעל האש ויש חשש פן תפחת התקרה ויפלו לתוך האש, אבל בזמננו שהתנור עומד בפינה ואין סכנה אינו צריך להתפלל (מגן אברהם לאורה חיים סימן רל סעיף קטן ה). (103) (ברכות דף ס עמוד א).

12 **כא. הנִּכְנֵס לְהִקְיֹז דָּם¹⁰⁴ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ**
13 **ה' אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶי. הַתְּחִיל לָמֵד -**
14 **אָתָּה. וּכְשִׁיצֵא - אֹמֵר: בְּרוּךְ אַתָּה ה', רוֹפֵא**
15 **חַוּלִים¹⁰⁵.**

(104) שיש בה סכנה שמא יחתוך וורידו הדם וימות ("אבודרהם"), וראה הלכות דעות פרק ד, הלכה י"ח מעניין הקזה ותנאיה. (105) (ברכות דף ס עמוד א וכגירסת בעל "הלכות גדולות").

16 **כב. הַהוֹלֵךְ לָמֵד גֵּרְנוֹ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'**
17 **אֱלֹהֵי, שְׁתַּשְׁלַח בְּרַכָּה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶי. הַתְּחִיל לָמֵד -**
18 **אֹמֵר: בְּרוּךְ הַשּׁוֹלֵחַ בְּרַכָּה בְּכָרֵי¹⁰⁶ זֶה. מְזַד וְאֶחֶר -**
19 **כָּךְ בְּקֶשׁ רַחֲמִים - הָרִי זֹז תְּפַלֵּת שְׂאוּ¹⁰⁷. וְכָל הַצּוֹעֵק**
20 **לְשַׁעֲבֵר¹⁰⁸ - הָרִי זֹז תְּפַלֵּת שְׂאוּ¹⁰⁹.**

(106) ערימת תבואה. (107) (כבא מציעא דף מב עמוד א) "לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד... אלא בדבר הסמוי מן העין, שנאמר (דברים פרק כח, פסוק ח): יצו ה' אתך את הברכה באסמיך" (לשון גנזים, רש"י). (108) על מה שכבר היה, כגון שהיה בא בדרך ושמע קול צווחה בעיר, ואמר: יהי רצון שלא יהא קול זה בתוך ביתי, או שהייתה אשתו מעוברת ואמר (אחרי ארבעים יום לעיבורה, שכבר נצטיירה צורת הוולד): יהי רצון שתלד אשתי זכר (ברכות פרק ט, משנה ג). (109) שאין מבקשים רחמים אלא על העתיד לבוא ולא על מה שנגזר כבר.

21 **כג. הנִּכְנֵס לְבֵית הַמְּדַרְשׁ - אֹמֵר: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ**
22 **ה' אֱלֹהֵי, שְׁלֵא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְּכָה. שְׁלֵא אִמַּר עַל**
23 **טְהוֹר טְמֵא וְעַל טְמֵא טְהוֹר, וְלֹא עַל מִתֵּר אֶסוּר וְלֹא**
24 **עַל אֶסוּר מִתֵּר, וְלֹא אֶפְשֵׁל בְּדַבַּר הַלְּכָה, וַיִּשְׁמְחוּ בִי**
25 **חֲבֵרֵי¹¹⁰, וְאֵל יִפְשְׁלוּ חֲבֵרֵי, וְאֶשְׁמַח בָּהֶם.**

(110) בכשלוני, ואגרום להם רעה שייענשו על ידי.

26 **כד. וּבִיצִיאָתוֹ מִבֵּית הַמְּדַרְשׁ אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי**
27 **לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שְׁשַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמְּדַרְשׁ**
28 **וְלֹא שַׁמְתָּ חֻלְקֵי מִיּוֹשְׁבֵי קִרְנוֹת¹¹¹. שְׂאֲנִי מְשֻׁפִּים**
29 **וְהֵם מְשֻׁפִּימִים: אֲנִי מְשֻׁפִּים לְדַבְרֵי תוֹרָה וְהֵם**
30 **מְשֻׁפִּימִים לְדַבְרֵים בְּטָלִים. אֲנִי עֹמֵל וְהֵם עֹמְלִין:**
31 **אֲנִי עֹמֵל לְדַבְרֵי תוֹרָה וּמְקַבֵּל שָׂכָר, וְהֵם עֹמְלִין וְאֵין**
32 **מְקַבְּלִין שָׂכָר. אֲנִי רֵץ וְהֵם רְצִים: אֲנִי רֵץ לְחַיִּי**
33 **הָעוֹלָם הַבָּא, וְהֵם רְצִים לְבָאֵר שַׁחַת.**

(111) חנויות, או סתם עמי הארץ העוסקים בשיחה בטלה (ברכות דף כח עמוד ב וברש"י, וראה לעיל הלכות תפילה פרק יב, הלכה א ובביאורו).

1 **הַמְזַרְחָ - עַל פֶּל אֶחָד מֵאֵלוֹ מְבָרָךְ "עוֹשֶׂה**
2 **בְּרֵאשִׁית⁹⁹."**

(94) "היא השעה והחלק (אלף ושמונים חלקים לשעה) שתיכנס בו השמש בראש מזל טלה" (לשון רבינו הלכות יקידוש החודש פרק ט, הלכה ג). (95) שנת החמה שהיא סס"ה ימים ושש שעות בקירוב (שבמשך הזמן הזה היא מספיקה להקיף את גלגלה), מתחלקת ל' תקופות: ניסן, תמוז, תשרי, טבת. והן ארבע נקודות חלקי גלגל השמש בהקפתה אותו. ואין בין תקופה לתקופה שאחריה אלא תשעים ואחד יום ושבע שעות וחצי, והואיל ותקופת ניסן הראשונה לבריאת העולם חלה בהתחלת ליל רביעי (שבו נתלו המאורות ככתוב בתורה (בראשית פרק א פסוק יד). ותשעים ואחד יום הם שלושה עשר שבועות מיום ליום, הוסף עליהם שבע שעות וחצי - נמצא שתקופת תמוז שאחריה חלה בסוף ז' שעות וחצי לליל יום רביעי, ותקופת תשרי שאחריה בסוף שלוש שעות של יום הרביעי בבוקר, ותקופת טבת בסוף עשר שעות וחצי ביום הרביעי, ובשנה השנייה תחול תקופת ניסן בסוף שש שעות לליל יום חמישי וחזור חלילה עד שבסוף עשרים ושמונה שנים תחזור תקופת ניסן לחול בתחילת ליל רביעי ואז תגיע השמש לאותה הנקודה ממש בגלגלה כאותה שעה שהייתה בשעת הבריאה ותקופה של עשרים ושמונה שנה נקראת המחזור הגדול של השמש (ברכות דף נט עמוד ב). (96) שהוא הראשון למזלות, שנים עשר מזלות הם: טלה, שור, תאומים וכו', וכולם קבועים בגלגל השמיני הנקרא גלגל המזלות ומכוונים תחת הגלגל התשיעי המקיף את הכול, וכנגדם חילקו החכמים את הגלגל התשיעי לשנים עשר חלק כמו שמפורש בהלכות "יסודי התורה" (פרק ג, הלכות ו-ז). (97) מהקו המשווה, הוא הקו המדומה הסובב את כדור הארץ רחוק משני הקטבים הצפוני והדרומי מרחק שווה. (98) והם: כוכב, נוגה, מאדים, צדק, שבתאי (הלכות יסודי התורה פרק ג, הלכה א). (99) (ברכות דף נט עמוד ב) ואין אנו נוהגים לברך על כל אלה חוץ מברכת החמה ביום תקופתה בתחילת מחזורה (משנה ברורה לאורח חיים סימן רכט).

3 **י.מ. הַרוֹאֶה פְּתֵי עֶפְרוֹם בְּיִשְׁכּוֹן¹⁰⁰ - אֹמֵר: בֵּית**
4 **גְּאִים יִשָּׁח ה'. בְּחֻרְבָּנָן - אֹמֵר: אֵל נְקָמוֹת ה', אֵל**
5 **נְקָמוֹת הוֹפִיעַ. רְאֵה קְבָרֵי עֶפְרוֹם - אֹמֵר¹⁰¹: בּוֹשָׁה**
6 **אִמְכֶם מָאֵד וְגו'.**

(100) שיושבים בשלווה ובעושר, או הכוונה לבתי תפילתם ואין שם אלילים (כסף משנה). (101) (ברכות דף נח עמוד ב).

7 **כ. הַנִּכְנֵס לְמִרְחֵץ - אֹמֵר¹⁰²: יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה'**
8 **אֱלֹהֵי, שְׁתַּכְּנִסְנִי לְשָׁלוֹם וְתוֹצִיאֲנִי לְשָׁלוֹם וְתַצִּילֵנִי**
9 **מִזֶּה וּמִפְּיוֹצֵא בְּזֶה לְעֵתִיד לְבוֹא. וּכְשִׁיצֵא מִן**
10 **הַמִּרְחֵץ, אֹמֵר: מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי,**
11 **שֶׁהַצִּלְתָּנִי מִן הָאוּר¹⁰³ וְכו'.**

(102) בימייהם, שהיו מסיקים האש מלמטה בחפירה ורוחצים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הריח, שגם היא נכללת בסוג "ברכות ההנאה", כמבואר לעיל פ"ט, ה"א. 5) כגון סוכה ולולב שפותחות בברוך ואינן חותמות בברוך, מפני שברכות קצרות הן ופתיחתן זוהי חתימתן (שם, וב'תוספות'). 6) לעיל פ"י. 7) כמבואר לעיל אות ג'. 8) כלומר: יש ברכות מועטות מברכת המצוות שהן יוצאות מהכלל הזה. 9) שמברכים לפני קריאת התורה ולאחריה, שפותחות וחותמות ב"ברוך" (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה). 10) כלומר: גם מסוג 'ברכות ההודאה' יש יוצאות מהכלל שפותחות וחותמות בברכה, כגון: הרואה קברי ישראל שפותח וחותם בה, כמבואר לעיל פ"י, ה"י. והמדובר כאן בברכות שהן דרך רשות (ראה בסמוך ה"ב), אולם יש ברכות אחרות שהן מסוג השבח וההודאה, כגון ברכות קידוש והבדלה וברכת 'קידוש לבנה' הפותחות וחותמות ב"ברוך" ולא נמנו כאן מפני שהן דרך חובה ('מרכבת המשנה'). וב'ירושלמי' (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "טופס ברכות כך הוא: מטבע קצר - פותח בהן בברוך ואינו חותם בהן בברוך, מטבע ארוך - פותח בהן בברוך וחותם בברוך".

ב. יש מצוות עשה, שאדם חייב להשתדל ולרדף עד שיעשה אותה, כגון תפילין וספח ולולב ושופר; ואלו הן הנקראין חובה, לפי שאדם חייב על כל פנים לעשות. ויש מצוה שאינה חובה, אלא דומין לרשות, כגון מזוזה ומעקה¹¹, שאין אדם חייב לשפן בבית החיב מזוזה פדי שיעשה מזוזה, אלא אם רצה לשפן כל ימיו באהל¹² או בספינה¹³, יושב; וכן אינו חייב לבנות בית פדי לעשות מעקה. וכל מצוות עשה שבין אדם למקום¹⁴ - בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה¹⁵ קדם לעשותה¹⁶.

11) לגנו, ככתוב בתורה (דברים כב, ח): כי תבנה בית חדש, ועשית מעקה לגנך. 12) מעון עראי עשוי מיריעות, ואין בו עשרת התנאים הדרושים לבית כדי שיתחייב במזוזה, ראה לעיל הל' מזוזה פ"ו, ה"א. 13) שאף היא פטורה ממזוזה, כמבואר שם, ה"ט. 14) לקדוש-ברוך-הוא, פרט למצוות שבין אדם לחבירו, כגון: צדקה, או גמילות חסד, השבת אבדה, שאין מברכין עליהן מפני שאלה המצוות נוהגות גם בשאר האומות, ואיך יאמר בברכתן: "אשר קדשנו במצוותיו וציונו" שמשמעה שאנו מקודשים ומובדלים בזה משאר האומות שאינן נוהגות כן (תורה תמימה' שמות, פרק כד, אות ל). ויש מפרשים: מפני שכל מצוה שיש בה קלקול לאחרים (כגון ביקור חולים, או צדקה לעניים, או נחום אבלים), אין מברכים עליה, מפני שנראה כמודה על אותו הקלקול, וכמו שאמרו (מגילה לא:): "אין אומרים ברכה על הפורענות" ('אבודרהם' ב'שער השלישי'). והרשב"א בתשובותיו סימן יח, כותב: כל מצוה שאינה נגמרת מבלי סיועו של אדם אחר, אין מברכים עליה, ולפיכך אין מברכים על הצדקה וכדומה. שהרי אם לא יסכים המקבל לקבל, אין כאן מצוה כלל, וכמו שאמרו (כתובות מ). לענין מצוות-עשה של "ולו תהיה לאשה". וראה 'חתם סופר' אר"ח סי' נד. 15) 'ומניין שכל המצוות טעונות ברכה, שנאמר: ואתנה לך את לוחות האבן התורה

1 כה. הנכנס לברך¹¹² - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתכניסני לברך זה לשלום. ואם נכנס בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, שהכנסתני לשלום. וכשיבקש לצאת - אומר: יהי רצון מלפניך ה' אלהי, שתוציאני מברך זה לשלום. ואם יצא בשלום - אומר: מודה אני לפניך ה' אלהי, שהוצאתני מברך זה לשלום. וכשם שהוצאתני לשלום, כך תוליכני לשלום ותציעדני לשלום ותסמכני לשלום ותצילני מפף אויב ואורב בברך¹¹³.

112) עיר גדולה ובה מצויים מושלים רעים ומחפשים עלילות (ברכות דף נד עמוד א וברש"י). 113) (שם, דף ס עמוד א). ונוסח מעין זה אנו אומרים גם ב"תפילת הדרך", כשיוצאים מן הבית לדרך ללכת למקום הנמצא מחוץ לעיר, בריחוק פרסה ומעלה (אורח חיים סימן קי).

11 כו. פללו של דבר: לעולם יציעק אדם על העתיד לבוא ויבקש רחמים, ויתן הודיה על מה שעבר, ויודה וישבח כפי כחו. וכל המרבה להודות את ה' ולשבחו תמיד, הרי זה משבח¹¹⁴.

114) ככתוב (תהילים פרק לד, פסוק ב): אברכה את ה' בכל עת תמיד תהילתו בפי.

פרק אחד-עשר

1 איזה מהברכות פותחות ואינן חותמות בברוך ואיזו מהן חותמות ואינן פותחות בברוך; מצוות שהן חובות ומצוות הדומות לרשות; דברים שמברכים עליהם בלמ"ד כגון "להניח תפילין" וכדומה, ודברים שמברכים עליהם ב"על" כגון "על נטילת לולב"; אם מברכים על דבר שהוא מנהג.

15 א. כל הברכות פלו, פותח בהם ב"ברוך" וחותם בהם ב"ברוך", חוץ מברכה אחרונה של קריאת שמע², וברכה הסמוכה לה³, וברכת הפרות והדומה לה⁴, וברכת עשית המצוות⁵. ומאלו הברכות שאמרנו⁶, שהן דרך שבח והודיה, יש מהן פותח ב"ברוך" ואינו חותם ב"ברוך"⁷, ויש מהן שהוא חותם ב"ברוך" ואינו פותח ב"ברוך", אלא מעט מברכת המצוות⁸, כגון ברכת ספר-תורה⁹ ורואה קברי ישראל, מאלו שהן דרך שבח והודיה¹⁰; אבל שאר ברכות המצוות, פלן פותח בהן ב"ברוך" ואינו חותם.

2) היא ברכת: אמת ויציב, שאינה פותח בה בברוך, כמו שמתבאר בסמוך. 3) כגון הברכות שבתפילת 'שמונה עשרה' שאינן פותחות ב"ברוך" שכבר פטרן הברכה הראשונה שנפתחה ב"ברוך" (פסחים קד:). ומטעם זה גם הברכה האחרונה של קריאת שמע אינה נפתחת ב"ברוך", שאף-על-פי שקריאת שמע מפסיקה ביניהן, הרי היא חשובה כסמוכה לברכה הראשונה שלפניה (שם, וברש"י). 4) שאר ברכות ההנאה, כגון ברכת "שהכל" וכן ברכת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 ו. אָבֵל אִם שָׁחַט בְּלֹא בְרָכָה - אֵינּוּ חוֹזֵר אַחַר
26 שְׁחִיטָהּ וּמְבַרְךָ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל
27 הַשְׁחִיטָה. וְכֵן אִם כָּסָה הַדָּם²⁸ בְּלֹא בְרָכָה, אוֹ
28 הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה וּמַעֲשָׂוֹת, אוֹ שִׁטְבַּל²⁹ וְלֹא בִרְךָ -
29 אֵינּוּ חוֹזֵר וּמְבַרְךָ אַחַר עֲשִׂיהָ³⁰, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא
30 בְּזָה³¹.

28) של חיה ועוף אחרי שחיתתם. (29) להטהר מטומאתו.
30) ברכות נא, ע"א: גמר סעודתו (ולא בירך לפניה), אינו
חוזר ומברך, וכביאור הרי"ף שם, שכל שנראה (לברך)
ונדחה, אינו חוזר ונראה (כסף-משנה; ש"ך ליו"ד סי' יט,
ס"ק ג'). (31) כגון "שקידש (אשה) ולא בירך (ברכת
אירוסין), לא יברך אחר הקידושין שזו ברכה לבטלה, מה
שנעשה כבר נעשה" (לשון רבינו הל' אישות פ"ג, ה"כג).

31 ז. אֵין לָךְ מִצְוָה שֶׁמְבַרְכִין אַחַר עֲשִׂיתָהּ, אֲלֵא טְבִילַת
32 הַגֵּר³² בְּלֶבֶד, שְׂאִינוּ יְכוֹל לֹאמַר "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
33 בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ", שְׂעִידִין לֹא נִתְקַדְּשׁוּ³³ וְלֹא נִצְטְוּהָ³⁴
34 עַד שִׁטְבַּל³⁵; לְפִיכָךְ, אַחַר שִׁטְבַּל מְבַרְךָ עַל
35 הַטְּבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא דְחוּי מְעַקְרֵי³⁶ וְלֹא הִיא רְאוּי
36 לְבִרְךָ³⁷.

32) שטבילים אותו כשכא להתגייר. (33) להכנס תחת
כנפי השכינה. (34) על המצוות. (35) (יבמות מו):
"לעולם אינו גר עד שימול ויטבול". (36) מתחילתו לפני
הטבילה. (37) פרט לשאר המצוות (שאחרי גירותו) שראוי
הוא לברך לפניהן, ועברה המצוה ולא בירך - אינו מברך
אחר עשייתה, שכל שנראה ונדחה - אינו חוזר ונראה
(ברכות נא).

37 ח. כָּל מִצְוָה שֶׁעֲשִׂיתָהּ הִיא גִּמְרָה חַיּוּבָה, מְבַרְךָ
38 בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ; וְכָל מִצְוָה שִׁישׁ אַחַר עֲשִׂיתָהּ צּוּי
39 אַחַר, אֵינּוּ מְבַרְךָ אֲלֵא בְּשַׁעַת שְׁעוֹשָׁה הַצּוּי
40 הָאַחֲרוֹן. פִּיצֵד? הַעוֹשֶׂה סָכָה אוֹ לוּלֵב אוֹ שׁוֹפָר אוֹ
41 צִיצִית אוֹ תְּפִלִּין אוֹ מְזוּזָה, אֵינּוּ מְבַרְךָ בְּשַׁעַת עֲשִׂיהָ
42 "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת סָכָה" אוֹ
43 "לוּלֵב" אוֹ "לְקַתֵּב תְּפִלִּין", מִפְּנֵי שִׁישׁ אַחַר עֲשִׂיתָו
44 צּוּי אַחַר. וְאִמְתִּי מְבַרְךָ? בְּשַׁעַת שִׁישׁ³⁸ בְּסָכָה, אוֹ
45 בְּשִׁיעָנֵעַ הַלוּלֵב, אוֹ בְּשִׁישְׁמַע קוֹל הַשׁוֹפָר, אוֹ
46 בְּשִׁיעָטֵטף בְּצִיצִית, וּבְשַׁעַת לְבִישַׁת תְּפִלִּין וּבְשַׁעַת
47 קְבִיעַת מְזוּזָה. אָבֵל אִם עָשָׂה מְצָקָה, מְבַרְךָ בְּשַׁעַת
48 עֲשִׂיהָ³⁹ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת
49 מְצָקָה", וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה⁴⁰.

38) כלומר: קודם שישב, סמוך לשיבתה, שכבר אמרנו
שמברכים על המצוות קודם לעשייתן. והשווה הל' סוכה
פ"ו, הלכה יב. (39) מנחות מב, ע"ב. (40) כגון מילה או
שחיטה.

40 ז. כָּל מִצְוָה שֶׁהִיא מְזִמֵּן לְזִמְן⁴¹, כְּגוֹן שׁוֹפָר וְסָכָה
41 וְלוּלֵב וּמְקָרָא מְגִלָּה וְגַר תְּנַפְּהָ; וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה
42 שֶׁהִיא קִנְיָן לְזִמְן⁴², כְּגוֹן צִיצִית וְתְּפִלִּין וּמְזוּזָה

והמצוה (שמות כד, יב) - הקיש מצוה לתורה, מה תורה
טעונה ברכה (לעיל הל' תפילה פ"ב, ה"ה), אף מצוות
טעונות ברכה" ("ירושלמי' ברכות פ"ו, ה"א). (16) פסחים
ז, ע"ב.

1 ג. וְכֵן כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁהֵן מְדַבְּרֵי סוּפְרִים - בֵּין מִצְוָה
2 שֶׁהִיא חוּבָה מְדַבְּרֵיהֶם, כְּגוֹן מְקָרָא מְגִלָּה, וְהַדְּלָקַת
3 גֵּר בְּשַׁבַּת, וְהַדְּלָקַת גֵּר תְּנַפְּהָ. בֵּין מִצְוֹת שִׂיאִין
4 חוּבָה, כְּגוֹן עֲרוּב¹⁷ וְנִטְיַלַת יָדִים¹⁸ - מְבַרְךָ עַל הַכָּל
5 קִדְּם לַעֲשִׂיתָן: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לַעֲשׂוֹת.
6 וְהִיכָן צּוּנוּ? בַּתּוֹרָה, שְׁפָתוֹב בָּהּ: אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָךְ
7 תַּעֲשֶׂה. נִמְצָא עֲנִין הַדְּבָרִים וְהַצֵּעַן כִּף הוּא: אֲשֶׁר
8 קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, שְׁעִיבָה בְּהֵן¹⁹ לְשִׁמְעַ מְאֵל²⁰, שְׂעִיבָנוּ
9 לְהַדְּלִיק גֵּר שֶׁל תְּנַפְּהָ אוֹ לְקַרֹּת אֶת הַמְּגִלָּה, וְכֵן
10 שְׂאָר כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁמְדַבְּרֵי סוּפְרִים²¹.

17) שגובים חלה שלמה מכל בית שבחצר, ומניחים באחד
מבתיה כדי שכולם יהיו מותרים להוציא ולהכניס בשבת
מבית לחצר ומבית אחד לבית חבירו, כמבואר בהל' עירובין
פ"א, וראה בספרנו חלק ראשון ב"מנין המצוות" ע' כו
ביאור מפורט על העירובין למיניהם. (18) שתי מצוות אלו
אינן חובה, שהרי אם ירצה לא יוציא בשבת שום חפץ
מביתו לחצר ולא יצטרך לעירוב, וכן אם ירצה יאכל דברים
שאינם צריכים נטילת ידים, כגון פירות וכדומה.
19) במצוות התורה. (20) החכמים. (21) שהכל נכלל
בכלל דברי הכתוב: אשר יאמרו לך תעשה (שבת כג).

11 ד. וְלָמָּה אֵין מְבַרְכִין עַל נְטִילַת יָדִים בְּאַחֲרוֹנָה²²?
12 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא חַיּוּבֵי הַדְּבָרָה זֶה אֲלֵא מִפְּנֵי הַסְּכָנָה²³,
13 וְדְבָרִים שֶׁהֵם מְשׁוּם סְכָנָה אֵין מְבַרְכִין עֲלֵיהֶם²⁴. הֵא
14 לָמָּה זֶה דוּמָה? לְמִי שֶׁסָּגַן אֶת הַמַּיִם, וְאַחֲרֵיכֵן
15 שָׁתָה בְּלִילָה²⁵, מִפְּנֵי סְכָנַת עֲלוּקָה²⁶, שְׂאִינוּ מְבַרְךָ:
16 וְצִוָּנוּ לְסַגֵּן אֶת הַמַּיִם; וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

22) שאחרי הסעודה, והלא אף היא תקנת חכמים היא.
23) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (24) שאינם אלא להצלה בעלמא.
ואין בהם מצוה (תוספות' שבת כה:). (25) שאינו רואה
מה שבתוך המים. (26) תולעת המים המוצצת את הליחה
שבמעיי אדם הבולעה (ע"ז יב: ובי' תוספות' שם בשם
'הערוך' ערך ערקא).

17 ה. הַעוֹשֶׂה מִצְוָה וְלֹא בִרְךָ - אִם מִצְוָה שְׂעִידִין
18 עֲשִׂיתָהּ קִימַת, מְבַרְךָ אַחַר עֲשִׂיהָ; וְאִם דְּבָרָה שְׂעִיבָר
19 הוּא, אֵינּוּ מְבַרְךָ. פִּיצֵד? הִרִי שְׁנַתְעָטֵף בְּצִיצִית, אוֹ
20 שֶׁלְּבַשׁ תְּפִלִּין, אוֹ שִׁישַׁב בְּסָכָה, וְלֹא בִרְךָ תְּחִלָּה -
21 חוֹזֵר וּמְבַרְךָ אַחַר שְׁנַתְעָטֵף: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
22 וְצִוָּנוּ לְהַתְעָטֵף בְּצִיצִית²⁷, וְכֵן מְבַרְךָ אַחַר שֶׁלְּבַשׁ:
23 "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין", וְאַחַר שִׁישַׁב - "לִישַׁב בְּסָכָה", וְכֵן
24 כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

27) שכל זמן שעשייתה נמשכת, לא נגמרה מצוותה, ויש
מקום לברכתה.

22 שֶׁל שֶׁבֶת" וְ"לְגַמֵּר אֶת הַלֵּל"⁵⁵. וְכֵן אִם קָבַע מְזוּזָה
23 לְבֵיתוֹ - מִבְּרֵךְ "לְקַבֵּעַ מְזוּזָה". עֲשֵׂה מַעֲקָה לְגִגּוֹ -
24 מִבְּרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצָוָנוּ לַעֲשׂוֹת מִצְוָה".
25 הַפְּרִישׁ תְּרוּמָה לְעֲצָמוֹ - מִבְּרֵךְ "לְהַפְרִישׁ"⁵⁶. מִלְּ
26 אֶת בְּנוֹ - מִבְּרֵךְ "לְמֹול אֶת הַבֶּן"⁵⁷. שְׁחַט פְּסָחוֹ
27 וְחִגְיָתוֹ⁵⁸ - מִבְּרֵךְ "לְשַׁחֵט".

55 בימים שקוראים בהם 'הלל שלם', ורבינו נאמן לשיטתו שבימים שאין גומרים בהם את ההלל, כמו בראשי חודשים ובחול-המועד פסח - אין מברכים עליו כלל, ראה בסמוך ה"טז. (56 מקור ברכת הפרשת תרומות ומעשרות הוא בתוספתא ברכות פ"ו. (57) שיעקר חיוב מילת הבן, על האב הוא מוטל (קידושין כט. וראה בסמוך הלכות מילה פ"א, ה"ב). (58) שלמי חגיגה שמקריבים אותם בשלש רגלים, ככתוב (שמות יב, יד): וחגותם אותו חג לה' - כלומר: הביאו שלמים במקדש, ומצוה על הבעלים לשחוט את קרבנות קדשיהם (פסחים ז).

28 יג. אֲכַל אִם קָבַע מְזוּזָה לְאַחֲרֵים, מִבְּרֵךְ "עַל קְבִיעַת
29 מְזוּזָה". עֲשֵׂה לָהֶם מַעֲקָה - מִבְּרֵךְ "עַל עֲשִׂית
30 מַעֲקָה". הַפְּרִישׁ לָהֶם תְּרוּמָה - מִבְּרֵךְ "עַל הַפְּרִישַׁת
31 תְּרוּמָה". מִלְּ אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ - מִבְּרֵךְ "עַל הַמִּילָה"⁵⁹,
32 וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

59 שהוא אינו אלא שלוחו של האב להוציאו ידי חובתו, ועיקר המצוה על האב היא מוטלת, כאמור לעיל (פסחים, שם).

33 יד. עֲשֵׂה הַמְצָוָה לוֹ וְלְאַחֲרֵים כְּאֶחָד - אִם הִיְתָה
34 מְצוּה שְׂאִינָה חוֹבָה, מִבְּרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה. לְפִיכָף הוּא
35 מִבְּרֵךְ "עַל מְצוֹת עֵרוּב"⁶⁰. הִיְתָה חוֹבָה, וְנִתְפָּן
36 לְהוֹצִיא עֲצָמוֹ מִיַּד חוֹבָה וְלְהוֹצִיא אַחֲרֵים - מִבְּרֵךְ
37 "לַעֲשׂוֹת". לְפִיכָף הוּא מִבְּרֵךְ "לְשִׁמְעוּ"⁶¹ קוֹל שׁוֹפְרָי.

60 שאינה חובה, כאמור לעיל ה"ג. וגם אין לומר בה עשאו לעצמו בלבד, כי כל עירוב תיקון הוא לו ולכל אנשי חצרו. (61) שאין המצוה לתקוע אלא לשמוע, ראה במוספנו "תשובות רבינו".

38 זו. נָטַל אֶת הַלוּלָב - מִבְּרֵךְ "עַל נְטִילַת לוּלָב",
39 שְׂפִינָן שְׂהַגְבִּיָה, יָצָא יָדֵי חוֹבְתוֹ⁶²; אֲבָל אִם בְּרַךְ
40 קִדְּם שְׂיִטַל, מִבְּרֵךְ "לְטַל לוּלָב", כְּמוֹ "לִישָׁב
41 בְּסִפָּה". מִכָּאֵן אִתָּה לְמַד, שְׂהַמְבָרֵךְ אַחַר שְׂעֲשֵׂה⁶³,
42 מִבְּרֵךְ עַל הַעֲשִׂיָה. אֲבָל נְטִילַת יָדִים וּשְׂחִיטָה,
43 הוֹאִיל וּבְדָבָרֵי הַרְשׁוֹת הֵן⁶⁴, אֶפְלוּ שְׁחַט לְעֲצָמוֹ
44 מִבְּרֵךְ "עַל הַשְׂחִיטָה" וְ"עַל פְּסוּי הַיָּדִים" וְ"עַל
45 נְטִילַת יָדִים". וְכֵן הוּא מִבְּרֵךְ "עַל בַּעוֹר הַמְּזִין"⁶⁵,
46 בֵּין שְׂבָדָק לְעֲצָמוֹ, בֵּין שְׂבָדָק לְאַחֲרֵים; שְׂמִשְׁעָה
47 שְׂגָמֵר בְּלִבּוֹ⁶⁷ לְבִטֵּל, נַעֲשִׂית מְצוֹת הַבַּעוֹר⁶⁸ קִדְּם
48 שְׂיִבְדָק, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר בְּמִקּוֹמוֹ⁶⁹.

62) ובכל זאת מברך עליו, הואיל ועדיין עוסק במצוותו,

1 וּמַעֲקָה; וְכֵן מְצוּה שְׂאִינָה תְּדִירָה וְאִינָה מְצוּיָה בְּכָל
2 עֵת⁴³, שְׂהֵרִי הִיא דוֹמָה לְמְצוּה שְׂהִיא מְזִמֵּן לְזִמֵּן,
3 כְּגוֹן מִילַת בְּנוֹ וּפְדִיּוֹן הַבֶּן - מִבְּרֵךְ עֲלֶיהָ בְּשַׁעַת
4 עֲשִׂיתָהּ "שְׂהַחֲיִינוּ"⁴⁴. וְאִם לֹא בְּרַךְ עַל סִפָּה וְלוּלָב
5 וְכִיּוּצָא בָהֶם "שְׂהַחֲיִינוּ" בְּשַׁעַת עֲשִׂיָה, מִבְּרֵךְ עֲלֵיהֶן
6 "שְׂהַחֲיִנוּ" בְּשַׁעַת שְׂיִצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ כְּהֵן⁴⁵, וְכֵן כָּל
7 פְּיוּצָא בְּהֵן⁴⁶.

41) משנה לשנה. (42) שהיא שלו, ואינה גרועה מקנה כלים חדשים שמברך עליהם ברכת "שהחיינו", כמבואר לעיל פ"י, ה"א. (43) אע"פ שאינה בזמן קבוע בשנה, כמו שופר וסוכה. (44) המקור לסוכה ולולב. יציאת ותפילין - בתוספתא ברכות פ"ו. מקרא מגילה - במגילה כא; נר חנוכה - בשבת כג; פדיון הבן - בפסחים קכא; וממנו אתה למד למילה, וכן ממה שאמרו ב'תוספתא' לברכות פ"ד (הוצ' צוקרמנדל) "היה מקריב מנחות בירושלים (שלא הקריב כהן זה מנחה מימיו, או שהקריב מנחה חדשה כגון מנחת העומר, רש"י למנחות עה): אומר: ברוך שהחיינו" וכו' אתה למד שכל מצוה שאינה מצויה בכל עת - מברכים עליה שהחיינו (ראה במוספנו "תשובות רבינו"). (45) סוכה מו, ע"א. (46) כגון יציאת ותפילין, כמבואר ב'שולחן ערוך' או"ח סי' כב, ובט"ז שם.

8 י. אֶחָד הַעוֹשֵׂה מְצוּה לְעֲצָמוֹ וְאֶחָד הַעוֹשֵׂה אוֹתָהּ
9 לְאַחֲרֵים⁴⁷, מִבְּרֵךְ קִדְּם עֲשִׂיתָהּ: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
10 בְּמִצְוֹתָיו וְצָוָנוּ לַעֲשׂוֹת⁴⁸. אֲבָל אִינוּ מִבְּרֵךְ
11 "שְׂהַחֲיִנוּ" אֲלָא עַל מְצוּה שְׂעוֹשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ⁴⁹.
12 הִיּוּ לְפָנָיו מְצוֹת הַרְבֵּה⁵⁰ - אִינוּ מִבְּרֵךְ "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
13 בְּמִצְוֹתָיו וְצָוָנוּ עַל הַמְצוֹת", אֲלָא מִבְּרֵךְ עַל כָּל אַחַת
14 וְאַחַת בְּפָנֵי עֲצָמָה⁵¹.

47) כגון שקבע מזווה לבית חברו או עשה מעקה לגג חברו. (48) 'ירושלמי' ברכות פ"ט, ה"ג. (49) סוכה מו, ע"א. ובכל זאת המקדש (בליל יום-טוב) בבית אחר להוציא הנשים ידי קידוש - מברך גם ברכת שהחיינו, הואיל וחובה על האשה לברך אותה ברכה, ושומע כעונה, הרי זה כאילו היא בעצמה בירכה לעצמה (כסף-משנה). (50) כגון ליטול לולב ולישב בסוכה, להניח תפילין ולהתעטף ביציאת. (51) שם.

15 יא. כָּל הַעוֹשֵׂה מְצוּה - בֵּין שְׂהִיְתָה חוֹבָה עֲלָיו, בֵּין
16 שְׂאִינָה חוֹבָה עֲלָיו⁵² - אִם עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְעֲצָמוֹ,
17 מִבְּרֵךְ לַעֲשׂוֹת⁵³; עֲשֵׂה אוֹתָהּ לְאַחֲרֵים, מִבְּרֵךְ עַל
18 הַעֲשִׂיָה⁵⁴.

52) כגון מזווה ומעקה, כמבואר לעיל ה"ב. (53) ובתנאי שיברך קודם עשייתה, כמבואר בסמוך ה"טו. (54) "לעשות" משמע שבעצמו מחוייב לעשותה, "על העשייה" משמע לאחרים לבר.

19 יב. פִּיצַד? לְבַשׁ תְּפִלִּין - מִבְּרֵךְ "לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין";
20 נִתְעַטַּף בְּיִצִּית - מִבְּרֵךְ "לְהַתְעַטֵּף"; יִשָּׁב בְּסִפָּה -
21 מִבְּרֵךְ "לִישָׁב בְּסִפָּה". וְכֵן הוּא מִבְּרֵךְ "לְהַדְלִיק נֵר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מצוה רטו. ולקמן פ"ב, ה"ב יפרש רבינו כיצד מלים. (2) שנאמר (שם, יב): ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם, וטעם מצוה זו יבאר רבינו (ב'מורה נבוכים' ח"ג, מ"ט): כי המילה מחסרת התאוה היתירה על הצורך, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסהו מתחילת בריאתו יחלש בלי ספק... זהו החזק בטעמי המילה אצל... ויש במילה עוד ענין שיהיה לאנשי אמונה הזאת - מאמיני יחוד השם - אות אחד גשמי שיקבצם, ולא יוכל מי שאינו מהם לומר שהוא מהם והוא נכרי, כי פעמים יעשה האדם כן כדי להגיע אל תועלת, או כדי להתנכל על אנשי דת זו. אך פעולה זו, כלומר: מעשה המילה, לא יעשהו אדם בו או בבניו רק מתוך אמונה אמיתית, כי אין זה שרט בשוק או כויה בזרוע, אבל הוא ענין קשה מאד... וכן זאת המילה היא הברית אשר כרת אברהם אבינו על אמונת יחוד ה', וכל מי שימול יכנס בברית אברהם להאמין היחוד, ככתוב (בראשית יז, ז): להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך. והטעם שקבעה תורתנו לזמן מילה בשמיני, אומר רבינו (שם): "מפני שכל בעל-חי כשיוולד הוא חלש מאד בתכלית לחותו, וכאילו עדיין הוא בבטן, עד סוף שבעת ימים, ואז ימנה מרואי אור העולם, הלא תראה כי גם בבחמות שמר זה הענין "שבעת ימים יהיה עם אמו", כאילו קודם זה הוא נפל". וכדבריו מפורש ב'מדרש רבה' פרשת "כי תצא": "ולמה התינוק נימול לשמונה ימים? שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כח".

פָּרֶק רְאִשׁוֹן

(1) שחובה על האב למול את בנו והאדון את עבדו; דין מילת גר שנכנס לקהל ישראל; איזו מילה דוחה שבת ואיזו אינה דוחה; דין תינוק החולה וכן מי שמתו אחיו מחמת מילה.

- 9 **א. מִילָה - מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ פְּרַת²,
10 **שְׁנֵאמַר: וְעָרַל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יְמוּל אֶת בְּשָׂר עֲרָלָתוֹ**
11 **וְנִכְרְתָהּ³ הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מְעַמְיָה. וּמִצְוָה עַל הָאָב לְמוּל**
12 **אֶת בְּנוֹ⁴, וְעַל הָרֵבֶכֶּ לְמוּל אֶת עַבְדּוֹ, וְיֵלִיד⁶ פֵּית**
13 **וּמִקְנֵת פֶּסֶף⁷. עֶבֶר הָאָב אוֹ הָאֲדוֹן וְלֹא מִל אוֹתָן -**
14 **בְּטֵל מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְאִינוּ חִיב פְּרַת, שְׂאִין הַפְּרַת תְּלוּי**
15 **אֶלָּא בְּעָרַל עֲצָמוֹ⁸. וּבֵית-דִין מְצִיִּים לְמוּל אוֹתוֹ הַבֵּן**
16 **אוֹ הָעֶבֶד בְּזַמְנוֹ⁹, וְלֹא יִנְיָחוּ עָרַל בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא**
17 **בְּעַבְדֵיהֶן.****

(2) אם לא קיימוה. (3) שימות לפני זמנו, וכן אין הנפש זוכה לחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה (פ"ח, ה"א). (4) קידושין כט, ע"א. שנאמר (בראשית כא, ד): וימל אברהם את יצחק בנו. (5) האדון לעבדיו הכנענים. (6) זה שנולד לאמו - שפחה כנענית - שנתעברה וילדה ברשות ישראל. (7) שקנהו האדון מן הגויים, כמבואר בסמוך ה"ג. (8) ככתוב: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה הנפש וגו'. (9) קידושין כט, ע"א. שנאמר: המול לכם כל זכר, הרי זה ציווי מיוחד לבית הדין.

- 18 **ב. אֵין מְלִיץ בְּנוֹ שֶׁל אָדָם שְׁלֵא מְדַעְתּוֹ¹⁰, אֶלָּא**
19 **אִם-כֵּן עֶבֶר וְנִמְנַע לְמוּלוֹ, שְׁבִית-דִין מְלִיץ אוֹתוֹ פְּעַל**

שהרי צריך לנענעו בקריאת ההלל (פסחים ז: וב'תוספות'). (63) ועדיין עשייתה קיימת, כגון שנתעטף בציצית ולא בירך תחילה, וכמבואר לעיל ה"ה. (64) שלא יאכל בשר ולא ישחט, והיא גרועה ממוזוה ומעקה שגם הן אינן חובה, אבל חשובות הן יותר מדברי רשות אלה, ולפיכך מברך עליהן "לעשות" כמבואר לעיל ה' י"א (כסף-משנה). (65) בערב פסח, ואפילו טרם ביערו. (66) שמחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים להוציאו מכל גבולו (לשון רבינו בהל' חמץ ומצה פ"ב, ה"ג). (67) את החמץ בלבו ולחשוב אותו כעפר, וכדבר שאין בו צורך כלל. (68) שאמרה תורה (שמות יב, טו): ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם. (69) הל' חמץ ומצה פ"ב, ה"א.

- 1 **טו. כֹּל דְּבָר שֶׁהוּא מְנַהֵג, אֶף-עַל-פִּי שְׁמַנְהֵג**
2 **נְבִיאִים⁷⁰ הוּא, כְּגוֹן נְטִילַת עֲרֵבָה בְּשַׁבְּעֵי שֶׁל הַגִּי,**
3 **וְאֵין צָרִיף לִזְמַר מְנַהֵג חֻמְמִים, כְּגוֹן קְרִיאַת הַלֵּל**
4 **בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֻלוֹ שֶׁל מוֹעֵד שֶׁל פֶּסַח⁷² - אֵין**
5 **מְבָרְכִין עָלָיו⁷³. וְכֵן כֹּל דְּבָר שֶׁיִּסְתַּפֵּק לָּהּ אִם טַעוֹן**
6 **בְּרַכָּה אִם לֹא⁷⁴ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּלֹא בְּרַכָּה⁷⁵. וְלַעוֹלָם**
7 **יִזְהַר אָדָם בְּבְרַכָּה שְׂאִינָה צְרִיכָה וְיִרְכָּה בְּבְרַכּוֹת**
8 **הַצְּרִיכוֹת⁷⁶. וְכֵן דְּוֹד אָמַר: כֹּל יוֹם אֲבָרְכֶךָ.**

(70) שלא יסדרוהו ותיקנוהו לעם, אלא נהגו כן בעצמם. ונהגו העם כמותם מאליהם (הרשב"א לסוכה מד:). (71) הסוכות, ואינה (בגבולין שמחוץ למקדש) אלא מנהג נביאים, (כמבואר במס' סוכה מד:). (72) ושביעי של פסח בכלל, השווה הלכות מגילה פ"ג, ה"ו. (73) תענית כח, ע"ב; סוכה מד, ע"ב. והראב"ד חולק: שאין לדמות קריאת ההלל בראשי חדשים לנטילת ערבה, שאינה אלא טלטול בעלמא, ("שחובט בה על הקרקע או על הכלי" - לשון רבינו הל' לולב פ"ז, ה"כב), ואין בה לא שבח ולא הודאה בנטילתה, ולפיכך אין מברכים עליה, אבל קריאת הלל בראשי חדשים בברכה תיקנוה, כדי לפרסם שהיום ראש-חודש. ואנו נוהגים לברך על קריאת הלל גם בראש-חודש וגם בחול-המועד פסח (ראה שו"ע או"ח סי' תכב; תצ). (74) כגון הישיבה בסוכה ביום השמיני של חג הסוכות בגולה, שהוא ספק שביעי ספק שמיני (השווה הל' סוכה פ"ו, ה"יג), וכן כיסוי דמו של כוי שהוא ספק חיה - וטעון כיסוי, ספק בהמה - ואינו טעון כיסוי. סוכה מז, ע"א. וראה במוספנו "תשובות רבינו". (75) ברכות לג, ע"א. שלא יעבור על "לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא". (76) וב'ירושלמי' (קידושין פ"ד, ה"ב) אמרו: "עתיד אדם ליתן דין וחשבון על כל שראתה עינו ולא אכל", משום שאינו נותן לבו לברך ולהודות את ה' שברא מינים אלו להחיות בהם בני אדם ('פני משה', שם).

הַלְכוֹת מִילָה

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא לְמוּל הַזְּכָרִים¹ בְּיוֹם שְׁמִינִי².
וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

(1) ככתוב (בראשית יז, י): המול לכם כל זכר - ומצוה זו כוללת גם מילת הבנים וגם מילת העבדים, כמבואר בסמוך (הלכה א), וכן מביא רבינו פסוק זה ב'ספר המצוות' שלו,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

כ"יליד בית" ונימול לשמונה, הואיל ואמו נקתה לפני לידתו. וכל זה למד רבינו מתוך ברייתא השנויה במס' שבת קלה, ע"ב. וראה במוספנו "תשובות רבינו" הל' מילה.

ה. לקח שפחה לעבדיה²², או שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה לשם עבדות²³ - אף-על-פי שנולד בראשיתו²⁴, נמול ביום שנולד, שהרי הנולד הזה, כאלו הוא מקנת כסף לבדו וכאלו היום קנהו²⁵, שאין אמו בכלל שפחות²⁶ וישראל, פדי שיהיה הבן יליד בית²⁷. ואם טבלה אמו²⁸ אחר שילדה - הרי זה נמול לשמונה²⁹.

22 שאין לו חלק בגוף האם אלא בוולדותיה, ואין זה דומה ל"לכס" (23) שתהיה חייבת במצוות כאשר ישראלית, אלא תשאר גויה כמו שהיתה ואין עליה עול מצוות. (24) והיה ראוי לידון כדין "יליד בית" הנימול לשמונה. (25) אחרי לידתו. (26) שפחות - שם מופשט, שירות השפחה ועבודתה, והפכה - אישות, "כשם שאין אדם מוכר את בתו לשפחות אחר אישות" (קידושין יח.). (27) כי אינו נקרא "יליד בית" אלא עבד שנוולד ברשות ישראל לאמו השפחה הקנויה לישראל לפני לידתו (שבת, שם). (28) לשם עבדות, והרי היא בכלל שפחות ישראל. (29) זה מוסב רק על הדין האחרון על מי שלקח שפחה על-מנת שלא להטבילה, כי אז מועילה הטבילה לאחר לידתו לעשות כדין "יליד בית" להמול לשמונה, כי הואיל והטבילה נתבטל התנאי שהתנה מתחילה, והרי זה כאילו קנה האם בלא תנאי (ט"ז ליו"ד סי' רסז, ס"ג א). אבל ב"לקח שפחה לעובדיה" אפילו הטבילה לשם עבדות אחרי שילדה - אין זה מועיל, הואיל ובשעה שנוולד לא היתה אמו קנויה לרבו, הרי הוא כ"מקנת כסף" בעלמא ונימול ביום לידתו (כסף-משנה).

1. לקח עבד גדול מן העפויים, ולא רצה העבד למול - מגלגלין³⁰ עמו כל שנים-עשר חדש; ותר על-פיו, אסור לקנימו כשהוא ערל³¹, אלא חוזר ומוכרו לעפויים. ואם התנה עליו מתחלה והוא אצל רבו העפויים, שלא נמול אותו - מתר לקנימו והוא ערל, ובלבד שיקבל עליו שבע מצות שנוצטוו בני נח³² ויהיה פגור תושב³³. אבל אם לא קבל עליו שבע מצות - יהרג מייד³⁴. ואין מקבילים גר תושב³⁵ אלא בזמן שהיביל נוהג³⁶.

30 משתדלים להשפיע עליו שיתרצה להמול (יבמות מח:).
31 לפי שציוה הקב"ה לאברהם למול את עבדיו (בראשית יז, יג) אסור לנו לקיימם ערלים (תוספות' שם). (32) והן: עבודה זרה, ברכת השם, שפיכות דמים, גילוי ערויות, גול, דינים ואבר מן החי. (33) זה גוי שקיבל עליו שבע מצוות בני נח, ולא מל ולא טבל. "ולמה נקרא שמו תושב? לפי שמותר לנו להושיבו בינינו בארץ ישראל" (מלשון רבינו הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"ז. וראה הל' ע"ז פ"ה, ה"ו).
34 שאסור לנו להניחם בינינו, משום שנאמר (שמות כג, לג): לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי. "וכן נצטוו משה רבינו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם לקבל מצוות

1 פרחו. נתעלם¹¹ מבית-דין ולא מלו אותו - כשניגדל,
2 הוא חייב למול את עצמו¹². וכל יום ויום שיעבר
3 עליו משניגדל ולא נמול את עצמו - הרי הוא מבטל
4 מצות עשה. אבל אינו חייב פרת¹³, עד ששמות¹⁴
5 והוא ערל במזיד.

10 מאחר שהמצוה מוטלת על האב, אסור לנו לחטפה מידו (ב"ק צא:): "מעשה באחד ששחט וקדם חבירו וכסה, וחייבו רבן גמליאל ליתן לו עשרה זהובים". (11) דקדק רבינו לומר, "נתעלם מבית-הדין שלא הרגישו ולא ידעו בפלוני שהוא ערל, אבל אין לומר "עבר בית-דין", כי לא יתכן שבית-דין יעבור במזיד על מצוה המוטלת עליהם לעשות. (12) השווה דברי רבינו ב"פירוש המשנה" (שבת פרק י"ט, משנה ו). (13) למות לפני זמנו. (14) ואז תכרת נפשו מחיי עולם הבא, אבל כל עוד שהוא חי - אין הוא בחיוב כרת, שהרי בידו לתקן ולמול עצמו ולקיים את המצוה. הוא שכתבה תורה: וערל זכר אשר לא ימול... ונכרתה - אשר לא "מל" לא נאמר, אלא לא "ימול" בלשון עתיד, לומר שכל ימיו המצוה מוטלת עליו ואין עונש כרת חל עליו אלא לאחר מותו שאין עוד בידו לתקן (קריית ספר). והראב"ד חולק, ולדעתו הוא עומד כל יום בחיוב כרת, שהרי בכל יום שלא מל הוא מבטל מצות בוראו, אלא שאם מל נפטר מהחיוב.

6 ג. אחד עבד שנוולד ברשות ישראל¹⁵, ואחד עבד
7 הנלקח מן הכותים¹⁶, חייב הרב למול אותו; אלא
8 שיליד בית נמול לשמונה, ומקנת כסף נמול ביום
9 שנילקח. אפלו לקחו ביום שנוולד, נמול ביום¹⁷.

15 הוא הנקרא בסמוך "יליד בית". (16) הוא הנקרא "מקנת כסף", כלשון הכתוב (בראשית יז, יב). (17) שבת קלה, ע"ב. וכהסברו של רש"י שם: כתוב אחד אומר: "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר יליד בית ומקנת כסף" וגו' וכתוב אחד אומר: "המול ימול יליד ביתך ומקנת כסף", ולא מפורש בו לשמונה ימים? ומסתבר שכל הדומה לישראל, שנוולד בבית ישראל נימול לשמונה, שהרי הוא דומה "לכס". וכל עבד שקנהו רבו אחרי שנולד, אינו דומה לישראל ואין אתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם" אלא "המול ימול" וגו' ביום קנייתו הוא נימול.

7. יש מקנת כסף שנומול לשמונה, ויש יליד בית שנומול ביום שנוולד. כיצד? לקח שפחה, ולקח עברה עמה¹⁸ וילדה¹⁹ - הרי זה נמול לשמונה²⁰; ואף-על-פי שלקח העבר כפני עצמו, והרי העבר עצמו מקנת כסף²¹ - הואיל וקנה אמו קדם שנוולד, נמול לשמונה.

18 שהיתה מעוברת בשעת מקנתה. (19) ברשות ישראל. (20) הואיל ונולד ברשות ישראל בשעה שגם אמו קנויה לישראל, הרי זה דומה ל"לכס", ואתה קורא בו "ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר". (21) כאן נתכוין רבינו לומר חידוש יותר גדול, שאפילו מתחילה לא קנה אלא את העובר בלבד ולא חשב לקנות את אמו, אלא שבינתיים נמלך וקנה גם את אמו טרם שילדתו, אין העובר נידון כ"מקנת כסף" אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 שנצטוו בני נח, וכל מי שלא קיבל יהרג" (הל' מלכים פ"ח,
2 ה"ו). וכשאין ידו תקיפה, הרי הוא חוזר ומוכרו לגויים
3 (מיד. 35) שנהיה מצוים עליו להחיותו ולהחזיק בו.
4 ערכין כט, ע"א. והיובל בטל משגלו שבט ראובן וגד
5 וחצי שבט המנשה (שם, לב:). ולפיכך אין מקיימים עבד
6 כזה (שקבל עליו שבע מצוות בני נח ואינו רוצה למול)
7 אלא בזמן היובל. השווה דברי רבינו בהל' איסורי ביאה
8 פ"ד, ה"ט.
- 9 ז. גר שפונס לקהל ישראל, חיב מילה תחלה³⁷. ואם
10 מל פשהיה עפ"ם³⁸ - צריך להטיף ממנו דם ברית³⁹
11 פיום שנתגיר. וכן קטן שנולד פשהוא מהול⁴⁰, צריך
12 להטיף ממנו דם ברית⁴¹ פיום השמיני. אנדרוגינוס,
13 והוא הילוד שיש לו זכרות פזכר ונקבות פנקבה -
14 צריך למול אותו בפמיני⁴². וכן יוצא דפין⁴³, ומי
15 שיש לו שתי ערלות⁴⁴, מלין את שתייהן⁴⁵ בפמיני⁴⁶.
- 37 יבמות מו, ע"ב: "לעולם אינו גר עד שימול ויטבול".
38 שלא לשם גירות, כגון הערבים. 39 כי איך יכנס תחת
40 כנפי השכינה בלי דם ברית (שבת קלה.). 41 שאין לו העור
42 המחפה את העטרה (ראה לקמן פ"ב, ה"ב). 43 שחוששים
44 אנו שמא ערלה כבושה היא - שהעור נדבק בבשר - ואינו
45 ניכר. מרן הכסף-משנה מתלבט למצוא מקור לפסק רבינו,
46 שגר שנתגייר כשהוא מהול צריך להטיף ממנו דם ברית, כי
47 במס' שבת דף קלה, ע"א, יש בזה מחלוקת תנאים ולא
48 הכריעו שם הלכה כדברי מי, אולם במדרש ב"ר פ' מו
49 אמרו: "רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: לא
50 נחלקן ב"ש וב"ה על זה (שנולד מהול) ועל זה (גר שנתגייר
51 כשהוא מהול) שהוא צריך להטיף ממנו דם ברית. על מה
52 נחלקן, על מי שנולד מהול וחל יום שמיני שלו בשבת,
53 שב"ש אומרים מחללים עליו את השבת, וב"ה אומרים אין
54 מחללים. אמר רבי יצחק: הלכה כדברי התלמיד" (הוא רבי
55 אלעזר). הרי שהכל מודים שצריך להטיף מגר מהול דם
56 ברית (ביאורי הגר"א ל"ו"ד סי' רסג, ס"ק 1). 42 אע"פ
57 שאין מחללים עליו את השבת, כמבואר בסמוך ה"יא.
43 שאמו קשתה בלדתו וקרעו את הדופן והוציאו דרך שם,
44 ואע"פ שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, אין אנו אומרים
45 שלא היא נימול לשמונה, כדעת חכם אחד האומר (שבת
46 קלה:). מי שאין אתה קורא בו: "וטמאה שבעת ימים" וגו'
47 אין אתה קורא בו את הפסוק הסמוך: "וביום השמיני ימול
48 (ויקרא יב, ב"ג) אלא הלכה כחכמים החולקים עליו שם.
49 (44 שני עורות זה על זה. ויש אומרים: שני גידים (רש"י,
50 שבת קלה:). 45 הערלות. 46 אע"פ שאין מילתן דוחה את
51 השבת. כמבואר בסמוך ה"יא, בחול זמנן בשמיני כי אין זה
52 תלוי בזה (שבת קלה:).
- 10 ח. אין מלין לעולם אלא פיום, אחר עלות השמש⁴⁷
11 - בין פיום השמיני, שהוא זמנה, בין שלא בזמנה,
12 שהוא מתשיעי והלצה, שנאמר: פיום השמיני -
13 פיום ולא בלידה⁴⁸. מל משעלה עמוד השחר -
14 פשר⁴⁹. וכל פיום פשר למילה, ואף-על-פי-כן מצוה
15 להקדים בתחלת פיום, שריזין מקדימין למצות⁵⁰.
- 47 (47 הוא זמן הנץ החמה. 48) יבמות עב, ע"ב: "אין לי אלא
49 נימול לשמיני שאין נימול אלא ביום, מניין לרבות נימול
50 לתשעה לעשרה וכו'? תלמוד לומר: "וביום" וי"ו מיותרת
51 לרבות כל הנימולים שאין נימולים אלא ביום. 49) מגילה
52 כ, ע"א. שמצד ההלכה, מעלות השחר נחשב יום, אלא לפי
53 שאין הכל בקיאים בו צריכים לכתחילה להמתין עד הנץ
54 החמה (רש"י שם). 50) פסחים ד, ע"א. שנאמר (בראשית
55 כב, ג): וישכם אברהם בבוקר.
- 56 ז. מילה בזמנה דוחה את השבת⁵¹; ושללא בזמנה,
57 אינה דוחה, לא את השבת⁵² ולא את יום-טוב. ובין
58 בזמנה ובין שלא בזמנה, דוחה את הצרעת. פיחד?
59 שאם הייתה בהרת⁵³ פפור הערלה, חותכה עם
60 הערלה; אף-על-פי שקציצת נגע הצרעת בלא-
61 תעשה⁵⁴ - יבוא עשה⁵⁵ וידחה את לא-תעשה⁵⁶.
- 51) שנאמר: "וביום השמיני וגו' - "ביום אפילו בשבת"
52) (שבת קלז.), כי די היה לכתוב: "ובשמיני ימול". 52) שם,
53) קלג, ע"א. כי לא נתרבה מילה בשבת אלא כשנימול
54) בשמיני, ככתוב: "וביום השמיני". 53) נגע צרעת, המפורש
55) בתורה (ויקרא יג, ב). 54) שנאמר (דברים כד, ח): השמר
56) בנגע הצרעת לשמור... ולעשות וגו'. וכל מקום שנאמר
57) "השמר" אינו אלא 'לא תעשה', כלומר: הזהר שלא תקרן
58) הבהרת. 55) של מצות מילה. 56) שבת קלב, ע"ב. ושם
59) הוכיחו שקציצת בהרת יש בה 'לא תעשה' ועשה', שכן
60) "ולעשות ככל אשר יורו אתכם הכהנים" היא מצות-עשה,
61) ובכל זאת מצות מילה דוחה שתייהן, מפני שכתוב במילה:
62) "ימול בשר ערלתו" - "בשר ואפילו שיש שם בהרת", שגם
63) תיבת "בשר" מיותרת היא, ונדרשת לרבות במקום בהרת.
- 64) פ"שם שמילת הפנים דוחה את השבת, פך מילת
65) העבדים, שהן נמולים לשמונה, דוחה את השבת,
66) אם חל שמיני שלהן בשבת⁵⁷; חוץ מיליד פית, שלא
67) טבלה אמו⁵⁸ עד שילדה, שאף-על-פי ששמוול
68) לשמונה, אינו דוחה את השבת⁵⁹.
- 57) שהרי אמרו: "מילה בזמנה דוחה את השבת", וגם מילת
58) עבדים בשמיני בכלל זה. 58) לשם גירות. 59) כי מחלוקת
59) היא בגמרא (שבת קלה:). אם נימול לשמונה או לאחד,
60) והואיל ולא הוכרעה הלכה כדברי מי, אנו הולכים בו
61) לחומרא מספק: אין מלים אותו לפני יום שמיני - שמא
62) הלכה כדעת האומר נימול לשמונה, ואין מחללים עליו
63) השבת מספק - שמא הלכה כדעת האומר נימול לאחד, והרי
64) זו מילה שלא בזמנה. לפיכך אין מלים אותו אלא ביום
65) ראשון שהוא יום תשיעי ללידתו (ש"ך ל"ו"ד סי' רסז, ס"ק
66) ז). והוא-הדין ל"מקנת כסף" שלא טבלה אמו קודם שילדה,
67) שאע"פ שנימול לשמונה כמבואר לעיל ה"ד, אינה דוחה את
68) השבת מטעם האמור כאן. וכן מבואר בשו"ע י"ד סי' רסז
69) סעיף ב. וכדאי להעיר שדעת רבינו ירוחם הובאה ב"דרכי
70) משה" י"ד סי' רסז, שאין מילת עבדים דוחה שבת בשום
71) פנים אפילו טבלה אמו לפני לידתו, כי לא הותרה מילה
72) בשבת אלא בישראל.
- 73) יא. קטן שנולד פשהוא מהול, ומי שנולד פחדש⁵⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

67) לעיבורו. (68) יבמות ס, ע"ב. (69) ולפיכך אין מלים אותו (בשבת. 70) שראוי לחיות, שכן שבעה הוא אלא שנשטתה (שם). (71) שמפקחים עליו את הגל בשבת, וההורגו חייב עליו משום רוצח (ראה ה'ל' רוצח פ"ב, ה"ו). וכן הוא פוסט את נשי אביו מן החליצה ומן הייבום (ראה ה'ל' יבום פ"א, ה"ה ועוד).

21 יד. מי שנוולד בחדש השביעי לעבורו - אם נולד
22 שלם⁷², הרי זה וולד של קנימא, ומלין אותו בשבת⁷³.
23 ספק בן שבועה, ספק בן שמונה - מלין אותו בשבת
24 על כל פנים: אם בן שבועה הוא, ושלם⁷⁴ הוא -
25 בדין הוא שידחה שבת; ואם בן שמונה הוא - הרי
26 זה ששלם כמחתך פשר הוא⁷⁵, לפי שזה נפל, אם
27 הוא בן שמונה⁷⁶.

72) באבריו, אע"פ שלא שלמו צפרניו ושערו. (73) שכן שבעה ראוי לחיות כבן תשעה, ואין לך נפל אלא בן שמונה שלא שלמו צפרניו ושערו, וכמבואר לעיל, וכן בן שבעה שלא שלמו אבריו שאנו אומרים שלא היה ראוי להוולד אלא בשמונה וקדם ויצא. (74) באבריו, אבל אינו שלם בשערו וצפרניו, כי אילו היה שלם בכל אלה, הרי הדין נותן שיהיו מלים אותו אפילו כשהוא ודאי בן שמונה, כמו שמבואר בהלכה הקודמת. (75) שאין חייב עליו משום עושה חבורה בשבת. (76) והרי הוא כמת, שאין חייב עליו משום חובל בשבת (שבת קלו). ואע"פ שאסור לטלטלו, שהרי הוא כאבן, איסור טלטול אינו מן התורה אלא מדרבנן, ובמקום ספק מצוה התירו, לא כן בוודאי בן שמונה שאז אין בו אפילו ספק מצוה, אין מלים אותו בשבת משום איסור טלטול שלא לצורך. ביאור הלכה זו, על-פי דעת הרב ה'מגיד משנה' (הובאה בה'ל' יבום פ"א, ה"ה) בדברי רבינו, וכפירושו של ה'כסף משנה' בהבנת דברי ה'מגיד משנה'.

28 זון. הוציא העפר ראשו חוץ למעי אמו בין
29 השמשות⁷⁷, אף-על-פי שלא יצא כלו אלא בליילי
30 שבת - אין מלין אותו בשבת⁷⁸. וכל מי שאינו דוחה
31 את השבת אינו דוחה את יום-טוב ראשון⁷⁹, ודוחה
32 את יום-טוב שני⁸⁰. ובשני ימים טובים של
33 ראש-השנה, אינו דוחה, לא את הראשון ולא את
34 השני⁸¹. וכן⁸² מילה שלא בזמנה אינה דוחה את שני
35 ימים טובים של ראש-השנה.

77) של ערב שבת. (78) נדה מב, ע"ב. כי אנו מונים לו שמונה ימים משעת הוצאת ראשו ע"פ הכלל: "יצא ראשו, הרי הוא כילוד" והרי הוא כנולד בין השמשות בערב שבת שאינו דוחה את השבת, כאמור לעיל ה"יב. (79) כי יום-טוב יש בו מצות-עשה: ביום הראשון שבתון (ויקרא כג, לט) ומצות לא-תעשה: כל מלאכת עבודה לא תעשו, ואין מצות-עשה של מילה דוחה לא-תעשה' ויעשה' (שבת קלג.). (80) שאינו אלא משום ספק, כי בני חוץ לארץ לא ידעו את קביעותו המדוייקת של החודש (בזמן שקדשו את החודש ע"פ הראיה), ובארץ ישראל שידעו בקביעות החודש לא עשו אלא יום אחד בלבד יום-טוב. וכן כיום אין

1 השמיני לעבורו, קדם שתגמר בריתו, שהוא כנפל⁶⁰,
2 מפני שאינו חי⁶¹, ויוצא דפן⁶², ואנדרוגינוס, ומי
3 שיש לו שתי ערלות - אין דוחין את השבת⁶³, אלא
4 נמולין באחד בשבת, שהוא יום תשיעי שלהן.

60) הנופל מבטן אמו קודם זמן לידתו, ונזכר (קהלת ו, ג): טוב ממנו הנפל. (61) והרי הוא כאבן, ואסור לטלטלו בשבת שאין מילתו מצוה. (62) שאין אמו טמאה עליו טומאת לידה, וראה לעיל ה"ז בביאורנו. (63) כי כל אלה ספקות הם, נולד כשהוא מהול, ספק שמא ערלתו כבושה וצריך מילה, שמא אין לו ערלה כלל ואינו צריך מילה. אנדרוגינוס, ספק זכר ספק נקבה, והתורה אמרה "ערלתו" - ערלתו ודאי, דוחה את השבת ולא ספק, כי "ערלתו" משמע, ערלתו של זה ולא של אחר. מי יש לו שתי ערלות - הרי ספק הוא איזו מהן ערלה ומצוה בשמיני, ואיזו מהן אינה ערלה ואינה בכלל "ערלתו" ואין דוחים שבת מספק. בן שמונה אין מילתו מצוה, שהרי כמת הוא ואסור לטלטלו בשבת. יוצא דופן, יש ספק בכלל אם נימול לשמונה ע"פ הכלל: "כל שאין אמו טמאה לידה, אין נימול לשמונה" ולפיכך הולכים בו לחומרא שנימול בשמיני, אבל אין מילתו דוחה את השבת. וראוי להעיר שרבינו לא הזכיר דינו של טומטום (אין לו סימני זכרות ונקבות) שנקרע לפני שמונה ימים ונמצא זכר, אם נימול בשבת. ולדעת ה'בית יוסף' בדברי רבינו - נימול בשבת, על פי סוגיית הש"ס (בבא-בתרא קכו.) כי אין אנו מקפידים על זה שהיא "זכר משעת לידה", וכך נפסקה ההלכה ביו"ד סי' רסו, ס"י.

5 יב. מי שנוולד בין השמשות⁶⁴ - ספק ביום, ספק
6 בליילה - מוזנין מן הליילה, ונמול לתשיעי, שהוא
7 ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות,
8 אינו דוחה את השבת, אלא נמול באחד⁶⁵ בשבת,
9 שאין דוחין את השבת מספק⁶⁶.

64) משתשקע החמה עד שיראו שלשה כוכבים בינונים, הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום" (לשון רבינו ה'ל' שבת פ"ה, ה"ד). בין הערבים (שמות יב, ו) מתרגם אונקלוס: "בין שמיא". (65) שהוא ספק תשיעי, ספק עשירי. (66) שבת קלה, ע"א. וראה בסמוך הלכה ט"ו ובביאורנו.

10 יג. מי שנוולד בחדש השמיני⁶⁷ - אם היה שלם
11 בשערו ובצפרניו, הרי זה וולד שלם, ובן שבועה
12 הוא, אלא שגשטה⁶⁸, ומתיר לטלטלו בשבת, ואינו
13 כאבן, ומלין אותו בשבת. אבל אם נולד ושערו
14 לקוי, ואין צפרניו שלמין כברייתן - הרי זה בן
15 שמונה ודאי, שלא היה ראוי להולד אלא פתשעה,
16 ויצא קדם שיגמר; ולפיכך הוא חשוב כאבן, ואסור
17 לטלטלו בשבת⁶⁹. ואף-על-פי-כן, אם שהה שלשים
18 יום, הרי הוא וולד של קנימא⁷⁰, והרי הוא פשאר
19 הנוולד לל דברי⁷¹, שפל ששהה שלשים יום
20 באדם, אינו נפל.

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עור לבשר, וכשימולוהו יצא כל דמו (שבת קלד. וברש"י שם). ומסופר שם: "אמר רבי נתן, פעם אחת הלכתי לכרכי הים, ובאת אשה לפני שמלה בנה ראשון ומת, שני ומת, שלישי הביאתו לפני, ראיתי שהיא אדום. אמרתי לה, המתניני לו עד שיבלע בו דמו, המתניה לו עד שבלע בו דמו ומלה אותו וחייה, והיו קוראים לו נתן הבבלי על שמי". (90 מדברי רבינו משמע, שאפילו לא נמצא ירוק או אדום אלא ביום השמיני, ובו ביום חזרו מראיו כשאר הקטנים הבריאים, מלים אותו מיד, ואין ממתנינים לו שבעה ימים (ב"ח יו"ד סי' רסג) וזה שדייק רבינו ואמר: "שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר" וכו' להורות שאם ראו זה ביום השביעי, וביום השמיני לא מצאוהו ירוק, מלים אותו בשמיני (בנין שלמה לר"ש קולוגר).

13 יח. אִשָּׁה שְׁמָלָהּ⁹¹ בָּנָה רֵאשׁוֹן, וּמַת מִחֻמַּת
14 מִלָּה, שֶׁהִכְשִׁילָהּ אֶת פְּחוּ; וְכֵן מָלָה אֶת הַשְּׁנִי,
15 וּמַת מִחֻמַּת מִלָּה - בֵּין מִבְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן, בֵּין
16 מִבְּעֵלָה הַשְּׁנִי - הֲרִי זֶה לֹא יְמוּל אֶת הַשְּׁלִישִׁי⁹²
17 בְּזַמְנוֹ, אֲלָא מִמְתִּינִין לוֹ עַד שְׁיִגְדִיל וְיִתְחַזֵּק
18 פְּחוּ. אֵין מְלִין, אֲלָא וְלָד שְׁאִין בּוֹ שׁוּם חֲלִי,
19 שְׁפָנַת נְפֻשׁוֹת דּוּחָה אֶת הַכֹּל⁹³; וְאִפְשָׁר לְמוּל
20 לְאַחַר זְמַן, וְאִי אִפְשָׁר לְהַחְזִיר נְפֶשׁ אַחַת
21 מִיִּשְׂרָאֵל לְעוֹלָם.

(91 שנתנה בנה למול, ולא שהיא עצמה מלה אותו. (92 יבמות סד, ע"ב. כי הוחזקה אשה זו שבניה מתים מחמת מילה. מדברי רבינו משמע שאין קפידא אלא באשה שמתו בניה, כי חוששים אנו למשפחתה שדמה רופף, והדם הנוצר בוולד הוא מחלק האשה, כמאמר חז"ל (נדה לא.) שלשה שותפים באדם, הקב"ה, ואביו ואמו... אמו מזרעת אדם שממנו בשר ודם וכו', אבל איש שמתו לו שני בני מחמת מילה, אם נולדו משתי נשים אין חוששים לו, ומלים את בנו השלישי, אבל דעת רבינו מנוח (הובא ב'בית יוסף' יו"ד סי' רסג) שגם באיש חוששים, ואין להקל בספק סכנת נפשות. וכך נפסקה ההלכה בשו"ע (יו"ד סי' רסג, סעיף ב.) (93 ראה ה' שבת פ"ב ה"ג. כתב רב נחשון גאון (הובא ברא"ש למועד קטן פ"ג): תינוק שמת קודם שיגיע להיות בן שמונה ימים, מלים אותו על קברו, להסיר חרפתו ממנו שלא יקבר בערלתו, ואין מברכין על מילתו, וקוראים לו שם לזכר שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים ותהיה בו דיעה להכיר את אביו (וראה יו"ד סי' רסג, סעיף ה בהגהה שם) וסמך לזה דברי התלמוד (סנהדרין ק:): "קטן מאימתי בא לעולם הבא? משה שנימול" (הגר"א).

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁנִי

(1 מי הם הכשרים למול; כיצד מוהלים; מכשירי מילה אם דוחים שבת ויום טוב.

22 א. הפל פֶּשְׁרִין לְמוּל. וְאִפְלוּ עָרְלִי וְעֶבְרִי וְאִשָּׁה⁴
23 וְקָטָן⁵ מְלִין בְּמָקוֹם שְׁאִין שָׁם אִישׁ⁶. אֲבָל עֶפְרוֹם⁷
24 לֹא יְמוּל פְּלֵלָה⁸. וְאִם מָל - אֵינוֹ צָרִיף לְחַזֵּר וְלְמוּל

'יום-טוב שני' בארץ ישראל, כי בקיאים אנו בקביעות החדש, ובני חוץ לארץ אף-על-פי שבקיאים הם כיום בקביעות החדש כבני ארץ ישראל, אין עושים שני ימים טובים אלא משום מנהג אבותיהם בדיהם. (81 כי שני ימים של ראש-השנה קדושה אחת להם, וכיום אחד ארוך הם חשובים, ואפילו בארץ ישראל אנו עושים אותו שני ימים, והטעם מבואר יפה בהל' קידוש החדש פ"ה, ה"זח. נמצא שקטן נימול לשמונה, לתשעה, לעשרה, לאחד עשר ולשנים עשר, כיצד? כדרכו, לשמונה. נולד בין השמשות, נימול לתשעה. בין השמשות של ערב שבת, נימול לעשרה (שאי-אפשר למולו בשבת הבאה, שמא יום תשיעי הוא, ומילה שלא בזמנה אינה דוחה את השבת). חל יום-טוב לאחר שבת, נימול לאחד-עשר (כי אין מילה שלא בזמנה דוחה את יום-טוב). חל יום-טוב של ראש-השנה אחר שבת, נימול לשנים-עשר (שבת פ"ט, מ"ה). (82 תיבת "וכן" דחוקה מאד, שהרי כל הדינים המנויים בהלכה זו, טעמם מפני שמילה שלא בזמנה אינה דוחה שבת ויו"ט. והגאון רק אליהו דוד רבינוביץ מגיה "וכל" במקום "וכן". וכוונת רבינו לומר, שכל מקרה שמילת התינוק מתקיימת שלא בזמנה, כגון שחלה ביום השמיני, או שאירע אונס אחר שלא מלו אותו בזמנו וכיוצא בו, אין הוא נימול בשבת.

1 טו. חוּלָה, אֵין מְלִין אוֹתוֹ עַד שְׁיִבְרִיא⁸³; וּמוֹנִין לוֹ
2 מַעַת שְׁיִבְרִיא מְחִלּוֹ שְׁבַע יָמִים מַעַת לְעַתָּה⁸⁴,
3 וְאַחֲרֵיכֵן מְלִין אוֹתוֹ. בְּמָה דְבָרִים אָמוּרִים?
4 בְּשִׁחְלָצְתוֹ חֲמָה⁸⁵, וְכִיּוֹצֵא בְּחִלֵּי זֶה⁸⁶; אֲבָל אִם
5 פְּאָבוּ לוֹ עֵינָיו - בְּעַת שְׁיִפְתָּחוּ עֵינָיו⁸⁷ וְיִרְפָּאוּ, מְלִין
6 אוֹתוֹ מְיָד, וְכֵן פֶּל פִּיּוּצָא בְּזָה.

(83 שמא יבוא לידי סכנה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ה): ושמרתם את חוקותי... אשר יעשה אותם האדם וחי בהם - ודרשו חז"ל: "וחי בהם, ולא שימות בהם" (סנהדרין עד.). (84 לא כן בתינוק שאינו חולה, שנימול ליום השמיני, אע"פ שלפעמים עדיין לא עברו עליו שבעה ימים מעת לעת, כגון שנולד ביום ראשון בחצות היום, ונימול בשמיני בשעות הבוקר (יבמות עא:). (85 שנשלף ממנו החום ויצא מגופו. חמה - חולי הקדחת (רש"י לברכות לד:). והר"ן לנדרים (מא.) מפרש: חלצתו חמה, לבשתו חמה, כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו - נקרא חלוץ. (86 שהוא חולי כל הגוף. (87 שאינו אלא חולי של אבר אחד, וכתב הנמוקי יוסף' (יבמות פ"ח) שאם יש לו כאב גדול בעינים ממתנינים אחר שנתרפא שבעה ימים שלמים, שחולי זה חמור יותר מחולי הקדחת, שהרי אמרו (ע"ז כח:): גידי העינים ומאורם, כטרפס הלב תלויים.

7 יו. קָטָן שְׁנִמְצָא בְּשִׁמְנֵי שְׁלֹ יָרֵק בְּיֹתֵר, אֵין מְלִין
8 אוֹתוֹ עַד שְׁיִפֵּל בּוֹ דָם⁸⁸, וְיִחְזְרוּ מִרְאֵיו כְּמִרְאֵה
9 הַקְּטָנִים הַבְּרִיאִים. וְכֵן אִם הָיָה אָדָם בְּיֹתֵר, פְּמִי
10 שְׁצַבְעוּ אוֹתוֹ, אֵין מְלִין אוֹתוֹ⁸⁹ עַד שְׁיִבְלַע בּוֹ דָּמוֹ
11 וְיִחְזְרוּ מִרְאֵיו כְּשֵׁאֲרַ הַקְּטָנִים⁹⁰, מִפְּנֵי שְׁזָה חֲלִי
12 הוּא. וְצָרִיף לְהַזְהִיר בְּדָבָרִים אֵלוֹ הַרְבֵּה.

(88 שיתאסף בו דם כל צרכו. (89 שעכשיו כל דמו מצוי בין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 שְׁנֵיֶּהָ. וּבְפֶל מְלִין, וְאַפְלוּ בְּצַר¹⁰ וּבְזָכוּכִית וּבְכָל
2 דְּבַר שְׁכוּרָתָהּ. וְלֹא יִמּוֹל בְּקְרוּמִית¹¹ שֶׁל קְנָה, מִפְּנֵי
3 הַסְּפֵנָה¹². וּמִצָּה מִן הַמִּבְחָר לְמוֹל בְּבִרְזָל¹³ - בֵּין
4 בְּסִפִּין, בֵּין בְּמִסְפָּרִים. וְנִהְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּסִפִּין.

21) נימי הערלה שנשארו מדובקים בעטרה. (22) וקל
וחומר לרוב היקפה. (23) וצריך לחתכו שנית. (24) ואין
מלים אותו שנית (שבת דף קלז עמוד א).

ד. הַמֶּל - פֶּל זְמַן שְׁעוֹסֵק בְּמִילָה²⁵, חוֹזֵר בֵּין עַל
הַצִּיצִין שְׁמַעֲפֵבִין בֵּין עַל צִיצִין שְׁאִין מְעַכְבִּין;
פְּרָשׁוֹ²⁶, עַל צִיצִין הַמְּעַכְבִּין חוֹזֵר, עַל צִיצִין שְׁאִין
מְעַכְבִּין אֵינוֹ חוֹזֵר²⁷. מֶל וְלֹא פָּרַע אֶת הַמִּילָה²⁸ -
כָּאֵלוֹ לֹא מֶל²⁹.

25) שלא סילק ידיו ממנה. (26) סילק ידיו. (27) אינו
מחוייב לחזור ולמול. ויש מפרשים: שאסור לו לחזור ולמול
משום צער התינוק (מרכבת המשנה). ומקור הלכה זו
בברייתא (שבת דף קלג עמוד ב). אולם רוב המפרשים
ורש"י בראשם מפרשים ברייתא זו במילה בשבת, אבל
בחול וודאי שצריך לחזור על ציצים אפילו שאינם מעכבים,
ורבים תמהים על רבינו מניין לו שאפילו בחול אינו חוזר
(ראה בשאלות ותשובות שאגת אריה סימן ג) והגאון רבי
אליהו דוד רבינוביץ' הביא מקור נאמן לשיטת רבינו
מתלמוד ערוך במסכת יבמות דף מז עמוד ב שבמילת הגר
אמרו שם: "נשתיירו בו ציצים המעכבים את המילה חוזרים
ומלים אותו שנייה" - משמע שעל ציצים שאינם מעכבים
אינם חוזרים, והרי מילת הגר אינה אלא בחול, שהרי אינה
דוחה שבת, שמילה שלא בזמנה היא. (28) שלא קרע את
הקרומ הדק וגילה את בשר העטרה. (29) (שבת דף קלז
עמוד ב) שאף על פי שלא נתפרשה הפריעה בתורה - ולא
ניתנה פריעה לאברהם אבינו (יבמות דף עא עמוד ב) - אבל
נצטוונו בה על פי הלכה למשה מסיני, ולפיכך מי שלא
נפרע, עדיין הוא בעונש כרת כאילו לא נימול כלל.
ובירושלמי (יבמות פרק ח, הלכה א) דרשו: "המול ימול,
מכאן לשתי מילות, אחת למילה, ואחת לפריעה".

ה. קָטַן שֶׁבְּשָׂרוֹ רַף וּמְדַלְדֵּל³⁰ בְּיוֹתֵר, אוֹ שֶׁהָיָה בְּעַל
בְּשָׂר³¹, עַד שֶׁנִּרְאָה פְּאֵלוֹ אֵינוֹ מְהוּל - רוֹאִין אוֹתוֹ
בְּעַת שִׁיתִּקְשָׁה³²: אִם נִרְאָה שֶׁהוּא מְהוּל - אֵינוֹ צָרִיךְ
כְּלוּם, וְצָרִיךְ לְתַקֵּן אֶת הַבְּשָׂר מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן³³, מִפְּנֵי
מִרְאִית הָעֵינַן³⁴; וְאִם בְּעַת שִׁיתִּקְשָׁה לֹא נִרְאָה מְהוּל
- חוֹזְרִין וְקוֹצְצִין אֶת הַבְּשָׂר הַמְּדַלְדֵּל מִפְּאֵן וּמִפְּאֵן,
עַד שֶׁתִּרְאָה הָעֵטְרָה גְּלוּיָה בְּעַת קְשׁוּיָה³⁵. וְדָבָר זֶה
מְדַבְּרֵי סוּפְרִים³⁶; אֲבָל מִן הַתּוֹרָה, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא
נִרְאָה כְּעֵרֶל, הוֹאִיל וּמֶל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְמוֹל פְּעַם
שְׁנֵיֶּהָ³⁷.

30) רפוי ותלוי. (31) שהוא שמן ונראה הבשר שלמעלה
מערתלו - לאחר שניטלה ערלתו - כאילו הוא חוזר וחופה
את העטרה. (32) ובשרו מתפשט ונמתח. (33) יש
להשתדל לדחוק העור לאחוריו, ולקשרו סביב הגיד למעלה
מן העטרה, אם אפשר שיעמוד שם ולא יחזור למטה, ואם

2) ישראל שלא נימול מפני שמתו אחיו מחמת מילה, ועדיין
לא נתחזק כוחו, כמבואר לעיל (פרק א, הלכה י"ח). אבל
מתכוון להפיר ברית בזדון, לא (רבי מנוח, הובא "בבית
יוסף" יורה דעה סימן רסד). (3) אף על פי שאינו מחוייב
בכל המצוות, אלא כאשר המחוייבת במצוות עשה שאין
הזמן גרמן, אבל מתוך שהאשה כשרה למול גם העבד כשר.
(4) אף על פי שאינה בת מילה (עבודה זרה דף כז עמוד א).
(5) אף על פי שאינו בר דעת ואינו יודע לכוון לשם מצוה,
אבל מילה אינה צריכה לשמה (שם). (6) כי במקום שיש
שם איש הוא קודם לכולם (רי"ף לשבת סוף פרק יט).
(7) (עבודה זרה שם) שנאמר: "הימול ימול", קרא בו המל
- ימול: מי שהוא מהול ימול אחרים, אבל אשה מתוך
שאינה בת מילה הרי היא כמהולה וכשרה. (8) אפילו
במקום שאין שם מי שימול. (9) וב"ספר המצוות גדול"
כתב שעל כל פנים צריך לחזור ולהטיף ממנו דם ברית
שאינו עדיף מנולד כשהוא מהול, וייתכן שגם רבינו סובר
כך ("בית יוסף יורה דעה סימן רס"ד). (10) אבן חדה,
ככתוב (שמות פרק ד, פסוק כה): ותיקח ציפורה צור
ותכרות את ערלת בנה. (11) הצד החד של קנה עץ.
(12) שקסמים ניתזים ממנה כשדוחקים אותה, ויש לחוש
שמה ינקבו את הגיד (חולין דף טז עמוד ב וברש"י שם).
(13) (שבת פרק י"ט, משנה א) "כורתים עצים לעשות
פחמים לעשות ברזל" (למול בו). וראה ב"פרישה" ליוורה
דעה (סימן רס"ד סעיף קטן ז) טעם לזה.

ב. פִּיצַד מוֹהֲלִין? חוֹתְכִין אֶת פֶּל הָעוֹר הַמְּחַפָּה¹⁴
אֶת הָעֵטְרָה¹⁵, עַד שֶׁתִּגְלַה פֶּל הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן
פּוֹרְעִין¹⁶ אֶת הַקְּרוֹם הַרַף שֶׁלְמִטָּה מִן הָעוֹר¹⁷
בְּצִפְפִּין, וּמְחִזְרֵוֹ לְקָאן וּלְקָאן עַד שֶׁיִּרְאָה בְּשַׂר
הָעֵטְרָה. וְאַחֲרֵי־כֵן מוֹצֵץ אֶת הַמִּילָה עַד שֶׁיִּצָּא הַדָּם
מִמְקוֹמוֹת רְחוּקִים, פְּדֵי שְׂאֵל יָבוֹא לְיַדִּי סְפֵנָה¹⁸. וְכָל
מִי שְׁאִינוֹ מוֹצֵץ, מְעַבְרִין אוֹתוֹ¹⁹. וְאַחֲרֵי שֶׁמוֹצֵץ,
נֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפָּלְגִית אוֹ רִטָּה²⁰ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

14) המכסה. (15) הוא הבשר שבראש הגיד (האבר) עד
לחוט הגבוה המקיף את הגיד, שממנו הגיד משפע ויורד
לצד הקרקע. (16) קורעים. (17) כי עור הערלה כפול
הוא, העליון עבה, והפנימי דק מאוד, והוא מכסה את ראש
הגיד. (18) שעל ידי החבורה, הדם שבבשר הגיד מתחמם
ונקפה. ואפשר שיצבה הגיד. כל הלכה זו מקורה (שבת דף
קלג עמוד ב). (19) מפטרים אותו מלהיות מוהל.
(20) תחבושת מרוחה במשחה העוצרת הדם, ומרפאה את
הפצע.

ג. יֵשׁ צִיצִין²¹ מְעַכְבִּין אֶת הַמִּילָה, וְיֵשׁ צִיצִין שְׁאִין
מְעַכְבִּין אֶת הַמִּילָה. פִּיצַד? אִם נִשְׂאָר מְעוֹר הָעֵרְלָה
עוֹר הַחוּפָּה רַב גְּבָהָה²² שֶׁל עֵטְרָה - הֲרִי זֶה עֵרֶל

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ. זֶה הַפֶּלֶל: כָּל שְׂאֵפְשֵׁר לַעֲשׂוֹתוֹ
16 מְעַרְבֵי שַׁבָּת, אֵינּוּ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבָּת. אֲבָל אִם שָׂכַח
17 וְלֹא הִכִּינוּ הַמְּכַשְׂרִין - תִּדְחָה הַמַּיְלָה לְתִשְׁעֵי⁵³.

47) למילה, לרפאותה שהרי מלאכת הטחינה היא אחת משלושים ותשע מלאכות שנאסרו בשבת (שבת דף עג עמוד א). 48) לרחוץ את התינוק לפני המילה. 49) שעשיית האספלגית אפשר להכין מערב שבת. 50) מערבין. רגילים היו לערב שמן ויין בקערה - כדרך שטורפים ביצה בקערה - ולטפטף ממנה על המילה לרפואה, ובשבת אסור לטרוף גזירה משום שחיקת סממנים. 51) מין זרע ריחני, ומשתמשים בו למאפה תנור (קיממעל בלע"ז) ונמצא במקרא (ישעיה פרק כח, פסוק כז). 52) שכל מה שאפשר לשנות במלאכת שבת משנים. ומקור כל הלכה זו (שבת פרק י"ט, משנה ב). 53) שלא הודחה שבת מפני מילה, אלא במילה עצמה, שבשעת דחוי שבת הוא מקיים מצוות עשה של מילה, אבל במכשיריה לא, שעדיין אין לו מצוה בהכנתם ("קריית ספר").

18 ח. מְלוֹ אֶת הַקֶּטֶן בְּשַׁבָּת, וְאַחֲרָיָהּ נִשְׁפְּכוּ הַחֲמִיץ⁵⁴
19 או נִתְפָּזְרוּ הַסַּמָּנִין - עוֹשִׂין לוֹ הַכֹּל בְּשַׁבָּת, מִפְּנֵי
20 שִׁסְפָּנָה הִיא⁵⁵ לוֹ. מְקוֹם שֶׁדִּרְבָּן לְהַרְחִיץ אֶת
21 הַקֶּטֶן⁵⁶, מְרַחֲצִין אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת בְּיוֹם הַמַּיְלָה - בֵּין
22 לְפָנֵי הַמַּיְלָה, בֵּין לְאַחַר הַמַּיְלָה⁵⁷, או בְּשִׁלְשֵׁי שָׁל
23 מַיְלָה⁵⁸ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת בֵּין רְחִיצַת כָּל גּוֹפּוֹ⁵⁹,
24 בֵּין רְחִיצַת מַיְלָה; בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ מְעַרְבֵי שַׁבָּת,
25 בֵּין בְּחִמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשַׁבָּת⁶⁰, מִפְּנֵי שִׁסְפָּנָה הִיא
26 לְ⁶¹.

54) שרוחצים בהם את המילה. 55) שדחוייה היא שבת אצל סכנת נפשות, אבל אם נשפכו לפני המילה תידחה המילה, כי אין להתיר להחם מים מפני הסכנה, כי אדרבה אל ימול ואל יסתכן, וכן דעת הר"ז והרשב"א. 56) כדי לחזקו. 57) לרפאותו. 58) שאז המחלה מתגברת והילד בסכנה, וזכר לרבר, שנאמר (בראשית פרק לד, פסוק כה): ויהי ביום השלישי בהיותם כואבים. 59) אף על פי שגזרו חכמים על רחיצת כל הגוף בחמים ואפילו בחמים שהוחמו מערב שבת, כמבואר (בשבת דף מ עמוד א) משום גזירה מפני הבלנים שהיו מחמים המים בשבת, ואומרים מערב שבת הוחמו - במקום מצוות מילה התירו - שאין הגזירה שייכת בה כל כך (ר"ן לשבת פרק יט). 60) זה מוסב רק על רחיצת מילה ביום השלישי, אבל על הרחיצה לפני המילה אין נימוק זה מועיל, כי אדרבה לא ימול ולא יסתכן. ואין היתר לרחיצה בחמין לפני המילה אלא בחמים שהוחמו מערב שבת או שחיימם גוי בשבת לצורך עצמו, ולומר לגוי שיחמם בשבת לצורך התינוק - אסור. וראה במוספנו "תשובות רבינו" להלכות מילה פרק ב מה שהשיב בעניין זה לחכמי לונלי. 61) וזה לשון רבינו (הלכות שבת פרק ב, הלכה ג): "ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה, שנאמר: "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", - הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם, אלא רחמים וחסד ושלום בעולם, ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת

אי אפשר בדרך זו אין צריך לחתוך ממנו כלום (תרומת הדשן, הובא בב"ח ליוורה דעה סימן רסד). 34) שלא יחדשו בו שהוא ערל. 35) (שבת דף קלז עמוד ב). 36) שכך לשון המשנה (שם פרק י"ט משנה ה): "ואם היה בעל בשר מתקנו מפני מראית העין" - משמע שמן התורה אינו צריך מילה שנית. 37) והרי הוא כשאר הנימולים ומותר לאכול בתרומה ובפסח (ראה הלכות תרומות פרק ז, הלכה י).

1 ו. עוֹשִׂין כָּל צָרְכֵי מַיְלָה בְּשַׁבָּת: מְלִין, וּפּוֹרְעִין,
2 וּמוֹצְצִין, וְחוֹזֵר עַל צִיצִין הַמְּעַכְבִּין, אֶף-עַל-פִּי
3 שִׁפְרָשׁ³⁸, וְעַל צִיצִין שְׂאִין מְעַכְבִּין, כָּל זְמַן שֶׁלֹּא
4 פִּרְשׁ³⁹; וְנוֹתֵן עָלֶיהָ אֶסְפְּלָגִית⁴⁰. אֲבָל מְכַשְׂרֵי
5 מַיְלָה⁴¹ אֵינּוּ דוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת. פִּיצָד? הֲרִי שֶׁלֹּא
6 מְצָאוּ סְפִין - אֵין עוֹשִׂין סְפִין בְּשַׁבָּת, וְלֹא מְבִיאִין
7 אוֹתוֹ מִמְּקוֹם לְמְקוֹם⁴². וְאֶפְלוּ מְבוּי⁴³ שְׂאִינוּ מְעַרְבֵי,
8 אֵין מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחֲצֵר לְחֲצֵר⁴⁴. וְאֵין עָרוּב
9 מִדְּבָרֵיהֶם נִדְחָה מִפְּנֵי הַבָּאֵת הַסְּכִינָה⁴⁵, הוֹאִיל וְאֶפְשֵׁר
10 לְהַבְיִאוֹ מְעַרְבֵי שַׁבָּת⁴⁶.

38) שסילק ידיו. 39) שכל חיתוך הערלה ניתנה שבת להידחות אצלה. אבל משפירש, אינו חוזר שהרי זו התחלה בפני עצמה ועל אלו לא ניתנה שבת להידחות. 40) תחבושת, אף על פי שרפואה אסורה בשבת משום שחיקת סממנים רפואת המילה מותרת, שזה חולי שיש בו סכנה. 41) דברים שהם מכינים ומאפשרים את המילה, ואפשר היה לעשותם בערב שבת. 42) שאסור להעביר חפץ בשבת מרשות לרשות אם לא עירבו ביניהן. 43) רחוב שסתום משלושת צדדיו, והרוח הרביעית פתוחה לרשות הרבים, וקורה נתונה עליו מכותל לכותל, ומן התורה מותר לטלטל בכולו, וכן מותר להוציא מהחצרות למבוי, שכל המבוי הרי הוא כרשות היחיד, אלא שמדברי סופרים אסור להוציא מהחצרות למבוי, אם לא עירבו ביניהן. עירוב - מבואר לעיל הלכות ברכות פרק י"א, הלכה ג בביאורנו, וראה הלכות עירובין (פרק א, הלכות ר"ז), וזה שכתב רבינו: "ואפילו מבוי שאינו מעורב" לומר שלא רק מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים שאסור מן התורה להוציא מזה לזה, אלא דרך מבוי שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים - אסור להביא סכין למילה בשבת. 44) דרך המבוי. וראוי להעיר שאין האיסור להביא דרך מבוי אלא כלים ששבתו בתוך הבית אבל כלים שהיו מונחים כל יום השבת בחצר, מותר להעבירם מחצר לחצר אפילו דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר בדברי רבינו הלכות עירובין (פרק ג, הלכה יט). 45) המיועדת למצוות מילה. 46) וכלל הוא: "כל שאפשר לעשותו מערב שבת אינו דוחה שבת" (שבת דף קל עמוד א) ושם עמוד ב מקור כל הלכה זו. וראה פסחים דף צב עמוד א "איזמל (סכין) העמידו דבריהם במקום כרת".

11 ז. וְכֵן אֵין שׁוֹחֲקִין לָהּ⁴⁷ סַמָּנִין, וְאֵין מְחַמִּין לָהּ
12 חֲמִין⁴⁸, וְאֵין עוֹשִׂין לָהּ אֶסְפְּלָגִית⁴⁹, וְאֵין טוֹרְפִין⁵⁰
13 יֵין וְשִׁמֶן. וְאִם לֹא שָׁחַק פְּמוֹן⁵¹ מְעַרְבֵי שַׁבָּת - לוֹעֵס
14 בְּשִׁנּוּי⁵² וְנוֹתֵן. וְאִם לֹא טָרַף יֵין וְשִׁמֶן - נוֹתֵן זֶה

17 בְּנוּ - מְבָרְךָ: וְצִנְנוּ לְמוֹל אֶת הַבֶּן³, וְאָבִי הַבֶּן מְבָרְךָ⁴
 18 בְּרִכָּה אַחֲרָת: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם,
 19 אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִנְנוּ לְהַכְנִיסוֹ⁵ בְּבָרִיתוֹ שֶׁל
 20 אַבְרָהָם אָבִינוּ. מִצְוָה עַל הָאָב לְמוֹל אֶת בְּנוֹ, וְתָר
 21 עַל מִצְוָה שְׂמֵצוּיִן יִשְׂרָאֵל שְׂמִימולוּ כָּל עַרְל שְׂבִינֵיהֶן.
 22 לְפִיכָּךְ אִם אֵין שָׁם אָבִיו, אֵין מְבָרְכִין אַחֲרֶיהָ בְּרִכָּה
 23 זו⁶. וְיֵשׁ מִי שְׁהוֹרָה⁷, שְׂיִבְרַכּוּ אוֹתָהּ בֵּית־דִּין אוֹ
 24 אַחַד מִן הָעַם, וְאֵין רְאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן.

(2) כבר נתבאר לעיל (הל' ברכות פ"א, ה"ב) "שכל מצות-עשה שבין אדם למקום בין מצוה שאינה חובה, בין מצוה שהיא חובה - מברך עליה קודם לעשייתה". (3) פסחים ז, ע"ב. ע"פ הכלל שקבע רבינו בהל' ברכות (פ"א, ה"א) "שכל העושה מצוה לעצמו, מברך: "לעשות". עשאה לאחרים מברך: "על העשייה". והיות ומצוה על האב למוול את בנו, לפיכך הוא מברך "למוול" כדין העושה מצוה לעצמו, אבל המל את בן חבירו שאינו מצווה על מילה זו אלא הוא מוציא בה את האב ידי חובתו, לפיכך הוא מברך "על המילה". (4) נוסף על הברכה הראשונה שבירך כשמל, או כשאחר בירך על מילת בנו. (5) אף-על-פי ש"להכניסו" משמע להבא (לעתיד) וזה כבר הכניס את הבן בברית? אבל עיקר ברכתו אינה מכוונת על המילה הזאת שנתקיימה רק עכשיו, אלא נותן שבח לה' שציונו על מצוה זו בכללה. ותיקנו לברכה כעת, לגלות ולהודיע שמילה זו נעשית לשם הקב"ה ולא לשם עבודה-זרה ('תוספות' לפסחים ז.). ומטעם זה, אין לתמוה למה מברכה אחר העשייה, בניגוד ל"ברכת המצוות" שמברכים אותה לפני העשייה? כי אין זו "ברכת המצוות" אלא ברכת שבח והודאה בעלמא (כסף-משנה). וכן כתב רבינו בתשובתו, ראה במוספנו "תשובות רבינו". אולם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד על אביו שדעתו לברך ברכה זו לפני המילה, וכזה הורה ונעשה מעשה לפניו (חידושי הרמב"ם שחיבר בנו, הובאו בספר "מעשה רוקח" דף א' עמ' ב', וב"קובץ" דפ' ליפסיא דף נב.). (6) כי ברכה זו ניתנה לאב, משום תוספת מצוה המוטלת עליו יותר מעל כל ישראל. נוסחנו כנוסח כת"י התימנים, ובדפוסים אחרים כתוב: אחריה. (7) רב האי גאון, הובא ברא"ש לקידושין פ"א. ורב יהודאי גאון, הובא ב"האשכול" ח"ב פרק ב.

25 ב. וְאִם הָיָה שָׁם עוֹמְדִין⁸, אוֹמְרִים: כְּשֶׁמְבָרְכִין
 26 לְבָרִית, בְּן תַּכְנִיסָהוּ לְתוֹרָה וּלְחֻפָּה וּלְמַעֲשִׂים
 27 טוֹבִים⁹.

(8) כלומר, אם יש עוד אנשים הנוכחים בשעת המילה. ונקט רבינו "עומדים" כי מצוה לעמוד בשעת המילה, וסמך לדבר: ויעמוד כל העם בברית (מלכים-ב כג, ג) וכן הודגש בתלמוד (שבת קלז:): "העומדים אומרים", וכן כשמביאים התינוק לחדר הברית הכל עומדים מפני נושאי התינוק לחלוק כבוד לעושי המצוה ('ברטנורא' לביכורים פ"ג, מ"ג). וגם צריך שיהיו עשרה אנשים בשעת הברית מילה, שאנו מדמים תינוק הנימול שיצא ממעי אמו, ליוצא מבית האסורים המחוייב להודות בפני עשרה, כמבואר לעיל

ואסור, עליהם הכתוב אומר (יחזקאל פרק ח, פסוק כה): וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".

1 ז. שְׂכָחוּ וְלֹא הִבִּיאוּ סִפִּין מְעַרְב שֵׁפֶת - אוֹמֵר
 2 לְעַפְרוֹם לְהִבִּיא סִפִּין⁶² בְּשֵׁפֶת; וּבְלִבְד שְׁלֹא יָבִיא
 3 אוֹתוֹ דֶּרֶךְ רִשׁוֹת הַרְבִּים⁶³. כָּלְלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר
 4 שֶׁעֲשִׂיתוּ בְּשֵׁפֶת אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם שְׁבוֹת⁶⁴, מִתָּר
 5 לָנוּ לִזְמַר לְעַפְרוֹם לַעֲשׂוֹת אוֹתָן, כְּדִי לַעֲשׂוֹת מִצְוָה
 6 בְּזִמְנָה; וְדָבָר שֶׁעֲשִׂיתוּ אֲסוּרָה עֲלֵינוּ מִשׁוּם
 7 מְלֶאכֶה⁶⁵, אֲסוּר לָנוּ לִזְמַר לְעַפְרוֹם לַעֲשׂוֹתוֹ
 8 בְּשֵׁפֶת⁶⁶.

(62) דרך מבוי שאינו מעורב שאין איסור בהעברתו אלא מדברי סופרים ולצורך מצוות מילה התיירו. (63) שאיסור ההעברה ברשות הרבים הוא מן התורה. (64) שבות ממלאכת שבת, וכל מלאכה שאינה אסורה מן התורה, אלא שחז"ל גזרו עליה שלא לעשותה נקראת "שבות" מלשון "וביום השביעי תשבתי". (65) וגם העברת חפץ דרך רשות הרבים מלאכה היא ש"הוצאה" מרשות לרשות היא משלושים ותשע מלאכות האסורות בשבת. (66) אפילו לצורך מצוה (עירובין דף סח עמוד א) והשווה דברי רבינו הלכות שבת (פרק ו הלכה ט), והטעם שאסור לנו לומר לגוי לעשות בשבילנו מלאכה בשבת, "כדי שלא תהיה שבת קלה בעינינו ונבוא לעשות בעצמנו" (מלשון רבינו הלכות שבת פרק ו, הלכה א). ודבר זה מדברי סופרים הוא, וכן אמרו (שבת דף קג עמוד א): "אמירה לגוי - שבות".

9 י. מְכַשְׂרֵי מִילָה, אֲפִלוּ בְּזִמְנָה⁶⁷, אֵינָן דוֹחִין אֶת
 10 יוֹם-טוֹב, הוֹאֵיל וְאֲפֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת מְעַרְב יוֹם-טוֹב.
 11 וְקָל וְחֶמֶר הַדְּבָרִים: אִם לֹא דָחוּ מְכַשְׂרֵי מִילָה
 12 שְׁבוֹת, שְׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם⁶⁸, הֵיאָךְ יִדְחוּ לֹא-תַעֲשֶׂה
 13 שְׁבוֹתוֹרָה⁶⁹? אֲבָל שׁוֹחֲקִין לָהּ סִמְנִין בְּיוֹם-טוֹב,
 14 הוֹאֵיל וְרְאוּי לְקַדְרָה⁷⁰, וְטוֹרְפִין לָהּ יֵין וְשִׁמֹן⁷¹.

(67) ביום השמיני. (68) כגון, הבאת סכין על ידי ישראל דרך מבוי שאינו מעורב, כמבואר לעיל הלכה ו. (69) שהרי יום טוב אסור במלאכה מן התורה, שנאמר (ויקרא פרק כג, פסוק ח): כל מלאכת עבודה לא תעשו וכבר אמרנו לעיל הלכה ז, שאין להתיר מכשירי מילה מטעם עשה דוחה לא תעשה. (70) לתבל בהם את התבשיל שהרי מותר לבשל ביום טוב, וכל דבר שהוא מאכל בריאים אין בו משום איסור רפואה בשבת. (71) (שבת דף קלד עמוד א) כי אפילו בשבת אין איסור טריפת יין בשמן אלא מדבריהם, גזירה משום שחיקת סממנים, וביום טוב התירו משום צרכי מילה ("מעשה רוקח").

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(1) נוסח ברכת המוהל ואבי הבן; ברכת מילת גרים ועבדים; ערך מצות מילה וחשיבותה.

15 א. הִמְל מְבָרְךָ קֹדֶם שְׂמִימול²: אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
 16 וְצִנְנוּ עַל הַמִּילָה - אִם מִל בֶּן חֲבֵרוֹ. וְאִם מִל אֶת

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לעיל הל' ברכות פ"י, ה"ח). אלא שאין לעכב מצות מילה כשאין עשרה (דרכי משה ליו"ד סי' רסה). 9) שבת קלז, ע"ב. אמירה זו מכוננת ע"פ ההלכה שהאב חייב למול את בנו, לפדותו ללמדו תורה ולהשיאו אשה (קידושין כט). והיא מרמזת לאב שמהיום והלאה מוטלות עליו מצוות אלו. והזכירו "מעשים טובים" באחרונה, אע"פ שהבן חייב במצוות מבוין י"ג שנה, וזמן חופה הוא רק כשהוא בן שמונה-עשרה שנה, לפי שאין בית-דין של מעלה מעניש עד שיהיה בן עשרים, והוא נכנס לחופה לפני כן בהיותו בן שמונה-עשרה (אבודרהם).

ג. וְאַחֲרֵיכֵן מְבַרֵךְ אָבִי הַבֵּן אוּ הַמּוֹלֵד¹⁰ אוּ אֶחָד מִן הָעוֹמְדִין שָׁם: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קָדַשׁ יְדִיד¹¹ מִבְּטֶן וְחָק בְּשֶׁאֲרוֹ¹² שָׁם, וְצִאֲצָאיוֹ¹³ חֲתָם בְּאוֹת בְּרִית קְדֻשָׁה¹⁴. עַל פֶּן בְּשִׁכְר וְזָאת, אֵל חַי חֲלֻקְנוֹ¹⁵ צוֹרְנוֹ¹⁶, צִוָּה לְהַצִּיל יְדִידוֹת¹⁷ שְׁאֲרֵנוּ¹⁸ מִשְׁחַת¹⁹ לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר שָׁם בְּבִשְׂרֵנוּ²⁰. בְּרוּךְ אַתָּה ה', פֹּרֵת הַבְּרִית. וְאָבִי הַבֵּן מְבַרֵךְ שְׁהִחֲיֵינוּ²¹."

ד. הַמּוֹלֵד אֶת הַגְּרִים, מְבַרֵךְ: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קָדַשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְמוֹלֵד²² אֶת הַגְּרִים וּלְהַטְיִף²³ מִמֶּנּוּ דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלָא דָם הַבְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאָרֶץ, שְׁנֶאֱמַר: אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמֵם וְלַיְלָה חֲקוֹת שְׁמִים וְאָרֶץ לֹא שְׁמַתִּי²⁴.

22) שאין זה כעושה מצוה להוציא אחרים, כי מילת גר מוטלת על כל ישראל, וכולם שוים בדבר, אלא שהקודם בו זכה, ולפיכך מברך "למול" כדין "אב המל את בנו" המבואר לעיל ה"א. 23) לפי שיש כמה גרים המתגיירים כשהם נימולים, ועיקר מילתם הטפת דם ברית, לפיכך תיקנו לומר לכולם כן (רי"ף לשבת פ"ט, ובר"ן שם). 24) שבת קלז, ע"א. כי אע"פ שידוע הוא שהתורה מקיימת את העולם, אבל אין עסק התורה אלא בזמן שבני אדם ערים, ובשעה שהם ישינים על מיטותיהם מי מקיים אז העולם? אבל המילה דבוקה בגופו של אדם בשכבו ובקומו וראויה היא לקיים את העולם גם ביום וגם בלילה, שאפילו כשהם ישינים הם מוכתרים במצוה זו (רי"ף ל"עין יעקב" נדרים לא:), וזה שאמרו במדרש (הובא בילקוט שמעוני ירמיה לג:): "צא וראה, אי זה ברית שהיא נוהגת ביום ובלילה? אי אתה מוצא אלא מילה". ותיקנו לומר נוסח זה בגרים ובעבדים, כמבואר בסמוך, לרמוז בזה, כי אף שאמר אלהים לאברהם: "זאת בריתי אשר תשמרו... ובין זרעך אחרוך" והיה נראה מזה שאין הברית כוללת אלא את בני ישראל שהם זרע המיוחד של אברהם, לפיכך הוא מדגיש במילתם שדם הברית מקיים את כל הבריאה בכללה, וגם אלה כשנימולו נכנסו בכלל מקיימי העולם ('הבונה' ל"עין יעקב" שבת קלז:). ויש מפרשים: מפני שהם בני דעת - כי על כן מבוגרים הם - ומעודדים אותם, כדי שיקבלו עליהם עול תורה ומצוות בשמחה, ולא ידאגו לדם הנוסף מהם ('המאור' שבת פ"ט).

ה. הַמּוֹלֵד אֶת עֶבְדוֹ, מְבַרֵךְ: אֲשֶׁר קָדַשְׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְמוֹלֵד²⁵ אֶת הָעֶבְדִים וּלְהַטְיִף מִהֶן דָם בְּרִית, שְׁאֵלְמָלָא דָם בְּרִית לֹא נִתְקַיְמוּ שְׁמִים וְאָרֶץ. וְאִם מֶל עֶבֶד שֶׁל אַחֲרֵים, מְבַרֵךְ "עַל מִילַת²⁶ הָעֶבְדִים". וְהַמּוֹלֵד אֶת גְּדוּל²⁷, צְרִיף לְכִסּוֹת עֶרְוַתוֹ עַד שִׁיבְרֵךְ²⁸, וְאַחֲרֵיכֵן מְגַלְהוֹ וּמַל אוֹתוֹ.

25) שהמצוה מוטלת ביחוד על האדון למולו, והרי זה כאב המל את בנו המברך "למול". 26) כדין העושה מצוה

10) ונוטל ידיו ורוחץ פיו שנתלכלכו מחמת המילה, ואחר כך מברך (שם). 11) יצחק אבינו נקרא ידיד, על שם: אשר אהבת (בראשית כב, א) שטרם שולד נתקדש למצוה זו, ככתוב (שם, יז, יט): אבל שרה אשתך יולדת לך בן... והקימותי את בריתי אתו וגו' בריתי - זו ברית מילה. 12) בבשרו, לא כשאר החוקים שאינם חקוקים בכשרו של אדם, כמו תפילין וציצית וכדומה. 13) ובניו, הצאצאים והצפיעות (ישעיה כב, כד) מתרגם יונתן: בניא ובני בניא. 14) שגם בניו אחריו לדורותם חתמם הקב"ה באות מילה, שהיא ברית קדושה בין ה' ובינינו. 15) בשכר מצות מילה נעשה הקב"ה לנחלתנו וחלקנו, ככתוב (בראשית יז, ז): והקימותי את בריתי... להיות לך לאלהים ולזרעך אחרוך. 16) כאן הוא פונה לה' בבקשה, כאומר: "אתה צורנו" וכו'. וראה במוספנו "תשובות רבינו". 17) הנפש, שהיא חביבה מהכל, מלשון הכתוב (ירמיה יב, ז): נתתי את ידידות נפשי. 18) הנפש שבגופנו, או הנפש הנשארת לנו אחרי מותנו. 19) מגיהנום, וכן אמר הנביא (זכריה ט, יא): גם את בדם בריתך שלחתי אסירך מבור אין מים בו. וכן אמרו חז"ל (עירובין יט:). "אברהם אבינו יושב על יד פתחו של גיהנום ומעלה את כל מי שנימול". 20) נוסח ברכה זו נמצא בשבת קלז: וכדאי להעיר, שרבינו בתשובותיו מביא ברכה זו בנוסח אחר. ראה במוספנו "תשובות רבינו". 21) "שהרי מצוה זו אינה תמידית ואינה מצויה בכל עת, והרי היא דומה למצוה שהיא מזמן לזמן" (מלשון רבינו לעיל הל' ברכות פ"א, ה"ט). ורבים חולקים על רבינו, וסוברים שאין לברך "שהחיינו" בברית מילה, משום שאין מברכים ברכה זו אלא בשעת שמחה וחדוה, וכאן התינוק מצטער (ראה כתובות ח.; 'תוספות' לעירובין ז:). אולם ב'הגהות מיימוניות' דוחים סברא זו שאין "ברכת שהחיינו" מתבטלת מחמת צער, שהרי תלמוד ערוך הוא: "מת אביו והוא יורשו - בתחילה אומר ברוך דיין אמת, ולבסוף הוא מברך שהחיינו" [אם אין עמו אחים] (ברכות נט: ; וראה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לשם גירות. ורבינו בהל' מלכים (פ"י, ה"י) כותב: "בן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצוות התורה כדי לקבל שכר, אין מונעים אותו לעשותה כהלכתה", וראה במוספנו 'תשובות רבינו'. (35) אע"פ שמרפאו בכך.

ח. מאוסה היא הערלה, שנתגנוו בה הגוים, שגאמר: 12 פי כל הגוים ערלים³⁶. וגדולה היא המילה, שלא 13 נקרא אברהם אבינו שלם עד שמל³⁷, שגאמר: 14 התהלך לפני יהיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך 15 וגו'. וכל המפר בריתו של אברהם אבינו, והניח 16 ערלתו³⁸ או משקה³⁹ - אף-על-פי שיש בו תורה 17 ומעשים טובים, אין לו חלק לעולם הבא⁴⁰. 18

(36) נדרים לא, ע"ב. ונאמר (שמואל-א יז, כו): כי מי הפלשתי הערל הזה. (37) נדרים, שם. זה שאנו חומדים ומתאזים לאחוזו התינוק - בשעה שנימול - על הברכים, יש לזה סמך במדרש 'שוחר טוב' (הובא ב'ילקוט שמעוני' תהלים (לה) על הפסוק: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! אמר דוד, אני משבחך בכל אברי ומקיים בהם המצוות, בשערות ראשי - אני מקיים "לא תקיפו פאת ראשכם", ותפילין - אני מניח בראשי, בצוארי - עטיפת ציצית וכו' וכו', הגיד - מצות מילה ופריעה, ברכיים - בהן אני עושה סנדיקוס לילדים בשעת מילה ופריעה". וכן נוהגים לעשות כסא לכבוד אליהו הנביא, על-פי דברי 'פרקי דרבי אליעזר' (פ"ט): "בשעה שברח אליהו מארץ-ישראל נגלה עליו הקב"ה ואמר לו: מה לך פה אליהו? אמר לו: קנא קנאתי לה' (ראה מלכים-א יט, י), אמר לו הקב"ה: לעולם אתה מקנא, קנאת בשטים... וכאן אתה מקנא, חייך שאין ישראל עושים ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך, מכאן התקינו חכמים שיהו עושים מושב כבוד למלאך הברית, שנאמר (מלאכי ג, א): ומלאך הברית אשר אתם חפצים הנה בא. (ראה 'טור' יו"ד סי' רסה). (38) שלא מל את עצמו. (39) שהיה מהול, ומשך בעור אברו עד שנשתרבב וכיסה את העטרה כדי שלא יראה מהול. (40) ירושלמי פאה פ"א, ה"א.

ט. בוא וראה כמה חמורה מילה - שלא נתלה 19 למשה רבנו עליה אפלו שעה אחת⁴¹, אף-על-פי 20 שהיה בדרך. וכל מצות התורה נקרת עליהן שלש 21 בריתות, שגאמר: אלה דברי הברית אשר צנה ה', 22 מלבד הברית אשר פרת אתם בחורב; ושם הוא 23 אומר: אתם נצבים היום כלכם, לעברך בברית ה' 24 אלהיך - הרי שלש בריתות. ועל המילה נקרתו 25 שלש עשרה בריתות⁴² עם אברהם אבינו; ואתנה 26 בריתי ביני ובינך, אני הנה בריתי אתך, והקמתי את 27 בריתי ביני ובינך, לברית עולם, ואתה את בריתי 28 תשמור, זאת בריתי אשר תשמרו, והיה לאות ברית, 29 והיתה בריתי בבשרכם, לברית עולם, את בריתי 30 הפר, והקמתי את בריתי אתו, לברית עולם, ואת 31 בריתי אקים את יצחק. 32

(41) שכל זכויותיו של משה רבינו לא עמדו לו להצילו,

לאחרים, וכמבואר לעיל ה"א. (27) כגון גר ועבד, או ישראל ערל שנימול כשהוא גדול. (28) רי"ף, שבת פ"יט. אבל במילת קטן אין צורך לכסות ערותו בשעת הברכה. ואע"פ שכתב רבינו לעיל (הל' קריאת שמע פ"ג, ה"טז) שאסור לקרוא קריאת שמע נגד ערות הקטן, אפשר לומר שלקטן כל כך - בן שמונה ימים - לא נתכוין רבינו. גם יש לחלק, שכאן הרי מתכוין לשם מצות מילה, ומשום תיקון מילה ערותו מתגלית, אני קורא בו: "והיה מחניך קדוש", ואין בזה משום: "ולא יראה בך ערות דבר" (הרא"ש לברכות פ"ג). וראה במוספנו 'תשובות רבינו' ובהערותנו שם.

1 ו. גר שמל קדם שנתגיר, וקטן שנולד פשהוא מהול 2 - לשמטיפין ממנו דם ברית, אינן צריכין ברכה²⁹. 3 וכן אנדרוגינוס³⁰, אין מברכין על מילתו, מפני 4 שהוא אינו זכר ודאי³¹.

(29) מפני שהטפת דם של אלו אינה אלא מספק, כי בקטן יש להניח שמא אין ערלתו כבושה והרי הוא נימול מלידה, ובגר יש פוסקים (רבינו חננאל' הובא ב'תוספות' שבת קלה.; יבמות מו:) שאינו צריך הטפה, כדעת רבי שמעון בן אלעזר (שבת קלה). ולפיכך מספק יש להחמיר ולהטיף, אבל אין מברכים על הספק, משום חשש ברכה שאינה צריכה, וכמבואר לעיל הל' ברכות פ"א, ה"טז (ע"פ הש"ך יו"ד סי' רסה, סק"א). (30) שיש לו זכרות כזכר, ונקבות כנקבה. (31) וכבר אמרנו שאין מברכים על הספק. וראה במוספנו 'תשובות רבינו' תשובה ארוכה לרבינו בנידון זה. וכדאי להביא כאן דברי התפארת ישראל' למסכת שבת (פרק יט, מ"ג) הכותב: "יחדשים מקרוב כתבו שאין אנדרוגינוס בנמצא כלל, ואני אומר אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר, ועיני ראו ולא זר, זה כשתים-עשרה מלתי בעצמי ילד כזה, שהיתה לו זכרות כהוגן, ולא היה לו נקב בראש הגיד, רק שממקום הראוי לנקב היתה נמשכת בליטה בעור כמו חוט לאורך הגיד עד למטה באמצע הכיס, ושם היתה לו נקבות כראוי, ומשם השתיך... וזה לפני חמש-עשרה שנה הביא לי קצב אחד כבש לשאול עליו אם כשר הוא, והראני בו זכרות למטה ככל האיילים, ונקבות סמוך לאחוריים ככל הרחלות".

5 ו. עכו"ם שצריך לחתך ערלתו מפני מכה או מפני 6 שחין שנולד בו - היה אסור לישראל לחתך לו 7 אותה; שהעפוי"ם אין מעלים אותם³² מידי מיתה 8 ולא מורדין אותן אליה; אף-על-פי שגעשית מצוה 9 ברפואה זו, שהרי לא נתפון למצוה³³. לפיכך אם 10 נתפון העפוי"ם למילה³⁴, מתר לישראל למול 11 אותם³⁵.

(32) שאסור לרפאות גויים עובדי עבודה-זרה, שנאמר (דברים ז, ג): ולא תחנם (ע"ז כו:). "וכל מקום שנאמר גוי סתם, הרי זה עובד ע"ז" (לשון רבינו הל' מאכלות אסורות פ"א, ה"ח). אבל במקום שיש לחוש לאיבה אם לא ירפאו, מותר לרפא אותו בשכר (ראה הל' ע"ז פ"י, ה"ב). (33) אלא לשם רפואה בלבד. (34) לשם מצות מילה, לא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הָאָדָם וְגו'. אֲבָל אֲנַחְנוּ עִמָּךְ בְּגֵי בְרִיתְךָ. בְּגֵי אֲבָרְהָם אוֹהֲבֶךָ שְׁנִשְׁבַּעְתָּ לוֹ בְּהַר הַמְּוֵרָה. זָרַע יִצְחָק וְיַחֲדָךְ שְׁנִשְׁבַּעְתָּ עַל-גַּבֵּי מִזְבְּחֶךָ. עֲדַת יַעֲקֹב בְּנֵךְ בְּכוֹרֶךָ שְׁמֵאֲהַבְתָּךְ שְׁאֲהַבְתָּ אוֹתוֹ וּמִשְׁמַחְתָּךְ שְׁשִׁמְחַתְּבוֹ כְּנֵאתָ אוֹתוֹ וְיִשְׂרָאֵל¹⁹ וְיִשְׂרָוּן²⁰. לְפִיכָךְ אָנוּ חֲבִיבֵיךְ הַלְוִדוֹת לָךְ וְלִשְׁבַחְךָ וְלִפְאָרְךָ וְלִתְּן שִׁבְחַ וְהוֹדָאָה לְשִׁמְךָ. וְחֲבִיבֵיךְ אָנוּ לְזִמְרָה לְפָנֶיךָ בְּכָל-יְוֹם עֶרֶב וּבִקְרָא שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֲשֶׁרֵינוּ מֵה-טוֹב חִלְקָנוּ מֵה-נְעִים גּוֹרְלָנוּ מֵה-יָפֶה יִרְשָׁתָנוּ. אֲשֶׁרֵינוּ שְׂאֵנוּ מִשְׁפִּימֵיךְ וּמַעֲרִיבֵיךְ בְּכָל-יְוֹם תָּמִיד עֶרֶב וּבִקְרָא וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד. אֵתָהּ הוּא קִדְם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם אֵתָהּ הוּא אַחַר שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם אֵתָהּ הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵתָהּ הוּא לְעוֹלָם הַבָּא. אֵתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֵתָהּ הוּא אַחֲרוֹן קִדְשׁ שְׁמֶךָ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּעוֹלָמְךָ וּבִישׁוּעָתְךָ תְּרוּם וְתַגְּבִיחָהּ²¹ קִרְנָנוּ. בְּרוּךְ הַמְּקַדֵּשׁ שְׁמוֹ בְּרַבִּים²². אֵתָהּ הוּא ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל-הָאָרֶץ מִתַּחַת וּבְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם הָעֲלִיּוֹנִים. אֵתָהּ הוּא רֵאשׁוֹן וְאֵתָהּ הוּא אַחֲרוֹן וּמִבְּלַעֲדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים. קִבֵּץ לְיָיִךְ מְאַרְבַּע בְּנֵפוֹת הָאָרֶץ וּכְיָרוֹ וַיִּדְעוּ כָל-בָּאֵי עוֹלָם כִּי אֵתָהּ-הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ²³ לְכָל-מַמְלָכוֹת הָאָרֶץ. אֵתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם וְאֶת-הָאָרֶץ. וּמִי בְּכָל-מַעֲשֵׂה יְדֶיךָ בְּעֲלִיּוֹנִים אוֹ בַתְּחַתּוֹנִים מִי שִׁיאֲמַר לָךְ מֵה-תַּעֲשֶׂה. אֲבִינוּ שְׁבַשְׁמִים עֲשֵׂה עִמָּנוּ כְּמוֹ שֶׁהַבְּטַחְתָּנוּ עַל-יְדֵי חוֹזֶךָ בְּעַת הַהִיא²⁴ אָבִיא אֶתְכֶם וּבְעַת קִבְצֵי אֶתְכֶם כִּי-אֶתֶן אֶתְכֶם לְשֵׁם וְלִתְהַלָּה בְּכָל עַמֵּי הָאָרֶץ בְּשׁוֹבֵי אֶת-שְׁבוֹתֵיכֶם לְעִינֵיכֶם אָמַר ה'. וְנִאֲמַר²⁵ אֵתָהּ-הוּא ה' לְבַדְּךָ אֵתָהּ עֲשִׂיתָ אֶת-הַשָּׁמַיִם שְׁמִי הַשָּׁמַיִם וְכָל-צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל-אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים וְכָל-אֲשֶׁר בְּהֶם וְאֵתָהּ מְחִיָּה אֶת-פְּלֶם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לָךְ מִשְׁתַּחֲוִים. אֵתָהּ הוּא ה' הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בַּחֲרָתָ בְּאַבְרָם וְהוֹצֵאתוֹ מֵאוּר כַּשְׁדִּים וְשִׁמְתָּ שְׁמוֹ אֲבָרְהָם. אֵתָהּ הוּא וּשְׁנוֹתֶיךָ לֹא יִתְמוּ²⁶. ה' מְלֶךְ ה' מְלֶךְ ה' יְמַלֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד. ה' מְלֶךְ כּוֹ' עַד בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם וָאָמֵן:

(2) אחרי ברכות התורה הנוכחות לעיל (הל' תפלה פ"ז, ה"י).
 (3) את בני ישראל (במדבר כח), והיא "פרשת התמיד".
 (4) שם, ו, כג. ושתי פרשיות אלו כבר הזכיר רבינו (לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"יא) לקרותן אחרי ברכת התורה.
 (5) מסכת פאה פ"א, מ"א. (6) שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים, ככתוב (ויקרא יט, ט). (7) שחייב אדם להיזרות בחצר בית המקדש בשלש רגלים, ככתוב (שמות כג, יז): שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את וגו'.
 (8) עיקר הדבר ועצמותו, "בעבור שהכות בקרנים, יקראו גוף הדבר קרנו" (רמב"ן לויקרא כג, כח). (9) שבגופו, כגון ביקור חולים וקבורת המת וכו' אבל גמילות חסדים

בשעה שנתרשל מן המילה, אלא מיד שנתרשל ביקש המלאך להרגו, שנאמר (שמות ד, כד): ויהי בדרך במלון ויפגשוהו ה' ויבקש המיתו, ותקח צפורה צור ותכרות את ערלת בנה. ובנדרים (לא): שינו בברייתא: "אמר רבי יוסי, חסו-שלום שנתרשל משה רבינו מן המילה, אלא כך אמר: אמול ואצא (לדרך) - סכנה היא... אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה אמר לי: "לך שוב מצרים!" אלא מפני מה נענש? "מפני שנתעסק במלון תחילה" והיה לו להתעסק במילה תחילה, ואותו מלון סמוך למצרים היה, שלא היתה עוד סכנה בדרך קצרה כזו, הרי שמלוא שעה של התעסקות במלון לא נתלתה לו. (42) מקור כל הלכה זו בנדרים (פ"ג, מ"א). וחז"ל (שבת קל). אמרו: "כל מצוה שמסרו ישראל עצמם עליה למיתה בשעת גזירת המלכות, כגון ע"ז ומילה, עדיין היא מוחזקת בידם, וכל מצוה שלא מסרו ישראל עצמם עליה בשעת גזירת המלכות, כגון תפילין עדיין היא מרופה בידם". וכן אמרו (שם): "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה, כגון מילה... עדיין עושים אותה בשמחה" (שעושים משתה, רש"י שם).

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְסִיעֵן

סדר תפלות כל השנה

נְהַגוּ הָעָם לְקִרּוֹת בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרֵי. אַחַר שְׁקוּרֵין פְּרֻשַׁת, "צו" וּבְרַבְת פְּהִינִים קוּרֵין מִשְׁנֵה זו. אֱלוֹ דְבְרִים⁵ שְׂאֵין לָהֶם שְׁעוֹר הַפְּאֵה⁶ וְהַבְּפוּרִים וְהַרְאִיוֹן וְגַמְלִיּוֹת חֲסָדִים וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֱלוֹ דְבְרִים שְׂאָדָם אוֹכַל פְּרוֹתֵיהֶן בְּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקְּרִי⁸ קְנִימָה לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. כְּפוּד אֵב וְאֵם וְגַמְלִיּוֹת חֲסָדִים⁹ וְעִיוֹן תַּפְלָה¹⁰ וּבְקוּר חוֹלִים וְהַשְׁכַּמַּת בֵּית-הַמְדַרְשׁ וְהַכְּנֵסֶת אוֹרְחִים וְהַבָּאת שְׁלוֹם בֵּין אָדָם לְחִבְרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֻגַד פְּלֶם. אָמַר רַבִּי זִירָא¹¹ בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֵן הַחֲמִירוּ עַל עַצְמָן שְׂאֲפִלוּ רואות טפת דם פתודל יושבות עליה שבעה נקיים. תְּנָא דְבִי אֱלֵהוּ¹² כָּל הַשְׁנֵה הַלְכוֹת בְּכָל יוֹם מִבְּטַח לוֹ שֶׁהוּא בֶן הָעוֹלָם הַבָּא. שְׁנִאֲמַר, 'הַלְכוֹת עוֹלָם¹³ לוֹ'. אֵל תִּקְרֵי 'הַלְכוֹת' אֵלָא 'הַלְכוֹת'. אָמַר רַבִּי אֲלֵעָזָר אָמַר רַבִּי חֲנִינְא¹⁴ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם בְּעוֹלָם. שְׁנִאֲמַר, 'וְכָל- בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי ה''¹⁵ וְכו'. מִזְמוֹר לְדָוִד¹⁶ ה' מִי-יִגּוֹר בְּאַהֲלֶךָ מִי-יִשְׁכֵּן בְּהַר קְדֻשָּׁךְ הוֹלֵךְ תָּמִים וּפּוֹעֵל צְדָקָה. לְעוֹלָם¹⁷ יִהְיֶה אָדָם יָרָא שְׁמִים בְּסִתְרָה וּמּוֹדָה עַל הָאֵמֶת וְדוֹבֵר אֵמֶת בְּלִבְכוֹ וְיִשְׁכַּם וְיִאֲמַר רְבוּן הָעוֹלָמִים לֹא עַל צְדָקוֹתֵינוּ אֲנַחְנוּ מִפִּילִים תַּחֲנוּנֵינוּ לְפָנֶיךָ כִּי עַל רַחֲמֶיךָ הַרְבִּים. מָה אָנוּ מָה חֲזִינוּ מָה חֲסָדָנוּ מֵה-צְדָקָתָנוּ מֵה-פְּחָנוּ וּמֵה-גְבוּרָתָנוּ מֵה-נְאֻמָּה לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא כָּל-הַגְּבוּרִים כָּאֵין לְפָנֶיךָ וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כָּלֹא הִיוּ וְחֲכָמִים כָּבְלֵי מַדְעָה וְנִבְנוּנִים כָּבְלֵי הַשְּׁפָל כִּי כָּל מַעֲשֵׂינוּ תִהְיֶה וְכֵהוּ וְיָמִי חֲזִינוּ הֲכָל לְפָנֶיךָ כְּמוֹ שְׁכַתּוֹב בְּדְבָרֶיךָ קְדֻשָּׁךְ¹⁸ וְיִמּוֹתָר

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה שֶׁל אַחַר פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת זֶהוּ נִסְחָה. וְשִׁתְּבַח שְׁמֶךָ לְעַד מְלַכְנּוּ הָאֵל הַמְלִיךְ הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ. כִּי לָךְ נִאֲחָה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְכוּ'. וְקוֹרָא הַשִּׁירָה עַד סוֹפָה פְּמִנְהַג הַמְּקוֹם³².

27) ראה לעיל הל' תפלה פ"ז הי"ב, ובביאורו. 28) תהלים קד, לא. וראה במסכת סופרים סוף פרק יז. 29) תהלים פט, נג. 30) אין פסוק כזה בתנ"ך, ואולי יש כאן טעות סופר, וצריך לומר: "וברוך שם כבודו לעולם... אמן ואמן" (תהלים עב, ט). 31) דברי הימים א כט, י"ד. 32) שירת הים, או שירת "האזינו", וכמבואר בדברי רבינו לעיל הל' תפלה פ"ז, ה"ג.

בְּשִׁבְתָּ נְהַגְנוּ כָּל הַעַם לְהוֹסִיף לְפָנֶי בְּרַכָּה זוֹ נִסַּח זֶה. נִשְׁמַת כָּל־חַיִּים³³ תְּבַרַךְ אֶת־שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵינוּ. וְרוּחַ כָּל־בֶּשָׂר תִּפְאַר וְתִרְוָמָם זְכָרְךָ מְלַכְנּוּ תָמִיד לְדוֹר וָדוֹר. וּמַעֲוֹלָם וְעַד עוֹלָם אַתָּה אֵל. וּמַבְלַעְדֶיךָ אֵין אֱלֹהִים וְאֵין לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ פּוֹדֶה וּמַצִּיל כָּכֶל־עַת צָרָה וְצוּקָה אֵלָא אַתָּה. מִפְּרִיטָם וּמִרְחָם. אֵלֹהֵי כָל־בְּרִיּוֹת. אֲדוֹן הַתּוֹלְדוֹת. הַמְהַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת. הַמְנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו בְּרַחֲמִים רַבִּים. אֱלֹהִים אֲמַת לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן. הַמְעוֹרֵר יְשׁוּנִים וְהַמְקִיץ נִדְרָמִים. סוֹמֵךְ נּוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים וּמְתִיר אֲסוּרִים. וְלָךְ אֲנַחְנוּ מוֹדִים. וְאֵלוּ פִינוּ מְלֵא שִׁירָה פְּנִים וְלִשׁוֹנֵנוּ רִנָּה פְּהִמוֹן גְּלִיו וְשִׁפְתוֹתֵינוּ שִׁבַּח כְּמִרְחָבֵי רְקִיעַ וְעֵינֵינוּ מְאִירוֹת כְּשֶׁמֶשׁ וְכִנֹּרַח וְיָדֵינוּ פְּרוּשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם וְרַגְלֵינוּ קְלוֹת כְּפְּאִילוֹת אֵין אָנוּ מְסִפִּיקִין לְהוֹדוֹת לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וְלִבְרַךְ אֶת־שְׁמֶךָ עַל־אַחַת מֵאֵלֶיךָ אֵלֶפֶי אֵלֶפֶים וְרַבִּים³⁴ רַבִּים³⁵ [רַבִּין] רַבְבוֹת פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת נְסִים וּגְבוּרוֹת שְׁעֵשִׂית עִמָּנוּ וְעַם אֲבוֹתֵינוּ. מְלַכְנִים מִמְצִרִים גְּאֻלְתָּנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִבֵּית עֲבָדִים פְּדִיתָנוּ. בְּרַעֲב זָנַתְנוּ וּבִשְׁבַע כְּלַפְלַתְנוּ. מִחֶרֶב הֲצַלְתָּנוּ וּמִדְּבַר מְלַטְתָּנוּ וּמִחַלְאִים רָעִים רַבִּים דְּלִיתָנוּ³⁶. וְעַד הַנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסִדֶיךָ. עַל כֵּן אֲבָרִים שֶׁפְּלִגְתָּ בָנוּ וְרוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁמַּתָּ בְּפִינוּ הֵן³⁷ הֵם יוֹדוּ וְיִבְרְכוּ אֶת־שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְכוּ' וְשִׁתְּבַח וְכוּ'. וְכֵן נְהַגְנוּ לְקָרוֹת כָּל מְזֻמָּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת³⁸ קֹדֶם שִׁתְּחִילּוּ פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַכַּפּוּרִים. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנְּהַגּוּ לְקָרוֹת הַלַּל הַגְּדוֹל³⁹ בְּשַׁבְּתוֹת קֹדֶם פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנְּהַגּוּ לְקָרוֹת שִׁיר הַמַּעֲלוֹת⁴⁰ - הַפַּל כְּמִנְהַגָּם:

33) מקורו בתקופת המשנה (פסחים פ"ז, מ"ז). ונקרא שם 'ברכת השיר', ופירושו בתלמוד (שם, ק"ח). שהוא: "נשמת כל חי". וקטעים מנוסח זה נזכרים במסכת תענית (ו:). 34) בדפוס מנטובה, תיבה זו איננה. 35) רבכי, ודגשות הבי"ת לחסרון הכפל, והמון עם קורא רובי בשורק, וטעות

שבממון, כגון פדיון שבויים וכיוצא בה, יש לה שיעור, שיתן בכל פעם שתבוא מצוה כזו לידו עד כדי חמישית מהריוה שבנכסיו, ויותר אינו מחוייב, כמאמרם (כתובות ג:). "המבזבז, אל יבזבו יותר מחומש" (רע"ב שם). 10) לכיין בתפלתו, מכאן ואילך נמצא בברייתא במסכת שבת קכו. כעדות ה'תוספות' (ברכות יא:). ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקא הזו, נמצא שאין לפנינו אלא מה ששנוי במשנה פאה פ"א. וקוראים משנה וברייתא זו - מפני שאלה הלכות פסוקות הן, מבלי מחלוקת תנאים, "ואין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה" שאינה צריכה עיון, ולא יהא מהרהר בה בתפלתו (ברכות לא. וברש"י שם), נמצא שתיכף אחרי ברכות התורה למד במקרא, במשנה ובברייתא (ראה ב'תוספות' לברכות יא:). 11) ברכות לא, ע"א. ומפורש בדברי רבינו הלכות "איסורי ביאה" פרק יא, הלכה ג. 12) מגילה כח, ע"ב. 13) חבקוק ג, ו. 14) ברכות סד, ע"א. וכל אלה הלכות ואגדות פסוקות הן. 15) ישעיה נד, יג. 16) תהלים טו, א. ובכת"י התימנים, אין כל הפיסקא הזו. וב'מעשה רוקח' היא מוקפת בסוגריים. 17) תנא דבי אליהו, פרק כא. 18) קהלת ג, יט. 19) לשון שררה (בראשית לב, כט). 20) לשון ישר, בתוספת גו"ן התואר (ישעיה מד, ב). 21) בסידור "עבודת ישראל" הגיה לומר: ותגבה, והכל מוסב אל "קרננו" תרגום ותגבה בישועתך. וכן הנוסח ב'טור' או"ח ס"ו מו. 22) עיקר ברכת הודאה זו תוקנה כנגד דורות השמד שגזרו עליהם לא לקרוא קריאת שמע, והוכרחו לקראה בסתר, ולפיכך מסיים: מקדש שמו ברבים, להודות בזה לה' שנתבטלה הגזירה ויכולים לקדש את שמו בגלוי ובמנין של עשרה (שבלי הלקט). 23) כנוסח 'מעשה רוקח', ובנוסח אחר: "לכלל". 24) צפניה ג, כ. 25) נחמיה ט, ו. 26) תהלים קב, כח. ובכת"י התימנים, כל הפיסקא הזאת אינה.

בְּרַכָּה רֵאשׁוֹנָה שְׁמִבְּרַכִּין לְפָנֶי פְּסוּקֵי הַזְמִירוֹת²⁷ זֶהוּ נִסְחָה. בְּרוּךְ שְׁאֲמַר וְהָיָה הָעוֹלָם. בְּרוּךְ הוּא. בְּרוּךְ אוֹמֵר וְעוֹשֶׂה. בְּרוּךְ גּוֹזֵר וּמְקַיֵּם. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הָאָרֶץ. בְּרוּךְ מְרַחֵם עַל־הַבְּרִיּוֹת. בְּרוּךְ מַעֲבִיר אֶפְלָה וּמְבִיא אוֹרָה. בְּרוּךְ מְשַׁלֵּם שְׂכָר טוֹב לִירְאִיו. בְּרוּךְ שְׁאֵין לְפָנֶיךָ לֹא עוֹלָה לֹא שְׂכָחָה וְלֹא כֶזֶב וְלֹא מְרָמָה לֹא מְשׂוּא פְּנִים וְלֹא מִקַּח שֹׁחַד. בְּרוּךְ אֵל חַי לְעַד וְקָיָם לְנֶצַח. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם. הָאֵל הַמְהַלֵּל בְּפִי עַמּוֹ מְשֻׁבָּח וּמְפָאָר בְּלִשׁוֹן כָּל־חַסִּידָיו וְעַבְדָּיו. וּבְשִׁירֵי דָוִד עַבְדְּךָ מְשִׁיחָךָ נְהַלֵּלְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ בְּשַׁבְּחוֹת וּבְזְמִירוֹת נוֹדָךְ וּנְשַׁבְּחֶךָ וּנְפָאָרְךָ וּנְזַכְּרֶיךָ שְׁמֶךָ מְלַכְנּוּ אֱלֹהֵינוּ יְחִיד חַי הָעוֹלָמִים. מְשֻׁבָּח וּמְפָאָר עַדִּי עַד שְׁמוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מֶלֶךְ מְהַלֵּל בְּתַשְׁבְּחוֹת. וְקוֹרֵין פְּסוּקִין אֵלוּ. יְהִי כְבוֹד²⁸ ה' לְעוֹלָם יִשְׁמַח ה' בְּמַעֲשָׂיו כו' אֲשֶׁרֵי כו' עַד סוֹף תַּלְמִים. וְאַחַר כֵּן קוֹרָא פְּסוּקִים אֵלוּ. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן²⁹. יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן³⁰. וְיִבְרַךְ דְּוִיד³¹ אֶת־ה' לְעֵינֵי כָל־הַקְּהָל וַיֹּאמֶר דְּוִיד בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְכוּ' :

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִשְׁעֵנוּ לְהִטּוֹת לְבַבְנוּ אֲלֵינוּ לְלַכֵּת בְּכַל־דְּרָכָיו לְשֹׁמֵר
מִצְוֹתָיו וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבוֹתֵינוּ. כָּל
הַנְּשָׂמָה⁵⁶ תְּהַלֵּל יְהִי הַלְלוּיָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּיוֹם. בְּרוּךְ
ה' בְּלַיְלָהּ. בְּרוּךְ ה' בְּשַׁבָּנוּ. בְּרוּךְ ה' בְּקוֹמָנוּ.
תְּמִיד נְהַלְלֶךָ סֵלָה וְנִשְׁתַּחֲוֶיֶה בְּחֻקֶיךָ וּבְאֲמוֹנֹתֶיךָ. בְּרוּךְ
אֲתָה ה' הַמּוֹלֵךְ בְּכַבּוּדוֹ חַי וְקַיִם תְּמִיד יִמְלֹךְ עָלֵינוּ
וְכוֹרֵי⁵⁷:

41) ובדפוסים הקדומים, כתוב: עמו ישראל לעד.
42) ובכת"י התימנים: אמת אמונה וכו'. (43) תהלים פט,
נג. (44) אין זה פסוק מיוחד בתנ"ך, אלא מורכב הוא
מהתחלות שלשה פסוקים שונים: ה' מלך - תהלים י, טז;
ה' מלך - שם, צג, א; ה' ימלוך - שמות טו, יח. ופירושו:
הוא מלך משנברא העולם, הוא מלך קודם שנברא העולם,
הוא ימלוך לעולם, והרכב פסוק זה נזכר במסכת סופרים
פ"יד, ה"ח. (45) מלכ"ס א יח, לט. (46) דברי הימים א
טז, לה. (47) שמואל א יב, כב. (48) עובדיה א, כא.
49) זכריה יד, ט. (50) איוב יב, י. (51) תהלים לא, ו.
52) שם, עט, יג. (53) שם, קכ, ב. (54) ישעיה מה, יז.
55) מלכ"ס א ח, נו. (56) תהלים קנ, ו. (57) ובכת"י
התימנים: ימלוך לעולם ועד, אמן. בהתאם לשיטת רבינו
לעיל ה' ברכות פ"א, ה"טז. פסוקים נוספים אלו מ"ברוך
ה' לעולם" עד לחתימת הברכה: "המולך בכבודו" וכו' נהגו
לאמרם בתחילה כשהיתה תפילת ערבית רשות, הואיל ויש
בהם שמונה-עשרה אזכרות כנגד י"ח ברכות שבתפילת
שמונה עשרה, והיו חותמים עליהם בברכה ואומרים קדיש
ויוציאים, ואח"כ למרות שקבעו עליהם לחובה נשאר הדבר
כמנהג הראשון, ומקצת החכמים נמנעים מלאמרם, וכן היה
הרמב"ן נוהג ('רבינו יונה' ברכות פא). וכן אנו נוהגים
בארץ ישראל שלא לאמרם, על-פי פסק הגר"א באו"ח סי'
רלו.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ו

נסח ברכות התפלה וסדורן

א בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ אֱלֹהֵי
אֲבֹתֵינוּ אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאַלֹהֵי יַעֲקֹב הָאֵל הַגָּדוֹל
הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא וְכוּ': ב אַתָּה גְּבוּר לְעוֹלָם אֲדֹנָי
מְחִיָּה מְתִים אַתָּה רַב לְהוֹשִׁיעַ (מזויר הַטֵּל).
(מְשִׁיב הַרוּחַ וּמְזוּרֵי הַנְּשָׂמָה²). מְכַלְכֵּל חַיִּים בְּחֹסֶד
מְחִיָּה מְתִים בְּרַחֲמִים רַבִּים סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְכוּ': ג
אַתָּה קְדוֹשׁ וְשִׁמְךָ קְדוֹשׁ וְקְדוּשֵׁים בְּכָל־יוֹם יְהַלְלוּךָ
סֵלָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְּדוֹשׁ: ד אַתָּה חוֹנֵן
לְאָדָם דַּעַת וּמְלַמֵּד לְאָנוּשׁ בִּינָה וְחֲנּוּן מֵאֲתָךְ דַּעַת
חֲקִמָה וּבִינָה וְהַשְׁפֵּל. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חוֹנֵן הַדַּעַת: ה
הַשִּׁיבֵנו אֲבִינוּ לְתוֹרֹתֶיךָ וּדְבַקְנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וְקִרְבְּנוּ
מִלְּפָנֶיךָ לְעַבְדוֹתֶיךָ וְהַחֲזִירֵנוּ בְּתִשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַרוֹצֵה בְּתִשׁוּבָה: ו סֵלַח לָנוּ אֲבִינוּ
כִּי חָטָאנוּ מֵחַל לָנוּ מִלְּפָנֶיךָ כִּי פָשַׁעְנוּ לָךְ כִּי אֵל טוֹב
וְסֵלַח אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' חֲנוּן הַמְּרַבֵּה לְסִלַּח: ז

היא ('אבודרהם'). (36) רוממתנו, כמו: ארוממך ה' כי
דליתני (תהלים ל, ב). (37) לשון הנה, ודוגמתו: הן הנה
היו לבני ישראל (במדרב ל, טז). ויש מנקדים: הן-הם,
כמו: הן-עם לבדד ישכון (שם, כג, ט) סדר 'עבודת ישראל'.
(38) תהלים צב. (39) הוא פרק קלו שבתהלים. ולמה נקרא
שמו הלל גדול, מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם
ומחלק מזונות לכל בריה", שכתוב בפרק זה: נותן לחם לכל
בשר וגו' (פסחים קיח, וברש"י). (40) תהלים קכא-קכד.
בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה שְׁלִפְנֵי קְרִיאַת שְׁמַע זוּ הִיא גְּסָתָה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מְלֹךְ הָעוֹלָם יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא
חֹשֶׁךְ כּוֹ' עַד יוֹצֵר הַמְּאֹרוֹת. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת
עוֹלָם אַהֲבַתְנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ חֲמֵלָה גְּדוּלָה וְיִתְרָה
חֲמֵלַת עָלֵינוּ אֲבִינוּ מְלַפְנוּ כּוֹ' עַד בְּעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
בְּאַהֲבָה:

בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה שְׁלֵאֲחַר קְרִיאַת שְׁמַע זוּ הִיא גְּסָתָה.
אָמֵת וַיִּצְיֵב וְכוּ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה' גָּאֵל יִשְׂרָאֵל.
וּבְעֶרְבִית - בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ
מְלֹךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בְּדַבְּרוֹ מְעֵרִיב עֲרֵבִים עַד בְּרוּךְ
אַתָּה ה' הַמְּעֵרִיב עֲרֵבִים. בְּרַכָּה שְׁנִיָּה - אַהֲבַת
עוֹלָם בֵּית יִשְׂרָאֵל עִמָּךְ אַהֲבַת וְכוּ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה
ה' אוֹהֵב עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁴¹. בְּרַכָּה רֵאשׁוּנָה שְׁלֵאֲחַר
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית זוּ הִיא גְּסָתָה. אָמֵת
וְאֲמוּנָה⁴² כָּל־זֹאת קָיָם עָלֵינוּ כּוֹ' עַד בְּרוּךְ אַתָּה ה'
גָּאֵל יִשְׂרָאֵל. בְּרַכָּה אַחְרוֹנָה זוּ הִיא גְּסָתָה.
הַשְּׁפִיבֵנו ה' אֱלֹהֵינוּ לְשָׁלוֹם וְכוּ' עַד בְּרוּךְ שׁוֹמֵר
עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד. בְּרוּךְ ה' לְעוֹלָם⁴³ אָמֵן וְאָמֵן כּוֹ'
עַד פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אָמֵת. יָרְאוּ עֵינֵינוּ וְיִשְׁמַח
לְבַבְנוּ כּוֹ' עַד ה' מְלֹךְ ה' מְלֹךְ ה' יִמְלֹךְ⁴⁴ לְעוֹלָם
וְעַד. וְנִהְיֶה מְקַצֵּת הָעַם לְבָרֶךְ פְּסוּקִים בְּאֲמִצַּע
בְּרַכָּה וְקוֹרְאִין בְּנִסְחָ זֶה. וַיֵּרָא כָּל־הָעָם⁴⁵ וַיִּפְּלוּ
עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ ה' הוּא הָאֱלֹהִים ה' הוּא
הָאֱלֹהִים. הוֹשִׁיעֵנו⁴⁶ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ
מִן־הַגּוֹיִם הַלְהוֹדוּת לְשֵׁם קְדוֹשְׁךָ לְהַשְׁתַּבַּח בְּתֵהֲלֶיךָ.
כִּי לֹא יִשָּׁשׁ⁴⁷ ה' אֶת־עַמּוֹ בְּעֵבּוֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי
הוֹאִיל ה' לַעֲשׂוֹת אֲתָכֶם לוֹ לְעַם. וְעַל מוֹשִׁיעִים⁴⁸
בְּהַר צִיּוֹן לְשַׁפֵּט אֶת־הַר עֶשׂוֹ וְהִיתָה לָהּ הַמְּלוּכָה
וְהִיָּה ה' לְמֹלֶךְ⁴⁹ עַל־כָּל־הָאָרֶץ בְּיוֹם הַהוּא יִהְיֶה ה'
אֶחָד וְשְׁמוֹ אֶחָד. אֱלֹהֵינוּ שְׂבִשְׂמִים יַחַד שְׂמֵךְ
הַקְּרוֹי עָלֵינוּ קָיָם אֶת־שְׁמֵךְ וּמְלֻכוֹתֶיךָ עָלֵינוּ תְּמִיד.
בִּיָּדֶךָ נִפְשׁוֹת הַחַיִּים וְהַמְּתִים אֲשֶׁר בִּידֶיךָ⁵⁰ נִפְשׁ
כָּל־חַי וְרוּחַ כָּל־בֶּשֶׂר אִישׁ. בִּיָּדֶךָ אֲפָקִיד רוּחִי⁵¹
פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אָמֵת. וְאֲנַחְנוּ עִמָּךְ וְצֹאן
מְרִיעִיתֶךָ⁵² נוֹדָה לָךְ לְעוֹלָם לְדוֹר וָדוֹר נִסְפָּר
תְּהַלְתֶּךָ. ה' הַצִּילָה נִפְשֵׁי⁵³ מִשְׁפַּת־שִׁקָּר מִלְּשׁוֹן
רְמָיָה. יִשְׂרָאֵל נוֹשַׁע⁵⁴ בְּיַד תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים לֹא
תִּבְשׁוּ וְלֹא תִפְלְמוּ עַד עוֹלָמֵי עַד. יְהִי ה' אֱלֹהֵינוּ
עַמּוֹנוּ⁵⁵ כְּאֲשֶׁר הָיָה עִם־אֲבוֹתֵינוּ. אֵל־יַעֲזֹבֵנוּ וְאֵל־

47 המעשה. פשם שהבדלת בין קדש לחל כן פדנו
 48 והצילנו מכל מיני משחית ומכל מיני פרעניות
 49 המתרגשות לבא בעולם ושמרנו מן הכל וחגנו
 50 מאתך וכו'. בראשי חדשים ובחלו של מועד מוסף
 51 בכרפת שבע עשרה בערבית ושחרית ומנחה ומקרבך
 52 אותה בנסח זה רצה ה' אלהינו וכו' עד עבודת
 53 ישראל עמך. אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבא
 54 וכו' ותחינה יענינו וכו'. ובחלו של מועד אומר
 55 'ביום מקרא קדש הזה ביום מועד חג המצות הזה'
 56 או ('ביום מועד חג השבועות הזה' או) 'ביום מועד
 57 חג הסוכות הזה'. ביום תענית מקרבך היחיד ברפת
 58 שש עשרה בנסח זה 'שמע קולנו ה' אלהינו חוס
 59 ורחם עלינו וקבל ברחמים ובחן את תפלתנו
 60 מלפניך מלכנו ריקם אל תשיבנו. עננו אבינו עננו
 61 ביום צום תעניתנו כי בצרה גדולה אנחנו. אל תסתר
 62 פניך ממנו ואל תעלם אנך משמוע בקשנתו והיה
 63 קרוב לשוננו. טרם נקרא ואתה תענה נדבר ואתה
 64 תשמע כדבר שנאמר¹⁰ והיה טרם יקראו ואני אענה
 65 עוד הם מדברים ואני אשמע כי אתה שומע תפלת
 66 כל פה. ברוך אתה ה' שומע תפלה. ושליח צבור
 67 אומר נסח זה ברכה בפני עצמה אחר ברכה
 68 שביעית. אומר 'עננו' וכו' עד 'כי אל עונה בעת
 69 צרה פודה ומציל בכל עת צרה וצוקה. ברוך אתה
 70 ה' העונה בעת צרה'. בתשעה באב מקרבך ברפת
 71 ארבע עשרה בנסח זה 'רחם ה' עלינו על ישראל
 72 עמך ועל ירושלים עירך העיר האבלה החרבה
 73 השוממה הנתונה ביד זרים. הישבת וראש לה
 74 חפוי¹¹ כאשר עקרה שלא ילדה. ויבלעיה לגיונות¹²
 75 ויירשנה עובדי פסילים. ויתנו נבלת עבדיך מאכל
 76 לעוף השמים ולבהמת הארץ. על כן ציון במרר
 77 תבכה וירושלים תתן קולה לבי לפני על חלליהם
 78 מעי מעי על הרוגיהם. ראה ה' והביטה וראה
 79 שוממותיה ונתמנה כי באש הצתה ובאש אתה עתיד
 80 לבנותה. ככתוב¹³ ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש
 81 סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' בונה
 82 ירושלים'. בפורים מקרבך ברפת שמנה עשרה בנסח
 83 זה 'מודים אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו
 84 על חיינו המסורים בידך על נשמותינו הפקודות לך
 85 על נסיך שבכל יום ויום ועל נפלאותיך שבכל עת
 86 כו'. על הנסים ועל הגבורות ועל התשועות וכו'.
 87 ועל פלם ה' אלהינו אנו מודים לך. הטוב פי
 88 לא כלנו' וכו'. בחנפה מקרבך ברכה זו בנסח זה,
 89 'מודים אנחנו לך כו' עד 'ועל נפלאותיך שבכל'
 90 עת ערב ובקר וצהריים' 'על הנסים' כו' עד 'ואחר'
 91 כן פאו בניך' וכו'. שליח צבור מקרבך לעולם ברכה
 92 שלישית בנסח זה 'נקדישך ונמליכך¹⁴ ונשלש לך

1 ראה נא בענינו וריבה ריבנו ודון דיננו ומהר
 2 לגאלנו כי אל מלך גואל חזק אתה. ברוך אתה ה'
 3 גואל ישראל: ח רפאנו ה' אלהינו ונרפא הושיענו
 4 ונושעה פי תהלתנו אתה. והעלה רפואה שלמה
 5 לכל תחלואינו כי אל רופא ורחמן אתה. ברוך אתה
 6 ה' רופא חולי עמו ישראל: ט ברכנו ה' אלהינו
 7 בקל מעשה ידינו וברך את שנותינו ותן (טל ומטר
 8 לברכה) ברכה על כל פני האדמה ושבע את העולם
 9 מברכותיך ורוה פני תבל. ברוך אתה ה' מקרבך
 10 השנים: י תקע בשופר גדול לחרותנו ושא נס לקבץ
 11 את כל גלותינו מארבע בנפות כל הארץ לארצנו.
 12 ברוך אתה ה' מקבץ נדחי עמו ישראל: יא השיבה
 13 שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחלה והסר ממנו
 14 גזון ואנחה ומלך עלינו אתה לבדך בחסד וברחמים
 15 בצדק ובמשפט. ברוך אתה ה' מלך אוהב צדקה
 16 ומשפט: יב למלשינים; אל תהי תקנה וכל
 17 האפיקורסין פלם פגע יאבדו ומלכות דון תעקר
 18 ותשבר במהרה בימינו. ברוך אתה ה' שובר רשעים
 19 ומקניע זדים: יג על החסידים ועל הצדיקים ועל
 20 גרי הצדק ועל שארית עמך בית ישראל יהמו
 21 רחמיך ה' אלהינו ותן שכר טוב לכל הבוטחים
 22 בשמך באמת וכו': יד תשפן בתוף ירושלים עירך
 23 באשר דברת ובנה אותה בנן עולם במהרה בימינו.
 24 ברוך אתה ה' בונה ירושלים: טו את צמח דוד
 25 במהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך. ברוך אתה
 26 ה' מצמיח קרן ישועה: טז שמע קולנו ה' אלהינו
 27 וחוס רחם עלינו וקבל ברחמים ובחן את תפלתנו
 28 מלכנו¹⁵ ריקם אל תשיבנו כי אתה שומע וכו': יז
 29 רצה ה' אלהינו בעמך ישראל לתפלתם שעה והשב
 30 העבודה לדברי ביתך ואשי ישראל ותפלתם וכו'
 31 ברוך אתה ה' המחזיר שכינתו לציון: יח מודים
 32 אנחנו לך שאתה הוא ה' אלהינו ואלהי אבותינו
 33 צור חיינו ומגן ישענו אתה לדור ודור נודה לך
 34 ונספר תהלתך על חיינו וכו': יט שים שלום¹⁶ טובה
 35 וברכה חן וחסד ורחמים עלינו ועל ישראל עמך
 36 וברכנו פלנו ממאור פניך נתת לנו ה' אלהינו תורה
 37 וחיים אהבה וכו'. בימות החמה אומר בכרכה
 38 (שניה) 'רב להושיע מוריד הטל מכלכל חיים
 39 בחסד' וכו'. ומקרבך ברכה תשיעית בנסח זה 'ברכנו
 40 ה' אלהינו בכל מעשה ידינו וברך את שנותנו בטללי
 41 רצון ברכה ונדכה פשנים הטובות. ברוך אתה ה'
 42 מקרבך השנים'. כליל מוצאי שבת ובמוצאי יום
 43 הפורים ובמוצאי ימים טובים מקרבך ברכה רביעית
 44 בנסח זה, 'אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש
 45 בינה. אתה הבדלת בין קדש לחל בין אור לחושך
 46 בין ישראל לעמים בין יום השביעי לששת ימי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(חולין דף קכג עמוד א.) (13) (זכריה פרק ב, פסוק ט).
 (14) בכתב יד התימנים "ונעריצין" במקום "ונמליכין".
 (15) (ישעיה פרק ו, פסוק ג.) (16) (יחזקאל פרק ג, פסוק יב).
 (17) (תהילים פרק קמ, פסוק י.) (18) ובמדרש
 נתחומא פרשת צו אמרו: "ובשתיים יעופף (ישעיה פרק ו,
 פסוק ב) מכאן תיקנו חז"ל לעוף אדם על רגליו בשעה
 שש"ץ אומר קדוש קדוש וכו', כלומר: מרים עקביו כלפי
 מעלה כאילו רוצה להשיג את מהות הבורא וחוזר מיד,
 וראה "שולחן ערוך" אורח חיים סימן קכה. (19) (ישעיה
 פרק ה, פסוק טז.) (20) הוא סדר קדושת "ובא לציון
 גואל" הנזכר בהלכות תפילה פרק ט, הלכה ו. (21) פרט
 לשבתות וימים טובים שאינו אומר בהם "סדר היום"
 בבוקר, אלא במנחה בלבד. (22) וסדר התחנונים מביאו
 רבינו בפרק הבא אחרי "נוסח הקדיש". (23) מפורטים
 בפרק הבא. (24) וכן אנו אומרים קדיש אחרי הסליחות.
 ובכל יום שאנו אומרים תחנונים אחרי תפילת שמונה
 עשרה, אנו מאחרים לומר קדיש שאחריה, עד גמר
 התחנונים.

נִסַּח הַקְּדִישׁ

(1) תיקנו חז"ל תפילה זו לשבח בה את השם ולקדשו
 ברבים, וכדי שיבינו אותה גם עמי הארץ שלא היו מכירים
 בלשון הקודש אלא ארמית בלבד, תיקנוה בלשון ארמית
 (תוספות ברכות דף ג עמוד א). ובתלמוד נזכרת תפילה זו,
 בשם: "יהא שמייה הגדול מבורך", ראה ברכות דף ג עמוד
 א; דף נו עמוד א; שבת דף קיט עמוד ב ועוד. ובשם
 "קדיש" נזכרת במסכת סופרים פרק ט"ז, הלכה י"ב; ובפרק
 י"ט, הלכה א ובעוד מקומות באותה המסכת.

וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא² בְּעֵלְמָא דְבְרָא³ כְּרַעוּתָהּ⁴
 וַיְמַלִּיף מְלַכּוּתָהּ וַיִּצְמַח פְּרָקְנָהּ⁵ וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ
 וַיִּפְרַק עֲמָהּ⁶ בְּחֵיכוֹן וַיְבִימוּכּוֹן וַבְּחֵייהוֹן דְּכַל-בֵּית
 יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא⁷ וַבְּזִמְן קְרִיב וַאֲמָרוּ אֲמֵן. יְהֵא שְׁמֵהּ
 רַבָּא מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא⁸. תְּפַרְךָ וְכוּ'.
 בְּעַת שְׂאִימַר שְׁלִיחַ צְבוּר 'וַתִּגְדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ
 רַבָּא' כָּל הָעָם עוֹנִין אֲמֵן. וּבְעַת שְׂהוּא אֹמֵר תַּחֲלָה
 'וַאֲמָרוּ אֲמֵן' כָּל הָעָם עוֹנִין אֲמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא
 מְבָרַךְ לְעֵלְמָא וְלְעֵלְמֵי עֲלַמְיָא. וּמַעֲוֹת חֲכָמִים
 הִרְאִישׁוּנִים⁹ לְעֵנוֹת 'אֲמֵן יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ'
 כָּל כַּח¹⁰ שֶׁל אָדָם. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'תְּפַרְךָ' כָּל
 הָעָם עוֹנִין אֲמֵן. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'בְּרִיךְ הוּא' כָּל
 הָעָם עוֹנִין אֲמֵן. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר בְּסוּף 'וַאֲמָרוּ אֲמֵן'
 כָּל הָעָם עוֹנִין אֲמֵן. וְכַסְדֵּךְ הִזָּה עוֹנִין בְּכָל קִדִּישׁ
 וְקִדִּישׁ. קִדִּישׁ בְּתֵרָא¹¹ - כָּל קִדִּישׁ שְׂאִימַר שְׁלִיחַ
 צְבוּר אַחֵר שְׂגוּמַר הַתְּפִלָּה שְׂאִינוּ אֹמֵר אַחֲרָיו
 כְּלוּם אֵלָּא כָּל הָעָם שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ וְנִפְטָרִין - נִהְגוּ
 הָעָם לְהוֹסִיף בְּסוּפוֹ נִסְחָא זו 'תַּתְּקַבֵּל צְלוֹתְהוֹן¹²
 (וְתַתְּעַבֵּד בְּעוֹתְהוֹן וְצְלוֹתְהוֹן) וּבְעוֹתְהוֹן¹³ דְּכַל-בֵּית
 יִשְׂרָאֵל קְדָם אַבּוּהוֹן דְּבִשְׁמֵיָא¹⁴. יְהֵא שְׁלַמָּא רַבָּא¹⁵
 וְסִיעֵתָא וּפְרָקְנָא מְשִׁמְיָא עֲלֵיכוֹן וְעַלְנָא וְעַל

1 קִדְשָׁה מְשַׁלְשֵׁת פְּדָכְר הָאֲמוּר עַל-יַד נְבִיאָךְ¹⁵ וְקָרָא
 2 זֶה אֶל-זֶה וְאָמַר קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ ה' צְבָאוֹת מְלֵא
 3 כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ. כְּבוֹדוֹ וְגָדְלוֹ מְלֵא עוֹלָם וּמִשְׁרָתֵינוּ
 4 שׁוֹאֲלִים אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ לְהַעֲרִיצוֹ לְעַמְתָּם
 5 מְשַׁבְּחִים וְאֹמְרִים בְּרוּךְ¹⁶ כְּבוֹד ה' מִמְּקוֹמוֹ.
 6 מִמְּקוֹמָךְ מְלַכְנוּ תוֹפִיעַ וְתַמְלִיף עָלֵינוּ כִּי מַחֲפִים
 7 אֲנַחְנוּ לָךְ. מִתִּי תַמְלִיף בְּצִיּוֹן בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ תִּשְׁכַּן
 8 תַּתְּגַדֵּל וְתַתְּקַדַּשׁ בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם עֵירְךָ לְדוֹר וָדוֹר
 9 לְנֶצַח נְצָחִים וְעֵינֵינוּ תִרְאֶינָה בְּמַלְכוּת עֲדָךְ פְּדָכְר
 10 הָאֲמוּר בְּדַכְרֵי קִדְשֶׁךָ עַל-יְדֵי יְרוֹד מְשִׁיחַ צְדָקָךְ
 11 'מְלִיךָ¹⁷ ה' לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּנָהּ.
 12 לְדוֹר וָדוֹר נִגִּיד גְּדֻלָּתְךָ וְלִנְצַח נְצָחִים קִדְשָׁתְךָ נִקְדִּישׁ
 13 וְשִׁבְחָךְ אֱלֹהֵינוּ מִפִּינוּ לֹא יָמוּשׁ כִּי אֵל מְלִיךָ גְּדוֹל
 14 וְקְדוֹשׁ אֲתָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַקְּדוֹשׁ. בְּעַת
 15 שְׁשֻׁלִיחַ צְבוּר אֹמֵר בְּבְרָכָה זו, 'וְקָרָא זֶה אֶל-זֶה'
 16 כָּל הָעָם עוֹנִין 'קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ¹⁸ וְכוּ'. וּכְשֶׁהוּא
 17 אֹמֵר 'אֵיךְ מְקוֹם כְּבוֹדוֹ' כָּל הָעָם עוֹנִין 'מְשַׁבְּחִים
 18 וְאֹמְרִים בְּרוּךְ כו'. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'בְּחַיֵּינוּ וּבְיָמֵינוּ'
 19 כָּל הָעָם עוֹנִין אֲמֵן. וּכְשֶׁהוּא אֹמֵר 'עַל-יְדֵי יְרוֹד
 20 מְשִׁיחַ צְדָקָךְ' כָּל הָעָם אֹמְרִים 'יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם'.
 21 וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים שְׁעוֹנִין הַצְּבוּר הוּא קוֹרָא עִמְהוֹן.
 22 וְלֹא יִגְבִּיחַ קוֹלוֹ בְּעַת שֶׁהוּן עוֹנִין עִמּוֹ. וְאַחַד הַיְחִיד
 23 וְאַחַד הַשְּׁלִיחַ צְבוּר - בְּעַשְׂרֵה יָמִים שְׁמֵרָאשׁ הַשָּׁנָה
 24 עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים אֹמֵר בְּסוּף בְּרָכָה זו 'פְּאֲמוּר¹⁹
 25 וַיִּגְבַּהּ ה' צְבָאוֹת בְּמִשְׁפָּט וְהָאֵל הַקְּדוֹשׁ נִקְדַּשׁ
 26 בְּצְדָקָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַמְּלִיךְ הַקְּדוֹשׁ. שְׁלִיחַ צְבוּר
 27 אֹמֵר 'קִדִּישׁ' לְעוֹלָם קְדָם כָּל תְּפִלָּה וְאַחַר כָּל תְּפִלָּה
 28 וְאַחַר שְׂאִימַר סֵדֵר הַיּוֹם²⁰. בְּכָל עַת שְׂאִימַר סֵדֵר
 29 הַיּוֹם²¹ יִתְחַנֵּן מֵעַט²² וַאֲמַר 'קִדִּישׁ'. וּכְשֶׁיִּשְׁלִיחַ
 30 לְקָרוֹת בְּתוֹרָה וּבְכָל עַת שְׂיִתְחַנֵּן בְּדַכְרֵי תַחְנוּנִים²³
 31 כְּשֶׁיִּגְמַר תַּחְנוּנָיו יֹאמֵר 'קִדִּישׁ²⁴':

(2) בימות הגשמים, וכמבואר לעיל הלכות תפילה פרק ב,
 הלכה טו. (3) ראה לעיל הלכות תפילה פרק ב, הלכה טז.
 (4) בדפוס ונציא ש"י כתוב: ולמשומדים, וכן הנוסח בטור
 אורח חיים סימן קיח, וכן נראה מדברי הכסף-משנה לעיל
 הלכות תפילה פרק ב, הלכה א. משומד - ישראל היודע את
 בוראו ומתכוון למרוד בו. כל בן נכר לא יאכל בו (שמות
 פרק יב, פסוק מג) מתרגם אונקלוס: כל בר ישראל דישתמד.
 (5) בדפוס מנטובה (שכו) כתוב: ומלפניך מלכנו וכו'.
 (6) "וכשאינן שם כהן, כשיגיע הש"ץ ל"שים שלום" אומר:
 אלוקינו ואלוקי אבותינו ברכנו בברכה" וכו' (לשון רבינו
 לעיל הלכות תפילה פרק טו, הלכה י.) (7) מסתערות
 פתאום. ונזכר במסכת ברכות דף יז עמוד א. ועוד.
 (8) ביום ראש החודש הזה. (9) ובדפוס מנטובה הנוסח:
 עננו ה' אלוקינו וכו'. (10) (ישעיה פרק סה, פסוק כד).
 (11) עטוי ומכוסה, כלשון הכתוב (שמואל-ב פרק טו, פסוק
 ל): וראש לו חפוי. (12) מחנות מלחמה, כלשון חז"ל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בתורה שבמקום הזה ושכל מקום ומקום יהיה להם ולכם חן וחסד רחמים וסיוע וריוח מלפני אביהם שבשמים. (27) שמתפללים בו לחיי החכמים ושלומם. רבנו לא הזכיר "קדיש-יתום", ובהגהות הרמ"א ל"יר"ד שעו כותב: "נמצא במדרשות לומר קדיש על אב (שמת)... על כן נהגו לומר על אב ואם קדיש בתרא שנים עשר חודש, וכן נהגו להפטיר בנביא ולהתפלל ערבית (לפני התיבה) במוצאי השבת... וכשהבן מתפלל ומקדש ברבים פודה את אביו ואמו מן הגיהנום". (וראה באליהו זוטא סוף פ"ז מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שמצא אדם אחד... אמר לו מת אני... והנחתי את אשתי מעוברת ויודע אני שזכר היא מעוברת, לכן בבקשה ממך הוה זהיר בו משעה שילוד עד שיהיה בן חמש שנים, הולך אותו לבית רבו למקרא, כי בשעה שיאמר ברכו את ה' המבורך אז יעלו אותי מדינה של גיהנם." וב"אור זרוע" הל' שבת אות נ' כותב: "מנהגנו בארץ כנען (ארצות הסלבים) וכן מנהג בני ריינוס לאחר שאמר הצבור 'אין כאלהינו' עומד היתום ואומר קדיש... וכן מצינו מעשה ברבי עקיבא שראה אדם אחד שהיה ערום ושחור כפחם והיה טוען על ראשו עשרה טעונים והיה רץ במרוצת חסוס, גזר עליו ר' עקיבא והעמידו... א"ל למה אתה עושה עבודה קשה כזאת... אמר לו בבקשה ממך אל תעכבי שמה ירגזו עלי אותם הממונים עלי, א"ל מה מעשיך? אמר לו: אותו האיש מת הוא, ובכל יום שולחים אותי לחטוב עצים ושורפים אותי בהם, א"ל בני מה היתה מלאכתך בעולם שבאת ממנו, א"ל גבאי המס הייתי, והייתי מראשי העם ונושא פנים לעשירים והורג את העניים, א"ל כלום שמעת מהממונים עליך אם יש לך תקנה? א"ל שמעתי מהם. שאלמלא היה לו לזה העני בן שהוא עומד בקהל ואומר ברכו... ועונים אחריו ברוך ה' וכו' או יאמר יתגדל ועונים אחריו יהא שמייה רבא - מיד מתירים אותו האיש מן הפורענות... וכן מצא ה"ר אלעזר מורמש"א דתנא דבי אליהו, קטן האומר יתגדל מציל את אביו מן הפורענות". וראה כלה רבתי פ"ב.

מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים אלו - פנעמים בכלן ופנעמים במקצתן. לפיכך²⁶ אני כורע ומשתחוה ומתחנן לפניך אדון העולם אלהי האלהים ואדוני האדונים. פי לא על-צדקותינו²⁹ אנחנו מפילים תחנונינו לפניך פי על-ירמיהו הרבים. ה' שמענה ה' סלחה ה' הקשיבה ועשה אל תאחר. מה-נאמר לפניך השם מה-נדבר ומה-נצטדק. חטאנו³⁰ עוינו והרשענו ומרדנו וסרנו מצדקותיך וממשפטיוך. לך ה' הצדקה³¹ ולנו בשת הפנים. השחרו פנינו מפני חטאתינו ונכפפה קומתנו מפני אשמותינו. אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש. אלהי בשתי³² ונכלמתי להרים אלהי פני אליך פי עונותינו רבו עד למעלה ראש ואשמתנו גדלה עד לשמים. אין בנו מעשים עשה עמנו צדקה למען שמך והושיענו כמו שהבטחתנו על-ידי נביאך³³ למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחרטם - לך לבלתי הכריתך. לא למענכם³⁴ אני

1 קהלהון דישראל ואמרו אמן. עושה שלום
2 במרומי הוא ברחמי ועשה שלום עלינו ועל-כל-
3 ישראל אמן.

(2) שמו הגדול. (3) שברא. (4) כרצונו. ולדעת הגאון ר"א מוילנה ז"ל תיבת "כרעותיה" חוזרת אל "יתגדל ויתקדש" כלומר: שמו הגדול יתקדש כרצונו בעולם אשר ברא. וראה לכך, הנוסח של על הכל יתגדל ויתקדש וכו' שאנו אומרים בשבת לפני קריאת התורה שאומרים בו: "בעולמות שברא... כרצונו וכרצון יראיו" שתיבת "כרצונו" חוזרת בהכרח אל "יתגדל ויתקדש". (5) גאולתו. (6) יגאל עמו. (7) בקרוב, ונתת רשעים מקרוב (איוב כ, ה) תרגומו: שצית בעגל. (8) לעולם ולעולמי עולמים. (9) (שבת קיט.). (10) בכל כוונתו ובקול רם. (11) אחרון. (12) תפלתם. (13) תיעשה תחנתם, ושמעת השמים את תפלתם ואת תחנתם (מלכים-א ח, מה) תרגומו: ית צלותהון וית בעותהון. (14) לפני אביהם שבשמים. (15) שלום רב ועזרה וגאולה עליכם ועלינו על כל קהלות ישראל.

קדיש דרבנן¹⁶ - כל עשרה מישאל או יתר שעוסקין בתלמוד תורה שעל-פה¹⁷ ואפלו במדרשות¹⁸ או בהגדות¹⁹ פשהן מסימין אומר אחד מהן קדיש בנסח זה יתגדל ויתקדש שמה רבא דעתיד לתדתא עלמא ולאחינאי מתנא²⁰ ולמפרק חייא²¹ ולמבני קרמא דירושלם²² ולשכללא היכלא קדישא²³ ולמעקר פלחנא נכראה מן-ארעא ולאחבא פלחנא דשמיא לאתרה בזיוה ויחודה וימליה מלכותה וכו' עד ונחמתא²⁴ דאמין בעלמא²⁵ ואמרו אמן. על-רבנן²⁶ ועל-תלמידיהון ועל-תלמידי תלמידיהון דעסקין באורייתא די באתרא הון ודי בכל-אתר ואתר יהא להון ולכון חנא וחסדא ורחמי וסיעתא ורחא מקדם אבוהון דבשמיא ואמרו אמן. יהא שלמא וכו'. וזהו הנקרא קדיש דרבנן²⁷.

(16) שמתפללים בו על חיי החכמים (רבנן) ושלומם, כמבואר בסמוך. (17) כגון משנה. (18) "ספרא וספרי" שהם מדרשי פסוקים. (19) דברי חכמה והגיון שהסמיכום חכמינו על המקרא ואין בהם ענין לדינים (ראה רא"ש נדרים לו:). (20) לחדש העולם ולהחיות המתים (ראה מס' סופרים פ"ט בסופו). (21) לגאול החיים. (22) לבנות עיר ירושלים. (23) ולבנות היכל הקדש (בית המקדש) ולעקור עבודה זרה מן הארץ ולהשיב פולחן השמים למקומו בזיו וביקרו, ואין אנו אומרים נוסח זה אלא בבית הקברות אחרי קבורת המת, ובסיום מסכת בתלמוד. (24) תיבה זו קשה להולמה כי מה ענין נחמה לדברי שיר ושבח הנוכרים לפניו, "והכתב והקבלה" בסידורו "תפלה יפה" מפרש לשון הלול ותפארת שכן בערבית קוראים להתפארות נחמה, וכן: הנה עשיו אחיך מתנחם לך להרגך (בראשית כז, מב) פירושו: מתפאר ומתגאה בפני אנשים - שיהרגך. וראה בטור או"ח סימן נו (25) האמורים בעולם לבני אדם לשבחם בהם. (26) על רבנינו ועל תלמידיהם. העוסקים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֱלֹהֵי לְעוֹלָם אוֹדְךָ. יְהִי לְרִצּוֹן⁶⁰ אֲמַרִי פִי וְהִגִּיזוֹן
 לְפִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי: נִהְגוּ מִקְצֵת הַעֵם לְקֹרֵא
 בְּכָל יוֹם אַחַר תְּחִנּוּנִים אֵלֹו שִׁיר מְזֻמּוֹר שֶׁהָיוּ
 הַלּוּמִם אוֹמְרִים בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם וְקוֹרִין
 'לְדוֹד אֱלֹהֵי ה' נַפְשִׁי אֲשָׁא'⁶¹ כָּל הַמְזֻמּוֹר. וְקוֹרִין
 'אֲמַר רַבִּי אֱלֹעֶזֶר אֲמַר רַבִּי חֲנִינָא תְלַמִּידֵי חֲכָמִים
 מְרַבִּים שְׁלוֹם וְכוּ'. אֵין בְּאַלְהֵינוּ אֵין בְּאַדוֹנֵנוּ אֵין
 כְּמַלְפָּנוּ אֵין כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. מִי כְּאַלְהֵינוּ מִי כְּאַדוֹנֵנוּ מִי
 כְּמַלְפָּנוּ מִי כְּמוֹשִׁיעֵנוּ. נוֹדָה לְאַלְהֵינוּ נוֹדָה
 לְאַדוֹנֵנוּ נוֹדָה לְמַלְפָּנוּ נוֹדָה לְמוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָה הוּא
 אֱלֹהֵינוּ אֵתָה הוּא אֲדוֹנֵנוּ אֵתָה הוּא מַלְפָּנוּ אֵתָה
 הוּא מוֹשִׁיעֵנוּ. אֵתָה תְקוּם⁶² תִּרְחַם צִיּוֹן פִּי-עֵת
 לְחַנּוּנָה פִּי-בָא מוֹעֵד. אַף צַדִּיקִים⁶³ יוֹדוּ לְשִׁמְךָ
 יִשְׁבּוּ יִשְׁרִים אֶת-פְּנֵיךָ וְיִבְטְחוּ בְךָ⁶⁴ יוֹדְעֵי שִׁמְךָ פִּי
 לֹא-עֲזוּבָת דוֹרְשִׁיךָ ה'. פִּי כָל-הָעַמִּים⁶⁵ יִלְכוּ אִישׁ
 בְּשֵׁם אֱלֹהֵיו וְאַנְחֵנוּ גִלְךָ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם
 וָעֶד.

(40) (דברי הימים ב, יב.) (41) (תהלים כה, ו.)
 (42) (שם עט, ח.) (43) (שם מד, כז.) (44) (שם לג, כב.)
 (45) (שם קל, ג-ד.) (46) (שם כ, י.) (47) (שם קג, יד.)
 (48) (תהלים עט, ט.) (49) (דברי הימים א כט, יח.)
 (50) (תהלים עת, לח.) (51) (שם פו, ה.) (52) (שם קיט,
 קמב.) (53) (מִיכָה ז, יח"ט.) (54) (תהלים סח, כ.)
 (55) (שם מו, ח.) (56) (שם פד, יג.) (57) (ובדפוס: נטעה,
 חוזר אל התורה (ונציא ו"מעשה רוקח"). (58) מלשון
 הכתוב ישעיה סה, כג. (59) (תהלים ל, יג.) (60) (שם יט,
 טו.) (61) (שם, פרק כה.) (62) (תהלים קב, יד.)
 (63) (שם קמ, יד.) (64) (שם ט, יא.) (65) (מִיכָה ד, ה.)
 כְּבָר אֲמַרְנוּ בְּסִפְרֵי הַזֶּה⁶⁶ שְׂבִימֵי הַשְּׁבֹתוֹת וְיָמִים
 טוֹבִים מִתְּפִלָּל אָדָם בְּכָל תְּפִלָּה שְׂבִיעַ בְּרִכּוֹת -
 שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָה אַחַת
 אֲמַצְעִית מֵעֵין הַיּוֹם. וּבִרְאֵשׁ הַשָּׁנָה וּבִיּוֹם הַכַּפּוּרִים
 שֶׁל יוֹבֵל מִתְּפִלָּל בְּאֲמַצְעַ שֶׁלֹּשׁ בְּרִכּוֹת וּבִתְּפִלַּת
 מוֹסֵף בְּלִבָּד. וְנִמְצָא מִתְּפִלָּל בְּמוֹסֵף בְּשְׁנֵי יָמִים
 אֵלוֹ תִשַּׁע בְּרִכּוֹת. וּבְמוֹסֵף רֵאשׁ חֹדֶשׁ וּבְמוֹסֵף חֹלוֹ
 שֶׁל מוֹעֵד מִתְּפִלָּל שְׂבִיעַ - שֶׁלֹּשׁ רֵאשׁוֹנוֹת וְשֶׁלֹּשׁ
 אַחֲרוֹנוֹת וּבִרְכָה אַחַת בְּאֲמַצְעַ:

(66) הלכות תפלה פ"ב, ה"ח.

וְזֶהוּ נֹסֵחַ כָּל הַבְּרִכּוֹת הָאֲמַצְעִיּוֹת
 בְּרְכָה אֲמַצְעִית שֶׁל לִילֵי שֶׁבֶת - 'אֵתָה קִדְשֵׁת
 אֶת-יּוֹם הַשְּׂבִיעִי לְשִׁמְךָ תְּכַלִּית מֵעֲשֵׂה שְׂמִים וְאַרְץ
 וּבְרִכּוֹתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים וְקִדְשָׁתוֹ מִכָּל-הַיָּמִים כְּאַמּוֹר⁶⁷
 וּבִכְרָךְ אֱלֹהִים אֶת-יּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְיִקְדָּשׁ אוֹתוֹ' וְגו'.
 אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ רָצָה-נָא בְּמִנוּחַתְנוּ וְכוּ'.
 בְּרְכָה אֲמַצְעִית שֶׁל יוֹצֵר - 'יִשְׁמַח מִשֵּׁה בְּמִתְּנַת
 חֲלָקוֹ פִּי עֶבֶד נֶאֱמַן קְרָאתָ לוֹ. פְּלִיל תְּפָאֶרֶת בְּרֵאשׁוֹ
 נִתְמַתֵּךְ בְּעַמְדוֹ לְפָנֶיךָ עַל הַר סִינַי הוֹרִיד בְּיָדוֹ שְׁנֵי
 לוחות אֲבָנִים וְכָתוּב בָּהֶן שְׂמִירַת שֶׁבֶת וְכָן כְּתוּב

1 עוֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל פִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
 2 בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם. לֹא לְנוּ³⁵ ה' לֹא-לְנוּ
 3 פִּי-לְשִׁמְךָ תָּן כְּבוֹד עַל-חֲסִדְךָ עַל-אֲמִתְךָ. לְמָה
 4 יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם. אָנָּה ה' אֵל-תְּפִן³⁶
 5 אֶל-קוֹשֵׁי הָעַם הַזֶּה וְאַל-רַשְׁעוֹ וְאַל-חַטָּאתוֹ. סִלַּח-
 6 נָא³⁷ לְעוֹן הָעַם הַזֶּה כַּגְּדֹל חֲסִדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַת
 7 לְעַם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַיּוֹם וְסַלַּחְתָּ לְעוֹנֵינוּ³⁸ כִּי רַב
 8 הוּא. ה' שְׁמָעָה³⁹ ה' סִלַּחְהָ ה' הַקְּשִׁיבָה וַעֲשֵׂה
 9 וְאַל-תֵּאָחֵז לְמַעַנְךָ אֱלֹהֵי פִי שְׁמָךְ נִקְרָא עַל-עִירְךָ
 10 וְעַל-עַמְּךָ:

(28) בכתב יד התימנים הנוסח: "לפניך". (דניאל ט,
 יח.) (30) (דניאל ט, ה.) (31) (שם ט, ז.) (32) (עזרא ט,
 ו.) (33) (ישעיה מח, ט.) (34) (יחזקאל לו, כב.)
 (35) (תהלים קטו, א-ב.) (36) (דברים ט, כז.)
 (37) (במדבר יד, יט.) (38) כלשון הכתוב (תהלים כה, יא.)
 (39) (דניאל ט, יט.)

נִהְגוּ הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחַר נְפִילַת פְּנִים כְּשִׁמְגַבְיָה
 פְּנֵיו מִן הַקְּרָקַע בְּפְסוּקִים אֵלוֹ. וְאַנְחֵנוּ⁴⁰ לֹא נִדַּע
 מַה-נַּעֲשֶׂה פִּי עֲלֶיךָ עֵינֵינוּ. זְכֹר רַחֲמֶיךָ⁴¹ ה'
 וְחֲסִדְךָ פִּי מַעֲלֹם הַמָּה. אֵל תִּזְכֹּר-לְנוּ⁴² עֲוֹנוֹת
 רֵאשׁוֹנִים מִהָרַךְ וְקִדְמוֹנוֹ רַחֲמֶיךָ פִּי דְלוֹנוֹ מְאֹד.
 קוּמָה⁴³ עֲזְרָתָה לְנוּ וּפְדוּנוּ לְמַעַן חֲסִדְךָ. יְהִי חֲסִדְךָ⁴⁴
 ה' עֲלֵינוּ כַּאֲשֶׁר יַחֲלֵנוּ לָךְ. אִם עֲוֹנוֹת⁴⁵ תִּשְׁמַר-יְהִי
 ה' מִי יַעֲמֵד. פִּי עַמְּךָ הַסִּלַּחְתָּ לְמַעַן תִּנְרָא. ה'
 הוֹשִׁיעָה⁴⁶ הַמְּלִיךְ יַעֲנֵנוּ בְיּוֹם קְרָאֵנוּ. פִּי הוּא⁴⁷ יַדַּע
 יִצְרָנוּ זְכוּר פִּי עַפְרָ אֲנַחְנוּ. עֲזָרְנוּ⁴⁸ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ
 עַל-דְּבַר כְּבוֹד-שִׁמְךָ וְהִצִּילְנוּ וְכַפֵּר עַל-חַטָּאתֵינוּ
 לְמַעַן שְׁמָךְ. וְכֵן נִהְגוּ הָעַם לְהַתְחַנֵּן אַחַר סִדְרֵי-הַיּוֹם
 בְּתַחֲנוּנֵים אֵלוֹ. ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם⁴⁹ יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל
 אֲבוֹתֵינוּ שְׁמָרָה-זֹאת לְעוֹלָם לְיַצֵּר מַחֲשָׁבוֹת לְכַב
 עַמְּךָ וְהַכֵּן לְבָבְךָ אֱלֹהֵי. וְהוּא רַחוּם⁵⁰ יִכַּפֵּר עוֹן
 וְגו'. פִּי אֵתָה ה'⁵¹ טוֹב וְסַלַּח וְרַב-חֲסִד לְכָל-
 קוֹרְאֶיךָ. צַדִּיקְתְּךָ⁵² צַדִּיק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֲמֵת. מִי-
 אֵל-כְּמוֹךָ⁵³ נוֹשָׂא עוֹן וְעוֹבֵר עַל פְּשָׁעוֹ. יָשׁוּב
 וְרַחֲמָנוּ יִכַּפֵּשׁ עֲוֹנוֹתֵינוּ וְגו'. בְּרוּךְ ה' יוֹם יוֹם⁵⁴
 יַעֲמִס-לְנוּ הָאֵל יִשׁוּעֵתְנוּ סִלָּה. ה' צְבָאוֹת עֲמָנוּ⁵⁵
 מִשְׁגַּב-לְנוּ אֱלֹהֵי יַעֲקֹב סִלָּה. ה' צְבָאוֹת אֲשֶׁר־יִשְׂרָאֵל⁵⁶
 אָדָם בוֹטַח בְּךָ. בְּרוּךְ אֲדוֹנֵנוּ בְּרוּךְ בּוֹרְאֵנוּ בְּרוּךְ
 שִׁבְרָאֵנוּ לְכַבּוֹדוֹ וְהַבְּדִילְנוּ מִן-הַתּוֹעִים וְנִמְן לְנוּ
 תּוֹרַת אֲמֵת עַל-יְדֵי מִשֵּׁה רַבְּנוּ וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעַם⁵⁷
 (נִטְעָה) בְּתוֹכְנוּ. הַרְחֵמְן יִפְתַּח לְפָנֵינוּ לְתַלְמוּד תּוֹרָתוֹ
 וְיִתֵּן בְּלַבְּנוּ אֶהְבְּתוֹ וְיִרְאֵתוֹ וְתוֹרָתוֹ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ
 וְלַעֲבֹדוֹ בְּלִבְבָּ שְׁלָם וּבְנִפְשׁ חַפְצָה לְמַעַן לֹא נִיַּעַע
 לְרִיקָם⁵⁸ וְלֹא נִלְדַּ לְפִקְהָהּ. כֵּן יְהִי רְצוֹן וְרַחֲמִים
 מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שְׁנַחֲיָה לְשִׁמּוֹר חֲקֶיךָ בְּעוֹלָם
 הַזֶּה וְלִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ פְּדֵי שְׁנֹזְפָה וְנִירֵשׁ טוֹב לְחַיֵּי
 הָעוֹלָם הַבָּא. לְמַעַן יִזְמַרְךָ⁵⁹ כְּבוֹד וְלֹא יָדָם ה'

מזבחה. אהבת עולם¹⁴ תביא להם¹⁵ וברית אבות
לבנים תזכר. אלהינו ואלהי אבותינו מפני חטאינו
גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו שתעלנו לארצנו ואת-מוסף יום
ראש החדש הזה' כו' עד 'על-ידי משה עבדך. יהי
רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש
עלינו את-ראש החדש הזה לטובה ולברכה לחן
ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום ויהי ראש החדש
הזה קץ וסוף לכל-חטאתינו וצרותינו. תחלה
וראש לפדות נפשנו כי בעמך ישראל מפל-האמות
בחרת וראשי חדש שחל להיות בשבת - אתה
ממוסף ראש חדש שחל להיות בשבת - אתה
יצרת עולמך מקדם פלית מלאכתך ביום השביעי
בחרת בנו מפל-העמים ורצית בנו מפל-הלשונות
וקדשתנו במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך
ושמך הגדול והקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה'
אלהינו שבתות למנוחה ויום ראש חדש הזה לכפר
בעדנו שחטאנו לפניך. ומפני חטאינו וכו' עד
'ומוספים להלכתן ואת-מוסף¹⁶ יום המנוח הזה
ויום ראש החדש הזה נעשה ונקריב את-קרבתנו
חובותינו תמידין כסדרן כמצות רצונך כמו שכתבת
עלינו בתורתך על-ידי משה עבדך. יהי רצון
מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתחדש' וכו'
עד 'לפדות נפשנו. רצה-נא במנוחתנו וקדשנו
במצותיך' כו' עד 'וינוחו כם פל-ישראל אוהבי
שמך. ברוך אתה ה' מקדש השבת וישראל וראשי
חדשים'.

12) ששעיר ראש-חודש היה מכפר על טומאת מקדש
וקדשיו (שבועות ב:), וכן הכתוב אומר (ויקרא י, יז):
ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה. 13) הקרבנות
מעלים זכרון ישראל לפני ה' לטובה. 14) שלא יהיה עוד
שעבוד אחרי גאולתם. 15) לכל תולדותם. 16) שהם
שנים: של שבת, ושל ר"ח.

ברכה אמצעית של יום טוב של פסח - ערבית
שחרית ומנוחה - אתה בחרתנו מפל-העמים אהבת
אותנו ורצית בנו מפל-הלשונות¹⁷ וקדשתנו
במצותיך וקרבתנו מלפנו לעבודתך ושמך הגדול
הקדוש עלינו קראת. ותתן-לנו ה' אלהינו מועדים
לשמחה¹⁸ חגים וזמנים¹⁹ לששון את-יום טוב מקרא
קדש הזה את-יום חג המצות הזה זמן חרותנו
באהבה זכר ליציאת מצרים. אלהינו ואלהי אבותינו
יעלה ויבא כו' והשיאנו²⁰ ה' אלהינו את-ברכת
מועדיך לחיים ולשלום כאשר אמרת²¹ ורצית
לקרבנו פן תברכנו סלה. ותן חלקנו בתורתך ושמח
נפשנו בישועתך וכו' ברוך אתה ה' מקדש ישראל

והזמנים²²

1 בתורתך⁴ ושמרו בני ישראל כו'. ישמחו במלכותך
2 שומרי שבת קוראי ענג עם מקדשי שביעי. אלהינו
3 ואלהי אבותינו רצה-נא במנוחתנו' כו' עד 'ברוך
4 אתה ה' מקדש השבת'. ברכה אמצעית של מוסף
5 שבת - 'למשה צוית על הר סיני מצות שבת שמור
6 וזכור וכו'⁵ צויתנו ה' אלהינו להקריב לך קרבן
7 מוסף כראוי⁶. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו
8 שתעלנו לארצנו וכו' ואת מוסף יום המנוח⁷ הזה
9 נעשה ונקריב' כו' עד 'על-ידי משה עבדך. ולא
10 נתתו מלפנו לגויי הארצות⁸ ולא הנחלתו מלפנו
11 לעובדי אילים גם במנוחתו לא ישכנו ערלים.
12 לבית ישראל נתתו זרע ישרון אשר כם בחרת
13 חמדת¹⁰ ימים אותו קראת. אלהינו ואלהי אבותינו
14 רצה-נא במנוחתנו' כו' עד 'ברוך אתה ה' מקדש
15 השבת'. ברכה אמצעית של מנוחת שבת - אתה
16 אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ.
17 עטרת תהלה ועטרת ישועה לעמך נתת. אברהם
18 גגל יצחק ורגן יעקב ובניו ונחוח¹¹ מנוחה שלמה
19 שאתה רוצה בה. וכירו בניך וידעו כי מאתך היא
20 מנוחתם. תנחילנו אבינו ואל-תהי צרה ונגון ביום
21 מנוחתנו. אלהינו ואלהי אבותינו' וכו'.

(2) בראשית ב, ג. 3) הוא קירון עור פניו (שמות לר, ט).
(4) שם, לא, טז. 5) חוזר אל הר סיני ('אבורדה').
(6) לפי שבכל מוספי החגים לא תמצא מוסף מועט
(בקרבתנו) כשבת, וע"ז קראה השבת תיגר לפני הקב"ה,
אמר לה: זהו קרבנך הראוי לך, לפי שכל מעשיך כפולים,
שיר כפול, שנאמר (תהלים צב): מזמור ישיר ליום השבת,
עונג כפול, שנאמר (ישעיה נח, יג): וקראת לשבת עונג
לקדוש ה' מכובד... לחם כפול, שנאמר (שמות טז, כב):
לחם משנה - לפיכך ראוי קרבנך להיות כפול: שני כבשים,
וזהו "כראוי" (בעלי התוספות) בפירושם על התורה,
במדבר כח, ט. 7) המנוחה. 8) שאינם עובדים ע"ז.
9) שאינם אלו ואלו אלא גרים שקיבלו עליהם שבע מצוות
בני נח ('אבן ירחי'). 10) שנאמר (בראשית ב, ב): ויכל
אלהים ביום השביעי, ותרגומו בירושלמי: וחמיד ה', וכן
(שמואל-ב יג, לט): ותכל (נפש) דוד המלך ('אבורדה').
11) כלומר: אברהם ויצחק ישמחו כשיעקב ובניו ינוחו
בשבת, ויחס גילה לאברהם ורינה ליצחק, מפני שיצחק
קרוב לבני יעקב שניתנה להם השבת יותר מאברהם, ויש לו
שמחה יותר ממנו, ורינה היא יותר מגילה, שנאמר (ישעיה
לה, ב): אף גילת ורגן. ועוד, שגילה היא בלב, ורינה בפה
(אבורדה).

ברכה אמצעית של מוסף ראש-החדש - 'ראשי
חדשים לעמך נתת זמן פפרה¹² לכל-תולדותם
להיותם מקריבים לפניך זבחי רצון וישעירי חטאת
לכפר בעדם זפרון לכלם יהיו¹³ תשועת נפשם מיד
שונא. מנחת חדש פציון תכין ועולת ראש החדש
נעלה עליו. שירי דוד נשמע בעירך האמורים לפני

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

וְכֵן בַּמּוֹסֵף אוֹמֵר 'וְאֶת-מוֹסְפֵי יוֹם הַמְּנוּחַ הַזֶּה' כו'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ הוּא מְזַכֵּר הַשֶּׁבֶת בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים אִם חָלוּ לְהֵיוֹת בְּשֶׁבֶת - בֵּין בְּשֶׁאֵר תַּפְלוֹת בֵּין בַּמּוֹסֵף - וְחוֹתֵם בְּכָל הַתַּפְלוֹת שֶׁל שְׁלֹשׁ רְגָלִים 'מִקֵּדֵשׁ הַשֶּׁבֶת וַיִּשְׁרָאֵל וַיְהִימָנִים'. וּבְרֵאשׁ הַשָּׁנָה חוֹתֵם 'מִלֶּךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מִקֵּדֵשׁ הַשֶּׁבֶת וַיִּשְׁרָאֵל וַיּוֹם הַזְּכָרוֹן'²⁷. וּבַיּוֹם הַכַּפּוּרִים - 'מִלֶּךְ עַל-כָּל-הָאָרֶץ מִקֵּדֵשׁ הַשֶּׁבֶת וַיִּשְׁרָאֵל וַיּוֹם הַכַּפּוּרִים'.

27) מלשון הכתוב (ויקרא כג, כד): זכרון תרועה, כי ביום הזה עולה זכרונו לפניו לטובה על ידי השופר (ראש השנה טז). ואינו מזכיר של ראש-חודש (אף-על-פי שראש השנה חל בראש חודש תשרי) ש"זכרון אחד עולה לכאן ולכאן" (עירוובין מ:). כלומר: גם ראש-חודש בכלל הזכרון, שנאמר (במדבר י', י'): וביום שמחתכם.... ובראשי חדשיכם.... והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם.

ראש השנה²⁸. נהגו רב העם מראש השנה ועד יום הכפורים להוסיף בכל תפלה בעשרת הימים. בכרכה ראשונה מוסיפים 'זכרנו לחיים כו' ברוך אתה ה' מגן אברהם'. ומוסיפין בכרכה שנייה, 'מי כמוך אב הרהמים זוכר יצוריו ברחמים. ברוך אתה ה' מחיה המתים'. ומוסיפין בכרכה שמונה-עשרה²⁹ 'זכר רחמיך' וכו'. ובכרכה אחרונה³⁰ מוסיפין 'ובספר חיים' וכו'. ובתפלת נעילה של יום הצום אומר בכרכה (במקום) 'זכרנו לחיים' - 'חתמנו'. וכל אלו התוספות מנהג מקומות³¹. ויש מקומות שנהגו שלא יוסיפו דבר.

28) כתוב ב'הגהות מיימוניות' שאם חל ראש השנה ביום שני או ביום שלישי, מקדימים שבוע אחד להשכים ולומר 'סליחות', וממשיכים באמירת הסליחות עד ערב יום הכפורים. (29) היא ברכת ה"הודאה". (30) היא ברכת "שים שלום". (31) ומנהגנו לומר "אבינו מלכנו" אחרי תפילת שחרית בראש השנה, כשחל בחול ('הגהות מיימוניות').

מנהג פשוט שמכרכין ברכה שלישית בנסח זה בשני ימים של ראש השנה בכל תפלה ותפלה מארבע התפלות וכן נהגו מקצת לברך אותה באותו הנסח בכל תפלה ותפלה מחמש תפלות של יום הכפורים. וזהו נסחה: 'אתה קדוש ושםך קדוש וקדושים בכל-יום יהללוך סלה. ובגן תן פתחך ה' אלהינו על כל-מעשיך ואימתך על כל-מה-שבראת וייראוך כל-המעשים וישתחוו לפניך כל-הברואים ויעשו כלם אגדה אחת לעשות רצונך בלבב שלם כו'. ובגן תן כבוד לעמך תהלה ליראיך ותקנה טובה לדורשיך ופתחון פה למיחלים לך שמחה לארצך ששון לעירך וצמיחת קרן לדוד עבדך ועריכת נר לבן-ישי משיחך

17) מכל האומות ללשונותיך, מלשון הכתוב (ישעיה סו, יח). 18) שנאמר (דברים טו, יד): ושמחת בחגך. 19) הוא תרגום של מועדים (ויקרא כג, ד). 20) מלשון הכתוב: 'ישא ברכה מאת ה' (תהלים כד, ה) אלא שבאה כאן בבנין "הפעיל", כמו: והשיאו אותם (ויקרא כב, טז). 21) דברים טז, טו. 22) לפי שכל מועדי התורה תלויים בזמנים, חג הפסח - בזמן האביב, חג השבועות - בזמן הקציר, חג הסוכות - בזמן האסיף, תיקנו חז"ל לומר: "והזמנים", במקום: "מועדים" ('רבינו בחיי' לפרשת בא).

בְּרַכָּה אֲמַצְעִית מִמוֹסֵף הַפֶּסַח - 'אֲתָה בְּחֶרְתָּנוּ מִכָּל-הַעַמִּים' כו' עַד 'זָכַר לִיצִיאַת מִצְרַיִם'. וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ גָּלִינוּ מֵאֶרְצֵנוּ וְנִתְרַחַקְנוּ מֵעַל אֲדָמָתָנוּ וְאֵין אָנוּ יְכוּלִין לַעֲלוֹת לְהֵרָאוֹת וְלְהַשְׁתַּחֲוֹת לַפְּנֵי בְּבֵית בְּחֶרְתָּךְ²³ בְּנֶגַהּ הַדֶּרֶךְ בְּבֵית הַגְּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנִּקְרָא שִׁמְךָ עָלָיו מִפְּנֵי הַיָּד שֶׁנִּשְׁתַּלַּחָה²⁴ בְּמִקְדָּשְׁךָ. יְהִי רַצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ שֶׁתִּשׁוּב וְתִרְחַם עָלָינוּ וְעָלֵינוּ בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים וְתִקְבֹּץ פְּזוּרֵינוּ מִבֵּין הַגּוֹיִם וְנַפְוִצוּתֵינוּ בְּנֶס מִיְרַמְתִּי אָרֶץ. וְהִבִּיאֵנוּ לְצִיּוֹן עִירְךָ בְּרָנָה וְלִירוּשָׁלַיִם בֵּית מִקְדָּשְׁךָ בְּשִׂמְחַת עוֹלָם וְשֵׁם נַעֲשֶׂה לְפָנֶיךָ אֶת-קַרְבָּנוֹת חוֹבוֹתֵינוּ תְּמִידִין כְּסִדְרָן²⁵ וּמוֹסְפִין בְּהַלְבֵּתָן²⁶ וְאֶת-מוֹסֵף יוֹם טוֹב מִקְרָא קִדְשׁ הַזֶּה יוֹם חַג הַמִּצּוֹת הַזֶּה נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמִצּוֹת רַצוֹנְךָ כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְתָּ עָלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל-יְדֵי מִשֶׁה עַבְדְּךָ. מִלֶּךְ רַחֲמָן רַחֵם עָלֵינוּ וְכו' וְהַשִּׂיאֵנוּ וְכו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מִקֵּדֵשׁ יִשְׂרָאֵל וַיְהִימָנִים'.

23) ככתוב (דה"ב ז, טז): בחרתי והקדשתי את הבית הזה. 24) ככתוב (תהלים עד, ז): שלחו באש מקדשיך. 25) הכתוב בתורה, כבש אחד בכוקר וכבש אחד בין הערבים. 26) לא כסדרם הכתוב בתורה, קרבן עולה לפני קרבן חטאת, אלא כפי ההלכה שנאמרה מסיני, חטאת קודמת לעולה, כמבואר בזבחים צ. (הגהות ר"ש הכהן מוילנה בשם אחיו, ר"ה ח:).

ובנסח הזה הוא מתפלל בחג שבועות ובחג הסוכות בלא חסרון ובלא יתר. אלא שבחג השבועות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג השבועות הזה זמן מתן תורתנו באהבה זכר ליציאת מצרים'. ובמוסף הוא אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג השבועות הזה'. וכן בספות הוא אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה יום חג הסוכות הזה זמן שמחתנו באהבה' וכו'. ובשמיני עצרת אומר 'את-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום חג שמיני עצרת הזה זמן שמחתנו' כו'. וכן במוסף אומר 'ואת-מוסף יום טוב מקרא קדש הזה יום חג שמיני' כו'. ואם חל יום טוב להיות בשבת אומר 'אתה בחרתנו' כו' עד 'ותתן-לנו ה' אלהינו שבתות למנוחה מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון את-יום המנוח הזה ואת-יום טוב מקרא קדש הזה את-יום פלוני' כו'.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הַשָּׁמַיִם הַשְּׁמַעְתֶּם קוֹלְךָ כּו'. פִּי אֶתָּה שׁוֹמֵעַ כּו'
בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּרוּעָה. הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם כּו'
בְּפָתוּב לְמַעְלָה.

34) לכלול גם מוסף ראש-חודש תשרי. 35) ואין אנו
אומרים זה בתפילה בלחש כ־אם הש"ץ בשעה שחזור
בקול, לפי שהיא "רשות" לש"ץ כמשמעות הלשון "אשר
בקהל עם אשירה עוזו" ('אבודרהם'). 36) תהלים קיט,
יב. 37) מלשון הכתוב (ירמיה כ, יז), כי בראש השנה
נגמר הריונו של עולם ולידתו, כמו שאמרו במדרש (ויקרא
רבה פ' כט): "תני בשם רבי אליעזר, בכ"ה באלול נברא
העולם", נמצא שביום ששי לבריאתו, הוא ראש השנה,
נברא אדם הראשון ולכן העולם נידון ביום זה ('אבודרהם').

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל צוּם יוֹם הַכַּפּוּרִים³⁸ - בְּעֶרְבֵית
וְשַׁחֲרִית וּמְנַחָה וּנְעִילָה - אֶתָּה בְּחַרְתָּנוּ כּו'.
וּתְתַן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכַּפּוּרִים הַזֶּה וְאֶת־יוֹם
מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה לְמַחִילָה וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וַיַּעַן יִרְאֶה וַיִּרְצֶה יִשְׁמַע וַיִּפְקֵד
וַיִּזְכֵּר לְפָנֶיךָ זְכוּרֵנוּ זְכוּרֵן אֲבוֹתֵינוּ זְכוּרֵן יְרוּשָׁלַיִם
עִירְךָ וְזְכוּרֵן מְשִׁיחַ בֶּן דָּוִד וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל לְעֹנֹתֵינוּ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ מְלַךְ כּו'. קִדְּשָׁנוּ כּו'. וַדְּבַרְךָ אָמֵת וְקָיָם כּו'
בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ
וְכו'. בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל מוֹסֵף - אֶתָּה בְּחַרְתָּנוּ,
וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ, וְאֶת־מוֹסְפֵינוּ³⁹ יוֹם מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה
נַעֲשֶׂה וְנִקְרִיב לְפָנֶיךָ כְּמַצּוֹת רְצוּנְךָ כּו'. אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ מַחֵל לְעֹנֹתֵינוּ כּוֹס צוּם הַכַּפּוּרִים
הַזֶּה מַחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ כּו'. עַד וַיִּמְבְּלְעֵדֶיךָ אֵין
לָנוּ מְלַךְ מוֹחֵל וְסוֹלֵחַ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
מְלַךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כְּלוֹ כְּבֹדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל כָּל־
הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ וְכו'. עַד
וַיִּמְלַכּוּתוֹ בְּכָל מְשָׁלָה. קִדְּשָׁנוּ בְּמַצּוֹתֶיךָ וְתַן חֵלְקֵנוּ
בְּתוֹרָתְךָ וּשְׂבַעֲנוּ מִטּוֹבְךָ וּשְׂמַחְנוּ בִּישׁוּעָתְךָ וְשִׁתֵּר
לְבָנוּ לְעִבְדְּךָ בְּאֵמֶת וַדְּבַרְךָ כּו'. עַד 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם הַכַּפּוּרִים'.

38) כתוב ב'הגהות מיימוניות': "ערב יום הכיפורים באים
לבית הכנסת ומתפללים מנחה ומתוודים, והחזן אינו אומר
וידוי (בחזרת הש"ץ), ואומר קדיש ולוקים, ואוכלים סעודה
המפסקת. בליל יום הכיפורים קודם שיעמוד החזן
(להתפלל), מתירים חרם לעבריינים להתפלל עמהם
ומתעטף החזן ואומר: "כל נדרי" שלש פעמים, והקהל
בלחש עמו... ואחר-כך אומר: שהחיינו, ואומר: ברכו" וכו'.
39) כלומר: קרבנות המוסף שהם עולות וחסאת, ואנו
אומרים ואת מוסף יום הכיפורים הזה, שאין בו אלא מוסף
אחד בלבד. והכל כמנהג המקום, כמו שאמרו ב'ירושלמי'
(עירובין פ"ג, ה"ט): "רבי יוסי שלח מכתב להם (לבני
הגולה) אף-על-פי שכתבו לכם סדרי מועדות ('סדר

1 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. וְאֵז צְדִיקִים יִרְאוּ וַיִּשְׁמְחוּ וַיִּשְׁרִים
2 יַעֲלִזוּ וַחֲסִידִים כּו' פְּתוּב בְּדַבְרֵי קֹדֶשׁ יְמַלֵּךְ ה'
3 לְעוֹלָם אֱלֹהֶיךָ צִיּוֹן לְדוֹר וָדוֹר הַלְלוּיָהּ. וְכַתוּב
4 וַיִּגְבַּה ה' וְגו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ הַקְּדוּשָׁה³².
32) השווה לעיל הלכות תפילה (פרק ב, הלכה יח).

בְּרָכָה אֲמַצְעִית שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - עֶרְבֵית שַׁחֲרִית
וּמְנַחָה - אֶתָּה בְּחַרְתָּנוּ מְכַל־הַעַמִּים כּו'. וּתְתַן־לָנוּ
ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם טוֹב מִקְרָא קֹדֶשׁ הַזֶּה³³ זְכוּרֵן
תְּרוּעָה בְּאַהֲבָה זְכָר לַיְצִיאַת מִצְרַיִם. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא כּו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
מְלַךְ עַל כָּל־הָעוֹלָם כְּלוֹ כְּבֹדְךָ וְהַנְּשֹׂא עַל
כָּל־הָאָרֶץ בִּיקְרָךְ וְהוֹפֵעַ בְּהַדָּר גָּאוֹן עֲזָךְ עַל
כָּל־יְוֹשְׁבֵי תְּהֵל אֶרֶץ. וַיַּדַּע כָּל־פְּעוּל כִּי אַתָּה
פְּעַלְתָּ וַיִּבְרַח כָּל־יִצְחָר כִּי אַתָּה יִצְרָתוֹ וַיֹּאמֶר כֹּל
אֲשֶׁר רִוַח וַיִּנְשָׂמָה בְּאִפּוֹ ה' וְכו' קִדְּשָׁנוּ כּו'. בְּרוּךְ
אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל יוֹם
הַזְּכוּרֵן.

33) ואין אומרים מועדים לשמחה חגים וכו' כמו בשלש
רגלים - לפי שאין קרוי חג אלא יום שמביאים בו שלמי
חגיגה, ובהם כתוב שמחה: "ושמחת בחגך", אבל ראש
השנה יום הכיפורים אין בהם שמחה ואינם קרויים חגים
(לשון רש"י בפירושו לתפילות, במחזור ויטרי כתי" פריז).
ומטעם זה אין אומרים בהם "והשיאנו... את ברכת
מועדיך... לשמחה ולששון".

בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה מְשַׁלֵּשׁ בְּרָכוֹת אֲמַצְעִיּוֹת שֶׁל מוֹסֵף
רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֶתָּה בְּחַרְתָּנוּ וּמִפְּנֵי חֲטָאֵינוּ כּו'
וְאֶת־מוֹסְפֵינוּ³⁴ כּו' כְּמוֹ שְׁפָתוּב. 'עֲלֵינוּ לְשַׁבַּח לְאֲדוֹן
הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיֹצֵר בְּרִאשִׁית שְׁלֵא עֲשָׂנוּ כְּגוֹזֵי
הָאֲרָצוֹת וְכו'. אוֹחִילָה לְאֵל אַחִילָה פָּנֵינוּ אֲשַׁאֲלָה
מִמֶּנּוּ מַעֲנֶה לְשׁוֹן אֲשֶׁר בְּקֵהֵל עִם אֲשִׁירָה עֲזוֹ³⁵
אֲבִיעָה רְנָנוֹת בְּעַד מִפְּעֻלּוֹ כּו'. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
לְמַדְנֵי חֲקִיךָ³⁶. עַל־כֵּן נִקְרָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ לְרִאֲוֹת
מַהֲרָה בְּתַפְאֲרַת עֲזָךְ וְכו'. אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ
מְלַךְ כּו' בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְלַךְ עַל כָּל־הָאָרֶץ מִקְדָּשׁ
יִשְׂרָאֵל יוֹם הַזְּכוּרֵן. הַיּוֹם הַרְתָּ³⁷ עוֹלָם הַיּוֹם
יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יִצְוֵי עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם
פְּעֻבָּדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ פְּרַחֵם אִב עַל בָּנִים אִם
פְּעֻבָּדִים עֵינֵינוּ לָךְ תְּלוּיּוֹת וְכו'. בְּרָכָה שְׁנִיָּה -
'אַתָּה זֹכֵר מַעֲשֶׂה עוֹלָם וּפּוֹקֵד כָּל־יִצְוֵי קָדְם כּו'
כִּי זֹכֵר הַנְּשַׁפְּחוֹת אַתָּה הוּא מְעוֹלָם וְאֵין שְׂכָחָה
לְפָנֵי כֶּסֶף כְּבוֹדְךָ וְעַקְדַת יִצְחָק לְזִרְעוֹ תִּזְכָּר וְכו'.
הַיּוֹם הַרְתָּ עוֹלָם הַיּוֹם יַעֲמִיד בְּמִשְׁפָּט כָּל־יִצְוֵי
עוֹלָם אִם כְּבָנִים אִם פְּעֻבָּדִים אִם כְּבָנִים רַחֲמָנוּ
פְּרַחֵם אִב עַל בָּנִים כּו'. בְּרָכָה שְׁלִישִׁית - אֶתָּה
נִגְלִיתָ פְּעַן כְּבוֹדְךָ עַל עַם קֹדֶשְׁךָ לְדַבֵּר עִמָּם מִן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלֵא יוֹדְעִים. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכַחַשׁ וּבְכַזָּב וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּלִשׁוֹן הָרַע. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּמִרְאֵית הָעֵינַן⁵⁶ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּנִשְׁפָּךְ וּבְמִרְבֵּית⁵⁷. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׂיחַ שִׁפְתוֹתֵינוּ⁵⁸ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּעֵינַיִם רְמוֹת⁵⁹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּפִתְחוֹן פֶּה⁶⁰ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּצַעְדֵי רַגְלִים⁶¹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּקַפְיַת יָד⁶² וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּרִצּוֹן וּבְדַעַת. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּשִׁגְגָה וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּתַמְהוֹן לְכַבֵּב⁶³. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִין עֲלֵיהֶם חֲטָאִים⁶⁴. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עוֹלָה⁶⁵. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָן. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֶׁם וְדַאי⁶⁶. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אָשֶׁם תְּלוּי⁶⁷. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם קָרְבָן עוֹלָה וְיֹרֵד⁶⁸. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם עֲשֵׂה⁶⁹. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנַתְנוּ (שְׁנַתְקוּ) לַעֲשֵׂה⁷⁰. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מִיתָה בְיַדֵי שְׂמַיִם⁷¹. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם כְּרַת⁷². עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם מַלְקוֹת. עַל חֲטָאִים שְׂאֵנוּ חִיבִים עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מִיתוֹת בֵּית-דִין סְקִילָה שְׂרָפָה הֶרְגָּה⁷³ וְחִנּוּק. עַל הַגְּלוּיִם לָנוּ וְעַל שְׂאֵינָן גְּלוּיִם לָנוּ. הַגְּלוּיִם לָנוּ כְּכָר אֲמִרְנִים לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְשְׂאֵינָם גְּלוּיִם לָנוּ כְּכָר-חֲטָאֵינוּ אֲתָה יוֹדֵעַ כְּלֵי-הַנְּסַתְרוֹת כְּפִתּוּב⁷⁴ הַנְּסַתְרוֹת לָהּ אֱלֹהֵינוּ וְהַנְּגָלוֹת לָנוּ וּלְכִנְיָנוּ עַד עוֹלָם וְכוּ'. כִּי אֲתָה סוֹלְחַן לְיִשְׂרָאֵל מִן הָעוֹלָם וּמוֹחֲלֵן⁷⁵ לְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וּמַבְלַעְדֵיךָ אֵין לָנוּ מִלְךְ מוֹחֵל וְסוֹלְחַן. אֱלֹהֵי, עַד שְׁלֵא נוֹצְרַתִי⁷⁶ אֵינִי כְדָאֵי וְעַכְשָׁנוּ שְׁנוֹצְרַתִי כְּאֵלוּ לֹא נוֹצְרַתִי. עֶפֶר אֲנִי בְּחַיִי קָל וְחֹמֶר בְּמִיתָתִי. הֲרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי כְּכָלִי מְלֵא בּוֹשָׁה וּקְלָמָה יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ שְׁלֵא אֲחֻטָּא עוֹד וּמַה-שִׁחְטָאֵתִי מִחַה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים אֲבָל לֹא עַל-יַדֵי יִסּוּרִין. יְהִי רִצּוֹן אֲמִרֵי פִי⁷⁷ וְהִגִּיזוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי.

47) שאנסוהו לעבור, ויש חטאים שחייב עליהם אפילו כשעבר באונס. כגון: ע"ז ושפיכות דמים, וכן בשעת גזירת המלכות יהרג ואל יעבור אפילו מצוה קלה, כמבואר בסנהדרין (עד.). 48) שלא השתמש כראוי בכח הדעת שניתן בנו לעסק התורה ולדעת אותו, ככתוב (משלי יג, טז): כל ערום יעשה בדעת. 49) במרמה של דעת, שרימה את רעהו ככוונה. 50) במחשבות הלב, וחז"ל אמרו (יומא כט.): "הרהורי עבירה קשים מעבירה". 51) שהתוודה רק בפה, ולבו בל עמו. 52) שנתחזק על חבירו להרע לו. 53) בדברי נבלה, וחז"ל אמרו (שבת לג.): "כל המנבל את פיו מעמיקים לו גיהנם". 54) שמגרה בעצמו את יצר-הרע

התפילות, 'קרבן העדה' שם, וכן ב'הגהות מיימוניות' אל תשנו מנהג אבותיכם נוחי נפש".

נְהַגוּ הָעַם בְּכָל תְּפִלוֹת הַמוֹסָפִין כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר כְּמוֹ שִׁפְתֵיךָ עֲלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ עַל-יַדֵי מֹשֶׁה עַבְדְּךָ מְזַכֵּיר קְרִבּוֹת אוֹתוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ שֶׁהֵם כְּתוּבִים בְּתוֹרָה וְקוֹרֵא אוֹתָם הַפְּסוּקִים. וְאֵם לֹא הַזְכִּיר - פִּינָן שְׂאֵמֵר כְּמוֹ שִׁפְתֵיךָ עֲלֵינוּ בְּתוֹרַתְךָ - שׁוֹב אֵינוֹ צָרִיךְ⁴⁰:

40) ראש השנה לה, ע"א.

נֶסַח הַיְדוּוּי⁴¹

אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ תְּבֵא לְפָנֶיךָ תְּפִלְתָנוּ וְאֵל תְּתַעַלֵּם מִתְחַנְתְּנוּ שְׂאֵין אָנוּ עֲזֵי פָנִים וְקָשִׁי עָרְף שְׂנֵאֵמֵר לְפָנֶיךָ צְדִיקִים אֲנַחְנוּ וְלֹא חֲטָאנוּ אֲבָל⁴² אֲנַחְנוּ וְאֲבוֹתֵינוּ אֲשָׁמְנוּ בְּגִדְנוּ⁴³ גִּזְלָנוּ⁴⁴ דִּבְרָנוּ דְּפִי⁴⁵ הָעֵינַיִם וְהִרְשַׁעְנוּ זְדוּנוֹ חֲמַסְנוּ כו'. עַד כִּי אֲמַת עֲשִׂיתָ וְאֲנַחְנוּ הִרְשַׁעְנוּ⁴⁶. מַה- נֵּאֵמֵר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ יוֹשֵׁב מְרוֹם וּמַה-נִּסְפָּר לְפָנֶיךָ שׁוֹכֵן שְׁחָקִים הֵלֵא הַנְּסַתְרוֹת וְהַנְּגָלוֹת אֲתָה יוֹדֵעַ. אֲתָה יוֹדֵעַ רְזִי עוֹלָם וְתַעֲלוּמוֹת סִתְרֵי כָל-חַי. אֲתָה חוֹפֵשׁ כָּל-חַדְרֵי כְּטָן וּבוֹחוֹן פְּלִיּוֹת וְלֵב. אֵין כְּלֵי-דָבָר נֶעְלָם מִמֶּךָ וְאֵין נִסְתָּר מִמֶּךָ עֵינֶיךָ. וּבְכֵן יְהִי רִצּוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֵלֵהֵי אֲבוֹתֵינוּ שֶׁתִּמְחַל לָנוּ עַל כְּלֵי-חֲטָאֵתֵינוּ וְתַכְפֵּר לָנוּ עַל כְּלֵי-עוֹנוֹתֵינוּ וְתִסְלַח לָנוּ עַל כְּלֵי-פְשָׁעֵינוּ.

41) ביום הכיפורים, "שהוא זמן תשובה לכל... והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכיפורים" (מלשון רבינו הל' תשובה פ"ב, ה"ז). וידוי - עזיבת החטא והרחקתו, מלשון וידו אבן בי (איכה ג, נג), וכבר פירשנוהו ב"ספר המדע" (הל' תשובה פ"א, ה"א בבאורנו אות ג). 42) באמת, כמו: אבל אשמים אנחנו (בראשית מב, כא). 43) כבוראנו. 44) איש את רעהו. 45) דבר גנאי וזלזול, והחכם ר' יוסף קמחי פירש: דופי - דו פי, שתי פיות. כלומר: אחד בפה ואחד בלב. 46) נחמיה ט, לג. ובפסיקתא רבתי פ' "רני ושמיח" אמרו: "אמר הקב"ה למלאכי השרת, בואו ואודיע לכם צדקתם של בני, שאני טענתים בעולם כמה צרות ויסורים הבאתי עליהם בכל דור ובכל שעה ולא בעטו בי אלא קוראים אותי צדיק בפני רשעים, שהם אומרים: ואתה צדיק על כל הבא עלינו ואנחנו הרשענו".

עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּאִסּוּס⁴⁷ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּכָלִי דַעַת⁴⁸. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּגִלוּי וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדַעַת וּבְמִרְמָה⁴⁹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּהִרְהוּר הַלְבֹס⁵⁰ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּדוּדֵי פֶה⁵¹. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּזָדוֹן וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּחֻזֵק יָד⁵². עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּטַמְאָת שִׁפְתַיִם⁵³ וְעַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיַצֵּר הָרַע⁵⁴. עַל חֲטָא שִׁחְטָאנוּ לְפָנֶיךָ בְּיוֹדְעִים⁵⁵ וְעַל חֲטָא

עליו. (55) שעשה עבירה בפני רבים, ויודעים ממנה. (56) שראה בעיניו דבר ערוה וחמד לו, ככתוב: ולא תתורו... ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם. (57) ככתוב (ויקרא כה, לו): את כספך לא תתן לו בנשך, ובמרבית לא תתן אכלך. (58) דברי בטלה (הריעב"ץ בסידורו). ויש מפרשים: שדיבר רעה בחבירו, מלשון: ישיחו בו יושבי שער (תהלים סט, יג). (59) שמביט על הבריות מלמעלה למטה, מלשון הכתוב (משלי ו, יז). (60) ברוב דברים, ככתוב (שם, י ט): ברב דברים לא יחדל פשע. (61) למהר לעשות רע. כלשון הכתוב (משלי ו, יח). (62) מלתת צדקה. (63) דברים כח, כז. כלומר: שהיה מטורף בדעתו וחטא. ויש מפרשים: שנלכד ברשת המתפלספים להטיל ספק בעיקרי תורתנו, במציאות ה', בהשגחה פרטית, בתורה מן השמים, כי הלב החלול מלא תמהון וספיקות על כל דבר וחזיון, הואיל והאמונה וקבלת אבות רופפו בעיניו (בעל 'הכתב והקבלה'). (64) קרבן חטאת, כגון אם נכשל בשוגג בדברים שזדונם כרת, והם מנויים במס' כריתות פ"א, מ"א. (65) כגון שביטל מצות-עשה, שלא ישב בסוכה בסוכות וכדומה, וכן עולה באה לכפר על הרהורי עבירה, רמז לזה: והעולה על רוחכם (יחזקאל כ, לב). (66) כגון שגזל את חבירו וכיחש ונשבע עליו לשקר, כשיודה ישלם את הגזילה ויביא קרבן אשם (ויקרא ה, כג-כה). ודאי - שהעבירה ידועה לו בבירור. (67) שספק לו אם עבר עבירה שזדונה כרת או לא, מביא אשם להגן עליו מהפורענות עד שיוודע לו שבוודאי שגג, ואז יביא קרבן חטאת על שגגתו. (68) שמביאו אדם כפי אשר תשיג ידו, עולה לעשיר ויורד לעני. והוא בא על שבועת העדות, שאם השביעוהו בית-דין שאם יודע עדות לחבירו שיעידנו, והוא כבש עדותו ונשבע לשקר (ויקרא ה, א). (69) עונש 'עשה', כגון ביטל מצות ציצית או תפילין וכדומה. (70) כגון לאו של גזילה הניתק ל'עשה' שבידו להשיב את הגזילה ולקיים: "והשיב את הגזילה" ואין לוקין על לאו הניתק ל'עשה' (מכות טז). (71) שמת לפני זמנו. (72) שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא, ובהלכות סנהדרין פ"ט מונה רבינו כל חיבי מיתה בידי שמים, וחיבי כריתות, וכל מצוות לא-תעשה שאין בהן אלא מלקות בלבד. (73) שמתזיזים את ראשו בסייף, וכל מיתות בית-דין מפורשות בדברי רבינו שם, פ"טו. (74) דברים כט, כח. (75) שהסליחה והמחילה נמצאות בו בקביעות, והוא הקב"ה שסולח לנו תמיד. (76) מה אני ומה חשיבותי. (77) תהלים יט, טו.

אָנוּ מֵהַ חַיִּינוּ מֵהַ חֲסִדְנוּ מֵהַ צְדָקְנוּ מֵהַ מַעֲשֵׂינוּ מֵהַ נֶאֱמַר לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ הָלֹא כָל־הַגְּבוּרִים כְּאִין לְפָנֶיךָ וְאֲנָשֵׁי הַשָּׁם כְּלֹא הָיוּ וְחַכְמַיִם כְּבָלִי מִדָּע וְנְבוֹנִים כְּבָלִי הַשֶּׁפֶל כִּי כָל מַעֲשֵׂינוּ תָהוּ וַיְמִי חַיִּינוּ הֶכֶל לְפָנֶיךָ כְּפָתוּכִים⁷⁶ וּמוֹתֵר הָאָדָם מִן־הַפְּהֵמָה אֵין כִּי הִפֵּל הֶכֶל. אָבֵל אֶתְּהַבְדֵּלְתָּ אָנוּשׁ מֵרֹאשׁ וּתְפַרְהוּ לַעֲמֹד לְפָנֶיךָ כִּי מִי יֹאמֵר לָךְ מֵהַ־תַּעֲשֶׂה וְאִם יִצְדַּק מֵהַ־יִּתְּן לָךְ. וְתִתֶּן־לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת־יוֹם הַכְּפוּרִים הַזֶּה קִץ מַחִילָה לְכָל־חַטָּאתֵינוּ לְמַעַן נִחְדַּל מֵעַשֵׂק יָדֵינוּ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת חֲקֵי רְצוֹנְךָ כָּל־כּ שְׁלֵם כְּדַבָּר שֶׁנֶּאֱמַר⁷⁷ דְּרָשׁוּ ה' בַּהֲמַצְאוֹ קְרָאֵהוּ בְהִיטוֹ קְרוֹב יַעֲזֹב רָשָׁע דְּרָכּוֹ וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיָשֵׁב אֶל־ה' וִירַחֲמֵהוּ וְאֶל־אֱלֹהֵינוּ כִּי־יִרְפָּה לְסִלּוֹחַ. וְאֶתְּהַ אֱלֹהֵי סְלִיחוֹת טוֹב וְיִמְטִיב חַנוּן וְרַחֲמִים אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד מְרַבָּה לְהַטִּיב רוּצָה בְּתַשׁוּבָתְךָ שֶׁל רָשָׁעִים וְאֵין אֶתְּהַ חֶפֶץ בְּמִיתַתְךָ כְּפָתוּכִים⁸⁰ חֵי אֲנִי נְאֻם ה' אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם־בְּשׁוּב רָשָׁע מִדְּרָכּוֹ וְחִיָּה. שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדְּרָכֵיכֶם הֲרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֲשִׁיבֵנו וְקַבְּלֵנוּ וּמַחֵל לָנוּ וְסִלַּח כְּגֹדֶל חֲסִדְךָ. יְהִי לְרְצוֹן אֲמָרֵי כִּי וְהִגִּיזוֹן לְפִי לְפָנֶיךָ ה' כּו'. עוֹשֶׂה שְׁלֹם וְכו':

יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ו

נסח ברכת המזון

בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּן אֶת־הָעוֹלָם כְּלוֹ בְטוּבוֹ בְּחֵן וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים וּמִפְרָגֶס לְכָל כְּאִמּוּרֵי פֹתַח אֶת־יָדְךָ וּמִשְׁפִּיעַ לְכָל־חַי רְצוֹן וּמְכִין מְזוֹן לְכָל־בְּרִיּוֹתֵינוּ אֲשֶׁר בְּרָא. בְּרוּךְ אַתָּה ה' הַזֶּן אֶת־הַפֶּל. נוֹדָה לָךְ ה' אֱלֹהֵינוּ וּנְבָרְכֶךָ מְלַכְנוּ כִּי הַנְּחַלְתָּ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אַרְךָ חֶמְדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה בְּרִיתֵךְ וְתוֹרָה עַל שְׁהוֹצַאתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים עַל תּוֹרָתְךָ שֶׁלְמַדְתָּנוּ עַל חֲקֵי רְצוֹנְךָ שְׁהוֹדַעְתָּנוּ עַל כָּל־כּ ה' אֱלֹהֵינוּ אָנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אֶת־שִׁמְךָ כְּאִמּוּרֵי וְאֶכְלָתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבְרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאֶרֶץ הַטוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' עַל־הָאֶרֶץ וְעַל־הַמְּזוֹן. רַחֵם ה' אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ שֶׁנֶּאֱמַר שְׁמָךְ עָלָיו וּמַלְכוּת דָּוִד מְשִׁיחְךָ תַּחֲזִיר לְמִקּוּמָהּ בְּיָמֵינוּ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם כְּקְרוֹב כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּרוּךְ אַתָּה ה' בּוֹנֵה בְּרַחֲמֵינוּ אֶת־יְרוּשָׁלַיִם⁵. בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מְלַכְנוּ אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ גּוֹאֲלָנוּ קְדוֹשָׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב הַמְּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְטִיב שְׂבָכָל־יוֹם וְיוֹם גּוֹמְלָנוּ חֵן וְחֶסֶד וְרַחֲמִים וְכָל־טוֹב. הַרְחַמֵן יִשְׁתַּפַּח לְדוֹר דוֹרִים. הַרְחַמֵן יִתְפָּאֵר לְנִצְחָה

בְּנַעֲלָה מִתּוֹדָה כְּפִסְדֵּךְ הַזֶּה - מֵהַ־נֶּאֱמַר לְפָנֶיךָ יוֹשֵׁב מְרוֹם כּו' כִּי עֲזוֹנֹתֵינוּ רַבּוּ מִלְּמִנּוֹת כּו' מֵהַ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְקַדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים'. וְאִם הִיָּה
שֶׁבֶת יוֹם טוֹב - פּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם וְחֹתֶם מְקַדֵּשׁ
הַשֶּׁבֶת וְיִשְׂרָאֵל וְהַזְמִינִים'. פְּנִיחַ שֶׁהוּא חֹתֶם
בְּתַפְלָה בְּכִרְכָּה אֲמַצְעִית בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם כֶּף הוּא חֹתֶם
בְּכִרְכָּה אֲחֵרוֹנָה ז'²⁰.

11) לפני קריאת ההפטר. (12) פרט לנביאי השקר
(אבודרהם) ויש מפרשים: הנביאים הם טובים לישראל
שמדריכים אותם בדרך הטובה (עבודת ישראל).
13) ששקולים דבריהם כדברי תורה, שנאמר (דניאל ט, י):
ללכת בתורותיו אשר נתן לפנינו ביד עבדיו הנביאים.
14) מפני שהזכיר את הנביאים, חוזר למשה רבם של נביאים
לחלוק לו כבוד, וכן הוא חוזר לתורה מפני הכבוד, וכדי
שלא יראה שמזכירם אחר הנביאים פותח בהם ב"ברוך"
אבל אין זו ברכה בפני עצמה אלא המשכה של התחלת
הברכה (כס"מ, לעיל הל' תפלה פ"ב, ה"טו). (15) "ומיד
עומדים העם ואומרים נאמן אתה וכו' ודבר זה הוא
ממחלוקת בני מזרח ובני מערב, שבני מזרח עונים אותו
בישיבה, ובני מערב בעמידה ואח"כ חוזר המפטיר לענינו
ואומר: נאמן אתה הוא" וכו' (מס' סופרים יג, ה"י). ומטעם
זה יש הפסק במחזורים (בין אמת וצדק ל"נאמן אתה) לפי
שהצבור היה רגיל להפסיק כאן בדברי שבח (תוספות
לפסחים קד:). אולם הכל ברכה אחת היא. (16) כנוי
לכנסת ישראל הדואבת בגולה, מלשון: עגמה נפשי לאביון
(איוב ל, כה). (17) כנוסח ונציא מנטובה ועוד. וכדפ"א
אין זה. (18) זו עבודת המקדש, וכיום התפלה ממלאת את
מקומה. (19) נמצא שכל ברכות הפטרה הן חמש ויחד עם
שתי הברכות שהמפטיר מברך על התורה הן שבע – כנגד
שבעה קרואים שבתורה (מסכת סופרים פ' יד, ה"א) – מפני
שפעם גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה וקראו בנביאים
כנגד שבעה קרואים שבתורה, ומטעם זה נקראת "הפטרה"
לפי שנפטרו בה מקריאת התורה בשעת גזירה (לבוש רפ"ה).
20) כגון בראש השנה הוא חותם. מלך על כל הארץ מקדש
ישראל ויום הזכרון, כמפורש לעיל.

(הַעֲנִינֹת שְׁנֵהֲגוּ רַב הַעֵם לְקִרְוֹת מִן הַנְּבִיאִים כָּל
שֶׁבֶת וְשֶׁבֶת וּמְפַטְרִין בְּהֵן וְאֵלוֹ הַן): בְּרֵאשִׁית -
'הֵן עֲבָדֵי אֲתָמָּה בּוֹ' עַד 'אֵלֶּה הַדְּבָרִים עֲשִׂיתִים
וְלֹא עֲזַבְתִּים' בִּישְׁעִיהָ²¹. תּוֹלְדֹת נַח - 'יָנִי עֲקָרָה
לֹא יָלַדְתִּי עַד 'הֵטוּ אֲזַנְכֶם וְלָכוּ אֵלַי' בִּישְׁעִיהָ²².
לֶךְ-לָךְ - 'וְאֶל-מִי תִדְמִינִי וְאֲשׁוּהָ' עַד 'כִּי אָנִי ה'
אֲעִנֶם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעִיהָ²³. וַיֵּרָא אֵלָיו -
'וְאִשָּׁה אַחַת מְגִישֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים' עַד 'וַתִּשָּׂא
אֶת-בְּנֵיהָ וַתַּצֵּא בְּמִלְכִים²⁴. וַיְהִי חֲמִי שָׁרָה - תַּחֲלַת
הַסֵּפֶר עַד 'יְחִי אֲדוֹנֵי הַמֶּלֶךְ לְעוֹלָם' בְּמִלְכִים²⁵.
תּוֹלְדֹת יִצְחָק - 'מִשָּׂא דָבָר ה' אֶל-יִשְׂרָאֵל בְּיַד
מְלָאכֵי' עַד 'וְעִרְבָה לָהּ' מִנְחַת' וְגוֹ' בְּתַרְיֵי-עֶשֶׂר²⁶.
וַיֵּצֵא יַעֲקֹב - 'וְעַמֵּי תְלוּאִים לְמִשׁוֹבְתֵי' עַד 'וּבְנֵי
הָעֵלָה' בְּתַרְיֵי-עֶשֶׂר²⁷. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב - 'חֲזוֹן עֲבָדֶיךָ'
עַד סוּף סִפְרוֹ בְּתַרְיֵי-עֶשֶׂר. וַיִּשָּׁב יַעֲקֹב - 'עַל שְׁלֹשָׁה
פְּשָׁעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'אַרְיָה שָׂאָג מִי לֹא יֵירָא'

1 נְצַחִים. הֶרְחַמְן יִזְכְּנוּ לִימֹת הַמְּשִׁיחַ וְלִבְנֵי בֵית
2 הַמְּקַדֵּשׁ וְלִחְיֵי הָעוֹלָם הַבָּא⁷. מְגִדוּל⁸ יְשׁוּעוֹת מְלָכוֹ
3 וְגוֹ' כְּפִירִים⁹ רָשׁוּ וְרָעִבוּ וְגוֹ' הוֹדוּ¹⁰ לָהּ כִּי טוֹב כִּי
4 לְעוֹלָם חֶסֶד:

1) בעין יפה, ובפנים יפות. (2) (תהילים) פרק קמה, פסוק
(טו). (3) זו ברית מילה, השווה לעיל הלכות ברכות פרק
ב, הלכה ג. (4) (דברים) פרק ח, פסוק י'. (5) ולפי מה
שכתב רבינו לעיל הלכת ברכות פרק א, הלכה ט"ז עונה
כאן אמן על ברכת עצמו. (6) כאן סוף הברכה הרביעית
שתיקנוה חכמי יבנה כנגד הרוגי ביתר (ברכות דף מח עמוד
ב) מכאן ואילך הוספה מאוחרת שנתוספה בימי הגאונים
(כל בו סימן צט). (7) בכתב יד אברבנאל: הרחמן הוא
יפרנסנו בכבוד. (8) (שמואל ב פרק כב, פסוק נא). ואנו
נוהגים לומר בימי החול מגדיל וגו' כנגד הפסוק שבתהילים
פרק יח, פסוק נא שכתוב בו מגדיל. ובמדרש "שחר טוב"
פרק יח (הובא בילקוט שמעוני שמואל רמז קסד) אמרו:
כתוב אחד אומר מגדיל וכתוב אחד אומר מגדול? רב יודין
אמר, לפי שאין ישועתה של אומה זו באה בבת אחת, אלא
מתגדלת והולכת, ומהו מגדול שנעשה לה מלך המשיח
כמגדל גדול, שנאמר (משלי) פרק יח, פסוק י'; מגדל שם
ה' בו ירוץ צדיק ונשגב, ולפיכך בימי החול שהם דמיון ימי
הגלות אומרים "מגדיל" לרמז על בניין שהקדוש-ברוך-הוא
עוסק בבניינה והולך ומגדילה, ובשבת שהיא מכוונת נגד
ימי המשיח אומרים מגדול לרמזו על גמר הישועה
שנתגדלה כל צרכה ונעשית כמגדל עוז (עיון תפילה,
לסידור "אוצר התפילות"). וראש חודש דינו כשבת,
וסימנך: חודש ושבת קרוא מקרא (ישעיה פרק א, פסוק יא).
כלומר, כמו שכתוב בנביאים (לבוש). (9) (תהילים) פרק
לד, פסוק יא). (10) (שם, פרק קלו, פסוק א).

הַמְּפַטְרִי בְּנְבִיא מְבָרַךְ לְפָנֶיהָ¹¹ 'בְּרוּךְ אַתָּה ה'
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּתַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים¹²
וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאַמְתָּ¹³. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
הַבּוֹחֵר בְּתוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדִּי¹⁴ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנְבִיאֵי הָאֱמֶת וְהַצְּדָק'. וּמְבָרַךְ לְאַחֲרֶיהָ 'בְּרוּךְ
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל-הָעוֹלָמִים
צְדִיק כָּל-הַדְּרוֹת הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה
מְדַבֵּר וּמְקַיֵּם אֲשֶׁר כָּל-דְּבָרָיו אֱמֶת וְצְדָק. נְאֻמָּן¹⁵
אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְנֹאמְנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד
מְדַבְרֶיךָ אַחֲזֵר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל נְאֻמָּן אַתָּה.
בְּרוּךְ אַתָּה ה' הָאֵל הַנְּאֻמָּן כָּל-דְּבָרָיו. רַחֵם
עַל-צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ וְלַעֲגוּמַת גְּפֶשֶׁת¹⁶
תוֹשִׁיעֵנו¹⁷ מִהֲרָה בְּיַמֵּינוּ וּתְבַנֶּה מִהֲרָה. בְּרוּךְ אַתָּה ה'
בוֹנֵה וְרוֹשְׁלִים. אֶת-צִמְח דוֹד עֲבָדֶךָ מִהֲרָה תַצְמִיחַ
וְקַרְנוֹ תְרוּם בִּישׁוּעָתֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה ה' מְגַן דוֹד. עַל
הַתּוֹרָה וְעַל הָעֲבוֹדָה¹⁸ וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם
הַמְּנוּחַ הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ לְקַדְּשָׁה לְכַבּוֹד
וְלִתְפָאֲרָת. עַל הַפֶּל אָנוּ מְבָרְכִין שְׁמֶךָ. בְּרוּךְ אַתָּה
ה' מְקַדֵּשׁ הַשֶּׁבֶת¹⁹. וְכִיּוֹם טוֹב הוּא אוֹמֵר וְעַל יוֹם
טוֹב מְקַרָּא קִדְּשׁ הַזֶּה שְׁנַתָּה לָנוּ לְשִׁשּׁוֹן וְלִשְׁמִחָה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 יִשְׂרָאֵל' עַד 'צְבִי הִיא לְכַל-הָאֲרָצוֹת' בִּיחְזָקָא⁵⁰.
 2 אָמַר אֶל-הַכְּהֹנִים - 'וְהַכְּהֹנִים הַלְוִים בְּנֵי צְדוֹק' עַד
 3 'כָּל-נִבְלָה וְטֹרְפָה' בִּיחְזָקָא⁵¹. בְּהַר סִינִי - 'ה' עֲזָי
 4 וּמְעִזָּי' עַד 'רָפְאֵנִי ה' וְאַרְפָּא' בִּירְמִיָּה⁵². אִם-בְּחַקְתִּי
 5 - 'הִנָּבֵא עַל-רוּעֵי יִשְׂרָאֵל' עַד 'וְהִצַּלְתִּים מִיַּד
 6 הָעוֹבְדִים בָּהֶם' בִּיחְזָקָא⁵³.

(43) (מג, כא - מד, ו). (44) (ז, כא - ט, כג). ואנו נוהגים לקרוא עד ח, ג ומדלגים עד פרק ט, כב. (45) (שמואל ב, ו, א - ז, ג). (46) (מלכים ב, ד, מב - ה, יט). (47) (שם, ז, ג-כ). (48) (שם, יג, כג). (49) (כב, א-טז). (50) (כ, א-טו). (51) מד, טו עד סוף הפרק. (52) (טז, יט - יז, יד). (53) (לד, א-כו).

בַּמִּדְבָּר סִינִי - 'וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
 'וְאַרְשִׁיתָ לִי בְּאַמּוֹנָה' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה⁵⁴. נִשְׂא - 'וְהָיָה
 אִישׁ אֶחָד מִצִּירְעָה' עַד 'וַיִּגְדַּל הַנְּעַר וַיִּבְרַכְהוּ ה''
 בְּשִׁפְטִים⁵⁵. בְּהַעֲלֶתְךָ - 'יָנִי וְשִׁמְחִי בַת-צִיּוֹן' עַד 'יָדִי
 זָרְבָבֶל יִסְדּוּ הַבַּיִת' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה⁵⁶. שָׁלַח-לְךָ - 'וַיִּשְׁלַח
 יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּנָן' עַד 'וְגַם נִמְגּוּ כָּל-יְהוֹשֻׁבֵי וְגו'
 בִּיהוֹשֻׁעַ⁵⁷. וַיִּקַּח קָרַח - 'וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-הָעַם'
 עַד 'כִּי לֹא יְטוֹשׁ ה' אֶת-עַמּוֹ' בְּשְׂמוּאֵל⁵⁸. זֹאת חֻקַּת
 הַתּוֹרָה - 'וַיִּפְתַּח הַגִּלְעָדִי' עַד 'מִיָּמִים יִמְיָמָה'
 בְּשִׁפְטִים⁵⁹. וַיֵּרָא כָּלֶךְ - 'וְהָיָה שְׂאֵרִית יַעֲקֹב' עַד
 'וַיִּצְגַּע לָכֶת עִם-אַלְהֵיךָ' בְּתַרְי־עֲשָׂרָה⁶⁰. פִּינְחָס - 'וַיַּנִּד
 ה' הַיְתָה אֶל-אַלְהֵיהוּ' עַד 'וַיִּקַּם וַיִּלָּךְ אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהוּ'
 בְּמַלְכִים⁶¹. רֵאשֵׁי הַמַּטּוֹת - 'וַיִּתֵּן מֹשֶׁה לְמֹטֶה בְּנֵי-
 רְאוּבֵן' עַד 'וַיִּחְלְקוּ (מַחֲלָק) אֶת-הָאָרֶץ' בִּיהוֹשֻׁעַ⁶².
 אֵלֶּה מִסְעֵי - 'אֵלֶּה הַנְּחִלּוֹת' עַד 'וַיִּתְּנוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל
 לְלוּיִם' בִּיהוֹשֻׁעַ⁶³.

(54) (הושע ב, א-כב). (55) (יג, ב-כד). (56) (זכריה ב, יד - ט, ד). (57) (ב, א עד סוף הפרק). (58) (שמואל א, יא, יד - יב, כב). (59) (יא, א עד סוף הפרק). (60) (מִיכָה ה, ו - ז, ח). (61) (מלכים א, יח, מו - יט, כא). (62) (יג, טו - יד, ה). (63) (יט, נא - כא, ג).

אֵלֶּה הַדְּבָרִים - 'אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל יִשְׂרָאֵל' עַד
 'וְהִיָּתָם לִי לְעַם' בִּירְמִיָּה⁶⁴. וְאַתְחַנֵּן - 'וְאַתְּפִלֵּל
 אֶל-ה' אַחֲרֵי תַמִּי אֶת-סֵפֶר הַמִּקְנָה' עַד 'שְׂדוֹת כְּפָסָף
 יִקְנֹו' בִּירְמִיָּה⁶⁵. וְהָיָה יַעֲקֹב - 'הֲלֹךְ וְקָרַאתָ בְּאָזְנֵי
 יְרוּשָׁלַיִם' עַד 'וְהִתְבָּרְכוּ בּו (כָּל) גּוֹיִם וּבּו יְתִהַלְלוּ'
 בִּירְמִיָּה⁶⁶. רֵאָה אֲנִכִּי - 'הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם ה'
 וְהִקְמַתִּי' עַד 'אִם-יִסְתַּר אִישׁ בַּמַּסְתָּרִים' בִּירְמִיָּה⁶⁷.
 שִׁפְטִים - 'וְהָיָה כַּאֲשֶׁר זָקֵן שְׂמוּאֵל' עַד 'וַיֹּאמֶר
 שְׂמוּאֵל אֶל-אַנְשֵׁי יִשְׂרָאֵל לְכוּ' בְּשְׂמוּאֵל⁶⁸. כִּי-תִצְא
 - 'וַיֹּאסְפוּ פִלְשֵׁתִים אֶת-מַחְנֵיהֶם' עַד 'וְהָיָה יְהוֹיָכָן
 עַמְּךָ' בְּשְׂמוּאֵל⁶⁹. וְהָיָה כִּי-תִבּוֹא - 'אָז יִבְנֶה יְהוֹשֻׁעַ
 מִזְבֵּחַ' עַד 'וְלֹא הָיָה כִּי־יִבְנֶה הַיְתָה' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷⁰. אַתָּם
 נִצְבִּים - 'וַיִּיאָסֶף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שֹׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל' עַד
 'כְּרַמִּים וַיְתִים אֲשֶׁר לֹא נִטְעָתֶם' בִּיהוֹשֻׁעַ⁷¹. הַאֲזִינוּ

1 בְּתַרְי־עֲשָׂרָה²⁸. וְהָיָה מִקְּץ - 'וַיִּיקֶץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה
 2 חֲלוֹם' עַד 'וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ' בְּמַלְכִים²⁹.
 3 וַיִּגַּשׁ אֵלָיו - 'וְאַתָּה בֶן-אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד' עַד
 4 'וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'' בִּיחְזָקָא³⁰. וַיְהִי יַעֲקֹב -
 5 'וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לְמוֹת' עַד 'וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל-כְּפֹסָא
 6 דָּוִד אָבִיו' בְּמַלְכִים³¹.

(21) (מב, א-טז). (22) (נד, א-נה, ג). (23) (מ, כה-מא, יז). (24) (ד, א-לז). (25) (שם, א-לה). (26) (מלאכי, פרקים: א, ג, ד). (27) (הושע יא, ז - יב, יד). (28) (עמוס ב, ו - ג, ח). (29) (ג, טו - ד, א). (30) (לז, ט-כח). (31) (ב, א-יב).

וְאֵלֶּה שְׂמוֹת - 'בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת-יְרוּשָׁלַיִם' עַד
 'וַיִּצְא לְךָ שֵׁם' בִּיחְזָקָא³². וְאַרְא - 'וְלֹא-יְהִיָּה עוֹד
 לְבַיַּת יִשְׂרָאֵל' עַד 'בַּיּוֹם הַהוּא אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְבַיַּת
 יִשְׂרָאֵל' בִּיחְזָקָא³³. בֹּא אֶל-פְּרָעָה - 'מִשָּׂא מִצְרַיִם'
 עַד 'אֲשֶׁר בְּרָכוּ ה' צְבָאוֹת' בִּישְׁעֶיהָ³⁴. וְהָיָה בְּשִׁלַּח
 - 'שִׁירַת דְּבוּרָה מִן וַיִּכְנַע אֱלֹהִים' עַד 'וַתִּשְׁקֹט
 הָאָרֶץ אַרְבַּעַיִם שָׁנָה' בְּשִׁפְטִים³⁵. וַיִּשְׁמַע יְתֵרו -
 'בַּשְּׁנַת-מוֹת הַמֶּלֶךְ עֲזִיָּהוּ' עַד 'לְמַרְבֵּה הַמִּשְׁרָה'
 בִּישְׁעֶיהָ³⁶. וְאֵלֶּה הַמַּשְׁפָּטִים - 'הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה
 אֶל-יְרִמְיָהוּ' עַד 'לֹא יִפְרַת אִישׁ לִיּוֹנָדָב בֶּן-רָכָב'
 בִּירְמִיָּה³⁷. וַיִּקְחוּ לִי - 'וְהָיָה נֶתָן חֶכְמָה לְשְׁלֹמֹה' עַד
 'וַיִּשְׁכַּנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל' בְּמַלְכִים³⁸. וְאַתָּה תִּצְוֶה
 - 'הַגִּד' אֶת-(בְּנֵי) [בַּיַּת]- 'יִשְׂרָאֵל אֶת-הַבַּיִת' עַד
 'וְרַצִּיתִי אֶתְכֶם' בִּיחְזָקָא³⁹. כִּי תִשָּׂא - 'וַיְדַבֵּר ה'
 הִנֵּה אֶל-אַלְהֵיהוּ' עַד 'וַיִּרְכַּב אַחָב וַיִּלָּךְ' בְּמַלְכִים⁴⁰.
 וַיִּקְהַל - 'וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיִּקַּח אֶת-חִירָם
 מִצֹּר' עַד 'וַתִּתֵּן מְלָאכְתָּ' בְּמַלְכִים⁴¹. (ו) אֵלֶּה פְּקוּדֵי
 - 'וַיַּעַשׂ חִירָם' עַד 'וַיִּהְיוּ לְדֹלְתוֹת הַבַּיִת'
 (בְּמַלְכִים⁴²).

(32) (טז, א-יד). (33) (כח, כה - כט, כא). (34) כל פרק יט. (35) (ד, כג - ה, א-לא). (36) (ו, א-ז - ט, ו) ואנו קוראים מתחלת פרק ו עד פ"ז פסוק ו ומדלגים לפרק ט פסוק י, ואולי גם רבנו נתנון לכה). (37) כל פרק לה. (38) (ה, כו - ו, א-יג). (39) (מג, י-כז). (40) (יח, א-מה). (41) (ז, יג-כב). (42) (שם, מ-נ).

וַיִּקְרָא - 'עַם-זוֹ יִצְרָתִי לִי' עַד 'כֹּה אָמַר ה' מֶלֶךְ
 יִשְׂרָאֵל' בִּישְׁעֶיהָ⁴³. צו אֶת-אַהֲרֹן - 'עֲלוֹתֵיכֶם סִפּוּ
 עַל-זִבְחֵיכֶם' עַד 'בְּאֵלֶּה חִפְצֵי נְאֻם ה''
 בִּירְמִיָּהוּ⁴⁴. וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׂמִינִי - 'וַיִּסַּף עוֹד דָּוִד
 אֶת-כָּל-בְּחֹר בִּישְׂרָאֵל' עַד 'כָּל אֲשֶׁר בְּלִבְבְּךָ
 (בְּמַלְכִים) בְּשְׂמוּאֵל⁴⁵. אֲשֶׁה כִּי תִזְרִיעַ - 'וְאִישׁ בָּא
 מִבְּעַל שְׁלִישָׁה' עַד 'וַיִּלָּךְ מֵאֲתוֹ כְּבַרַת אֶרֶץ'
 בְּמַלְכִים⁴⁶. זֹאת תְּהִיָּה - 'וְאַרְבַּעַת אֲנָשִׁים'⁴⁷ וּמְדַלָּג
 עַד 'וְלֹא הִשְׁלִיכֶם מֵעַל פְּנֵי' בְּמַלְכִים⁴⁸. אַחֲרֵי מוֹת
 - 'הַתִּשְׁפָּט הַתִּשְׁפָּט' עַד 'וַנְּחַלֵּת בְּךָ לְעֵינַי (ה) גּוֹיִם'
 בִּיחְזָקָא⁴⁹. קְדָשִׁים תְּהִיוּ - 'בָּאוּ אֲנָשִׁים מִזְּקֵנֵי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 (ב) שְׁלֹא לַעֲשׂוֹת בּוֹ מְלָאכָה. (ג) שְׁלֹא לַעֲנֹשׁ בַּשַּׁבָּת.
2 (ד) שְׁלֹא לַצָּאת חוּץ לְגָבֹל בַּשַּׁבָּת. (ה) לְקַדֵּשׁ אֶת
3 יוֹם הַשַּׁבָּת בְּזִכְרֶיהָ.
וּבְאֹר מְצוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ.

פָּרָק רֵאשׁוֹן

1 כלל בו רבינו דברים כוללים כל המלאכות, כדבר שאין
מתכוון ומלאכה שאינה צריכה לגופה, ודיני התחלפות
הכוונות או שלא נשלמו, ואם נשתתפו שניים בעשיית
מלאכה, ודיני המקלקלין והעושיין מקצת מלאכה בודון
ומקצתה בשוגג.

- 4 א. שְׁבִיתָהּ בַּשְּׂבִיעִי מִמְּלָאכָה - מְצוֹת עֲשֵׂה. 4
5 שְׁנֵאמַר: וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי תִשְׁבֹּת. 2 וְכָל הָעוֹשֶׂה בּוֹ
6 מְלָאכָה - בְּטֹל מְצוֹת עֲשֵׂה, 3 וְעֵבֶר עַל לֹא תַעֲשֶׂה.
7 שְׁנֵאמַר: לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלָאכָה. וּמָהוּ חֵיב עַל
8 עֲשִׂיתָ 4 מְלָאכָה? אִם עֲשֵׂה בְּרִצּוֹנוֹ 5 בְּזוּרוֹ 6 - חֵיב
9 פָּרַת. 7 וְאִם הָיוּ שָׁם עֲדִים וְהִתְרַאָּה 8 - נִסְקָל 9. וְאִם
10 עֲשֵׂה בְּשִׁגְגָה 10 - חֵיב קָרְבַּן חֲטָאת קְבוּעָה 11.

2) בחר רבינו במקרא זה, אף שנכפל הציווי כמה פעמים
בתורה, כי דרכו לבחור את הדרשה הפשוטה והמתקבלת
לענין (ראה לחם-משנה הל' שביתת עשור פ"א ה"ו).
3) כתב הרשב"א (יבמות ו' א') בשם רבו, כי מצות-עשה
של "תשבות" היא דוקא במלאכה גמורה שעליה עובר על
ל"ת של "לא תעשה כל מלאכה", אבל באיסורי שבת
שאינם נכללים בל"ת, אין 'עשה' זו. אבל לא כן דעת
הרמב"ן בפירושו על התורה (ויקרא כג, כד): "שנצטוונו מן
התורה להיות לנו מנוחה אפילו מן הדברים שאינם מלאכה,
לא שיטרח כל היום למדוד התבואות ולשקול הפירות
והמתנות, ולמלא החבית יין ולפנות הכלים והאבנים מבית
לבית וממקום למקום... ויהיה השוק מלא לכל מקח וממכר
ותהיה החנות פתוחה והחנוני מקיף והשולחנים על שלחנם
והזהובים לפניהם ויהיו הפועלים משכימים למלאכתם
ומשכירין עצמם כחול לדברים אלו וכיוצא בהם שבכל זה
אין משום מלאכה, לכך אמרה התורה - שבתון, שיהיה יום
שביתה ומנוחה, לא יום טורח מלאכה". וראה להלן פכ"א
ה"א. 4) פרט לדברים האסורים בשבת, ואין הוא עושה
מלאכה, כגון: דיבור (פרק כד) או שביתת עבדים והבהמות
(פרק כ). 5) פרט לאנוס. 6) פרט לשוגג. 7) מבואר
בהל' תשובה פרק ח, א. 8) ששני עדים התרו בו: "אומרין
לו פרוש או אל תעשה, שזו עבירה היא, וחייב אתה עליה
מיתת בית-דין, והעובר השיב: על מנת כן אני עושה" (הל'
סנהדרין פ"ב, ה"ב). 9) ראה שם פט"ו. 10) שלא ידע
שהיום שבת, או שלא ידע שמלאכה זו אסורה בשבת, או
שלא ידע שבשבת חייבים על עבירת מלאכה זו כרת (הל'
שגגות פ"ז). 11) בניגוד לקרבן עולה ויורד, שחלוק קרבן
עשיר משל עני, אבל כאן קרבנו קבוע, ומבואר בהל' שגגות
פ"א, ה"ד.

- ב. כָּל מְקוֹם שְׁנֵאמַר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת שֶׁהָעוֹשֶׂה דָּכַר 11

- 1 - וְלִקְהָתִי אֲנִי מִצְמַרְתְּ הָאָרֶז' עַד וְהָשִׁיבוּ וְחָיו'
2 בִּיחֻזְקָא 72. וְזֹאת הַבְּרָכָה - 'וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה
3 עֲבַד ה'' וּמְדַלֵּג עַד 'וַיְהִי ה' אֶת-יְהוֹשֻׁעַ' בִּיהוֹשֻׁעַ 73.
64 (ל, ד-כב). 65 (לב, טז עד סוף הפרק). 66 (ב, א
- ד, ב). 67 (כג, ה-כד). 68 (ח, א, עד סוף הפרק).
69 (יז, א-לז). 70 (ח, ל - י, יד). 71 (כד, א-יג).
72 (יז, כב - יח, לב). 73 (א, א עד סוף הפרק ומדלק
לפרק ו, כז).

כָּל שַׁבָּת שְׁקוּרִין בְּהָ שְׁתֵּי פְרָשִׁיּוֹת 74 מִפְּטִירֵין בְּהָ
מַעֲנִין פְּרָשָׁה אַחְרוֹנָה. וְזוֹ הַמְנַהֵג בְּרֵב הַמְקוּמוֹת.
וְכֵן נִהְגוּ רַב הָעַם לְהִיּוֹת מִפְּטִירֵין בְּנִחְמוֹת יִשְׁעֵיהוּ
מֵאַחַר תְּשֻׁעָה בְּאֵב עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. בַּשַּׁבָּת שְׁאַחַר
תְּשֻׁעָה בְּאֵב - 'נִחְמוּ נִחְמוּ עִמּוֹ 75' בַּשָּׁנָה - 'וְתֵאמַר
צִיּוֹן 76'. בַּשְּׁלִישִׁית - 'עֲנִיָּה סַעֲרָה 77'. בְּרַבִּיעִית -
'אֲנָכִי אֲנָכִי הוּא מִנְחַמְכֶם 78'. בַּחֲמִישִׁית - 'קוּמִי
אוּרִי 79'. בַּשְּׁשִׁית - 'רְנִי עֲקָרָה 80'. בַּשְּׂבִיעִית - 'שׁוּשׁ
אֲשִׁישׁ בְּהָ 81'.

74) כגון אחרי מות קרושים. 75) (מ, א-יא. וכל מה
שמוקף כאן, הוא מכת התימנים. ובדפו"א מסומנות רק
התחלות ההפטרות. 76) (מט, יד, עד סוף הפרק).
77) (נד, יא - נה, ה). 78) (נא, יב - נב, ב). 79) (נד,
א-ח). 80) (ס, א עד סוף הפרק). נוסחנו כנוסח כת"י
התימנים וכן אנו נוהגים כיום. ובנו"א כתוב: בחמישית:
קומי אורי, בששית: רני עקרה, ואין אנו נוהגין כן.
81) סא, י - סג, ט).

נִגְמַר סֵפֶר שְׁנֵי וּמִנֵּין פְּרָקִיו שֶׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים
הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע - אַרְבָּעָה פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלָּה
וּבִרְפַת כְּהֵנִים - חֲמֵשֶׁה-עֶשְׂרֵי פְּרָקִים. הַלְכוֹת תְּפִלִּין
וּמְזוּזָה וּסְפַר תּוֹרָה - עֶשְׂרֵה פְּרָקִים. הַלְכוֹת צִיצִית -
שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים. הַלְכוֹת בְּרָכוֹת - אַחַד-עֶשְׂרֵי פְּרָקִים.
הַלְכוֹת מִלֵּלָה - שְׁלֹשָׁה פְּרָקִים.

נִחְלָתִי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם, כִּי שָׁשׂוֹן לְפִי הִמָּה

סֵפֶר שְׁלִישִׁי וְהוּא סֵפֶר זְמַנִּים

הַלְכוֹתָיו עֲשֶׂר. וְזֶה סְדוּרָן: א. הַלְכוֹת שַׁבָּת. ב.
הַלְכוֹת עֲרוּבֵין. ג. הַלְכוֹת שְׁבִיתַת עֲשׂוֹר. ד. הַלְכוֹת
שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב. ה. הַלְכוֹת חֲמִץ וּמִצָּה. ו. הַלְכוֹת
שׁוֹפָר וְסִפָּה וְלוּלָב. ז. הַלְכוֹת שְׁקָלִים. ח. הַלְכוֹת
קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ. ט. הַלְכוֹת תַּעֲנִית. י. הַלְכוֹת מְגִלָּה
וְחִנּוּכָה.

הַלְכוֹת שַׁבָּת

יֵשׁ בְּכֻלָּן חֲמֵשׁ מְצוֹת. שְׁתֵּי מְצוֹת עֲשֵׂה, וְשְׁלֹשׁ
מְצוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה, וְזֶהוּ פְרָטָן: א) לְשַׁבָּת בַּשְּׂבִיעִי.

1 לְהַשִּׁיר הַשְּׁעָרִים²⁵. לְפִיכָּה אִם נָשָׂר - אֵינּוּ חוֹשֵׁשׁ. וְכֵן
2 פְּרָצָה דְחוּקָה, מִתֵּר לְהַפְנֹס בָּהּ בְּשֶׁבֶת אֶף-עַל-פִּי
3 שְׁמִשִּׁיר צְרוּרוֹת. וְכֵן כָּל דְּבַר שְׂאִין מִתְּפוּן, כְּגוֹן זֶה,
4 הָרִי זֶה מִתֵּר.

17 בלשון התלמוד: דבר שאינו מתכוין. (18) מחלוקת בין רבי יהודה ורבי שמעון (שבת מא: כתובות ח: ועוד) והלכה כרבי שמעון שמותר. (19) בין גדולים בין קטנים, אפילו במקום בלתי מרוצף, שדרך אגב נעשה חריץ בקרקע; בנוסח כת"י התימנים, כתוב "כסא ומגדל" (מין תיבה גבוהה שישימו בה דברים לשמירה). (20) ומותר גם לרובץ הבית, דהיינו להזות מים על קרקע הבית שלא יעלה אבק (או"ח סי' שלז). (21) שהוא אב מלאכה, ראה להלן פרק ז. (22) בין לחים ובין לבשים, ואפילו הולך יחף. (23) התולש הוא תולדה של מלאכת קוצר. (24) ראה להלן פרק ח. (25) תולדה דגוזז, ראה פ"ט.

1. אָבַל עֲשֵׂה מַעֲשֶׂה, וְנַעֲשִׂית בְּגִלּוֹ מְלָאכָה שְׁוֹדָאֵי
2 תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבִיל אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין נִתְּפוּן
3 לְהַ²⁶, חֵיב²⁷; שֶׁהִדְבָּר יְדוּעַ, שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂאִין תַּעֲשֶׂה
4 אוֹתָהּ מְלָאכָה. כִּיצַד? הָרִי שְׂצָרִיף לְרֹאשׁ עוֹף לְצַחֵק
5 בּוֹ הַקָּטָן, וְחִתָּף רֹאשׁוֹ בְּשֶׁבֶת - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין סוֹף
6 מְגַמְתּוֹ לְהַרְיֵגת הָעוֹף בְּלֶבֶד, חֵיב; שֶׁהִדְבָּר יְדוּעַ,
7 שְׂאִי אֶפְשָׁר שִׁחִתָּף רֹאשׁ הַחַי וְיַחֲיָהּ, אֶלָּא הַמּוֹת כָּא
8 בְּשִׁבִיל²⁸. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

26 אע"פ שלא נתכוין לה, אך היא תוצאה מוכרחת מעבודתו. (27) "אבוי ורבא דאמרו תרווייהו, מודה רבי שמעון בפסיק רישיה ולא ימות - דחייב" (כתובות ו:). (28) דעת רבינו נתן מרומי, בעל 'הערוך' שאם לא היה נהנה מאותו מלאכה שנעשית בשביל אותו המעשה, והוא נקרא בלשון הפוסקים "פסיק רישיה דלא ניהא ליה" מותר, ובאו"ח סי' שב לא הוכרע הדבר להלכה.

ז. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשֶׁבֶת, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ
2 צְרִיף לְגוֹפָה שֶׁל מְלָאכָה - חֵיב עָלֶיהָ²⁹. כִּיצַד? הָרִי
3 שֶׁכָּפָה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא צְרִיף לְשִׁמּוֹן אוֹ לְפִתְיָלָה,
4 כְּדִי שְׂאִין יֵאבֵד אוֹ כְּדִי שְׂאִין יִשְׂרָף, אוֹ כְּדִי שְׂאִין
5 יִבְקַע חֲרָשׁ שֶׁל גֵּר - מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּבֵי מְלָאכָה, וְהָרִי
6 נִתְּפוּן לְכַבּוֹת, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ צְרִיף לְגוֹף הַכֹּבֵי,
7 וְלֹא כִּפָּה אֶלָּא מִפְּנֵי הַשִּׁמּוֹן אוֹ מִפְּנֵי הַחֲרָשׁ³⁰ אוֹ
8 מִפְּנֵי הַפִּתְיָלָה, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן הַמַּעֲבִיר אֶת הַקּוֹץ
9 אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשׁוֹת הַרְבִּים, אוֹ הַמְּכַפֵּה אֶת הַגַּחְלָת, כְּדִי
10 שְׂאִין יִשְׂרָף אוֹ לְגוֹף הַכֹּבֵי אוֹ לְגוֹף הַתַּעֲבָרָה, אֶלָּא
11 לְהַרְחִיק הַזֵּקָה, הָרִי זֶה חֵיב. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

29 מחלוקת רבי יהודה ורבי שמעון (שבת עג:): ופסק רבינו כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. אבל חולקים (רוב הראשונים) על זה, רבינו חננאל, הראב"ד, - ברי"ף אין הכרע - הרשב"א וה'שולחן ערוך' או"ח סי' רעח, וסוברים כרבי שמעון שפטור - אבל אסור מדרבנן.

1 זֶה חֵיב - הָרִי זֶה חֵיב פְּרֵת. וְאִם הָיָה שָׁם עֲדִים
2 וְהִתְרָאָה - חֵיב סְקִילָה. וְאִם הָיָה שׁוּגָג - חֵיב
3 חֲטָאת¹².

12 כריתות ב. סנהדרין נג. (ובשבת ו: אמר רב, מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר, אבות מלאכות - ארבעים חסר. אך אינו חייב על אחת מהן (לפי ה'תוספות' הכוונה לסקילה) ואין אנו יודעים על איזה מהם אינו חייב, רק הוצאה והכנסה ברור לנו שאינה בגדר הספק, לפי זה לא יתכן דינו של רבינו שיהא חייב אלא אם עשה שתי מלאכות, ואז חייב על אחת מהן בודאי - הגהות הגאון רבי ישעיהו פיק.

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שֶׁהָעוֹשֶׂה דְּבַר זֶה פְּטוּר - הָרִי זֶה
4 פְּטוּר מִן הַפְּרֵת וּמִן הַסְּקִילָה וּמִן הַקְּרָבָן; אֲבָל אֲסוּר
5 לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ דְּבַר בְּשֶׁבֶת¹³. וְאֲסוּרוֹ מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁴,
6 וְהוּא הַרְחִיקָה מִן הַמְּלָאכָה. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתוֹ בְּזָדוֹן, מִפְּנֵי
7 אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת¹⁵. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵין עוֹשִׂין
8 כֶּף וְכֶף" אוֹ "אֲסוּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף בְּשֶׁבֶת" - הָעוֹשֶׂה
9 אוֹתוֹ דְּבַר בְּזָדוֹן, מִפְּנֵי אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת.

13 שבת ג, ע"א. ודף קז, ע"א. (14) מדברי חכמים. החכמים הראשונים נקראו סופרים, כמו: עזרא הכהן הסופר, סופר דברי מצות ה' וחוקיו על ישראל (עזרא ז), ומשפחות סופרים יושבי יעבץ (דברי הימים"א, ב) ובירושלמי (שקלים פ"ה ה"א) מפרש: "למה נקראו סופרים? - אלא שעשו את התורה ספורות ספורות". ובבבלי' (קידושין ל:): "לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה". (15) מלקות מדרבנן. בית-דין מכין אותו מכת מרדות כפי מה שיראו (ראה הל' עדות פ"ח, ה"ו) והגאונים פירשו מכת מרדות - מכת מוסר, להחזירו למוטב (תשובות הגאונים, סלוניקי סי' טו); לדעת רש"י (יבמות פג) היא י"ג מכות, שליש של תורה. והרשב"א בתשובה כתב שהיא ל"ט, שכל שתיקנו רבנן, כעין דאורייתא תיקנו.

ד. וְכָל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "מִתֵּר לַעֲשׂוֹת כֶּף וְכֶף" - הָרִי
11 זֶה מִתֵּר לְכַתְחָלָה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "אֵינוּ חֵיב
12 כְּלוּם" אוֹ "פְּטוּר מִכְּלוּם" - אֵין מִפְּנֵי אוֹתוֹ כְּלָל¹⁶.

16 יש צד איסור בעשייתו, אבל אין מכין אותו (כסף-משנה). ראה מועד קטן יב.

ה. דְּבָרִים הַמְּתָרִים לַעֲשׂוֹתָן בְּשֶׁבֶת, וּבְשַׁעַת עֲשִׂיתָן
14 אֶפְשָׁר שֶׁתַּעֲשֶׂה בְּגִלְלוֹן מְלָאכָה וְאֶפְשָׁר שְׂאִין תַּעֲשֶׂה
15 - אִם לֹא נִתְּפוּן לְאוֹתָהּ מְלָאכָה¹⁷, הָרִי זֶה מִתֵּר¹⁸.
16 כִּיצַד? גוֹרֵר אֶדָם מִטָּה וְכַסָּה וְסַפְסָל¹⁹ וְכִיּוּצָא בְּהֵן²⁰
17 בְּשֶׁבֶת, וּבְלֶבֶד שְׂאִין יִתְּפוּן לְחַפְרָה²¹ חֲרִיץ בְּקַרְקַע
18 בְּשַׁעַת גְּרִירָתָהּ. וְלִפְיָכָה אִם חִפְרוּ הַקְּרָקַע - אֵינוּ
19 חוֹשֵׁשׁ בְּכֶף, לְפִי שְׂאִין נִתְּפוּן. וְכֵן מִהַלָּךְ אֶדָם עַל
20 גְּבִי עֲשִׁבִים²² בְּשֶׁבֶת, וּבְלֶבֶד שְׂאִין יִתְּפוּן לְעַקְרָהּ²³
21 אוֹתָהּ. לְפִיכָּה אִם נֶעְקְרוּ - אֵינוּ חוֹשֵׁשׁ. וְרוֹחֵץ יָדָיו
22 בְּעַפְרֵי הַפְּרוֹת וְכִיּוּצָא בּוֹ²⁴, וּבְלֶבֶד שְׂאִין יִתְּפוּן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

30) מנורה של חרס, שהנר דולק בתוכה (שבת כט).
 31) אולם לפי ההלכה שמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור - ראה אות כח - בזה מותר לכתחילה, כדי שלא יזוקו בהם רבים (או"ח סי' שלד).

יא. אבל⁴⁰ אם נתפונן להדליק ראשונה ולכבות שניה
 25 אחריה, ונהפף הדבר וכבה ראשונה ואחר כך
 26 הדליק שניה אחריה - פטור. כפה זו והדליק זו
 27 בנשימה אחת - חיב; שאף-על-פי שלא הקדים
 28 ההדלקה, הרי זה לא אחר אותה, אלא שתייהן
 29 כאחת, ולפיכך חיב. וכן כל פיוצא בזה. וכל
 30 העושה מלאכה במתעסק ולא נתפונן לה⁴¹ - פטור.
 31

40) בנוסח אחר: "אבל אם היה נר אחד דולק ונר אחד כבה, ונתכוון להדליק ראשונה" (מעשה ורקח'). (41) כריתות כ, ע"א. מהמקרא (ויקרא ד, כג): "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה", נדרש בכריתות יט. פרט למתעסק, דהיינו בין שהתכוון לאותה פעולת האיסור בגוף אחר, או שהתכוון לפעולת איסור אחר אפילו באותו הגוף, או שלא התכוון לפעולת איסור כלל, בכלום נקרא מתעסק, וכשעשה פטור מקרבן.

יב. כל המתפונן לעשות מלאכה, ונעשית ביותר על
 32 פונתו - חיב; בפחות מפונתו - פטור. כיצד? הרי
 33 שנתפונן להוציא משא לאחרי⁴², ובא לו לפניו -
 34 חיב; שהרי נתפונן לשמירה פחותה, ונעשית שמירה
 35 מעלה. אבל אם נתפונן להוציא לפניו, ובא לו לאחרי
 36 - פטור; שהרי נתפונן להוציא בשמירה מעלה,
 37 והוציא בשמירה פחותה. וכן כל פיוצא בזה.
 38

42) מבואר בשבת צב: (במשנה וגמרא שם).

יג. היה חגור בסנר והשליף המשא בין פשרו
 39 וכליקו - בין שבא זה המשא, שדרכו להוציאו
 40 בדרכו הזאת, לפניו, בין שבא לאחרי - חיב, שכן
 41 דרכו להיות חוזר.⁴³
 42

43) ידע מתחילה שיתהפך סביב, ונתקיימה מחשבתו הראשונה.

יד. כל המתפונן לעשות מלאכה בשבת, והתחיל בה
 43 ועשה בשעור⁴⁴ - חיב, אף-על-פי שלא השלים כל
 44 המלאכה שנתפונן להשלימה. כיצד? הרי שנתפונן
 45 לכתב אגרת או שטר בשבת - אין אומרים: לא
 46 יתחייב זה עד שישלים חפצו ויכתב כל השטר או
 47 כל האגרת, אלא משיכתב שתי אותיות⁴⁵ חיב. וכן
 48 אם נתפונן לארג בגד שלם - משיארג שני חוטין⁴⁵
 49 חיב. ואף-על-פי שפונתו להשלים הבגד, הואיל
 50 ועשה בשעור בכונה - חיב. וכן כל פיוצא בזה.
 51

44) רבינו הביא להלן מפרק ח ואילך, שיעור כל מלאכה שחייבים עליה, ואם עשה פחות מכשיעור, לדעת רש"י בשבת עד. אסור מן התורה כרבי יוחנן שאמר (יומא עד)

ח. כל המתפונן לעשות מלאכה, ונעשה לו מלאכה
 1 אחרת שלא נתפונן לה - פטור עליה³², לפי שלא
 2 נעשית מחשבתו. כיצד? זרק אבן או חץ פתרו או
 3 בכהמה כדי להרגו³³, והלף ועקר אילן בהליכתו³⁴
 4 ולא הרג - הרי זה פטור. הרי זה קל וחמר, אם
 5 נתפונן לאסור קל ונעשה אסור חמור, כגון שנתפונן
 6 לזרק בכרמלית³⁵ ועברה האבן לרשות הרבים -
 7 שהוא פטור. וכן כל פיוצא בזה. נתפונן לעשות דבר
 8 המתר ועשה דבר אחר³⁶, כגון שנתפונן לחתוך את
 9 התלוש וחתך את המחבר - אינו חיב פלום. וכן כל
 10 פיוצא בזה.
 11

32) במסכת בבא קמא כז. גבי מלאכת מחשבת אסרה תורה, שיעשה מעשיו כמו שחשב בתחילה לעשות; כתוב במלאכת המשכן (שמות לח) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", ולומדים למלאכת שבת הסמוכה, כמו שבמשכן עשו מלאכות מכוונות לפי המחשבה והציור מקודם, כך אין חייבים בשבת אם נשתנה המעשה מכפי המחשבה שבתחילה. (33) עיין להלן פי"א, א. (34) הוא תולדה דקוצר, להלן פי"ח. (35) איסור הוצאה לתוכה הוא רק מדרבנן, להלן פי"ד (ראה שבת עג). (36) בנוסח אחר: "ונעשית מלאכה (האסורה) כגון" (כת"י תימנים: מער"ק).

ט. נתפונן ללקט תאנים שחרות ולקט לבנות, או
 12 שנתפונן ללקט תאנים ואחר כך ענבים, ונהפף הדבר
 13 ולקט הענבים בפתחלה ואחר כך תאנים - פטור.
 14 אף-על-פי שלקט כל מה שחשב³⁷, הואיל ולא לקט
 15 כפסד שחשב - פטור, שבלא בונה עשה. שלא
 16 אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת³⁸.
 17

37) כריתות יט, ע"א. כרבי יהושע, דאפילו נתכוין לגוף ולמעשה אסור, ועשה מלאכה אחרת האסורה - נקרא מתעסק ופטור (ראה אות לא). (38) בנוסח אחר, נוסף כאן: "והרי הוא כמתעסק, שהרי לא ידע בעת שלקט שעבר על מחשבתו".

י. היו לפניו שתי גרות דולקות או כבויות, נתפונן
 18 לכבות זו וכבה את זו, והדליק זו והדליק את זו -
 19 חיב; שהרי עשה מן המלאכה שחשב לעשותה³⁹.
 20 הא למה הוא דומה? למי שנתפונן ללקט תאנה זו
 21 ולקט תאנה אחרת, או למי שנתפונן להרג את זה
 22 והרג את זה; שהרי נעשית מלאכה שחשב
 23 לעשותה.
 24

39) כריתות כ, ע"א. דעת רבינו היא דאם נתכוין לגוף ולמעשה אחד באופן האסור, ועשה אותו המעשה באופן האסור בגוף אחר - חיב, אבל הראב"ד השיג עליו, וכן דעת

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום שישי י"ג טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

52) משנה (שבת קח:), והטעם הוא כי בשבת "מלאכת מחשבת" אסרה תורה - ראה אות לד - וכיון שכוונתו ומחשבתו על מנת לתקן, חייב אף על הקלקול.

1. **י"ג. פל העושה מלאכה בשבת מקצתה בשוגג**
2. **ומקצתה בזדון - בין שהזיד ולבסוף שגג, בין**
3. **ששגג ולבסוף הזיד - פטור⁵³, עד שיעשה שעור**
4. **המלאכה בלה מתחלה ועד סוף בזדון, ואחר כך**
5. **יהיה חיב פרת; ואם יהיה בעדים והתראה - חיב**
6. **סקילה. או⁵⁴ שיעשה שעור מלאכה בלה בשגגה**
7. **מתחלה ועד סוף, ואחר כך יהיה חיב תשאת**
8. **קבועה.**

53) מקרבן (ראה בשבת קב.). 54) ביאור הלכה זו בתחילת הפרק. וראה מה שכתב רבינו בהל' שגגות פ"ב.

פרק שני

1) כלל בו מה שנדחת שבת מפניו, כפיקוח נפש והחולים, ודיני החיה, והמלחמות וכיוצא באלו הדברים, ומי שאינו יודע מתי הוא שבת, שגם זה הכרח הוא שידחה, כמבואר שם.

9. **א. דחיה היא שבת אצל ספנת נפשות² פשאר כל**
10. **המצות³. לפיכך חולה ישיב ספנה, עושין לו כל**
11. **צרכיו בשבת⁴ על פי רופא אמין⁵ של אותו מקום.**
12. **ספק שהוא צריך לחלל עליו את השבת ספק שאינו**
13. **צריך, וכן אם אמר רופא לחלל עליו את השבת**
14. **ורופא אחר אומר אינו צריך - מחללין עליו את**
15. **השבת; שספק נפשות דוחה את השבת.**

2) יומא פה, ע"ב. מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת? שנאמר (ויקרא יח, ה) ושמרתם את חוקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ולא שימות בהם: רבי שמעון בן מנסיא דורש מהכתוב (שמות לא, טז) ושמר בני ישראל את השבת לעשות את השבת, אמרה תורה "חלל עליו שבת אחת כרי שישמור שבתות הרבה". אולם פיקוח נפש דוחה שבת, גם אפילו אם ברור לנו שלא יקום מחליו זה, ולא יזכה לשמור עוד שבתות, והצלתו היא רק לחיי שעה, "שמא יעשה תשובה באותה שעה ויתקן מה שחטא בחייו" (המאירי). 3) כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ה, ה"א. 4) מלשון רבינו שכתב "דחוייה", ולא כתב הותרה, נראה לכאורה כי אם אפשר לעשות בלא חילול שבת, מחוייבים לעשות בהיתר, כי זה הוא ההבדל בין דחוייה והותרה (ראה יומא ו:), אבל במקום שיש לחשוש שיע"ז יהיה איחור בריפוי - מחללין את השבת. 5) בנוסח אחר: "רופא נאמן" (מעשה רוקח:); ולאו דוקא מומחה או רופא, אלא אפילו סתם בני אדם חשובים מומחים במקצת, ומחללין על ידיהם (או"ח סי' שכח).

16. **ב. אומדוהו⁶ ביום השבת שהוא צריך לך⁷ וכן**
17. **לשמנה ימים - אין אומרים: נמתין עד הערב פדי**
18. **שלא לחלל עליו שתי שבתות, אלא מתחילין מהיום**
19. **שהוא שבת. ומחללין עליו אפלו מאה שבתות. כל**

חצי שיעור אסור מן התורה ואין בו עונש. וראה בחכם צבי סי' פו. 45) שיעור שהיבים עליו במלאכה זו, ראה להלן פ"ו ופי"א (שבת קג.).

1. **טו. פל מלאכה שהיחיד יכול לעשות אותה לבדו,**
2. **ועשו אותה שנים בשתפות - בין שעשה זה מקצתה**
3. **וזה מקצתה⁴⁶, כגון שעקר זה החפץ מרשות זו,**
4. **והניחו השני ברשות אחרת⁴⁷, בין שעשו אותה**
5. **שניהם באחד מתחלה ועד סוף, כגון שאחזו שניהם**
6. **בקלמס וכתבו או אחזו כפר והוציאוהו מרשות**
7. **לרשות⁴⁸ - הרי אלו פטורין.**

46) שבת ב. וג. נלמד כברייתא ממקרא (ויקרא ד, כז): "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשותה אחת ממצוות ה' אשר לא תעשינה ואשם", העושה את כולה ולא העושה את מקצתה - יחיד ועשה אותה - חייב, שנים ועשו אותה - פטורין. 47) להלן פי"ג מבואר כי אין חייב על הוצאה אלא אם עוקר חפץ מרשות זו ומניח ברשות השניה. 48) ראה להלן פי"ג על אלו רשויות חייב בשבת.

8. **טז. ואם אין אחד מהן יכול לעשותה לבדו עד**
9. **שיצטרפו, כגון שנים שאחזו קורה והוציאוהו**
10. **לרשות הרבים - הואיל ואין פח באחד מהן**
11. **לעשותה לבדו, ועשו אותה בשתפות מתחלה ועד**
12. **סוף, שניהן חייבין, ושעור אחד לשניהן⁴⁹. הנה פח**
13. **באחד להוציא קורה זו לבדו, והשני אינו יכול**
14. **להוציאה לבדו, ונשתתפו שניהם והוציאוה - זה**
15. **הראשון שכול חיב, והשני מסייע הוא, ומסייע אינו**
16. **חיב בלום. וכן כל פיוצא בזה.**

49) דין זה שנוי במחלוקת (שבת צג: ג) בין רבי יהודה, רבי מאיר ורבי שמעון, ופסק רבינו כיחיד נגד רבים.

17. **יז. פל המקלקלין פטורין⁵⁰. ביצד? הרי שחבל**
18. **בחרבו או בכהמה דרף השתתה, וכן אם קרע בגדים**
19. **או שרפן או שבר פלים דרף השתתה - הרי זה**
20. **פטור. חפר גמא ואינו צריך אלא לעפרה⁵¹ - הרי**
21. **זה מקלקל ופטור. אף-על-פי שעשה מלאכה,**
22. **הואיל וכונתו לקלקל - פטור.**

50) רבינו פסק כרבי יהודה (שבת קה:). ודע דלפי מה שאמרנו בתחילת הפרק דכל מקום שכתוב פטור, היינו פטור מעונש ואסור לעשות כן מדרבנן, הוא-הדין במקלקל אסור מדרבנן (ה"רן ורוב הראשונים). 51) אע"פ שנפסקה למעלה ההלכה כי מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה, בכל זאת כאן פטור משום שמקלקל הוא.

23. **יח. פל המקלקל על מנת לתקן - חיב. ביצד? הרי**
24. **שפתר פדי לבנות במקומו, או שמתק פדי לכתב**
25. **במקום שמתק, או שחפר גמא פדי לבנות בתוכה**
26. **סודות, וכל פיוצא בזה - חיב⁵². ושעורן פשעור**
27. **המתקן.**

18 ד. החושש בעיניו - והוא, שיהיה בשתייהם או
19 באחת מהם צירי¹⁶, או שהיו דמעות שותתות¹⁷ מהן
20 מרב הפאב, או שהיה דם שותת מהן, או שהיה בהן
21 קדחת¹⁸ וכיוצא בנחלאים אלו - הרי זה בכלל חולים
22 שיש בהן סכנה¹⁹, ומחללין עליו את השבת, ועושין
23 לו כל צרכי רפואה.

(16 ריר הנוסף מהעין. (17 נחלות. (18 חום. (19 ע"ז כח, ע"ב.

24 ה. וכן אם יש מכה בחלל גופו מן השפה ולפנים
25 - בין בפיו²⁰, בין במעי, בין בכבדו וטחולו, או
26 בשאר מקומות - כל שיש בחללו, הרי זה חולה
27 שיש בו סכנה²¹, ואינו צריך אמד שחליו כבד הוא.
28 לפיכך מחללין עליו את השבת מיד בלא אמירה²².
29 ומכה שהיא בגב היד וגב הרגל - הרי היא פמפה
30 של חלל, ואינה צריכה אמד, ומחללין עליה את
31 השבת. והחם שמסמך²³ את הבשר - פמפה של חלל
32 דמי, ומחללין עליו את השבת²⁴. וכן כל חלי
33 שפרופאים אומרים שזה יש בו סכנה, אף-על-פי
34 שהוא בעור הבשר מבחוץ - מחללין עליו את
35 השבת על פיהם.

(20 עבודה זרה כח, ע"ב. מי חושש בשינו ומצטער מאד עד שחלה כל גופו, מותר להוציאה על ידי נכרי (או"ח סי' שכח ב'משנה ברורה'). (21 היינו שנתקלקל אחד מן האברים הפנימיים מחמת מכה או בועה, אבל מיחושים בלבד אין נקראים מכה (הרשב"א והר"ן בשם רבינו יונה'). (22 ואם יודעים ומכירים באותו חולי שיכול להמתין ברפואתו ואין בו סכנה, אסור לחלל עליו שבת, אף שהוא מכה של חלל (רשב"א). (23 מלשון "סמר מפחדך בשרי" (תהלים קיט, קכ) שהבשר מתכווץ ומתקשה מיוחד או מחוס (בכת"י התימנים: מצמר). וכן כל מכה הבאה מכח ברזל, אפילו אינה בחלל הגוף, מחללין עליה את השבת. (24 יומא פב. פג.

36 ו. הכולע נימא²⁵ של מים - מחמין לו חמין בשבת,
37 ועושין לו כל צרכי רפואה, מפני שהיא סכנת
38 נפשות. וכן מי שנשכו כלב שוטה²⁶ או אהד
39 מזוחלי העפר שממיתין²⁷, אפלו היו ספק ממיתין
40 ספק אין ממיתין - עושין לו כל צרכי רפואה
41 להצילו.

(25 עלוקה דקה שבמים (עבודה זרה יב:). (26 במשנה (יומא פ"ח) כתוב לענין יום כיפור: "מי שנשכו כלב שוטה (מחלת כלבת) - אין מאכילין אותו מחצר הכבד שלו", וביאר רש"י: "אע"פ שנהגו הרופאים ברפואה זו, כיון שאינה רפואה בדוקה וגמורה, אין מתירין לו איסור אכילת בשר טמא. ורבינו בפירוש המשניות, נימק את הדבר באופן אחר: "כי זה אינו מועיל אלא דרך סגולה. ואין עוברין על המצוות אלא בדברים הרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והנסיון הקרוב לאמת, אבל להתרפאות בדברים שהם

1 זמן שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה -
2 מחללין. ומדליקין לו את הנר, ומכבין מלפניו את
3 הנר⁸, ושוחטין לו, ואופין ומבשלין, ומחמין לו
4 חמין, בין להשקותו בין לרחיצת גופו. כללו של
5 דבר: שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחל
6 לכל הדברים שהוא צריך להן.

(6 התכוונו במחלתו ושיערו. (7 כלומר: שגם בשבת זו ובשבת הבאה צריך לחלל עליו (יומא פד: שבת כט: קכח:).

(8 היינו כשאי-אפשר להוציא את החולה למקום אחר או להסתיר ממנו את האור על ידי כפיית כלי עליו, או על ידי הוצאת הנר החוצה, כי מוטב לטלטל מוקצה מלעבור על איסור כיבוי. ראה 'המאירי' שבת כט.

7 ג. פשעושים דברים האלו, אין עושין אותן לא על
8 ידי נכרים⁹ ולא על ידי קטנים ולא על ידי עבדים
9 ולא על ידי נשים¹⁰, כדי שלא תהא שבת קלה
10 בעיניהם; אלא על ידי גדולי ישראל וחכמיהם¹¹.
11 ואסור להתמהמה¹² בחלול שבת לחולה שיש בו
12 סכנה, שנאמר: אשר יעשה אתם האדם וחי בהם -
13 ולא שימות בהם. הא למדת, שאין משפטי התורה
14 נקמה בעולם¹³, אלא רחמים וחסד ושולם בעולם.
15 ואילו האפיקורסים¹⁴ שאומרים שזה חלול שבת
16 ואסור, עליהן הפתוב אומר: גם אני נתתי לכם
17 חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם¹⁵.

(9 שמה יצא מזה קלוקל, אם יראו עכשיו שאין עושין רק על ידי נכרי, יחשבו שיש איסור על ידי ישראל, ולפעמים לא יהיה שם ישראל ויסתכן החולה (ט"ז סי' שכח). (10 כל זה נאמר אם יש שם אנשים, אבל אם אין שם רק נשים, בוודאי אין להן להמתין לאנשים אלא יעשו הן בזריזות. (ריא"ז). (11 כך ביאר רבינו מה שאמרו (יומא פד:): "ואין עושין דברים הללו אלא על ידי גדולי ישראל", היינו חכמי ישראל, אבל התשב"ץ (ח"א סי' נד) מביא ראיה מלשון ה'ירושלמי' (יומא פ"ח ה) שהכוונה על ישראל גדול בשנים, שלא תאמר שאין פיקוח נפש דוחה שבת על ידי מחוייב במצוות, ולפי דבריו אין לחזור דוקא אחרי חכמי ישראל אלא כל הזריז הרי זה משובח, ולשון ה'ירושלמי': "הנשאל, הרי זה מגונה, השואל הרי זה שופך דמים", שהיה לו לחכם העיר ללמד לבני עדתו ולפרסם ברבים שסכנת נפשות דוחה שבת, וזריזים מקדימים למצוה (בנוסח כ"י התימנים, נוסף כאן: "גדולי ישראל וחכמיהם - ואין מורין לנשים לעשות דברים האלו"). (12 מכל-מקום לא יהא אדם מבעית את נפשו מכל פחד שוא ולא יהא בהול מכל עלה נדף, ומקום שברי לו שאין סכנה קרובה - לא יחלל שבת בעבירה (או"ח סי' שכח). (13 "כי לא אחפוץ במות המת נאום ה' אלקים והשיבו וחיו" (יחזקאל יח, לב). (14 הצדוקים והקראים, שלא האמינו בדרשת חכמינו, ולדעתם אין פיקוח נפש דוחה שבת. (15 על ידי שמאסו חוקות, חשבו שלא יוכלו לחיות במשפטים שנתתי להם (מלבי"ם שם).

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום שישי י"ג טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שירודים למטה ומתפרקים הלחיים (רש"י). (40) שם, כט, ע"א: "תנוך שכנגד הלב המעכב את הנשימה ומעלים אותו על-ידי רפואה" (רש"י). (41) שבת קכח, ע"א. עצם שנשברה.

26 יא. היולדת כשכורעת לילד - הרי היא בספנת
27 נפשות ומחללין עליה את השבת⁴². קוראין לה
28 חכמה⁴³ במקום למקום, וחותכים את הטבור,
29 וקושרין אותה⁴⁴. ואם היתה צריכה לגר בשעה שהיא
30 צועקת בחבליה - מוליקין לה את הנר; ואפלו
31 היתה סומא, מפני שדעתה מתישבת עליה בנר
32 ואף-על-פי שאינה רואה. ואם היתה צריכה לשמן
33 וכיוצא בו - מביאין לה. וכל שאפשר לשנות -
34 משנין בשעת הבאה⁴⁵. כגון שתביא לה חביתה כלי
35 תלוי בשערה. ואם אי אפשר - מביאה פדובה.

(42) שבת קכח, ע"ב. (43) מיילדת. (44) כל האמור בתוכחת יחזקאל, עושים לחיה בשבת: "ומולדותיו ביום הולדת אותך לא כרת שרך, ובמים לא רוחצת למשעי" (יחזקאל טז). (45) ואף שבפיקוח נפש מותר לעשות בלא שום שינוי, "כאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה, ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר" (מגיד-משנה).

36 יב. אין מילדין את העובדת פוכבים⁴⁶ ומזלות
37 בשבת, ואפלו בשכר⁴⁷; ואין חוששין לאיבה⁴⁸;
38 ואף-על-פי שאין שם חלול. אבל מילדין את בת גר
39 תושב⁴⁹, מפני שאנו מצוין להחיותו⁵⁰; ואין מחללין
40 עליה את השבת.

(46) עבודה זרה כו, ע"ב. בגלל מעשיהם המכוערים הם מחוץ לכל נימוס ותרבות אנושית, שלא קיבלו עליהם את שבע מצוות בני נח, שהם: א) דינים ומשפטים, ב) ברכת השם, ג) עבודה זרה, ד) שפיכות דמים, ה) גילוי עריות, ו) גזל, ז) אבר מן החי (הל' מלכים פ"א, ה"א). (47) ובימות החול, מותר בשכר משום איבה. (48) לשנאה, שיכולה להשתמט ולומר, שאין מיילדים בשבת רק לשומרת שבת (ע"ז שם). (49) גוי שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה-זרה ולקיים גם שאר המצוות שנצטוו בהן בני נח, אף שלא מל ולא טבל (פי"ד מאיסור"ב ה"ז). (50) אמרה תורה: "גר ותושב וחי עמך" (ויקרא כה, לה).

41 יג. חיה⁵¹, משפיתחיל הדם להיות שותת עד שתלד,
42 ואחר שתלד עד שלשה ימים⁵² - מחללין עליה את
43 השבת, ועושין לה כל צרכיה, בין שאמרה צריכה
44 אני בין שאמרה אני צריכה⁵³. ומשלשה עד שבעה:
45 אם אמרה אני צריכה - אין מחללין עליה את
46 השבת; ואם שתקה, ואין צריך לומר אם אמרה
47 צריכה אני, שמחללין עליה את השבת. ומשבעה
48 ועד שלשים יום - הרי היא כחולה שאין בו
49 ספנה⁵⁴; ואפלו אמרה צריכה אני, אין עושין לה
50 מלאכה אלא על ידי נכרים⁵⁵.

מרפאים בסגולתן אסור כי כוחם חלש, אינו מצד הדעת ונסיגונו רחוק, אבל רפואות בדוקות לכו"ע מותר לו שמשוכן הוא. (27) יומא פד. שבת קכא:

1 ז. חולה שאמדהו רופאים להביא לו גרוגרת²⁸
2 אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו לו עשר גרוגרות
3 בבת אחת - פלג פטורין מכלום²⁹. ואפלו הביאו בזה
4 אחר זה, ואפלו הבריא בראשונה; שהרי פלג
5 ברשות הביאו.

(28) תאנה יבשה. (29) מנחות סד, ע"א. ויש להם שכר טוב מאת ה' (או"ח ס' שכח).

6 ח. חולה³⁰ שהיה צריך לשתי גרוגרות, ולא מצאו
7 אלא שתי גרוגרות בשני עקצין ושלש גרוגרות
8 בעקצין אחד - פותרין העקצין שיש בו שלש אף-על-
9 פי שאין צריכין אלא לשתיים, כדי שלא ירבו
10 בבצירה, אלא יכרתו עקצין אחד, ולא יכרתו שניים.
11 וכן כל פיוצא בזה³¹.

(30) שם. (31) שאלו את הראב"ד: חולה בשבת שצריך לבשר, ומוכן לפניו בשר נבילה, האם עדיף לשחוט בשבילו בשבת ויאכל בשר כשר? והשיב: ישחטו לו ולא יאכילהו נבילות, כי בשחיטה בשבת עובר רק פעם אחת, ובאכילת נבילה עובר על כל כזית וכזית (הרא"ש ביומא). אולם אם צריך בשר לאתרו, יתנו לו מהבא ליד תחלה (או"ח ס' שכח).

12 ז. המבשל לחולה בשבת³², ואכל החולה והותר -
13 אסור לבריא לאכל מן המותר³³, גזרה שמא ירבה
14 בשבילו³⁴. אבל השוחט לחולה בשבת - מתר לבריא
15 לאכל ממנו בשר חי³⁵, שאין בדרך תוספת כדי
16 שנגזר שמא ירבה בשבילו. וכן כל פיוצא בזה.

(32) בבא-קמא עא, ע"א. או תלש לו פירות מן האילן (או"ח ס' שיח). (33) עד מוצאי שבת (חולין טו:). (34) בשביל הבריא. (35) כי לבשלו אסור בשבת, ואין צריך למלחו רק אם רוצה לאכלו על ידי בישול. אבל לאכלו חי, די בהדיחו את הדם שעל פני הבשר מבחוץ (יו"ד ס' טז).

17 י. חולה³⁶ שאין בו ספנה, עושין לו פל צרכיו על
18 ידי נכרי³⁷. כיצד? אומרין לנכרי לעשות לו, והוא
19 עושה. לבשל לו ולאפות ולהביא רפואה מרשות
20 לרשות וכיוצא באלו. וכן כוחל עיניו³⁸ מן הנכרי
21 בשבת, אף-על-פי שאין שם ספנה. ואם היו צריכים
22 לדברים שאין בהן מלאכה, עושין אותן אפלו
23 ישראל. לפיכך מעלין אוננים³⁹ בשבת, ומעלין
24 אנקלי⁴⁰, ומחזירין את השכר⁴¹. וכל פיוצא בזה
25 מתר.

(36) שנפל למשכב שהוא חולי לכל גופו. (37) וכן מותר לחלל עליו את השבת על ידי ישראל באיסור דרבנן (ראה שבת קכט.). (38) ביצה כב, ע"א. שם אבקת רפואה על ריסי העינים. (39) עבודה זרה כח, ע"ב. גירי אוננים פעמים

25 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתְקַן בָּהּ מִדְּרָגָה בְּשַׁעַת עֲקִירָתוֹ.
 26 נִנְעַל דָּלֶת בְּפָנָי תִּינוּק - שׁוֹבֵר הַדָּלֶת וּמוֹצִיאָו,
 27 וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִפְּצֵל אוֹתָהּ כְּמִין עֲצִים שֶׁרְאוּיִן
 28 לְמִלְאָכָה; שְׁמָא יִבְעֵת⁶⁵ הַתִּינוּק וְיָמוּת. נִפְלָה דְלָקָה,
 29 וַיֵּשׁ שָׁם אָדָם שֶׁחֹשֵׁשׁוּן שְׁמָא יִשְׂרָף - מְכַבֵּין אוֹתָהּ
 30 לְהַצִּילוֹ מִן הָאֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא כּוֹבֵשׁ דְּרָף
 31 וּמִתְקַנָּה בְּשַׁעַת כְּפוּי⁶⁹. וְכָל הַקּוֹדֵם לְהַצִּיל - הֲרִי זֶה
 32 מְשַׁבַּח. וְאִינוּ צָרִיף לְטַל רְשׁוּת⁷⁰ מִבֵּית-דִּין בְּכָל דְּבָר
 33 שֵׁיֵשׁ בוֹ סִפְנָה.

(67) עפר שמסביב לשפת הבור. (68) יבהל פתאום.
 (69) יומא פד: (70) לשאול הוראה.

34 יח. מי שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפְּלֵת⁷¹, סִפְק הוּא שָׁם סִפְק
 35 אִינוּ שָׁם⁷² - מִפְּקַחִין⁷³ עָלָיו. מִצְּאוּהוּ חֵי, אֶף-עַל-
 36 פִּי שֶׁנִּתְרוֹצֵץ וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּכְרִיא - מִפְּקַחִין עָלָיו
 37 וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְחַיֵּי אוֹתָהּ שְׁעָה⁷⁴.

(71) קיר הרוס או גל אבנים. (72) אפילו יש כאן כמה
 ספיקות - ספק הוא כאן ספק אינו כאן, ואם תמצא לומר
 שהוא כאן, ספק הוא חי ספק מת (יומא פג:). ב'מעשה
 ורוקח' הנוסח כאן: "ספק הוא חי ספק מת - מפקחין".
 (73) מסירים את המפולת ומפנים את האבנים. (74) ראה
 למעלה בהלכה א, ו'משנה ברורה' סי' שכט.

38 יט. בְּדָקוּ עַד חֲטָמוֹ וְלֹא מִצְּאוּ בוֹ נִשְׁמָה⁷⁵ - מְנַחִיחִין
 39 אוֹתוֹ שָׁם, שֶׁכָּבֵר מֵת. בְּדָקוּ וּמִצְּאוּ עָלָיו חַיִּים מֵתִים -
 40 לֹא יֹאמְרוּ: כִּבְר מֵתוֹ תִּתְחַוֵּינִים, אֲלֵא מִפְּקַחִין עַל
 41 הַפֶּל; שֶׁאֶפְשָׁר בְּמִפְּלֵת שְׁיָמוּת הַעֲלִיּוֹן וַיִּהְיֶה
 42 הַתְּחַוֵּינִי חֵי.

(75) שכתוב "כל אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז),
 כלומר עיקר בחינת החיות היא בבדיקה אם יש רוח חיים
 בחטמו (יומא פח:), אפילו בדקו עד לבו ולא מצאו חיות,
 אין אומרים שמת ודאי, אלא צריך לבדוק עד חטמו (או"ח
 סי' שכט).

43 ב. הֵיחָה חֲצָר שֵׁיֵשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת
 44 וַיִּשְׂרְאֵלִים, אֶפְלוּ יִשְׂרָאֵל אֶחָד וְאֶלֶף עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 45 וּמִזְלוֹת, וְנִפְלָה עָלֵיהֶם מִפְּלֵת - מִפְּקַחִין עַל הַפֶּל
 46 מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁷⁶. פֶּרֶשׁ אֶחָד מֵהֶם לְחֲצָר אַחֲרָת, וְנִפְלָה
 47 עָלָיו⁷⁷ אוֹתָהּ חֲצָר - מִפְּקַחִים עָלָיו⁷⁸; שְׁמָא זֶה
 48 שֶׁפֶרֶשׁ הָיָה יִשְׂרָאֵל, וְהַנְּשָׂאִים עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים
 49 וּמִזְלוֹת.

(76) יומא פד, ע"ב. שכל קבוע כמחצה על מחצה דמי - ראה
 מה שכתב רבינו בפ"ח מהל' מאכלות אסורות הי"א - והוא
 ספק נפשות, וכל ספק דוחה שבת. (77) "נפלה עליו
 (מפולת) אותה חצר" (נוסח 'מעשה רוקח'). (78) כיון
 שרובם נשארו במקומם, לא נעקרה הקביעות שלהם, ועדיין
 שם ספק עליהם, וכשמואל (יומא פד:): שאומר שבאופן זה
 אין הולכים בפיקוח נפש אחר הרוב.

(51) האשה היולדת. (52) שבת קכט, ע"א. (53) לדברים
 שחברותיה אומרות שדבר זה כל היולדות צריכות לכוך, ואין
 כאן רופא או מיילדת לשאלם, אין שומעים ליולדת, שמה
 אינה מרגישה לשעתה מה שהיא צריכה (הרמב"ן).
 (54) מצד הלידה, אולם אם יש לה מחלה אחרת מלבד
 הלידה, אין להשיג על שיעור ימים אלו, אלא עושים לה
 עד שתצא מהסכנה. (55) ראה בהלכה י.

1 יד. עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחֵיהָ⁵⁶ וְאֶפְלוּ בִימֹת הַחֲמָה,
 2 מִפְּנֵי שֶׁהַצְנָה קָשָׁה לְחֵיהָ הַרְבֵּה בְּמִקוּמוֹת הַקָּרִים.
 3 אָבָל אֵין עוֹשִׂין מְדוּרָה לְחוֹלָה לְהַתְחַמֵּם בָּהּ. הַקִּזֵּי
 4 דָם⁵⁷ וְנִצְטָן - עוֹשִׂין לוֹ מְדוּרָה, אֶפְלוּ בַתְּקוּפַת
 5 תַּמּוּז⁵⁸. וּמְרַחֲצִין אֶת הַיּוֹלֵד בְּשַׁבַּת בַּיּוֹם שֶׁנּוֹלַד אַחַר
 6 שְׁחוֹתְכִין אֶת טְבוּרוֹ, אֶפְלוּ בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשַׁבַּת,
 7 וּמוֹלְחִין אוֹתוֹ⁵⁹, וּמְלַפְפִין אוֹתוֹ⁶⁰; מִפְּנֵי שֶׁסִּפְנָה הִיא
 8 לוֹ אִם לֹא יַעֲשׂוּ לוֹ כָּל אֵלוֹ. וְכֵן מְרַחֲצִים אוֹתוֹ
 9 לְפָנֵי הַמַּיְלָה וְלֵאחֲרַי הַמַּיְלָה וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי⁶¹ לְמַיְלָה
 10 בְּחַמִּין שֶׁהוּחַמוּ בְּשַׁבַּת, מִפְּנֵי הַסִּפְנָה.

(56) שבת קכט, ע"א. אם אחזתה צינה, מבעירים לפניה
 מערכת עצים להתחמם. (57) הוציא דם מהעורק לרפואה
 ע"י שריטה באיזמל. (58) שהצינה סכנה היא לו (שם).
 (59) נותנין עליו אבק ההדס וכיוצא מסמים אלו לעדן בשרו
 (פי' המשניות לרבינו, שבת פ"ח). (60) כורכים את הילד
 בחיתולים כדי ליישר איבריו. (61) שבת קלד, ע"ב.
 וכל-שכן יום שני (רמב"ן ורשב"א).

11 טו. הָאֵשָׁה שֵׁיִשְׁבָּה עַל הַמְּשַׁבֵּר⁶² וּמֵתָה - מְכַיֵּאִין
 12 סִפְיָן בְּשַׁבַּת אֶפְלוּ דְרָף רְשׁוּת הַרְבִּים, וְקוֹרְעִין אֶת
 13 כְּרִסָּהּ וּמוֹצִיאִין אֶת הַיּוֹלֵד, שְׁמָא יִמְצֵא חֵי. שֶׁסִּפְק
 14 נְפֻשׁוֹת⁶³ דוֹחָה אֶת הַשַּׁבַּת, וְאֶפְלוּ לָזֶה שְׁאִין חֲזָקָתוֹ
 15 חֵי.

(62) ערכין ז, ע"א. כסא שהיולדת ישבה עליו בשעת הלידה.
 (63) ואין נוהגין כן בזמן הזה אפילו בחול, משום דאין
 בקיאינ במיתת האם בזמן קרוב כל כך שאפשר לולד לחיות,
 ושמה רק נתעלפה, ואם יחתכוה ימיתוה, ובין כך ובין כך
 ימות הולד ('איסור והיתר' לרבינו יונה מגירונדי).

16 טז. מִפְּקַחִין פְּקוּחַ נִפְשָׁה⁶⁴ בְּשַׁבַּת, וְאִין צָרִיף לְטַל
 17 רְשׁוּת מִבֵּית-דִּין. וְהַמְקַדִּים לְהַצִּיל הַנֶּפֶשׁ - הֲרִי זֶה
 18 מְשַׁבַּח. כִּיצַד⁶⁵ רָאָה תִינוּק שֶׁנִּפְלָה לָיִם - פּוֹרֵשׁ
 19 מְצוּדָה וּמַעֲלָהוּ, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא צַד הַדְּגִים עֲמוּ.
 20 שְׁמַע שֶׁטָּבַע תִּינוּק בַּיָּם, וּפֶרֶשׁ מְצוּדָה לְהַעֲלוֹתוֹ,
 21 וְהַעֲלָה דָגִים בְּלֶבֶד - פְּטוּר מִכְּלוּם. נִתְּפֵן לְהַעֲלוֹת
 22 דָּגִים, וְהַעֲלָה דָּגִים וְתִינוּק⁶⁶ - פְּטוּר. אֶפְלוּ לֹא שְׁמַע
 23 שֶׁטָּבַע - הוֹאִיל וְהַעֲלָה תִינוּק עִם הַדָּגִים, פְּטוּר.

(64) עושים פעולה להצלת נפש (יומא פד:). (65) מנחות
 סד. (66) אבל העלה דגים לבד חייב, כיון שנתכוין לצידה,
 ראה להלן פרק י.

24 יז. נִפְלָה תִינוּק לְבוֹר - עוֹקֵר חֲלִיאָה⁶⁷ וּמַעֲלָהוּ,

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קכה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ילכודה, תהא הארץ נוחה ליכבש בפניהם (רש"י).
86) אפילו לא באו עדיין אלא שמענו שרוצים לבוא (אור
זרוע' ורמ"א סי' שכט) אין אומרים נמתין עד למחר, אלא
מיד דוחין את השבת ומתקנים כלי זיין כדי לעמוד של
ולצאת לקראת האויב, שכן כל שהיה ודיחוי בדבר של
מלחמה - סכנה היא ועלול להביא כשלוך. (87) וחייב כל
אדם להתגייס ולהצטרף למגינים על העיר. (88) שמא
יחוסו להוציא במדה מספיקה כלי זיין למלחמה נגד האויב,
ועוד שמא יתגבר האויב וישבו ויתגרה.

34 כד. וכן ספינה המטרפת⁸⁹ בים, או עיר שהקיפה
35 פרקום⁹⁰ או נהר⁹¹ - מצוה לצאת בשבת להצילן בכל
36 דבר שיכול להצילן. ואפילו יחיד הנרדף מפני
37 העובדי פוכבים ומזלות, או מפני נחש או דב שהוא
38 רודף אחריו להרגו - מצוה להצילו. ואפילו בעשית
39 כמה מלאכות בשבת, ואפילו לתקן כלי זין להצילו⁹²
40 - מתוך. וזועקים עליהן ומתחננים בשבת,
41 ומתריעין⁹³ עליהן לעזר אותם. ואין מתחננים ולא
42 זועקין על הדבר בשבת⁹⁴.

89) תענית יט, ע"א. שהגלים זורקים אותה הנה והנה.
90) מצור מסביב לעיר. (91) העולה על גדותיו.
92) אולם אם יש סכנה גם למציל, על זה נאמר: "וחי אחיך
עמך" חייך קודמים לחיי חברך (בבא-מציעא סב.).
93) [בתקיעה. ראה פ"א מתעניות הערה כג בהוספה].
94) שעל ידי חרדת ההתרעה, אפשר שיתרבה הדבר
(תפארת ישראל' תענית פרק ג).

43 כה. צריך על עירות העובדי פוכבים ומזלות לשלשה
44 ימים קדם לשבת. ועושין עמהן מלחמה בכל יום
45 ויום ואפילו בשבת, עד שפוכשין אותה. ואף-על-פי
46 שהיא מלחמת הרשות⁹⁵. מפי השמועה למדו⁹⁶: עד
47 רדתה - ואפילו בשבת⁹⁷. ואין צריך לומר במלחמת
48 מצוה⁹⁸. ולא כבש יהושע יריחו אלא בשבת⁹⁹.

95) מלחמת ישראל להרחיב גבולות הארץ (מלכים פ"ח
ה"א). (96) מעשה שהיה בימי החשמונאים שלא רצו
להלחם בשבת, ונכנסו והרגו כמה אלפים מישראל, לפי
שלא ידעו באותה שעה הלכה זו: "ובנית מצור על העיר
אשר היא עושה עמך מלחמה - עד רדתה", מה תלמוד-
לומר עד רדתה? - אפילו בשבת. (97) שבת יט.
98) שבמלחמת מצוה, אפילו בשבת. לקחו אויבים אדם
מישראל בשבי, או פיתו נכרים בן או בת ישראל לברוח
אתם על-מנת להמיר דת - מצוה לחלל שבת, לנסוע ולרוץ
אחריהם למרחקים להציל נפש אחת מישראל (ש"ע או"ח
סי' שז). (99) 'ירושלמי' שבת פ"א ה"ח.

יום ש"ק י"ד טבת ה'תשע"ו

פרק שלישי

1) כלל בו רבינו הדברים הנעשים מערב שבת והמלאכה
נגמרת בשבת.

א. מתוך להתחיל מלאכה בערב שבת אף-על-פי 49

1 כא. נעקרו בלן מחצר זו לילך לחצר אחרת, ובעת
2 עקירתם פרש אחד מהן ונכנס לחצר אחרת, ונפלה
3 עליו מפלת, ואין ידוע מי הוא - אין מפקחין עליו.
4 שפיון שנעקרו בלם, אין פאן ישראל; וכל הפורש
5 מהן פשהו מהלכין - הרי הוא בחזקת שפרש מן
6 הרב. לפיכך, אם היה הרב ישראל, אף-על-פי
7 שנעקרו בלם ופרש אחד מהם לחצר אחרת ונפלה
8 עליו מפלת - מפקחין.

9 כב. המהלך במדבר⁷⁹ ולא ידע מתי הוא יום שבת
10 - מונה מיום שטעה ששה, ומקדש שביעי⁸⁰. ומברך
11 בו ברכות היום⁸¹, ומבדיל במוצאי שבת⁸². ובכל יום
12 ויום, ואפילו ביום זה שהוא מקדש ומבדיל בו, מתוך
13 לו לעשות כדי פרנסתו בלבד, כדי שלא ימות⁸³.
14 ואסור לו לעשות יותר על פרנסתו, שקל יום ויום
15 ספק שבת הוא. ואם ידע שהוא שמייני ליציאתו או
16 חמשה עשר ליציאתו וכיוצא בזה המנין - הרי זה
17 מתוך לעשות מלאכה באותו היום, שהרי הדבר ודאי
18 שלא יצא בשירא בשבת; ושאר הימים חוץ מיום
19 זה, עושה כדי פרנסה בלבד.

79) והוא הדין אם נשבה לבין הגויים ונשכח יום השבת
ממנו (ירושלמי). (80) ככריאתו של עולם: ימי חול
תחילה, ואחרי כן יום השבת (שבת ט.ט.). (81) = קידוש.
82) בכ"י התימנים: "ומבדיל במוצאי שבת". וזה - שמברך
ברכת הקידוש בכניסתו וברכת ההבדלה במוצאו - הוא
ההיכר של יום השבת שלו מתוך ששת הימים האחרים.
83) אפילו יכול להתענות יום אחד בלי סכנה, אסור לסגף
עצמו, כדי שיוכל למהר לצאת מן המדבר (בגדי ישע' או"ח
סי' שמד).

20 כג. עובדי פוכבים ומזלות שצרו על עירות ישראל,
21 אם באו על עסקי מומן - אין מחללין עליהן את
22 השבת, ואין עושין עמהן מלחמה⁸⁴. ובעיר הסמוכה
23 לספר⁸⁵ - אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש,
24 יוצאין עליהן בכלי זין⁸⁶, ומחללין עליהן את
25 השבת. ובכל מקום, אם באו על עסקי נפשות או
26 שערכו מלחמה או שצרו סתם - יוצאין עליהן בכלי
27 זין, ומחללין עליהן את השבת. ומצוה על כל
28 ישראל שיכולין, לבוא ולצאת ולעזר לאחיהם
29 שבמצור ולהצילם מיד העובדי פוכבים ומזלות
30 בשבת⁸⁷; ואסור להן להתמהמה למוצאי שבת.
31 וכשיצילו את אחיהן, מתוך להן לחזור בכלי זין
32 שלהן למקומם בשבת; כדי שלא⁸⁸ להכשילן לעתיד
33 לבוא.

84) עירובין מה, ע"א. בזמן הזה אפילו באו על עסקי מומן
מחללים את השבת ויוצאים עליהם, שכל התנפלות של
אויבים סכנה היא, מתחילים במומן וגומרים בנפשות (פסקי
מהרי"א סי' קנ). (85) עיר העומדת על הגבול, שאם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) כמבואר בהלכה ד'. (19) (מסכת שבת דף לו עמוד ב) ישכח שהיום שבת ויגרוף את הגחלים להבעירם לשם בישול התבשילים ויתחייב משום "לא תבערו אש ביום השבת", ומשום מבשל בשבת. ראה להלן פרק ט'.

ד. כיצד? תבשיל שלא בשל כל צרכו²⁰ וחמין שלא הוחמו כל צרכן, או תבשיל שבשל כל צרכו וכל זמן שמצטמק²¹ הוא יפה לו - אין משהין אותו על גבי האש בשבת, אף-על-פי שהנח מבעוד יום, גזרה שפא יתה בגחלים כדי להשלים בשולו או כדי לצמקו. לפיכך, אם גרף האש²², או שפסה²³ אש הכירה באפר או בנערת פשתן הדקה²⁴; או שעממו²⁵ הגחלים, שהרי הן כמכסות באפר; או שהסיקה בקש או בגבבא²⁶ או בגללי בהמה דקה, שהרי אין שם גחלים בוצרות - הרי זה מתר לשחות עליה; שהרי הסיח דעתו מזה התבשיל, ואין גוזרין שפא יתה פאש.

(20) (מסכת שבת דף לח עמוד ב) רבינו פוסק כדעת חכמים (מסכת שבת דף לו עמוד ב) שאסור לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, תבשיל שלא נתבשל כל צורכו, או אפילו נתבשל כל צורכו, אלא שהוא תבשיל שמצטמק ויפה לו (שבישול יתר יפה לו) משום שמה ישכח שהוא שבת ויחתה בגחלים. וכן היא שיטת הר"ף, והשאלות, ורבינו יונה; אבל רש"י ותוספות, ורב האי גאון, והרשב"א ועוד פסקו כחנניה, שכל תבשיל שנתבשל כמאכן בן דרוסאי - מנהיגם של נודדים-שודדים, שלא בשלו מאכלם כדי צורכו, מותר לשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה; שיעור בישול "כמאכל בן דרוסאי" לדעת רש"י: שלישי בישולו, ולדעת רבינו (פרק ט') חצי בישולו. (21) מתייבש ומתכווץ לטובת התבשיל. (22) (תלמוד ירושלמי מסכת שבת פרק א' הלכה א). (23) והוא הנקרא בלשון התלמוד "גרופה וקטומה" ("קטם" - כיסוי באפר). (24) הדק הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (25) כהו והשחירו והרי הן כמכוסות באפר. (26) ענפים דקים ויבשים.

ה. במה דברים אמורים²⁷? בכירה²⁸, שהבלה מועט; אבל התנור²⁹, אף-על-פי שגרף האש או פסה³⁰ באפר, או שהסיקהו בקש או בגבבא - אין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או שבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו; והאיל והבלו חם ביותר - אינו מסיח דעתו, וחוששים שפא יתה בזו האש המעוטה, אף-על-פי שהוא אש קש וגבבא או מכסה.

(27) שיותר להשהות קדירה שבשלה כל צורכה על גבי גרופה וקטומה. (28) (מסכת שבת דף לו עמוד ב ודף לח עמוד ב) כלי בישול עשוי מחומר, מצד אחד יש בו פתח לגריפת האפר ומלמעלה מקום לשפיתת שתי הקדרות. (29) כלי בישול ככירה אלא מתוך שקצר למעלה ורחב מלמטה נקלט חומו לתוכו יותר (רש"י). (30) בנוסחה אחרת: חיפה (כתב-יד התימנים).

1 שהיא נגמרת מאליה בשבת. שלא נאסר עלינו לעשות מלאכה אלא בעצמו של יום, אבל בשתעשה המלאכה מעצמה בשבת - מתר לנו להנות במה שנעשה בשבת מאלינו².

(2) כתוב בתורה (שמות כ, י): "ויום השביעי שבת לה' אלוקיך לא תעשה כל מלאכה", "אמר ר' יוסי, לא תעשה כתוב, אבל אם היא נעשית מאליה מותר" (ירושלמי שבת פרק ב הלכה א), וכן בתלמוד בבלי (מסכת שבת דף יח עמוד ב) בית שמאי סוברים אדם מצוה על שבתת כליו, שלא יעשה בהם מלאכה בשבת, ובית הלל סוברים אין אדם מצוה על שבתת כליו כשהוא עצמו שובת, וכן הלכה.

ב. כיצד? פותקין³ מים לגנה ערב שבת עם השקה⁴, והיא מתמלאת והולכת כל היום פלו. ומניחין מגמר⁵ תחת הפלים, והן מתגמרין והולכין כל השבת פלה. ומניחים קילור⁶ על גב העין ואספגנית⁷ על גבי המפה, ומתרפאין והולכין כל השבת פלה. ושורין דיו וסמנין⁸ עם השקה⁹, והן שורין והולכין כל השבת פלה. ונותנין צמר¹⁰ ליורה¹¹ ואונין¹² של פשתן לתנור, והם משתנין¹³ והולכין כל השבת פלה. ופורשים מצודות לחיה ולעופות ולדגים עם השקה, והן נצודין והולכין כל השבת פלה. וטוענין בקורות בית הברד¹⁴ ובעגולי הגת¹⁵ עם השקה, והמשקין זבין והולכין כל השבת פלה. ומדליקין את הנר או את המדורה מבערב¹⁶, והיא דולקת והולכת כל השבת פלה¹⁷.

(3) (מסכת שבת דף יח עמוד א) פותחים תעלה או צינור מהמעין לגינה להשקותה. (4) לפני חשכת הערב. (5) מיני בשמים ששורפים על גחלים במחתה, לעשן בהם את הבגדים שיהא ריחם נודף. (6) משחה לרפואה. (7) תחבושת. (8) אבקות צבע. (9) בנוסחה אחרת: "וסמנין ומורסין עם חשיכה" (מער"ק). (10) לקלוט את הצבע. (11) (מסכת שבת דף יז עמוד ב). דוד גדול שמרתחים מים וצבע על האש. (12) אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן לתנור כדי שיתלבנו. (13) בנוסחה אחרת: "משתהים (דפוס ויניציאה). (14) בבית הברד היו קורות ששימשו לסחיטת הזיתים, שנכשתו לפני כן, על מנת להוציא את שמנם; בראש הקורה היו טוענים (מעמיסים) מערב שבת משאות למען יכבידו וילחצו על הזיתים והשמן היה זב כל השבת. (15) אבל עגולה לשימוש בגת הלוחצת על הענבים להוציא מהם את היין. (16) לפני כניסת הערב. (17) שאין אדם מצוה על שבתת כליו בשבת, אם הוא אינו עובד, כמבואר בהלכה א'.

ג. מניחין קדרה על גבי האש, או בשר בתנור או על גבי גחלים, והן מתבשלים והולכין כל השבת; ואוכלין אותה בשבת. ויש בדבר זה דברים שהן אסורין¹⁸, גזרה שפא יתה בגחלים¹⁹ בשבת.

שנייה: עבר ושהה מאי? מי קנסוהו רבנן? והראב"ד השיג עליו, ומבאר עבר ושהה בשוגג. וכך אמרו שם: "בתחילה היו אומרים, המבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל, וכן הדין בשוכח. משרבו משהין במזיד ואומרים שכחים אנו - חזרו וקנסו על השוכח". (38) במוצאי שבת ימתין במשך זמן שיוכל לעשות אותה המלאכה, וטעמו של רבינו כדי שלא ישתכר כלום ממלאכתו בשבת ולא יבוא להקל לעשות כן בפעם אחרת. ורש"י נתן טעם לדבר: "שלא ייהנה ממלאכת השבת" (מסכת שבת דף יח עמוד ב). (39) כבר ביארנו בהלכה ד דעת כמה פוסקים שאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר אף לכתחילה להשהותו.

י. כל שמתר לשהותו על גבי האש⁴⁰, פשוטלים³¹ אותו בשבת - אסור להחזירו למקומו. ואין מחזירין לעולם אלא על גבי⁴¹ כירה גרופה או מכסה, או בכירה וכפח שהסקו בקש וגבבא⁴². והוא, שלא הניח הקדרה על גבי הקרקע⁴³; אכל משהניחה על גבי קרקע - אין מחזירין אותה⁴⁴, ואפילו על גבי כירה גרופה או מכסה. ואין מחזירין לתנור ולא לכפח שהסקו בגפת או בעצים, אף-על-פי שגרף או פסה; מפני שהכלן חם ביותר. וכל שאין מחזירין עליו, אין סומכין לו בשבת⁴⁵.

(40) כמבואר בהלכה ת. (41) אבל לתוכה בכל ענין אסור (מסכת שבת דף לו עמוד א) שכיוון שהיא שם בתוכה כדרך שמבשלים בה תדיר, נראה כמבשל (רשב"א ור"ן) וכירות שלנו שאין להם תוך וחלל, אלא הן פשוטות, ותוכן וגבן אחד הוא, מותר להחזיר להן (שלטי הגיבורים). (42) ראה למעלה הלכה ד. (43) במסכת שבת דף לח עמוד ב בשם אביי: "לא אמרו שמתר אלא שדעתו להחזיר, אבל אין דעתו להחזיר אסור אפילו עודן בידו". ויש אומרים: "לא אמרו שאם הניחו על הקרקע אסור אלא שאין דעתו להחזיר, אבל דעתו להחזיר אפילו הניחו על הקרקע מותר" ורבינו לא הביא כלל חילוק זה, והטור (סימן רנג) פסק כלשון הראשון. (44) שאז בטלה שהייה ראשונה. וכשמחזירה הרי הוא כמושיב בתחילה על הכירה בשבת שאסור. (45) אין משענים את התבשיל על יד האש. והראשונים חולקים על הגדרה זו, כי סמיכה קלה מחזרה.

יא. אסור להכניס מגרפה⁴⁶ לקדרה⁴⁷ בשבת והיא על האש⁴⁸ להוציא ממנה בשבת; מפני שמגיס⁴⁹ בה, וזה מצרכי הבשול הוא, ונמצא כמבשל בשבת. ומתיר להחזיר מפירה לכירה⁵⁰, אפילו מפירה שהבילה מועט לכירה שהבילה מרבה; אכל לא מפירה לטמינה⁵¹, ולא מטמינה לכירה.

(46) מסכת ביצה דף לד עמוד א ומסכת שבת דף יח עמוד ב) כף ששואבים ומערבים בה המאכל. (47) שיש בה תבשיל שלא נתבשל כל צורכו. (48) לדעת בעל ה"כסף משנה" אין הכוונה דווקא כשעומדת על האש, אלא העיקר הוא אם היא רותחת, אפילו העבירוה מן האש. (49) בוחש ומערב את התבשיל. (50) תלמוד ירושלמי מסכת שבת

ו. ולמה אסרו לשהות פתנור אף-על-פי שגרופה? מפני שהגרף אינו גרף אלא רב האש ועצמה, ואי אפשר לגרף כל האש עד שלא תשאיר ניצוץ אחת; מפני שהכלו חם, שמא יחמה כדי לבער הניצוצות הנשארות בפתנור.

ז. הפפוח³¹ הכלו רב מהכל הפירה, ומעט מהכל הפתנור. לפיכך, אם הסיקוהו בגפת³² או בעצים - הרי הוא פתנור, ואין משהין בתוכו ולא על גביו ולא סומכין לו תבשיל שלא בשל כל צרכו או מצטמק ויפה לו, אף-על-פי שגרף או פסה באפר; ואם הסיקוהו בקש או בגבבא - הרי הוא פפירה שהסקה בקש וגבבא, ומשהין עליו. ומתיר לסמוך³³ לכירה מבוערב אף-על-פי שאינה גרופה וקטומה. ואיזו היא פירה, ואי זו פפה? פירה - מקום שפיתת שתי קדרות, כופח - מקום שפיתת קדרה אחת.

(31) מסכת שבת דף לח עמוד ב) כירה קטנה לבשל או לאפות שיש בו רק מקום שפיתה לקדירה אחת ובגלל זה חזמו רב משל כירה. (32) פסולת זיתים אחרי שנשחט מהם השמן. (33) להשעין קדירה בצד הכירה שתחתם.

ח. תבשיל חי שלא בשל כלל, או שבשיל כל צרכו ומצטמק ורע לו - מתיר לשהותו על גבי האש בין בכירה וכפח בין פתנור. וכן כל תבשיל שבשיל ולא בשל כל צרכו, או בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו³⁴, אם השליף לתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות - נעשה הכל כתבשיל חי, ומתיר לשהותו³⁵ על האש אף-על-פי שלא גרף ולא כסה; מפני שקבר הסיח דעתו ממנו, ואינו בא לחתות בגחלים.

(34) שאסר רבינו להשהות למעלה על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה, ותנור אפילו בגרופה וקטומה. (35) מסכת שבת דף יח עמוד ב) אפילו נתן בו דבר שאפשר לו להתבשל מבעוד יום, כירק וכיוצא בו, מותר, כיוון שעשה מעשה המוכיח שמסיח דעתו ממנו, יזכור ולא יבוא לחתות בגחלים ולהבעירן ("כסף משנה" מדברי רבינו בפירוש המשניות).

ט. כל תבשיל שאסור לשהותו³⁶, אם עבר ושהה אותו - אסור לאכלו עד מוצאי שבת³⁷, וימתין בכדי שיעשאו³⁸. ואם שכחו: אם תבשיל שלא בשל כל צרכו הוא - אסור עד מוצאי שבת, ואם תבשיל שבשיל כל צרכו הוא ומצטמק ויפה לו - מתיר לאכלו מיד בשבת³⁹.

(36) כמבואר למעלה בהלכות ד, ה, ז. (37) כך היא שיטת רבינו בדברי התלמוד (מסכת שבת דף לח עמוד א) ששאלו: שכח קדירה על גבי כירה ובישלה בשבת מהו? ושאלה

21 מו. נְתַן גְדִי שְׁלֹם לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה - הֲרִי הוּא כְּבִשָׁר עֵז
 22 או כְּבִשָׁר שׁוֹר, וְאֶסוּר לְשִׁהוּתוֹ, שְׁמָא יַחְתֵּה
 23 בְּגַחְלִים, אֲלֵא אִם-כֶּן טַח הַתְּנוּרָה. וּמִתֵּר לְשִׁלְשֵׁל⁶²
 24 כְּכֶשֶׁת הַפֶּסַח לְתַנּוּר עִם חֲשֻׁכָה⁶³, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ
 25 טַח, מִפְּנֵי שְׁבִנֵי חֲבוּרָה⁶⁴ זְרִיזִים הֵן.

(מסכת שבת דף כ עמוד א) תנורים שלהם היו כקדירה בלי שוליים, המחוברת בטיט לארץ ומשלשלים (מורידין) את הצלי בשלשלת או בשפור לתוכו. (63) כשחל ערב פסח בערב שבת, ואף שהקרבת קרבן פסח דוחה שבת, כמבואר במסכת פסחים דף סו עמוד א מהכתוב (חומש במדבר פרק ט, פסוק ב): "ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו" - במועדו, ואפילו בשבת, ככל זאת כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת, לכן הוצרכו להוריד את הכבש לתוך התנור לפני שיעריב. (64) הנמנים לאכול יחד את קרבן הפסח זריזים הם ונזוהרים מלעשות איסור.

26 מו. אֵין צוֹלִין⁶⁵ בְּשָׂר⁶⁶ וּבִצֵּל וּבִיֶּזֶה עַל גְּבֵי הָאֵשׁ,
 27 אֲלֵא פְּדִי שְׁיִצְלוּ⁶⁷ מִבְּעוֹד יוֹם וַיְהִי רְאוּיָן
 28 לְאֲכִילָה⁶⁸. וְאִם נִשְׁאָרוּ אַחַר כֶּן עַל הָאֵשׁ בְּשֶׁבֶת עַד
 29 שְׁיִצְלוּ הַרְבֵּה - מִתֵּר⁶⁹, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ;
 30 שְׁאִם יַחְתֵּה - יַחַרְךָ אוֹתָן, שְׁעַל גּוֹף הָאֵשׁ הֵם. וּמִפְּנֵי
 31 זֶה מְנַיְחִין מְגֻמָּר תַּחַת הַפְּלִים עִם חֲשֻׁכָה⁷⁰; שְׁאִם
 32 יַחְתֵּה בְּגַחְלִים - יִשְׁרַף הַמְּגֻמָּר וַיַּעֲשֶׂן הַפְּלִים.

(מסכת שבת דף יט עמוד ב) צלי הוא על האש ממש, שלא באמצעות כלי, ולפיכך נשתנה דינו מבישול המבואר למעלה. (66) כאן אין הברל בין בשר שור ועז לגדי הרך. (67) משני הצדדים, אבל אם נצלו רק מצד אחד לא מועיל (מסכת מנחות דף נו עמוד א, ראה להלן פרק ט הלכה ה). (68) במסכת שבת דף כ עמוד א מבואר שהכוונה היא כמאכל "בן דרוסאי" שהוא לדעת רבינו להלן בפרק ט כחצי בישולו, ולדעת רש"י כשליש בישולו. (69) משנה במסכת שבת שם. (70) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) מבואר למעלה בהלכה ב, וכאן בא לומר שאין בו גם הגזירה של שמא יחתה.

33 יו. הָא לְמַדְתָּ, שְׁכַל דְּבַר שְׁאִינוּ אוֹסְרִין בְּעֵינֵי זֶה -
 34 אִינוּ אֶסוּר מִשּׁוּם שֶׁהוּא נַעֲשֶׂה בְּשֶׁבֶת⁷¹, אֲלֵא גְזֵרָה
 35 שְׁמָא יַחְתֵּה בְּגַחְלִים. לְפִיכָךְ אֵין נוֹתְנִין צֹמֵר
 36 לַיִרְרָה⁷², אֲלֵא אִם-כֶּן הֵיחָד עֲקוּרָה מֵעַל הָאֵשׁ; שְׁמָא
 37 יַחְתֵּה בְּגַחְלִים. וְהוּא, שְׁיִהְיֶה פִּיהָ טוֹחַ בְּטִיט; שְׁמָא
 38 יָגִיס בָּהּ מִשְׁחָשְׁבָה⁷³.

(71) שכבר נתבאר למעלה בהלכה א, שאין אדם מצוה על שביית כליו בשבת. (72) ראה למעלה בהלכה ב. (73) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) ויש הברל בין קדירה ליורה, בקדירה אם נתבשל המאכל עד שראוי לאכילה דהיינו חצי בישולו, לא גזרו בו שמא יחתה, אבל גבי יורה אף אם יש שהות ביום שייקלט הצבע, גזרו בה שמא יחתה כדי שייקלט היטב (אורח חיים סימן רנב).

39 יח. אֵין נוֹתְנִין אֶת הַפֶּת בַּתְּנוּרָה עִם חֲשֻׁכָה, וְלֹא

פרק ד' הלכה ג'): אמר רבי אלעזר בשם רבי הושעיא משרת הייתי את רבי חייה הגדול, והייתי מעלה לו חמין מדייטו התחנתנה לדיוטי העליונה, ומחזירם לכירה. (51) (תלמוד ירושלמי שם) טמינת מאכלים בתנור או בדבר אחר לשמור על חומם, וראה להלן פרק ד דין הטמנה.

1 יב. לֹא יִמְלֵא אֲדָם קְדֵרָה עֲסָסִית⁵² וְתַרְמוּסִין⁵³, או
 2 חֲבִית שֶׁל מַיִם, וַיִּתֵּן לְתוֹךְ⁵⁴ הַתְּנוּרָה עֲרֵב שֶׁבֶת עִם
 3 חֲשֻׁכָה וַיִּשְׁהֶה אוֹתָן. שְׁאֵלוּ וְכָל פִּיּוּצָא בְּהֵן, אֶף-עַל-
 4 פִּי שְׁלֵא בְּשִׁלוּ כָּל עֵקֶר, כְּתַבְשִׁיל שְׁלֵא בְּשִׁל כָּל
 5 צְרִכּוֹ הֵן; מִפְּנֵי שְׁאִינוּ צְרִיכִים בְּשׁוּל הַרְבֵּה, וְדַעַתוֹ
 6 עֲלֵיהֶן לְאֲכָלָן לְאֲלִתֵּר⁵⁵, וְלִפְיֵךְ אֶסוּר לְשִׁהוּתָן
 7 בַּתְּנוּרָה. וְאִם עֲבַר וְשִׁהֶה - אֶסְרִין עַד מוֹצְאֵי שֶׁבֶת,
 8 וַיִּמְתִּין בְּכַדִּי שְׁיַעֲשֶׂוּ⁵⁶.

(52) (מסכת שבת דף יח עמוד ב) גרגרי תבואה כתושים מעט, למאכל. (53) צמח בתרמיל, שגרעיניו דומים לפולים והם מרים, ראה מסכת ביצה דף כח עמוד א "כתורמוס הזה ששולקין אותו שבע פעמים ואוכלים אותו בקינוח סעודה". (54) בזה אין חילוק בין תנור, כירה וכופת. (55) כך פירש רבינו טעם הברייתא (מסכת שבת דף יח עמוד ב) שמשם מקור דין זה, אבל רש"י ורוב הראשונים, וגם הטור בכללם, סוברים אחרת, "מפני שאלו צריכים בישול רב ולא יספיק להם הלילה - הראייה מתורמוס, שצריכים לבשלו שבע פעמים - וחוששים שמא יחתה למהר בישולם (טור סימן רנד), ורבינו נימק ביאורו, משום שבברייתא השווה דין זה שלא ימלא חבית של מים לחממם בתוך התנור, משמע שדומים למים שאין צריכין בישול רב, ולדבריו התורמוס נתבשל כבר שש פעמים ועכשיו מבשלים אותו בפעם השביעית (ב"ח). (56) ראה למעלה בהלכה ט.

9 יג. תְּנוּרָה שֶׁנִּתְּן לְתוֹכוֹ בְּשָׂר מִבְּעוֹד יוֹם וְשִׁהֶה אוֹתוֹ
 10 בְּשֶׁבֶת: אִם בְּשָׂר גְּדִי⁵⁷ הוּא וְכִיּוּצָא בּוֹ - מִתֵּר; שְׁאִם
 11 יַחְתֵּה בְּגַחְלִים - יַחְתֵּרֵךְ הַבְּשָׂר, שְׁאִינוּ צְרִיךְ אֲלֵא
 12 חֲמִימֵת הָאֵשׁ בְּלִבְד⁵⁸. וְאִם בְּשָׂר עֵז אוֹ בְּשָׂר שׁוֹר
 13 הוּא⁵⁹ - אֶסוּר; שְׁמָא יַחְתֵּה בְּגַחְלִים לְבִשְׁלוֹ. וְאִם
 14 טַח פִּי הַתְּנוּרָה בְּטִיט - מִתֵּר; שְׁאִם בָּא לְפִתְחֵי הַתְּנוּרָה
 15 וְלַחֲתוֹת - תִּפְגַּס הַרוּחַ, וַיַּחְתֵּקֶשֶׁה הַבְּשָׂר וַיִּפְסַד,
 16 וַיִּצְטַג הַתְּנוּרָה וַיִּפְסַד הַבְּשָׂר⁶⁰.

(57) בשר גדי ועוף מנותח, רך וממהר להתבשל. (58) זוהי שיטת רבינו בהלכה זו (מסכת שבת דף יח עמוד ב) וראה בטור סימן רנג. (59) שצריך בישול הרבה. (60) בנוסח התימנים חסרות המלים: "ויפסיד הבשר".

17 יד. וְכֵן כָּל דְּבַר שֶׁהָרוּחַ מִפְּסַדֵּת אוֹתוֹ, אֵין גּוֹזְרִין
 18 עֲלָיו שְׁמָא יִגְלֶהוּ וַיַּחְתֵּה. וּמִפְּנֵי זֶה נוֹתְנִין אוּנְיָן⁶¹
 19 שֶׁל פֶּשֶׁתָן לְתוֹךְ הַתְּנוּרָה עִם חֲשֻׁכָה, שְׁאִם גְּלֶהוּ -
 20 יִפְסְדוּ.

(61) הלכה זו כדעת בית הלל (מסכת שבת דף יז עמוד ב), שאין אדם מצוה על שביית כליו בשבת, וכבר נזכרה בפרק זה הלכה ב' וכאן בא ללמדנו שגם משום שמא יחתה לא גזרו מכיוון שהרוח מפסידתם (מסכת שבת דף יח עמוד ב).

19 **כ. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁸⁸ ? פְּגָבֹלִין⁸⁹ ; אֲבָל בַּמְקָדָשׁ**
 20 **- מֵאֲחִיזִין⁹⁰ אֵת הָאוֹר בַּעֲצִים בַּמְדֻרָת בֵּית הַמּוֹקֵד⁹¹**
 21 **עַם חֲשָׁבָה, וְאִין חוֹשְׁשִׁין שְׂמָא יַחְתָּה בַּגְּחָלִים ;**
 22 **שֶׁהַפְּהִינִים וְרִיזִין⁹² הֵן.**

(88) שצריך להדליק רוב המדורה לפני שבת. (89) כל המקומות חוץ למקדש. (90) מדליקים (מסכת שבת דף כ עמוד א). (91) בית גדול בצד העזרה, בצפונה מבחוץ בין העזרה והחיל בנוי כיפה, ונקרא בית המוקד (בית הבחירה פרק ה הלכה ה), ושם הייתה מדורה גדולה מעצים שמרבים להבה כדי שיתחממו בה הכהונים, ההולכים בשעת עבודה יחפים על רצפה של שיש. (92) ולא יבואו לחתות הגחלים.

23 **כא. הֵיחָתָה מְדוּרָה שֶׁל קָנִים אוֹ שֶׁל גִּרְעִינִין - אֵינִו**
 24 **צְרִיף לְהַדְלִיק הָרֵב ; אֲלֵא בִּינוֹן שֶׁהַתְּחִיל בְּהֵן הָאֵשׁ**
 25 **קָדָם הַשַּׁבָּת, מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ ; מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ**
 26 **נִתְלִית בְּהֵן בַּמְהֵרָה, וְאֵינִו צְרִיף לְחַתוֹת. לְפִיכָף, אִם**
 27 **אֶגֶד הַקָּנִים אוֹ הַגִּיחַ הַגִּרְעִינִין בַּחֹתְלוֹת⁹³ - הָרִי הֵן**
 28 **בַּעֲצִים, וְצְרִיף שֶׁתַּעֲלֶה בְּהֵן שֶׁלְּהֶבֶת מֵאֲלִיָּה קָדָם**
 29 **הַשַּׁבָּת⁹⁴.**

(93) סלים עשויים מלולבים והאור נאחז בהם בקושי.
 (94) (מסכת שבת דף כ עמוד א).

30 **כב. מְדוּרָה שֶׁל זָפֶת⁹⁵ אוֹ שֶׁל גְּפְרִית⁹⁶, אוֹ שֶׁל רֶכֶב⁹⁷**
 31 **אוֹ שֶׁל קִירָה⁹⁸, אוֹ שֶׁל קֶשׂ⁹⁹ אוֹ שֶׁל גִּבְבָּא¹⁰⁰ - אֵינִו**
 32 **צְרִיף לְהַדְלִיק רֶבֶה¹⁰¹ קָדָם הַשַּׁבָּת, מִפְּנֵי שֶׁהָאֵשׁ**
 33 **מְדַלְקַת אוֹתָם בַּמְהֵרָה.**

(95) שרף שחור, קל להישרף שעושים מעצים. (96) חומר שריפה הנמצא באדמה וגוונו כתרם. (97) משקע שמנונית. (98) שעווה. (99) גבעול השיבולת שממנו עושים חבן (הנדוש לחתיכות דקות). (100) ענפים דקים יבשים. (101) מסכת שבת דף כ עמוד ב בכרייתא, ושם נזכרו עוד מיני עצים הבווערים מייד כשנאחז בהם האור, ואין צריך להדליק בהם רובם.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) כלל בו דיני ההטמנה, ואף הם מערב שבת, שלא הותר להטמין את החמין בשבת כמבואר שם. ומה שהותר בדומה לזה בשבת מבואר שם.

34 **א. יֵשׁ דְּבָרִים, שְׂאָם טְמֵן בְּהֵן הַתַּבְּשִׁיל² - הוּא**
 35 **מִתְחַמֵּם, וּמוֹסִיפִין בְּבִשּׁוּלוֹ כְּעִין הָאֵשׁ. פְּגוֹן : הַגְּפֶת³**
 36 **וְזָבֵל⁴ וּמְלַח וְסִיד וְחֹל, אוֹ זָגִין⁵ וּמוֹכִין⁶ וְעֶשְׂבִים -**
 37 **בְּזֵמַן שֶׁשְׁלֶשְׁתָּן⁷ לַחִים, וְאֶפְלוֹ⁸ מִחֲמַת עֶצְמֵן.**
 38 **וְדְבָרִים אֵלֹו נִקְרְאִין דְּבַר הַמוֹסִיף הַבֵּל⁹. וְיֵשׁ דְּבָרִים,**
 39 **שְׂאָם טְמֵן בְּהֵן הַתַּבְּשִׁיל - וְשֵׂאָר בְּחִמְיֹמוֹתוֹ בְּלֶבֶד ;**
 40 **וְאֵינִן מוֹסִיפִין לוֹ בְּשׂוּל, אֲלֵא מוֹנְעִין אוֹתוֹ**
 41 **מִלְּהַצִּטְטוֹן¹⁰. פְּגוֹן : זָגִין וּמוֹכִין וְעֶשְׂבִים יִבְשִׁין,**
 42 **וְכִסּוֹת וּפְרוֹת וְכַפְפֵי יוֹנָה¹¹ וְנִעְרַת הַפֶּשֶׁתָּן¹² וְנִסְרָת**

1 חֲרָרָה⁷⁴ עַל גְּבֵי הַגְּחָלִים, אֲלֵא כְּדִי⁷⁵ שֶׁיִּקְרַמוּ⁷⁶ פְּנֵיהָ
 2 שֶׁהֵם⁷⁷ מְדַבְּקִים בַּתְּנוּר אוֹ בְּאֵשׁ⁷⁸. וְאִם נִשְׂאָרוּ
 3 אַחֲרֵי-כֵן עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶפְיָתָן - מִתֵּר ; שְׂאָם יַחְתָּה -
 4 יִפְסִיד אוֹתָן. וְאִם נָתַן סְמוּךְ לַחֲשָׁכָה, וְחֲשָׁכָה וְעַדִּין
 5 לֹא קָרְמוּ פְּנֵיהָ : אִם בְּמִזִּיד - אֲסוּר לֶאֱכֹל מֵהֵן עַד
 6 מוֹצְאֵי שַׁבָּת, וְיִמְתִּין בְּכַדִּי⁷⁹ שִׁיעֵשׂוּ ; וְאִם בְּשׂוּגָג -
 7 מִתֵּר לוֹ לְהִדּוֹת⁸⁰ מִמֶּנָּה מִזּוֹן שְׁלֹשׁ סְעֻדוֹת שֶׁל
 8 שַׁבָּת⁸¹. וְכִשְׁהוּא רוֹדֶה - לֹא יִרְדֶּה בַּמְדֻרָה⁸² כְּדִרְף
 9 שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בַּחֲלֵל⁸³, אֲלֵא בַּסְּפִין וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(74) (מסכת שבת דף יט עמוד ב ודף כ עמוד א) עוגה דקיקה אפוייה על גבי גחלים. (75) שיספיקו לקרום לפני השבת. (76) קרימה - התהוות קרום קשה מסביב ללחם ולעוגה, וכשפורסים אותם ואין חוטם נמשכים מהם הגיעו לשיעור של "נקרמו פניהם" (תוספות מסכת מנחות דף עח עמוד ב). (77) בנוסח דפוס ויניציא: "שאינן מודבקין בתנור". אולם במסכת שבת דף יט עמוד ב במשנה כתוב: "כדי שיקרמו פניה מבעוד יום" רבי אליעזר אומר, כדי שיקרום התחתון שלה, ושואלים בגמרא "תחתון שלצד התנור, או תחתון שלצד האור"? ומשיבים מדברי רבי אליעזר "כדי שיקרמו פניה המודבקין בתנור". ורבינו בפירוש המשניות כתב ואין הלכה כרבי אליעזר, ולדבריו מתאיר נוסח דפוס ויניציא "שאינן מודבקין בתנור", אבל ממה שהגמרה סוברת שרבי אליעזר מפרש דברי התנא הראשון נראה לנוסח שלנו "שהם מודבקין בתנור". (78) המלים "או באש" מוסבות ל"חררה" ולא ל"תנור", (ראה למעלה) - בית יוסף סימן רנד. (79) מבואר למעלה בהלכה ט. (80) הוצאת הלחם מהתנור נקראת רדייה. (81) (מסכת שבת דף קיז עמוד ב) וראה להלן בפרק כג, הלכה כא. (82) כלי שהאופה מוציא בו את הכיכרות מהתנור. (83) בתנורים שלנו שאין בהם רדייה שהפת מונחת בשולי התנור, מותר להוציא אף יותר משלוש סעודות בסכין או בדבר אחר (אורח חיים בשם רבינו ירוחם).

10 **י.מ. עוֹשֶׂה אֲדָם מְדוּרָה⁸⁴ מִכָּל דְּבַר שֶׁיִּרְצָה⁸⁵ - בִּין**
 11 **עַל גְּבֵי קַרְקַע בִּין עַל גְּבֵי מְנוֹרָה⁸⁶ - וּמְדַלְקָה**
 12 **מִבְּעוֹד יוֹם, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוּרָה אוֹ מִתְחַמֵּם כְּנִגְדָה⁸⁷**
 13 **בַּשַּׁבָּת. וְצְרִיף שֶׁיִּדְלִיק רֵב הַמְדוּרָה קָדָם חֲשָׁכָה, עַד**
 14 **שֶׁתֵּהָא שֶׁלְּהֶבֶת עוֹלָה מֵאֲלִיָּה קָדָם הַשַּׁבָּת. וְאִם לֹא**
 15 **הִדְלִיק רֶבֶה - אֲסוּר לְהַנּוֹת בָּהּ בַּשַּׁבָּת ; גְּזֵרָה שְׂמָא**
 16 **יַחְתָּה בָּהּ וְיִגִּיד הַעֲצִים, כְּדִי שֶׁתַּעֲלֶה הַשְּׁלֶהֶבֶת. וְאִם**
 17 **הִדְלִיק עֵץ יְהִידִי - צְרִיף לְהַדְלִיק רֵב עֲבִיו וְרֵב הַקָּפוּ**
 18 **מִבְּעוֹד יוֹם.**

(84) (מסכת שבת דף כא עמוד א) שורפים עצים להאיר או להתחמם כנגדם. (85) אפילו מחמרים שאין מדליקין בהם נרות שבת לפי שאינם דולקים יפה, וכשיהא אור הנר אפל, ישכח שהיום שבת ויבעיר או יטה אותם (ראה להלן פרק ה הלכות ז-ח), מותר לעשות בהם מדורה, כיוון שההיסק רב, אין חשש שיבעיר או שיטה (רש"י). (86) רה להלן פרק ה הלכה ז (87) מסכת שבת דף כ עמוד א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השמשות נמי (גם) נגזור? אמר לו: סתם קדירות בין- השמשות ורתחות הן (כבר רתחו ונחו ולא מרתיחים עוד) וכן נוסח הרי"ף והגאונים. אולם גדולי הראשונים השיגו עליהם: תמה על עצמן, בערב שבת אסור ובין השמשות מותר? ונוסח שלנו בתלמוד הוא: "מפני מה אמרו, אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל, משחשיכה (בשבת)? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רש"י: שמא ימצא קדירתו צוננת קודם הטמנה, וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת). אי הכי, בין השמשות נמי נגזור (ויהא אסור להטמין גם מבעוד יום מטעם זה)? אמר לו: - סתם קדירות ורתחות הן בין השמשות (שעכשיו נגמר בישראל, ואין מקום לגזור) וזוהי שיטת ההלכה. (16) זמנו המדויק: ראה להלן פרק ה, הלכה ד. (17) ואם עבר וטמן בדבר המוסיף הבל בערב שבת, שהיתה קדירתו צוננת ונתחממה על ידי זה, אסורה אף בדיעבד (או"ח סי' רנז). ובמשנה (שבת לח:): מסופר: "מעשה שעשו אנשי טבריה, והביאו (מבעוד יום) סילון (צינור) לתוך אמה (תעלה) של חמין (מחמי טבריה כדי לחמם את הצונן). אמרו להם חכמים: אם (הוחם) בשבת, הרי הוא כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה".

ג. וכן מן הדין היה לטמן התבשיל בדבר שאינו מוסיף הבל בשבת עצמה; אבל אסור חכמים דבר זה, גזירה שמא יטמין ברמין¹⁸, ויהיה בו ניצוצות של אש, ונמצא חותה בפגלים¹⁹. לפיכך אסור להטמין דבר חם בשבת ואפילו בדבר שאינו מוסיף הבל.

(18) אפר חס. (19) כך הדין לפי נוסח רבינו והגאונים בשבת לד: שהבאנו בהלכה הקודמת. אבל לפי הנוסח שלנו, באה הגמרא לתת טעם, למה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, מערב שבת. "מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפילו מבעוד יום?" - גזירה שמא יטמין ברמין ויבוא לחתות הגחלים שבתוכו בשבת. (20) אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו, אסור להטמין בשבת, ואם טמן בדבר שאינו מוסיף הבל, לא נאסר התבשיל על ידי כך.

ד. ספק חשכה ספק אינה חשכה²¹ - מתר לטמן את דבר חם. ומתיר לטמן את דבר הצונן בשבת בדבר שאינו מוסיף²², כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוגצו²³ צנתן. חמין שטמנו מערב שבת ונתגלו בשבת - מתיר לכסותו, שהרי אינו מוסיף. ומתיר להחליף הפסוי בשבת²⁴. פיצד? נוטל פסות ומגיה כנפי יונה, או נוטל כנפי יונה ומגיה הפסות.

(21) שבת לד, ע"א. הוא זמן בין השמשות. (22) שבת נא, ע"א. (23) שתחלש. (24) שם. לדעת בעל 'מגיד משנה' לא התיר רבינו אלא להחליף את הכיסוי הגרוע בטוב ממנו, אבל לא להוסיף על הכיסוי, ונראה שמפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף על הכיסוי. והכסף-משנה כתב שאין הכרע בדברי רבינו, שאפשר שיותר ראוי לאסור להחליף הכיסוי בטוב ממנו ממה שראוי לאסור להוסיף כיסוי על כיסוי, ומכיון שמותר להחליף כל-שכן

1 חרשים¹³ ושלחין¹⁴ וגזי צמר. ודברים אלו נקראין 2 דבר שאינו מוסיף הבל.

(2) לאחר שנתבשל התבשיל, אם רוצה להטמינו כדי לשמור חומו, מכסה את הקדרה כולה בדבר המחממה, וזה נקרא: הטמנה (שבת מח.). (3) הפסולת הנשארת אחר סחיטת השמן מן הזיתים, מחממת כמו האש: בנוסח אחר: זפת ('מעשה רוקח'). בתלמוד נשאלת השאלה, אם אותו הדין רק בפסולת של זיתים, או גם בשל שומשמין, ורבינו סתם, ופסק לחומרא לכלול שניהם (כסף-משנה). (4) שמדשנים בו את השדה להגדיל כחו. (5) קליפת הענבים. ובמשנה (שבת מז:): תנן "ולא בתבן ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבין" וכן הוא בדברי רבינו בפירוש המשניות. וכאן השמיטו רבינו. ואין לתלות בטעות סופר, שהרי כתב "בזמן ששלשתן" ומדברי המגיד-משנה נראה שבקצת ספרי רבינו היה כתוב גם "תבן", ואעפ"כ כתב "ששלשתם". וצריך לומר שתבן בכלל עשבים (ראה בספר 'מעשה רוקח'). (6) כל דבר רך כצמר או פקיעי בגדים. (7) זגין מוכין ועשבין. וראה למעלה בדין תבן. (8) בתלמוד (שבת מט.) מסופקים אם לחים מחמת עצמם או מחמת דבר אחר, וכתב הרי"ף שמסקנת הגמרא: לחים מחמת עצמן. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה. אלא שלדעת מפרשים אחרים זו היא קולא שלא אסרו אלא לחים מחמת עצמם שמחממים יותר (רש"י והרא"ש) ואילו לדעת רבינו היא חומרא שלחים מחמת דבר אחר מחממים יותר, ולפיכך כתב "לחים ואפילו מחמת עצמם" (ב"י סי' רנו). (9) האד העולה מגוף חם. וכאן מובנו: חום. (10) שבת מט. (11) והוא-הדין שאר נוצות, אלא שכנפי יונה היו מצויות יותר משל עופות אחרים (הרמ"א באו"ח סי' רנו). (12) הנושר מהפשתן כשחובטים אותו. (13) הדק הנופל מתחת המסור של הנגר בשעת הנסירה. (14) עור בהמה שנפשט ממנה בעוד השערות עליה.

ב. מן הדין היה, שטומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום וישאר התבשיל טמון בשבת, שהרי משהיה על גפי האש בשבת; אבל אסור חכמים להטמין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום, גזירה שמא תרתיח הקדרה בשבת, ויצטרף לגלותו עד שתנוח הרתחה, ויחזר ויכסה בשבת, ונמצא טמון בדבר המוסיף הבל בשבת, שהוא אסור¹⁵. לפיכך מתיר להטמין בדבר המוסיף הבל בין השמשות¹⁶; שסתם קדרות בין השמשות פקר רתחו ונחו מבעופוען, וכיין שגחו - שוב אינן רותחין¹⁷.

(15) הלכה זו - האוסרת להטמין בערב שבת בדבר המוסיף הבל, ומתירה בבין השמשות - נובעת מנוסח הרמב"ם בתלמוד (שבת לד:): "אמר רבא: מפני מה אמרו: אין טומנין בדבר המוסיף הבל, ואפילו מבעוד יום? - גזירה שמא ירתיח (ופירש רבינו בפירוש המשניות: אם נתיר מבעוד יום, שמא תרתיח הקדירה בשבת, ויצטרף לגלותה עד שתנוח, ושוב יכסה, ונמצא עושה עכשיו בשבת הטמנה חרשה באיסור). אמר לו אביי: אי הכי (אם כך) בין

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 וְאִם רָצָה אֵינּוּ מְדַלֵּק; וְלֹא מִצְוָה - שְׁאִינוּ חַיִּבִּים
17 לְדַלֵּק אַחֲרֶיהָ עַד שִׁיעָשְׂנָהּ, כְּגוֹן עֲרוּבֵי חֲצוֹת³ או
18 נְטִילַת יָדַיִם לְאֲכִילָה⁴; אֲלֵא זֶה חוֹבָה⁵. וְאֶחָד אֲנָשִׁים
19 וְאֶחָד נְשִׁים חַיִּבִּין לְהִיּוֹת בְּבִתְיָהֶן נֵר דְלוּק⁷ בְּשֶׁפֶת.
20 אֲפִלוּ אִין לֹא מָה יֵאכֹל - שׁוֹאֵל עַל הַפְּתָחִים⁸, וְלוֹקֵחַ
21 שְׁמֹן וּמְדַלֵּק אֶת הַנֵּר; שְׁזָה בְּכֹלל עֲנָג שֶׁפֶת. וְחַיִּב
22 לְבַרְרָה⁹ קִדְּמָם¹⁰ הַדְּלָקָה: בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
23 הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוּנוּ¹¹ לְהַדְלִיק נֵר
24 שֶׁל־שֶׁפֶת. כְּדָרָךְ שְׁמַבְרָךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיִּב
25 בָּהֶם מְדַבְּרֵי סוֹפְרִים¹².

(2) שבת כה, ע"א: "הדלקת נר בשבת חובה", וברש"י: "כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור". ובמדרש תנחומא (מצורע) תנו רבנן: "מנין שחייב אדם להיות זריז ומזורז בהדלקת הנר? שנאמר: וקראת לשבת עונג (ישעיה נח, יג) זו הדלקת הנר". ובתלמוד מובא על הפסוק: "המאכילך מן במדבר... למען ענותך" (דברים ח, טז): אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל, וברש"י: "באכילת מן טועם כל המינים ואינו רואה אלא מן" (יומא עד:). "היעניו" שבאכילת המן היה שטעמו טעם מאכל שלא ראוהו, וכ"ה במדרש אבכיר (זרע אברהם לבר"ר פ"א אות א') "ויענך וירעיבך וגו' מאכאן להדלקת נרות בליל שבת, שהאוכל ואין רואה מה שאוכל, אינו שבע ואינו עונג". אולם גם אם אינו רוצה לאכול חייב בהדלקת הנר, שהרי דרשו (שם) על הכתוב: "ותזנח משלום נפשי (איכה ג, יז) אמר רבי אבהו: זו הדלקת הנר בשבת", וביאר רש"י: הנר - הוא שלום בית, "כי במקום שאין נר, אין שלום, מפני שהולך באפילה ונכשל". (3) חצר שיש בה שכנים הרבה, אסור מדברי סופרים לטלטל בה, עד שיתערבו במאכל אחד שמניחין אותו מערב שבת (הל' עירובין פ"א ה"ו), וזוהי מצות עירוב; אך אם אינו רוצה לטלטל בחצר בשבת, אינו צריך לעשות עירוב. (4) שאם אינו רוצה לאכול פת, אינו צריך ליטול ידיו. (5) אף אם אינו אוכל, כדברי רבינו: "אפילו אין לו מה יאכל", ובסוף פ"ג מהל' שביית עשור, מובא: "אם חל יום הכיפורים בשבת, חייבין הכל להדליק בכל מקום, שהדלקת נר בשבת חובה", אף שאסור לאכול, ראה למעלה באות א. (6) בנוסח אחר: "חייבין להניח נר בבתיהן בשבת. אין לו" (כת"י אברבנאל). (7) לפי זה, עיקר המצוה שיהא דלוק ולא שמעשה ההדלקה היא המצוה. ואם כן אם היתה דלוקה לפני זמן ההדלקה אינו חייב לכבותה ולחזור ולהדליקה, וכמו כן אם הדליקה וכבתה מבעוד יום, זקוק הוא לחזור ולהדליקה (ועיין 'תוספות' שבת כה: ד"ה חובה, ובפסקי רבינו אליהו מלונדריש לסדר זרעים עמ' לא הערה 13). (8) שהרי אפילו בנר חנוכה - אם אין לו, שואל על הפתחים (רמב"ם פ"ד מחנוכה ה"ב) כל-שכן להדלקת נר שבת שהיא קודמת לנר חנוכה (שם ה"ד) - "לקראת שבת" עמוד יט הערה 2. (9) בתלמוד בבלי, לא נמצאת ברכה זו. ויש מביאים כן מהירושלמי ('ארוז ח"ב סי' י"א). ויש סוברים שאין מברכין ('תוספות' שם). (10) כי כל המצוות מברך עליהן קודם עשייתן (הל' ברכות פ"א). אבל ה'מרדכי' כתב (בפרק במה

שמותר להוסיף. ולפי דבריו, צריך לפרש מה שכתב רבינו "שהרי אינו מוסיף": שהרי אינו מוסיף הבל, שבזה אם נתגלה אסור לכסות מעיקר הדין (למעלה ה"ב).

1 ה. פנה התבשיל או המים החמין מקלי לכלי אחר
2 - מתר²⁵ להטמין הפלי האחר בשבת בדבר שאינו
3 מוסיף²⁶, כמזו הדבר הצונן. שלא אסרו להטמין
4 בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון²⁷ שנתבשיל
5 בו, אבל אם פנהו - מתר.

(25) שבת נא, ע"א. יתיב (ישב) רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן. אמר לפניו ר"י ב"ר יוסי: אבא התייר להטמין את הצונן. אמר (רבי): כבר הורה זקן (שמותר להטמין). וכן אמרו שם: רב נחמן אמר לדרו עבדו: הטמן לי את הצונן! והקפיד רבי אמי עליו. והקשו שם, מה טעם שהקפיד, הרי אמרו מותר להטמין את הצונן? והשיבו: הוא סבר, אדם חשוב שאני (שלאדם חשוב אסור להטמין). אולם הפוסקים לא חלקו בכך, והתירו גם לאדם חשוב להטמין את הצונן, וכל שפינהו לקדרה אחרת, אף החמין חשובים כצונן לענין זה, כלשון רבינו "כמו דבר הצונן". (26) אבל בדבר המוסיף הבל - אסור בכל ענין. (27) אם הוא רותח עד שהיד סולדת בו ('משנה ברורה' סי' רנז); ושיעור יד סולדת בו: שכריסו של התינוק נכזית בו ('ארוז ח"ב סי' שיח) ויש להחמיר בחום של 40% צלזיוס ולמעלה.

6 ו. מניחין מחם²⁸ על גבי מחם בשבת, וקדרה²⁹ על
7 גבי קדרה, וקדרה על גבי מחם, ומחם על גבי
8 קדרה³⁰, וטח פיהם ככצק; לא בשביל שיוחמו,
9 אלא בשביל שיעמדו על חמם. שלא אסרו אלא
10 להטמין בשבת, אבל להניח פלי חם על גבי פלי חם
11 כדי שיהיו עומדין בחמימותן - מתר. אבל אין
12 מניחין פלי שיש בו דבר צונן על גבי פלי חם
13 בשבת, שהרי מוליק בו חם בשבת³¹. ואם הניחו
14 מבערב - מתר, ואינו פטומן בדבר המוסיף.

(28) כלי נחשת לחמם בו מים. (29) של חרס. (30) שבת נא, ע"ב. כנוסח רש"י בשם התוספתא, וכן נוסח הרי"ף והרא"ש. אבל לפנינו בגמרא: "אבל לא קדירה ע"ג מיחם ולא מיחם ע"ג קדירה", ובאמת ברמב"ם כ"י ובמעשה רוקח' לא נמצאת פיסקא אחרונה זו. (31) שבת מה, ע"א. ושם: "אולודי קא מוליד", וכן צריך להיות גם בדברי רבינו "שהרי מוליד בו חום בשבת" וכן הוא בדפוס רומי.

פרק חמישי

(1) כלל בו דיני הדלקת הנר, ואף הוא מערב שבת, ושם נתבאר דיני השמנים והפתילות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יסתפק מן השמן בשבת, או שהוא מקרב כיבוי הניצוצות. ונמשך לזה מה שאסור לעשותו בשבת, גזירה שמא יטעה או יכבה או יבעיר. ונסתיים הפרק בסיום משפט ערב שבת בתקיעות שהיו תוקעין להבדיל העם ממלאכה בכל ערב שבת.

15 א. הדלקת נר בשבת אינה רשות - אם רצה מדליק

קלב שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

5 ג. המְדַלֵּק צְרִיף לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם, קֹדֶם שְׁקִיעַת
6 הַחֶמְהָ. וְנֹשִׂים מִצְּוֹת¹⁵ עַל דְּבַר זֶה יוֹתֵר מִן
7 הָאֲנָשִׁים¹⁶, לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיֹת בְּבָתִּים, וְהֵן הַעֲסוֹקוֹת
8 בְּמִלְאֲכַת הַבַּיִת¹⁷. וְאִף-עַל-פִּי כֵן צְרִיף הָאִישׁ
9 לְהַזְהִירָן¹⁸, וְלִבְדֹק אוֹתָן עַל פֶּה, וְלוֹמַר לָהֵן וּלְאֲנָשֵׁי
10 בֵּיתוֹ עֲרַב שַׁבַּת קֹדֶם שְׁתַּחֲשֹׁף: הַדְּלִיקוּ אֶת הַנֵּר.
11 סֶפֶק חֲשֵׁכָה וְנִכְנָס הַשַּׁבָּת, סֶפֶק לֹא נִכְנָס - אֵין
12 מְדַלֵּקִין.

15) כן הוא במשנה (שבת לא): "על שלש עבירות נשים מתות בשעת לידתן, על שאינן זיהרות בנדה בחלה ובהדלקת הנר [לכבוד שבת]" (16) ולפיכך, אם ירצה הבעל להדליק בעצמו - האשה קודמת (ב"ח סי' רסג). (17) ובמדרש תנחומא (פ' מצורע) אמרו: "ולמה נמסרה מצות הדלקת הנר לאשה? אמר הקדוש-ברוך-הוא: היא כבתה נרו של עולם (=גרמה מיתה לאדם הראשון) שכתוב נר אלקים נשמת אדם (משלי כ'), לפיכך תשמור מצות נר". (18) בגמרא (שבת לד.) אמרו: "אף-על-גב דאמרו רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה כו' הדליקו את הנר - צריך למימרינהו בניחותא (צריך לאמרם בנחת)". [ורבינו השמיט זאת מספרו כאן, מפני שעיקרו של דבר הוא מחמת הכלל שאמרו חכמים בסדר הנהגת האדם בביתו: "אל יטיל אדם אימה יתירה בתוך ביתו" (וכן מפורש בשאלות פרשת תצוה סימן סג, וכן נראה בגיטין ו:)] והביאו רבינו בפט"ו מהל' אישות הי"ט: "ולא יטיל עליה (=על אשתו) אימה יתירה ויהיה דיבורו עמה בנחת" [].

ד. מִשְׁתַּשְׁקֵעַ¹⁹ הַחֶמְהָ²⁰ עַד שִׁירָאוּ שְׁלֹשָׁה²¹ פּוֹכְבִים
13 בִּינוֹנִים, הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא "בֵּין הַשְּׂמֹשׁוֹת" כָּל
14 מְקוֹם. וְהוּא סֶפֶק מִן הַיּוֹם סֶפֶק מִן הַלַּיְלָה. וְדָנִין
15 בּוֹ לְהַחְמִיר בְּכָל מְקוֹם. וּלְפִיכָף אֵין²² מְדַלֵּקִין²³ בּוֹ.
16 וְהַעוֹשֶׂה מְלֹאכָה בֵּין הַשְּׂמֹשׁוֹת בְּעֶרְב שַׁבַּת וּבְמוֹצָאֵי
17 שַׁבַּת בְּשׂוּגָ - חֵיב חֲטָאת מִכָּל מְקוֹם. וְכּוֹכְבִים אֵלוֹ
18 - לֹא גְדוּלִים הַנִּרְאִים בַּיּוֹם, וְלֹא קִטְנִים שְׂאִין נִרְאִין
19 אֲלֵא בַּלַּיְלָה, אֲלֵא בִּינוֹנִים. וּמְשִׁירָאוּ שְׁלֹשָׁה פּוֹכְבִים
20 אֵלוֹ הַבִּינוֹנִים - הֲרִי זֶה לַיְלָה וְדָאֵי.
21

19) שבת לד: (20) בפסחים צד. אמרו: "משקיעת החמה עד צאת הכוכבים (מהלך) ארבעה מילין" ובשבת לה. מובא שמשתשקע החמה עד הלילה מהלך שלשת רבעי מיל, ולא ארבעה מילין? - בסתירה זו עסקו גדולי הראשונים, רבינו-תם סובר (ב'תוספות' פסחים שם) שיש שני מיני שקיעות: א) "התחלת" שקיעה - משגוף השמש מתכסה מעינינו. ומאז עד יציאת שלשה כוכבים, מהלך ארבעה מילין, וזמן שלשת מילין ורבע (מתוך ארבעת מילין אלו) הוא ודאי יום, ב) "סוף שקיעת החמה, שאז מתחיל בין השמשות שהוא ספק יום ספק לילה, ונמשך בזמן מהלך שלשת רבעי מיל עד יציאת ג' כוכבים. וכן פסקו בשו"ע. אבל פוסקים אחרים, וביניהם הגאון רבי אליהו מוילנה, סוברים שעם התחלת השקיעה, מיד בין השמשות. ואת הסתירות שבין השיעורים מיישבים באופן אחר (שיעור מיל

מדליקין) שאם תברך קודם ההדלקה, הרי היא כאילו קיבלה שבת בפירוש ואסורה להדליק, לכן תברך אחר ההדלקה, וכן המנהג. וכתב רבינו ירוחם "כדי שתהא (הברכה) עובר (קודם) לעשייתה, לא יהנה ממנה עד לאחר הברכה. ומשימים את היד לפני הנר אחר ההדלקה ומברכים, ואחר כך מסלקים היד, וזה נקרא עובר לעשייה" (רמ"א סי' רסג). ואשת הגאון רבי פאלק הכהן בעל "דרישה ופרישה" חידשה הלכה חדשה: ביום-טוב שמתור להדליק נר, תברך ואחר-כך תדליק כדין כל מצוות שמברכים לפני עשייתן. וכתב על זה בעל 'מגן אברהם' (סי' רסג) שלא חילקו חכמים בברכות, לברך פעם קודם עשייתן ופעם אחריהן, אלא כיון שבשבת מוכרחים לאחר את הברכה עד לאחר ההדלקה, הוא-הדין גם ביום-טוב, והביא ראייה מברכת נטילת ידים (או"ח סי' קנח): "נהגו שלא לברך עד אחר הנטילה, משום שלפעמים אין ידיו נקיות (ואסור להוציא שם שמים מפיו), תיקנו כן בכל פעם של נטילת ידים (גם כשידיה נקיות)" (וכן ב'תוספות' פסחים ז:), אבל הגאון רבי יחזקאל לנדא בעל 'נודע ביהודה' הצדיק את חידושה של האשה הנזכרת, ואמר כי היא אשה אשר "נשאה לבה אותה בחכמה", כי רק כשנוסח הברכה הוא אחיד, כמו גבי נטילת ידים לא חילקו חכמים לברך פעם לפני עשייתה ופעם אחריה, אבל גבי הדלקה יש נוסח שונה ביום-טוב מבשבת, לכן בשבת - אחר ההדלקה, וביו"ט לפניה. (11) "והיכן ציונו (כיון שהוא מדברי סופרים) - ? בתורה, שכתוב בה: "אשר יאמרו לך תעשה" (דברים יז, יא). נמצא ענין הדברים ופירושה כן הוא: אשר קדשנו במצותיו, שציוה בהן (במצוות התורה) לשמוע לאלו (החכמים) שציונו להדליק נר, וכן שאר המצוות שהן מדברי סופרים (הל' ברכות פי"א ה"ג). וזה לשון רבינו בפ"א מהל' ממרים: "כל מי שאינו עושה כהוראתם (של חכמים) עובר בלא-תעשה, שנאמר: "לא תסור מכל הדברים אשר יגידו לך", אחד (בין) דברים שלמדו אותם מפי השמועה, והם תורה שבעל-פה, ואחד דברים שלמדו מפי דעתם באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן, ונראה בעיניהם שדבר זה כך הוא, ואחד דברים שעשאו סייג לתורה ולפי מה שהשעה צריכה להם, והן הגזירות והתקנות והמנהגות, כל אחד ואחד מאלו השלשה דברים מצוה לשמוע להם (לחכמים), הרי הוא אומר: "על פי התורה אשר יורוך", אלו התקנות הגזירות והמנהגות, שיוורו בהן לרבים, כדי לחזק הדת ולתקן העולם" (12) ראה למעלה פ"א ה"ג.

ב. מִתְּרִי¹³ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ פְּנֵי שֵׁל שַׁבַּת. וְהוּא, שְׁלֵא יְהֵא
1 הַדְּבַר צְרִיף עֵינֵי הַרְבֵּה; אֲבָל דְּבַר שְׁצָרִיף לְדַקְדָּק
2 בְּרֵאשִׁיתוֹ - אֲסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר, גְּזֵרָה שְׂמָא
3 יֵטָה¹⁴.
4

13) מפני שנהר חנוכה אסור להשתמש לאורו (פ"ד מהלכות חנוכה הלכה ו') הוצרך לכתוב שנהר שבת מותר להשתמש בו. וגם הגאונים כתבו כן בתשובותיהם (אוצר הגאונים חלק התשובות סימן כא) "כשאמרו חכמים שלא לקרוא בנר של שבת לא משום קדושה אלא שמא יטה". (14) יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת ועובר על "לא תבערו אש ביום השבת".

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אזרה - אסור³⁷; ואם להקשות הפתילה, פדי שתהא¹⁰
 עומדת ולא תשתלשלל³⁸ למטה - מתר³⁹.¹¹

שבת כא, ע"א. אף שעלידי הכריכה, האור נאחו יפה
 בפתילה ומאיר, ולא יבוא להטות - גם כן אסור, שמא ידליק
 בפתילה הגרועה לברכה. (38) תיפול. (39) שבת כא, ע"א:
 "רבן שמעון בן גמליאל אומר: של בית אבא היו כורכין
 פתילה על גבי אגר (שהוא פסול לפתילה) ומדליקין".
 ומדברי רבינו משמע, שכורכם ביחד ומותר להדליקם, כיון
 שכוונתו להעמיד הפתילה ולא להוסיף אורה. אבל רש"י
 פירש: "שלא היו מדליקין האגוז, אלא סומך עליו הפתילה
 שלא תטבע בשמן". ומחשבתו ניכרת מתוך מעשיו, שכוונתו
 רק להעמיד הפתילה.

ז. נותנין גרגיר⁴⁰ של מלח⁴¹ וגריס⁴² של פול⁴³ על
 פי הנר בערב שבת, שיהיה דולק בליל שבת. וכל
 הפתילות⁴⁴ שאין מדליקין בהן בשבת - עושין מהן
 מדורה. בין להתחמם פנגדה, בין להשתמש לאזרה,
 בין על גבי מנורה⁴⁵, בין על גבי קרקע⁴⁶. ולא אסרו¹²
 אלא לעשותן פתילה לנר בלבד.¹⁷

(40) תוספתא, שבת פ"ב. חתיכה זעירה עגולה.
 (41) "שהמלח צולל את השמן שימשך אחר הפתילה",
 ולפיכך אין כאן איסור של "לא תנחשו" (רש"י שבת סז:).
 (42) גרגר של פולים גרוסים טחונים טחינה גסה.
 (43) שיהא הנר שווה ולא ידלק מחר. (44) שבת כא, ע"א.
 והובא למעלה פ"ג הי"ט. (45) בגמרא שם "על גבי כירה".
 וכנוסחת רבינו כן הוא ברי"ף ועוד. ולפי נוסח זה השמיענו
 שגם במנורה שהדרך להדליק בה בפתילות ושמנים, והיה
 מקום לאסור בה גם מדורה משום "לא פלוג רבנן" (=לא
 חילקו חכמים) - לא גזרו רבנן. (46) כי במדורה מתוך
 שההיסק רב, כל חלק מבעיר את חבירו (רש"י).

ח. שמן⁴⁷ שמדליקין בו לשבת, צריך שיהא נמשך
 אחר הפתילה. אבל שמנין שאין נמשכין אחר
 הפתילה, כגון: זפת⁴⁸ ושענה⁴⁹ ושמן קיק⁵⁰ ואליה⁵¹
 וחלב⁵² - אין מדליקין בהן. ומפני מה אין מדליקין
 בפתילות שאין האור נתלית בהן ולא בשמנים שאין
 נמשכים אחר הפתילה? גזרה שמה יהיה אור הנר
 אפל, ויטה⁵³ אותה בשעה שישתמש לאזרה.¹⁸

(47) משנה (שבת כ:): במה מדליקין, ובמה אין מדליקין.
 (48) שרף שחור, קל להשרף שעושים מעצים ידועים.
 (49) דונג, חומר כתום הנוצר על-ידי הדבורים. (50) שמן
 עשוי מפרי עץ הקיקיון. (51) זנב כבשים שמנים.
 (52) חלב משומן החי, המתהווה על הקרומים.
 (53) ויתחייב משום מבעיר. ובפירוש המשניות, כתב רבינו
 (שבת פרק ב) שאם ידליק בשמנים אלה "יהיה אור הנר
 חלוש וחשוך ויניחנו ויצא, וזה אסור, לפי שהעיקר אצלנו:
 הדלקת נר בשבת חובה", וכן פירש ריב"ן ב'תוספות ישנים'
 (שבת כא.) וראה למעלה הערה ו'.

ט. חלב⁵⁴ שהתיכו⁵⁵ וקרבי דגים שנמחו - נותן²⁵

הוא לדעת השו"ע (או"ח סי' תנט) - 18 דקות, לדעת
 הרמב"ם בפירוש המשניות פסחים פ"ג מ"ב - 24 דקות,
 ולדעת אחרונים (22 דקות). (21) שבת לה, ע"ב.
 (22) שמא הוא לילה וקדש עליו השבת ואסור להדליק נר.
 (23) בהל' שבתת עשור פ"א ה"ו, מובא: "צריך להוסיף
 מחול על הקודש בכניסתו וביציאתו" ביום הכיפורים
 כמבואר בימא פא: ודעת הראשונים ובכללם הרי"ף
 והרא"ש, שכמו כן מצות-עשה מן התורה להוסיף מחול על
 הקודש באיסור עשיית מלאכה, בכניסת שבת וביציאתה,
 וזמן תוספת זה קודם בין השמשות כשעדיין יום ודאי, אבל
 בין השמשות אינו נחשב לתוספת, שהרי אסור במלאכה
 מספק, שמא הוא כבר לילה.

ה. פתילה²⁴ שמדליקין בה לשבת²⁵, אין עושין
 אותה מדבר שהאור מסכסכת²⁶ בו, כגון²⁷: צמר
 ושער²⁸ ומשי²⁹ וצמר הארז³⁰ ופשתן שלא נפין³¹
 וסיב³² של דקל ומיני העץ הרפים³³ וכיוצא בהן³⁴;
 אלא מדבר שהאור נתלית בו, כגון: פשתה נפוצה
 ובגדי שש וצמר גפן³⁵ וכיוצא בהן. והמדליק צריך
 שידליק ברוב³⁶ היוצא מן הפתילה.¹

(24) שבת כא, ע"א. חוט כפול שנותנין בשמן להדליק נר.
 (25) אבל ליום טוב - מותר, שישנו בברייתא (שבת כד:):
 "כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת, מדליקין בהם
 ביום-טוב", כי אין מקום לגזור "שמה יטה" כיון שהבערה
 מותרת ביום-טוב, כמבואר להלן בהל' שבתת יו"ט פ"א
 ה"ד. (26) האש נאחזת בנר בקפיצות, ואינה בוערת בבת
 אחת, ומפני שאינה דולקת יפה, חוששים שמה יטה השמן
 אל הפתילה ויתחייב משום מבעיר בשבת. (27) משנה
 (שבת כ:): "במה מדליקין, ובמה אין מדליקין". (28) שבת
 כ, ע"ב: "הוסיפו על אלו (שבמשנה) של צמר ושל שער".
 (29) בלשון המשנה "כלך": בנוסח 'מעשה רוקח' חסרה
 המלה 'ומשי'. (30) בלשון המשנה "לכש". (31) שלא
 נזקה מפסולת. ובלשון המשנה "חוסין". (32) חוטי הקרום
 הפנימי של עץ התמר. (33) בני"א: הדקים 'מעשה רוקח'.
 (34) ששנו במשנה ואינם מצויים בזמננו. (35) במשנה שבת
 (כז:): תנן: "כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן".
 ופירש"י: "אין מדליקין בו לעשות פתילה - מצמר גפן",
 אבל ה'תוספות' שם ד"ה כל היוצא, כתבו שמעשים בכל
 יום שמדליקין בצמר גפן משום שצמר גפן מין זרעים הוא
 ואינו עץ (ובדבר פשתן, עיין שם ב'תוספות' מה שכתבו
 בזה). (36) שבת כ, ע"ב. והטעם הוא שמה תכבה ויביא
 להטות בשבת (תוס' רי"ד כ"י). וה'לבוש' כתב כדי שתהא
 שלהבת עולה יפה מיד עם סילוק ידו, כמו בהדלקת המנורה
 שכתוב בה "להעלות נר תמיד" ואף-על-פי שכן הוא
 שבכמה דברים שוה הדלקת נר לשבת כהדלקת המנורה
 במקדש ('לקראת שבת' עמוד יב) - בגמרא שם נראה
 כהטעם הראשון (שהקשו שם לרבי יוחנן דעצים של בכל
 אין צריכין רוב: השתא פתילה אמר עולא המדליק צריך
 שידליק ברוב, היוצא עצים - מיבעיא).

ו. הפורף דבר שמדליקין בו על גבי דבר שאין
 מדליקין בו: אם להעבות הפתילה, פדי להוסיף⁹

קלד שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

16 לֹא נִמְאָס בְּגָרִי⁷¹, וְאָסוּר לְהִנּוֹת בְּשַׁבַּת מִן הַשֶּׁמֶן
17 שֶׁהִדְלִק בוֹ, וְאָפְלוּ כִּבְתֵהּ הַנֵּר, וְאָפְלוּ נֹטֶף מִן
18 הַנֵּר⁷²; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַצֵּה מַחֲמַת אִסוּר⁷³. וְאִם חָבַר
19 הַפְּלִי שֵׁישׁ בוֹ הַשֶּׁמֶן אֶל הַנֵּר בְּסִיד וּבַחֲרֹסִית וְכִיּוֹצֵא
20 בְּהֵן - מִתְּרִי⁷⁴.

1 לתוכן שֶׁמֶן פֶּלֶ שֶׁהוּ וּמְדֻלֵּיק⁵⁶. אֲבָל שֶׁמֶן שֶׁאֵין
2 מְדֻלֵּיק בְּהֵן, אֲפֹלוּ עֲרָבָן בְּשִׁמְנֵים שֶׁמְדֻלֵּיקִין בְּהֵן⁵⁷
3 - לֹא יְדֻלֵּיק, מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין⁵⁸.

(54 שבת כא. 55) באור. (56) שלפי הדין, מדליקים
באלו שנמשכים אחר הפתילה. ורק חכמים אסרו, גזירה
שמה ידליק בחלב שאינו מהותך וקרבי דגים שלא נימחו,
אבל אם עירב בהם שמנים שמדליקים בהם - לא גזרו.
(57) למעלה בהלכה ח. (58) בגמרא שם (כ"י אוקספורד)
בענין עירב שמן כשר בפסול: "אין מדליקין - לפי שאינן
נדלקין".

(69) שבת כט, ע"ב. (70) ויתחייב משום מכבה (להלן פי"ב
ה"ב). (71) ולפי זה, אפילו הכלי או הקערה הם חרס, גם
כן אסור (גמרא שם). (72) שבת מד, ע"א. (73) מיוחד
וזמזמן לדבר אסור, כמבואר להלן פכ"ו ה"ד: "מותר השמן
שבנר ובקערה, שהדליקו בהן באותה שבת, אסור להסתפק
ממנו באותה שבת, מפני שהוא מוקצה מחמת אסור".
(74) כיון שנעשה כלי אחד "בדיל מיניה" - מרחק עצמו
ממנו - משום אסור שבת.

4 י. אֵין⁵⁹ מְדֻלֵּיקִין בְּעֵטְרָן⁶⁰, מִפְּנֵי שֶׁרִיחֹו רַע⁶¹; שֶׁמָּא
5 נִיחַנְהוּ וְיִצֵּא, וְחֻבְהָ עָלָיו לִישֵׁב לְאוּר הַנֵּר⁶². וְלֹא
6 בְּצִרִי⁶³, מִפְּנֵי שֶׁרִיחֹו טוֹב; שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן
7 הַנֵּר⁶⁴. וְעוֹד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָפָן⁶⁵. וְלֹא בְּנֶפֶט לָבָן,
8 וְאָפְלוּ בְּחֵל; מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף, וְיִבֵּא לְיַדִּי סַפְּנָה.

21 יג. אֵין⁷⁵ נּוֹתֵינִין פְּלִי תַחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בוֹ שֶׁמֶן בְּשַׁבַּת,
22 שֶׁהֵרִי מִבְּטֵל הַפְּלִי מִהֲכַנּוּ⁷⁶. וְאִם נִתְּנוּ מִבְּעוֹד יוֹם -
23 מִתְּרִ. וְנוֹתֵינִין פְּלִי תַחַת הַנֵּר בְּשַׁבַּת לְקַבֵּל בוֹ
24 נִיצוּצוֹת⁷⁷, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּהֵן מִמְשֵׁחָ⁷⁸, וְהֵרִי לֹא בְּטָלוֹ
25 מִלְּטִלְטָלוֹ. וְאָסוּר לְתֵן לְתוֹכוֹ מִיָּם⁷⁹, וְאָפְלוּ מִעֲרֵב
26 שַׁבַּת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְקַרֵּב כְּבוֹי הַנִּיצוּצוֹת.

(59) שבת כד: (60) פסולת הזפת המשמשת למאור.
(61) ביותר, אבל "נפט" שלנו וגז" שדרך העולם להדליק
בהם, אף שריחם רע במקצת, אבל מכיון שלא יניחם ויצא
מותו להדליק בהם ('משנה ברורה' סי' רסד). (62) "שאלו
את פי מהר"מ (מרוטנבורג) אם כן, איך רגילים להניח הנר
בבית ולאכול בחצר? והשיב: שהנרות לעונג נצטוו ולא
לצער, ואם הוא נהנה בחצר יותר, מפני האויר או מפני
הזבובים, מותר לאכול בחצר" ('הגהות מיימוניות').
(63) שבת כה, ע"ב. שרף הנוסף מעצי הקטף.
(64) "והמסתפק מן השמן שבנר, חייב משום מכבה",
כמבואר להלן בפ"ב ה"ב. (65) ו'נדבק בכתלי הבית
ומדליק את הבית" (רש"י שבת כו). ועיין שם ב'תוספות'.

(75) שבת מב, ע"ב. (76) מהכנתו, כלומר ממה שהכלי
מוכן לו לעשות "ואסור מפני שהוא כסותר" (להלן פכ"ה
הלכה כ"ג) שמתחילה היה מותר לטלטל הכלי, ועכשיו
אסורו בטלטול מחמת השמן שבתוכו, ודומה כאילו סותר
הכלי ומשברו. ורש"י פירש (שבת מב): כיון שלא יוכל עוד
לטלטלו בשבת זו משום אסור מוקצה, הרי הוא כקובע לו
מקום ומחברו בטיט ודומה למלאכה. (77) שבת מז, ע"ב.
(78) שמיד הם כבים, ומותר לטלטל הכלי אף אחר שנפלו
לתוכו הניצוצות. (79) "אבל מותר לתת מים ערב שבת
בעששית שמדליק בה, כדי להגביה השמן, אם אינו מתכוון
לכיבוי" (תשובת הגאונים בשם רב נטרונאי גאון).

9 יא. מִתְּרִ לְהִדְלִיק לְכַתְחֵלָה בְּשֶׁאֵר שִׁמְנֵים, כְּגוֹן:
10 שֶׁמֶן צִנּוֹן וְשִׁמְשָׁמִין וְלֶפֶת⁶⁶ וְכֹל פִּיּוּצֵּא בְּהֵן. אֵין
11 אָסוּר אֲלֵא אֵלוֹ שֶׁמֶנוֹ חֲכָמִים⁶⁷ בְּלִבְד⁶⁸.

27 יד. אֵין פּוֹלִיין⁸⁰ לְאוּר הַנֵּר, וְלֹא קוֹרִיין⁸¹ לְאוּר הַנֵּר,
28 וְאָפְלוּ גְבוּהַ שְׁתֵּי קוֹמוֹת. וְאָפְלוּ עֲשָׂרָה בְּתֵים זֶה עַל
29 גֵּב זֶה וְהַנֵּר בְּעֵלְיוֹנָה - לֹא יִקְרָא וְלֹא יִפְלֶה לְאוּרָה
30 בַּתְּחִלָּה, שֶׁמָּא יִשְׁפַח וְיִטְהַר⁸². וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם קוֹרִיין
31 בְּעֵנְוֵן אֶחָד - מִתְּרִיין⁸³ לְקֹרוֹת לְפָנֵי הַנֵּר, שֶׁפֶל אֶחָד
32 מֵהֶן מְזַפֵּיר חֲבֵרוֹ אִם שָׁכַח; אֲבָל לֹא בְּשֵׁנֵי עֲנִינִים,
33 שֶׁפֶל אֶחָד מֵהֶן טְרוּד בְּעֵנְוֵנוֹ.

(66) פרי האדמה ממין הצנונות, וממינים אלה עושים שמן.
(67) שבת כו, ע"א: "רבי טרפון אומר: אין מדליקין אלא
בשמן זית בלבד, עמד רבי יוחנן בן גורי על רגליו ואמר:
מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמין, ומה
יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות, ומה
יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא זה ולא זה אלא נפט?
- אלא אין לך לאסור אלא מה שאמרו חכמים אין
מדליקין". (68) בגמרא (שבת כג). אמרו: "כל השמנים
כולן יפין לנר, ושמן זית מצוה מן המובחר". אבל יש
מפרשים שהמדובר בנר חנוכה ולא בנר שבת ('הגהות
מיימוניות' פ"ד חנוכה אות ה', ועיין ב'תוספות' שם ד"ה
מריש, וצ"ע).

(80) שבת יא. יב: .. אין בודקים בגד לבער כנים ממנו.
(81) דברים שצריכים עיון רב. (82) הנר להביא השמן לפי
הפתילה, כדי שידלק יפה. וזה רק בשמן ופתילה, שכל פעם
צריך להטות את השמן לפתילה, אבל במאור אחר, הדולק
מהתחלה עד הסוף ואין האור מתמעט עד שיכלה, אין חשש
שמה יטה ('מסגרת השולחן'). (83) בספר אחד. אבל בשני
ספרים אסור, שכל אחד מעיין בספרו ואינו משגיח על
חבירו. ומטעם זה אין אומרים פיוטים בבית-הכנסת בליל
יום-טוב שחל בשבת, אבל ביום הכיפורים מותר, שאימת
יום הכיפורים עליו, כמו גבי תינוקות בהלכה טו, אבל שאר

12 יב. לֹא⁶⁹ יִתֵּן אָדָם פְּלִי מְנַקֵּב מִלֵּא שֶׁמֶן עַל פִּי הַנֵּר,
13 בְּשִׁבִיל שִׁיחָא מְנֻטֶף. וְלֹא יִמְלֵא קְעֵרָה שֶׁמֶן וְיִתְּנָהּ
14 בְּצַד הַנֵּר, וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה לְתוֹכָהּ בְּשִׁבִיל שֶׁתֵּהָא
15 שׁוֹאֵבֶת. גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִקַּח מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּפִלִי⁷⁰, שֶׁהֵרִי

שיעורי רמב"ם שלושה פרקים ליום - יום ש"ק י"ד טבת - ספר זמנים - הלכות שבת קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 פְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ כָּל אֲנָשֵׁי הַמְּדִינָה וְכָל אֲנָשֵׁי הַמַּגָּרָשׁ
25 שְׁלָה.

(95) שבת לה, ע"ב.

26 י"ט. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה - נִמְנְעוּ הַעוֹמְדִים בְּשָׂדוֹת
27 מִלְחָרָשׁ וּמִלְעֵדֶר⁹⁶ וּמִלְעֵשׂוֹת מְלֹאכָה שְׁבֻשָׁה. וְאִין
28 הַקְּרוֹבִין וְשְׂאִין לִפְנֵי לְעִיר עַד שְׂיָבֹאוּ רְחוּקִים
29 וְיִפְנְסוּ פְלִם⁹⁷ בְּבַת אַחַת. וְעֵדִין הַחֲנִינִיּוֹת פְּתוּחוֹת
30 וְהַתְּרִיסִין⁹⁸ מִנְּחִין. הַתְּחִיל לְתַקַּע שְׁנֵיהָ - נִסְתַּלְקוּ
31 הַתְּרִיסִין וְנִנְעָלוּ הַחֲנִינִיּוֹת. וְעֵדִין הַחֲמִימִין⁹⁹ וְהַקְּדֵרוֹת¹⁰⁰
32 מִנְּחִין עַל גְּבֵי פִירָה. הַתְּחִיל לְתַקַּע תְּקִיעָה שְׁלִישִׁית
33 - סֵלֶק הַמְּסַלֵּק¹⁰¹ וְהַטְּמִין הַמְּטַמֵּין¹⁰² וְהִדְלִיקוּ אֶת
34 הַנְּרוֹת. וְשׁוֹהָה פְּדֵי לְצִלוֹת דָּג קָטָן אוֹ פְּדֵי לְהַדְבִּיק
35 פֶּת פְּתַנּוּר, וְתוֹקַע וּמְרִיעַ וְתוֹקַע, וְשׁוֹבֵת¹⁰³.

(96) לחפור הקרקע לשם הכשרתה לזריעה. (97) ולא יחשדו בנכנסים באחרונה שעסקו במלאכה אחר התקיעות (רש"י). (98) דלת מתקפלת לחנות, שמשתמשים בה ביום להניח עליה סחורות לפני החנות, ובערב מחזירין את הסחורות לחנות, והיא משמשת כדלת לסגור בה את פתח החנות. (99) מים חמים מוכנים לשבת. (100) שבתוכם תבשילים לסעודת הלילה. (101) את הקדירות. (102) את התבשילים שיחזיקו חומם עד לסעודת מחר, ראה פרק ד. (103) כדי להוסיף מחול על הקודש.

36 ב. תְּקִיעָה רִאשׁוֹנָה תוֹקַע אוֹתָהּ בַּמְּנַחָה¹⁰⁴.
37 וְהַשְׁלִישִׁית - קְרוֹב לְשְׂקִיעַת הַחֶמֶה¹⁰⁵. וְכֵן תוֹקְעִין
38 בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת אַחַר צְאת הַכּוֹכָבִים, לְהַתִּיר הָעַם
39 לְמַעֲשֵׂיהֶן¹⁰⁶.

(104) כי העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה - אינו רואה סימן ברכה (פסחים נ:), ותוקעין כדי להודיע לעם לפרוש מן המלאכה. (105) ראה למעלה הלכה ד. (106) כך היא דעת רבינו, לפי מה שאמרו (שבת קיד:): שאין תוקעין ביום-טוב שחל במוצאי שבת להודיע לעם שמותר בשחיטה, אפיה ובישול, מכיון שבתקיעת שופר יש איסור שבות, יוצא מזה שבמוצאי-שבת לחול תוקעים, כי אין חיוב או מצוה להתחיל במלאכה מיד במוצאי שבת, ורק ביום-טוב ראו צורך לתקוע - לולא היה בו איסור שבות - כדי להודיע לעם לעסוק בהכנת סעודת יום-טוב.

40 ב"א. יוֹם הַכַּפּוּרִים¹⁰⁷ שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת - לֹא
41 הָיָה תוֹקְעִין¹⁰⁸; חָל לְהִיּוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבַּת - לֹא
42 תוֹקְעִין¹⁰⁹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹⁰. יוֹם טוֹב שֶׁחָל לְהִיּוֹת
43 בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת - תוֹקְעִין¹¹¹ וְלֹא מְבַדְּלִין¹¹²; חָל לְהִיּוֹת
44 לְאַחַר הַשַּׁבַּת - מְבַדְּלִין¹¹³ וְלֹא תוֹקְעִין.

(107) לפי מה שכתב רבינו (הל' קידוש החודש פ"ז ה"א) "אין קובעים לעולם ראש-חודש תשרי, לא באחד בשבת ולא ברביעי בשבת ולא בערב שבת" אם כן לא יחול אצלנו יום הכיפורים לא בערב ולא במוצאי שבת. אבל בזמן שהיו מקדשים החדשים ע"פ הראיה, היתה אפשרות שיחול יום

התפילה מותר להתפלל, שהיא שגורה בפי הכל, ודומה ל"ראש הפרשה" שבהלכה טו.

1 מ"ו. הַתִּינוּקוֹת⁸⁴ קוֹרִין לִפְנֵי רֶבֶן לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי
2 שְׁהֵרֵב מְשֻׁמְרָן⁸⁵; אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא, מִפְּנֵי שְׂאִין
3 אֵימָתָן עָלָיו. וַיֵּשׁ לוֹ לְרֵאוֹת בְּסֹפֶר לְאוֹר הַנֵּר עַד
4 שְׂרִיזָה רֹאשׁ הַפְּרָשָׁה שֶׁהוּא צָרִיף לְהַקְרוֹתָן, וְאַחַר
5 כִּף נֹתֵן הַסֹּפֵר בִּידָן וְהֵם קוֹרְאִין לִפְנֵיו.

(84) במשנה שבת יא. "באמת אמרו, החחזון רואה היכן התינוקות קורין". (85) שאימת רבם עליהם, ואין פושטים יד לנגוע בדבר אפילו בחול אלא על פי רבם; ובירושלמי שבת פ"א ה"ד יש עוד טעם, כי אין התלמידים מעוניינים להאריך את הדלקת הנר, אדרבה, הם רוצים למהר ולקצר לימודם, ולפי טעם זה מותר, אפילו אין רבם בבית.

6 מ"ו. פְּלִים⁸⁶ הַדּוּמִים זֶה לְזֶה, וְאֵינָן נִקְרִין אֲלֵא בְּעִיּוֹן
7 הַרְבֵּה - אֲסוּר לְהַקְרִיבָן לְאוֹר הַנֵּר וּלְהַבְחִין בִּיגִיחָן,
8 שְׂמָא יִשְׁבַּח וְיִטֵּה. לְפִיכָּה, שְׂמֵשׁ שְׂאִינוּ קְבוּעַ, אֲסוּר
9 לוֹ לְבַדֵּק כּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת לְאוֹר הַנֵּר, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ
10 מִפִּירָן - בֵּין בְּנֵר שֶׁל שְׂמֵן זֵית⁸⁷, בֵּין בְּנֵר שֶׁל גַּפְט
11 שְׂאוּרוֹ רַב. אֲבָל שְׂמֵשׁ קְבוּעַ, מִתֵּר לוֹ לְבַדֵּק לְאוֹר
12 הַנֵּר כּוֹסוֹת וְקַעְרוֹת, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ צָרִיף עִיּוֹן הַרְבֵּה.
13 וְאִם הָיָה נֵר שֶׁל שְׂמֵן זֵית - אֵין מוֹרִין לוֹ לְבַדֵּק
14 וְאַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מִתֵּר, גְּזֵרָה שְׂמָא יִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ⁸⁸.

(86) שבת יב, ע"א. (87) בגמרא (שם): נזכר סתם שמן ולא שמן זית, וכן הוא בכ"י התימנים "נר של שמן". (88) שיטת רבינו ופירושו הם לפי נוסחתו בגמרא שבת שם, וכמו שכתב המגיד-משנה, וכן אמנם מפורש בפירושו של רבינו למסכת שבת ("סיני כרך ו' עמוד קטו) ועיי'ן ר"אב"ד.

15 י"ז. גֵּרִי שְׂאֵחֵרֵי הַדֵּלֶת - אֲסוּר לְפַתַּח הַדֵּלֶת וּלְנַעַל
16 כְּדִרְכוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּה⁹⁰; אֲלֵא יִזְהַר בְּשַׁעַה
17 שְׁפוֹתָהּ וּבְשַׁעַה שְׁנוּעֵל. וְאֲסוּר לְפַתַּח אֶת הַדֵּלֶת
18 כְּנִגְדַּת הַמְּדוּרָה⁹¹ בְּשַׁבַּת פְּדֵי שֶׁתְּהֵא הָרוּחַ מִנְּשַׁבַּת
19 בָּהּ, וְאַף-עַל-פִּי שְׂאִין שֵׁם אֲלֵא רוּחַ מְצוּיָה⁹².
20 וּמְנִיחִין⁹³ הַנֵּר שֶׁל שַׁבַּת עַל גְּבֵי אֵילָן הַמְּחַבֵּר
21 לְקַרְקַע, וְאֵינוּ חוֹשְׁשִׁין⁹⁴.

(89) שבת קכ: (90) אף שאינו מתכוין לכבותו, ודבר שאינו מתכוין מותר - ראה למעלה פרק א - כאן אסור, שוודאי יכבה, והרי הוא "פסיק רישא", תוצאה מוכרחת מפעולתו - ראה למעלה בפ"א הלכה ו. (91) מפני שהרוח המנשבת מבעירה את המדורה. ואף שאינו מתכוין לזה, חייב משום "פסיק רישא". (92) גזרו בזה שמא יבוא לעשות כן כשישנה רוח שאינה מצויה. (93) שבת מה. (94) שיטלנו מן האילן אחרי שיכבה, ונמצא משתמש באילן בשבת (ראה להלן פכ"א ה"ו), מכיון שאסור לטלטל נר שדלק בשבת אף לאחר שכבה.

22 י"ח. כָּל מְדִינוֹת וְעִירוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל תוֹקְעִין בִּיהֵן שֵׁשׁ
23 תְּקִיעוֹת⁹⁵ בְּעֶרְבֵי שַׁבַּת. וּבְמִקּוֹם גְּבוּיָה הָיָה תוֹקְעִין,

כקדושת השבת, ואין מבדילים אלא כשיוצאים מקדושה לחול או מקדושה חמורה לקדושה קלה. (111) להבטיל ממלאכת אוכל נפש המותרת ביום-טוב ואסורה בשבת. (112) שקדושת היום הנכנס, חמורה מקדושת היום היוצא. (113) שקדושת היום היוצא חמורה מקדושת היום הנכנס.

הכיפורים בערב שבת ובמוצאי שבת (פ"ח מהלכות עירובין הלכה י). (108) גמרא בשבת קיד: ומשנה בחולין כו: (109) משום שיום הכיפורים קדוש כשבת ואסור במלאכה. אין צורך לתקוע להבטיל העם ממלאכה. (110) אין אומרים "הבדלה", כי קדושת יום הכיפורים חמורה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ח' ו' טבת תשע"ו

15 בירושלים. ועליו נאמר: ואם גאל יגאל איש
16 ממעשרו. ועליו נאמר: עשר תעשר ואכלת לפני יי
17 אלהיך במקום אשר יבחר.

(8) מן השמונים ושמונה הנותרים אחרי הפרשת תרומה גדולה ומעשר ראשון. (9) ראה גם בספר המצוות, עשה קח.

18 ד. על הסדר הזה מפרישין בשנה ראשונה מן
19 השבוע¹⁰ ובשנה ובכביעת ובחמישית. אבל
20 בשלישית ובששית מן השבוע, אחר שמפרישים
21 מעשר ראשון מפריש מן השאר מעשר אחר ונותנו
22 לעניים, והוא הנקרא מעשר עני. ואין בשתי שנים
23 אלו מעשר שני, אלא מעשר עני¹¹. ועליו נאמר:
24 מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך
25 בשנה ההיא והנחת בשעריך ובא הלוי. ועליו נאמר:
26 כי תכלה לעשר¹².

(10) משבע שנות השמיטה. (11) שנאמר "כי תכלה וגו' שנת המעשר" - "שאינ בה אלא מעשר אחד - מעשר ראשון ומעשר עני" (ראש השנה יב:). (12) וגומר: "את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית שנת המעשר, ונתתה ללוי לגר ליתום ולא למנה".

27 ה. שנת השמיטה פלה הפקר, ואין בה לא תרומה
28 ולא מעשרות כלל, לא ראשון ולא שני ולא מעשר
29 עני¹³. ובחוצה לארץ, שאין בה שמיטת קרקע¹⁴ -
30 מפרישין בארץ מצרים¹⁵ ובצמון ובמאב¹⁶ מעשר
31 ראשון¹⁷ ומעשר עני¹⁸; מפני שהארצות אלו קרובות
32 לארץ ישראל, פדי שהיו עניי ישראל נסמכין
33 עליה¹⁹ בשביעית²⁰. והלכה למשה מסיני²¹, שהיו
34 מפרישים בארץ צמון ומאב מעשר עני בשביעית.
35 אבל בארץ שנער²² - מפרישין בשביעית מעשר
36 שני²³, כסדר רב השנים²⁴.

(13) ספרי פרשת ראה (לדברים יד, כח). (14) פ"ד מהלכות שמיטה ויובל, הלכות כה-כו. (15) שהחכמים הראשונים התקינו שיהיו נוהגות בה תרומות ומעשרות (פ"א מהלכות תרומות הלכה א, והמקור בידים פ"ד משנה ג). (16) שאף הן בכלל התקנה הנ"ל (הלכות תרומות וידים שם). והמדובר

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ו הלכות מתנות עניים

פרק עשירי

(1) יבאר מעשר עני וסדר תרומות ומעשרות. שנת השמיטה שפטורה מכל המעשרות. בעל השדה שעברו עליו עניים והיה לו מעשר עני, כמה נותן לכל אחד. היה לו מעשר בגורן ורוצה ליתנו לעני קרובו או מיעדו. שני עניים שקבלו שדה באריסות, אם יקחו מעשר עני. המקבל שדה לקצור אם מותר בלקט שכחה ופאה ומעשר עני. המוכר שדהו קרקע ופירות והעני. ואם פורעים חוב ממעשר עני.

1 א. מתנה אחרת ששית² יש לעניים בזרע הארץ,
2 והוא המעשר שנותנין לעניים, והוא הנקרא מעשר
3 עני.

(2) חוץ מחמש המתנות שזכרו למעלה: לקט, שכחה, פאה, פרט ועוללות (רדב"ז).

4 ב. וזהו סדר תרומות ומעשרות: אחר שקוצר זרע
5 הארץ או אוסף פרי העץ ותגמר מלאכתו³ מפריש
6 ממנו אחד מן החמשים⁴, וזהו הנקרא תרומה
7 גדולה⁵, ונותנה לפהן. ועל זה נאמר בתורה: ראשית
8 דגנך תירשך ויצהרך. ואחר כך מפריש מן השאר⁶
9 אחד מעשרה, וזהו הנקרא מעשר ראשון, ונותנו
10 ללוי. ועל זה נאמר בתורה: כי את מעשר בני
11 ישראל וגומר; ונאמר: ולבני לוי הנה נתתי את כל
12 מעשר בישראל.

(3) אבל לפני גמר מלאכה אין תורמין לכתחילה (פ"ה מהלכות תרומות הלכות ד-ה). וראה בפ"ג מהלכות מעשרות הלכה ח ובהוספה שם). (4) היא תרומה בינונית (פ"ג מהלכות תרומות הלכה ב). (5) נקראת כן ביחס לתרומת מעשר, שאינה אלא אחד ממאה. וראה בספר המצוות (עשה קכו, והערה תקס). (6) כן כתב גם בפ"א מהלכות מעשר הלכה א (עייין שם), ובפירוש המשנה בדמאי פ"ז משנה ד. (7) ראה בהלכות מעשר שם.

13 ג. ואחר כך מפריש מן השאר⁸ אחד מעשרה, והוא
14 הנקרא מעשר שני, והוא לבעליו, ואוכלין אותו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים קלז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 היין - לא יפחת מחצי לג. ואם מן השמן - לא
14 יפחת מרביעית³⁶. ואם מן הארז - רבע הקב³⁷. נתן
15 לו ירק - נתן לו משקל לטרא³⁸, והוא משקל
16 חמשה ושלשים דינר. מן התרובין - שלשה קבין³⁹.
17 מן האגוזים - עשרה⁴⁰. מן האפרסקין - חמשה. מן
18 הרמונים - שנים. אתרוג - אחד. ואם נתן לו משאר
19 הפרות - לא יפחת מפדי שימפרם ויקח בדמיהן
20 מזון שתי סעודות⁴¹.

29 משנה פאה שם. (30 הקב הוא ארבעה לוגים, והלוג
ארבע ביצים, נמצא הקב עשרים וארבע ביצים, וחצי קב
שתיים עשרה ביצים, ואחרי שינכה מזון שתי סעודות,
כדלהלן (עירובין פב:). (31 חיטה מדברית, והיא מחמשת
מיני דגן (פירוש המשנה שם). (32 במשנה שם: "קב וחצי
כוסמין". רצ"ע. (33 תאנים יבשים (פירוש המשנה שם).
34 תאנים הנדבקים זה עם זה עד שנעשו גוף אחד (שם).
35 במשנה שם: "מנה דבלה" והיינו הן, כי המנה היא
מאה דינרים, והסלע ארבעה דינרים, נמצא מנה עשרים
וחמשה סלעים. (36 של לוג (פירוש המשנה).
37 ירושלמי. (38 ירושלמי. וכן בבבלי עירובין כט.
39 ירושלמי. (40 ירושלמי ובבלי עירובין שם, וכן נזכרו
שם ושם אפרסקים, רימונים ואתרוג. (41 משנה שם.
וראה בשולחן-ערוך אורח-חיים סימן תט סעיף ז. שלענין
עירובי תחומין חושבים לכל אחד ואחד לפי מזונו.

21 ט. היה לו דבר מועט⁴² והעניים מרפין ואין בו פדי
22 לתן לכל אחד ואחד פשעור - נתן לפניהם והן
23 מחלקין ביניהם.

(42 שם משנה ו.

24 י. ומעשר עני המתחלק בגרן - אין בו טובת הנאה
25 לבעלים⁴³, אלא העניים באים ונוטלין על פרחו.
26 ואפלו עני שבישאל - מוציאין אותו מידו⁴⁴. אבל
27 המתחלק בבית - יש לו טובת הנאה לבעלים⁴⁵
28 ונתנו לכל עני שירצה⁴⁶.

43 לפי שנאמר בו (דברים יד, כח) "והנחת", ולא נאמרה
בו נתינה (נדרים פד:). (44 כן הוא בתוספתא פאה פ"ב
(הוצאת ליברמן עמוד 84 72 לפי כתב-יד עהרפורט) והיינו
שאין לעני זכות לתתו לעני אחר למען יחזיק לו טובה. אבל
במתחלק בבית, יכול ליתן לכל מי שירצה, וראה להלן.
45 חולין קלא. שנאמר בו (שם כו, יב): "ונתתי ללוי לגר
וגוי" (נדרים שם). (46 ואי אפשר להוציא מידו בעל-
כרחו. ומה שאמרו בחולין שם: "ואפילו עני שבישראל
מוציאין אותו מידו", אין פירושו כמו למעלה, אלא כמו
שפירשו שם קלא: שאין העני לוקח לעצמו את המעשר-עני,
אלא נתתו לעני אחר. וזה נכלל במה שכתב רבינו להלן
הלכה יד (תוספתא כפשוטה).

29 יא. היה לו מעשר בגרן⁴⁷ ורצה לתנו לעני קרובו
30 או מידעו - יש להפריש מחצה לתנו לו, והחצי
31 מחלקו לכל עני שיעבר פשעור שאמרנו.

בעמון ומואב שלא טיהרו בסיחון, ושמעולם לא כבשום אף
עולי מצרים, ובהן אין שמיטת קרקע נוהגת כלל, אבל עמון
ומואב שטיהרו בסיחון וכבשום עולי מצרים - שמיטת קרקע
נוהגת בהן מדרבנן, עיין הלכות שמיטה ויובל שם הלכות
כזכח. וחזר בו רבינו כאן ממה שכתב בפירוש המשנה
בידים שם, שהמדובר בעמון ומואב של סיחון, ראה בפאת
השולחן סימן כג ס"ק כז, והלכות תרומות שם.
17 במשנה שם לא נזכר אלא מעשר עני, אבל למדו רבינו
מן הסברה שוודאי לא שינו משאר השנים, שבהן אין מעשר
עני בלי מעשר ראשון, ועיין רדב"ז. (18 משנה שם, כדעת
רבי טרפון, רבי ישמעאל ורבי יהושע, ודלא כר' אלעזר בן
עזריה. (19 על כל ארץ וארץ מהארצות הנ"ל.
20 מדברי רבי טרפון שם. (21 במשנה שם: "מקובל אני
מרבן יוחנן בן זכאי, ששמע מרבו ורבו מרבו עד הלכה
למשה מסיני, שעמון מעשרין מעשר עני בשביעית". וכתב
הר"ש שם שהלכה למשה מסיני לאו דוקא, שאין זה מן
התורה, אלא כהלכה למשה מסיני. ועיין כסף-משנה.
22 היא בבל שנביאים תיקנו בה הפרשת תרומות ומעשרות
(ידיים שם, ופ"א מהלכות תרומות שם). (23 לפי שהיא
רחוקה מארץ ישראל. (24 משנה שם.

1 ו. מעשר ראשון שלקח הלוי - מפריש ממנו אחד
2 מעשרה ונתנו לפהין, והוא הנקרא תרומת מעשר.
3 ועליו נאמר: ואל הלויים תדבר.

4 ז. בעל השדה שיעברו עליו עניים, והיה לו שם²⁵
5 מעשר עני - נתן לכל עני²⁶ שיעבר עליו מן
6 המעשר פדי שבעו²⁷; שנאמר: ואכלו בשעריך
7 ושבעו²⁸.

25 בשדה. וראה להלן יב בדין מעשר עני המתחלק בבית.
26 אף-על-פי שמעשר עני שבגורן אין בו טובת הנאה
לבעלים, והעניים באים ונוטלים בעל-כרחו (להלן הלכה י)
- אינו כפאה שהעניים בוזזים אותה (למעלה פ"ב הלכה
טו), אלא בעל הבית מניח ומחלק להם, שהרי לא נאמר בה
"תעזוב" כמו בפאה, אלא "והנחת", וכן לשון הגמרא
(נדרים פד:): "במעשר עני המתחלק בתוך הגרנות" (וכן
לשון רבינו להלן הלכה י) - הרי שאף הוא מתחלק (משנה
ראשונה). (27 ירושלמי פאה פ"ח הלכה ד, על משנה ה
שם. וכן הוא בספרי פר' כ"תבוא (לדברים כו, יב) היינו
כדי שביעה של יום אחד - שתי סעודות, כדלהלן (תפארת
ישראל). (28 [כן הוא בירושלמי ובספרי שם. אבל ודאי
הכוונה לפסוק אחר בדברים (יד, כט) "בשעריך ואכלו
ושבעו" המדבר במעשר עני שבשדה. ואילו הפסוק בדברים
כו, יב "ואכלו בשעריך ושבועו" מדבר במעשר עני שבבית.
וכן צריך לומר גם להלן הלכה יב. ועיין משנה ראשונה].

8 ח. פדי שבעו פמה? אם מן החטים²⁹ נתן - לא
9 יפחת מחצי קב³⁰. ואם מן השעורים - לא יפחת
10 מקב. ואם מן הפסמין³¹ - לא יפחת מקב³². ומן
11 הגרוגרות³³ - לא יפחת מקב. ואם מן הדבילה³⁴ -
12 לא יפחת ממשקל חמש ועשרים סלע³⁵. ואם מן

קלח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ראשון ח' טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

14 וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי. אֵימָתִי? בְּזִמְן שֶׁקִּבְּלָהּ מִמֶּנּוּ לְקַח
15 חֶלֶק בְּכָל הַשָּׂדֶה, כְּגוֹן שֶׁנִּתְּן לּוֹ שְׁלִישָׁה אוֹ רִבִיעֵה
16 בְּשֶׁכָּרְוָה.⁵⁹ אָבָל אִם אָמַר לּוֹ בַעַל הַשָּׂדֶה: שְׁלִישׁ מֵה
17 שֶׁאֲתָהּ קוֹצֵר בְּלֶבֶד הוּא שֶׁלָּךְ אוֹ רִבִיעֵ מֵה שֶׁתִּקְצֹר
18 - הֲרִי זֶה אֵין לּוֹ כְּלוֹם עַד שֶׁיִּקְצָר⁶⁰, וּבִשְׁעַת הַקְּצִיר
19 הוּא עֲנִי, לְפִיכָף מִתֵּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה. וְאָסוּר
20 בְּמַעֲשֵׂר עֲנִי; שֶׁאֵין מְפִישִׁין מַעֲשֵׂר עֲנִי אֶלָּא אַחַר
21 שֶׁקָּצַר, וְהָרִי זֶה בְּחֶלְקוֹ שֶׁקָּצַר⁶¹.

58 פאה שם. 59 שנעשית השדה כולה ברשותו
ובחזקתו, לפיכך אסור (פירוש המשנה שם). וכרבי יהודה
שם, שאמר בלשון אמיתי, ולפרש דברי חכמים בא (כסף
משנה). 60 כלומר, לאחר הקצירה. 61 ומוזהר על
שלו.
22 מִזֶּה הַמּוֹכֵר אֶת שְׂדֵהוּ⁶² קִרְקַע וּפְרוֹת⁶³ וְהָעֲנִי⁶⁴ - הֲרִי
23 זֶה מִתֵּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁלָה.
24 וְהַלּוֹקֵחַ אָסוּר בְּהוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא נִתְּן
25 דָּמִים⁶⁵. וְאֶפְלוּ לָוֶה הַדָּמִים וְלִקְחָהּ⁶⁶ - הֲרִי זֶה אָסוּר
26 בְּמַתְּנוֹת עֲנִיִּים.

62 שם משנה ו: "המוכר את שדהו, המוכר מותר והלוקח
אסור". 63 ירושלמי על המשנה שם: "כשמכר לו שדהו
וקמתה, אבל אם מכר לו קמה ושייר לו שדה, זה אני קורא
שדך, ואצל זה אני קורא קצירך", כלומר, שניהם אסורים.
וראה למעלה פ"ד הלכה יא. 64 שאם לא כן, אסור
אף-על-פי שאינו בעל השדה. 65 אלא קנה אותה בחזקה
בלבד (ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה ח והערה לא,
שחזקה בלבד קונה בלי נתינת מעות) וזקף עליו הדמים
במלוה, שאם לא כן אלא כבר נתן דמים עבור השדה, הרי
הוא עשיר ובוודאי אסור בלקט שכחה ופאה ומעשר עני.
66 שאף באופן זה אינו עשיר, כיון שחייב לאחר, אותם
הדמים. וראה להלן פ"ט הלכה יג.

70 מַעֲשֵׂר עֲנִי⁶⁷ - אֵין פּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ מְלֻוָּה⁶⁸, וְאֵין
71 מְשֻׁלְמִין מִמֶּנּוּ אֶת הַתְּגֻמוֹלוֹיִן⁶⁹; אָבָל מְשֻׁלְמִין⁷⁰
72 מִמֶּנּוּ דָּבָר שֶׁל גְּמִילוֹת חֲסָדִים⁷¹. וְצִרְיָה לְהוֹדִיעֵנו
73 שֶׁהוּא מַעֲשֵׂר עֲנִי⁷². וְאֵין פּוֹדִין בּוֹ שְׂבוּיִים⁷³, וְאֵין
74 עוֹשִׂין בּוֹ שׁוֹשְׁבֵינֹת⁷⁴, וְאֵין נוֹתְנִין מִמֶּנּוּ דָּבָר
75 לְצַדִּיקָה, וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְחֶבֶר עִיר בְּטוֹבֹת הַנְּאֻוָּה⁷⁵.
76 וְאֵין מוֹצִיאִין⁷⁶ אוֹתוֹ מִהָאָרֶץ לְחוּץ לְאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר:
77 וְהִנַּחַת בְּשַׁעֲרֶיךָ, וְנֶאֱמַר: וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשָׁבְעוּ.

67 תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 59 51) כגירסת
כתב-יד עהרפורט. 68 כלומר, העני אינו רשאי לפרוע בו
חובו, שלא ניתן לו אלא לצרכו בלבד, ראה בפ"א מהלכות
זכיה ומתנה, כמו שכתב הראב"י" (הובא באור-זרוע הלכות
צדקה סימן יא) [וראה בהלכות זכיה ומתנה שם הלכה יד
והערה נוספת נו, ובפ"ג מהלכות עבדים הלכה טו והערה
קיג]. 69 שאם חבירו נתן לו מעשר עני, והוא מחזיר לו
עכשיו כתשלום טובה (תוספתא כפשוטה). 70 בכתבי יד
תימן "משלחין" (תוספתא כפשוטה). וכן הוא בתוספתא

47) במשנה שם: "היה מציל, נוטל מחצה ונותן מחצה",
וכפירושו של רבי יונה בירושלמי שם, כשיש לו מעשר עני
יותר מכשיעור. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

1 יב. בְּמָה דְבָרִים אָמורים שָׁאינו נוֹתֵן לְעֲנִי אֶלָּא כְּדִי
2 שֶׁבָּעוּ? בְּשָׂדֶה⁴⁸; אָבָל אִם הָיָה הַמַּעֲשֵׂר בְּבֵית -
3 מִחֶלְקוֹ לְכָל הָעֲנִיִּים אֶפְלוּ כְּזֵית כְּזֵית⁴⁹. שָׁאינו מִצְוָה
4 לְתֵן כְּדִי שֶׁבָּעוּ אֶלָּא בְּשָׂדֶה, שֶׁהָרִי אֵינוֹ מוֹצֵא שָׁם
5 לְקַח; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאָכְלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשָׁבְעוּ⁵⁰.

48) תוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמוד 65 5).
49) שמעשר עני המתחלק בתוך הבית כתוב בו נתינה, ואין
נתינה פחות מכזית (כריתות ו: ופ"א מהלכות כלי המקדש
הלכה י - משנה-למלך). ובתוספתא שם: "נותן כל שהוא",
וכל שהוא לאו דוקא, שהרי צריך כזית, אלא בא להוציא
שיעור שביעה (משנה-למלך). 50) [ראה למעלה הלכה ז
הערה כו, כי הכוונה לפסוק בדברים יד, כט: "והאלמנה
אשר בשעריך ואכלו ושבעו" המדבר במתחלק בגורן. אבל
עדיין קשה, למה לא נתייב גם במתחלק בתוך הבית לתת
כדי שביעה, שהרי גם בו נאמר "ואכלו בשעריך ושבעו".
ועיין במשנה ראשונה לפ"ח משנה ה].

6 יג. כָּאוּי⁵¹ אִישׁ וְאִשָּׁה לְבֵית⁵² - נוֹתְנִין לְאִשָּׁה תַּחֲלָה
7 וּפּוֹטְרִין אוֹתָהּ וְאַחַר כֵּן נוֹתְנִין לְאִישׁ. אָב וּבָנָיו⁵³,
8 אִישׁ וּקְרוֹבוֹ, שְׁנֵי אַחִין, שְׁנֵי שְׁתָּפִין, שֶׁהָיָה אֶחָד
9 מֵהֶן עֲנִי - נוֹתֵן לּוֹ הָאֶחָד מַעֲשֵׂר עֲנִי שְׁלוֹ⁵⁴.

51) יבמות ק. 52) כן מפורש שם "ובמקום שחולקין,
נותנין לאשה תחילה ופוטריין אותה, מאי קאמר? הכי
קאמר: מעשר שני המתחלק בתוך הבית (כן גרס הב"ח)
נותנין לאשה תחילה. מאי טעמא משום זילותא" שבשתה
של אשה מרובה (פכ"א מהלכות סנהדרין הלכה ו). [ונראה
שאין בשתה מרובה אלא כשבאה לבית, אבל בשדה
(כשמצויים בה בני אדם ואין חשש לייחוד) אינה בושה כל
כך, וכן נראה במאירי שם]. 53) קידושין לב. תוספתא
מעשר שני פרק ד, וירושלמי פאה פ"ה הלכה ד. 54) אף-
על-פי שלעצמו אסור לו לקחת מעשר עני שלו, ולמדו כן
בגזירה-שוה "לגר-לגר": נאמר בלקט (ויקרא יט, י) "לא
תלקט, לעני ולגר תעזוב אותם" שמכאן למדו "לא תלקט
לעני" שהעני עצמו לא ילקט את שלו (גיטין יב,). כמו כן
מעשר עני שנאמר בו (דברים כו, יב) "לגר", אסור לעני
לקחת מעשר עני שלו (חולין קלא:).

10 יד. שְׁנֵי עֲנִיִּים⁵⁵ שֶׁקִּבְּלוּ שָׂדֶה בְּאַרִיסוֹת⁵⁶ - זֶה
11 מְפִישׁ מַעֲשֵׂר עֲנִי מִחֶלְקוֹ וְנוֹתְנוֹ לְחֶבְרוֹ⁵⁷, וְכֵן
12 חֶבְרוֹ מְפִישׁ מִחֶלְקוֹ וְנוֹתֵן לּוֹ.

55) פאה פ"ה משנה ה. 56) "ופירוש אריסות השותפות
בתבואת הארץ, ושם השותף בענין ההוא אריס, והוא שיקח
הארץ לעבוד אותה ולהתעסק בעניניה" (פירוש המשניות).
57) אבל מחלקו אסור, שהאריס נעשה כבעל הבית, והעני
מוזהר על שלו (חולין וגיטין שם).

13 טו. הַמְּקַבֵּל שָׂדֶה לְקָצֵר⁵⁸ - אָסוּר בְּלֶקֶט שְׂכָחָה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שני ט' טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים קלט

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 ה. פֶּאֶה הָעֵנִי וְשָׂאֵל דֵּי מַחְסוּרוֹ וְאֵין יָד הַנוֹתֵן מִשְׁגָּת 19
20 - נוֹתֵן לוֹ כְּפִי הַשְּׂגָת יָדוֹ. וְכִמָּה? עַד חֲמִישִׁית נִכְסָיו
21 - מִצָּוָה מִן הַמִּבְחָר; וְאַחַד מֵעֶשְׂרֵה בְּנִכְסָיו - בִּינוּנִי;
22 פְּחוֹת מִכָּאֵן - עֵין רְעָה. וְלַעֲוֹלָם לֹא יִמְנַע עֲצָמוֹ
23 מִשְׁלִישִׁית הַשְּׂקָל בְּשָׂנָה, וְכָל הַנוֹתֵן פְּחוֹת מִזֶּה - לֹא
24 קָיָם מִצְוָה. וְאִפְלוּ עֵנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה - חֵיב
25 לִתֵּן צְדָקָה לְאַחֵר.

26 ו. עֵנִי שְׂאֵין מִפִּירִין אוֹתוֹ וְאָמַר: רַעֲב אָנִי, הֶאֱכִילוּנִי
27 - אֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו שְׂמָא רַמָּאי הוּא, אֶלָּא מִפְּרִנְסִין
28 אוֹתוֹ מִיָּד. הִיָּה עָרֵם וְאָמַר: פְּסוּנִי - בּוֹדְקִין אַחֲרָיו
29 שְׂמָא רַמָּאי הוּא. וְאִם הֵיךְ מִפִּירִין אוֹתוֹ - מִכְּסִין
30 אוֹתוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ מִיָּד, וְאֵין בּוֹדְקִין אַחֲרָיו.

31 ז. מִפְּרִנְסִין וּמִכְּסִין עֵנִי עוֹבְדֵי פּוֹכְבִים וּמְזוֹלוֹת עִם
32 עֵנִי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם. וְעֵנִי הַמַּחְזֵר עַל
33 הַפְּתָחִים - אֵין נִזְקָקִין לוֹ לְמַתְנָה מִרְבָּה, אֶבֶל נוֹתְנִין
34 לוֹ מַתְנָה מוֹעֲטָת. וְאִסוּר לְהַחְזִיר אֶת הָעֵנִי שֶׁשָּׂאֵל
35 רִיקָם, וְאִפְלוּ אֶתָּה נוֹתֵן לוֹ גְּרוּגְרַת אַחַת; שְׁנֵאמַר:
36 אַל יֵשֶׁב דָּךְ נִכְלָם.

37 ח. אֵין פּוֹחֲתִין לְעֵנִי הָעוֹבֵר מִמְּקוֹם לְמְקוֹם מִכְּפָר
38 אֶחָד הַנִּמְכָּר בְּפוֹנְדִינִין כְּשֶׁהָיוּ הַחֲטִים אַרְבַּע סָאִין
39 בְּסַלְעַ. וְכִכָּר בְּאַרְנוֹ פֶּל הַמְדוּת. וְאִם לָן - נוֹתְנִין לוֹ
40 מִצָּע לִישׁוֹן עָלָיו, וְכִסְתָּ לִתֵּן תַּחַת מְרֹאשׁוֹתָיו, וְשָׂמָן
41 וְקִטְנִית. וְאִם שָׁבַת - נוֹתְנִין לוֹ מְזוֹן שֶׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת,
42 וְשָׂמָן וְקִטְנִית, וְדָג וְרִיק. וְאִם הֵיךְ מִפִּירִין אוֹתוֹ -
43 נוֹתְנִין לוֹ לְפִי כְּבוֹדוֹ.

44 ט. עֵנִי שְׂאֵינוֹ רוֹצֵה לְקַח צְדָקָה - מְעַרְמִין עָלָיו
45 וְנוֹתְנִין לוֹ לְשֵׁם מַתְנָה אוֹ לְשֵׁם הַלְוָאָה. וְעֵשִׂיר
46 הַמְרַעִיב אֶת עֲצָמוֹ וְעֵינוֹ צָרָה בְּמִמּוֹנוֹ שְׁלֹא יֵאָכֵל
47 מִמֶּנּוּ וְלֹא יִשְׁתֶּה - אֵין מְשִׁיחִין בּוֹ.

48 י. מִי שְׂאֵינוֹ רוֹצֵה לִתֵּן צְדָקָה אוֹ שִׁיתֵן מְעַט מִמֶּה
49 שְׂרָאוֹי לוֹ - בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמְכִין אוֹתוֹ מִפַּת
50 מְרִדוֹת עַד שִׁיתֵן מַה שְׂאֵמְדוּהוּ לִתֵּן. וְיוֹרְדִין לְנִכְסָיו
51 בְּפָנָיו וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ מַה שְׂרָאוֹי לוֹ לִתֵּן. וּמִמְשַׁכְּנִין
52 עַל הַצְּדָקָה, וְאִפְלוּ בְּעַרְבֵי שְׁבֻחוֹת.

53 יא. אָדָם שׁוֹעַ שֶׁהוּא נוֹתֵן צְדָקָה יוֹתֵר מִן הַרְאוֹי לוֹ,
54 אוֹ שְׂמַצֵּר לְעַצְמוֹ וְנוֹתֵן לְגַבְיָאִים כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּשֵּׁשׁ -
55 אִסוּר לְתַבְעוֹ וּלְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ צְדָקָה. וְגַבְיָאִים שְׂמַכְלִימוֹ
56 וְשׁוֹאֵל מִמֶּנּוּ - עֲתִיד לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ; שְׁנֵאמַר:
57 וּפְקַדְתִּי עַל כָּל לַחְצִיּוֹ.

58 יב. אֵין פּוֹסְקִין צְדָקָה עַל יְתוּמִים וְאִפְלוּ לְפִדְיוֹן

שֵׁם. וְכֵן הוּא לְהֵלֵךְ בְּפִי מֵהִלְכוֹת שְׂמִיטָה וְיֻבֵל הַלְכָה י.
וְרָאָה בְּפִי מֵהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי הַלְכָה כֹּא. (71) כְּלוּמַר,
נוֹתְנֵנוּ לְעֵנִי אַחֵר בְּתוֹר חֶסֶד, וְבִלִּי צִיפִיָּה לְתַשְׁלוּם גְּמוּל.
(72) שִׁידַע שְׂאֵינוֹ מִצַּפֵּה מִמֶּנּוּ לְתַשְׁלוּם גְּמוּל (פֶּאֶת-הַשּׁוֹלַחַן
בְּשֵׁם בֵּית-יוֹסֵף). וְעוֹד שִׁידַע שְׁלֹא לְהוֹצִיאוֹ מֵהָאֶרֶץ לְחוּצָה
לְאֶרֶץ, כְּדִלְהֵלֵךְ. וְרָאָה בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שֵׁם, וּבְהִלְכוֹת
שְׂמִיטָה וְיֻבֵל שֵׁם. (73) שְׁלֹא נִיתֵן אֵלָּא לְצַרְכוֹ שֶׁל הָעֵנִי,
כְּנֹל. (74) שֶׁהַכּוֹנֵה שֶׁגַּם חִבְרֵנוֹ יַחְזִיר לוֹ שׁוֹשְׁבֵינֹת
(הַלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתְנַת שֵׁם הַלְכָה ב) וְאַף-עַל-פִּי שֶׁרַק בְּמַעוֹת
הַדִּין כֵּן, וְלֹא בְּפִירוֹת (עֵיין שֵׁם הַלְכוֹת ב-טו) - אֵין זֶה אֵלָּא
בְּעֵשִׂיר הַנוֹתֵן, אֲבָל עֵנִי הַנוֹתֵן אֶף בְּפִירוֹת דַּעְתוֹ לְמַתְנַת
עַל-מַנַּת הַחֲחִיר, רָאָה שֵׁם הַלְכָה טוֹ וְהַעֲרָה נּוֹסֶפֶת נּוֹן.
(75) כְּלוּמַר, נוֹתְנִים אוֹתוֹ לְרַב הָעֵיר כְּמַתְנָה וְאֵין זֶה בּוֹיּוֹן
הַתּוֹרָה, אֲבָל לְשִׁלּוּחַ לוֹ צְדָקָה גְּנָאִי הוּא לוֹ (אוּרְזוּעַ שֵׁם
סִימָן כו, וְרָאָה בְּרַבְבָּז וְהַגְרָא "בּוּיֹד" סִימָן רנא ס"ק כג).
(76) סְפִירֵי פֶר' רָאָה (לְדַבְרִים כו, יב).

יום שני ט' טבת ה'תשע"ו

פרק שביעי

1 יבאר שמצות-עשה ליתן לעני צדקה כפי מה שראוי לעני.
2 ודין לעולם לא ימנע אדם עצמו מלישית השקל. ואם
3 בודקין אחר העני. אם מפרנסין ומכסין עניי גויים עם עניי
4 ישראל. עני המחזיר על הפתחים, והעובר ממקום למקום.
5 עני שאינו רוצה ליקח צדקה, ומי שאינו רוצה ליתן. אם
6 פוסקין צדקה על יתומים. וגבאי צדקה אם לוקחים מהנשים.
7 עניי ביתו קודמים לעניי עירו. והאומר תנו מאתיים זוז לבית
הכנסת.

1 א. מצות עשה לתן צדקה לעניים, כפי מה שראוי
2 לעני, אם היתה יד הנותן משגת. שנאמר: פתח
3 תפתח את ידך לו. ונאמר: והחזקת בו גר ותושב
4 וחי עמך. ונאמר: וחי אחיך עמך.

5 ב. וכל הרואה עני מבקש והעלים עיניו ממנו ולא
6 נתן לו צדקה - עבר בלא תעשה, שנאמר: לא
7 תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיק האביון.

8 ג. לפי מה שחסר העני אתה מצוה לתן לו: אם אין
9 לו כסות - מכסים אותו, אם אין לו כלי בית - קונין
10 לו, אם אין לו אשה - משיאין אותו. ואם היתה
11 אשה - משיאין אותה לאיש. אפלו היה דרכו של
12 זה העני לרכב על הסוס ועבד רץ לפניו, והעני ויגד
13 מנכסיו - קונין לו סוס לרכב עליו ועבד לרוץ
14 לפניו; שנאמר: די מחסרו אשר יחסר לו. ומצוה
15 אתה להשלים חסרונו, ואין אתה מצוה לעשרו.

16 ד. יתום שבא להשיאו אשה - שוכרין לו בית
17 ומציעים לו מטה וכל כלי תשמישו ואחר כך
18 משיאין לו אשה.

קמ שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י' טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול לקיים הנתינה, יקיים לפחות את ההפרשה. והרי עבירת "בל תאחר" יש בין אמר ולא הפריש ובין הפריש ולא נתן. (6) שתנאו קיים. (7) שאלמלא התנה, אינם רשאים.

ב. המתפייס בצדקה - חיב, כשאר הנדרים. פיצד? אָמַר: הָרִי סָלַע זֹו פָּזוּ - הָרִי זֹו צְדָקָה. הַמְפָּרִישׁ סָלַע וְאָמַר: הָרִי זֹו צְדָקָה, וְלָקַח סָלַע שְׁנֵיהָ וְאָמַר: וְזוּ - הָרִי שְׁנֵיהָ צְדָקָה, וְאָף עַל פִּי שְׁלֹא פָּרַשׁ.⁸

(8) וזו לצדקה, הרי זו צדקה משום יד, שכיוון שאמרו שם: "אם תמצי לומר יש יד לצדקה", נפשטה הבעיא.

ג. הנודר צדקה ולא ידע במה נדר - יתן עד שיאמר לא לךך נתכוננת.⁹

(9) למד כן ממשנה בפרק בתרא דמנחות קו: שאם אמר: "פרשתי (נדרתי) זהב למקדש) ואיני יודע מה פירשתי, יהא מביא עד שיאמר לא לכך נתכוננת", והוא הדין לנדרי צדקה.

ד. אחד האומר 'סלע זו צדקה', או האומר 'הרי עלי סלע לצדקה' והפרישו, אם רצה לשנותו באחר¹⁰ - מתר. ואם משהגיע ליד הגבאי - אסור לשנותו. ואם רצו הגבאים לצרף¹¹ המעות ולעשותן דינרין - אינן רשאים¹²; אלא אם אין שם עניים לחלק - מצרפין לאחרים, אבל לא לעצמן.¹³

(10) כלומר: ללוות סלע זה ולפרוע אחר במקומו, אבל לשנותו למצוה אחרת אסור. (11) "גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק פורטין וכו'". הרי שרק אם אין להם עניים מותר לפרוט, אבל אם יש להם עניים אסור. (12) שמא יחסרו, ולפירוש רש"י שמא יפרטו ויקנו הדינרים ביוקר. (13) שמא יחסדום שהחסירו מעט בצירוף או שפרטו בזול.

ה. הִיָּה לְעֵנִיִּים הִנָּּה בְּעֹפּוֹב הַמְּעוֹת פִּיד הַגְּבָאִי פְּדִי לְשֹׁתוֹ¹⁴ לְאַחֲרִים לְתֵן - הָרִי אוֹתוֹ הַגְּבָאִי מֵתָר לְלוֹוֹת אוֹתָם הַמְּעוֹת שֶׁל עֵנִיִּים וּפּוֹרְעֵ; שֶׁהַצְּדָקָה אֵינָה פְּהֻקָּדֶשׁ שְׁאִסוּר לְהֵנּוֹת בּוֹ.

(14) לכוף. שאומר להם שאין לו מעות לחלק לעניים.

ו. מִי שֶׁהִתְנַדַּב מְנוֹרָה אוֹ נֵר לְבֵית הַכְּנֶסֶת - אָסוּר לְשֹׁתוֹתָהּ. וְאִם לְדָבָר מְצוּהָ - מֵתָר לְשֹׁתוֹתָהּ¹⁵, אָף עַל פִּי שְׁלֹא נִשְׁתַּקַּע שָׁם בְּעֵלְיָהּ מֵעֵלְיָהּ, אֲלֵא אוֹמְרִים: זֹו הַמְּנוֹרָה אוֹ נֵר שֶׁל פְּלוֹנִי. וְאִם נִשְׁתַּקַּע שָׁם הַבְּעָלִים מֵעֵלְיָהּ - מֵתָר לְשֹׁתוֹתָהּ אֲפִלוּ לְדָבָר הָרְשׁוּת¹⁶.

(15) והיינו דווקא בני העיר. אבל הגבאי אסור לשנות. (16) כן נראה בסוגיית הגמרא שם: "גוי שהתנדב וכו' משנשתקע כו' מותר. למאי? אילמא לדבר הרשות - אפילו ישראל נמי", הרי שאם נשתקע מותר גם לדבר הרשות.

ז. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשֶׁהִיָּה הַמְּתַנַּדָּב יִשְׂרָאֵל; אֲבָל אִם הִיָּה עוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַזְלוֹת - אָסוּר לְשֹׁתוֹתָהּ

שְׁבוּיִים, וְאָף עַל פִּי שֵׁישׁ לָהֶם מְמוֹן הַרְבֵּה. וְאִם פָּסַק הַדִּין עֲלֵיהֶם פְּדִי לְשׁוּם לָהֶן שָׁם - מֵתָר. גְּבָאִי צְדָקָה לּוֹקְחִין מִן הַנְּשִׂיִם וּמִן הַעֲבָדִים וּמִן הַתֵּינֻקוֹת דְּבָר מוּעָט, אֲבָל לֹא דָבָר מְרֻבָּה; שְׁחֻזַּת הַמְּרֻבָּה גּוֹנֵבָה אוֹ גָּזֵל מִשְׁלֵל אַחֲרִים. וְכַמָּה הוּא מוּעָט שְׁלָהֶן? הַכֹּל לְפִי עֶשֶׂר הַבְּעָלִים וְעֵנִיּוֹתָן.

יג. עֵנִי שֶׁהוּא קְרוּבוֹ - קוֹדֵם לְכֹל אָדָם. עֵנִי בֵיתוֹ קוֹדֵמִין לְעֵנִי עֵירוֹ. עֵנִי עֵירוֹ קוֹדֵמִין לְעֵנִי עֵיר אַחֶרֶת. שְׁנֹאמַר: לְאַחֶיךָ לְעֵנֶיךָ וְלְאַבְיֶיךָ בְּאַרְצֶךָ.

יד. מִי שֶׁהִלָּךְ בַּסְחוּרָה וּפְסָקוֹ עָלָיו אֲנָשִׁי הָעִיר שֶׁהִלָּךְ שָׁם צְדָקָה - הָרִי זֶה נוֹתֵן לְעֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר. וְאִם הָיוּ רַבִּים וּפְסָקוֹ עֲלֵיהֶן צְדָקָה - נוֹתְנִין, וְכִשְׁבָּאִין - מְבִיאִין אוֹתָהּ עִמָּהֶן וּמְפָרְנְסִין בָּהּ עֵנֵי עֵירָם. וְאִם יֵשׁ שָׁם חֶבֶר עֵיר - יִתְנוּהָ לְחֶבֶר עֵיר, וְהוּא מְחַלְקָהּ כְּמוֹ שִׁירָאָה לוֹ.

טו. הָאוֹמֵר: תְּנוּ מְאֵתִים דִּינָר לְבֵית הַכְּנֶסֶת, אוֹ תְנוּ סֶפֶר תּוֹרָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת - יִתְנוּ לְבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּא רְגִיל בּוֹ. וְאִם הָיָה רְגִיל בְּשֵׁנִים - יִתְנוּ לְשֵׁנֵיהֶן. הָאוֹמֵר תְּנוּ מְאֵתִים דִּינָרִין לְעֵנִיִּים - יִתְנוּ לְעֵנֵי אוֹתָהּ הָעִיר.

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ו

פרק שמיני

(1) יבאר שהצדקה היא בכלל הנדרים, והמתפייס בצדקה. הנודר צדקה ולא ידע כמה נדר, ואם מותר לשנות הנדבה. אם מקבלין צדקה מן הגוי בפרהסיא. וגוי שנדר לבדק הבית. אין לך מצוה רבה כפדיון שבויים, וקודמת לכל דבר. אם פודין השבויים ביותר משוויין. ואם מבריחין אותם. עבד שנשבה וישראל שבוי שנעשה מומר למצוה אחת. יתום ויתומה שבאו להשיאם מי קודם למי. באשה שקודמת לאיש לכל דבר, ובאנשים מי קודם למי.

א. הַצְּדָקָה הָרִי הִיא בְּכֹלל הַנְּדָרִים. לְפִיכָךְ, הָאוֹמֵר: הָרִי עָלַי²¹ סָלַע לְצְדָקָה, אוֹ הָרִי סָלַע זֹו צְדָקָה - חֵיב לְתַנְּהָ לְעֵנִיִּים מִיָּד. וְאִם אַחֵר - עֶבֶר בְּכֹל תְּאַחֲרֵי; שֶׁהָרִי בִּידוֹ לְתֵן מִיָּד, וְעֵנִיִּים מְצוּיִין הֵן. אֵין שָׁם עֵנִיִּים - מְפָרִישׁ וּמְנִיחָ²² עַד שְׁיִמְצָא עֵנִיִּים. וְאִם הִתְנָה שְׁלֹא יִתֵּן עַד שְׁיִמְצָא עֵנִי - אֵינוֹ צְרִיךְ לְהַפְרִישׁוֹ²³. וְכֵן אִם הִתְנָה בְּשַׁעַה שְׁנֹדָר בְּצְדָקָה אוֹ הַתְּנָב אוֹתוֹ שִׁיְהִי הַגְּבָאִין רִשְׁאִין לְשֹׁתוֹתָהּ וּלְצְרֻפָּהּ בְּזָהָב²⁴ - הָרִי אֵלוֹ מְתָרִין.

(2) לשון נדר בקרבנות, והיינו "אמר ולא הפריש". (3) לשון נדבה בקרבנות, והיינו הפריש ולא הקריב. (4) "כי תדור נדר - לא תאחר לשלמו". (5) שאף על פי שאינו

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שלישי י' טבת – ספר זרעים – הלכות מתנות עניים קמא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

26) אבל אלולא זה אסור משום שנאמר "ביבש קצירה תשברנה", כלומר, כשתכלה זכות הצדקה של הגויים יישרו. (27) ויקפיד. אבל רש"י שם יא. דיבור המתחיל דלא סיימה, כתב שבמעות המתחלקות לעניים אין גניבת דעת, שאף הם יודעים שישראל רגילים לפרנס עניי נכרים כמו שאמרו: "מפרנסין עניי גויים עם עניי ישראל".

23. י. פדיון שבויים קודם²⁸ לפרנסת עניים ולכסותן.
24. ואין לה מצוה גדולה כפדיון שבויים, שהשבוי הרי
25. הוא בכלל הרעבים והצמאים והערמים ועומד
26. בסכנת נפשות²⁹. והמעלים עיניו מפדיונו - הרי זה
27. עובר על לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך,
28. ועל לא תעמד על דם רעך³⁰, ועל לא ירדנו בפרך
29. לעיניך³¹. ובטל מצות פתח תפתח את ידך לו,
30. ומצות וחי אחיד עמך, ואהבת לרעך כמוך³², והצל
31. לקחים למות, והרבה דברים כאלו³³. ואין לה מצוה
32. רבה כפדיון שבויים.

28) סברת רבינו היא, מאחר שהשבוי הוא בכלל הרעבים והצמאים וגם עומד בסכנת נפשות. (29) שם: "שבי קשה מכולם דכולהו איתנהו ביה", שהוא ביד הגוי לעשות בו כל חפצו, אם למות, אם לחרב, אם לרעב. (30) שעומד בסכנת נפשות. (31) כי בשבי מעבידים אותו בעבודת פרך. (32) שהוא כולל המצוות שבין אדם לחברו. (33) כמו: "הלא פרוס לרעב לחמך ... כי תראה ערום וכסיתו", ועוד.

33. יא. אנשי העיר שגבו מעות לבגין בית הכנסת, וכן
34. להן דבר מצוה³⁴ - מוציאין בו המעות. קנו אבנים
35. וקורות - לא ימכרום לדבר מצוה, אלא לפדיון
36. שבויים. אף על פי שהביאו את האבנים וגדרוים³⁵,
37. ואת הקורות ופסלום, והתקינו הכל לבגין - מוכרין
38. הכל לפדיון שבויים בלבד. אבל אם בנו וגמרו -
39. לא ימכרו את בית הכנסת³⁶, אלא יגבו לפדיון מן
40. הצבור.

34) שם ג: "לא ליסתור אינש בי כנישתא עד דבני בי כנישתא אחריתי - משום פשיעותא" שמה יארע אונס ויפשעו ולא יבנו אחרת - "גבו זווי ומחתי מאי (=גבו כספים והם מונחים למטרה זו מה הדין)? דילמא מיתרמי מילתא דמצוה ומפקי להו". (35) [אולי צריך להיות "וגררום", כעין "ופסלום" שלהלן]. (36) כן הוא שם: שדירתו של אדם אין מוכרין לפדיון שבויים, ולא שיש איסור בדבר שהרי ספר תורה שקדושתו גדולה מקדושת בית הכנסת, התיירו למכרו לפדיון שבויים, אלא שכיוון שאפשר לגבות פדיון מן הצבור, אין למכור את בית הכנסת, ואולם, אם אין אפשרות לגבות מן הצבור, מוכרים אותו.

41. יב. אין פודין את השבויים ביתר על דמיהן³⁷, מפני
42. תקון העולם, שלא יהיו האויבים רודפין אחריהם
43. לשבותם³⁸. ואין מבריחין את השבויים, מפני תקון

1 אפלו לדבר מצוה עד שישתקע שם בעליה
2 מעליה¹⁷; שמה יאמר העובד פוכבים ומזלות:
3 הקדשתי דבר לבית הכנסת של יהודים ומכרוהו
4 לעצמן.

(17) ואז מותר אפילו לדבר הרשות.

5. ח. עובד פוכבים ומזלות שהתנדב לבדק הבית - אין
6. מקבלין ממנו לכתחלה; ואם לקחו ממנו - אין
7. מחזירין לו¹⁸. היה הדבר מסים, כגון קורה או אבן
8. - מחזירין לו, פדי שלא יהא להן דבר מסים
9. במקדש; שגאמר: לא לכם ולנו וגומר¹⁹. אבל לבית
10. הכנסת - מקבלין מהן לכתחלה²⁰. והוא שיאמר:
11. פדעת ישראל הפרשתי. ואם לא אמר - טעון גניזה,
12. שמה לבו לשמים²¹. ואין מקבלין מהם לחומת
13. ירושלים²² ולא לאמת המים שבה; שגאמר: ולכם
14. אין חלק וזפרון בירושלים²³.

18) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "תני חדא גוי שהתנדב נדבה לבדק הבית מקבלים הימנו, ותניא אידך אין מקבלין - לא קשיא הא בתחילה הא בסוף". (19) "לבנות בית לאלוקינו". (20) אפילו דבר מסויים. לפי שמהפסוק "לא לכם ולנו", אין ללמוד אלא לבית המקדש בלבד. וכן הוא בברייתא שם: "גוי שהתנדב קורה וכו' בודקין אותו אם אמר כדעת ישראל הפרשתי וכו' ואם לאו - טעונה גניזה, שמה בלבד לשמים" ומכיוון שקורה היא דבר מסויים, כמבואר למעלה, על כרחנו שכאן אין המדובר בבית המקדש אלא בבית הכנסת. (21) לשם הקדש, שאסור בהנאה. (22) וברור הדבר כי דינם כדין בדק הבית, שלכתחילה אין מקבלים מהם שום דבר, ובדיעבד מחזירים דבר מסויים, ודבר שאינו מסויים אין מחזירים. (23) רבינו קיצר הפסוק, כי שם נאמר: "ולכם אין חלק וצדקה וזיכרון בירושלם".

15. ט. אסור לישראל²⁴ לטל צדקה מן העובדי פוכבים
16. ומזלות בפרהסיא. ואם אינו יכול לחיות בצדקה של
17. ישראל, ואינו יכול לטלה מן העובדי פוכבים
18. ומזלות בצניעה - הרי זה מתר. ומלך או שר²⁵ מן
19. העובדי פוכבים ומזלות ששלח ממון לישראל
20. לצדקה - אין מחזירין אותו לו, משום שלום
21. מלכותו²⁶; אלא נוטלין ממנו, וינתן לעניי עובדי
22. פוכבים ומזלות פסתר, פדי שלא ישמע המלך²⁷.

24) בסנהדרין כו: "אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולים לעדות. הני מילי בפרהסיא אבל בצניעה לא, ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאיפשר ליה לאיתווי (=לקבל ממנו מזון) בצניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא, אבל לא איפשר ליה (=לקבל בצניעה) - חיותיה הוא (=פרנסתו היא)". ופירשו שם ש"דבר אחר" הוא קבלת צדקה מן הגוי, ולא רק היחידים אסורים בזה, אלא גם גבאי צדקה אין להם לקבל מהגויים, ורק משום שלום מלכות מותר. (25) שם. במעשה של איפרא הורמיז אמו של שבור מלכא.

קמב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דיגרים.

10. היו לפנינו עניים הרבה או שבויים הרבה, ואין
בפיס קדי לפרנס או קדי לכסות או קדי לפדות את
כלן - מקדימין את הפהן ללוי, ולוי לישראל,
וישראל לחלל⁴⁸, וחלל לשותוקי⁴⁹, ושותוקי
לאסופי⁵⁰, ואסופי לממזר⁵¹, וממזר לנתין⁵², ונתין
לגר, שהנתין גדל עמו בקדשה⁵³. וגר קודם לעבד
משחרר, לפי שהיה בכלל ארור⁵⁴.

48 חלל הוא זה שנולד מאיסור כהונה, כגון כהן שנשא
גרושה, חללה וזונה. וקדימה זו של ישראל לחלל ושת
הקדימות שלאחריה: חלל לשתוקי ושותוקי לאסופי, לא
נזכרו במשנה, אבל חידשם רבינו מדעתו וכן כתב בפירוש
המשניות שם. ובטעם קדימת ישראל לחלל כתב שם: "לפי
שבת חלל פסולה לכהונה ובת ישראל כשרה לכהונה".
49 "שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי".
50 שנאסף מן השוק ואינו מכיר לא את אביו ולא את אמו.
51 "לפי שהממזר ודאי והאחרים (=השותוקי והאסופי)
ספק". 52 נתין הוא מן הגבועונים שנתנם יהושע לחוטבי
עצים ושובאי מים ודוד גזר עליהם ואסרם לבוא בקהל
ישראל. והטעם מבואר בבבליא הוריות שם: "זה בא
מטיפה כשרה וזה בא מטיפה פסולה". 53 שהרי אבות
אבותיו נתגירו. 54 לפני שנשתחרר כשהיה עבד, ועבד
הוא בכלל ארור, שנאמר "ארור כנען, עבד עבדים יהיה
לאחיו".

11. במה דברים אמורים? בשהיו שניהן שוין
בחכמה; אבל אם היה פהן גדול⁵⁵ עם הארץ וממזר
תלמיד חכם⁵⁶ - תלמיד חכם קודם. וכל הגדול
בחכמה⁵⁷ - קודם את חברו. ואם היה אחד מהן רבו
או אביו, אף על פי שיש שם גדול מהן בחכמה -
רבו או אביו שהוא תלמיד חכם⁵⁸ קודם לזה שהוא
גדול מהם בחכמה.

55 שהוא קודם לכהן הדיוט. 56 כן הוא במשנה שם.
וכנראה שרק ממזר תלמיד חכם שבא מטיפה כשרה, קודם
לכהן גדול עם הארץ, אבל נתין שבא מטיפה פסולה - לא.
57 כן נראה בהוריות יד. ששאלו: "סיני (=בקי) ועוקר
הרים (=חריף) הי מיניהו עדיף". 58 שבאופן זה הוא
קודם אפילו לרבו.

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ו

פרק השיעי

1 יבאר שבכל עיר שיש בה ישראל מעמידין גבאי צדקה.
ודין תענית שמחלקים בו מעות לעניים. הקופה בכמה נגבית
ובכמה מתחלקת. ודין גבאי צדקה אם רשאי לפרוש זה
מזה. ואם מצא הגבאי מעות בשוק. אם מחשבין בצדקה עם
גבאי צדקה. מי שישב במדינה ל' יום כופין אותו ליתן
צדקה. מי שהיה בידו מעות והרי הן עליו חוב. מי מקבל
מן הקופה ומן התמחוי. מי שהיה הולך ממקום למקום ותמו

1 העולם³⁹, שלא יהיו האויבים מקבדין עליהן⁴⁰ את
2 העל ומרבים בשמירתן.

37 ושמים אותם כעבד הנמכר בשוק. 38 כפי הלשון
השנייה שם: "דלא ליגרבו ולייתו טפיי". ולא משום דוחק
הצניבור כפי הלשון הראשונה שם. ולפי זה אפילו אם בא
אחד מן הקרובים לפדותו יותר מכדי דמיו, אין מניחים לו.
וכן נראה בכתובות נב. באשה שנשבת, שאין הבעל פודה
אותה אלא בכדי דמיה. 39 כדעת תנא קמא ואפילו אם
אין כאן אלא שבוי אחד. 40 היינו על שבויים אחרים.

3. מי שמכר עצמו ובניו לעובדי כוכבים ומזלות,
4 או שלוה מהן ושבו אותן או אסרוהו בהלוואתן:
5 פעם ראשונה ושניה - מצוה לפדותן, שלישית -
6 אין פודין אותן. אבל פודין את הפגים לאחר מיתת
7 אביהן⁴¹. ואם בקשורה להרגו - פודין אותו מקדם
8 אפלו אחר פמה פעמים.

41 שלא יוטמעו בין הגויים וילמדו מעשיהם, אבל בחיי
אביהם, הוא שומר עליהם.

9. יד. עבד שנשפחה⁴², הואיל וטבל⁴³ לשם עבדות וקבל
10 עליו מצות - פודין אותו פישראל שנשפחה. ושבו
11 שהמיר לעבדות כוכבים ומזלות, ואפלו למצוה
12 אחת, כגון שהיה אוכל נבלה להכעיס וכיוצא בו -
13 אסור לפדותו⁴⁴.

42 שם לו: "כשם שמצוה לפדות בני חורין כך מצוה
לפדות את העבדים". 43 לאחר שמל. 44 שהוא
אפיקורוס, ומצוה להרגו.

14. טו. האשה קודמת לאיש להאכיל⁴⁵ ולכסות
15 ולהוציא מבית השבי; מפני שהאיש דרכו לחזר,
16 לא האשה, ובשפתה מרבה. ואם היה שניהם בשפחה
17 ונתבעו שניהן לזכר עברה⁴⁶ - האיש קודם לפדות,
18 לפי שאין דרכו לכהן.

45 שם שנינו: "האיש קודם לאשה להחיות ולהשיב אבדה
והאשה קודמת לאיש לכסות ולהוציא מבית השבי".
ובבבליא בכתובות אמרו: "יתום ויתומה שבאו להתפרנס
מפרנסין את היתומה ואחרי כן מפרנסין את היתום, מפני
שהאיש דרכו לחזר על הפתחים ואין אשה דרכה לחזור על
הפתחים", הרי שכסות במשנה היא לאו דווקא. והוא הדין
מזונות ו"להחיות", היינו באופן שיש סכנת נפשות ואז
האיש קודם. 46 במשנה שם: "בזמן ששניהם עומדים
בקלקלה", האשה לזנות והאיש למשכב זכור.

19. טז. יתום ויתומה שפאו להשיא אותן - משיאין
20 האשה קדם לאיש, מפני שבשפתה של אשה מרבה.
21 ולא יפחתו לה ממשקל ששה דיגרים ורביע דיגרי⁴⁷
22 של פסף טהור. ואם יש בפיס של צדקה - נוטנין
23 לה לפי כבודה.

47 "ולא יפחתו לה מחמישים זוז", כלומר, חמישים

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים קמג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחרים. (13) שם. שעל זה לא סמכו העניים לסעודתם אחרי התענית.

לו המעות. מי שהיו לו בתים שדות וכרמים אם מחייבים אותו למכור.

ה. הקפה אינה נגבית אלא בשנים¹⁴, שאין עושים שררה על הצבור בממון פחות משנים. ומתן להאמין¹⁵ לאחד המעות של קפה. ואינה נחלקת אלא בשלשה¹⁶, מפני שהיא קדימי ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו לשפת. והתמחוי נגבה בשלשה, שאינו דבר קצוב¹⁷, ומתחלק בשלשה.

א. כל עיר שיש בה ישראל - חייבין להעמיד מהם גבאי צדקה, אנשים ידועים³ ונאמנים⁴, שיהיו מחזירין על העם מערב שבת לערב שבת⁵ ולזקחין מקל אחד ואחד מה שהוא ראוי לתן ודבר הקצוב עליו. והן מחלקין המעות מערב שבת לערב שבת. ונותנין לכל עני ועני מזונות המספיקין לשבעה ימים. וזו היא הנקראת קפה.

(14) בבא בתרא שם. ואינה צריכה שלשה, לפי שהיה ידוע כמה סכום שעל כל אחד ליתן, ואין כאן דין (תוספות שם). (15) שם. (16) שם. (17) כן הוא בכריתא שם: "תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שגבויה וחלוקה שוים", וכפירוש התוספות שם. (18) שם.

(2) סנהדרין יז: "כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו וכו' וקופה של צדקה - אין תלמיד-חכם רשאי לדור בתוכה." (3) בירושלמי קידושין פ"ד הלכה ה: "מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי צדקה (= שלא יהיו אלא מן המיוחסין) וכו' תלמוד-לומר מקרב אחיך תשים עליך מלך, כל שתמניהו עליך, לא יאה אלא מן הברורין שבאחיך" (אור פני מלך). (4) בבא בתרא י: "לא יתן אדם פרוטה לארנקי של צדקה, אלא-אס-כן ממונה עליה כרבי חנינא בן תרדיון" - פירוש: נאמן כמותו (תוספות שם ד"ה אלא, ולהלן פ"י הלכה ח). (5) שם ח:

ו. התמחוי¹⁸ נגבה בכל יום, והקפה - מערב שבת לערב שבת. והתמחוי - לעני עולם, והקפה לעניי אותה העיר בלבד.

ב. וכן מעמידין גבאין שלוקחין בכל יום ויום מקל חצר וחצר פת ומיני מאכל או פרות או מעות ממי שמתנדב לפי שעה, ומחלקין את הגבוי לערב בין העניים, ונותנין לכל עני ממנו פרנסת יומו. וזהו הנקרא תמחוי¹⁶.

ז. רשאין בני העיר¹⁹ לעשות קפה תמחוי, ותמחוי קפה, ולשנותן לכל מה שירצו מצרכי צבור²⁰, ואף על פי שלא התנו כן בשעה שגבו. ואם היה במדינה²¹ חכם גדול, שהפיל גובין על דעתו²² והוא יחלק לעניים כפי מה שיראה - הרי זה רשאי לשנותן לכל מה שיראה לו מצרכי צבור.

(6) שם.

(19) שם. (20) לדעת רבינו חם (בתוספות שם ד"ה ולשנותה) מותר לבני העיר לשנות אפילו לדבר הרשות. (21) (כלומר, בעיר, ועיין מגילה ב: וראה להלן הלכה יב). (22) בבא בתרא ט. מעשה של רב אשי.

ג. מעולם לא ראינו ולא שמענו בקהל מישראל שאין להן קפה של צדקה; אבל תמחוי - יש מקומות שנהגו בו, ויש מקומות שלא נהגו בו. והמנהג הפשוט היום, שיהיו גבאי הקפה מחזירין בכל יום ומחלקין מערב שבת לערב שבת⁸.

ח. גבאי צדקה אין רשאין לפרש²³ זה מזה בשוק, אלא כדי שיהיה זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגובין²⁴.

(7) כן נראה בסנהדרין שם, שעיר שאין בה קופה של צדקה אסור לתלמיד-חכם לדור בתוכה, ולא מנו גם "תמחוי" (אור פני מלך, וראה להלן בסמוך בדברי הרב"ז). ועיין להלן הלכה יב. (8) שהרי רשאים בני העיר לעשות תמחוי קופה, כמבואר להלן הלכה ז (רב"ז).

(23) שם ח: שלא יאמרו זה הגובה יחידי, דעתו לגנוב (רש"י שם). (24) ובלבד שייראו שניהם כאחד (שם).

ט. מצא הגבאי מעות בשוק²⁵ - לא יתנם לתוף פיסו²⁶, אלא לתוף ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם.

ד. בתעניות מחלקים מזונות לעניים. וכל תענית⁹ שאכלו העם ולנו ולא חלקו צדקה לעניים - הרי אלו כשופכי דמים¹⁰, ועליהם נאמר בקבלה: צדק לין פה, ועתה מרצחים. במה דברים אמורים? בשלא נתנו להן הפת¹¹ והפרות שאוכלים בהם הפת, כגון תמרים וענבים¹²; אבל אם אחרו המעות או החטים¹³ - אינן כשופכי דמים.

(25) גמרא שם. (26) שלא יאמרו: מעות של צדקה הוא גונב (רש"י שם).

י. היה הגבאי נושה²⁷ בחברו מנה, ופרעו בשוק - לא יתנם לתוף פיסו²⁸, אלא לתוף ארנקי של צדקה, וכשיגיע לביתו יטלם. ולא ימנה מעות הקפה שנים שנים²⁹, אלא אחד אחד, מפני החשד³⁰; שגאמר: והייתם נקים מני ומישראל³¹.

(9) סנהדרין לה. (10) שנמצאו העניים רעבים, שהרי נשענו על כך (רש"י שם). (11) שם. (12) שם. שהם דברים המוכנים לסעודה ועליהם סמכו העניים, ולא הכינו דברים

(27) גמרא שם. (28) משום חדש, כנ"ל. (29) שם. (30) שלא יאמרו: שמים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחת

קמד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום רביעי י"א טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שבת (פירוש המשניות). (42 שם משנה ח. 43) נוסף לפי ספרים אחרים, והוא שם במשנה ט. ואמרו שם בירושלמי שחמשים העושים (ריוח) טובים מן מאתים (חסר פרוטה) שאינם עושים. (44 שם. 45) כיון שבעת הנתינה אין לו מאתים וזו. (46 משנה שם. 47) שהוא חייב לאחרים, ומשמע שאינם ממושכנים, ורק בכתובה אמר ממושכנים. ואילו במשנה שם אמרו: "היו ממושכנים לבעל חובו או לכתובת אשתו, הרי זה יטול", הרי שאפילו בבעל-חוב צריך שיהיו ממושכנים. וצריך עיון. [אבל דברי רבינו בנויים על יסוד הסוגיא בכתובות פו. שדין בעל-חוב לגבות ממעות, ודין האשה לגבות כתובתה מקרקע, וראה בפ"ז מהלכות אישות הלכה ד, ולפיכך כתב ממושכנים רק באשה ולא בחוב. (48) שעשה אותם אפותיקי, שתגבה רק מהם (ט"ז ביו"ד סימן רנג ס"ק ג.)

יד. עני שצריך ויש לו חצר וכלי בית, אפלו היו לו כלי כסף וכלי זהב - אין מחיבין אותו⁴⁹ למכר את ביתו ואת כלי תשמישו, אלא מתר לקח, ומצוה לתן לו⁵⁰. במה דברים אמורים? בכלי אכילה ושתייה⁵¹ ומלבוש ומצעות וכיוצא בהן; אבל אם היו כלי כסף וכלי זהב כגון מגדרת⁵² או עלי⁵³ וכיוצא בהן - מוכרין ולוקח פחות מהן⁵⁴. במה דברים אמורים⁵⁵? קדם שנגיע לגבות מן העם⁵⁶; אבל אחר שגבה הצדקה⁵⁷ - מחיבים אותו למכר כליו ולקח אחרים פחותין מהם ואחר כך יטל.

(49) פאה שם משנה ח. (50) שהרי אדרכה, אם אין לו, שוכרין לו בית ומציעין לו מטה וכל כלי תשמישו (למעלה פ"ז הלכות ג"ד). (51) דברים שהגוף נהנה מהם, שכיון שנתרגל בכלים חשובים, אינו יכול להסתגל לפחותים מהם, והם מאוסים עליו (כתובת סח.). (52) שמגדרים בה במרחץ, שבזה לא שייך לומר שמגדרת פשוטה מאוסה. (53) לכתוש בו חייטים. ואף בו אין טענת מיאוס. (54) שם. (55) שם, לדעת רב פפא. (56) אלא הוא מתפרנס מן היחידים ולא מיד הגבאי, אז אין מחיבין אותו למכור כליו אלא יטול. (57) כלומר, שמתפרנס מקופה של צדקה שבא לידי גבאי. וכן פירש הר"ף שם.

זו. בעל הבית שהיה מהלך לעיר⁵⁸ ותמו לו המעות בדרך ואין לו עתה מה לאכל - הרי זה מתר לקח לקט שכחה ופאה ומעשר עני ולהנות מן הצדקה. ולכשיגיע לביתו - אינו חייב לשלם⁵⁹, שהרי עני היה באותה שעה. הא למה זה דומה? לעני שהעשיר, שאינו חייב לשלם.

(58) פאה פ"ה משנה ד. (59) שם, כחכמים.

זו. מי שהיה לו⁶⁰ בתים⁶¹ שדות ורכמים⁶², ואם מוכרין⁶³ בימי הגשמים מוכרין בזול⁶⁴, ואם הניחן עד ימות החמה מוכרין בשויהן⁶⁵ - אין מחיבין אותו למכר⁶⁶, אלא מאכילין אותו מעשר עני עד חצי דמיהן⁶⁷, ולא ידחק עצמו וימכר שלא בזמן מכירה.

(רש"י שם). (31) יתכן כי זה מוסב לכל מה שלמעלה.

יא. גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק³² - מצרפין המעות דינרין³³ לאחרים, אבל לא לעצמן³⁴. גבאי תמחוי³⁵ שאין להם עניים לחלק - מוכרים לאחרים, ואין מוכרים לעצמם. ואין מחשבים בצדקה³⁶ עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזרין; שגאמר: אף לא יחשב אתם הקסף הנתן על ידם, כי באמונה הם עושים.

(32) גמרא שם. (33) פורטים המעות הקטנות לדינרים, שהם גדולים יותר. וראה למעלה פ"ח הלכה ד. (34) פן יחדום שפורטים בזול. (35) בבא בתרא שם. (36) שם ט. כלומר, אין מבקשים מהם דינ-וחשבון מהכספים שחילקו.

יב. מי שישב במדינה³⁷ שלשים יום - פופין אותו לתן צדקה לקפה עם בני המדינה. ישב שם שלשה חדשים - פופין אותו לתן התמחוי. ישב שם ששה חדשים - פופין אותו לתן צדקה בכסות שמכסים בה עניי העיר³⁸. ישב שם תשעה חדשים - פופין אותו לתן צדקה לקבורה שקוברין בה את העניים, ועושין להם כל צרכי קבורה.

(37) כן הוא שם ח. לפי כתביב מינכן וכתב"ד פריז "שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי", וכן הביא מהר"ק שורש יז (ראה ברדב"ז) בשם שני ספרים בגמרא שם. וכן הוא בר"ף וביד רמ"ה. וכן הוא בתוספתא פאה פ"ד (הוצאת ליברמן עמ' 75 82) לענין קופה, שדי בשלשים יום, והובאה בירושלמי בבא בתרא פ"א הלכה ד. והטעם בזה מפני שהקופה מוכרחת יותר מן התמחוי, שאין לך מקום שאין בו קופה, ויש מקומות שלא נהגו בתמחוי. ראה למעלה הלכה ג (כסף משנה למעלה הלכה ו). (38) [גם כאן פתח במדינה וסיים בעיר, כי היינו הך. וראה למעלה הלכה ז].

יג. מי שיש לו מזון שתי סעודות³⁹ - אסור לו לטל מן התמחוי⁴⁰. היו לו מזון ארבע עשרה סעודות - לא יטל מן הקפה⁴¹. היו לו מאתים זוז⁴², אף על פי שאינו נושא ונותן בהם, [או שיש לו חמשים זוז ונושא ונותן בהם]⁴³ - הרי זה לא יטל לקט שכחה ופאה ומעשר עני. היו לו מאתים חסר דינר, אפלו אלה⁴⁴ נותנין לו פאחד - הרי זה מתר לקח⁴⁵. היו בידו⁴⁶ מעות והרי הן עליו חוב⁴⁷ או שהיו ממשכנים לכתבת אשתו⁴⁸ - הרי זה מתר לקח.

(39) פאה פרק ח משנה ז. (40) הואיל ושתי סעודות הוא מאכל ליום אחד, לא יקח מן התמחוי שיחלקו בכל יום (פירוש המשניות). (41) שיקבצו בכל שבוע, שיש שלש סעודות בשבת, ואחת עשרה בימים הנשארים, שתי סעודות בכל יום, אחת ביום ואחת בלילה, מלבד ערב שבת סעודה אחת ביום, וסעודת מוצאי-שבת לא יצטרך אליה בשביל שאכל במנחה יום השבת, והוא השלמת שלש סעודות של

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי י"ב טבת - ספר זרעים - הלכות מתנות עניים קמה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1 יבאר שחיביבן אנו להזהר במצות הצדקה יותר מכל המצות. ודין המעלים עיניו מן הצדקה או הנותנה בסבר פנים רעות. יבאר שיש שמונה מעלות בצדקה זו למעלה מזו. ושידחק האדם עצמו ואל יצטרך לבריות. ומי שאינו צריך ליטול ומרמה את העם.

16 א. חִיבִין אָנוּ לְהִזְהֵר בְּמִצְוֹת צְדָקָה יוֹתֵר מִכָּל מִצְוֹת
17 עֲשֵׂה. שֶׁהַצְּדָקָה סִימָן לְצַדִּיק זֶרַע אֲבֵרָהּ אֲבִינוּ; 17
18 שְׁנֵאמַר: כִּי יִדְעִתוּ לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוֶה אֶת בְּנָיו
19 לַעֲשׂוֹת צְדָקָה. וְאֵין פֶּסֶא יִשְׂרָאֵל מִתְכַּוֵּן וְדַת הָאֱמֶת
20 עוֹמֶדֶת אֲלֵא בְּצְדָקָה; שְׁנֵאמַר: בְּצְדָקָה תִּכְוֶנֶי. וְאֵין
21 יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֲלֵא בְּצְדָקָה; שְׁנֵאמַר: צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט
22 תִּפְדָּה, וְשִׁבְיָהּ בְּצְדָקָה.

23 ב. לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנֵי מִן הַצְּדָקָה, וְאֵין דְּבַר רַע
24 וְלֹא הִזָּק נִגְלָל בְּשִׁבִיל הַצְּדָקָה; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה
25 מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שְׁלוֹם. כָּל הַמְרַחֵם - מְרַחֵמִין עָלָיו;
26 שְׁנֵאמַר: וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים וְרַחֲמֶךָ וְהִרְבָּךְ. וְכָל מִי
27 שֶׁהוּא אֲכַזְרִי וְאֵינוּ מְרַחֵם - יֵשׁ לְחוּשׁ לִיחְסוֹ; שְׁאֵין
28 הַאֲכַזְרִיּוֹת מְצוּיָה אֲלֵא בְּעוֹבְדֵי פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת,
29 שְׁנֵאמַר: אֲכַזְרֵי הֵמָּה וְלֹא יִרְחֲמוּ. וְכָל יִשְׂרָאֵל
30 וְהַנְּלוּהָ עֲלֵיהֶם - פְּאֻחִים הֵם, שְׁנֵאמַר: פְּנִים אַתֶּם
31 לַיְי אֱלֹהֵיכֶם; וְאִם לֹא יִרְחֵם הָאֵח עַל הָאֵח - מִי
32 יִרְחֵם עָלָיו? וְלָמִי עֲנִי יִשְׂרָאֵל נוֹשָׂאִין עֵינֵיהֶן?
33 הַלְעוֹבְדֵי פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת שְׁשׁוֹנְאִין אוֹתָן וְרֹדְפִין
34 אַחֲרֵיהֶן? ! הֵא אֵין עֵינֵיהֶן תְּלוּיּוֹת אֲלֵא לְאַחֲיָהֶן.

35 ג. כָּל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה - הֲרִי זֶה נִקְרָא
36 בְּלִיעַל, כְּמוֹ שְׁנִקְרָא עוֹבֵד עֲבוֹדַת פוֹכְכִים וּמְזֻלוֹת
37 בְּלִיעַל. וּבְעֲבוֹדַת פוֹכְכִים הוּא אוֹמֵר: יִצְאוּ אֲנָשִׁים
38 בְּנֵי בְלִיעַל; וּבְמַעֲלִים עֵינָיו מִן הַצְּדָקָה הוּא אוֹמֵר:
39 הַשָּׁמַר לָךְ פֶּן יִהְיֶה דְבַר עִם לְבָבְךָ בְּלִיעַל. וְנִקְרָא
40 רָשָׁע, שְׁנֵאמַר: וְרַחֲמֵי רָשָׁעִים אֲכַזְרִי. וְנִקְרָא חוֹטֵא,
41 שְׁנֵאמַר: וְקָרָא עָלֶיךָ אֵל יְיָ וְהָיָה כִּךָ חֲטָא. וְהַקְדוֹשׁ
42 בְּרוּךְ הוּא קְרוֹב לְשׁוֹעַת עֲנִיִּים, שְׁנֵאמַר: שׁוֹעַת
43 עֲנִיִּים אַתָּה תִשְׁמַע. לְפִיכֶךָ צְרִיךְ לְהִזְהֵר בְּצַעֲקַתְּם,
44 שֶׁהֲרִי בְרִית כְּרוּמָה לָהֶם; שְׁנֵאמַר: וְהָיָה כִּי יִצְעַק
45 אֲלֵי וְשָׁמַעְתִּי כִּי תִנּוֹן אָנִי.

46 ד. כָּל הַנוֹתֵן צְדָקָה לְעֵנִי בְּסִבָּר פְּנִים רְעוֹת וּפְנֵיו
47 כְּבוֹשׁוֹת בְּקִרְקַע, אֲפִלוּ נָתַן לוֹ אֶלֶף זְהוּבִים - אֲבָד
48 זְכוּתוֹ וְהִפְסִידָהּ; אֲלֵא נוֹתֵן לוֹ בְּסִבָּר פְּנִים יָפוֹת
49 וּבְשִׁמְחָה. וּמִתְאוּנָן עִמּוֹ עַל צְרָתוֹ, שְׁנֵאמַר: אִם לֹא
50 כְּכִיתִי לְקִשָּׁה יוֹם, עָגְמָה נִפְשִׁי לְאֲבִיוֹ. וּמִדְבַר לוֹ
51 דְּבָרֵי תַחֲנוּנִים וְנַחֲוּמִים, שְׁנֵאמַר: וְלֵב אֲלֻמָּה אֲרַנֵּן.

60 ברייתא בבבא קמא ז. לפי דעת הר"ף שם (כסף-משנה). 61 שאינו דר בהם, שהרי אין מחייבים אותו למכור ביתו. כמפורש בפאה פ"ח משנה ה, ראה למעלה הלכה יד (תוספות בבא קמא שם ד"ה מי שהיו). 62 ושנים יותר ממאתיים זוז, ראה להלן, שכן מוכח בגמרא שם, לפי נוסחת הר"ף, ולכן הסמיך רבינו הלכה זו להלכה הקודמת "בעל הבית שהיה מהלך וכו'", לפי שגם כאן מדובר בעשיר שהוא עני באותה שעה (רדב"ז). 63 כדעת רבה (שם ז:). 64 לפי שלא יספיק הקונה לזרעם בחורף זה (רש"י שם). 65 לפי שיכול להספיק לחרוש ולזרוע בתחילת החורף (שם). 66 ולהפסיד. 67 כלומר, נותנים לו מעשר עני עד חצי השיווי של נכסיו, שאף אם ימכור נכסיו בחצי המחיר אינו מפסיד כלום, שהרי השלימו לו כמעשר עני, שכן אדם מוכר לפעמים בחצי המחיר, אבל לא בפחות מזה. ובדעת הר"ף יש מפרשים שנותנים לו מעשר עני בלי מדה ושוי, עד הזמן שיוכל למכור נכסיו בחצי המחיר.

1 יו. הֵיוּ שְׁאָר הָאָדָם לּוֹקְחִין בִּיקָר, וְהוּא אֵינוּ מוֹצֵא
2 שִׁיקָה מִמֶּנּוּ אֲלֵא בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא דְחוּק וְטָרֹד -
3 אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְמַכְרֵם⁶⁸, אֲלֵא אוֹכֵל מַעֲשֵׂר עֲנִי
4 וְהוֹלֵךְ עַד שִׁמְכֹר בְּשׁוּהָ וְיִדְעוּ הַכֹּל שֶׁאֵינוּ דְחוּק
5 לְמַכְרֵם.

68 כנוסחת הר"ף שם: "אי דוול ארעתא דכולי עלמא, ודיליה נמי זולא בהדיהו, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה (הר שמדובר בששוים יותר ממאתים זוז), ואלא דאייקור ארעתא דכולי עלמא, ודיליה אידי דעייל ונפיק אזוזי ולא ארעיה, אפילו טובא נמי ליספו לה". והשמיט רבינו את הבבא הראשונה, באופן שהזולו השדות - לפי שפשוט הוא, שאינו נוטל מעשר עני (כסף-משנה).

6 ית. עֲנִי שְׁגָבוּ לוֹ⁶⁹ כְּדֵי לְהַשְׁלִים מַחְסוֹרוֹ וְהוֹתִירוֹ
7 עַל מַה שֶׁהוּא צְרִיךְ - הֲרִי הַמוֹתֵר שְׁלוֹ. מוֹתֵר עֲנִיִּים
8 - לְעֲנִיִּים. מוֹתֵר שְׁבוּיִים - לְשְׁבוּיִים. מוֹתֵר שְׁבוּי -
9 לְאוֹתוֹ שְׁבוּי. מוֹתֵר מֵתִים⁷⁰ - לְמֵתִים⁷¹. מוֹתֵר הַמֵּת⁷²
10 - לְיֹרְשֵׁיו⁷³.

69 שקלים פ"ב משנה ה. 70 שגבו לצורך מת סתם והותירו. 71 לקבורת אחרים. 72 גבו לצורך קבורת מת זה והותירו. 73 משנה שם, כדעת תנא-קמא.

11 יז. עֲנִי שְׁנָתַן פְּרוּטָה⁷⁴ לְתַמְחוּי או פְּרוּטָה לְקַפָּה -
12 מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ
13 לְתַתְּנָהּ⁷⁵. נָתַנוּ לוֹ בְּגָדִים חֲדָשִׁים וְהַחֲזִיר לָהֶן אֶת
14 הַשְּׁחִקִין⁷⁶ - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; וְאִם לֹא נָתַן - אֵין
15 מְחִיבִין אוֹתוֹ לְתַתְּנָהּ.

74 תוספתא פאה פ"ד. 75 שמה שאמרנו למעלה (פ"ז הלכה ה), שאפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה, אין זה אלא כשיש לו כדי פרנסתו. אבל אם אין לו, אינו חייב ליתן (ש"ך י"ד סימן רג ס"ק יא). 76 הבגדים הישנים שנשחקו.

- 40 יד. פחות מזה - שיתן לו בעצב.
- 41 זו. גדולי החכמים היו נותנין פרוטה לעני קדם כל
- 42 תפלה ואחר כך מתפללין; שנאמר: אני בצדק
- 43 אחזה פני.
- 44 זו. הנותן מזונות לבניו ולבנותיו הגדולים שאינו
- 45 חיב במזונותיהן, כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג
- 46 הבנות בדרך ישרה ולא יהיו מבוזות; וכן הנותן
- 47 מזונות לאביו ולאמו - הרי זה בכלל הצדקה.
- 48 וצדקה גדולה היא, שהקרוב קודם. וכל המאכיל
- 49 ומשקה עניים ויתומים על שלחנו - הרי זה קורא
- 50 אל "י וענהו ומתענג; שנאמר: אז תקרא וי' יענה.
- 51 יו. ציוו חכמים, שיהיו בני ביתו של אדם עניים
- 52 ויתומים במקום העבדים. מוטב לו להשתמש באלו,
- 53 ויהנו בני אברהם לצחק ויעקב מנכסיו, ולא יהנו
- 54 בהם זרע חם. שכל המרבה עבדים - בכל יום יום
- 55 מוסיף חטא ועון בעולם; ואם יהיו עניים בני ביתו
- 56 - בכל שעה ושעה מוסיף זכות ומצות.
- 57 יח. לעולם ידחק אדם עצמו ויתגלגל בצער ואל
- 58 יצטרף לבריות ואל ישליף עצמו על הצבור. וכן ציוו
- 59 חכמים ואמרו: עשה שבתך חל ואל תצטרף
- 60 לבריות. ואפלו היה חכם ומכבד והעני - יעסק
- 61 באמנות, ואפלו באמנות מנולת, ולא יצטרף
- 62 לבריות. מוטב לפשט עור בהמות נבלות, ולא יאמר
- 63 לעם: חכם גדול אני, כהן אני, פרנסוני. ובכך ציוו
- 64 חכמים. גדולי החכמים היו מהם חוטבי עצים
- 65 ונושאי הקורות ושואבי מים לגנות ועושי הפרזל
- 66 והפחמים, ולא שאלו מן הצבור, ולא קבלו מהם
- 67 כשנתנו להם.
- 68 יט. כל מי שאינו צריך לטל ומרמה את העם ונוטל
- 69 - אינו מת מן הזקנה עד שיצטרף לבריות. והרי הוא
- 70 בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם. וכל מי שצריך
- 71 לטל ואינו יכול לחיות אלא אם כן נוטל, כגון זקן
- 72 או חולה או בעל יסורין, ומגיס דעתו ואינו נוטל -
- 73 הרי זה שופך דמים, ומתחייב בנפשו, ואין לו בצער
- 74 אלא חטאות ואשמות. וכל מי שצריך לטל, וצער
- 75 ודחק את השעה ותייה חיי צער כדי שלא יטריח על
- 76 הצבור - אינו מת מן הזקנה עד שפרנס אחרים
- 77 משלו. ועליו ועל כל פיוצא בזה נאמר: ברוך הגבר
- 78 אשר יבטח ביי.
- 79 סלקו להו הלכות מתנות עניים בסיעתא דשמיא
- 1 ה. שאל העני ממך ואין בדרך כלום לתן לו - פיסהו
- 2 בדברים. ואסור לגער בעני או להגביה קולו עליו
- 3 בצעקה, מפני שלבו נשבר ונדפא. והרי הוא אומר:
- 4 לב נשבר ונדכה אלהים לא תבוה. ואומר: להחיות
- 5 ורח שפלים ולהחיות לב נדפאים. ואוי למי
- 6 שהכלים את העני, אוי לו. אלא יהיה לו פאב בין
- 7 ברחמים בין בדברים, שנאמר: אב אנכי לאבינוים.
- 8 ו. הכופה אחרים לתן צדקה ומעשה אותן - שכרו
- 9 גדול משכר הנותן; שנאמר: והיה מעשה הצדקה
- 10 שלום. ועל גבאי צדקה וכיוצא בהם אומר:
- 11 ומצדיקי הרבים פכוכבים.
- 12 ז. שמנה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו: מעלה
- 13 גדולה שאין למעלה ממנה - זה המחזיק ביד
- 14 ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה, או עושה
- 15 עמו שתפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את
- 16 ידו עד שלא יצטרף לבריות לשאל. ועל זה נאמר:
- 17 והחזקת בו, גר ותושב וחי עמך. כלומר: החזק בו
- 18 עד שלא יפל ויצטרף.
- 19 ח. פחות מזה - הנותן צדקה לעניים, ולא ידע למי
- 20 נתן, ולא ידע העני ממי לקח; שהרי זו מצוה
- 21 לשמה. כגון לשכת חשאים שהיתה במקדש, שהיו
- 22 הצדיקים נותנין בה פחשאי, והעניים בני טובים
- 23 מתפרנסין ממנה פחשאי. וקרוב לזה - הנותן לתוך
- 24 קפה של צדקה. ולא יתן אדם לתוך קפה של צדקה,
- 25 אלא אם כן יודע שהממנה נאמן וחסם ויודע
- 26 להנהיג פשוטה כרבי חנניה בן תרדיון.
- 27 ט. פחות מזה - שידע הנותן למי יתן, ולא ידע
- 28 העני ממי לקח. כגון גדולי החכמים, שהיו הולכין
- 29 בסתר ומשליכין המעות בפתחי העניים. וכזה ראוי
- 30 לעשות, ומעלה טובה היא, אם אין הממנין בצדקה
- 31 נוהגין בשורה.
- 32 י. פחות מזה - שידע העני ממי נוטל, ולא ידע
- 33 הנותן. כגון גדולי החכמים, שהיו צוררים המעות
- 34 בסדיניהן ומפשילין לאחוריהן, ובאין העניים
- 35 ונוטלין, כדי שלא יהיה להן בושה.
- 36 יא. פחות מזה - שיתן לו בידו קדם שישאל.
- 37 יב. פחות מזה - שיתן לו אחר שישאל.
- 38 יג. פחות מזה - שיתן לו פחות מן הראוי בסכר
- 39 פנים יפות.

הלכות תרומות

25 יהושע ובית דינו כל ארץ ישראל לשבטים אף על
26 פי שלא נכבשה, פדי שלא יהיה פבוש יחיד¹⁷
27 כשיעלה כל שבט ושבט וכבש חלקו.

1 יש בכללן שמונה מצות. שתיים מצות עשה, ושש
2 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: א) להפריש
3 תרומה גדולה¹. ב) להפריש תרומת מעשר. ג) שלא
4 יקדים תרומות ומעשרות זה לזה אלא יפריש על
5 הסדר. ד) שלא יאכל זר תרומה. ה) שלא יאכל
6 אפלו תושב פהן או שכירו תרומה. ו) שלא יאכל
7 ערל תרומה. ז) שלא יאכל פהן טמא תרומה. ח)
8 שלא תאכל חלקה תרומה ולא מורם מן הקדשים².
9 וביאר מצות אלו בפרקים אלו:

11 [1] ובכלל הפרשה גם הנתינה. (2) היינו חזה ושוק של קדשים קלים.

פרק ראשון

3 יבאר התרומות והמעשרות היכן נוהגים. אי זו היא ארץ ישראל וסוריא וחוצה לארץ. גוי שקנה קרקע בארץ ישראל, ופירות הגוי שגדלו בקרקע שקנה מארץ ישראל. הקונה שדה בסוריא או הקונה קרקע מן הגוי בסוריא. ישראל שהיה לו קרקע והוריד לה אריס ושלח לו פירות. ישראל וגוי שלקחו שדה בשותפות. ופירות ארץ ישראל שיצאו לחוצה לארץ, או איפכא. ודין אילן שנוטה לארץ ועומד בחוצה לארץ, או איפכא. תרומות ומעשרות בזמן הזה אם הם מן התורה.

28 ג. הארצות שפכש דוד חוץ לארץ פנען, כגון ארם
29 נהרים וארם צובה ואחלב¹⁸ וכיוצא בהן, אף על פי
30 שמלך ישראל הוא ועל פי בית דין הגדול הוא
31 עושה¹⁹ - אינן פארץ ישראל לכל דבר ולא פחוצה
32 לארץ לכל דבר, כגון ככל ומצרים; אלא יצאו
33 מכלל חוצה לארץ, ולהיותן פארץ ישראל לא
34 הגיעו. ומפני מה ירדו ממעלת ארץ ישראל? מפני
35 שפכש אותם קדם שפכש כל ארץ ישראל, אלא
36 נשאר בה משכבה עממים; ואלו תפס כל ארץ פנען
37 לגבולותיה ואחר כך פכש ארצות אחרות²⁰ - הנה
38 פבושו כלו פארץ ישראל לכל דבר. והארצות
39 שפכש דוד הן הנקראין סוריא.

12 א. התרומות והמעשרות אינן נוהגין מן התורה אלא
13 בארץ ישראל⁴, בין בפני הבית בין שלא בפני הבית⁵.
14 ונביאים התקינו⁶, שיהיו נוהגות אפלו בארץ שנערה⁷,
15 מפני שהיא סמוכה לארץ ישראל⁸ ורב ישראל הולכין
16 ושבין שם. והתקמים הראשונים⁹ התקינו, שיהיו
17 נוהגות אף בארץ מצרים ובארץ עמון ומואב¹⁰, מפני
18 שהם סביבות לארץ ישראל¹¹.

4 ש"כ כל מצוה שהיא תלויה בארץ (היינו חובת קרקע), אינה נוהגת אלא בארץ⁵. ודווקא בזמן שכל ישראל שם. (6) ידים פרק ד משנה ג: "בכל מעשה נביאים". (7) בכל. (8) [אף על פי שרחוקה היא יותר ממצרים ועמון ומואב ולפיכך תקנו בה מעשר שני בשביעית - סמוכה היא לארץ ישראל יותר מארצות אחרות]. (9) במשנה שם: "מצרים מעשה זקנים". ואף עמון ומואב מעשה זקנים. ולפי שלא היו רוב ישראל הולכים לשם, לא תקנו בה הנביאים. (10) שלא נכבשו על ידי סיחון ולא נתקדשו מעולם בקדושת ארץ ישראל. (11) כלומר, קרובים לארץ ישראל.

40 ד. סוריא - יש דברים שהיא בהן פארץ ישראל²¹,
41 ויש דברים שהיא בהן פחוצה לארץ²². והקונה בה
42 קרקע - פקונה בארץ ישראל לענין תרומות
43 ומעשרות ושביעית. והכל בסוריא מדברי סופרים²³.

19 ב. ארץ ישראל האמורה בכל מקום היא פארצות¹²
20 שפכשן מלך ישראל¹³ או נביא¹⁴ מדעת רב ישראל¹⁵.
21 וזהו הנקרא פבוש רבים. אכל יחיד מישראל או
22 משפחה או שבט שהלכו וכבשו לעצמן¹⁶ מקום,
23 אפלו מן הארץ שנתנה לאברהם - אינו נקרא ארץ
24 ישראל פדי שנתנה בו כל המצות. ומפני זה חלק

21 שאווירה טהור ושהקונה בה בית מן הגוי, מותר לו לומר לגוי לכתוב שטר אפילו בשבת ולענין תרומות ומעשרות ושביעית. (22) שעפרה טמא, והמביא גט מסוריא כמביא מחוצה לארץ וצריך לומר: בפני נכתב ובפני נחתם. והמוכר עבדו לסוריא כמוכר לחוצה לארץ. (23) שמן התורה "כיבוש יחיד לאו שמיה כיבוש".

44 ה. כל שהחזיקו²⁴ עולי מצרים ונתקדש קדשה
45 ראשונה - כיון שגלו פטלה קדשתן; שקדשה
46 ראשונה, לפי שהיתה מפני הפבוש בלבד²⁵, קדשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 נחלקת לשלש מחלוקות: ארץ ישראל, וסוריא,
12 וחוצה לארץ. וארץ ישראל נחלקת לשנים: כל
13 שהחזיקו עולי בבל - חלק אחד; וכל שהחזיקו
14 עולי מצרים בלבד - חלק שני. וחוצה לארץ נחלקת
15 לשנים: ארץ מצרים ושנער³⁶ ועמון ומואב -
16 המצות נוהגות בהם מדברי סופרים ונביאים; ושאר
17 הארצות - אין תרומות ומעשרות נוהגות בהן.

(36) היא נזכרת בתורה: "ותהי ראשית ממלכתו בכל וארך
ואכד וכלנה בארץ שנער".

18 ז. אי זו היא ארץ שהחזיקו בה עולי מצרים? מרקם
19 שהוא במזרח ארץ ישראל עד הים הגדול³⁷; ו
20 מאשקלון שהיא לדרום ארץ ישראל עד עפו שהיא
21 בצפון³⁸. הנה מהלך מעפו לכזיב³⁹: כל הארץ שעל
22 ימינו, שהוא מזרח הדרך⁴⁰ - הרי היא פחזקת חוצה
23 לארץ⁴¹, וטמאה משום ארץ העמים⁴², ופטורה מן
24 המעשר ומן השביעית, עד שיודע לה שאותו
25 המקום מארץ ישראל⁴³; וכל הארץ שעל שמאלו,
26 שהוא מערב הדרך - הרי היא פחזקת ארץ ישראל,
27 וטהורה משום ארץ העמים, ותיבת במעשר
28 ובשביעית, עד שיודע לה שאותו מקום חוצה
29 לארץ. וכל ששופע ויורד מטורי אמנום⁴⁴ ולפנים⁴⁵
30 - ארץ ישראל⁴⁶; מטורי אמנום ולחוף⁴⁷ - חוצה
31 לארץ. והנסים שבפנים⁴⁸ - רואין אותן פאלו חוט
32 מתוח עליהם מטורי אמנום ועד נחל מצרים⁴⁹, מן
33 החוט ולפנים⁵⁰ - ארץ ישראל, מן החוט ולחוף⁵¹ -
34 חוצה לארץ. וזו היא צורתה:

(37) שהוא הגבול שבמערב, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם
הים הגדול וגבול". (38) [לדעת הרמב"ן נכבשה עכו על
ידי עולי מצרים ולמד כן ממה שנאמר "אשר לא הוריש את
יושבי עכו וגו' וישב האשרי בקרב הכנעני". ואף על פי
שמפורש נאמר: "לא הוריש" - גם בבית שאן נאמר כן "ולא
הוריש מנשה את יושבי בית שאן וגו'", ואף על פי כן אמרו
בחולין ז. שהיא מארץ ישראל. אבל מדברי רבינו (כאן
ולהלן הלכה ט), נראה שלא כבשוה גם עולי מצרים,
וכפשטות הפסוק הנ"ל, ורק בית שאן שנאמר בה (שם)
"וישם את הכנעני למס" - זהו כיבושה, אבל בעכו שלא
נאמר כן, אין זה כיבוש. וכמו כן לא נכבש על ידי עולי
מצרים כל השטח שמעכו ואילך לצפון מזרח (כדלהלן),
שהמהלך מעכו לכזיב - כל הארץ שהמזרח בה היא חוצה
לארץ), ולצד מערב עד טורי אמנום כבשו עולי מצרים,
ואילו עולי בבל לא כבשו משטח זה אלא עד כזיב בלבד].
(39) היא אכזיב שנזכרה בשופטים שם, והיא צפונה מעכו.
(40) שכיוון שהולך מעכו לכזיב צפונה, לעולם ימינו הוי
למזרח הדרך. (41) שלא כבשוה גם עולי מצרים.
(42) היא תקנת יוסי בן יועזר ויוסי בן יוחנן איש ירושלים.
(43) שכבשוה גם עולי בבל. (44) הוא הר ההר הנזכר בספר
במדבר בגבולה הצפוני של ארץ ישראל ותרגם יונתן שם:

1 לשענתה ולא קדשה לעתיד לבוא. פיון שעלו בני
2 הגולה²⁶ והחזיקו במקצת הארץ²⁷, קדשה קדשה
3 שניה העומדת לעולם, לשענתה ולעתיד לבוא²⁸.
4 והניחו אותם המקומות שהחזיקו בהם עולי מצרים
5 ולא החזיקו בהם עולי בבל כשהיו²⁹, ולא פטרום
6 מן התרומה והמעשרות³⁰, פדי שישמכו עליהם
7 עניים בשביעית³¹. ורבינו הקדוש³² התיר בית שאן
8 מאותם המקומות שלא החזיקו בהם עולי בבל³³.
9 והוא נמנה על אשקלון³⁴ ופטרה מן המעשרות³⁵.

(24) כלומר, קנו בכיבוש. (25) "וכיוון שנלקחה הארץ
מידיהם בטל הכיבוש". (26) בימי עזרא. (27) ש"הרבה
כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשו עולי בבל".
(28) בהלכות בית הבחירה שם כתב: "וכיוון שעלה עזרא
וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה,
ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת
עזרא השנייה הוא מקודש היום ואף על פי שנלקח הארץ
ממנו". והכסף משנה שם תמה: "איני יודע מה כח חזקה
גדול מכ כיבוש, ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה
הארץ מידינו בטלה חזקה, ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש
וכי לא היה שם חזקה". [אולם הדברים מתבארים על פי
ההקדמות שלפנינו: א. הכסף משנה כתב, שמלך גוי קונה
קניין הגוף בכיבוש מלחמה, משום "דינא דמלכותא דינא",
ב. בשיטה מקובצת כתב, ש"דינא דמלכותא" אינו הקנאה
ליחיד, אלא הוא צריך לעשות קניין. הרי שכיבוש אינו אלא
קניין כללי, למלכות הכובשת, אבל לא ליחידים שבאותה
מלכות. ג. רבינו פוסק להלכה, שאין קניין לגוי להפקיע את
ארץ ישראל מקדושתה. מעתה הדברים מבוארים: הקדושה
הראשונה הייתה על ידי הכיבוש הכללי, ואף על פי שהיו
אחר כך חזקות של כל אחד ואחד לקנות חלקו, כמפורש
בקידושין כו. בברייתא של ר' ישמעאל - לא נתכוונו לקדש
בהן את הארץ, מאחר שכבר נתקדשה על ידי הכיבוש
הכללי, ומכיוון שהכיבוש הזה, הכללי, בטל על ידי
הכיבוש, הקניין הכללי של הגויים - בטלה הקדושה, אבל
הקדושה השנייה שלא היה בה כיבוש כלל, אלא חזקה
ברשיון המלך כורש, ועל ידה נתקדשה הארץ - אף על פי
שנכבשה, כיוון שלא בטלו קנייני החזקות של כל אחד
ואחד מישראל על ידי הכיבוש הכללי - לא בטלה הקדושה
גם אחרי שעשה כל יחיד ויחיד מהגויים קניין פרטי בקרקע
שזכה בה, כיוון שהקניין הזה אינו אלא קניין יחיד, כמבואר
למעלה, אין קניין לגוי להפקיע את ארץ ישראל מקדושתה].
(29) כלומר, לא כבשוה ולא קדשוה. (30) כלומר, מעשר
עני. (31) ואף על פי ששביעית נוהגת בהם מדרבנן -
חייבים בתרומה ובמעשר עני בשביל העניים. (32) הוא
רבי - רבי יהודה הנשיא. (33) ופטרה מן מעשרות, כמו
אשקלון. והיינו "מפני שלא היו ישראל מצויין שם כל כך
והיו מקומות רחוקים מעיקר מקומות הישוב של כיבוש
שני". (34) שלא כבשוה עולי בבל. (35) כן מפורש
בירושלמי שם, שרבי השתתף בעת שפטרה מן המעשרות.

10. נמצא פל העולם לענין מצות התלויות בארץ

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו" אינו אלא משום ביכורים, שאף הלוקח פירות מישראל אינו מביא ביכורים, אלא אם קנה גם גוף הקרקע. וכן כתב רבינו "המוכר שדהו לגוי וחזר ולקחה ממנו הרי זה מביא ממנה ביכורים מן התורה". (65) שהכל בה מדברי סופרים. (66) אם קנה הפירות בלבד, ולא קנה הקרקע.

18 יא. פרות העובד פוכבים שגדלו בקרקע שקנה
19 בארץ ישראל: אם נגמרה מלאכתם פיד עובד
20 פוכבים ומרחן⁶⁷ העובד פוכבים - פטורין מכלום⁶⁸;
21 שנאמר: דגנך - ולא דגן עובד פוכבים⁶⁹. ואם לקחן
22 ישראל אחר שנתלשו קדם שתגמר מלאכתן, ויגמרו
23 ישראל⁷⁰ - חיבין בכל מן התורה. ומפריש תרומה
24 גדולה ונותנה לפהן, ותרומת מעשר ומזכה
25 לפהן⁷¹, ומעשר ראשון הוא שלו. מפני שהוא אומר
26 ללוי במעשר ולכהן בתרומת מעשר: אני פאתי מפת
27 איש שאין אתם יכולין לטל ממנו כלום. ומפני מה
28 אמרו לא יתן תרומת מעשר לפהן בתרומה
29 גדולה⁷²? לפי שנאמר בתרומת מעשר: פי תקחו
30 מאת בני ישראל את המעשר⁷³; טבל שאפה לוקח
31 מישראל - אתה מפריש ממנו תרומת מעשר ונותנה
32 לפהן, אבל טבל שאפה לוקח מן העובד פוכבים -
33 אין אתה נותן לפהן תרומת מעשר שהפריש ממנו,
34 אלא מזכה לפהן ולוקח דמיה.

(67) הוא גמר מלאכה. (68) כיוון שנגמרה מלאכתם ברשות הגוי ועל ידי הגוי, אבל אם מירחם הגוי כשהם ביד ישראל הם חייבים במעשר מדבריהם, וכמו כן אם מירחם הישראל כשהם ביד גוי אף הם חייבים]. (69) רוצה לומר: ולא דיגון עובד פוכבים, כמו שאמרו בגיטין מזו. "דגנך ולא דיגון גוי" (כלומר, ולא מירוח גוי) וכתב רבינו בתשובה "בענין מירוח הגוי יראה לי שמירוח הגוי שגזרו חכמים עליו והוא חייב במעשרות מדבריהם (משום גזירת בעלי כיסין) שיש להם קרקעות הרבה וחסים על רוב מעשרות ויקנהו לגוי וימריחום הגוי ומפקע ליה ממעשר" הוא דגן ישראל שמכרו ישראל לגוי אחר שבה לעונת המעשרות - חייב - משום בעלי כיסין וכו' אבל דגן הגוי עצמו שמרחו הגוי, מעולם לא נגזרה עליו גזרה, אלא פטור הוא לגמרי כדאמרין התם וכו' דגנך ולא דיגון גוי וכו' וכל אלו הדברים מבוארים הן בתחילת הלכות תרומה מחיבור זה שהוא משנה תורה". (70) [כלומר, דווקא אם נתמרחו כשהם ברשות ישראל, ועל ידו, אז הם חייבים במעשר מן התורה, אבל אם נתמרחו על ידי גוי כשהם ברשות הישראל, אינם חייבים אלא מדבריהם, וכמו כן אם נתמרחו על ידי ישראל כשהם ברשות גוי אינם חייבים במעשר מן התורה אלא מדברנן. וכן כתב רבינו בתשובה "ואם היה ישראל הוא אשר מרח אותם הטבלים וביד ישראל נגמרו, הוא חייב". (71) לפי שהיא שלו כמו המעשר, אלא שאסורה לו באכילה, ולפיכך מוכרה לכהן. (72) בנתנה, אלא מוכרה. (73) וגומר "והרמות ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר". אבל תרומה גדולה, שלא נזכרה באותו פסוק - דינה בנתנה לכהן.

"טוורוס ואומנים". (45) לדרום. (46) [פרט למקומות שבצפון מזרח לעכו, שהם חוצה לארץ]. (47) היינו לצפון. (48) איי הים שבמערב. (49) והוא תחום ארץ ישראל, כמו שנאמר: "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים". ומהו נחל מצרים? - יש אומרים שהוא הנילוס, ויש אומרים שהוא "וואדי אל עריש". אבל צריך עיון שהרי למעלה כתב שהגבול הדרומי הוא אשקלון. (50) לצפון. (51) לדרום.

1 ח. מהיכן החזיקו עולי בבל? מפוזב ולפנים⁵² פנגד
2 המזרח⁵³. ומפוזב⁵⁴ ולחויץ⁵⁵ עד אמנה, והיא אמנום,
3 ועד הנהר⁵⁶, והוא נחל מצרים - לא החזיקו בו⁵⁷.
4 וקזיב עצמה - לא החזיקו בה.

(52) היינו לדרום. וכן מפורש בשביעית שם: "כל שהחזיקו עולי בבל מארץ ישראל ועד כזיב". (53) [היינו לצד מערב]. (54) כלומר, אבל מכזיב. (55) היינו לצפון. (56) בדרום. (57) כלומר, לא החזיקו בו עולי בבל, אלא עולי מצרים.

5 ט. אי זו היא סוריא? מארץ ישראל ולמטה⁵⁸ פנגד
6 ארם נהרים וארם צובה, פל יד פרת עד בבל, כגון
7 דמשק ואחלב וחרן ומגבת וכיצא בהן עד שוער.
8 וצהר - הרי היא סוריא. אבל עפו - חוצה לארץ⁵⁹,
9 פאשקלון⁶⁰, והם תחומי ארץ ישראל.

(58) [כלומר, מחוצה לה. וכתב "למטה" לפי שארץ ישראל גבוהה מכל הארצות]. (59) כן הוא במשנה גיטין שם (שרבינו מפרש לענין כיבוש עולי מצרים): "ועכו כצפון", הרי שגם עולי מצרים לא כבשוה. (60) במשנה שם: "ואשקלון כדרום". ולדעת רבינו, היינו שלא כבשוה אפילו עולי מצרים, כנ"ל לגבי עכו. אבל כבר העירו התוספות מהפסוק המפורש: "וילכוד יהודה וגו' ואת אשקלון". ואולי היו שני אשקלון (רדב"ז). אבל מה שכתב רבינו "עכו חוצה לארץ כאשקלון", שמשמע שבאשקלון פשוט לו יותר שהיא חוצה לארץ, צריך עיון מניין לו זה.

10 י. עובד פוכבים ומזלות שקנה קרקע בארץ ישראל
11 - לא הפקיעה מן המצוות⁶¹, אלא הרי היא
12 בקדשתה⁶². לפיכך, אם חזר ישראל ולקחה ממנו -
13 אינה פכבוש יחיד⁶³, אלא מפריש תרומות ומעשרות
14 ומביא בכורים. והכל מן התורה, כאלו לא נמכרה
15 לעובד פוכבים ומזלות מעולם⁶⁴. ויש קנן לעובד
16 פוכבים בסוריא⁶⁵ להפקיע מן המעשרות⁶⁶ ומן
17 השביעית, כמו שיתבאר.

(61) שאין קניין לגוי בארץ ישראל להפקיע מידי מעשר. (62) [שם קנה הישראל מפירותיה חייב הוא להפריש מהם תרומות ומעשרות מן התורה]. (63) שאינו כיבוש ואינו חייב שם במעשר מן התורה. (64) [לענין תרומות ומעשרות אין צורך שיקנה ממנו בחזרה את הקרקע, ואפילו אם לא קנה אלא את הפירות ומרחם, חייב להפריש תרומות ומעשרות מן התורה ואם קנה אותם לפני עונת המעשרות, חייבים גם בנתנה. ומה שכתב רבינו, "חזר ישראל ולקחה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

80) וזרעה הישראל, שאפילו היו בה פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות - חייב לעשר. 81) [למעלה הלכה ד, שאף שיש קניין לגוי בסוריא להפקיע מידי מעשרות - כיוון שחזר וקנה ממנו הקרקע, נתחייבה, שאף על פי שקניין זה אינו אלא ככיבוש יחיד, חייב על כל פנים מדרבנן, שהרי כל עיקר חיובה של סוריא מדרבנן היא מטעם כיבוש יחיד. 82) [במעשרות פרק ה משנה ה: "הלוקח שדה ירק בסוריא וכו'" ורבינו שינה וכתב "פירות", וייתכן כי טעמו משום שאמרו בירושלמי וכן פסק רבינו, שאין מפרישין תרומות ומעשרות על הירק בחוצה לארץ ואפילו במקומות שמפרישים בהם מעשרות].

31 זא. קנה קרקע מן העובד פוככים בסוריא ופרות 32 מחברין בה: אם הגיעו לעונת המעשרות ביד 33 העובד פוככים - פטורין; ואם עדין לא הגיעו 34 לעונת המעשרות, הואיל וקנה אותם עם הקרקע - 35 חיב לעשר.

36 יו. ישאל שיהיה אריס לעובד פוככים בסוריא - 37 פרותיו פטורין מן המעשרות; לפי שאין לו בגוף 38 הקרקע כלום⁸³, ויש לעובד פוככים קנין בסוריא 39 להפקיע מן המעשרות, כמו שבארנו. וכן החזיר 40 והמקבל והשוכר⁸⁴ שדה מן העובד פוככים בסוריא 41 - פטור מן התרומות ומן המעשרות.

83) והרי הוא כקונה פירות. 84) ששכירות אינה קניין הגוף.

42 יח. ישאל שלקח בסוריא שדה מן העובד פוככים 43 עד שלא הביאה שלישי, וחזר ומכרה לעובד פוככים 44 מאחר שהביאה שלישי, אם חזר ישאל ולקחה⁸⁵ 45 פעם שניה - הרי זה חיב בתרומות ומעשרות, שהרי 46 נתחייבה ביד ישראל⁸⁶.

85) כלומר, לקח הקרקע. 86) כיוון שהקרקע ביד ישראל, וגם עונת המעשרות והמירוח בידו, אבל אם לא חזר ולקח הקרקע ממנו, אין הישראל חייב לעשר, שהרי זה כלוקח פירות מן הגוי קודם שבאו לעונת המעשרות, שפטור אף על פי שמירחם הישראל.

47 יט. ישאל שיהיה לו קרקע בסוריא והוריד לה אריס, 48 ושלח לו האריס פרות⁸⁷ - הרי אלו פטורים; שאני 49 אומר: מן השוק לקחן. והוא שיהיה אותו המין מצוי 50 בשוק⁸⁸.

87) בירושלמי שם נוסף: "ואמר הרי אלו מעושרין". 88) ואפילו יש מאותו המין בשדהו, ספק דרבנן לקולא.

51 ב. שתפוח העובד פוככים - חיב בתרומות 52 ומעשרות. פיצד? ישאל ועובד פוככים שלקחו 53 שדה בשתפוח, אפלו חלקו שדה בקמתה⁸⁹, ואין 54 צריך לומר אם חלקו גדיש⁹⁰ - הרי טבל וחליין⁹¹

1 יב. מכר העובד פוככים הפרות שלו לישראל פשהן 2 מחברין בקרקע: אם עד שלא בא לעונת המעשרות 3 ונגמרו ביד ישראל - חיבין בכל, ונותן התרומות 4 והמעשרות לבעלים⁷⁴; ואם מכרן אחר שבאו לעונת 5 המעשרות - מפריש תרומת מעשר ומעשר, ונותן 6 מהן לבעלים לפי השבון⁷⁵. פיצד? לקח תבואה 7 ורועה מן העובד פוככים אחר שהביאה שלישי 8 ונגמרה ביד ישראל - מפריש תרומות ומעשרות 9 כמו שבארנו, ונותן שני שלישי המעשר ללוי ושני 10 שלישי תרומת מעשר לכהן, ומוכר לו השלישי.

74) התרומה ותרומת מעשר לכהן והמעשר ללוי. ומקור הלכה זו במעשרות פרק ה משנה ה, שהלוקח שדה ירק בסוריא עד שלא בא לעונת המעשרות - חייב, הרי שגם בסוריא שיש בה קניין לגוי להפקיעה מידי מעשרות אם קנה הישראל לפני שהגיע לעונת המעשר - נתחייבו ביד ישראל. והוא הדין לארץ ישראל לענין חיוב נתינה לכהן. 75) גם זה נלמד מהמשנה הנ"ל בסוריא, שרבי אומר שאם בא לעונת המעשרות חייב לעשר לפי חשבון והוא הדין בארץ ישראל לענין נתינה לכהן. ותרומה גדולה נותן כולה לכהן.

11 יג. ישאל שמכר פרותיו לעובד פוככים קדם 12 שביאו לעונת המעשרות ויגרמן העובד פוככים - 13 פטורין מן התרומה ומן המעשרות⁷⁶. ואם אחר 14 שבאו לעונת המעשרות, אף על פי שגרמן העובד 15 פוככים - חיב בכל מדבריהם⁷⁷. וכן העובד פוככים 16 שגמר פרות ישראל, הואיל ודגונן ביד עובד 17 פוככים - אינן חיבין בתרומה ומעשרות אלא 18 מדבריהם⁷⁸.

76) שהם כפירות הגוי שמרחן הגוי, שפטורים מכלום. 77) הרי הם כפירות ישראל, מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות, ופירות ישראל שנתמרחו ביד גוי חייבים מדרבנן. 78) משום גזירת בעלי כיסין.

19 יד. מכר עובד פוככים לישראל פרות מחברין אחר 20 שבאו לעונת המעשרות, ומרחן העובד פוככים⁷⁹ 21 ברשות ישראל - אינן חיבין בתרומה ומעשרות; 22 הואיל ובאו לעונת המעשרות ברשות עובד פוככים 23 ומרחן העובד פוככים, אף על פי שהן ברשות 24 ישראל.

79) הרי הם כפירות הגוי (מאחר שהיו בידו בעת עונת המעשרות) שמרחן גוי, שפטורים מכלום.

25 זא. הקונה שדה בסוריא⁸⁰ - חיב בתרומות 26 ומעשרות מדבריהם כמו שיתחייב מן התורה הקונה 27 בירושלים, כמו שבארנו⁸¹. אבל הקונה פרות מן 28 העובד פוככים⁸² בסוריא, בין תלושין בין מחברים, 29 אפלו קדם שבאו לעונת המעשרות, אף על פי 30 שמרחן ישראל, הואיל ואינו מקרקע שלו - פטור.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י"ד טבת - ספר זרעים - הלכות תרומות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 מְעַרְבִין בְּכָל קֶלַח וְקֶלַח מְחַלְקוֹ שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכְבִים,
2 אֵף עַל פִּי שְׁמֵרְחֵן הָעוֹבֵד כּוֹכְבִים. וְחִיּוּבָם
3 מִדְּבָרֵיהֶם⁹², כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

23 או עומד בארץ ונופו נוטה לחוצה לארץ - הפל
24 הולף אחר העקר¹⁰². היו מקצת שרשיו בארץ
25 ומקצתן חוצה לארץ, אפלו היה צחיח סלע מבדיל
26 ביניהן¹⁰³ - הרי טבל וחלין מערבין זה בזה¹⁰⁴.

(89) שיש מקום לומר שהוברר הדבר למפרע שחצייה זה של ישראל וחצייה זה של גוי, אף על פי כן אמרו אין ברירה. (90) שבזה גם רבן שמעון בן גמליאל מודה שאין ברירה, שהרי נתערבו השיבולים. (91) המדובר כשהגוי מירח, ואם כן שלו פטור לגמרי, ושל ישראל חייב מדרבנן. (92) וקיימא לן בדרבנן יש ברירה - כיוון שעיקר חיוב הפירות בארץ ישראל הוא מן התורה, אין בהם ברירה, כמו בדבר שהוא מן התורה.

4 כ.א. במה דברים אמורים? בארץ ישראל,
5 שהמעשרות של תורה, ובשל תורה אין ברה; אבל
6 אם לקחו שדה בסוריא, הואיל והמעשרות שם
7 מדבריהם, אפלו חלקו הגדיש - חלקו של עובד
8 כוכבים פטור מכלום⁹³.

27 כח. עציץ נקוב שהיה בו זרע שלא השריש¹⁰⁵, והיה
28 עקרו בארץ ונופו חוצה לארץ - הולכים אחר הנוף.
105) חוץ לנקב בתוך קרקע ארץ ישראל, שאם השריש
בוודאי הולכים אחר העיקר.

(93) שבדרבנן יש ברירה, וכאילו הוברר מתחילה שחלק שלקח הגוי לא היה מעולם של ישראל. [ולא הזכיר כאן רבינו מי מרח את הפירות. וייתכן כי אם מירחם הגוי, גם חלקו של ישראל פטור, שלא חייבו מירוח הגוי בפירות של ישראל משום גזירת בעלי כיסין, אלא בארץ ישראל שחייבת מן התורה].

29 כו. התרומה בזמן הזה, ואפלו במקום שהחזיקו עולי
30 בבל, ואפלו בימי עזרא - אינה מן התורה, אלא
31 מדבריהן¹⁰⁶. שאין לה תרומה של תורה אלא בארץ
32 ישראל בלבד, ובזמן שכל ישראל שם; שנאמר: כי
33 תבואו - ביאת פלכם, כשהיו בירשה ראשונה וכמו
34 שהן עתידין לחזור בירשה שלישית, לא כשהיו
35 בירשה שניה שהיתה בימי עזרא, שהיתה ביאת
36 מקצתן, ולפיכך לא חיבה אותן מן התורה. וכן יראה
37 לי, שהוא הדין במעשרות¹⁰⁷, שאין חבין בזמן הזה
38 אלא מדבריהם בתרומה¹⁰⁸.

9 כב. פרות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ⁹⁴ -
10 פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות;
11 שנאמר: אשר אני מביא אתכם שמה - שמה אתם
12 חיבין, בחוצה לארץ - פטורין. ואם יצאו לסוריא
13 - חיבין מדבריהם⁹⁵. וכן פרות חוצה לארץ שנכנסו
14 לארץ⁹⁶ - חיבין בחלה; שנאמר: שמה - שמה אתם
15 חיבין בין בפרות הארץ בין בפרות חוצה לארץ.
16 ואם נקבעו למעשר⁹⁷ ביד ישראל⁹⁸ אחר שנכנסו
17 לארץ - חיבין במעשרות מדבריהם⁹⁹.

106) כן הוא בפסחים מד. "הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן".
107) שהרי הוקשו התרומות והמעשרות אלו לאלו.
108) וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת סח. ש"מעשר בזמן הזה חיובו מדרבנן". ומה שכתב רבינו בתחילת הפרק, שהתרומות והמעשרות נוהגות בין בפני הבית בין שלא בפני הבית, היינו לומר שאינם תלויים בבית המקדש, אבל תלויים בביאת כולם.

(94) לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. אבל אם נתחייבו במעשרות ובחלה בארץ ישראל, שוב לא נפטרו בחוצה לארץ. (95) דמאי פרק ו משנה יא: "המוכר פירות בסוריא ואמר משל ארץ ישראל הן חייב לעשר". (96) במעשרות - לפני המירוח, ובחלה - לפני הגלגול. (97) והוא הדין לחלה. (98) בחוצה לארץ. (99) בין במעשר ובין בחלה. ואם נקבעו בארץ ישראל חייבים בכל מן התורה.

יום שבת קודש י"ד טבת ה'תשע"ו

פרק שני

1) יבאר הדברים שחייבים בתרומה. לקט ושכחה ופאה אם חייבים בתרומה. וכל הפטורים ממנה, ומן המעשר. ודין אם מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ או איפכא.

א. כל אכל אדם², הנשמר³, שגדוליו מן הארץ⁴ -
חיב בתרומה, ומצות עשה להפריש ממנו⁵ ראשית
לכהן. שנאמר: ראשית דגנך תירשף ויצהרף תתן

18 כג. עפר חוצה לארץ שפא בספינה¹⁰⁰ לארץ, בזמן
19 שהספינה גוששת¹⁰¹ לארץ - הרי הצומת בו חיב
20 בתרומה ומעשרות ושביעית פצומת בארץ ישראל
21 עצמה.

(100) של עץ, שאף על פי שאינה נקובה, דינה כנקובה, לפי שהרטיבות עוברת דרך העץ. (101) "דבקה בארץ וגושי - כמו עפר".

כד. אילן שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ,

22 כד. אילן שעומד בחוצה לארץ ונופו נוטה לארץ,

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י"ד טבת - ספר זרעים - הלכות תרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

1 לוי; מה דגן תירוש ויצהר - מאכל בני אדם וגדוליו
2 מן הארץ ויש לו בעלים, שנאמר 'דגגך', אף כל
3 פיוצא בהן חייב בתרומות וכן במעשרות.⁷

(2) ולא מאכל בהמה. במעשרות פרק א משנה א, נאמר:
"כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל", ובשבת סח. אמרו:
"מעשר במאכל אדם איתא, במאכל בהמה ליתא".
(3) למעט הפקר. (4) מעשרות שם, למעט כמהין ופיטירות,
שאינם גדלים (= יונקים) מן הארץ (פירוש המשנה שם,
וראה למעלה פ"ב מהלכות מתנות עניים הלכה ב).
(5) כלומר: חוץ מאיסור אכילה שיש עליו, כתוצאה מזה
שחייב בתרומה, יש בו גם מצות-עשה להפריש. ועיין רש"י
גיטין מז: ד"ה מדאורייתא. (6) הרי דעת רבינו, שכל
הפירות חייבים בתרומה מדאורייתא (כסף-משנה). וראה
להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה ט. (7) בירושלמי
מעשרות שם, למדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד,
כב): "עשר תעשר את כל תבואת זרעך". וכן כתב רבינו
בפירוש המשנה שם, וצריך עיון.

4 ב. הפרשינין⁸, אף על פי שאינם מאכל אדם,⁹
5 הואיל ואוכלין אותן בשני רעבון - חייבין בתרומה
6 ומעשרות. הסיאה והאזוב והקורנית¹⁰ שזרען
7 מתחלה לאדם¹¹ - חייבין במעשר. וכן כל פיוצא
8 בהן¹². זרען למאכל בהמה, אף על פי שגמלה והשב
9 עליהן לאדם קשה מחברין - פטורין; שמתחבת
10 חבר¹³ אינה פלוג¹⁴. עלו מאליהן בחצר: אם היא
11 חצר המשמרת פרותיה¹⁵ - הרי אלו חייבין, שסתמן
12 לאדם; ואם אינה משמרת פרותיה - פטורין¹⁶.

(8) ירושלמי חלה פ"ד סוף הלכה ד. שגזרו עליהם בשלש
שנות הרעב בימי דוד. (9) כלומר, אף מיעוט בני אדם אינם
אוכלים אותם, שאם לא כן, חייבים במעשר כחורבין (להלן
פ"א מהלכות מעשר שם). (10) שלשה אלו הם עשבים
שצומחים בגנות ובבתים מבלי שיזרעו אותם (פירוש
המשניות מעשרות פ"ג משנה ט). (11) נדה נא.
(12) מינים הראויים גם למאכל אדם וגם למאכל בהמה.
(13) המחשבה שחושב האדם בשעה שהזרע מחובר לקרקע.
(14) שם. (15) ואם כן, זהו "נושמר", וחייב במעשרות.
(16) שהם הפקר.

13 ג. זרעוני גנה¹⁷ שאינן נאכלים, כגון זרע לפת זרע
14 צנון זרע בצלים ופיוצא בהן¹⁸ - פטורין¹⁹ מן
15 התרומה ומן המעשרות, מפני שאינן אכל אדם.
16 אבל הקצח²⁰ - חייב²¹ בתרומה ובמעשרות.

(17) "שאינם ראויים למאכל אדם, והפרי של אותו הזרע
מאכל אדם" (פ"א מהלכות כלאים הלכה ח). (18) זרע
שומים זרע חציר (שם). (19) מעשרות פ"ה משנה ח.
(20) נזכר בישיעה כח, כה: "והפיץ קצח וכמון".
(21) כבית-ההלל בעוקצין פ"ג משנה ו.

17 ד. תרומות²² של תלתן ושל תרדל ושל פול הלכן
18 ושל צלף²³ והקפריסין²⁴ של צלף - פטורין, מפני

(22) פרחים (פיה"מ מעשרות פ"ד משנה ו). שכשמתחיל
לצמוח נראה במקום צמיחתו כמין גרגיר (רע"ב). (23) מין
אילן ששמו בערבית "אל נכר" (פירוש המשנה שם).
(24) הוא השומר לפרי הצלף (ברכות לו:). (25) כלומר,
אינם עיקר הפרי. משנה שם לדעת רבי עקיבא, שאמר "אין
מתעשר אלא אביונות מפני שהן פרי". וסובר רבינו שבא
לחלוק גם על תמרות של תלתן ושל חרדל ושל פול הלכן,
שלדעת תנא קמא חייבים הם במעשרות, ועל זה אמר ר"ע
שאינן מתעשר אלא עיקר הפרי. (26) ירושלמי שם הלכה
ה (כסף-משנה). (27) שהן עיקר הפרי, כנ"ל.

ה. כספר²⁸ שזרעה לזרע - ירק²⁹ פטור מן התרומה
32 ומן המעשרות³⁰; זרעה לירק - מפריש תרומות
33 ומעשרות מן הירקות ומן הזרע³¹. וכן השבת³²
34 שזרעה לזרע - ירקה פטור; זרעה לירק - מתעשרת
35 זרע וירק, ואינה מתעשרת זרין³³. זרעה לזרין³⁴ -
36 מפריש תרומה ומעשרות מן הזרע ומן הירק ומן
37 הזרין. וכן³⁵ השתלים³⁶ והגרגר³⁷ שזרען לזרע³⁸ -
39 מתעשרין זרע וירק. פיצד מתעשרין לזרע ולירק?
40 שאם לקט הירק לאכלו - מפריש תרומה ומעשרות
41 ואחר כך יאכל; וכשייבש ויאסוף הזרע שלו -
42 מפריש מן הזרע.

(28) מעשרות שם משנה ה. והוא זרע גד הנזכר בתורה
(פירוש המשנה בדמאי פ"א משנה א). (29) צ"ל: "ירקה".
וכן הוא להלן בענין שבת. וכן במשנה שם. והיינו הנכרת
מן העלין (פירוש המשנה שם). (30) שכיון שזרעה לזרע,
אין הירק חשוב. (31) כנראה שהוא מאכל אדם (ראה
למעלה הלכה ג). (32) משנה שם, והוא מין תבלין הנקרא
"אנעס". (33) גבעולים. ירושלמי שם כדעת חכמים. ודלא
כר' אליעזר במשנה שם, שאמר שמתעשרת גם זירים.
(34) ירושלמי שם. (35) כלומר, כשם שהשבת אינה
מתעשרת זרין, כמו כן שחלים אינם מתעשרים זירים,
אף-על-פי שדינם שונה לענין ירק, אם זרעם לזרע.
(36) הוא מין ירק. משנה שם כדעת חכמים. (37) כן שמו
גם בערבית (פירוש המשנה שם). (38) ירושלמי שם.

ו. הירקות, אף על פי שהן מאכל אדם - אינן חייבין
33 במעשרות אלא מדבריהן³⁹. לפי שנאמר במעשר:
34 תבואת זרעך⁴⁰ - תבואה וכפיוצא בה; אבל הירקות
35 אינן בכלל התבואה. וכן יראה לי, שהוא הדין
36 בתרומה⁴¹. שהרי נאמר בה: דגגך תירשך ויצהרך -
37 כל הדומה לאלו; אבל תרומת הירק - מדבריהם,
38 במעשר.

(39) ירושלמי מעשרות פ"א הלכה א, ובבלי ראש השנה יב.
(40) ירושלמי שם. (41) צריך עיון: הרי זה מפורש
בירושלמי חלה פ"ד הלכה ד "אבל לירקות אפילו לתרומה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום שבת קודש י"ד טבת – ספר זרעים – הלכות תרומות קנג

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הנ"ל "כי אין לו חלק ונחלה עמך", יצאו אלו שיש לעני חלק בהם. (55 העני. 56) אף-על-פי שבירושלמי (כלאים פ"ו הלכה ב) אמרו "העושה כרי מן הלקט וכו' חייב וכו' מפני מראית העין" - פסק רבינו כדעת הבבלי (ברכות מ: וסוטה מג:): שלא הזכירו כרי אלא גורן (כסף-משנה). [רוצה לומר, שאין לחייבו אלא כשמירח פני הכרי, שאז הוא גמר מלאכה לכל העולם, ואז יש כאן מראית העין. אבל אם העמיד כרי ולא מירחו, אף-על-פי שאין דעתו למרחו, שמן הדין זהו גמר מלאכה לחייב בתרומות ומעשרות (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) - מראית העין אין כאן, שאולי דעתו עוד למרחו]. (57) נתחייבו במעשר מדרבנן, שהרואה חושב שגדלו בשדהו (רש"י סוטה שם). (58) שם.

גדולה לא חשו כהדא דתני איסי בן עקביא למעשרות לירקות מדבריהם". וכן הוא בבבלי זבחים עו. "בתרומת ירק דרבנן".

1 ז. אין מפרישין⁴² תרומות ומעשרות מן הירק
2 בחוצה לארץ, ואפלו במקומות⁴³ שאמרנו⁴⁴
3 שמפרישין בהן מעשרות. וכן ירק הבא מחוצה
4 לארץ לארץ, אף על פי שיש עפר בעקריה⁴⁵ - הרי
5 זה פטור⁴⁶, ולא גזרו עליו⁴⁷. התבואה והקטניות⁴⁸
6 שזרען לירק - בטלה דעתו אצל כל אדם, והירק
7 שלהן פטור, והזרע חייב בתרומה ומעשרות.

17 י. הלקט והשכחה⁵⁹ והפאה של עובד פוכבים
18 ומזלות - תיבין בתרומה ומעשרות⁶⁰, אלא אם פן
19 הפקירו⁶¹. וכן התבואה והזיתים⁶² שלא הביאו שלישי
20 - פטורין מן התרומה ומן המעשרות. ומנין יודע?⁶³
21 כל שזרעה ומצמחה⁶⁴ - בידוע שהביאה שלישי.
22 עבר והפריש מתבואה וזיתים שלא הביאו שלישי -
23 אינה תרומה⁶⁵.

(42) ירושלמי חלה שם. (43) כגון שנער, מצרים, עמון ומואב. ולענין סוריא, ראה למעלה פ"א הלכה טו. (44) שם גם הלכה א. (45) וממשיך להוסיף גידולין בארץ. (46) כן הוא בירושלמי שם סוף הלכה (הגרא"א ביו"ד סימן שלא, ס"ק יב). (47) אף-על-פי שפירות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים במעשרות (למעלה פ"א הלכה כב) - בירק לא גזרו. (48) תוספתא שביעית פ"ב, אלא שהנוסחא שם משובשת (כסף-משנה). וכן בעירובין כט. "הפול והשעורים שזרען לירק בטלה דעתו, וזרען חייב וירקן פטור".

8 ח. התלתן, אף על פי שאינו אכל אדם שפיקשו⁴⁹,
9 הואיל ורב האדם אוכלין אותן בתחלתן⁵⁰ - הרי הן
10 תיבין בתרומה ומעשר⁵¹.

(59) פאה פ"ד משנה ט. (60) שאין גוי חייב בלקט שכחה ופאה, ואם השאירם לעניים הרי זה כהפקר לעניים ולא לעשירים, שאינם הפקר (שם פ"ו משנה א). והרי הם פירות של גוי שחייבים בתרומות ומעשרות אם לא נתמרחו אצלו, שהרי אין קנין לגוי להפקיע הארץ מקדושתה (למעלה פ"א הלכות י"א). (61) לעניים ולעשירים, ואז הוא הפקר ופטור מתרומות ומעשרות (בהלכה הסמוכה). (62) מעשרות פ"א משנה ב: "התבואה והזיתים משיכניסו שלישי". והביאה רבינו גם בפ"ב מהלכות מעשר הלכה ה. וכתבה כאן בכדי להשלים את רשימת הפטורים מתרומות ומעשרות שהתחיל בה בהלכה ט. (63) ירושלמי שם הלכה ב. (64) [לא כתב "שזורע ומצמיחים", מפני שדין צמיחה לא נאמר אלא בתבואה ולא בזיתים, שבהם הדבר תלוי ב"פרי" ולא בצמיחה, ראה בהלכות מעשר שם הלכה ג והלכה ה]. (65) קידושין סב:

(49) כן כתב גם להלן (פ"א הלכה ט): "ומפני מה הותרו הכהנים לחוף שערן בתלתן, מפני שאינו ראוי למאכל אדם" (מקור מהתוספתא תרומות פ"י). ועוד כתב להלן (פ"ב הלכה ז): "התלתן והכרשנים של תרומה הואיל ואינו מאכל אדם, הרי זה מותר לעשות את כל מעשיהם בטומאה" (מקורו במעשר שני פ"ב משנה ג). (50) שאם לא כן, לא היו מחייבים אותה בתרומות ומעשרות. וראה להלן. (51) מפורש במעשרות פ"א משנה ג "התלתן משתצמח" (וראה למעלה הלכה ד שהתמרות של התלתן אינן חייבות במעשר לפי שאינן פרי). ויש אומרים שאינם חייבים אלא כל זמן שלא הוקשו (מראה הפנים בירושלמי מעשרות פ"ד הלכה ה, ד"ה מה פליגין).

24 יא. וכן ההפקר - פטור⁶⁶ מן התרומה ומן
25 המעשרות, ואפלו הפקירו העובד פוכבים ומזלות
26 לו⁶⁷. אכל הזרע שדה הפקר - תיב⁶⁸ בתרומה
27 ומעשרות.

11 ז. ואלו פטורין מן התרומה⁵² ומן המעשרות: הלקט
12 והשכחה והפאה⁵³ והפרט והעוללות⁵⁴, אפלו העמיד
13 מהן⁵⁵ פרי⁵⁶. ואם עשה מהן גרן בשדה - הקבעו
14 למעשרות⁵⁷, ומפריש מהן תרומה ומעשרות. אכל
15 אם עשה הגרן בעיר - פטורין⁵⁸; שהרי קול יש להן,
16 שהכל יודעין שהן לקט או שכחה או פאה.

(66) תרומות פ"א משנה ה, ומעשרות שם משנה א. (67) כמבואר בהלכה הקודמת מהמשנה בפאה (פ"ד משנה ט). [והשמיענו בזה, שאף-על-פי שהפקר הוא כמו נדר (נדרים פ"ב הלכה יד), וגוי אינו בדיני נדרים, ואינו מצווה על "בל יחל" (ירושלמי נזיר פ"ט הלכה א), ובכל זאת הפקירו הפקר. ועיין כסף-משנה וראה להלן. והנה בדפוס רומי איתא: "הפקירו הכל" (ועיין כסף-משנה). ואולי צ"ל "הפקירו הכרי", היינו שהפקיר לאחר שעשה כרי בלי מירוח, שאינו גמר מלאכה, (פ"ג מהלכות מעשר הלכה יג) אבל לאחר מירוח אין ההפקר פטור מן המעשרות, כמפורש בפאה פ"א משנה ו, ולהלן בהלכות מעשר שם הלכות

(52) חלה פ"א משנה ג. (53) כל אלה הם הפקר לעניים, והפקר פטור ממעשרות. ולמדו כן ממה שנאמר במעשר (דברים יד, כט): "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך" - יצא הפקר, שידך וידו שוין (ירושלמי שם). (54) הפרט והעוללות לא נזכרו במשנה שם, אבל הואיל והם ממתנות עניים, הרי יש לעני חלק בהם, והרי הם ממועטים מהפסוק

קנד שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שבת קודש י"ד טבת - ספר זרעים - הלכות תרומות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10 יג. נתערב דבר שחיב בתרומה בדבר שאינו חיב, 11 כגון זיתי נקוף⁷⁷ שנתערבו בזיתי מסיק⁷⁸ וענבי עוללות בענבי בציר: אם יש לו פרות אחרות⁷⁹ - 12 מוציא על החיב לפי חשבון⁸⁰; ואם אין לו אלא אלו - 13 מפריש תרומה ותרומת מעשר על הכל⁸¹, וכאלו 14 הכל חיב בתרומה, ומפריש⁸² מעשר ראשון ושני לפי 15 חשבון דבר החיב⁸³. 16

77 חלה פ"ג משנה ט. ובפיה"מ שם: "זיתי נקוף הם הזיתים שמלקטים העניים (והם זיתים של פאה - מלאכת שלמה שם. וכן נראה בערוך, ערך נקף ב). וזיתי נקוף העוללות אינם חייבים במעשרות." (78) "הם הזיתים שמלקטים בעלי בתים וכו', כי לקיטת הזיתים יקרא בלשון חכמים מסיקה" (שם). (79) מלבד אותן המעורבות. (80) לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד. (81) המדובר כשפריש התרומות והמעשרות לאחר שעשה מהם יין ושמן, שאז הכל בלול, ובכל טיפה וטיפה חיוב ופטור כפי מדת התערובת, ראה ראש השנה יג: (ר"ש, מלאכת שלמה, תפארת ישראל ומשנה ראשונה). וראה להלן פ"ג הלכה ד. (82) ממה שישאר בדבר המעורב. (83) "לפי מה שיש באותו הדבר המעורב מזיתי מסיק בלבד" (פירוש המשנה שם). היינו שמפריש מעשר ראשון ושני ועני על הכל, ומפריש ממעשר ראשון תרומת מעשר על הכל, אבל אינו חייב לתת ללוי ולעני, ולא לפדות מעשר שני אלא לפי חשבון. אבל תרומה ותרומת מעשר, שהן במיתה, נותן הכל, גם החולין המעורבים בהם - לכהן.

17 יד. התרומה - לפהן, בין טהורה בין טמאה⁸⁴. אפלו 18 נטמא הדגן או התירוש בלו קדם שפריש⁸⁵ - הרי 19 זה חיב להפריש ממנו תרומה בטמאה ולתנה לפהן; 20 שפאמר: ואני נתתי לך את משמרת תרומתי - אחת 21 טהורה ואחת טמאה. הטהורה - נאכלת לכהנים, 22 והטמאה - יהנו בשרפתה. אם היה שמן - מדליקין 23 אותה⁸⁶; ואם היה דגן וכיוצא בו - מסיקין בו את 24 התנור⁸⁷.

84 שבת כה. (85) כלומר: נטמא לאחר שנתלש, לפני ההפרשה, שהיתה לו שעת הכושר להפרישה בטהרה - אין תרומתו תרומה (רדב"ז להלן פ"ה הלכה ח, מהסוגיא דפסחים לג.). (86) תרומות פ"א משנה י. (87) אבל אסור לתת אותו לכהמה, לפי שמצות התרומה הטמאה בשריפה (תוספות ביצה כג: ד"ה ועל).

25 זו. וכן תרומת מעשר, אם נטמאת או נטמא 26 המעשר - מפרישין אותה⁸⁸ בטמאה, ונתנת לפהן 27 להנות בשרפתה.

(88) את תרומת המעשר.

28 זו. כל המפריש תרומה גדולה או תרומת מעשר - 29 מברך⁸⁹ קדם שפריש, פדרך שפברכין על כל 30 המצות⁹⁰, כמו שבארנו בברכות⁹¹.

(89) ראה להלן פ"א מהלכות מעשר הלכה טז, והמקור

כ"א]. (68) ירושלמי מעשרות שם הלכה א. והמדובר כשלא נתכוין לזכות בשדה על ידי הזריעה, שהיא אחת מקניני החזקה (פ"א מהלכות מכירה הלכה טז, ועיין בפ"ב מהלכות זכיה ומתנה הלכה א), ואף-על-פי-כן חייב במעשר, כיון שהתבואה אינה הפקר (רדב"ז).

1 יב. הפקיר קמה⁶⁹ וזכה בה, ועבר והפריש ממנה 2 תרומה⁷⁰ - הרי זו תרומה. אבל אם הפקיר שבלים 3 וזכה בהן, ועבר והפריש מהן תרומה - אינה 4 תרומה⁷¹. וכן כל המפריש מדבר שאינו חיב תרומה 5 - אינה תרומה. וכן במעשרות. דברים שאין דרך רב 6 בני אדם לזרען בגנות ובשדות, אלא חזקתן מן 7 ההפקר - פטורים מן התרומה ומן המעשרות. כגון 8 השום בעל פכי⁷², ובצל של רכפה⁷³, וגריס 9 הקלקלי⁷⁴, ועדשים המצריית⁷⁵, וכיוצא בהן⁷⁶.

(69) ירושלמי שם. (70) שהרי מין הדין היא פטורה, כמפורש בפ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה כז, שהמפקיר כרמו וזכה בו פטור מן המעשרות. (71) בירושלמי שם (הובא בראב"ד): "מה בין קמה לשבלים? קמה עד שלא הפקירה עבר והפריש ממנה תרומה אינה תרומה (וכשהפקירה לא הפקיע כלום - ראב"ד), שבלים עד שלא הפקירו עבר והפריש מהן תרומה, הרי זו תרומה" (וכשהפקירם - הפקיע אותם מן התרומה ונפטרו - ראב"ד). [וטעם הדבר נראה על-פי מה שכתב הראב"ד בסוף דבריו, שאם עשה מהם גורן חייבים אפילו בעיר, והיינו משום שהכל יודעים שהקמה שלו ואין הכל יודעים שהפקיר, ולפיכך חששו למראית העין גם בעיר (וראה למעלה הלכה ט בלקט שכחה ופאה). ומכיון שאחר המירוח תתחייב בתרומות ומעשרות - גם לפני מירוח, אף-על-פי שפטור, אם עבר והפריש הרי זו תרומה ככל מפריש תרומה בשבלים (להלן פ"ג הלכה יג). וכל זה בהפקיר קמה, אבל הפקיר שבלים, שההפקר היה בשעה שיש חלות של הפרשת תרומה, הפקר זה הוא הפקעת חיוב, ואף-על-פי שאחר המירוח יתחייב כנ"ל, כל זמן שלא מירח, אין תרומתו תרומה. וראה למעלה פ"א הלכה כד, בדין תורם מפירות גוי לפני שמירחם הישראל]. (72) מעשרות פרק ה משנה ח. ובפירוש המשנה שם: "שומין חריפים מאד ואינם ראויים לאכילה, והאוכלן עיניו יורדות דמעות, ולפיכך נקרא בעל בכי" (וראה להלן). (73) שם. ו"הוא בצל שאין לו אלא גלד אחד חריף מאד כשיקרב אל עין האדם מדמע דמעות רבות, תרגום חשרת מים (שמואל"ב כב, יב) רכפת מיא, ואולי הם מיוחסים למקום מן המקומות" (פיה"מ שם). [ראה בפירוש רבינו אליהו מלונדריש שם, שכתב שבעל בכי, שם מקום, על דרך "בוכים" בשופטים ב, א]. (74) במשנה שם: "וגריסין הקלקין". ופירש רבינו שם: "ומן הפולים, מין אחד שהגרגרים שלו גדולים מרובעין מיוחסים למקום, והוא הידוע כגריס הקלקין." (75) "הם העדשים שהקצה האחד שלהם חד, ואלו המינים הם מדבריות, אינם נזרעים בגנות, וחזקתם מן ההפקר, ולפיכך פטורין מן המעשרות" (שם). (76) עוד מינים המנויים שם במשנה ובתוספתא [וראה להלן פ"ג מהלכות מעשר הלכה א, ובפ"ח מהלכות שמיטה ויובל הלכה יב].

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – יום ראשון-שבת קודש ח'י"ד טבת קנה

מתוך מהדורת חזק

92) שעומדת לשריפה, מפני שעשו מעלה ששריפתה תהיה בארץ, כמו שמצאנו בקדשים פסולים ששורפים אותם במקומם (שביעית פ"ו משנה ה, ור"ש ורע"ב שם).
93) שם משנה ו. שלא ירדפו הכהנים אחריה ויצאו לחוצה לארץ (ירושלמי שם). 94) ירושלמי חלה פ"ד תחלת הלכה ה. 95) שגזרו עליה טומאה. 96) אבל לטמא אותה בידים אסור, שלא יאמרו: ראינו תרומה נטמאת. ורק בחוץ לארץ מותר לטמאה אף בידים, כמפורש להלן פ"ב הלכה א. 97) ירושלמי שם.

מהתוספתא ברכות פ"ו. 90) עובר לעשייתו. 91) פי"א הלכה ג והלכה יב.

1 יו. אין מוציאין תרומה מהארץ לחוצה לארץ, אפלו
2 טמאה⁹². ואין מביאין תרומה מחוצה לארץ
3 לארץ⁹³. ואם הביא - לא תאכל⁹⁴, מפני שהיא
4 טמאה בארץ הפותים⁹⁵; ולא תשרף, שלא יאמרו:
5 ראינו תרומה שלא נטמאת נשרפת; ולא תחזר
6 לחוצה לארץ, שמא יאמרו: מוציאין תרומה לחוצה
7 לארץ. אלא מניחין אותה עד שתטמא⁹⁶ טמאה
8 ידועה לכל, או עד שיבוא ערב הפסח⁹⁷, אם היתה
9 חמץ, ותשרף.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ח'י"ד טבת תשע"ו

36 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול
37 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
38 דיני מצוה זו בפ"ק י"ט משבת (קל) ופ"ק ד' מיבמות
39 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה
40 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

41 סדר תפלות כל-השנה נדפס לעיל מע' קד עד
42 ע' קו.

43 יום חמישי י"ב טבת ה'תשע"ו
44 נסח ברכות התפלה וסדרון נדפס לעיל מע' קו
45 עד ע' קיד.
46 נסח ה'ידי נדפס לעיל מע' קיד עד ע' קטו

47 יום שישי י"ג טבת ה'תשע"ו
48 נסח ברכת המזון נדפס לעיל מע' קטו עד ע'
49 קיח.
50 מצות עשה קנד.

51 המצוה הקנ"ד — הצווי שנגטוינו לשבות בשבת,
52 והוא אמרו: "וביום השביעי תשב" (שמות כג, יב). וכבר
53 נכפל הצווי במצוה זו כמה פעמים. ובאר לנו יתעלה
54 (שמות כ, י) שהשביטה הזאת מן-המלאכה היא חובה לנו
55 ולביתנו ולעבדנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת
56 שבת וגם במסכת יום טוב (ביצה).

57 יום שבת קודש י"ד טבת ה'תשע"ו
58 מצות עשה קנד.
59 המצוה הקנ"ד נדפסה ביום הקודם.

יום ראשון ח' טבת ה'תשע"ו

10 מצות עשה י"ט.
11 המצוה ה"ט — הצווי שנגטוינו להודות לו יתעלה
12 אחר כל-אצילה, והוא אמרו יתעלה: "ואכלתם ושבעתם
13 וברכתם את-ה' אלהיך וגו'" (דברים ה, י). ולשון התוספתא
14 (ברכות ריש פרק ו): "ברכת המזון מן-התורה, שגאמר:
15 ואכלתם ושבעתם וברכתם את-ה'". וכבר נתבאר דיני מצוה
16 זו בכמה מקומות במסכת ברכות.

יום שני ט' טבת ה'תשע"ו

17 יום שני ט' טבת ה'תשע"ו
18 המצוה ה"ט נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי י' טבת ה'תשע"ו

19 יום שלישי י' טבת ה'תשע"ו
20 מצות עשה י"ט. רטו.
21 המצוה ה"ט נדפסה ביום ראשון.

22 המצוה ה"ט"ו — הצווי שנגטוינו להמול, והוא
23 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית
24 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות
25 עשה זו, והוא אמרו יתעלה: "וערל זכר אשר לא-ימול
26 את-בשר ערלתו ונקרתה וגו'" (שם שם, יד). וכבר נתבאר
27 דיני מצוה זו בפ"ק י"ט משבת (קל) ופ"ק ד' מיבמות
28 (מז). ואין האשה מצוה על מילת בנה כמו שהאב מצוה
29 על כך, כמו שנתבאר בקדושין (כט).

יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ו

30 יום רביעי י"א טבת ה'תשע"ו
31 מצות עשה רטו. סדר תפלות
32 כל השנה, נהגו העם .. ימלוך עלינו וכו'
33 המצוה ה"ט"ו — הצווי שנגטוינו להמול, והוא
34 אמרו יתעלה לאברהם: "המול לכם כל-זכר" (בראשית
35 יז, י). ובפרוש הודיעה התורה על הכרת למבטל מצות

ישעיה פרק יז

ד וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יִדָּל כְּבוֹד יַעֲקֹב וּמִשְׁמַן בְּשָׂרוֹ יִרְזֶה: ה וְהָיָה פֶּאֶסְף קְצִיר קָמָה וְזָרְעוּ שְׂבָלִים וְקִצּוֹר וְהָיָה בְּמַלְקֹט שְׂבָלִים בְּעַמְק רְפָאִים: ו וְנִשְׁאָרְכּוּ עוֹלָלֹת כְּנֹקֶף זֵית שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה גְרָגְרִים בְּרֹאשׁ אֲמִיר אַרְבַּעַת חֲמִשָּׁה בְּסַעֲפֵיהָ פְרִיָּה נְאֻם־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ז בַּיּוֹם הַהוּא יִשְׁעָה הָאָדָם עַל־עֲשָׂהוּ וְעֵינָיו אֶל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּרְאֶנָּה: ח וְלֹא יִשְׁעָה אֶל־הַמִּזְבְּחוֹת מַעֲשֵׂה יָדָיו וְאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲצַבְעוֹתָיו לֹא יִרְאֶה וְהָאֲשֵׁרִים וְהַחֲמָנִים: (ט) בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיוּ א עָרֵי מְעוֹז פְּעוֹזֹת הַחֲרָשׁ וְהָאֲמִיר אֲשֶׁר עֲזָבוּ מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִיתָה שְׂמֵמָה: י כִּי שִׁכַּחַת אֱלֹהֵי יִשְׁעָךְ וְצוֹר מְעוֹזְךָ לֹא זָכַרְתָּ עַל־כֵּן תִּפְעַל נִמְעֵי נַעֲמָנִים וְזָמַרְתָּ זֶר תִּזְרַעְנֵנוּ:

רש"י

(ד) ומשמן בשרו ירזה. ועותר יקריה יגלי: (ה) והיה כאסוף קציר קמה. כמו שבעת קצירת קמה אסף הקוצר צבת הקמה ביד אחת וזרעו השנית שבלים יקצור במגל כן יקצור סנחרב ויגלה הכל ואף לקט הנושר בשעת קציר ילקט וישאנו כלומ' אף הבורחים לא ימלטו מידו וילקטום (כמו שמלקט שבלים סא'א): בעמק רפאים. הוא הגיא אשר על פני ירושלים בספר יהושע תמצא שעמק רפאים סמוכה לירושלים: (ו) ונשאר בו. חזקיהו וסייעתו שהם תוך ירושלים אנשים מעט כעוללות כרם וכנוקף זית המשאיר שנים שלשה גרגרים: כנוקף זית. קוצץ זיתים ללוקטן מן האילן וכן ונקף בסבכי היער (לעיל ע), ורבותינו דרשו ונשאר בו בהמון סנחרב אנשי מעט כנוקף זית כדאיתא באגדת חלק: בראש אמיר. בראש הענף: בסעיפיה. בענפיה, וכן וכלה סעיפיה

(לקמן כז) וכן מסעף פארה (לעיל ז): (ז) ישעה. יפנה אל עושהו כמו וישע אל הבל (בראשית ד): האדם. צדיקי' שנשארו בס: (ח) לא יראה. לא יחשבו בעיניו: (ט) ערי מעוזו. של ישראל: כעזובת החרש והאמיר. עזובות כיער הזה חריבות מאין אדם: חורש. הוא יער כדמתרגם ביער בחורשא: והאמיר. אף הוא יער מקום אילנות כעזובת ערי האמורי שהניחום חריבות בימי יהושע כחורש והאמיר וברחו להם מפני בני ישראל והיתה ארץ ישראל שממה: (י) על כן תטעי וגו'. על כן כאשר נטעתך מתחילה נטעתי נטע נעמנים שנים עשר בני יעקב ובהעלות נטעיך לזמורות נתנו זרע שאינו הגון כזמורות זרות שאינם ממין גפן אלא דומים לגפן: תזרענו. תתנו זרעך באותו נטע, ועוד י"ל וזמורות זר תזרענו התחתנת בכותים ונתערבו בכם:

מצודת ציון

(ו) עוללות. הם הענבים הקטנים הנשארים באילן ואין מי חושש עליהם והוא מלשון עולל ויונק: כנוקף. ענין כריתה כמו ונקף סבכי היער (לעיל ז): גרגרים. כן יקראו פירות דקים יחידים: אמיר. הוא נוף העליון וכן כעזובת החורש והאמיר האמור למטה: בסעיפיה. בענפיה כמו בסעפותיו קננו (יחזקאל לא): (ז) ישעה. יפנה כמו וישע ה' אל הבל ואל מנחתו (בראשית ד): על. כמו אל: (ח) והאשרים. הוא אילן הנעבד: והחמנים. צורה מה עשוי לחמה: (ט) מעוזו. ענין חוזק: החורש. ענינו יער בעל סעיפים כמו חורש מצל (יחזקאל ל"א): והאמיר. הוא הנוף העליון: (י) וצור. ענין חוזק: נעמנים. מל' נעים ויופי: וזמורות. כן נקרא ענף הגפן וכן ויכרתו משם זמורה (במדבר י"ג):

מצודת דוד

(ד) ידל כבוד יעקב. יהיה דל ורש כי יוקח עשרו: ומשמן. שמנונית בשרו יהיה רזה וכחוש ר"ל לא ישאירו בידו מאומה: (ה) והיה כאסוף קציר. הדבר יהיה דומה כמו הקוצר אשר בידו האחת אסף שכלי הקמה ובורעו השנית יקצורם כן האויב יקבצם ויכלם מן העולם: והיה כמלקט. רצה לומר אף הבורחים לא ימלטו מידו כי ילקטם אחד אחד כהמלקט שבלים בעמק רפאים והוא הגיא הסמוך לירושלים כמ"ש ביהושע והמקום היה רזה וכחוש ומעט תבואה צמח שם אחת הנה ואחת הנה נלקטים אחת אחת: (ו) ונשאר בו עוללות. זה חזקיהו וסייעתו שהיו תוך ירושלים והמה המעט כעוללות הכרם: כנוקף זית. ככורת זתים מן האילן אשר ישארו שנים או שלשה זתים יחידים בראש הנוף העליון לפי שקשה לכרתם שמה: ארבעה חמשה. וישארו ארבעה או חמשה גרגרים בענפים של אותה הזית שהיתה בעלת פרי ר"ל כמו כן מעט ישארו שלא יכבשם סנחרב: (ז) ישעה האדם. יפנה האדם אל ה' שעשה אותו ובו יבטח: ועיניו וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ח) אל המזבחות מעשה ידי. אל המזבחות הנעשים לעכו"ם שהמה מעשה ידיו: ואשר וכו'. לא יסתכל עוד אל העכו"ם אשר עשו אצבעותיו וגם האשרים והחמנים לא יראה עוד: (ט) ערי מעוזו. ערי המבצר שהיו לו למעוזו וחוזק: כעזובת החורש והאמיר. עזובות תהיינה מיושביהן כמו היער שהוא עזוב מבני אדם וכמו הנוף העליון מן האילן שלרוב גבהה עזובה היא מאנשים כי אין מי עולה שמה: אשר עזבי. חוזר על מלת כעזובת לומר וכעזובה אשר עזבו הכנענים מפני בני ישראל כי רבים מהכנענים עזבו עריהם והלכו להם מפני בני ישראל בעלותם ממצרים: והיתה שממה. ותהיה ארצם שממה מאין יושב: (י) כי שכחת. בעון אשר שכחת וכו': וצור מעוזך וכו'. כפל הדבר במ"ש: על כן. על אשר מתחילה נטעת נטעי נעמנים וערכים ועתה תזרע ארצך זמורת זר שאינו ממין הגפנים ר"ל הפכת עבודת האל לעבודת האליל:

משלי פרק כה א-י

א גַם־אֵלֶּה מְשָׁלִי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר הֶעֱתִיקוּ אֲנָשִׁי | חֻזְקָהּ מִלֶּךְ־יְהוּדָה: ב כָּבֹד אֱלֹהִים הִסְתֵּר דְּבַר וּכְבֹד מְלָכִים חָקֵר דְּבַר: ג שְׁמַיִם לְרוֹם וְאֶרֶץ לְעֶמֶק וְלֵב מְלָכִים אֵין חָקֵר: ד הֵגוּ סִיגִים מִכֶּסֶף וַיֵּצֵא לְצַרְפָּה כֶּלִי: ה הֵגוּ רִשְׁעֵי לְפָנֵי־מֶלֶךְ וַיִּבֹן בְּצִדֵק כֶּסֶף־אֹ: ו אֶל־תִּתְהַדֵּר לְפָנֵי־מֶלֶךְ וּבִמְקוֹם גְּדָלִים אֶל־תַּעֲמֹד: ז כִּי טוֹב אֲמַר־לְךָ עֲלֵה תְּנֶה מִהַשְׁפִּילְךָ לְפָנֵי גְדִיב אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ: ח אֶל־תֵּצֵא לְרֵב מֵהָר פֶּן מִה־תַּעֲשֶׂה בְּאַחֲרֵיתָהּ בְּתַכְלִים אֲתָךְ רַעַךְ: ט רִיבְךָ רִיב אֲתָרַעַךְ וְסוֹד אַחֵר אֶל־תִּגְלֶ: י פֶּן־יִחַסְדְּךָ שָׁמַע וְדַבַּתְךָ לֹא תִשׁוּב:

רש"י

חללה של רשות: (ד) הגו סיגים מכסף. משוך כמו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב ט) כשם שאין הכלי של כסף יוצא למלאכת צורף עד שיוציאו ממנו סיגים של נחשת שבו, כך אין צבור נפטרין מעונש עד שיוציאו מתוכו הרשעים ויעשו בהם דין: (ו) אל תתהדר לפני מלך. להראו' כבודך ולהתגאות לפני מלך או לעמוד לפני מי שגדול ממך כי טוב שיאמרו לך עלה הנה משתבוא בלא רשותו ויאמרו לך צא: (ז) אשר ראו עיניך. שדבר זה אמת: (ח) פן מה תעשה. פן תבא לידי לא תדע מה לעשות באחריתה: (ט) ריבך ריב את רעך. ואם על כרחך אתה צריך לריב ולהוכיח עם רעך מ"מ סוד אחר אל תגל. לא תזכיר לו דופי אבותיו שמתו שאין הכל יודעין אותו ואתה מגלהו: (י) פן יחסדך שומע. חרפת מצרים (יהושע ה) מתרגמין חסודא דמצראי, פן יחסדך, השומע ויקראך מוציא דבה:

מצודת ציון

(א) העתיקו. כותב הדברים מספר אל ספר יקרא מעתיק לפי שנראה כאילו מעתיק ומסיר הדברים משם לכתבם באחר ועם כי נשאר גם בראשון מ"מ נראה הוא כאילו מסיר משם: (ב) חקור. ענין חפוש ודרישה: (ג) לרום. מל' הרמה וגבהות: (ד) הגו. ענין הסרה כמו כאשר הוגה מן המסילה (שמואל ב ב): סיגים. הוא פסולת הכסף: (י) יחסדך. ענין חרפה כמו חסד הוא (ויקרא ט) ודבתך. על הרוב יאמר על דברי גנאי ומעצמו יובן:

רוממותם הואיל ואפשר לבוא עד התכלית א"כ הממעיש יחשב כאילו כבר בא עד התכלית' ומוטב להרבות מלהמעיש: (א) אין חקר. ר"ל אלו שלשת הדברים' דומים זל"ז שא"א לחקור ולדעת רום השמים ועומק הארץ ורוחב לב המלך כי הרבה משפטים באים לפניו ושאר ענייני ב"א וצריך לתת לב לכולם: (ד) הגו. כמו כאשר יוסר הסיגים מן הכסף יצא אז לצורף כלי מהודר כי יוכל אז לעקמו וליישרו כפי צורך המלאכה: (ה) הגו רשע. כ"כ כאשר יוסר הרשע העומד לפני המלך יהיה אז כסאו נכון בצדק משא"כ כשהרשע לפניו עומד ומטעה את המלך לעוות את הצדק: (ו) אל תתהדר. אל תעשה עצמך הדר ויפה להתגאות כאשר תעמוד לפני המלך ואל תדחוק עצמך לעמוד במקום שהגדולים והחשובים עומדים שם: (ז) כי טוב. יותר טוב לך לשבת במקום השפלים והאומר יאמר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים משתגביה לשבת ויאמר לך השפל ורד לפני הנדיב ואל תשב במקומו: אשר ראו. אשר כן ראו עיניך שיקרה לזאת אשר אומרים להעולה רדה: (ח) אל תצא. אל תתגרה במריבה מהר עד אשר תחקור אם יש בזה דבר אשמה על שכנגדך כי פן לא תדע מה תעשה באחרית המריבה בעת יכלים אותך רעך לומר הלא אין אשמה בידי והנה הסכלת עשו להתקוטט עד לא חקרת האמת: (ט) ריבך ריב. אף אם מצאת בו אשמה אחר החקירה מ"מ ריב ריבך רק עמו לבזות אותו לבד אבל לא תגלה סוד של אחר להטיל פגם באבותיו בדברים שאינם ידועים לכל כי מה לך להם לבזותם: (י) פן יחסדך. פן כל השומע יחפץ לקרות לך הולך רכיל: ודבתך. הדבה אשר הוצאת מפין לא תוכל להשיב אחר ותתחרט ולא תוכל לתקן:

(א) גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו. חזר לדורש' כשנתמנה חזקיהו למלך והוא הושיב תלמידים בכל עיר כדאמרינן בפי' חלק בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ: העתיקו. החזיקו: (ב) כבוד אלהים הסתר דבר. כגון מעשה מרכבה ומעשה בראשית: וכבוד מלכים חקור דבר. כשאתה דורש בכבוד מלכים או בכבוד חכמים שעשו סיגים לתורה ובגזרות שגזרו בהם יש לך לחקור ולדרוש ולשאול טעם לדבר אבל כשתדרוש במעשה מרכבה ובמעש' בראשית ובחוקי' הכתובים בתורה כגון חוקים ודברים שהשטן מקטרג עליהם ומשיב עליהם באכילת חזיר וכלאי כרם ושעטנו אין לך לחקור רק להסתיר ולומר גורת מלך הוא: (ג) אין חקר. לרום שמים ולעומק הארץ וללב מלכי' אין חקר שכמה דינים באים לפניהם וכמה מלחמות וצריכים לתת לב לכולם ואם כל הלשונות מדברים וכל הידים כותבין אינן יכולין לכתוב

מצודת דוד

(א) גם אלה. יראה כי מתחלת הספר עד הנה היה מועתק ביד הכל ומכאן עד סופו לא היה מועתק כ"א בידי אנשי חזקיה מלך יהודה אשר העתיקו הדברים האלה מספרי שלמה אשר נודמן להם ולזה אמר גם אלה משלי שלמה ר"ל עם כי לא נמצאו ביד הכל מ"מ גם אלה דבריו אשר העתיקו אנשי חזקיה והמה נאמנים על הדבר שמפי שלמה יצאו: (ב) כבוד אלהים. כבוד ה' הוא להסתיר דבר גדולת רוממותו כי א"א לבוא עד התכלית ומוטב להמעיש מלהרבות וכמ"ש לך דומיה תהלה (תהלי' טו) אבל כבוד מלכים הוא לחקור דבר גדולת

- ג כל המטמא מדרס – מטמא טמא מת; ויש שמטמא טמא מת, ואינו מטמא מדרס.
 ד כל הראוי לדון דיני נפשות – ראוי לדון דיני ממונות; ויש שראוי לדון דיני ממונות, ואינו ראוי לדון דיני נפשות. כל הכשר לדון – כשר להעיד; ויש שכשר להעיד, ואינו כשר לדון.
 ה כל שחיב במעשרות – מטמא טמאת אכלים; ויש שמטמא טמאת אכלין, ואינו חיב במעשרות.
 ו כל שחיב בפאה – חיב במעשרות; ויש שחיב במעשרות, ואינו חיב בפאה.
 ז כל שחיב בראשית הגז – חיב במתנות; ויש שחיב במתנות, ואינו חיב בראשית הגז.
 ח כל שיש לו בעור – יש לו שביעית; ויש שיש לו שביעית – ואין לו בעור.
 פירוש ברטנורא

ג כל המטמא במדרס חוב, כל כלי הראוי להיות אב הטומאה במדרס חוב, כגון כלי המיוחד למשכב ומושב, ראוי להיות אב הטומאה אם נגע במת או נטמא באוהל המת. ויש שהוא כלי גמור לקבל כל טומאות ונעשה אב הטומאה על ידי מת ואינו נעשה אב הטומאה ע"י חוב במדרס, כגון אם כפה חוב סאה וישב עליה, או תרקב וישב עליה, אין אותו כלי טמא מדרס להיות נעשה אב הטומאה, אלא ראשון לטומאה כמגעו של זב, דכתיב (ויקרא ט"ז) אשר ישב עליו חוב, מי שמויחד לשיבה, יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו. אבל אם נגע במת, נעשה אב הטומאה, שאין אומרים בטמא מת עמוד ונעשה מלאכתנו:

ד כל הראוי לדון דיני נפשות. כל שכן שראוי לדון דיני ממונות; ויש שראוי לדון דיני ממונות. כגון ממזר, דכשר לדני ממונות ופסול לדני נפשות; ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון. כגון סומא באחת מעיניו. ומתניתין ר' מאיר היא דרביש קרא דכתיב (דברים כ"א) ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, מקיש ריב לנגע, מה נגע שלא בסומא דכתיב (ויקרא י"ג) לכל מראה עיני הכהן, אף ריב שלא בסומא. ואין הלכה כהא סתמא, דחכמים פליגי עליה דר' מאיר ואמרי דכי היכי דאשכחן דגמיר דין כשר בלילה אע"פ שאין רואים נגעים בלילה, הכי גמי סומא באחת מעיניו כשר לדון אע"פ שאינו כשר לראות נגעים:

ה כל שחיב במעשרות מיטמא טמאת אכלים. דאין לך דבר חיב במעשר שאינו אוכל; ויש שמיטמא טמאת אכלים ואינו חיב במעשרות. כגון בשר ודגים וביצים, שאינו גידולי קרקע:

ו כל שחיב בפאה חיב במעשרות. דגבי פאה תנן, כלל אמרו בפאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ומכניסו לקיום ולקטתו באחת, חיב בפאה. ואילו גבי מעשר תנן, כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ חיב במעשר. ומכניסו לקיום ולקטתו כאחת לא קתני. נמצא ידך שאין מכניסו לקיום ותאנה ויבוצא בהם שאין לקיטתם כאחת, חייבין במעשרות ופטורים מן הפאה:

ז כל שחיב בראשית הגז. רחלים ואילים בלבד; חיב במתנות. הורוע והלחיים והקיבה; ויש שחיב במתנות. שחיב המתנות לשור ועזים וכבשים: ח ויש שיש לו שביעית ואין לו בעור. כגון הדברים ששרשם נשאר בקרקע בין בימות החמה בין בימות הגשמים, כמו הלוף שוטף והדגנה, שקורים משניות מבוארות – קהתי

על רבי מאיר וסוכרים, שכשם שגמר דין כשר בלילה, אף על פי שאין רואים נגעים בלילה, כך גם סומא באחת מעיניו כשר לדון, אף על פי שאינו כשר לראות נגעים.

ב אור משנה ה

כל שחיב במעשרות, מטמא טמאת אכלים – שאין חיוב מעשרות אלא באוכל בלבד, כמו ששינוי (מעשרות א. א.): "כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ, חיב במעשרות." ויש שמטמא טמאת אכלין, ואינו חיב במעשרות – כגון בשר ודגים וביצים, שאין גידולם מן הארץ.

ב אור משנה ו

כל שחיב בפאה, חיב במעשרות; ויש שחיב במעשרות, ואינו חיב בפאה – שכן בפאה שינוי (פאה א. ד): "כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפאה." ואילו במעשר שינוי (מעשרות א. א.): "כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ חייב במעשרות." ואילו "לקיטתו כאחת ומכניסו לקיום" לא נשנה שם, נמצא פירות שאין לקיטתם כאחת, כגון תאנים, שאינן מבשילות כאחת ונלקטות קימעה קימעה, וירקות שאין מכניסים אותם לקיום, לפי שמתקלקלים מהר, חייבים במעשרות ואינם חייבים בפאה.

ב אור משנה ז

כל שחיב בראשית הגז, חיב במתנות – לתת מהם לכהן הזורע והלחיים והקבה; ויש שחיב במתנות, ואינו חיב בראשית הגז – שראשית הגז אינו נוהג אלא בכבשים, היינו ברחלים ובאילים בלבד, ואילו הזורע והלחיים והקיבה נוהגים בבקר ובצאן, והרי שעזים חייבים במתנות ואינם חייבים בראשית הגז.

ב אור משנה ח

כל שיש לו בעור – פרי שגדל בשנת השמיטה, שמצוה לבעור

ב אור משנה ג

כל המטמא מדרס – כל דבר הראוי לקבל טומאה ממדרס חוב, כגון כלי המיוחד לשיבה או לשכיבה, מטמא טמא מת – נטמא בטומאת מת, שאם נגע במת או נטמא באוהל המת, הריהו נעשה אב הטומאה; ויש שמטמא טמא מת, ואינו מטמא מדרס – כגון כלי שאינו עמוד לשיבה או לשכיבה, שנעשה אב הטומאה על ידי טומאת מת, ואינו נעשה אב הטומאה על ידי מדרס חוב, שאם חוב ישב על כלי שאינו מיוחד לשיבה אלא למלאכה אחרת, אין אותו כלי נעשה אב הטומאה משום מדרס חוב, אלא ראשון לטומאה מחמת מגעו של חוב, שנאמר בזב (ויקרא טו, ד): "וכל הכלי אשר ישב עליו יטמא", ודרשו: מי שמויחד לשיבה, יצא זה שאומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו (ענין כלים פרק כד).

ב אור משנה ד

כל הראוי לדון דיני נפשות, ראוי לדון דיני ממונות – כל שכן שראוי לדון דיני ממונות; ויש שראוי לדון דיני ממונות, ואינו ראוי לדון דיני נפשות – כגון גר וממזר, כמו ששינוי (סנהדרין ד, ב): "הכל כשרין לדון דיני ממונות. ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות." ומבואר הטעם בגמרא (סנהדרין לו, ב), לפי שנאמר (שמות יח, ב): "זהקל מעליך ונשאו אתך", ודרשו: ונשאו אתך – בדומים לך יהיו, כלומר שיהיו השופטים מיוחסים כמותך, ומכאן למדים, שאין הכל כשרים לדון דיני נפשות, "אלא כהנים. ווייס. וישראלים המשיאין לכהונה" – כל הכשר לדון, כשר להעיד; ויש שכשר להעיד, ואינו כשר לדון – כגמרא מבואר, כגון סומא באחת מעיניו, שכשר להעיד ואינו כשר לדון, ומשנתנו היא לדעת רבי מאיר, הסובר שסומא באחת מעיניו פסול לדון, משום שנאמר (דברים כא, ה): "ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע" – מקיש הכתוב ריב לנגע, מה בנגע סומא באחת מעיניו פסול, שנאמר בנגעים (ויקרא יג, יב): "לכל מראה עיני הכהן", אף בריב כן. ואין הלכה כרבי מאיר אלא כחכמים החולקים

מַ כָּל שְׂיֵשׁ לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת – יֵשׁ לוֹ סַנְפִיר; וַיֵּשׁ שְׂיֵשׁ לוֹ סַנְפִיר, וְאִין לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת. כָּל שְׂיֵשׁ לוֹ קַרְנִים – יֵשׁ לוֹ טַלְפִּים; וַיֵּשׁ שְׂיֵשׁ לוֹ טַלְפִּים, וְאִין לוֹ קַרְנִים.

י כָּל הַטְּעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו – טְעוֹן בְּרָכָה לְפָנָיו; וַיֵּשׁ טְעוֹן בְּרָכָה לְפָנָיו, וְאִין טְעוֹן בְּרָכָה לְאַחֲרָיו. יא תִּינוּקַת שְׁהִבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת – אוֹ חוֹלְצַת אוֹ מְתִיבְמַת, וְחִיבַת בְּכָל מְצוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. וְכֵן תִּינוּק שְׁהִבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת – חִיב בְּכָל מְצוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּתוֹרָה. וְרָאוּ לְהִיּוֹת בֵּין סוֹרֵר וּמוֹרֵה, מְשִׁבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת עַד שְׂקִיף זָקֵן, הַתְּחַתּוֹן וְלֹא הַעֲלִיּוֹן, אֲלֵא שְׁדַבְּרוּ חֲכָמִים בְּלִשׁוֹן נְקִיָּה. תִּינוּקַת שְׁהִבְיָאָה שְׁתֵּי שְׁעוֹרוֹת – אֵינָה יְכוּלָה לְמַאֵן; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד שְׂרִיבָה הַשְּׁחוֹר.

פירוש ברטנורא

בערבי נענע, ובלע"ז מינט"א, דכין שאין כלום לעולם מן השדה אין חייב לבערם מן הבית, וכל הנך דלא כלו לחיה מן השדה אין צריך לבערם מן הבית: אוכלת בשדה האבל לכהמתך מן הבית, כלה לחיה מן השדה כלה לכהמתך מן הבית, וכל הנך דלא כלו לחיה מן השדה אין צריך לבערם מן הבית: ט קשקשת. מלבוש של דג הקבוע בו: סנפיר. כנפים שפורח בהן. וכל שיש לו קשקשת בידוע שיש לו סנפיר ואין צריך לבדוק אחריו עוד, שדג מהור הוא: ויש שיש לו סנפיר והוא דג טמא, שאין לו קשקשת: יש לו טלפים. פרסותיו סדוקות. שאין קרנים אלא לבהמה ולחיה מהורה: ואין לו קרנים. כגון חויר, שפרסותיו סדוקות ואין לו קרנים:

י ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחרייו. כגון ציצית ותפילין ומוזזה, שופר סוכה ולולב, שמברכין עליהן עובר לעשייתן, ואין טעונן ברכה לאחריהן:

יא תינוקת שהביאה שתי שעורות. לאחר שתיים עשרה שנה ויום אחד: וחולצת או מתיבמת. אע"ג. דתנא חייבת בכל מצות האמורות בתורה, איצטרך למתני חולצת או מתיבמת, דמהו רתימא איש כתיב בפרשה (דברים כ"ה), ואם לא יתפוז האיש, הלכך קמן לא חליץ. אבל אשה דלא כתיב בפרשה אלא יבמתו, בין גדולה בין קטנה חולצת או מתיבמת, קמ"ל דאי אייתיתא שתי שעורות אין, אי לא לא. מאי מעמא, דמקשינן אשה לאיש: וכן תינוק שהביא שתי שעורות. לאחר שלש עשרה שנה ויום אחד. וקמי שתיים עשרה לנקה עשרה לוכר, אינו סימן אלא שומא: וראוי להיות בן סורר ומורה משיביא שתי שעורות עד שיקוף זקן התחתון. אבל קודם שיביא שתי שעורות לאו בר עונשים הוא. ולאחר שהקיף זקן התחתון, ראוי להוליד ורחמנא אמר בן ולא הראוי להיות אב: התחתון ולא העליון. כלומר, באיזו הקפת זקן אמרו, בתחתון של מטה, ולא בעליון: עד שירבה השחור. שישחיר אותו מקום משעורות הרבה. ופסק הלכה, שהבת ממאנת עד שתהא בת שתיים עשרה שנה ויום אחד. ולאחר זמן זה, אם הביאה סימנים, אינה יכולה למאן. ואם לא הביאה סימנים, ממאנת והולכת ואפילו עד שתהא בת עשרים שנה ויראו בה סימני אילנות. והני מילי כשלא בא עליה לאחר שהיו לה שתיים עשרה שנה ויום אחד, אבל אם בא עליה לאחר זמן זה, שוב אינה יכולה למאן. ואע"פ שלא נראו בה סימנים, חיישין שמא הביאה שתי שעורות ונשרו:

משניות מבוארות – קהתי

ב א ו ר מ ש נ ה י א

משנתנו חזרת לדון בסימני הבגרות.

תינוקת שהביאה שתי שעורות – לאחר שמלאו לה שתיים עשרה שנה ויום אחד, או חולצת או מתיבמת – אם נפלה לייבום לפני אחי בעלה, שמש הביאה שתי שעורות הרי היא גדולה לכל דבר, ומותר לה אף לחלוץ, כמו שכבר בארנו לעיל (במשנה א). ותיבמת בכל מצות האמורות בתורה – שנישים חייבות בהן. וכן תינוק שהביא שתי שעורות – לאחר שהגיע לשלוש עשרה שנה ויום אחד, תיב בכל מצות האמורות בתורה – שהוא גדול, וקרוי "איש". וראוי להיות בן סורר ומורה – להעניש על חטאו, משיביא שתי שעורות – לאחר שמלאו לו שלוש עשרה שנה ויום אחד, עד שיקוף זקן, כלומר: התחתון – שיהא גידו מוקף שערות, ולא העליון – זקן ממש; ולמה קראו לו זקן? אלא שדברו חכמים בלשון נקייה – וכינו את השערות של אותו מקום "זקן". וכבר שנינו הטעם (סנהדרין ת, א), לפי שנאמר בפרשת בן סורר ומורה (דברים כא, יח): "כי יהיה לאיש בן", ודרשו: "בן" ולא איש, שלאחר שהקיף זקן הריהו נקרא איש, ואינו נידון בדין בן סורר ומורה, וכן הקטן פטור מדין בן סורר ומורה, שכל זמן שלא הגיע לשלוש עשרה שנה ויום אחד ולא הביא שתי שעורות, אינו בר מצוות ולא בר עונשין. תינוקת שהביאה שתי שעורות, אינה יכולה למאן – שכן קטנה שמת אביה, והשיאוה אמה או אחיה לדעתה, הרי היא יכולה למאן בבעלה ולומר שאינה רוצה בו, ויוצאת ממנו בלי גט, ובאה משנתנו ללמד, שיכולה למאן רק כל זמן שהיא קטנה, אבל משהגיעה לשתיים עשרה שנה ויום אחד והביאה שתי שעורות שוב אינה יכולה למאן בבעלה (עייין יבמות יג, א-ב). רבי יהודה אומר: עד שירבה השחור – יכולה היא למאן עד שתביא שעורות הרבה המשחירות אותו מקום. ברם, אם בא עליה לאחר שהביאה שתי שעורות, אף רבי יהודה מודה, ששוב אינה יכולה למאן.

מן הבית, משכלה אותו המין לחיה שבשדה, יש לו שביעית – נוהג בו דין שנת השמיטה, שחייבים להפקירו בעודו במחזור, ואסור לעשות בו חסור; ויש שיש לו שביעית – שנוהגת בו קדושת שביעית, ואין לו בעור – כגון דבר המתקיים בארץ, שהואיל ואינו כלה לחיה מן השדה, אין חייבים לבערו מן הבית (עייין שביעית ב, א).

ב א ו ר מ ש נ ה ט

כל שיש לו קשקשת, יש לו סנפיר – שכן סימני טהרתם של דגים הם סנפיר וקשקשת, וכבר שנינו (חולין ג, ז), ש"קשקשת" היינו הקליפות הקבועות בגופו של הדג, ו"סנפיר" – אלו שהוא שט בהם על פני המים, ובאה משנתנו ללמד, שקשקשת הוא הסימן המובהק של הדגים הטהורים, שכל דג שיש לו קשקשת בידוע שיש לו סנפיר, ואין צריכים לבדוק אחריו עוד, שודאי דג טהור הוא; ויש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת – והוא דג טמא, ומכאן סנפיר אינו סימן לטהרתו של דג, וכל שאין לו קשקשת אינו טהור. ולמה נזכר "סנפיר" בתורה? משום "גדיל תורה ויאדיר", להודיע שאין קשקשת בלא סנפיר (גמרא חולין טו, ב; ב: תרומה יא, א). כל שיש לו קרנים, יש לו טלפים – פרסותיו סדוקות, וטהור הוא, שאין קרניים אלא לבהמה ולחיה מהורה; ויש שיש לו טלפים, ואין לו קרנים – כגון החויר, שפרסותיו סדוקות ואין לו קרנים.

ב א ו ר מ ש נ ה י

כל הטעון ברכה לאחרייו, טעון ברכה לפניו – שאין לך טעון ברכה לאחרייו שלא יהא טעון ברכה לפניו, כגון כל מיני מאכל ומשקה; ויש טעון ברכה לפניו, ואין טעון ברכה לאחרייו – ככל ברכות המצוות, כגון ציצית, תפילין, מוזזה, שופר, סוכה ולולב, שמברכים עליהן עובר לעשייתן, ואין ברכה לאחריהן. וכן כל מיני ריח, אין ברכה לאחריהם כלל, שהנאה מועטת היא (גמרא; המאירי).

יב שתי שערות האמורות בפרה, ובנגעים, והאמורות בכל מקום – פדי לכוף ראשן לעקרן; דברי רבי ישמעאל. רבי אלעזר אומר: פדי לקרוץ בצפרן. רבי עקיבא אומר: פדי שיהו נטלות בזוג.
יג הרואה פתם – הרי זו מקלקלת, והוששת משום זוב; דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: אין בפתמים משום זוב.

יד הרואה יום אחד עשר בין השמשות, תחלת נדה וסוף נדה, תחלת זיבה וסוף זיבה, יום ארבעים לזכר, ויום שמונים לנקבה, בין השמשות לכלן – הרי אלו טעות. אמר רבי יהושע: עד שאתם מתקנים את השוטות, תקנו את הפקחות.

פירוש ברטנורא

יב שתי שערות האמורות בפרה. דק"ל (פרה פרק ב') שתי שערות שחורות פוסלות בה: **ובנגעים.** שער לבן, קי"ל תורת כהנים מיעוט שער שתיים: והאמורות בכל מקום. בתינוק ובתינוקת: לקרוץ. לאחוז מעט: שיהו נטלות בזוג. של מספרים, הוה שיעורא רבא. והלכה כדברי כולן להחמיר, ומשקצרת בצפורן דהוי שיעורא וזמא מכולהו, לא נמאנת שמא גדולה היא, ולענין חליצה אינה חולצת, עד דאיבא שיעורא רבא דכולהו:

יג הרואה כתם. שמצאה מפת דם בחלוקה: הרי זו מקלקלת. אינה יודעת פתח נרותיה לידע מתי יתחילו אחד עשר יום שבין נדה לנדה, דהא לא ידעה אימת הואי: והוששת משום זוב. אם עברו עליה שלשה ימי זיבה משלבשה חלוק זה, ומצאה עליו כתם גדול שיעור שלשה גריסין ועוד, כלומר מעט יותר משלשה גריסין, מספקין להו דילמא כל חדא וחדא כחד זימא, והויא זבה גדולה מספק, ואע"ג דבמקום אחד נמצאו: **והכמים אומרים אין בכתמים משום זוב.** בגמרא מוקי מלתייהו דהכמים דהכא, כחידאה, ואמר דרבי חנינא בן אנטיגנוס היא. ומודה ר' חנינא בן אנטיגנוס שאם לבשה ג' חלוקות לבנות בשלשה ימים מימי זיבה, חלוק ליום, ומצאה בכל אחת מהן כתם, דחוששת לזיבות. ואין צריך לומר אם ראתה שני ימים דם מגופה, ובשלישי לבשה חלוק הברוק לה ומצאה בו כתם, דפשיטא דחוששת לזיבות. ולא נחלק ר' חנינא בן אנטיגנוס דהוא חכמים דמתניתין, אלא על הלכות חלוק אחד בשלשה ימים מימי זיבה ולבסוף מצאה כתם גדול שיעור שלשה גריסין ועוד במקום אחד, או אפילו בשלשה מקומות, דראיהו סבר כבהאי גוונא אינה חוששת לזיבות, והואיל ולא היו הכתמים בשלשה חלוקות. ור' מאיר ורבנן דאפליגו עליה סבר, כשמצאה שיעור שלשה גריסין ועוד בחלוק אחד, בין במקום אחד בין בשלשה מקומות, חוששת לזיבות. ואין הלכה כר' חנינא בן אנטיגנוס:

יד הרואה יום אחד עשר. שהוא סוף ימי זיבה ולמחר מתחילין ימי נדה: **בין השמשות.** ספק יום הוא והוי דם זיבה, ספק לילה ותחילת נדה: **תחלת נדה וסוף נדה.** בגמרא מפרש דהכי קתני, תחלת נדה וסוף זיבה. ובשביעי לנדרתה, סוף נדה ותחילת זיבה. כלומר בין השמשות של אחד עשר, אם לילה הוא הרי ראייתה תחלת נדה, ואם יום הרי הדם דם של סוף זיבה. ואם ראתה שני ימים קודם לכן, חוששת משום זיבה. וכן אם ראתה בשביעי לנדרתה בין השמשות, מספקין נמי, אם לילה הוא, הרי הדם דם של תחלת זיבה, ואם תראה שני ימים אחרי כן חוששת משום זיבה. ואם יום הוא, הרי ראייתה סוף ימי נדה, ואף על פי שתראה שתי ימים אח"כ אינה זבה: **יום ארבעים לזכר ויום שמונים לנקבה.** בין השמשות לכולן. כלומר באיזו מאלו שתראה בין השמשות, ספק דם מצא ספק דם טהור. ואם תראה שני ימים אחרים חוץ מזה, הרי היא זבה מספק, ומביאה קרבן ואינו נאכל, שכל המעותות מביאות

משניות מבוארות – קהתי

יום חלוק נקי, ומצאה בכל אחד מהם כתם, שחוששת לזיבה, ואין צורך לומר, שאם ראתה שני ימים ראייה ממש, וכיום השלישי ראתה כתם על חלוקה שלבשתו באותו יום, שודאי חוששת לזיבה; לא נחלק על רבי מאיר אלא בכגון שלבשה חלוק אחד בשלושת ימי היזבה, ולאחר שלושת הימים מצאה כתם גדול כשיעור שלושה גריסים ועוד קצת במקום אחד או אפילו בשלושה מקומות, שרבי חנינא בן אנטיגנוס סובר, שבכגון זה אינה חוששת לזיבה; ורבי מאיר סובר, שאף בכגון זה חוששת לזיבה. ואין הלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס.

באור משנה יד

הרואה – דם, יום אחד עשר – שהוא היום האחרון של ימי הזיבה, **בין השמשות –** שהוא ספק יום ספק לילה, **תחלת נדה וסוף נדה, תחלת זיבה וסוף זיבה –** בגמרא מגיהים, שכן צריך לשנות: תחילת נידה וסוף זיבה, סוף נידה ותחילת זיבה. כלומר שראתה בין השמשות של יום אחד עשר, וספק אם לילה הוא והרי ראייתה תחילת נידה, והיא טמאה שבעה ימים, או שעדיין יום הוא, וראייה של סוף ימי זיבה היא, ואם ראתה גם בתשיעי ובעשירי, הרי היא נעשית בראייה זו זבה גמורה, וצריכה לספור שבעה ימים נקיים; וכן אם ראתה בין השמשות של יום השביעי לימי הנידה, וספק אם יום הוא וראייה סוף נידה היא, או שמא לילה הוא וראייה תחילת זיבה היא, ואם תוסיף לראות תשיעי ועשירי תהיה זבה גמורה; וכן **יום ארבעים לזכר –** אשה שראתה בין השמשות של יום ארבעים ללילתו של זכר, **ויום שמונים לנקבה –** או שראתה בין השמשות של יום השמונים ללילת נקבה, **בין השמשות לכלן –** כל אלו אם ראו בין השמשות, כמו שבארנו, והרי זה ספק דם טהור ספק דם טמא, **הרי אלו טעות –** במניינן, וכל שהיא ספק זבה גמורה, מביאה קרבן בספק, ואינו נאכל, שכל חטאת העוף הבאה על הספק

באור משנה יב

שתי שערות האמורות בפרה – אדומה, ששתי שערות שחורות או לבנות פוסלות בה (עיין פרה ב. ה). **ובנגעים –** ששתי שערות לבנות הצומחות בתוך הבהרת הן סימן טומאה (עיין נגעים ד. ד). **והאמורות בכל מקום –** בתינוק ובתינוקת, כמו ששינו במשנה הקודמת, **פדי לכוף ראשן לעקרן –** שתי השערות צריכות להיות ארוכות, שאפשר יהיה לכוף ראשן לשרשן; **דברי רבי ישמעאל. רבי אלעזר אומר: פדי לקרוץ בצפרן –** שאפשר יהיה לאחוז אותן בצפרניים ולחתכן (המאירי). **רבי עקיבא אומר: פדי שיהו נטלות בזוג –** של מספרים; והוא השיעור הקטן שבכולם (רמב"ם; המאירי). ולענין שיעורים אלו, נפסקה הלכה בגמרא כדברי כולם להחמיר, כגון בקטנה שהביאה שתי שערות, כל שניטלות בזוג, אינה יכולה למאן, ולענין חליצה אינה חולצת עד שיהו שתי השערות כדי לכוף ראשן לעיקרן. ויש כותבים להיפך, ששיעורו של רבי עקיבא הוא הגדול שבכולם, ושיעורו של רבי ישמעאל הקטן שבכולם (רש"י; ברטנורא; ועיי' 'חוטפות יום טוב').

באור משנה יג

הרואה פתם – שמצאה כתם אדום על חלוקה, **הרי זו מקלקלת –** שאין היא יודעת מתי ראתה את הדם, ומתי יתחילו אחד עשר ימי הזיבה (עיין ערכין ב. א). **והוששת משום זוב –** אם היא רואה את הכתם לאחר שעברו עליה שלושה ימי זיבה משלבשה חלוקה זה, והכתם הוא כשיעור שלושה גריסים ועוד קצת, חוששים שמא ראתה בכל יום כתם כגריס ועוד, שהוא שיעור כתם לטומאה, והרי היא זבה גמורה, וצריכה לספור שבעה ימים נקיים מדם; **דברי רבי מאיר. והכמים אומרים: אין בפתמים משום זוב –** בגמרא מבואר, שחכמים היינו רבי חנינא בן אנטיגנוס, ומודה הוא, שאם לבשה בכל

פ ר ק ש ב י ע י

א דם הנדה ובשר המת – מטמאין לחין, ומטמאין יבשין. אבל הזוב, והניע, והרק, והשרץ, והנבלה, ושכבת זרע – מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין. ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן – מטמאין לחין, ומטמאין יבשין. וכמה היא שריתן? בפושטין מעת לעת. רבי יוסי אומר: בשר המת יבש, ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה – טהור.

ב השרץ שנמצא במבוי – מטמא למפרע, עד שיאמר: בדיקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת הפבור. וכן פתם שנמצא בחלוק – מטמא למפרע, עד שיאמר: בדיקתי את החלוק הזה ולא היה בו פתם, או

פירוש ברטנורא

קרוב ואינו נאכל: השומות. למועות שאינן יודעות מתי ימי נדה וימי זבה, קרי שומות: עד שאתם מתקנים את השומות. את המועות הללו שראו בשעת הספק: בנרא ותקנו את הפקחות. שראות בשעת הראית והן צריכות תיקון ולפרש ימי שמורן ותשמישן. כגון הנך דמיתו בברייתא, מי שראוה יום אחד טמא ויום אחד טהור כל ימיה, ותמיד היא רואה ביום ולא כלילה, משמשת שמוני ליום שראתה בו ראייה ראשונה, שהרי טהורה היא, שהרי בשבעה לערב מבלה ולא תראה עד תשיעי, הלכך משמשת שמוני שלם לילה ויום, ולילה שלאחריו שהוא נגדו תשיעי. ומשמשת ארבע לילות מתוך שמונה עשר יום לראיה ראשונה, שהרי אשה זו לא תהא זבה לעולם, שאינה רואה שלשה רצופים. וכשהיא רואה תשיעי, תהא שומרת עשירי ותשמש כלילה. ותראה באחד עשר, ותשמור שנים עשר ותשמש כלילה, הרי שתיים. ותראה בשלשה עשר, ותשמור ארבעה עשר ותשמש כלילה, הרי שלשה. ותראה חמשה עשר, ותשמור ששה עשר ותשמש בערב, הרי ארבע, ובשבעה עשר תראה, ותשמור שמונה עשר, הרי כלו שמונה עשר ולא שמושה אלא ארבע לילות. לכד שמיני ולילו. ותשמיש אחרון אינו בתוך שמונה עשר. ולמחר בתשעה עשר כשתראה, תהא תחלת נדה, שהרי שלמו אחד עשר שבין נדה לנדה, ותורת למנינה שאמרנו. והכי איכא טובא שצריכות תיקון לימי תשמישן. וכולהו מייית לה בברייתא בגמרא בפרקין:

א דם הנדה. מטמאין לחין. דכתיב (ויקרא ט"ז) ויהי רצונך שיהיה יבש. ובשר המת. מטמא יבש. דכתיב (במדבר י"ב) או בעצם אדם, אדם דומיא דעצם, מה עצם יבש אף בשר יבש: והניע. וק רך שיוצא ע"י נענוע. ואני שמעתי, ליחה היוורת מן החוטם. וממענינות הוב הן והווי אב הטומאה: והשרץ. דכתיב (ויקרא י"א) הנוגע בהם כמותם, כעין מותם, הדנינו כשהם לחים כמו שהיו בעת מותם. אבל כל זמן שהשרה קיימת והעצמות מחוברות בשרה, הואיל וצורתו ניכרת, כלל היא נחשב: והנבלה. דכתיב (שם) כי ימות, כעין מיתה: והשכבת זרע. שצריך שיהא ראוי להזרע: מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין. הוב מטמא לח ולא יבש, דכתיב (שם ט"ז) רר בשרו את זובו, כעין רר שהוא לח. כמו ויורד רירו על זקנו (שמואל א כ"א): והניע והרק. דכתיב (ויקרא טו) וכי ירוק, ובעת שירוק לח הוא: ובמה היא שריתן? נניא אי הרדא כבי האי שיעורא לחין הן: בפורשים מעת לעת. אבל אי צריכי טפי מים חמים, או יותר מומן מעת לעת, יבשין הן: ר' יוסי אומר בשר המת יבש, טהור מלטמא בכיות. אבל מטמא מומא רב כמלא תרוד. ואין הלכה כר' יוסי:

ב מטמא למפרע. כל הטהרות שנמצאו במבוי. דמבוי רשות היחיד הוא לענין טומאה, וספיקו טמא: או עד שעת כיבוד. מפני שחוקת בני ישראל בודקין מנואותיהן בענין כיבודיהן, ואם היה שם שרץ היה רואה אותו: וכן פתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע. כל הטהרות שעשתה האשה מיום כבוש. אבל

משניות מבוארות – קהתי

במים יכולים לחזור להיות לחים כמו שהיו, מטמאין לחין, ומטמאין יבשין – מטמאים אף כשהם יבשים. וכמה היא שריתן – שאם חזורים בשרייה זו לכמות שהיו דינם כלחים? בפושטין מעת לעת – אם שורים אותם במים פושרים ומשהים אותם בהם מעת לעת, הם חזורים להיות לחים כמו שהיו, הרי אלו מטמאים אף כשהם יבשים. ברם, בשרץ מבואר בגמרא, שכל זמן ששרדתו קיימת והעצמות מחוברות בשרה, הואיל וצורתו ניכרת, הרי הוא חשוב כלא. **רבי יוסי אומר: בשר המת יבש, ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה, טהור** – מלטמא בכיות, אבל מטמא טומאת רב כמלא תרוד (עיין אהלות ג. א.) ואין הלכה כרבי יוסי.

באור משנה ב

השרץ שנמצא במבוי – מטמא למפרע – כל הטהרות שנמצאו במבוי, שמא נגעו בו, שהרי מבוי דינו כרשות היחיד לענין טומאה (עיין טהרות ג. ו.) וספיקו טמא, **עד שיאמר: בדיקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת הפבור** – טאטוא המבוי, שבשעה שמתאטאים את המבוי רואים אם יש בו שרץ מת, ואם בשעת הכיבוד לא נמצא בו שרץ, אין השרץ מטמא אלא משעת הכיבוד ואילך, שמא נפל שם מיד לאחר הכיבוד. **וכן פתם** – אודם – שנמצא בחלוק, מטמא למפרע – כל הטהרות שנגעה בהן האשה, **עד שיאמר: בדיקתי את החלוק הזה ולא היה בו פתם, או עד שעת הפבור** – אבל הטהרות שנגעה בהן קודם כיבוס החלוק הן טהורות, מפני שחוקת בנות ישראל בודקות חלוקיהן בשעת כיבוסיהן. **ומטמא** – למפרע, השרץ והכתם, **בין לח בין יבש** – בין כשהוא עכשיו לח ובין כשהוא יבש. **רבי שמעון אומר:**

גשרפת (עיין באורנו למשנה ערכין ב. א: תמורה ד. ו.) **אמר רבי יהושע:** **עד שאתם מתקנים את השומות** – כלומר את הטעות הללו, שראו בין השמשות, ואינן יודעות אם ראייתן היתה ביום אם היתה כלילה, ואתם נזקקים לפרש את ספקותיהן, **תקנו את הפקחות** – שידועות שעת ראייתן, ואף הן צריכות תיקון, לפרש להן ימי שמירתן ותשמישן, לפי שהן מבלבלות מחמת ראיות תכופות, כפי שמוכח בברייתא בגמרא, כגון אשה שכל ימיה רואה יום ופוסקת יום, ותמיד ראייתה ביום, הרי שבראייה ראשונה נעשית נידה וטמאה משום נידה שבעה ימים, ובליל שמיני טובלת ומותרת לבעלה עד יום תשיעי, שהוא יום שני מאחד עשר ימי הזיבה, וכשרואה בו, הרי היא שומרת יום עשירי כנגדו ומשמשת בערב, ושוב תראה באחד עשר ותשמור יום שנים עשר כנגדו, וכן הלאה. נמצא שבגמרא שמונה עשר יום, שהוא יום אחד עשר של ימי הזיבה, שמושה ארבעה לילות בסירוגין, אחר שהתחילה לראות דם זיבה, ואחר כך חזרת לימי נידה, וחזרת למניינה שהזכרנו.

באור משנה א

דם הנדה ובשר המת, מטמאין לחין, ומטמאין יבשין – מטמאים בין כשהם לחים ובין כשהם יבשים, כמו שלמדים בגמרא ממקראות. **אבל הזוב** – טיפות זרע היוצאות מן הזב, **והניע** – הרוק של הזב היוצא על ידי שיעול; ויש מפרשים: ליחת החוטם, **והרק** – של הזב, **והשרץ** – המת, **והנבלה** – ובשר הנבילה, **ושכבת זרע** – כל אלו מטמאין לחין – כשהם לחים, ואין מטמאין יבשין – כשהם יבשים; ובגמרא למדים הכל ממקראות. **ואם יכולין להשרות ולחזור לכמות שהן** – שעל ידי שרייה

עד שעת הכבוס. ומטמא בין לח בין יבש. רבי שמעון אומר: היבש מטמא למפרע, והלח אינו מטמא, אלא עד שעה שהוא יכול לחזור ולהיות לח.

פירוש ברטנורא

אותן של קודם כבוס, לא, מפני שחוקת בנות ישראל בודקות הלוקהן בשעת כיבוסיהן: היבש מטמא למפרע. עד שעת כיבוד. דאיכא למימר לאחר כיבוד מיד נפל: אבל הלח אינו מטמא למפרע. אלא עד שעה שנוכל לומר אם נפל באותו יום עדיין יכול להיות עכשיו לח. אבל עד שעת הכיבוד לזמן מרובה, לא, דהא לח הוא, ואי מההיא שעתה נפל, הוה מתעביד יבש. ודוקא בשרץ הוא דפליג ר' שמעון בין לח ליבש. אבל בכתם, אפילו לח מטמא למפרע עד שעת כיבוס, דאימר יבש היה ומיא הוא דנפל עליה. אבל בשרץ ליכא למימר הכי, דאי איתא דמים נפול עליה, אמרטומי אמרטוט. ואין הלכה כר' שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

קודם לכן, לא היה עוד לח. ודווקא בשרץ מחלק רבי שמעון בין לח ליבש, אבל בכתם אפילו לח מטמא למפרע עד שעת כיבוס שמא מזמן מרובה הוא, וכבר היה יבש, אלא שמים נפלו עליו. אבל בשרץ אין לומר כן, שאילו נפלו עליו מים היה נמרט ונפרך (גמרא: תוספות הרא"ש).

היבש – השרץ היבש, מטמא למפרע – שאפשר שנפל במבו מיד לאחר הכיבוד, והלח – אבל השרץ הלח, אינו מטמא – למפרע, אלא עד שעה שהוא יכול לחזור ולהיות לח – עד שעה שאפשר לומר, שאם היה שם השרץ מאותה שעה ואילך, עדיין יכול להיות עכשיו לח, אבל קודם לכן אינו מטמא, שאילו היה שם

אגרות קודש

בי"ה, ט"ז טבת, תשכ"א

ברוקלין

הרה"ג ווי"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה יעקב שי

שלום וברכה!

המענה למכתבו מיו"ד טבת - יהפך בקרוב לששון ולשמחה - וכבקשתו בא המענה ביום קבלת המכתב, בהנוגע לנוסח מצבה.

בכלל בכגון דא מהנכון ביותר שיהי בערך המצבות שבאותו בית החיים, ועי"ד המבואר בכ"מ, ומהם גם לדינא, שהנהגה באחד הנטמן בבית החיים ה"ז נוגע (רירט אן) ושייך לכל השאר.

במסגרת זו עצמה - כדאי שאותם שהכירו את הר"ב ע"ה יערכו הנוסחא ע"פ ידיעותיהם.

וכיון ששואל דעתי בזה, עלי להוסיף מה שהורתי לכמה בכגון דא, להזכיר בהנוסח, שהי מחסידי של כ"ק אדמו"ר בפירוט השם (של האדמו"ר), ובהנוגע להנ"ל הרי יש להזכיר את השנים.

יסוד הצעתי בכגון דא - בא על יסוד מה שראיתי בנוסח המצבה שערך כ"ק אדמו"ר בשביל אמו הרבנית זצ"ל, והזכיר צדיקי יסודי עולם האדמו"רים בשמותיהם.

ואת"ל הרי רמוז זה גם במשנה בסיפור נוסח השאלה עד לחברון (תמיד פרק ג') והרי כל ענין המצבה הוא לזכות ועליית הנשמה.

כבוד וברכה לבשו"ט וגם בהנוגע לבריאותו כפשוטה.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף פד עמוד א. ירקון. חולי שפניו מוריקות: הכי גרסינן וחכמים אומרים באלו אין בהן משום רפואה באלו למעוטי מאי לאו למעוטי סם. והכי קאמרי ליה בשתים הראשונות אין זו רפואה גמורה לעבור עליהן דבר תורה ולמעוטי סם דיש בו משום רפואה: לא למעוטי מקיוון דם לסרונכי, בשבת, לעולם אכולי הנך פליגי ומאי באלו משום דשמעוה לר' מתיא דאמר אכתי אחריתי: לסרונכי. חולי ששמו אשטרנגליון הוא ברין מלנט ובהיא מודה ליה: ה"ג הכי נמי מסתברא דתניא שלשה דברים אמר רבי אלעזר בן עזריה משום ר' מתיא בן חרש מקיוון דם לסרונכי בשבת ומי שנשכו כלב סוטה מאכילין אותו מחצר כבד שלו והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת וחכמים אומרים באלו אין בהם משום רפואה. באלו למעוטי מאי? לאו אתרתי בתרייתא ולמעוטי דרישא. לא, אתרתי דרישא ולמעוטי דסיפא:

דף פד עמוד ב: ת"ש דתני רב יוסף עוברת שהריחה וכו' ומי שנשכו וכו' והחושש בפיו וכו' וחכ"א בזו. אנו מודים ולא באחרת: בזו אהייא אי נימא אעוברת פשימא. וכי עוברת שהריחה ר' מתיא קתני לה סתמא היא: אלא לאו אסם. קיימי דאילו אחצר כבד תנן פלוגתא במתני' ש"מ דבסם מודו:

דף פד עמוד ב: רבי יוחנן, שהכל מודים שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת: ליקא מסייע ליה, שנינו בברייתא, מי שאחזו מחלת הירקון, מאכילין אותו בשר חמור לרפואתו. מי שנשכו כלב שומה, מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והחושש בפיו, מטילין לו סם בשבת, דברי רבי מתיא בן חרש. וחכמים אומרים, באילו אין בהם משום רפואה גמורה, לפיכך אין לעבור על איסור כדי ליטול אותם. הגמרא מדייקת בדברי חכמים שאמרו 'באלו, למעוטי מאי - מה כוונתם למעט, ולומר שיש בו משום רפואה ומותר לעבור על איסור בנטילתו. מאי לאו כוונתם למעוטי שמותר להטיל סם למי שחושש בפיו, ואינם חולקים אלא 'באלו' השנים הראשונים, האכלת בשר חמור לחולה ירקון, וחצר כבד לנשך מכלב שוטה. ומכאן ראה לדברי רבי יוחנן, שבענין זה הכל מודים שמותר. דוחה הגמרא: לא - יתכן שאין כוונת חכמים למעט חושש בפיו, אלא אף בזה הם סוברים שאין לעבור איסור כדי ליטלם. ומה שאמרו 'באלו, כוונתם למעוטי דין נוסף ששמעו מרבי מתיא, שמקיוון דם בשבת לסרונכי - חולה אסכרה, שהקזת דם רפואה גמורה היא לו ומודים חכמים שהיא מותרת בשבת.

הגמרא מביאה ראייה לכך שלדעת חכמים אין ליטול סם בשבת לחושש בפיו: הכי נמי מסתברא. דתניא, שלשה דברים אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי, ששמע משום רבי מתיא בן חרש. מקיוון דם לסרונכי בשבת, ומי שנשכו כלב שומה מאכילין אותו מחצר כבד שלו, והחושש בפיו מטילין לו סם בשבת. וחכמים אומרים, באילו אין בהן משום רפואה ואין לעבור איסור וליטלם. מדייקת הגמרא, 'באילו' למעוטי מאי, מאי לאו אין דברי חכמים 'באלו' אמורים אלא אתרתי בתרייתא - על שני הדינים האחרונים שאמר רבי מתיא, הנשך מכלב והחושש בפיו, ולמעוטי דרישא - את הדין הראשון, שמקיוון דם לסרונכי בשבת, שבו מודים הם לרבי מתיא. דוחה הגמרא: לא, אלא יתכן שדברי חכמים אמורים אתרתי דרישא קמיייתא - על שני הדינים הראשונים, חולה סרונכי והנשך מכלב שוטה, ולמעוטי דסיפא שבזה הם מודים לרבי מתיא, שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת.

דף פד עמוד ב: רבי יוחנן, שהחכמים מודים שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת: תא שמע, דתני רבה בר שמואל, עוברת שהריחה תבשיל ביום הכיפורים, ומתאוה לו, מאכילין אותה ממנו עד שתשוב נפשה - שתנוח דעתה. ומי שנשכו כלב שומה, מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והחושש בפיו, מטילין לו סם בשבת, דברי רבי יוסי, שאמר משום רבי מתיא בן חרש. וחכמים אומרים, בזו אנו מודים, ולא באחרת. מבררת הגמרא: 'בזו' שמודים חכמים, אהייא - על איזה דין כוונתם. אילימא אעוברת - אם נאמר שכוונתם למעוברת שהריחה ביום הכיפורים שמאכילים אותה, הרי זה פשימא, וכי עוברת מי איכא למאן דאמר דלא - שאין מאכילים אותה, הרי דין זה נשנה במשנתנו בסתם, ולא בשם רבי מתיא. אלא לאו בודאי כוונתם אסם - שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת, וששמע מינה.

דף פד עמוד ב: רבי יוחנן, שהחכמים מודים לרבי יוחנן, שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת: תא שמע, דתני רבה בר שמואל, עוברת שהריחה תבשיל ביום הכיפורים, ומתאוה לו, מאכילין אותה ממנו עד שתשוב נפשה - שתנוח דעתה. ומי שנשכו כלב שומה, מאכילין אותו מחצר כבד שלו. והחושש בפיו, מטילין לו סם בשבת, דברי רבי יוסי, שאמר משום רבי מתיא בן חרש. וחכמים אומרים, בזו אנו מודים, ולא באחרת. מבררת הגמרא: 'בזו' שמודים חכמים, אהייא - על איזה דין כוונתם. אילימא אעוברת - אם נאמר שכוונתם למעוברת שהריחה ביום הכיפורים שמאכילים אותה, הרי זה פשימא, וכי עוברת מי איכא למאן דאמר דלא - שאין מאכילים אותה, הרי דין זה נשנה במשנתנו בסתם, ולא בשם רבי מתיא. אלא לאו בודאי כוונתם אסם - שהחושש בפיו מותר ליטול סם בשבת, וששמע מינה.

ראיה לרבי יוחנן מהמשנה: רב אשי אמר, מתניתין נמי דיקא, שהרי שנינו, ועוד אמר רבי מתיא בן חרש, החושש בפיו מטילין לו סם בשבת, ולא מוזכר שפליגי רבנן עליה בדין זה. ואם איתא - ואם תרצה לומר דפליגי רבנן עליה אף בדין זה, אם כן לערבינהו וליתנינהו - יערב התנא וישנה את שני הדינים יחד, וליפלגו רבנן פסיפא - ורק אחר כך יחלקו חכמים, ויהא משמע שנחלקו על שניהם. שמע מינה שהחכמים מודים לרבי מתיא בדין החושש בפיו, ולכן שנה התנא את מחלוקתם על מי שנשכו כלב, ולא על החושש בפיו.

ארגיזא, אָמַר בַּהּ מַעְמָא, דַּרְשׁ וְהַטְעִים אֶת הַפְּסוּק כַּךְ, 'קִינָה' - כָּל
 שֵׁשׁ לֹא קָנְיָה כְּלוֹמַר כֵּסַע עַל חֲבִירוֹ מִחַמַּת שְׂצִיעָרָה, 'וְדִימוּנָה' -
 וְדוּמָם (וְשׁוֹתָק), 'עֲדָעְדָה' - הַקְּב"ה שְׂשׂוּבָן עָדִי עַד, עוֹשֶׂה לֹא דִין
 וְיַעֲנִישׁ אֶת הַמְּצַעְרִים אוֹתוֹ.
 אָמַר לִיה רַב אַשֵּׁי, אֵלָּא מַעְתָּה בַּפְּסוּק (שם לא) 'צִקְלָג וּמְדַמְנָה
 וְסַנְסַנְהָ, חֲכִי נְמִי - הָאֵם גַּם כַּאֲן יֵשׁ לְדַרְשׁוֹ וְלַהֲטְעִים אֶת הַפְּסוּק.
 אָמַר לִיה רַב הוֹנָא בַּר נַתָּן אִי הוּא רַב נְבִיחָה מְבִי אַרְיִינָא רַב־א - אֵם
 רַב גְּבִיחָא דִּיהָ כַּאֲן, הָוּה אָמַר בַּהּ מַעְמָא - וְדַאי הִיא דוֹרֵשׁ וּמַטְעִים
 גַּם אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֲמורָא אַחַר שְׂדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּק, רַב אַחָא מְבִי
 חוּזָאָה אָמַר בַּהּ חֲכִי - בִּיאַר אֶת הַפְּסוּק כַּךְ, 'צִקְלָג' - כָּל מִי שֵׁשׁ
 לֹא צִעְקָת לְיִמָּא עַל חֲבִירוֹ, כְּלוֹמַר שֵׁשׁ לֹא טַעַנְתָּ עַל חֲבִירוֹ שִׁיּוֹרֵד
 לַחֲיִי וְגוֹלָל מִמֶּנּוּ אֶת פְּרַנְסָתוֹ, 'וּמְדַמְנָה' - וְדוּמָם, 'וְסַנְסַנְהָ' -
 הַקְּב"ה שְׂשׂוּבָן בַּפְּסָתָה, עוֹשֶׂה לֹא דִין - יַעֲנִישׁ אֶת חֲבִירוֹ. הַגְּמָרָא דְנָה
 בִּיאַסוֹר נֹסֵף הַקְּשׁוֹר לְחוּרְבָן. אָמַר לִיה רִישׁ גְּלוּזָא רַב־הוֹנָא,
 כְּלִילָא מְנָא לָן דְּאָסוֹר - מְנַן שְׂאֲרֵי הוֹרֹבֵן אֲסוֹר לַעֲשׂוֹת לַחֲתָנִים,
 עֲטוֹת לְרֵאשִׁים. אָמַר לִיה רַב הוֹנָא, דְּבַר זֶה אִינוּ אֲסוֹר אֲלֵא
 מְדַרְבְּנָן, דְּתַנְן בְּמִשְׁנָה (סוֹטָה מ"ט) בְּפֻלְמוּס שְׁל אֲסַפְּסִינִים - כֹּאשֶׁר
 הַעֲלָה אֲסַפְּסִינֹס חֵיל לִירוּשָׁלַיִם קוֹדֵם שְׁבָא טִיטוּס עֲלֵיהֶם, נוֹרֹז
 חַכְמִים עַל עֲטוֹת הַתְּנִים - שְׁלֵא יִתְנוּ עֲטָרָה בְּרֵאשׁ חַתָּן, כַּדִּי
 לַמַּעַט בְּשִׂמְחָה, וְעַל הָאִירוּם - וְכֵן גּוֹרֹז לַהֲשַׁמֵּעַ קוֹל
 בְּאֻמְצוֹת פְּעוּמִים בְּפִתְּהָ הַמִּשְׁתָּה. אֲדָרְבֵי - בִּינַתִּים חֲכִי רַב הוֹנָא
 לְאֶפְּרַיִם, יַעַצ לַהֲתַפְּנוֹת אָמַר לִיה רַב חֲסָדָא רִישׁ גְּלוּזָא,
 שְׁהַטְעַם לְאִיסוֹר עֲטוֹת חַתְנִים, אִינוּ מְדַרְבְּנָן, אֲלֵא מְדַרְבֵי נְבִיאִים
 וְקָרָא כְּתִיב בְּדַבְרֵי נְבוּאָה עַל הַגְּלוּת, שְׁנֵאמַר (יִחְזָקָל כֹּא לא) 'בָּה'
 אָמַר ה' אֱלֹהִים, חֲסִיר הַמְּצַנְפַּת וְהָרִים הַעֲטָרָה - הַמְּצַנְפַּת וְהַעֲטָרָה
 יוֹסְרוּ מֵעַל רֵאשׁ הַלוֹבְשִׁים אוֹתָם, זֹאת לֹא זֹאת - הַגְּדוּלָה הַזֹּאת
 שְׁהִיתָה עַד כַּה לֹא תִהְיֶה עוֹד, אֲלֵא הַשְּׁפֵלָה הַנִּבְּיָה - זֶה שְׁהִיא שְׁפֵל
 יוֹגְבָה, וְהַנְּבִיָּה הַשְּׁפִיל' - וְזֶה שְׁהִיא גְבוּהַ יוֹשְׁפֵל. נִשְׁאַלְתָּ מְלַבֵּשׁ,
 וְכִי מַה עֲנִין מְצַנְפַּת שְׁהִיא מְבַגְּדֵי כְּהוֹנָה אֲצֵל עֲטָרָה שְׁהִיא מְלַבֵּשׁ
 שֵׁל מַלְךְ. אֵלָּא לְמַד לָהּ, בּוֹמֵן שְׁמַצְנַפַּת בְּרֵאשׁ בְּהוֹן גְּדוּל, כְּלוֹמַר,
 כְּשִׁבִית הַמְּקַדֵּשׁ קִיָּים, מוֹתֵר לְהַנְיִחַ עֲטָרָה בְּרֵאשׁ כָּל אָדָם, אַךְ
 כֹּאשֶׁר נִסְתַּלְקָה מְצַנְפַּת מְרֵאשׁ בְּהוֹן גְּדוּל וְהַבֵּית חֲרִב, נִסְתַּלְקָה
 עֲטָרָה מְרֵאשׁ כָּל אָדָם, וְאֲסוֹר לְהַנְיִחַ עֲטָרָה בְּרֵאשׁ חַתְנִים. אֲדָרְבֵי
 אָתָּא - בִּינַתִּים חוֹר רַב הוֹנָא, אֲשַׁכְּחִינָהוּ דְּהוּי יִתְבִי - וּמַצָּא אֶת
 רַב חֲסָדָא וְרִישׁ גְּלוּתָא יוֹשִׁבִים, וְהַסְפִּיק לְשַׁמּוֹעַ אֶת דְּבָרֵי רַב
 חֲסָדָא. אָמַר לִיה רַב הוֹנָא לְרַב חֲסָדָא, הָאֲלֹהִים - בְּשׁוּבָה אֲנִי
 אֹמֵר שְׁהִיאִיסוֹר אִינוּ אֲלֵא גְזִירָה מְדַרְבְּנָן, הַפְּסוּק בִּיחְזָקָל מְדַבֵּר
 עַל הַמְּצַנְפַּת שֵׁל כְּהֵן גְּדוּל שְׁחוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ, כְּלוֹמַר שְׁתַּלְבַּשׁ
 הַכְּהוֹנָה, וְעַל הַעֲטָרָה שְׁבִרֵאשׁ הַמְּלַךְ צְדִיקִיהוּ שְׁתוֹרֵם מֵעֲלָיו,
 שִׁיעַצ גְּלוּתָא. אֵלָּא חֲסָדָא שְׁמָךְ וְחֲסָדָאִין מִיָּד - אֲלֵא שְׁמַךְ הוּא
 חֲסָדָא וְחַסְדִים וְנֵאִים דְּבִרְיָךְ, כְּלוֹמַר, הַפְּסוּק אִינוּ אֲלֵא אֲסַמְכַתָּא.
 מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא, רַבִּינָא אֲשַׁכְּחִיה לְמַד בַּר רַב אַשֵּׁי - רַבִּינָא פּוּשׁ
 בְּמַד בַּר רַב אַשֵּׁי, דְּהוּוּ גְּדוּל לְכַרְתִּיה - שְׁהִיא קוֹלַע עֲטָרָה
 לְנִשְׂוֵאֵי בְתוּ. אָמַר לִיה רַבִּינָא, לֹא סְבַר לָהּ מַד אֶת הַנְּלַמַּד מִהַפְּסוּק,
 'חֲסִיר הַמְּצַנְפַּת וְהָרִים הַעֲטָרָה'. אָמַר לִיה מַד בַּר רַב אַשֵּׁי, דּוּמָיָא
 דְּבְהוֹן גְּדוּל, כְּנָבְרִי - הַפְּסוּק מְדַבֵּר רַק עַל אֲנָשִׁים, וְכַמּוֹ הַכְּהֵן גְּדוּל,
 אֲבָל בְּנָשִׁי לֹא - אֲבַל בְּנָשִׁים אִין אִיסוֹר.
 הַגְּמָרָא חוֹזֵר לְבֹאֵר אֶת הַפְּסוּק בִּיחְזָקָל: מָאִי - מַה כּוּונַת
 הַפְּסוּק, 'זֹאת לֹא זֹאת'. דְּרֵשׁ רַב עוֹרִיא, וְיִמְנִין אָמַר לִיה - פְּעַמִּים
 אֲמַר דְּרֵשׁ זֶה מְשִׁמִּיָּה דְּרַב אַמִּי, וְיִמְנִין אָמַר לִיה - וּפְעַמִּים אֲמַר
 דְּרֵשׁ זֶה מְשִׁמִּיָּה דְּרַב אַפִּי. בְּשַׁעָה שְׂאֲמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל
 חֲסִיר הַמְּצַנְפַּת וְהָרִים הַעֲטָרָה, אֲמַרו מְלַכֵי הַשְּׂרָת לְפָנֵי הַקְּדוּשׁ
 בְּרוּךְ הוּא, רַבּוּנֵי שְׁל עוֹלָם, זֹאת אַתָּה עוֹשֶׂה לָּהּ לְיִשְׂרָאֵל שְׁתַּקְדִּימוּ
 לְפָנֶיךָ כְּסִינֵי נַעֲשֶׂה לְנַשְׁמַע. אָמַר לָהּ הַקְּב"ה, וְכִי לֹא אַעֲשֶׂה זֹאת
 לָהּ לְיִשְׂרָאֵל, שְׁהַשְּׁפִילוּ אֶת הַנְּבִיָּה וְהַנְּבִיָּהוּ אֶת הַשְּׁפֵל - שְׁזוֹלוּ
 בְּכַבּוּד ה' וְכִיבְדוּ אֱלֹהִים אַחֲרֵיָם, וְהַעֲמִידוּ צֵלָם בְּחִיבָל.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרֵשָׁה נֹסֵפַת שֵׁל רַב עוֹרִיא: דְּרֵשׁ רַב עוֹרִיא, וְיִמְנִין
 אָמַר לָהּ - פְּעַמִּים אֲמַר אֶת הַדְרֵשׁ הַזֶּה מְשִׁמִּיָּה דְּרַב אַמִּי וְיִמְנִין

לְמִימְרֵיהוּ בְּנִיחּוּתָא - לְאֹמְרָם בְּנַחַת כִּי חֲכִי דְלִיבְלוּ מִיָּנָה - כַּדִּי
 שְׁבִנֵי בֵיתוֹ יִשְׁמַעוּ בְּקוֹלוֹ. אָמַר רַב אַשֵּׁי, אֲנָא לֹא שְׂמִיעָא לִי הָא -
 אֲנִי לֹא שְׁמַעְתִּי אֶת הַמִּימְרָא דְרַבָּה בַּר בַּר חֲנָה שְׂצִירָךְ לֹמַר
 בְּנִיחּוּתָא, וְכִימְתִיה מְסַקְרָא - וְקִימְתִי זֹאת מִסְבָּרָא, שִׁיחִיה דִּיבּוּרוֹ
 שֵׁל אָדָם בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת.
 אָמַר רַבִּי אַבְהוֹ, לְעוֹלָם אֵל יִטַּל אָדָם אִימְה וְיִתְרָה בְּתוּךְ בֵּיתוֹ, שְׁחִירֵי
 אָדָם גְּדוּל חֲטִיל אִימְה וְיִתְרָה בְּתוּךְ בֵּיתוֹ וְהִיאֲכִילוּהוּ דְּכַר גְּדוּל - דְּבַר
 אִיסוֹר חַמּוֹר. וְיִמְנֵי - וְמִי הוּא אוֹתוֹ אָדָם גְּדוּל, רַבִּי הֲנִינָא כְּן
 גְּמִילָאֵל.
 שׂוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, הִיאֲכִילוּהוּ שְׁלָא דְעָתָךְ - וְכִי אַתָּה מַעֲלָה בְּדַעְתָּךְ
 שְׁבִאמַת הִיאֲכִילוּ אוֹתוֹ דְּבַר אִיסוֹר, הִשְׁתָּא בְּהַמְתָּן שְׁל צְדִיקִים, אִין
 הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְבִיא תְּפִלָּה עַל יָדָם - שְׁהַבְהַמָּה תֵּאכַל דְּבַר
 הַאֲסוֹר לָהּ, צְדִיקִים עֲצֻמִּין לֹא כָּל שֶׁבֶן שְׁהַקְּב"ה שׂוֹמְרֵם שְׁלֵא
 יִכְשְׁלוּ בִּאכִילַת אִיסוֹר. עוֹנָה הַגְּמָרָא, בִּאמַת לֹא הִיאֲכִילוּ אוֹתוֹ אֵלָּא
 בְּקַשְׁו - רַצּוֹ לְהִיאֲכִילוֹ דְּכַר גְּדוּל - דְּבַר אִיסוֹר חַמּוֹר, וְיִמְנֵי נִיחוּ -
 וְמַה הוּא דְּבַר זֶה, אָמַר מִן חֲמִי, שְׁעַבְדִּיו שֵׁל רַבִּי חֲנִינָא שְׁחַטוּ עַבְרוּ
 בַּהֶמָּה וְנֵאבַד אֶחָד מִחַלְקֶיהָ, וּמְרוֹב פַּחַדִּים שְׁמָא יוֹדַע לָהּ, חַתְכוּ
 אַבְר מִבְּהַמָּה דִּיהָ וְהִבִּיאוּ לוֹ.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה הַקְּשׁוֹר לְדַן שְׂרַטוּט: שְׁלַח לִיה מַד עוֹקְבָא
 שְׂאֵלָה לְרַבִּי אֶלְעָזָר, כְּנִי אָדָם הַעוֹמְדִים עָלַי וּמַחְרִפִּים וּמְגַדְפִּים
 אוֹתִי, וְכִדִּי יֵשׁ יַחַד לְהַשְׁלִין עֲלֵיהֶם וְלְמַסְקָם עַל מַלְכוּת, מַהוּ - הָאֵם
 נְכוּן שְׂאֻעֲשֶׂה כַךְ. שְׁרַטְט רַבִּי אֲלַעְזָר שְׂרוּתָה עַל גְּבִי נִייר וְכַתֵּב לִיה
 אֶת הַפְּסוּק (תְּהִלִּים ט"ו א) 'אֲמַרְתִּי אֲשַׁמְרָה דְרַבִּי מַחְטוֹא כְּלִשׁוּנִי,
 אֲשַׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם בְּעַד רִשְׁעִי לְנַגְדִי', כְּלוֹמַר, אֵף עַל פִּי שְׁיַשַּׁע
 לְנַגְדִי, שְׁעוֹשֶׂה אִיתִי מְרִיבָה וּמְקַנְטִינִי, אֲשַׁמְרָה לְפִי מַחְסוֹם, וְלֹא
 אֲמַסּוֹר אוֹתוֹ לְמַלְכוּת.
 חוֹר מַד עוֹקְבָא וְשְׁלַח לִיה לְרַבִּי אֲלַעְזָר, קָא מְצַעְרֵי לִי מוּכָא - הֵם
 מֵאֲד מְצַעְרִים אוֹתִי, וְלֹא מְצַנְפֵי דְאִיקוּם בְּהוּ - וְאִינִי יוֹכֵל לַעֲמוּד
 בּוּהַ. שְׁלַח לִיה רַבִּי אֲלַעְזָר פְּסוּק אַחַר (תְּהִלִּים לו' א) 'דִּים לָהּ וְהַתְּחוּלָה'
 לוֹ, וְיֵשׁ לְדַרְשׁ אֶת הַפְּסוּק כַּךְ, 'דִּים לָהּ' - הַמַּתָּן לְשִׁוְעַת ד' וְהַתְּחוּלָה לו' -
 וְהוּא יִפְלֵם לָךְ חֲלָלִים חֲלָלִים. וּבַעוֹד אַתָּה מְמַתֵּן
 לְשִׁוְעַת ה' הַשְּׁכַם וְהַעֲרַב עֲלֵיהוֹן לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, כְּלוֹמַר עַל אֵף
 מַעֲשִׂיהֶם, עֹסֵק בְּתוֹרָה בְּבוֹקֵר וּבַעֲרַב בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְהוֹן כְּלִין
 מְאִילִיָּהוּ, בְּלֹא שְׁתַּעֲשֶׂה לָהֶם מֵאוּמָה. מִסְפַּרְתָּ הַגְּמָרָא, שְׁתַּדְּכֵר מְצָא
 מְפִי רַבִּי אֶלְעָזָר, וְנִתְנוּהוּ לְגִיבָא בְּקוּלָךְ - הַמְּלָכוּת שְׁמַה אֶת גִּיבָא
 שְׂצִיעַר אֶת מַד עוֹקְבָא. בְּשִׁלְשַׁלְתָּ שֵׁל בְּרוּל לְהוֹצִיאֹו לְהַרְיָגָה.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה מַעֲשֶׂה נֹסֵף הַקְּשׁוֹר לְעַנְיַן שְׂרַטוּט: שְׁלַח לִיה
 שְׂאֵלָה לְמַד עוֹקְבָא, מְרָא מְנָא לָן דְּאָסִיר - מְנַן שְׂאֲחַר חוֹרְבַן בֵּית
 הַמְּקַדֵּשׁ, אֲסוֹר לְשׁוֹרֵר כְּשׁוֹתִים יִין בְּבִתי מִשְׁתֹּאוֹת. שְׁרַטְט עַל
 גְּבִי נִייר וְכַתֵּב לָהּ פְּסוּק (הוֹשַׁע ט"א) 'אֵל תִּשְׁמַח וְיִשְׂרָאֵל אֵל גִּיל
 בְּעַמִּים'. כְּלוֹמַר, עִם יִשְׂרָאֵל שְׁחַטָּא לָד' וְאִיבִד טוֹבוֹת הַרְבֵּה, אִין
 רֵאזִי לוֹ שִׁישְׁמַח וְיִגִּיל כְּגִיָּים.
 שׂוֹאֲלַת הַגְּמָרָא, וְלִיִּשְׁלַח לָהּ מַחְבָּא - יוֹכֵל הִיא מַד עוֹקְבָא לְשַׁלּוּחַ
 לָהֶם רֵאזִיה לְאִיסוֹר מִהַפְּסוּק שְׁמִבִּיאָה הַמִּשְׁנָה (סוֹטָה מ"ח), שְׁנֵאמַר
 (שְׁעִיָה כ"ד ט) 'בְּשִׁיר לֹא יִשְׁתּוּ יִין, יִמַד שְׁכַר לְשִׁתִּי', כְּלוֹמַר, כֹּאשֶׁר
 יִשְׂרָאֵל יַעֲזֹא לְגַלוּת, מִחַמַּת אֲבַלֵּם הֵם לֹא יִשִּׁירוּ כְּשׁוֹתִים יִין, וְגַם
 הַשְּׂכֵר שִׁישְׁתוּ יִזְהִיר מַד בְּפִיחֶם. עוֹנָה הַגְּמָרָא, אִי מַתְהוּא הָוּה
 אֲמִינָא - אֵם הִיא מְבִיא אֶת הַפְּסוּק הַזֶּה, הִיתִי אוֹמֵר, הֲנִי מִלִּי
 וְמָרָא דְּמָנָא - שְׂרַק שִׁיר בְּכִלֵי אֲסוֹר, כִּיּוֹן שׂוּהַ מִשְׁמַח מֵאֲד, אֲבָל
 דְּפִיּוּמָא שְׂרִי - אֲבַל שִׁיר בְּפַה מוֹתֵר, קָא מְשַׁמְעֵי לָן שְׁגַם שִׁיר בְּפַה
 אֲסוֹר.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה דְרֵשׁוֹת נֹסְפוֹת, בְּעַנְיַן מַעֲלַת הַשׁוֹתֵק בְּשִׁמְצַעְרִים
 אוֹתוֹ: אָמַר לִיה רַב הוֹנָא בַּר נַתָּן לְרַב אַשֵּׁי, מָאִי דְכְּתִיב - מַה הוּא
 פִּירוּשׁ הַפְּסוּק (הוֹשַׁע ט"ו כב) 'קִינָה וְדִימוּנָה הַפְּסוּק עֲדָעְדָה, אָמַר לִיה רַב
 אַשֵּׁי מְתוּוֹתָא דְאֲרִין קַחֲשִׁיב - עוֹנָה הַגְּמָרָא. עַל מוֹנָה אֶת הַעִיּוּרִית
 שְׂבִאֲרֵךְ יִשְׂרָאֵל שְׁהִיו שְׁיִיכוֹת לְשִׁבַת יְהוּדָה. אָמַר לִיה רַב הוֹנָא בַּר
 נַתָּן לְרַב אַשֵּׁי, אֲמֵן אֲנָא לֹא דַעֲנָא דְמִתּוּתָא דְאֲרִין יִשְׂרָאֵל קָא חֲשִׁיב
 - וְכִי אֲנִי אִינִי יוֹדַע שְׁכוּוֹנַת הַפְּסוּק לְמִנּוֹת אֶת הַעִיּוּרִית שְׂבִאֲרֵךְ
 יִשְׂרָאֵל. אֵלָּא אֲנִי שְׁמַעְתִּי שְׂרַב נְבִיחָה מְאָרְיִנָא - מִמְּקוֹם שְׁשִׁמוּ

1 בהמתן של צדיקים — ביחלל שוחטין" (חולין ה.ב.) אבר מן החי — שנאבר מהם אבר מן
2 השחטה, ומפני אימתו תחבו עבדיו אבר מן החי והביאו תחתיו, שלא יבין. העומדים עלי
3 — לדרף ולגדף, ובידי למוסר — כח בידי להלשין עליהן, לנגוד — מריבני ומקניטני. נגיבא
4 — היה חולק עליו. קולר — שלשלת של ברזל שנותנין שם המזכתיים למלכות להריגה.
5 זמרא — לשורר בבית המשתאות. ימר שבר —

1 **השתא** בהמתן של צדיקים כו' - אמר רבינו תם: דלא פריך אלא גבי מידי דאביהו, דגנאי
2 הוא לצדיק שאוכל דבר איסור. ולהכי לא פריך גבי רבי ישמעאל שקרא והטה
3 בפרק קמא דשבת (י.ב.), וגבי יהודה בן טבאי שדרג עד זומם (תנינא ט.ו.ב.) ובההיא דפרק
4 שני דכתובות (כ.ח.) דהעלו עבר לכהונה על פיו - לא גריס ליה רבינו תם. אף על פי שיש
5 שם אבילת אסור תרומה למטה לאשתו ולבניו, שהן

6 **למימרינהו בניחותא, כי היכי דליקבלו מיניה. אמר**
7 **רב אשי: אנא לא שמיעא לי הא דרבה בר בר חנה,**
8 **וקימתיה מספרא. אמר רבי אבהו: לעולם אל יפיל**
9 **אדם אימה ויתירה בתוך ביתו, שהרי אדם גדול הטיל**
10 **אימה ויתירה בתוך ביתו והאכילוהו דבר גדול, ומנזו?**
11 **רבי חנינא בן גמליאל. - האכילוהו סלקא דעתך?**
12 **השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ברוך הוא**
13 **מביא תקלה על ידם, צדיקים עצמן לא כל שפני!**
14 **אלא בקשו להאכילו דבר גדול, ומאי ניהו? אבר מן**
15 **החי. שלח ליה מר עוקבא לרבי אלעזר: בני אדם**
16 **העומדים עלי ובדי למסרם למלכות, מהו? שרמט**
17 **וקרב ליה: "אמרת אשמרה דרכי מחטא בלשוני**
18 **אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי". אף על פי**
19 **שרשע לנגדי. - "אשמרה לפי מחסום". שלח ליה:**
20 **קא מצערי לי טובא, ולא מציעא דאיקום בהו! שלח**
21 **ליה: "דום לה' והתחולל לו", דום לה' והוא יפילם**
22 **לך חללים חללים, השכם והערב עליהן לבהמאן**
23 **דאמר והן פלין מאליהן. הדבר יצא מפי רבי אלעזר,**
24 **ונתנהו לנגיבא בקולר. שלחו ליה למר עוקבא: זמרא**
25 **מנא לן דאסיר? שרמט וכתב להו: "אל תשמח**
26 **ועיתך**

6 **זמרא** - דמנא - חנוור. מאיניח - שם מקום.
7 **קנאה** - כעס, מחמת ענין שצער. קנאה הוא
8 לשון שאדם מתעבר על ריבו או על ריב אחרים.
9 כמו "קנא קנאתי" (מלכים א יט), וכמו "בקנאו
10 את קנאתי" (במדבר כה). עעקת לנימא - שגול
11 ממנו, ויורד לחיו, לשערי מוותיו. כלילא -
12 היו ערשין עטרות לחתנים, יש של זהב וכסף,
13 צבועות ומצוירות בגפרית ומלח שקורין נגיל.
14 ויש של ורוד והדס. בפולמוס - חיל שהעלה
15 אספסינוס, קודם שבא טיטוס עליהם. ועל
16 האירוס - מפרש בפרק בתרא דטוטה (מט.ב.)
17 טבלא דחד פומא, והוא זוג המקשקש. רב חסדא
18 תלמידו של רב הונא הוה, ולא היה משיב
19 בפניו, וכי קם רב הונא - אמר ליה רב חסדא
20 לריש גלותא: קרא כתבי. מה ענין כו' - והלא
21 מצנפת מבגדי כהונה הוא! האלהים מדרבנן -
22 אינו אסור אלא מדרבנן, וקרא בעטרה של מלך
23 מיירי, שהיה מתנבא שתבטל הכהונה ויגלה
24 צדיקוהו בגולה. וחסדאי מילך - חסודים ונאים
25 דברין. שלמים - מצומצמים. והכי קאמר רבא:
26 אם שלמים מוותיק, וכל שכן אם קנים, וכן
27 נגזו ועבר - הרי הן משולים לעוברים בנהר על
28 ידי גזיזה, שהגזיזה עוברת - כך גזו מהן
29 לצדקה, וירבו.

ועיתך

21 **ישאל אל גיל בעמים". ולישלח להו מהקא: "בשיר לא ישתו יין ימר שבר לשותו!"**
22 **אי מההוא, הוה אמינא הני מילי זמרא דמנא, אכל דפומא שרי. קא משמע לן. אמר**
23 **ליה רב הונא בר נתן לרב אשי, מאי דכתיב: "קינה ודימונה ועדערה?" - אמר ליה:**
24 **מתנותא דארץ ישראל קחשיב. - אמר ליה לו: אטו אנא לא דענא דמתנותא דארץ**
25 **ישראל קא חשיב? אלא רב גביהא מארגינא אמר בה טעמא: כל שיש לו קנאה על**
26 **חבירו, ודומם - שוכן עדי עד עושה לו דין. - אמר ליה: אלא מעתה, "צקלג ומדמנה**
27 **וכנסנה" הכי נמי? - אמר ליה: אי הוה רב גביהא מבי ארגינא הכא, הוה אמר בה**
28 **טעמא. רב אהא מבי חוואה אמר בה הכי: כל מי שיש לו צעקת לנימא על חבירו, ודומם**
29 **- שוכן בפנה עושה לו דין. אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: כלילא מנא לן דאסור?**
30 **אמר ליה: מדרבנן, דתנן: בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס.**
31 **אדהכי קם רב הונא לאפניו. אמר ליה רב חסדא, קרא פתיב: "פה אמר ה' אלהים**
32 **הסר המצנפת והרם העטרה זאת לא זאת השפלה הגבה והגבוה השפיל". וכי מה ענין**
33 **מצנפת אצל עמרה? אלא לומר לך: בזמן שמצנפת בראש כהן גדול - עטרה בראש כל**
34 **אדם; נסתלקה מצנפת מראש כהן גדול - נסתלקה עטרה מראש כל אדם. אדהכי אתא**
35 **רב הונא, אשפחינהו דהווי יתבי, אמר ליה: האלהים! מדרבנן, אלא חסדא שמך והסדאין**
36 **מילך. רבינא אשפחיה למר בר רב אשי דהוה גדיל כלילא לברתיה. אמר ליה: לא סבר**
37 **לה מר "הסר המצנפת והרם העטרה?" אמר ליה לו: דומיא דכהן גדול - בנברי, אבל**
38 **בנשי לא. מאי "זאת לא זאת"? דרש רבי עזריא, וימנין אמר לה משמיה דרב אמי, וימנין**
39 **אמר לה משמיה דרב אסי: בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא לישראל: "הסר המצנפת**
40 **והרם העטרה", אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא: רבוננו של עולם, זאת להן**
41 **לישראל, שהקדימו לפניך בסיני "נעשה" ל"נשמע"? אמר להן: לא זאת להן לישראל,**
42 **שהשפילו את הגבוה והגבוה את השפיל והעמידו צלם בהיכל? דרש רב עזריא, וימנין**
43 **אמר לה משמיה דרב אמי, וימנין אמר לה משמיה דרב אסי, מאי דכתיב: "פה אמר ה'**
44 **אם שלמים וכן רבים וכן נגזו ועבר" וגו'? אם רואה אדם שמונותיו מצומצמין יעשה**

45 **מהן צדקה, וכל שכן פשתן מריבין, מאי "וכן נגזו ועבר"? תנא דבי רבי ישמעאל: כל הגזון מנכסיו ועושה מהן צדקה - ניצל**
46 **מדינה של גיהנם; משל לשתי רחילות שהיו עוברות פמים, אחת גזוזה ואחת אינה גזוזה, ושאניה גזוזה לא עברה.**
"ועניתך"

הבי גטינן בתוספתא מימנו למזרח הדרך - ולא גטינן 'וימינו', כדיתן שהולך מעכו לכובי - לעולם ימינו הוי למזרח הדרך. ומיהו, יש לומר דפעמים הדרך מתעקם, ואין ימינו למזרח. ויהיב תנא סימנא הכי - פירש בקונטרס: ומי חשיבא חדא רצועה לאתנויה בה סימנא? וקשה: וכי אין לתנא לציינ גבולו ארץ ישראל? ועוד: מאי ראייה מיייתי מרב פפא דאמר 'למזרחא של מסילה?' התם הדיב קרא

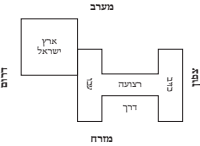
סימנא שיליה אנה דהא על ידי מסילה! ומפרש רבינו גמליאל: דלאו אשניתיא פריך, אלא אבירייתא, דקתני 'למזרח הדרך' ולמערב הדרך וכי דבר מועט כמו דרך שייך למימר בו מזרח או מערב? הוזה ליה למימר 'מימינו למזרח' סתם. ומיייתי מרב פפא דאמר 'למזרחא של מסילה', דמוכרי מזרח אמסילה. הא רבי יהודה הא רבנן - אף על גב דקרקעית המים היא כארץ ישראל - גרע הלא מנובלת לדעיל. ואם תאמר: ומה ענין גט אצל מעשר? אטו המביא גט בעליה בארץ ישראל יחשב כמביא בחוצה לארץ משום דעפר הבא שם מחוצה לארץ פטור ממעשר? ואומר רבינו יצחק? דלא דמי, דעליה - קרקע שתחתיה בו רועיה היא, וראוי להתחייב במעשר ושביעית. מה שאין כן בספינה.

אמר רבי יהודה איתמו - משמע ד'אימת' דרבי יהודה בא לחלוק. ואם תאמר: בפרק 'חלוף' (עירובין פא.ב.) וב"ה בורר" (סנהדרין כד.ב.) אמר רבי יהושע על לוי: כל מקום שאמר ר' יהודה 'אימת' רבמ"ה - אינו אלא לפרש, ורבי יוחנן אמר: 'אימת' - לפרש, רבמ"ה - לחלוק. אלמא לכולי עלמא 'אימת' לפרש! ויש לומר: דרבי ירמיה דהכא סבר כרמי בר חמא, דאית ליה בפרק 'זה בורר' (שם כה.א) דאפילו 'אימת' לחלוק. ולפי זה לא גטינן בשמעתין: אמר רבי יוחנן עציץ נקוב המונח על גבי יתרות באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן, כמו שכתוב במקצת ספרים, דרבי יוחנן אית ליה 'אימת' לפרש. אלא: אמר רב הונא, ואית דגרסי: רבי יוהא, כדאיתא ברוב ספרים. ועוד יש לומר: דנראה כספרים דגרסי בסוף פרק 'חלוף' (עירובין פא.ב.) כל מקום שאמר רבי יהודה במשנתו 'אימת' רבמ"ה - בו - דדוקא במשנה 'אימת' לפרש, אבל בבירייתא - לא, ותרי תנאי אליבא דרבי יהודה. והכא בירייתא דהיא, דהא במשנה במסתב חלה (פרק שני משנה ב) לא מסיים בה: אבל אין הספינה גוששת פטורה, כדמסיים הכא. ונהי דבמתניתין חלה בא לפרש - בבירייתא בא לחלוק. ובפרק 'זה בורר' פריך מנח בירייתא, דקתני: וחכמים אמורים, ומוכח בבירייתא, דבמתניתין נמי אתא לחלוק! ויש לומר: יהוה מצי לשנויי. והויא תנא אחרינא הוא, דבמתניתין לעולם בא לפרש. אלא משום דמשכח תנא בהדיא - קא משני: ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא, דתנאי בו, וכן צריך לומר דדוקא במשנה 'אימת' לפרש, דבפרק 'כסו הדם' (חולין פה.א.) תנאי: 'וכסוה' - מלמז של דמו חייב לכסות, ומכאן אמרו: דם הניתו כו'. אמר רבי יהודה: אימתי - בזמן שאין שם דם אלא הוא. ועטמא דרבי יהודה מפרש התם, דקסברי: 'דמו' - מקצת דמו. ועל כרחך דפליג אתנא קמא, דבהדיא קתני תנא קמא:

כל דמו. ופוסק התם רבינו הם כרבי יהודה, דבמתניתין דהתם בא לפרש. ומהו, שמוא רבנן דבירייתא עיקר והוי רבי יהודה דמתניתין יחיד במקום רבים דבירייתא. וכהיא גוונא איכא בפרק קמא דסוכה (יט. ב.) (שם לא מצאתי ולכאורה כותנחם על דף ט: עציץ נקוב פירש בקונטרס: דספינה לדעיל - של חרס, ואינה צריכה לינקב אם היתה מונחת בקרקע, כדאמרין במנחות. אבל עציץ של עץ בעי נקיבה. ונראה דראייתו מסוף פרק 'כל הקרבנות' (מנחות פד.ב.) דאמר: תנא חדא שבגו ושבוחרבה בספינה ושבעיץ - מביא וקרא, ותנאי אידך מביא ואינו קרא. ומל: עציץ אנעזיל לא קשיא: הוא, בנקוב, כאן - בשאינו נקוב. ולרבנן אפילו אספיה נמי לא קשיא, כאן - בשל עץ, וכאן - בשל חרס. ומל: עציץ אנעזיל לא קשיא: הוא, בנקוב, כאן - בשאינו נקוב. וכשר - משמע דחרס בעי נקיבה, דאי לאו הכי - מאי רבותא הוא בנקוב טפי מבשאינו נקוב? ומשמע נמי דעציץ של חרס הוא. ורבינו שמואל בן מאיר הביא מתוספתא דשביעית, דתנאי: הטומן את הלוק בשביעית, רבי מאיר אומר: דרך ארץ טומנו בעציץ שלא יצמח, ואף על פי שאין ראה לדרב - וכו' דרב 'נתנתם בכלי חרס' וגו'. אלמא סתם עציץ של חרס הוא! ונראה לרבינו הם לחקף: דשל חרס בעי נקיבה, ושל עץ לא בעי נקיבה. שהוא מולחלח ויור מן החרס. ואתי שפיר, דסתם ספינה היא של עץ. ומבנות (פד.ב.) נמי מוכח, דקאמר: באן בשל עץ כאן בשל חרס. שמוכרי החילה אותו שמוביא וקרא, כמו שמוכרי כי משני התם אגג וחורבה ועיץ. והכא לא מצי לשנויי: כאן בשל חרס כאן בשל עץ, אי נמי: כאן בנקובה כאן בשאינה נקובה, כדמשני התם. דנהי דהדיא דרבינו גוששת לרבי יהודה, מדדחיא חוצה לארץ לענין מעשר - חשיבא נמי חוצה לארץ לענין גט, היינו משום כיון דשם חוצה לארץ על המקום צריך לומר 'בפני נכתב' ואף על גב דשכיחי וגמיי - כדי שלא לחלוק בבירייתא. אבל בגוששת לרבי יהודה, ולרבנן אפילו בשאינה גוששת, כיון דשם ארץ ישראל על המקום, אף על פי שנתמחמ חללי אבאי יתיב במעשר בשביל כל נמי יחשב כחוצה לארץ לענין גט. דילמא לא היא עד כאן לא קאמר רבי יהודה - כן הוא האמת, דעציץ כמחורב, דבפרק 'השולח' (גיטין לו.א.) אמרין: אין כותבין פרחובל אלא על עציץ נקוב, ומוקי לה דמנתא אסיכי. והא דקאמר הכא: עד כאן לא קאמרין רבנן אלא בספינה - משמע דבעציץ לכולי עלמא לא הוי כמחורב - דיהויא בעלמא הוא. והא דאמר בשבת בפרק 'המוציא יין' (פא.ב.) היא פריפסא דמנתא אארעא ואנחא אסיכי - חייב משום תולש - היינו מדרבנן, כדפירש התם בקונטרס.

ועניתיך לא אנכי עוד - סיפיה דהוהא קרא הוא. למימרא רעבו לצפונה דארץ ישראל קיימא - בסוף הצפון. מימינו למזרח הדרך - השתא משמע לך רעבו קיימא בגבול מזרחא של ארץ ישראל, משוך ממקצוע צפונית יום או יומים לצד הדרום, וכדיב במקצוע מזרחית צפונית, ודרך המהלכת מעכו לכובי היה גבול מזרח לארץ ישראל. הילכך כשמהלך מעכו לכובי, דהיינו מדרום לצפון -

הוי ימינו למזרחית הדרך. טמאה - הארץ שהיא לימני המסילה. משום ארץ העמים - דגורו וטומא על ארץ העמים. ופסורה - בו - כדן חוצה לארץ. עד שיועד לך בו - כלומר, לעולם חזקת ימין הדרך מעכו ועד כובי ארץ העמים, אלא אם כן תבא למקום שיאמר לך בקי? כאן הדרך מתעקם ונכנס לתוך ארץ ישראל קצת, ומיין הדרך הוי ארץ ישראל. למערב - הדרך. לבלבו - שם מקום. אלמא: עכו משוכה לצד דרום, וכדיב במקצוע. רצועה נפקא - לעולם עכו בצפון ריבועא דארץ ישראל היא, אלא שרצועה קצרה יוצאת עד מעכו לצד צפון, והיא מארץ ישראל.

ויהיב תנא סימנא - אתמוזיה מתמה: מי חשיבא חדא רצועה לאתנויה תנא סימנא עלה? קרא נמי יהיב סימנא - רצועה, כגון מסילה. ואמר רב פפא למזרחא של מסילה - קאמר קרא דקיימא שילה. דהא 'מצפונה לבית אל' כתיב, ועל כרחך 'מזרחא השמש' - אמסילה קא, שילה מצפון לבית אל ובמזרחא של מסילה, ובדרומא של לבונה.

המביא גט בספינה - שנכתב בספינה. וקא טלאק דעתך דבנהרות דארץ ישראל קאמר. כמביא בארץ ישראל - כאילו מביאה דרך יבשה, ואין צריך לומר 'בפני נכתב'. ותניא אידך כמביא בחוצה לארץ - שהתיר אין לו תורת יבשה לכל תורת הארץ. עפי חוצה לארץ הכא כספינה לארץ - הויעו בספינה, וצמחה. והספינה של חרס היא, ואינה צריכה לינקב אם היתה מונחת בקרקע, כדאמר במנחות (פד.ב.) חייבת במעשר ובשביעית - שהנהרות שבארץ ישראל הרי הם כארץ ישראל. גוששת - מגששת בקרקע, שאין המים עמוקים. עציץ - של עץ, נקוב, המונח על גבי יתרות. באנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן - לרבנן איירא כמאן דמנתא דמי, ולרבי יהודה לא מייחייב במעשר מדוראיתא עד דמנתא אארעא.

הנעושה

51 המדויק של שילה, שקיימת מסילת דרך שמוליכה מבית אל
52 צפונה לשכם, ושילה נמצאת במזרחה של דרך זו. ומאחר שרואים
53 שגם הפסוק משתמש במסילה לשם סימן, אל תתמה שהתנא
54 מדבר על רצועה ונותן בה סימנים היכן ארץ ישראל והיכן חוץ
55 לארץ.
56 הגמרא דנה בענין הנהרות שבארץ ישראל לענין מצוות התלויות
57 בגמרא ובדין גט שנכתב בספינה הנמצאת בנהר: **תנא קמיה** –
58 בברייתא אחת שנינו, **המביא גט שנכתב בספינה ששטה באחד**
59 **הנהרות שבארץ ישראל, דינו כמביא בארץ ישראל ביבשה**, ואינו
60 צריך לומר בפני נכתב ובפני נחתם. **ותנא אידך** – ואילו בברייתא
61 אחרת שנינו, שדינו **כמביא בחוץ לארץ**, והטעם מפני שנהרות ארץ
62 ישראל דינם כחוץ לארץ לענין דינים הנהגים בארץ, וקשה
63 שהברייתות סותרות זו את זו. מתרצת הגמרא, **אמר רב ירמיה, לא**
64 **קשיא, הא רבי יהודה הא רבנן** – בדבר זה נחלקו רבי יהודה
65 וחכמים, וברייתא אחת סוברת כרבי יהודה והשניה כחכמים.
66 **דהתנן במשנה (חלה פ"ב מ"ב), עפר חוץ לארץ הוא** – שהובא בספינה
67 העשויה חרס לארץ, והספינה נמצאת באחד מנהרות ארץ ישראל,
68 ונטעו בעפר הזה וצמחו פירות, **חייב כמעשר ובשביעית**, מפני
69 שהנהרות שבארץ ישראל דינם כארץ ישראל, והספינה השטה
70 על פני הנהר נחשבת כמחוברת לקרקע. **אמר רבי יהודה, אייתי**
71 **הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, בזמן שהספינה גוששית**, כלומר,
72 המים אינם עמוקים דיים כדי לשאת את הספינה, והיא נעה על
73 קרקעית הנהר ומתחככת בה, ואז היא נחשבת כמחוברת לקרקע.
74 **אבל אין הספינה גוששית**, והיא שטה על פני המים, **פטור ממעשר**
75 **ומשביעית**. כיון שהמים מפסיקים בין הספינה לבין הקרקע אינה
76 נחשבת כמחוברת לקרקע, ודין הגידולים שבספינה כגידולי חוץ
77 לארץ. לפי זה מיושבת הסתירה בין הברייתות. הברייתא שפוסקת
78 שהמביא בספינה דינו כמביא בארץ סוברת כחכמים, ואילו
79 הברייתא שפוסקת שדינו כמביא בחוץ לארץ, סוברת כרבי יהודה.
80 הגמרא מביאה תירוץ נוסף ליישב את סתירת הברייתות: **אביי**
81 **אמר**, אין סתירה בין הברייתות, **הא והא רבי יהודה היא** – שתי
82 הברייתות סוברות כרבי יהודה, **ולא קשיא, פאן** – הברייתא
83 שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוץ לארץ, מדברת בזמן שאין
84 **הספינה גוששית**, אלא שטה על פני המים, **פאן** – הברייתא שאמרה
85 שדין הספינה כארץ ישראל, מדברת בזמן שהספינה גוששית ונעה
86 על קרקעית הנהר.
87 הגמרא מודמה את דין האויר של ארץ ישראל לדין המים
88 שבנהרות ארץ ישראל: **אמר רבי ירמיה, עציץ העשוי מעץ והוא**
89 **נקוב, הפנינה על גבי יתדות בארץ ישראל, ונטעו בו וצמחו פירות,**
90 **פאנו למחלוקת רבי יהודה ורבנן**, אם הפירות חייבים בתרומות
91 ומעשרות. שלפי רבי יהודה הספינה ששטה על המים בנהרות
92 אינה נחשבת כמחוברת לקרקע, הוא הדין שגם עציץ שתלוי
93 באויר על גבי יתדות, אינו נחשב כמחובר לארץ, ומן התורה פטור
94 ממעשרות. ולפי חכמים ספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, גם
95 העציץ נחשב כמחובר לקרקע והפירות שצמחו בו חייבים
96 בתרומות ומעשרות מן התורה.
97 הגמרא דוחה, **אמר רבא, דילמא לא היא** – אולי אין הדבר דומה,
98 **עד פאן לא קאמר רבי יהודה התם** – כל מה שרבי יהודה אמר אינו
99 **אלא בספינה**,

1 מאחר שתחילת הפסוק עוסק במעלת צדקה, הגמרא דורשת גם
2 את סוף הפסוק, **וענתך לא אענך עוד** לענין צדקה:
3 **וענתך, אמר מר זוטרא, אפילו עני המתפרנס מן הצדקה שכבר**
4 **התקיים בו וענתך**, בכל זאת יעשה צדקה – חייב לתת צדקה כפי
5 שנדרש לעיל (ע"א) מתחילת הפסוק **יכן נגוזו ועבר**.
6 הגמרא דורשת את סוף הפסוק, **לא אענך עוד**, **תני רב יוסף**, שאם
7 יתן צדקה כפי שנדרש מתחילת הפסוק **יכן נגוזו ועבר**, מובטח לו
8 שלא אענך עוד' דהיינו ששוב אין מראין לו סימני עניות ויזכה
9 לעשירות:
10 שנינו במשנה, **רבי יהודה אומר מרקם למורה ב' מעכו ולצפון ועכו**
11 **בצפון**: מקשה הגמרא, **למימרא** – האם נאמר שמדברי המשנה
12 אפשר ללמוד, **דעבדו לצפונה דארץ ישראל קיימא** – שעכו נמצאת
13 בגבולה הצפוני של ארץ ישראל, שאם לא כן לא היתה המשנה
14 אומרת שמעכו ולצפון נחשב לחוץ לארץ.
15 **ורמינהו** – והרי בתוספתא (אהלות פ"ח ה"ח) מבואר, שעכו אינה
16 הגבול הצפוני של ארץ ישראל, שכן שנינו שם, **מי שהיה מהלך**
17 **מעכו צפונה לכוזב**, עליו לדעת שהארץ מימינו שהיא לצד מורה
18 של הדרך, **ממאה משום ארץ העמים** – יש עליה טומאת ארץ
19 העמים ופמורה מן המעשר וזמן השביעית כדין חוץ לארץ. וכך
20 לאורך כל הדרך **עד שיועד לך שהיא תייבת**, כלומר, עד שיבוא
21 למקום אדם שבקי בדבר ויאמר לו, שבמקום זה הדרך מתעקמת
22 וכן עליו לכיוון מערב לתוך ארץ ישראל, וימין הדרך היא ארץ
23 ישראל, וטהורה וחיבת במעשרות ובשביעית. וכן עליו לדעת
24 שהארץ משמאלו שהיא לצד מערב של הדרך, היא ארץ ישראל,
25 ומהורה משום טומאת ארץ העמים ותיבת המעשר ובשביעית, עד
26 שיועד לך שהיא פטורה, כלומר, עד שיבוא למקום אדם בקי בדבר
27 ויאמר לו שהדרך מתעקמת מזרחה לכיוון חוץ לארץ ושמאל
28 הדרך היא חוץ לארץ. עד היכן חלים כללים אלו על הדרך, עד
29 העיר כוזב. **רבי ישמעאל פירי יוסי אומר משום אביו**, עד מקום
30 ששמו **לבלב**, לפי המובן מהתוספתא, עכו אינה שוכנת על הגבול
31 הצפוני אלא על הגבול המזרחי ושטחה של ארץ ישראל ממשיך
32 גם אחרי עכו עוד לכיוון צפון, וזה נסתר ממשנתנו שנאמר בה
33 שעכו היא הגבול הצפוני. מתרצת הגמרא, **אמר אביי רצועה נפקא**
34 **– לעולם עכו שוכנת בצפונה של ארץ ישראל על הגבול הצפוני,**
35 **ולכן אמרו במשנה שמעכו ולצפון היא חוץ לארץ**, אלא שמעכו
36 צפונה נמשכת רצועת ארץ שבסופה שוכנת העיר כוזב. הדרך
37 המוליכה מעכו לכוזב נמצאת בצידה המזרחי של הרצועה, ועליה
38 אמרו בתוספתא שהארץ במימין הדרך ממזרח. היא חוץ לארץ,
39 ומשמאלה דהיינו הרצועה עצמה היא ארץ ישראל.
40 שואלת הגמרא, **והיב תנא סימנא הכי** – וכי רצועת ארץ אחת
41 היא כל כך חשובה שהתנא טורח לתת סימן להולך בה, היכן דינו
42 כארץ ישראל והיכן דינו כחוץ לארץ. עונה הגמרא, **אין** – כן, ואל
43 תתמה שהתנא טורח לתת סימן על רצועה, שהרי קרא נמי היב
44 **סימנא** – גם הפסוק טורח לתת סימן למקום, על ידי מסילה שגם
45 היא לא חשובה. **דבתיב (שופטים כ"א יט) 'ויאמרו הנה חג ה' בשלו**
46 **מימים ימימה, אשר שוכנת מצפונה לבית אל, מזרחה השמש למסלה**
47 **העלה מבית אל שכם, ומנגב ללבונה**, ואמר רב פפא **למורה של**
48 **מסלה, ש'מזרחה שמש', הכוונה ששילה נמצאת ממזרח למסילה.**
49 נמצא שהעיר בית אל נמצאת בדרומה והעיר לבונה בצפונה,
50 ושילה שוכנת בין שתי ערים אלה. והפסוק נותן עוד סימן למקומה

אגרות קודש

[ט"ו"ב סבת ה'תשי"א]

...כל שנים עשר חדש אלו דשנת ההסתלקות מוכשרים ביותר לחיזוק ההתקשרות עם נשיאנו
הוא כ"ק מו"ח אדמו"ר הכי"מ.
וההשתתפות בחלוקת הש"ס זו, תקנה שכ"ק מו"ח אדמו"ר הכי"מ השתדל בחיזוקה והפצתה,
הנה, נוסף על שאר הענינים שבוה, תוסיף אומץ גם היא בהתקשרותנו הני"ל, ללכת בדרכיו אשר הורנו
ונלכה באורחותיו נצח סלה ועד.

59 קובעים את דינם כאלו חוט מתנה עליון מקפלוהו – עיר
 60 שנמצאת על ראש טורי אמנון, והחוט נמתח לכיוון מערב עד ים
 61 אוקיינוס, וזה יהיה הגבול הצפוני של הים, ומתחיל מצידו מותחים
 62 חוט מערבה ועד ים אוקיינוס, וזה הגבול הדרומי של הים. האיים
 63 מן החוט ולפנים, כלומר בין שני הקווים, נחשבים לארץ ישראל,
 64 והאיים שמן החוט ולחוץ – מחוץ לשני הקווים הללו, בצפון או
 65 בדרום, דינם כחוף לארץ ובה מתיישבות שתי הבריות, ושתיהן
 66 עוסקות בגט שנכתב בספינה הנמצאת בים הגדול מול ארץ
 67 ישראל אך מערבה לחוט המתוח בין טורי אמנון לנחל מצרים.
 68 הברייתא שאמרה שהמביא בספינה כמביא בחוף לארץ, סוברת
 69 כחכמים שכל הנמצא מעבר לחוט הזה, דינו כחוף לארץ.
 70 והברייתא שאמרה שדינו כמביא בארץ ישראל, סוברת כרבי
 71 יהודה שכל הנמצא בים מול ארץ ישראל, דינו כארץ ישראל.
 72 שואלת הגמרא, ורפנן האי ונבול מאי עבדי ליה – מה לומדים רבנן
 73 מייחור בגט ו'גבול'. עונה הגמרא מיבעי ליה לנפין – חכמים
 74 צריכים את הייחור כדי ללמוד שכל האיים הנמצאים בצד הפנימי
 75 של החוט שמתוח בים טורי אמנון לנחל מצרים, נחשבים לארץ
 76 ישראל. ולא אמורים ששפת הים היא הגבול. שואלת הגמרא, ורבי
 77 יהודה מדיכן הוא לומד שהאיים שבין שני החוטים דינם כארץ
 78 ישראל. עונה הגמרא, לפי רבי יהודה נפין לא צריכי קרא – אין
 79 צורך בפסוק ללמד על דין האיים, שהרי הם בתוך תחום ארץ
 80 ישראל, שנמשך מערבה עד ים אוקיינוס:
 81 הגמרא ממשיכה לעסוק בענין קדושת ארץ ישראל ודנה בענינה
 82 של טוריא:
 83 טוריא היא ארם צובה, שרוד כבש אותה לצורך עצמו כמבואר
 84 בבבאיתא (שמואל ב' ח ג, תהלים סו). כיבוש טוריא נקרא 'כיבוש יחיד'.
 85 בענין כיבוש זה נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי במסכת עבודה זרה
 86 (כא). לדעת רבי יוסי לא חל על המקום קדושת ארץ ישראל,
 87 ולדעת רבי מאיר, חל על המקום קדושת ארץ ישראל. שנינו
 88 במשנה רבי מאיר אומר עבו פארין ישראל וכו' לגיטין; פשוט מנייה
 89 מרבי חייא בר אבא, והמוכר עבדו הכנעני לטוריא – לאדם שגר
 90 בטוריא, האם פארין עבדו פחזין לארץ דמי, ודינו כדון מוכר עבדו
 91 לאדם שגר בחוף לארץ שהעבד יוצא לחירות, לפי שחכמים קטנו
 92 את הלוקח שלא יוציא עבד כנעני לחוף לארץ. והטעם מפני
 93 שהעבד חייב במצוות כאשר ואסור לצאת מארץ ישראל לחוף
 94 לארץ. או לא – או שמכירה לטוריא אינה כמכירה לחוף לארץ.
 95 אומר להו רבי חייא בר אבא, תניתיה – אפשר ללמוד דין זה
 96 מהמשנה. רבי מאיר אומר עבו פארין ישראל וכו' לגיטין, ונדייק מלשון
 97 המשנה שלגיטין אין – כן הדבר שדין עבד כדון ארץ ישראל, אבל
 98 לעבדים לא – אבל לענין מכירת עבדים עכו לא נחשבת לארץ
 99 ישראל, והמוכר עבדו מארץ ישראל לעכו העבד יוצא לחירות,
 100 וכל שכן כוריא דמרתקא טובא – וקל וחומר טוריא שרוקה הרבה
 101 יותר מעכו לכיוון צפון, שהמוכר עבדו לשם, יוצא לחירות:
 102 הקדמה לסוגיית טומאת ארץ העמים: מאחר שחכמים ראו
 103 שהנכרים בחוף ארץ מזלזלים במתייהם וקוברים נפלים ומתים
 104 בכל מקום שמדמן להם, גזרו שערף חוף לארץ היא טמא, מחשש
 105 לעצם כשעורה שנמצא שם. טומאה זו נקראת טומאת ארץ
 106 העמים.
 107 בגזירה זו היו שלוש תקנות. בתחילת שנות בית השני, גזרו יוסי בן
 108 יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים, טומאה על עפר
 109 ארץ העמים. ותרומה שהיתה נוגעת בעפר ארץ העמים היתה
 110 כמאתה מספק, ולא היתה נשרפת כתרומה טמאה ודאית.
 111 טומאה שנה לאור מכן, שמונים שנה קודם החורבן, הוסיפו
 112 חכמי אותו הדור וגזרו טומאה גם על איירי הרים, וגם
 113 טומאה זו היתה טומאת ספק. טומאת העפר נקראת בגמרא גם
 114 'טומאת גושד', כלומר טומאת גוש העפר, וטומאת האויר נקראת
 115 'טומאת אוירה'.
 116 שנים מעטות אחרי החורבן, הוסיפו וגזרו באושא טומאת עפר

1 העשוייה לברוח – שהיא נעה כל הזמן, ולכן אם אינה גוששת, היא
 2 לא יונקת ואינה נחשבת כמחוברת לקרקע. אבל עציץ שאינו עשוי
 3 לברוח – שהוא עומד כל הזמן במקום אחד, הרי הוא יונק
 4 מהקרקע, ולגביו לא אמר רבי יהודה שאינו כמחובר, אלא דינו
 5 כמחובר אף אם אינו מונח על הארץ. אי נמי – או גם בשיטת רבנן
 6 תוכל לחלק כך, שעד פאן לא פארין רפנן התם אלא בספינה, ולא
 7 מפסיק אויר – שאין הפסק אויר בין הספינה לקרקע. דמיא כי
 8 ארעא סמיקתא דמיא – לפי שהמים הם כחלק מעובי הקרקע ולכן
 9 הספינה נחשבת כמחוברת לקרקע, אבל עציץ דמפסיק אויר לא
 10 – שאויר מפסיק בינו לבין הקרקע אין הוא נחשב כמחובר לקרקע.
 11 הגמרא חוזרת לדון בסתירת הבריות (לעיל א) לגבי המביא גט
 12 בספינה, ומביאה תירוץ נוסף: רב נתנן בר יצחק אמר, לגבי גט
 13 שנכתב בספינה שנמצאת בנהרות דארץ ישראל, הכולל קמח לא
 14 פליגי – כולם מודים שכיון שהנהרות הם בתחום ארץ ישראל, דין
 15 גט שנכתב בהם כגט שנכתב בארץ ישראל, ואין ללמוד ממה
 16 שנחלקו בדיני תרומות ומעשרות ושבועיות, שדינם נקבע על פי
 17 מידת היניקה של הגידולים מהקרקע, לדיני גט שנקבעים על פי
 18 תחומי ארץ ישראל. אלא כי פליגי – אלא מחלוקת הבריות היא
 19 בספינה שנמצאת בים הגדול, וכפי שנחלקו תנאים בברייתא להלן,
 20 לגבי מקומות בים הגדול, אם נחשבים כארץ ישראל או כחוצה
 21 לארץ. ומחלוקתם היא, כיצד נקבע הגבול המערבי של ארץ
 22 ישראל.
 23 הגמרא מביאה את הברייתא בה נחלקו התנאים לענין הגבול
 24 המערבי של ארץ ישראל: דתניא בתוספתא (תרומות פ"ב ה"א), ואיהו
 25 ארץ ואיהו חוצה לארץ – היכן הוא הגבול שמצדו האחד ארץ
 26 ישראל ומצדו השני חוף לארץ, והברייתא פותחת בגבול הצפוני.
 27 נאמר בפסוק (במדבר ד' א) 'מן הים הגדול תתאו לכם הר החר', והיינו
 28 שדים שהוא הגבול המערבי נמשך עד הפינה המערבית צפונית,
 29 ששם הר החר, הנקרא בלשון התנאים טורי אמנון. להר יש שיפוע
 30 מערבו לכיוון הים וכן לדרומו וכן לצפונה. ועלינו לדעת, האם
 31 הגבול הצפוני עובר על ראש ההר או למרגלותיו בסוף השיפוע
 32 הדרומי. ומשמיענו התנא שהגבול הצפוני עובר על ראש ההר
 33 ממערב למזרח, הלכך כל ששיפוע ויורד מן הים ולפנים – כל
 34 השיפוע של טורי אמנון לכיוון דרום ואילך, הוא ארץ ישראל,
 35 מן הים ולחוץ – וכל השיפוע של טורי אמנון לכיוון צפון
 36 ואילך, הוא חוצה לארץ.
 37 הברייתא מבארת את הגבול המערבי: לפי המבואר בפסוק הגבול
 38 המערבי הוא הים, ולפיכך הפינה המערבית צפונית היא על שפת
 39 הים, למרגלות טורי אמנון בסוף השיפוע לכיוון מערב, ומבארת
 40 הברייתא שאין הגבול המערבי נמשך לאורך שפת הים דרומה,
 41 באופן שכל האיים שבים הם חוף לארץ, אלא הנפין – האיים
 42 שפנים, רואין אותן כאלו חוט מתנה עליהם מן הים עד תחיל
 43 מצרים, כלומר, רואים כאילו נמתח חוט מהפינה המערבית
 44 צפונית עד נחל מצרים שהוא הגבול המערבי דרומי, וכל האיים
 45 שנמצאים מן החוט ולפנים – מעברו הפנימי של החוט לכיוון ארץ
 46 ישראל, הם ארץ ישראל, וכל האיים שנמצאים מן החוט ולחוץ,
 47 הם חוף לארץ.
 48 רבי יהודה אומר, כל שטח הים הגדול שבנגד – שמול ארץ ישראל
 49 מערבה, הרי הוא פארין ישראל, שנאמר בענין גבולות הארץ (במדבר
 50 ד' א) 'ונבול ים ויהיה לכם הים הגדול ונבול זה יהיה לכם נבול ים'.
 51 נאמר בתחילת הפסוק ונבול ים ויהיה לכם הים הגדול וגו', ומה
 52 למדנו שהגבול המערבי הוא הים, וכשאומר הכתוב שוב 'וגבול'
 53 הוא מיותר, מההיתור לומר רבי יהודה שאננם הים הגדול מצדו
 54 את הגבול, אבל הוא נמצא מעברו הפנימי של הגבול, כלומר,
 55 שדים שמול ארץ ישראל הוא בכלל תחום ארץ ישראל ונמשך עד
 56 האוקיינוס, ולפי זה כל האיים שמול ארץ ישראל דינם כארץ
 57 ישראל. והנפין שבנגד – והאיים שאינם מול ארץ ישראל אלא
 58 צפונית או דרומית לשטח הים שמול ארץ ישראל, רואין אותן –

גטיסין. המביא גט – פרק ראשון דף ח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קסט רש"י תוספות

1 העשויה לברוח – כלומר, מפני שהיא מהלכת כל שעה. ולא מפסיק אירא – בין ספינה
2 לארץ אין שום איר, ומיא כבארעא סמיכתא דמו. רב נחמן בר יצחק אמר – הנהך מתייתא
3 ד'המביא גט', אי בנהרות דארץ ישראל. כולי עלמא לא פליגי – דכארץ ישראל ניהוה,
4 ואף על גב דאין ספינה גוששת. דטעמא דגט לא משום יניקה מן הקרקע הוא, כמעשר
5 וכשביעית. הילכך לא שנא נהר ולא שנא יבשה.

6 כי פליגי בים הגדול – שהוא תחום מערבו של
7 ארץ ישראל. ופליגי תנאי, איכא למאן דאמר: ה
8 שפת הים הוא גבול, והיה גבול צפוני לארץ ישראל
9 הוא, ואיכא למאן דאמר: ים גופיה מארץ
10 ישראל. איזוהי ארץ – מקצוע צפונית מערבית
11 של ארץ ישראל הוה הדר, ובתרגום ירושלמי
12 מתרגם: "הר החר" – טורי אמנון. וכתבי
13 (במדבר לד) "זה יהיה לכם גבול צפון מן הים
14 הגדול תתאו לכם הר החר", שמע מינה: הר
15 הדר תקוע בים, והדר גבול צפוני לארץ ישראל
16 הוא. וסתם הרים משופעים הם, ויש ששיפועו
17 רחב כמהלך יום או יומים, וקאמר תנא מדיחין
18 היא הארץ, מרגל הדר או מראשו. כל ששופע
19 ויורד מפורי אמנון ולפנים – לצד ארץ ישראל,
20 הדיינו לצד הדרום – הוי ארץ ישראל, דגובה
21 הדרו לנחל מצרים. מטורי אמנון ולחזין – לצד
22 צפון – חוצה לארץ. והנסיך שבים – איזוהי
23 שבמערב, רואין אותן כו'. נחל מצרים – הוא
24 תחום ארץ ישראל במקצוע מערבית דרומית,
25 ומחובר לים הגדול. דכתיב בגבול נגב (שם)
26 "ונסב הגבול מעצמון נחלה מצרים והיו
27 ירצאותיו ידמה". נמצאת ארץ ישראל בין הר
28 הדר לנחל מצרים. זה מערבית צפונית וזה
29 מדרומית מערבית, והים במערב. ויש מקום
30 שהים נכנס לתוך ארץ ישראל מהלך ימים רבים
31 בין הר הדר לנחל מצרים, ובאותה נתיבה יש
32 נסיך, והן מתפשטין למערב לתוך הים חוץ מבין
33 מקצועות תחומי ארץ ישראל שחן הר הדר
34 ונחל מצרים. הלכך, רואין כאילו חוט מתוח
35 מסוף הר הדר במערבו עד נחל מצרים. שהרי
36 כל מה שבתוך מקצועות הללו – ארץ ישראל
37 היא, ומן החוט ולפנים כו'. רבי יהודה אומר –
38 כל הים שכנגד ארץ ישראל, ואפילו
39 עד אוקיינוס למערב שהוא בסוף העולם – הרי
40 הוא בארץ ישראל, שנאמר (שם) "ים הגדול
41 וגבול", האי "וגבול" קרא תיזרא, למימר
42 דאף רוחב הים בכלל התחום. והנסיך שכצדו
43 כו' – כלומר, ואם יש לנו לחלק בנסיך – לא
44 לצד מערב יש חלוק, אלא לצד צפון ולצד
45 דרום. שיש נסיך בים מתפשטין לאורך הים
46 לצפון ולדרום עד שמגיעין ומושכין חוץ מכנגד
47 ארץ ישראל, ומי ראו למתוח החוט ממזרח למערב, ולהבדיל מה שכנגד ארץ ישראל
48 ישראל ומה שכנגד ארץ חוצה לארץ. ורואין כאילו חוט מתוח מקפלוירא – עיר היושבת
49 בתודו של הר הדר בראש גבוה, שהוא תחום צפוני. ועד ים אוקיינוס – שהוא בסוף
50 העולם למערב, ומנחל מצרים עד ים אוקיינוס. מן החוט ולפנים – לצד חבירו, הדיינו
51 לפנים, כלומר, בין שני החוטין – הוה הנסיך ארץ ישראל. והוא הדין למים, ונסיך דנקט –
52 משום דחורשין וזורעין בהם, ותייבין כמעשר ובשיעית. והנהך מתייתא דלעיל
53 פליגי שנתב הגט בים הגדול להלן מחוט המתוח מטורי אמנון עד נחל מצרים, מאן
54 דאמר: כמביא בארץ ישראל – רבי יהודה היא. דאמר: כל שכנגד ארץ ישראל הוה הוא בארץ ישראל, ואידך כרבנן. מיבעי ליה לנסיך – דמן החוט ולפנים לצד מזרחו. ולא תימא
55 שפת הים הוא הגבול, ואפילו במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין. לא צריכי קרא – כיון שבתוך התחומין הם. סוריא – היא ארם צובה, וכבשה דוד והוסיפה
56 על ארץ ישראל. כמובר בחוצה לארץ – ותנן לקמן (ג.ב.ב.) המוכר עבדו לחוצה לארץ – יצא לחירות. דקניסין ללוקח, משום דעבד שייך במצות, ואסור לצאת מארץ חוצה לארץ.
57 סוריא לצפונה של ארץ ישראל להלן מנבו. לנישין אין – משום דבקיאת לשמה, או שכיח לקיימו. לעבדים לא – דלאו מארץ ישראל היא. עפשה טמא – שגורו עליה. ואף על גב
58 דסבירא ליה להאי תנא: כיבוש יחיד שמה כיבוש, ברוקני "חייבת כמעשר", אפילו הכי גזור עליה. והמביא נט מסוריא – לארץ ישראל – כמביא בחוצה לארץ, דלא שכיח שירתא.
59 והרציה ליבנס לה במתרה נכנס – מה שאין כן בארץ העמים. ולקמיה מפרש מאי היא.

1 כל ששופע ויורד מטורי אמנון – פירש בקונטרס: מטורי אמנון ולפנים, הדיינו לצד דרום –
2 ארץ ישראל. ולחזין, לצד צפון – חוצה לארץ. וקשה לרבינו יצחק: דאם כן אמאי נקט
3 רבי יהודה קפלוירא? הוה ליה למימר: רואין כאילו חוט מתוח מטורי אמנון עד אוקיינוס, כיון
4 דתנא קמא נמי לציין גבול צפוני של ארץ ישראל קאתי? ונראה לרבינו יצחק: דטורי אמנון
5 משתפע ויורד לצד מזרח ולצד מערב. וחזרו של
6 הר הוא הגבול מערבי של ארץ ישראל. והנסיך
7 שבים – רואין כאילו חוט מתוח מטורי אמנון,
8 כלומר מחזרו של הר, עד נחל מצרים. וקפלוירא
9 לרבי יהודה אתי לציין נסיך שבצפון ארץ ישראל.
10 ונראה שהכתוב דחוקו לרש"י לפרש כן, דכתיב
11 "וזה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו
12 לכם הר החר" "ומתרגמין "הר החר" – טורי
13 אמנון. אלא מה הכתוב בא לציין גבול צפוני. ומיהו,
14 יכול להיות שההר תקוע בקרן צפונית מערבית,
15 אבל משפע ויורד לצד מזרח. ר"ב יתירה אומר
16 כל שכנגד ארץ ישראל כו' – שאל רבינו פטר
17 לרבינו תם: דבזמן הזה היה להתחייב לרבי יהודה
18 במעשה, שאנו במערכה של ארץ ישראל. והשיב:
19 דלא קיימא לן כרבי יהודה. אבל קשה: וכי רבי
20 יהודה היה חייב בכל ארץ ישראל שעד אוקיינוס,
21 שכולם היו בקיאת לשמה או שעדים מצויין
22 לקיימיה, שאין צריך לומר "בפני נכתב"? לכך יש
23 לומר: דלא כבשו הכל עולי בבל. אי נמי, כדפירש
24 בקונטרס: דכל שכנגד ארץ ישראל – הדינו כל
25 הים שכנגד ארץ ישראל, דלא איירי ביבשה שעד
26 אוקיינוס, אלא בנסיך שבים הגדול דווקא. כדכתיב
27 (יהושע א) "עד ים הגדול מבוא השמש יהיה
28 בגבולכם" וכתבי (שמות כג) "והיו את גבולך ים
29 סוף ועד ים פלשתים וממזרח עד הנחל", פירושו:
30 ים סוף – לצד דרום, ים פלשתים – לצד מערב,
31 מדבר – למזרח, נהר פרת – לצד צפון. ועוד יש
32 לומר: שהיה ירדע שהיו כולם בקיאת לשמה, לפי
33 שהיה ידוע להם עד היכן ישראל עומדין, ומשם
34 ואילך לא היו ישראל עד סוף העולם, כדאמרינן
35 בסוף מנחות (ק.א.ק.) מצור כלפי מערב ומקסיגי
36 כלפי מזרח – אין מכירין לא ישראל ולא אביהם
37 שבשמים. המוכר עבדו לסוריא מהו – אין
38 לומר דבגט פשיטא להו דהוי כחוצה לארץ,
39 כדתניא בסמוך, ובעבד מביעא ליה – דאם כן הוי
40 סברתם איכפא מנחם דפשיטא ליה לרבי חיאי כו'
41 אבא. בשלשה דרכים שוותה סוריא כו' –
42 נקט [שלשה] לשון זכר, אף על גב דסוריא לשון
43 נקבה – משום דעבד וגט הוי לשון זכר. ושייך
44 לעמוד בן כיבוש יחיד – פירש בקונטרס:
45 שלא היו לשם כל ישראל ביחד, כמו בכיבוש
46 ירושע, וכבשה לצורך כולם. אבל דוד לא כבש
47 אלא לצרכו. אבל בספרי מפרש טעם אחר, בסוף פירוש "והיה עבד", דמשמע לפי שלא
48 היתה עדיין כל ארץ ישראל בכבשה, כדאמר הלל: מנחם דפלטורא שפך לא הורשה, פירושו:
49 יבסוי שהיה סמוך לירושלים, ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובה; אבל אחר שכל
50 ארץ ישראל בכבשהו – דריש התם מדכתיב (דברים יא) "כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם"
51 וגו' שכל מה שהיו כובשים מחוצה לארץ – היה קדוש, ואפילו יחיד.
בשירה

1 העשויה לברוח, אבל עציץ שאינו עשוי לברוח – לא.
2 אי נמי, עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא בספינה,
3 דלא מפסיק אירא, דמאי פי ארעא סמיכתא דמאי,
4 אכל עציץ דמפסיק אירא – לא. רב נחמן בר יצחק
5 אמר: בנהרות דארץ ישראל – דכולי עלמא לא פליגי,
6 אלא פי פליגי – בים הגדול; התנאי: איזוהי ארץ
7 ואיזוהי חוצה לארץ? כל ששופע ויורד מטורי אמנון
8 ולפנים – ארץ ישראל, מטורי אמנון ולחזין – חוצה
9 לארץ. הנסיך שבים, רואין אותן פאילו חוט מתוח
10 עליהם מטורי אמנון עד נחל מצרים, מן החוט ולפנים
11 – ארץ ישראל, מן החוט ולחזין – חוצה לארץ. רבי
12 יהודה אומר: כל ששפנד ארץ ישראל הרי הוא בארץ
13 ישראל, שנאמר: "וגבול ים והיה לכם הים הגדול
14 וגבול זה יהיה לכם גבול ים". והנסיך שבצדו, רואין
15 אותן פאילו חוט מתוח עליהן מקפלוירא ועד ים
16 אוקיינוס ומנחל מצרים ועד ים אוקיינוס, מן החוט
17 ולפנים – ארץ ישראל, מן החוט ולחזין – חוצה
18 לארץ. ורבנן, האי "וגבול" מאי עבדי ליה? – מיבעי
19 ליה לנסיך. – ורבי יהודה: נסיך לא צריכי קרא. ר"ב
20 מאיר אומר: עכו – בארץ ישראל" וכו'. בעו מיניה
21 מרבי חיאי בר אבא: המוכר עבדו לסוריא, כמוכר
22 בחוצה לארץ דמי או לא? אמר לחו: תניתוקה, רבי
23 מאיר אומר: עכו – בארץ ישראל לגיטין; לגיטין
24 – אין, לעבדים – לא, ופל שפך סוריא דמיתקא
25 מובא. תנו רבנן: בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ
26 ישראל, ובשלשה לחוצה לארץ. (סימן: ע"ב ב"ר
27 ר"ק). עפרה טמא – בחוצה לארץ. והמוכר עבדו
28 לסוריא – כמוכר בחוצה לארץ. והמביא גט מסוריא
29 – כמביא מחוצה לארץ; ובשלשה לארץ ישראל:
30 חייבת כמעשר ובשיעית – בארץ ישראל. והרציה
31 ליבנס לה במתרה – נכנס. והקונה שדה בסוריא
כקונה

אלא לצרכו. אבל בספרי מפרש טעם אחר, בסוף פירוש "והיה עבד", דמשמע לפי שלא
היתה עדיין כל ארץ ישראל בכבשה, כדאמר הלל: מנחם דפלטורא שפך לא הורשה, פירושו:
יבסוי שהיה סמוך לירושלים, ואתה הולך וכובש ארם נהרים וארם צובה; אבל אחר שכל
ארץ ישראל בכבשהו – דריש התם מדכתיב (דברים יא) "כל מקום אשר תדרוך כף רגלכם"
וגו' שכל מה שהיו כובשים מחוצה לארץ – היה קדוש, ואפילו יחיד.
בשירה

דמן החוט ולפנים לצד מזרחו. ולא תימא
שפת הים הוא הגבול, ואפילו במקום שהוא מתפשט ונכנס לתוך בין שני מקצועות התחומין. לא צריכי קרא – כיון שבתוך התחומין הם. סוריא – היא ארם צובה, וכבשה דוד והוסיפה
על ארץ ישראל. כמובר בחוצה לארץ – ותנן לקמן (ג.ב.ב.) המוכר עבדו לחוצה לארץ – יצא לחירות. דקניסין ללוקח, משום דעבד שייך במצות, ואסור לצאת מארץ חוצה לארץ.
סוריא לצפונה של ארץ ישראל להלן מנבו. לנישין אין – משום דבקיאת לשמה, או שכיח לקיימו. לעבדים לא – דלאו מארץ ישראל היא. עפשה טמא – שגורו עליה. ואף על גב
דסבירא ליה להאי תנא: כיבוש יחיד שמה כיבוש, ברוקני "חייבת כמעשר", אפילו הכי גזור עליה. והמביא נט מסוריא – לארץ ישראל – כמביא בחוצה לארץ, דלא שכיח שירתא.
והרציה ליבנס לה במתרה נכנס – מה שאין כן בארץ העמים. ולקמיה מפרש מאי היא.

בשרה תיבה ומגדל - פירש בקונטרס: מה שאין כן בארץ העמים, ורבי היא. ונראה שרצה לפרש שידה תיבה ומגדל דוקא, ולהביא לא מצי לאוקומי כרבי יוסי בר רבי יהודה, דהא הוא מטרה אפילו בארץ העמים. ובתנא פירש כן, דהא על כרחך שידה תיבה ומגדל לאו דדוקא נקט, אלא משום דנקט בבדייתא. אלא הוא הדין אפילו רובב על הסוס, כיון דסבר רבי: אהל זרוק לא שמה אהל, כדפירש בקונטרס, וכדמוכח, דמסיק דבסוריא על איירה לא גזרו, ואם כן כרבי יוסי נמי אתיא. והרוצה ליכנס לה בסהרה - היינו בקרון, או רובב על הסוס, מה שאין כן בארץ העמים, דטמא. וכן משמע עליון קצת, דקאמר: ואפילו רבי לא קא מטמא בו - ומשמע כרבי יוסי אתיא בפשטות טפי. ומיהו, על כרחך כרבי יוסי נמי לא אתיא אלא משמע דמסיק אליבא דרבי, דדוקא ארץ העמים משום דגזרו על איירה ועל גושה כו'. **אלא** בארץ העמים דגזרו על גושה ועל איירה - והא דמיבעי לן בניור בפרק "כהן גדול" (נדב.) ארץ העמים משום גושה גזרו עליה או שמה איירה גזרו - הכי פירושו: משום גושה - משום דמאהיל על הגושה הוא, ועשאוהו חכמים כמאהיל על המת, ויכול להכנס שם בשידה תיבה ומגדל. או דילמא על האירי עצמו, ולא יוכל להכנס שם בשום ענין. והכא בשמעתא "על גושה - היינו על מגע גושה, ורבי אברהם" - אל משום מאהיל על הגושה, או משום איירה ומש. **הגזרו** על גושה ועל איירה - הקשה הרב רבי יעקב דאורייתו: דבמסכת אהלות (פרק שני משנה ג) תנן: ואלו מטמאין במגע ובמשא ואין מטמאין באהל - עצם כפורה, וארץ העמים ותרין: דמיירי בעפר הכא מחצה לארץ לארץ, והמאהיל עליו דלא מטמא - דמשום אירי עצמו גזרו, ולא משום מאהיל על הגושה. ואין לשון ארץ העמים משמע כן. איך ש' לומר דאיירי כגון שיש דף או גשר שראשו אחד בארץ וראשו השני בחוצה לארץ, ומונחים בלים תחת ראשו שבארץ - דאין מביא טומאה עליהן, וטהורין. אי נמי: אי משום מאהיל על הגושה גזרו עליה - איבא לאוקומי כו' שמעון, דאמר: קברי גרים אין מטמאין באהל, ולא ההומירו על ארץ העמים יותר מקברי גרים עצמו. ועוד תריך רבינו תם: דהדיא משנה - קודם שגזרו על איירה, כדאמרין בפרק קמא דשבת (טו.) דמעיקרא גזרו אנגינת גושה ותו לא. **אף** על גב דאמריה לגו שבות משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו רבנן -

בקנה **בפרוארי** ירושלים - לקמיה מפרש לה. **בפרוירי** = בהפרכיא, ורקיי"ש בלעז. כיבוש יחיד - דודו, שלא היו כל ישראל ביחד כדרך שהיו בכבוש יהושע, שהיו כולם וכבושה לצורך כל ישראל קודם חלוקה. אבל דוד לא כבש אלא לצורכו. **בשידה** תיבה ומגדל - ונושאים אותה באויר, ומה שאין כן בארץ העמים. ורבי היא. **רבי מטמא** קסבר: אהל זרוק לא שמה אהל. הכי מפרש בערובין: אהל המטלטל - אינו אהל בשעת טלטול. הילכך, חציצה דקא מפסיק היא אהל בניו לאירי ארץ העמים - לאו חציצה היא. ואשמעין האי תנא דסוריא לדלעיל, דאפילו רבי לא קא מטמא אלא בארץ העמים. דמיו על גושה - מגע ומשא, ולא אהל, כגון אם האהיל עליה, כדאמרין בפרק שני דאהלות (משנה ג). ועל איירה - שיהא תכנס לאיירה טמא, ואפילו לא נגע ולא היסט את גושה. אבל סוריא - על גושה גזרו מנעו היסט, אבל על איירה לא גזרו, והאי לא נגע ולא היסט. **בפרוירי** - בפילכו, ורקיי"ש בלעז. **אונז** - שטר מכירה, כמה דהוי אונות ושטרות יוצאין על שמו (בבא בתרא נב.א). **אפילו** נכשת - אם לקחה מן הגוי ורוצה לילך לדרכו בשבת. **כדאמר רבא** - במסכת שבת (קטט.א). **משום ישוב ארץ ישראל** - לגרש גוים ולישב ישראל בה. **עבר** שהביא גישו - ממדינת הים, וצריך לומר "בפני נכתב" - כאשה המביאה גיטה, דאמרין במתניין (גיטין ט.א). אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו למולך ומביא. **עצמו** קנה - דנאמן הוא על שחרורו, לומר "בפני נכתב", ואין צריך עדים לקיימו. נכסים לא קנה - דבעי עדים, כשאר קיום שטרות. כל נכסיי - מהו - מי אמרינן "עצמך ונכסיי" תרי דבורי ניהו, אבל "כל נכסיי" כיון דבחד דיבורא אתו ליה שחרור עצמו ומתנת נכסים, כדקיימא לן לקמן: הכותב כל נכסיו לעבדו יצא בן חורין, שהוא בכלל נכסים. הילכך, אי מהימן אהאי - מהימן אהאי, דלא פלגינן דיבורא. או דלמא פלגינן, מירי דהוה אנט אשה - שאנמנא לביאנא את גיטת, ולומר "בפני נכתב", אחד זה ואחד זה - בין "עצמך ונכסיי" בין "כל נכסיי". הכותב כל נכסיו לעבדו - כגון "כל נכסיי נתונין לך", יצא בן חורין - שאף הוא בכלל נכסים, וכל שאר נכסים נמי קנה. שייך קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין - קרקע בלא דוקא, כדאמר בבבא בתרא בפרק "מי שמת" (קא.א). לא יצא בן חורין - דבשמינא ירשא דלא גלי דעתיה נדחית לשיורא - לא אמרינן דשייר, אבל הכא נדחית לשיורא - אמרינן: לדידיה נמי שייך. וכי אמר "כל נכסיי לך" - אשאר נכסים קאמר, ולחנופי ליה קאתי, ולא שחרריה, כיון דלא אמר ליה "עצמך ונכסיי".

פְּקוּנָה בְּפְרוּאֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. תֵּיבַת בְּמַעֲשֵׂר וּבְשִׁבְעֵיט כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - קֶסֶר: כִּיבוּשׁ יְחִיד שְׁמִיָּה כִּיבוּשׁ. וְהַרְוֵצָה לִיכָנס לָהּ בְּסַהְרָה - נִכְנס. - וְהֶאֱמַרְתָּ: עֲפָרָה מִמָּא! - בְּשִׂידָה תֵיבָה וּמִגְדָּל. דְּתַנְיָא: הַנְּכֹסִים לְאַרְץ הָעַמִּים בְּשִׂידָה תֵיבָה וּמִגְדָּל - רַבִּי מִטְמָא, רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה מְטַהֵר; וְאֶפְיֵלוּ רַבִּי לָא קָא מִטְמָא - אֶלָּא בְּאַרְץ הָעַמִּים, דְּגָזְרוּ עַל גּוֹשָׁה וְעַל אוֹיְרָה, אֶבְל סוּרְיָא - עַל גּוֹשָׁה גְזָרוּ, עַל אוֹיְרָה לֹא גְזָרוּ. וְהִקְוִינָה שְׂדֵה בְּסוּרְיָא - פְּקוּנָה בְּפְרוּאֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם; לְמַאי הִילְכְתָּא? אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: לֹאֹמַר, שְׂפּוֹתֵינוּ עָלֵינוּ אוֹנֵז וְאֶפְיֵלוּ בְּשֵׁבֶת. - בְּשֵׁבֶת סִלְקָא דְעֵתֵיךָ? - בְּדָאֲמַר רַבָּא: אוֹמַר לְגוֹי וְעוֹשָׂה, הֶכָּא נָמִי - אוֹמַר לְגוֹי וְעוֹשָׂה. וְאָף עַל גַּב דְּאִמְרִיהָ לְגוֹי שְׂבוּת, מִשּׁוּם יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לֹא גְזָרוּ רַבְּנָן, תַּנּוּ רַבְּנָן: עֶבֶד שְׂחֵבְיָא גִישׁוּ, וְכָתוּב בּוֹ "עֲצֻמְךָ וְנַכְסֵי קְנוּיִן לְךָ" - עֲצֻמּוֹ קְנָה, נְכֹסִים לֹא קְנָה. אִיפְעִיָּא לָהּ: "כֹּל נְכֹסֵי קְנוּיִן לְךָ", מַהוּ? אָמַר אֲבִי: מִתּוֹךְ שִׁקְנָה עֲצֻמּוֹ - קְנָה נְכֹסִים. - אָמַר לִיה רַבָּא: בְּשִׁלְמָא עֲצֻמּוֹ לִיקְנֵי - מִיְדֵי דְהוּהָ אֵינֵט אִשָּׁה, אֶלָּא נְכֹסִים לֹא לִיקְנֵי - מִיְדֵי דְהוּהָ אִקְוִים שְׂמֵרוֹת דְעֻלְמָא! הֲדַר אָמַר אֲבִי: מִתּוֹךְ שִׁלְמָא קְנָה נְכֹסִים - לֹא קְנָה עֲצֻמּוֹ. - אָמַר לִיה רַבָּא: בְּשִׁלְמָא נְכֹסִים לֹא לִיקְנֵי - מִיְדֵי דְהוּהָ אִקְוִים שְׂמֵרוֹת דְעֻלְמָא, אֶלָּא עֲצֻמּוֹ לִיקְנֵי - מִיְדֵי דְהוּהָ אֵינֵט אִשָּׁה! אֶלָּא אָמַר רַבָּא: אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה - עֲצֻמּוֹ קְנָה, נְכֹסִים לֹא קְנָה. - אָמַר לִיה רַב אֶדָּא פֵר מִתְנָה לְרַבָּא: כִּמְאֵן? פְּרַבִּי שְׁמַעוּן, דְאָמַר פְּלִגְנִין דִּיבּוּרָא. דְתַנּוּ: הַכּוֹתֵב כֹּל נְכֹסָיו לְעַבְדּוֹ - יֵצֵא בֶן חוֹרִין, שִׁייר קְרַקַע כֹּל שֶׁהוּא - לֹא יֵצֵא בֶן חוֹרִין; רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמַר: לַעוֹלָם

לעולם

אבל משום צורך אמריה לגוי במלאכה דאורייתא, כדמוכח בפרק "היר" (עירובין טו.א). והוא ינוקא דאשתפך חממיה, אתו לקמיה דרבא, אמר להו: לשלילו לאימיה, אי צריכה - ניהיימו ליה אגב אימיה. ולכאורה משמע בדיום המילה היה, שהיו צריכין לחממו כדי למולו. וקודם המילה היה, דאי לאור המילה - מסוכן הוא. ובלא אימיה מחללין עליו שבת. ועל ידי גוי איירי התם, כדפירש שם בקונטרס. וכן פירש רבינו חננאל, כדאמרין בפרק "מפנין" (שבת קט.א) דחיה משבעה עד שלשים, אפילו אמרה "צריכה אני" - אין מחללין עליה את השבת. והא דאמר בסוף "מפנין": עד מתי פתיחת הקבר - אמי (משמיה רב יהודה) אמר: שלשה, ורבא משמיה רב יהודה אמר: שבעה, ואמרי לה שלשים - לא לחלל משום שבת אחרת ופליגי, אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי, וכולו סבירא להו כנדרעי, דאמרי: חיה שלשה שבעה שלשים. ודחוק לומר דמעט לעת בעין, והא עובדא דהוה תוך שבעה של מעט לעת. והא דאמר התם לעיל באידך ינוקא דאשתפך חממיה, ואמר להו רבה: ניהו ליה חממי מגו ביתיה, ומוקי לה על ידי גוי - ודאי איסורא דרבנן שרי, בחצר שלא עירבו, משום מצות מילה. אבל איסורא דאורייתא, כגון לחמו לו חמין - אסור. ואין ללמוד מכאן היתר לומר לגוי להביא ספר בשבת דרך כרמלית - דלא דמי, דדוקא משום מילה, דהיא גופה דחיא שבת, התירו. ומיהו, בחלכות גדולות משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי גוי לצורך מילה, שפירש: דליתו מתוך ביתא דרך רשות הרבים. לפי זה הא דקאמר נחום ליה אגב אימיה - נוקמה תוך שבעה, ואמרה צריכה אני, שמחללין עליה שבת. ונראה דלא יתכן לומר דנחים ליה על ידי ישראל, דעל ידי ישראל היה אסור להרבות בשביל קטן, כדאמר בפרק קמא דחולין (טו.ב). והמגבל לחולה בשבת - אסור לכריא, גויה שמוא ירבה בשבילו. אבל על ידי גוי ניהא, דשרי להרבות. ושמא דוקא לצורך המילה הוא דשרי, אבל לצורך דבר אחר - אפילו על ידי גוי אסור להרבות. והא דתנן בפרק שני דביצה (ב.ב.) לא איל אדם חמין לרגליו אלא אם כן ראוין לשתיה, ואמרין נמי בגמרא דביצה (ז.א.) ממלאה אשה קידרה בשר אף על פי שאינה צריכה אלא לחתיכה אחת, וכן ממלא נתחום חבית של מים אף על פי שאינו צריך אלא לקחתן אחד - משום שמחת יום טוב ותירו חכמים להרבות. **הדר** אמר אביי - פירושו: לא משום קושיא דרבי אהו חזר בו, דאביי לא חשיב ליה פירכא, דסבר: לא פלגינן דיבורא. דאקושיא דרבא לא משני מידי. אלא נראה לו סברא לומר טפי דבתרייהו לא קנה, יד בעל השטר על החתונה.

לעולם

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59

63 שיחרורו ממדינת הים, ועדיין לא נשתחרר, אלא שעשאו רבו
 64 שליח להוליך את הגט ולהשתחרר במקום שיבא לשם, והוא צריך
 65 לומר בפני נכתב ובפני נחתם כאשר המביאה גיטה, וכתוב בו
 66 'עצמו ונקסי קניוין לך', – האדון כתב בשטר שהוא מקנה לעבד
 67 את העבד עצמו ואת נכסיו של האדון, ואמר העבד בפני נכתב
 68 ובפני נחתם, ורוצה לצאת לחירות ולזכות בנכסי רבו. הדין הוא,
 69 שאת עצמו קנה העבד, והוא יוצא לחירות. אבל לא הגט הנכסים לא
 70 קנה, וזוכה בהם רק כאשר יתקיימו חתימות עדי הגט כבכל קיום
 71 שטרות:
 72 עד כאן עסקנו בשטר שהיו בו שני 'דבורים', האחד 'עצמו' והשני
 73 'נכסי', הגמרא כעת מסתפקת בשטר שכתוב בו רק דיבור אחד
 74 שכולל גם את העבד וגם את הנכסים: 'אֵיבְיָא לְהוּ, מַה הַדִּין אִם
 75 העבד הביא את גיטו, וכתוב בו 'לְנִכְסֵי קִנְיִין לְךָ', והאדון
 76 התכוין בדבריו אלו גם לשחרר את העבד, שהרי הוא בכלל כל
 77 נכסיו שהקנה לו, מהו – האם דין הנכסים תלויים בדין העבד, וכשם
 78 שהוא נאמן באמירת בפני נכתב ונחתם על עצמו, כך הוא נאמן גם
 79 על הנכסים, או שנאמן רק על החלק שנוגע לשחרורו, ולא על
 80 החלק הנוגע לנכסים, ואינו זוכה בהם. אָמַר אֲבִי, מִתּוֹךְ שִׁקְנָה אֵת
 81 עֲצָמוֹ, כּמבואר לעיל שעל עצמו הוא נאמן, גם קנה את שאר
 82 הנכסים. שמאחר ושני הקניינים, שיחרור העבד וקנין הנכסים,
 83 נאמרו בדיבור אחד, אין מחלקים את דבריו ואין אפשרות להפריד
 84 ביניהם. ומאחר והחכמים תיקנו שיועיל קיום של השליח, כדי
 85 שהעבד ישתחרר ויהא מותר בבת חורין ויקיים מצוות, האמינו לו
 86 גם אם על ידי קיום זה יוציא בעל השטר ממון על פיו. אָמַר לִיָּה
 87 רַבָּא לֵאבִי, בְּשִׁלְמָא עֲצָמוֹ לִיקְנִי – זה מובן שהעבד קנה עצמו ויצא
 88 לחירות ללא עדי קיום על ידי אמירתו בפני נכתב ובפני נחתם,
 89 מִיַּד דְּהוּ אֲנִי אִשָּׁה – כמו שאשה נאמנת להביא את גיטה ולומר
 90 בפני נכתב ובפני נחתם אף על ידי קיום. אֲלָא נְכָסִים – אבל את
 91 הנכסים לא ליקני – אין ללמוד על הגט וליתנם לו, מִיַּד דְּהוּ
 92 אֲקִיּוּם שְׁמִירוֹת דְּעִלְמָא – כשם שכל שטר של ממון שאינו מקיים
 93 בשני עדים אין לו תוקף. והגם שהעבד והנכסים כלולים ביחד
 94 ביכל נכסי, פלגינן דיבורא, כלומר מחלקים את נאמנות הדיבור
 95 'כל נכסי' שבשטר לשנים, ולגבי החלק שנוגע לשיחרור העבד יש
 96 עליו קיום, ולגבי החלק שנוגע לקנין הנכסים אין עליו קיום.
 97 הָדַר אָמַר אֲבִי – חזר בו אבי מדבריו, ואמר להיפך, היות ולא
 98 פלגינן דיבורא, מִתּוֹךְ שִׁלְמָא קְנָה נְכָסִים כִּיּוֹן שְׁאִין קִיּוּם לִגְט עַל יַדִּי
 99 שני עדים, גם לא קנה עצמו, ואינו יוצא לחירות. שמא אדם
 100 הדנאמנות של המביא גט היא תקנת חכמים, וכן הוצרך בשני עדים
 101 לקיום שטרי ממון אין תקנת חכמים מפני הזויפנים, ואיננו יודעים
 102 איזו תקנה להעדיף, ומספק יד בעל השטר על התחונתה.
 103 אָמַר לִיָּה רַבָּא לֵאבִי, בְּשִׁלְמָא נְכָסִים לֹא לִיקְנִי מִכִּיּוֹן שְׁחַסַר קִיּוּם
 104 שֶׁל שְׁנֵי עֵדִים, מִיַּד דְּהוּ אֲקִיּוּם שְׁמִירוֹת דְּעִלְמָא – כמו בשאר
 105 שטרי ממון שאין לשטר תוקף ללא קיום. אֲלָא אֵת עֲצָמוֹ לִיקְנִי –
 106 שהעבד יאמן באמירתו בפני נכתב ובפני נחתם לגבי עצמו ויצא
 107 לחירות אף בלא עדי קיום, מִיַּד דְּהוּ אֲנִי אִשָּׁה – כשם שבגט
 108 אשה היא נאמנת לומר בפני נכתב ובפני נחתם. אֲלָא אָמַר רַבָּא,
 109 אָהָד זְה וְאָהָד זְה – בין אם כתוב בשטר 'עצמי ונכסי' ובין אם כתוב
 110 בשטר 'כל נכסי', פלגינן דיבורא, ואת עצמו קנה ויצא לחירות,
 111 אבל את הנכסים לא קנה, כל עוד לא קיום השטר על ידי שני
 112 עדים.
 113 הגמרא מקשה על רבא: אָמַר לִיָּה רַב אָדָא פַּר מִתְנָה לְרַבָּא, בְּמֵאן
 114 כְּשִׂיטַת אִיזָה תְנָא אִתָּה אֹמַר אֵת דְּבִרְךָ, מִן הַסֵּתַם בּוֹבְבִים רַבִּי
 115 שְׁמַעוֹן דְּאָמַר פְּלִיגִין דִּיבּוּרָא – שאפשר לחלק דיבור לשנים, וחלק
 116 אחד יתקיים וחלק אחר לא יתקיים. דַּתְּנִן – ששנינו במשנה (פאה
 117 פ"ג מה"ח) הַבּוֹתֵב בְּשֵׁטֵר שְׁלָל נְכָסָיו יִהְיוּ לְעַבְדּוֹ, יֵצֵא בְּן חוּרִין, כִּיּוֹן
 118 שגם הוא בכלל הנכסים, והוא קונה את עצמו וגם את שאר
 119 הנכסים. אבל אם שִׁייר קְרַקַע או מטלטלין בְּלָ שְׁהוּא, כגון שכתב
 120 כל נכסי קניוים לך חוץ מקרקע אחת, לֹא יֵצֵא בְּן חוּרִין, כִּיּוֹן שְׁאֵינוֹ
 121 אומרים שכשם שהוא שייר מכל נכסיו לעצמו קרקע או מטלטלין,
 122 כמו כן שייר לעצמו את העבד, ומה שאמר 'כל נכסי קניוים לך',
 123 לא נתכוין אלא להחזיק לעבד, כאילו הוא משחררו ונותן לו
 124 נכסיו. זו שיטת תנא קמא, הוּא רַבִּי מַאִיר. אֲבָל רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר

1 דינו קְנוֹנָה שֶׁדָּה בְּפִרְיָאָרִי – במחזות של יְרוּשָׁלַיִם, וכפי שיבואר
 2 להלן. הגמרא מבארת את הברייתא: כתוב בתורה (דברים יא כד) 'כָּל
 3 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בָּהּ רַגְלְכֶם בּוֹ לְכֶם יִהְיֶה'. ופירשו בספרי (עקב
 4 פ"א) 'כל מקום שתכבשו חוץ ממקומות האלו – מחוץ לארץ
 5 ישראל', הרי הוא שלכם'. ודרשו עוד שגם במקומות האלו נוהגות
 6 מצוות הארץ.
 7 ונחלקו תנאים באיזה כיבוש דיברה תורה. יש אומרים (להלן מ"ו):
 8 שהוא דווקא בכיבוש רבים, וכמו בכיבוש הארץ על ידי יהושע
 9 שהיו כל ישראל ביחד וכבשוה לצורך כולם. ויש אומרים (ע"ז בא)
 10 שגם כיבוש יחיד שמו כיבוש לקדש המקום שהיו המצוות נוהגות
 11 בו כבארץ ישראל. וסוריא שכבשה דוד המלך בכיבוש יחיד,
 12 תלויים דינה במחלוקת זו.
 13 ומבארת הגמרא שמה שנאמר בברייתא סוריא חֵיבַת בְּמַעֲשֵׁר
 14 וּבְשִׁבְעִית פְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, הגם שנכבשה בידי דוד בכיבוש יחיד,
 15 הוא משום שהתנא של הברייתא קָבַר שגם בִּיבוּשׁ יְחִיד שְׁמִיָּה
 16 בְּבוּשׁ – נחשב כיבוש לענין שתחול על המקום קדושת ארץ
 17 ישראל.
 18 עוד נאמר בברייתא, וְהַרְוֵנָה לִיְבֵנִים לָהּ – לסוריא, בְּתִהְיֶה – מבלי
 19 להטמא בטומאת ארץ העמים, נְכָסִים – ישנה אפשרות לעשות
 20 זאת. מקשה הגמרא, וְהָאֲמַרְתָּ עִפְרָה מְטָמָא – והלא הברייתא אמרה
 21 שעפר סוריא טמא, ואיך יכנס מבלי להטמא.
 22 מתרצת הגמרא, האפשרות להכנס לסוריא בטהרה, היא כשהוא
 23 נמצא בתוך שִׁדְה תִיבָה וּמְגִדָּל ו–מיני ארונות גדולים שנפחם
 24 לפחות ארבעים סאה והם אינם מיועדים לטלטול, ואנשים
 25 נושאים אותו באופן שהשידה לא נוגעת בעפר סוריא, וכך הוא
 26 נשאר טהור. וזה אפשר דווקא בסוריא, אבל בשאר ארצות
 27 העמים אין אפשרות להכנס אליהן מבלי להטמא. דַּתְּנִינָא – ששינו
 28 בברייתא, הַנְּכָסִים לְאַרְצֵי הָעַמִּים כשהוא נמצא בְּשִׁדְה תִיבָה וּמְגִדָּל,
 29 רַבִּי מְטָמָא, מפני שסובר 'אהל זרוק לאו שמיה אהל', כלומר אהל
 30 שאינו קבוע על מקום אחד אלא מטלטל, בשעת טילטולו אינו
 31 נחשב לאהל, ועל כן אין קרקעית השידה חוצצת בינו לבין עפר
 32 ארץ העמים, ונמצא שהוא מהאהל על ארץ העמים ונטמא. אבל
 33 רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי הַרְוֵנָה מְטָהֵר, מפני שסובר שאהל שמיטלטל נחשב
 34 לאהל, וקרקעית השידה חוצצת בינו לבין ארץ העמים. וְאִפְּלוּ
 35 רַבִּי, לֹא קָא מְטָמָא – אינו מטמא את הנמצא בשידה, אֲלָא בְּאַרְצֵי
 36 הָעַמִּים מלבד סוריא, כִּיּוֹן דְּהוּוּ טוֹמְאָה עַל גּוֹשָׁה – על עפורה,
 37 שהנוגע או נושא את עפר ארץ העמים נטמא, וגם גזרו עַל אֲוִירָה
 38 – שהמאדיל על עפר ארץ העמים נטמא אף אם אינו נוגע בו. אֲבָל
 39 סוּרְיָא, עַל גּוֹשָׁה זָרוּה שְׁהוּנַע וְהוּנָשׂ אֵת הַמִּסְטָא אֵת עַפְרָה
 40 נטמא, אבל עַל אֲוִירָה לֹא זָרוּה, ולפיכך הנכנס לסוריא בשידה
 41 תיבה ומגדל, אינו נטמא שהרי לא נגע ולא הסיט ולא נשא את
 42 עפורה.
 43 הגמרא דנה בהמשך דברי הברייתא: שנינו בברייתא, וְהַקְנוֹנָה שִׁדְה
 44 בְּסוּרְיָא, קְנוֹנָה בְּפִרְיָאָרִי יְרוּשָׁלַיִם, שואלת הגמרא, לְמַאי הֵיכָתוּב
 45 – לאיזה הלכה נאמר דין זה. משיבה הגמרא, אָמַר רַב שְׁשֵׁת, דִּין
 46 זה בא לומר, שאם יהודי קנה מגוי שדה בסוריא, והגוי רוצה ללכת
 47 לדרבו מוסרב להמתין, שְׁכִיבְתִּין עֲלָיו אוֹנוֹ – שטר מכירה על
 48 השדה, וְאִפְּלוּ בְּשִׁבְתָּ.
 49 שואלת הגמרא, בְּשִׁבְתָּ סְלָמָא דַּעְתָּה – וכי תעלה על דעתך
 50 שמלאכת כתיבה בשבת מותרת לצורך קניית השדה.
 51 משיבה הגמרא, בְּדָאָרִי רַבָּא – כמו שרבא אמר במסכת שבת,
 52 שלצורך חולה שאין בו סכנה אומר לעֹבֵד בּוֹבְבִים לעשות עבורו
 53 מלאכה, וְהַגּוֹי עוֹשֶׂה מַה שֶׁהִישָׁרָא מִצּוּה עֲלָיו, הָבָא נְמִי – כך יש
 54 לבאר גם כאן, שהיהודי אומר לעֹבֵד בּוֹבְבִים לכתוב, וְהַגּוֹי עוֹשֶׂה
 55 מַה שֶׁהִישָׁרָא מִצּוּהוּ.
 56 וְאָף עַל גַּב דְּאֲמִירָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְעוֹבֵד בּוֹבְבִים לעשות עבור
 57 הישראל מלאכה בשבת, אסורה באיסור שְׁבִיבָת מדרבנן, מכל
 58 מקום, מְשׁוּם מִצּוּת יִשׁוּב אֲרִיץ יִשְׂרָאֵל בִּישְׂרָאֵלִים, שכוללת גם
 59 גירוש הגוים ממנה. לֹא זָרוּה רַבְּנָן, והתירו לומר לעובד כוכבים
 60 לכתוב השטר מכירה בשבת:
 61 הגמרא מביאה ברייתא, שעוסקת בעבד שמביא שטר שיחרור
 62 ממדינת הים: תְּנִי רַבְּנָן, עֹבֵד כְּנַעֲנִי שְׁהִבִּיא אֵת גִּיטָו – את שטר

57 גט ממקום למקום בארץ ישראל אינו צריך לומר בפני נכתב ובפני
58 נחתם, ואם יש עליו - על גט זה עוֹרְרִין - מערערים שהגט פסול,
59 כגון שאומרים שנכתב שלא לשמה או שהוא מזויף, יתְקַיֵּים
60 בְּחֻמְתָּיו יש לקיים את הגט על ידי שני העדים החתומים על הגט,
61 או עדים אחרים שיכירו שזו חתימת העדים: שואלת הגמרא עֲרֻךְ
62 בְּמָה - כמה עדים צריך כדי לערער על ידי עדותם את כשרות
63 הגט ולהצריכו קיום, אִילָּמָא עֲרֻךְ חָד - אם נאמר שדי באחד כדי
64 שמערער, וְהָאֵמֵר רַבִּי יוֹחֲנָן עֲרֻךְ חָד - אִילָּמָא עֲרֻךְ שְׁנַיִם -
65 אין לערער תוקף אלא אם כן שנים מערערים. וְאִלָּמָא עֲרֻךְ תְּרֵי -
66 ואלא נאמר ששנים מערערים, הלא אם כך תְּרֵי וְתְרֵי נִינְהוּ - שנים
67 נגד שנים הם, ומה יועיל שנקיים את חתימות העדים, והלא יש
68 נגדם שני עדים הטוענים שהגט מזויף, מַאי הָיוּ דְּפָקְכֵת אֲהֵי
69 פְּמוֹךְ אֲהֵי - מה ראיית לסמוך על השנים החתומים בגט, ולא על
70 השנים המערערים, וכיון ששנים הם הרי שגט זה ספק אם הוא
71 כשר, ואיך האשה יכולה להנשא בגט זה.
72 מתרצת הגמרא, אִלָּמָא מדובר בעֲרֻךְ דְּבַעַל - הבעל מערער לומר
73 שהגט מזויף או שלא נכתב לשמה. ואם יבואו עדים ויעידו על
74 חתימות העדים שבגט, נאמין להם ולא לבעל.

משנה

75 המשנה להלן עוסקת עוד בענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם
76 בהבאת גט, וכן במביא שטר שחרור של עבד כענין ממדינת הים.
77 הַמְּבִיא גִט מְמַדִּינַת הַיָּם לארץ ישראל, וְאִינוּ יָבֹול לְזוֹר בְּפִנֵי נִכְתָּב
78 וְכִפְּנֵי בְּחֻמְתָּיו כַּתְּנַת חַכְמִים, יֵאָר יֵשׁ עָלָיו עֲדִים שַׁחְתוּמִים עָלָיו,
79 יתְקַיֵּים בְּחֻמְתָּיו - יקיימו הם את החתימות והגט כשר.
80 אֲחֵד גִּיפִי נְשִׁים וְאֲחֵד שְׁחֻרְרֵי עֲבָדִים, שְׁוֹו בְּדִינָם לְמוֹלִיךְ הגט או
81 שטר השחרור מארץ ישראל לחוץ לארץ, וְלִמְבִיא אותם מחוץ
82 לארץ לארץ ישראל, לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם. והלכה
83 זו היא אַחַת מִן הַדְּרָכִים שְׁשׁוֹו דִּינֵי גִיפִי נְשִׁים לְדִינֵי שְׁטָרוֹת של
84 שְׁחֻרְרֵי עֲבָדִים:

גמרא

85 שנינו במשנה שבאופן שאינו יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם,
86 אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו:
87 מבררת הגמרא, מַאי אִינוּ יָבֹול לְזוֹר - מאיזו סיבה השליח אינו
88 יכול לומר בפני נכתב ובפני נחתם, אִילָּמָא - אם נאמר שהשליח
89 חָרַשׁ שאינו שומע ואינו מדבר ודינו כשוטה, חָרַשׁ בְּרֵ אֲתוּיִי גִיפִי
90 הוּא - וכי חרש כשר להביא את הגט, וְהָתֵּן - והלא שנינו במשנה
91 להלן חָלַל בְּשֵׁרֵי לְהִבִּיא אֶת הַגִּט חוּץ מִחָרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - ממני
92 שאין בהם דעת ואינם בני שליחות אלא מבארת הגמרא אֲמַר רַב
93 יוֹסֵף, הָבָא בְּמַאי עֲסָקִין בְּגוֹן שְׁנֵתְנוּ לָהּ - שהשליח נתן לאשה את
94 הגט בְּשֵׁהוּא פָּקַח - שומע ומדבר וְלֵא אֶתְּסִי לְזוֹר בְּפִנֵי נִכְתָּב
95 וְכִפְּנֵי בְּחֻמְתָּיו עַד שְׁנֵתְתַרְשׁ וּכְעַת אֵין בּוּ דַעַת וְאִינוּ יָכוֹל לְזוֹר בפני
96 נכתב ובפני נחתם, ולכן צריך שיקיימו את החתימות.
97 שנינו במשנה, אֲחֵד גִּיפִי נְשִׁים וְאֲחֵד שְׁחֻרְרֵי עֲבָדִים, דינם שזה
98 לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם. וכיון שאמרו במשנה שזה
99 אחד מהדברים שדין גט ודין שטר שחרור שוים, מביאה הגמרא
100 את שאר הדברים שבהם שדינם שזה בהם: תָּנוּ רַבָּנָן, בְּשֵׁלֶשׁ
101 דְּרָכִים - בשלש הלכות שויו גִּיפִי נְשִׁים לְשְׁחֻרְרֵי עֲבָדִים, ואלו הן:
102 שְׁוֹו לְמוֹלִיךְ וְלִמְבִיא לענין אמירת בפני נכתב ובפני נחתם, וכמובא
103 במשנתנו. וְכָל גִּט - שטר, שֵׁשׁ עָלָיו חֲתִימָה של עַד בּוֹתֵי פְּסוּל,
104 חוּץ מִגִּיפִי נְשִׁים וְשְׁחֻרְרֵי עֲבָדִים, שאם אחד החתומים הוא כותי,
105 הגט ושטר השחרור כשרים. במשנה להלן (א). ודין נוסף שכתוב
106 במשנה להלן (ב) שְׁכָל הַשְּׁטָרוֹת

1 לְעוֹלָם הוּא בְּן חוּרִין - בכל מקרה העבד יוצא לחירות, ואפילו אם
2 שייר לעצמו קרקע כל שהיא ולא פירש איזה קרקע שייר, אין
3 אומרים שכונתו לשייר את העבד, אלא מפרשים שכונתו לשייר
4 רק קרקע עַד שֵׁיאֵמֵר הארון בְּלִ בְּכִסֵּי נְנוּיִן לְפָלוּנֵי עֲבָדֵי, חוּץ
5 מֵאֲחֵד מְרִיבֹא שְׁפָקֵן - חוץ מאחד מעשרת אלפים מכלל הנכסים,
6 כלומר חפץ חסר ערך, באופן זה אנו חוששים שמא כונתו לעבד,
7 ולכן אינו יוצא לחירות.

8 ממה שנקט רבי שמעון 'לעולם' הוא בן חורין, ואף באופן שהעבד
9 אינו זוכה כלל בקרקעות, וכגון שאמר 'חוץ מקרקע כל שהיא' ולא
10 פירש לאיזה קרקע כונתו, ועל כל קרקע יש ספק שמא אותה
11 שייר הארון לעצמו. יש ללמוד שמחלקים את הדיבור של השטר
12 שכולל את כל הנכסים, באופן שיועיל רק על העבד ולא על
13 הקרקעות, ומוכח שרבי שמעון סובר פליגין דיבורא.

14 ומסיים רב אדא בר אבא בר מתנה את קושייתו על רבא, אין פסק כרבי
15 שמעון שאומרים 'פליגין דיבורא', וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרִי מְנִימֵי אֲמַר
16 רַב נְחֻמִּי, אֵף עַל פִּי שְׁמַיִם - שיבא רַבִּי יוֹסֵף אֶת רַבִּי שְׁמַעוֹן, מכל
17 מקום אין הלכה כמותו, אלא הַלְכָה בְּרַבִּי מֵאִיר שאין העבד יוצא
18 לחירות, משום שלא אומרים פליגין דיבורא. וקשה על רבא
19 שפסק כרבי שמעון.

20 הגמרא מביאה את הברייתא שבה שיבא רבי יוסי את דברי רבי
21 שמעון: הַתְּנִינָא, בְּשֵׁנְאֵמְרוּ דְּרַבִּים שאמר רבי שמעון לְפָנֵי רַבִּי יוֹסֵף,
22 קְרִיא עָלָיו הַמְּקַרָּא הָהּ (משלי כד כו) שְׁפָתַיִם יִשָּׁק מִשִּׁב דְּרַבִּים נְכֹחִים,
23 - האומר דברים אמיתיים וישרים ראוי לנשקו. הגמרא מוכיחה
24 שדברי רב נחמן שפסק כרבי שמעון לא הובנו כראוי, ובכך
25 מתבטלת הקושיא על רבא: מקשה הגמרא, וְמֵי אֲמַר רַב נְחֻמִּי הָבֵי
26 - וכי כך אמר רב נחמן, שאין הלכה כרבי שמעון ולא אומרים
27 פליגין דיבורא. וְהָאֵמֵר רַב יוֹסֵף בְּרִי מְנִימֵי אֲמַר רַב נְחֻמִּי, שְׂכִיב
28 קַרְע - חולה הנוטה למוות, שְׂכִיב בְּלִ בְּכִסֵּי לְעָבְדֵי, וְעָמַד מחוליו
29 [ו-נתרפא], חוּרֵי בְּכִסֵּים - רשאי לחזור בו מכל המתנות שנתן
30 מנכסיו בהיותו חולה, וְאִינוּ חוּרֵי בְּעָבְד - אבל משחרור העבד אינו
31 יכול לחזור בו. ומבאר רב נחמן את טעם הדין, חוּרֵי בְּכִסֵּים, לִפִּי
32 שְׂמִתְנָת שְׂכִיב קַרְע הוּא, והמתנות ניתנו על דעת שימות ולא על
33 דעת שיקום מחוליו, וכיון שעמד מחוליו רשאי לחזור בו. וְאִינוּ
34 חוּרֵי בְּעָבְד - אבל משחרור העבד אינו רשאי לחזור, שְׂהָרֵי יוֹצֵא
35 עָלָיו שָׂם של בן חורין, ושם זה מקדש את העבד בקדושת ישראל
36 ושוב אסור להשתעבד בו, ושיערו חכמים שכונת השכיב מרע
37 היא שהעבד ישתחרר מיד בלי להתנות את השחרור במיתו.
38 נמצא, לדברי רב נחמן שאף שהשכיב מרע כתב 'כל נכסי'
39 מחלקים את דיבורו, ומילת 'כל' אינה מתקיימת ומילת 'נכסי'
40 מתקיימת, ואין אמר רב נחמן לעיל שהלכה כרבי מאיר שלא
41 אומרים פליגין דיבורא.

42 אִלָּא אֲמַר רַב אֲשֵׁי, באמת סובר רב נחמן להלכה שאומרים פליגין
43 דיבורא, אלא הָתָם - לגבי כותב נכסיו לעבדו, הִינּוּ מְעָמָא - טעמו
44 הוא רבי מאיר שהעבד לא יצא לחירות, משום דְּלֹא בְּרוּת גִּיפִי
45 הוּא - שהגט אינו כורת בבירור ומנתק את בעלותו של הארון על
46 העבד, לפי שכשכולל את העבד במילה אחת עם שאר הנכסים
47 ויש חשש ששייר גם אותו, הכריתות אינה ברורה ומוחלטת, וסובר
48 רבי מאיר שכיון שהשטר אינו כורת את העבד יוצא לחירות, אך
49 לא משום שלא אומרים פליגין דיבורא. אמנם כשאמר לעבדו 'כל
50 נכסי קניין לך' שלדעת רבא (לעיל ה) עצמו קנה ונכסים לא קנה,
51 הטעם שיצא לחירות הוא משום שהשטר כורת כדיון, שמלשון
52 השטר ברור שרוצה לשחרר את העבד, וגם רבי מאיר מודה
53 שבאופן זה יוצא לחירות, ומה שלענין זכיה בנכסים לא יועיל
54 דיבורו הוא לפי שצריך קיום ככל שטרי ממון, ופליגין דיבורא
55 שמועיל לענין שחרור העבד ולא לגבי זכיה בנכסים:
56 הגמרא חוזרת לבאר את המשך המשנה: שנינו במשנה שהמביא

ג'טי'ן. המביא גט - פרק ראשון דף ט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קעג תוספות רש"י

לעולם הוא בן חורין - דמאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי. עד שיאמר - סתם, חוץ מדבר מועט, ולא יפרש מה הוא משיר. דהתם אמרין ד"אחד מריבוא" דקאמר - דיינו עבד, ואידו לא חשיב ליה אלא כאחד מריבוא בנכסים, אף על גב דשוי טפי. ומדקאמר רבי שמעון: לעולם הוא בן חורין - אשמעינן: לא שניא היכא דקנה שאר בנכסים

עמו, כגון שפירש השירי ששירי "חוץ מקרקע פלוני" דהשתא קנה עצמו ושאר בנכסים חוץ מן השירי, ולא שניא היכא דלא קנה שאר בנכסים, כגון שלא הזכיר שם הקרקע ששירי, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע", דהשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר דינו ההוא דשירי - אפילו הכי הוא בן חורין, דהוא לאו קרקע הוא. ולא שירייה. אלמא: פלגין דיבורא. דהא "כל נכסי" קאמר ליה, ולא קנה אלא את עצמו. ואת נמי, דקאמרת: עצמו קנה, ובנכסי לא קנה - כרבי שמעון סבירא לך. והאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר - דלא יצא לחירות. שקילם רבי יוסי - כדמפרש ואזיל. שפתים ישק - ראי הוא לנשק. ומי אמר רב נחמן הכי - דלא פלגין דיבורא. שכיב טרע - חזר בכל מתנותיו, בבבא בתרא (קמ"ב). שהרי יצא עליו שם חיות - ואסור להשתעבד בו. אלמא: פלגין דיבורא התם - דאמר רב נחמן הלכה כרבי מאיר, טעמא לאו משום דלא פלגין דיבורא הוא. דהא כי נמי הזכיר שם שירי קרקע פלוני, דליכא פלוגתא דדיבורא - קאמר רבי מאיר דלא יצא לחירות. אלא טעמא משום דלא כרות גיטא הוא. דגבי אשה כתיב "ספר כריתות" (דברים כד), ושחרורי עבדים "ספר לדה" "לה" מאשה, דכתיב "חופשה לא נתן לדה" (ויקרא יט) וכתיב "וכתב לה", ובעינן בהו כריתות, וכיון דאיכא למימר דשירייה, דהא נחת לשירא, והוא לא הזכיר בתוך המתנה, דלא כתב ליה "עצמן ובנסי קניין לך" - לאו כריתות גמור הוא. אבל היכא דלא שירי, כהי - הוי כריתות לצאת, ונשתחרר שנה אחת, כל זמן שלא חזר, ושוב אינו יכול לחזור - שקדשו השם. וגבי מילתיה דרבא בעבד שהביא גיט - כרות גיטא הוא. והוי בנכסים לא קנה, דבעינן קיום - אבל עצמו קנה. דפלגין דיבורא. אם יש עליו עוררין - לפסולה יתקיים בחותמו - או העדים עצמן יעידו שחתמוהו, או עדים אחרים יכירוהו. ושוב אין בו פסול, דבני ארץ ישראל ודאי בקיאי לשמה. דרבי יוחנן - לא איתפרש היכא. דבעל - הבעל ערער עליו לפסולה. משנה ואינו יכול

- מפרש בגמרא. שו' למולך ולמביא - לומר "בפני נכתב". גמרא חוץ מחרש שומע וקפן - שאין בהם דעת, ואין שליחותן שליות לגרש. כל נפ - כלומר, כל שטר. חוץ מניש' נשים - לקמן בפירקין מפרש טעמא.

העולם אי נמי: אפילו סתמא. דכיון דרעת שכיב מרע לשחררו - דעתו שיקנה בשעה שראויה לשחרר, דהיינו מחיים. ואם תאמר: כיון דסתמא דרעת של שכיב מרע לחזור בו אם יעמוד, אמאי אינו חזר בעבד? ויש לומר: דהלכ' תקת' חכמים היא, גם מה שחזר בנכסים, גם מה שאינו חזר בעבד. דמסתמא דעתו כמו שיאמר לו חכמים. ומיהו: אם כתב בהדיא "מזהים אם לא ימות", [מזהים אם לא ימות] - אין נראה שיועיל לענן זה יצא עליו שם בן חורין לומר שאינו חזר בעבד, מאחר שהתנה בפרשו. התם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דבפרק "מי שמת" (בבא בתרא ק"א) ובעי למימר: עבדא במקרקעי דמי. ופרקי עליה מהך דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דמי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא במטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשני רב אשי: אןן משום דלאו כרות גיטא הוא דמתנן לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא במטלטלי דמי - ליה ליה טעמא דלאו כרות גיטא הוא! ואומר רבינו תם: דהתם הכי פירושו: אןן משום דלאו כרות גיטא הוא מתנין. שכך השיב רב נחמן לרבא. ולא משום דעבדא במטלטלי הוא. שלא השיב כן רב נחמן מעולם. והשתא רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הכא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמו שהוא מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (ג"ב). גבי פלוגתא דנעמליך לכהונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מייח' ליה כלישנא דמייח' ליה הכא. ועינן עד תוספות כתובות כו', ו תוספות בבא בתרא ל"ב. דיבור המתחיל האמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

סמוך אתי - שפוסלין החתימה, ולוקמה בחוקת אשת איש. אלא ערער דבעל - והוא דרוק ערער דלקוחות, שבאה אשה לטרונן מהך, כדאמרין בירושלמי. שו' למולך ולמביא - ואם תאמר: בשלמא באשה - הוי משום עיגונא, אבל בעבד מה עיגון יש? דאי משום דאסור בבת חורין ובשפחה - לא ליתבה? האני שלא לעבד גז' זה שהביא ממדינת הים ולא יאסר בשפחה? ויש לומר: דהשנו עיגון האי דאסור בבת חורין, ומה שאינו מתחייב במצות. ששו' גיטי נשים לשחרורי עבדים - וקאפיה הוה ליה למימר: ששו שחרורי עבדים לגיטי נשים, דעיקר דין מולך ומביא הוי באשה. אלא אגב דעד השתא איירי בגיטין - נקטיה בירשא.

לעולם הוא בן חורין - פירש בקונטרס: מדקאמר רבי שמעון "לעולם" - משמע דלא שניא היכא דקנה שאר בנכסים, כגון שפירש השירי, ולא שניא היכא דלא קנה, כגון שלא הזכיר קרקע ששירי, דכתב ליה "חוץ מבית כור קרקע", דהשתא לא קנה שום קרקע, דבכל חד וחד איכא למימר דהיינו הוא ששירי. ואפילו הכי הוא בן חורין - אלמא פלגין דיבורא, דהא "כל נכסי" קאמר ליה ולא קנה אלא את עצמו. וקשיא: אף על גב דלא הזכיר שם קרקע, מכל מקום קנה כל קרקע דאית ליה, אלא שיר העבד על התחתונה, ויחך האדון לעצמו בית: רב מעדיית שבנכסים, כדתנן בפרק "בית כור" (בבא בתרא ק"ב). "חצי שדה אני מוכר לך" - יניח לו חצי שדהו, ומפרש התם דלוקח נוטל כחושי, ויד בעל השטר על התחתונה! ואמר רבינו יצחק: דלעולם דרבי שמעון בן להוסיף, אפילו אין לו אלא אותה העיר או אותה שדה, כדקתני סיפא בתוספתא דבבא בתרא, ובפרק קמא דפאה: רב שמעון אומר: לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי פלוגין עבדי חוץ מאחד מריבוא שבחן". אמר "חוץ מעיר פלוני" חוץ משדה פלוני, אפילו אין שם אלא אותה העיר או אותה שדה - זכה עבד בנכסים, וקנה עצמו בן חורין, ואן מתקיים דבור "כל נכסי אלא בעבד לבה" דהוה איתניא שבאמר "חוץ מכלל" מכלל דבורו כו' שאמר "כל נכסי" - קא משמע לן אפילו הכי יצא לחירות, דפלגין דיבורא. הלכה כרבי מאיר - ולרבי מאיר סלקא דעתך דסבר דלא פלגין דיבורא, דמדקאמר רבי שמעון לעולם - משמע אפילו באותו ענין דלחידך לא יצא לחירות, דלא פלגין דיבורא, כשאין לו אלא אותה העיר - אפילו הכי יצא לחירות. ומסיק דטעמא דרבי מאיר לאו משום דלא פלגין דיבורא, אלא משום דלאו כרות גיטא הוא. פירושו: דאין זה כריתות, כיון שיש שירי בדיבור שהוא משתחרר בו, דאמר "כל נכסי" ואינו מתקיים כולו, אבל בעבד שהביא גיטו, וכתבו בו "כל נכסי קניין לך" - פלגין דיבורא שפיר. דברות גיטא הוא. ורש"י פירש: דלאו כרות גיטא הוא - משום דאיכא למימר: מדשיר בנכסים - שירי נמי בעבד. ולפי זה, באין לו אלא אותה העיר, דלא שירי למימר: מדנחת לשירא - שירי נמי עבד - מודה רבי מאיר דיצא לחירות, דפלגין דיבורא. ואןן משמע בן בתוספתא, כדפירשתי. ולשון "אפילו אינו מיישב, דאפילו אין לו אלא אותה העיר - משמע דכל שכן יש לו שאר בנכסים, דיצא לחירות. ואדרבה, רבי מאיר לא פלגי אלא ביש לו שאר בנכסים. שפתים ישק משיב דברים נכוחים -

לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר "כל נכסי נתונין לפלוני עבדי חוץ מאחד מריבוא שפחן". והאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: אף על פי שקילם רבי יוסי את רבי שמעון, הלכה כרבי מאיר. דתנאי: כשנאמרו דברים לפני רבי יוסי, קרא עליו המקרא הזה: "שפתים ישק משיב דברים נכוחים!" - ומי אמר רב נחמן הכי? והאמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן: שכיב מרע שפכת כל נכסיו לעבדו ועמו, חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד; חוזר בנכסים - מתנת שכיב מרע הוא, ואינו חוזר בעבד - שהרי יצא עליו שם בן חורין! אלא אמר רב אשי: התם היינו טעמא - משום דלאו כרות גיטא הוא. "אם יש עליו עוררין - יתקיים בחותמו". ערער פמה? אילמא ערער חד? והאמר רבי יוחנן: דברי הכל אין ערער פחות משנים! ואלא ערער תרי - תרי ותרי נינהו, מאי חזית דסקכת אהני? סמוך אהני! אלא ערער דבעל. משנה המביא גט ממדינת הים, ואינו יכול לומר "כפני נכתב ובפני נחתם", אם יש עליו עדים - יתקיים בחותמו. אהד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים שוו' למולך ולמביא, וזו אחת מן הדרכים ששוו' גיטי נשים לשחרורי עבדים. גמרא מאי "אינו יכול לומר"? אילמא חרש, חרש בר אתווי גיטא הוא? והתנן: הכל פשרין להביא את הגט, הוי מחרש שומע וקמו! אמר רב יוסף: הכא במאי עסקינן - בגון שתננו לה פשהו פיקה, ולא הספיק לומר "כפני נכתב ובפני נחתם" עד שנתחרש. "אחד גיטי נשים ואחד שחרורי עבדים". תנו רבנן, בשלשה דרכים שוו' גיטי נשים לשחרורי עבדים: שוו' למולך ולמביא. וכל גט שיש עליו עד פותי - פסול, חוץ מניש' נשים ושחרורי עבדים. וכל השטרות העולם

כשאדם אומר דברים נכוחים אותם סביבותיו משיקן שפותיהם זו לזו, שותקין ואין יודעים מה להשיב. ואינו חזר בעבד - ואם תאמר: ואמאי יצא בן חורין [ומותר בבת חורין]? הא מתנת שכיב מרע הוא, ולא קנה אלא לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה? ויש לומר: בדכתב ליה משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: דהתם משום דלאו כרות גיטא הוא - ואם תאמר: מי שמת' (בבא בתרא ק"א) ובעי למימר: עבדא במקרקעי דמי. ופרקי עליה מהך דשירי קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. וקאמר עלה רב דמי: עשו מטלטלין שירי אצל עבד. ואמר ליה רבא לרב נחמן: מאי טעמא? ואמר ליה: משום דעבדא במטלטלי דמי, ומטלטלי הוי שירי אצל עבד. ומשני רב אשי: אןן משום דלאו כרות גיטא הוא דמתנן לה. משמע דרב נחמן דפירש טעמא משום דעבדא במטלטלי דמי - ליה ליה טעמא דלאו כרות גיטא הוא! ואומר רבינו תם: דהתם הכי פירושו: אןן משום דלאו כרות גיטא הוא מתנין. שכך השיב רב נחמן לרבא. ולא משום דעבדא במטלטלי הוא. שלא השיב כן רב נחמן מעולם. והשתא רב אשי דהתם, לטעמא דפירש הכא - טעמא דרב נחמן הוי משום דלאו כרות גיטא הוא, כמו שהוא מפרש שם. והאמר רבי יוחנן דרבי הבל כו' - אומר רבינו תם: דעיקר מילתא דרבי יוחנן איתמר בפרק שני דכתובות (ג"ב). גבי פלוגתא דנעמליך לכהונה על פי עד אחד. ואף על גב דהתם נמי מייח' ליה כלישנא דמייח' ליה הכא. ועינן עד תוספות כתובות כו', ו תוספות בבא בתרא ל"ב. דיבור המתחיל האמר כתבו הכי בשם רבינו יצחק.

ערער דבעל - והוא דרוק ערער דלקוחות, שבאה אשה לטרונן מהך, כדאמרין בירושלמי. שו' למולך ולמביא - ואם תאמר: בשלמא באשה - הוי משום עיגונא, אבל בעבד מה עיגון יש? דאי משום דאסור בבת חורין ובשפחה - לא ליתבה? האני שלא לעבד גז' זה שהביא ממדינת הים ולא יאסר בשפחה? ויש לומר: דהשנו עיגון האי דאסור בבת חורין, ומה שאינו מתחייב במצות. ששו' גיטי נשים לשחרורי עבדים - וקאפיה הוה ליה למימר: ששו שחרורי עבדים לגיטי נשים, דעיקר דין מולך ומביא הוי באשה. אלא אגב דעד השתא איירי בגיטין - נקטיה בירשא.

גטיין. המביא גט - פרק ראשון דף ט עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י

1 אף על פי שחזמתיה גוים כשרים חוץ מגוטי נשים - ואומר רבינו יצחק: דחזמתיה גוים יש
2 לפסול אף על פי שכתבו ישראל. דלאו בני כריתות נינהו. כדאמרין לקמן. ועוד: דבעינן
3 לשמה, וגוי אדעתא דנפשיה קא עביד, כדאמרין בסוף פרק שני (גיטין כג.א). ועוד: דלאו
4 בני שליחות נינהו, דאין שליחות לגוי, ומרביעין שיאמר לסופר לכתוב ולעדים "חזמתו" -
5 משמע דבעי שליחות. ועוד: דפסולין לעדות.

6 ואפילו לרבי מאיר דלא היה בעי למיפסל עבד
7 לעדות, משום דכתיבי (דברים יט) "שגר ענה
8 באחיו ועבד - אחיו הוא במוצאו, אבל גוי לאו
9 אחיו הוא - פשיטא דפסול. וכיון דלאו בני עדות
10 נינהו - היה ראוי אפילו כל שטרות העולים
11 בערכאות של גוים לפסול מן התורה, אפילו אותם
12 העומדים לראיה. אלא תקנתא דרבנן הוא, היכא
13 דקם לן בסודותיהו שהוא אמת, דלא מרעי
14 פשיטהו. ומכל מקום, שטר מתנה קאמר לקמן
15 (גי.ב) דחספא בעלמא הוא, אף על גב דקם לן
16 דקושטא קאמר - משום דהרי אין כאן שטר.
17 ולמאי דמוקמינן לה בעדי מסירה ורבי אלעזר,
18 היכא דכתבו ישראל לא מיפסל אלא מטעם
19 מוזיין מתוכו.

20 **מקצועין** להם נייר חלק - פירש בקונטרס:
21 מסרטין. אף על גב דחזיקה חשיבה
22 כתיבה, כמו כהן על גבי טבלא ופינקס - דבא לא
23 חשיב כהן על גבי כתב דפסלינן בפרק שני (גיטין
24 ט.א), דאין כאן כתיבה גמורה, אלא שרושמן
25 קצת כדי לחתום עליו עדים. ועוד: דאפילו דיו על
26 גבי סיקרא חשיבא לקמן בפרק שני (שם) כתב
27 לענין שבת, אף על פי שחסיקרא לברא היא כתב,
28 אבל לשון "מקצועין" לא משמע בכיבוד חקונטרס,
29 דהוה ליה למימר: מסרטין. ורבינו חננאל פירש:
30 שלוקחין נייר חלק ומקצועין עליו שמות העדים
31 מעבר לעבר, ומשימין אותו על קלף שהגט כתוב
32 בו, ובאין העדים וממלאים את הקרעים דיו,
33 ונכרת הכתיבה על גבי הגט. בירושלמי פריך:
34 והלא כתב ראשונה הוא! פירושו: ואין הגט יכול
35 להתקיים בחזמתיה ומשני: כשהחידים להם את
36 הקרעים, והעדים אין ממלאין לגמרי כל רחב
37 הקרע.

38 **קורין** לפניהם וחותמים - ולא היו עדי מפי עד,
39 שאין צריכין להעיד על עיקר המעשה,
40 אלא שאומר שכך כתוב בשטר, ובעי שנים קורין.
41 או אפילו יחיד כגון רב נחמן וספרי דדייני דאית
42 להו אימתא, כדלקמן בפרק שני (גי.ב).
43 לא יתנו לאחר מיתה - פירש בקונטרס: ואפילו
44 רבנן דאמרין: וכות הוא לעבד חזין לאדם שלא
45 בפניו, נהי דלהכי וכה - דלא מצי מיהדר ביה,
46 מודו רבנן דכל כמה דלא אתא גיטא לידיה לא
47 הוי משחור. ודבר תימה פירושו: כיון דכות הוא -
48 שחור "תן כוכב" כדאמר לקמן. ורש"י בעצמו חזר בו,
49 דהאומר "תנן גרסינן, ולא גרסינן 'תן גט וד', שלא מסר ליד השליח בחייו. לפיכך לא נחלקו
50 חכמים בדבר, לומר שמשעה ראשונה וכה לו השליח לעבד להיות משחור.
51 **מילתא** דאיתיה בשטרות לא קתני - ואם תאמר: והא פסולא דערכאות איתא בשטר
52 מתנה, כדמפרש לקמן (גי.ב) חוץ מכגוטי נשים! ויש לומר: דהשתא סבר כדאיך שיעיני דלקמן.
53 **כי** קתני ופסולא דרבנן - אף על גב דאיכא נמי מחובר דרבנן, כגון אין חובטין טופס שמה
54 יכתוב תורף (גיטין א.ב), מכל מקום עיקר מחובר דאורייתא. אבל עיקר מוליק ומביא -
55 דרבנן, אף על פי שלרבה ניתק משום לשמה דאורייתא.

56 **בעדי** מסירה ורבי אלעזר היא - אף על גב דקתני: וכדברי רבי מאיר בארבעה - הכי קאמר:
57 למאן דסבר כרבי מאיר בארבעה. והא דקאמר התלמוד נמי: אלא לרבי מאיר מנינא
58 למעוטי מאי - למאן דסבר כרבי מאיר קאמר.

1 העולים בערכאות של גוים - שנעשו השטרות על ידי בית דין של גוים. שחזמתיהו -
2 חזמתיהו שכתבו. כשרין - דדינא דמלכותא דינא. ואף על פי שנתונן והמקבל ישראלים
3 הם. חוץ מגוטי נשים - דלאו בני כריתות נינהו. הואיל ולא שייכי בתורת גיטין וקידושין.
4 אבל על הדין נצטוו בני נח. וכן שיהרורי עבדים, דבכל פסולא דאורייתא שוה שחרור
5 לגט אשה, דגמיינן "לה" "לה" רצה - הבעל.
6 לחזור בשניהם - קודם שנתנו השליח. יחזור -

7 דקסבר רבן, פירש מאיר: הפסד וחוב הן לאותן
8 שנשלחו להן, ואין חוב לאדם אלא בפניו,
9 כלומר, אין אדם נעשה שליח לאדם להיות
10 נפסד על ידו, אלא אם כן עשאו הוא שליח,
11 הדיינו כפנינו. ורבנן פליגי עליה דרבי מאיר
12 במתניתין, ואמרי דבשחרור אינו יכול לחזור,
13 משמסר ליד זה. ואף על פי שלא עשאו העבד
14 שליח. משום דקסברי: וכות הוא לעבד שיוצא
15 מתחת רבו לחירות, וכן לו לאדם שלא בפניו,
16 דאנן סהדי דניחא ליה דנידויה האי שלוחו להכי.
17 מנינא - דקתני "בשליח". פקיעין להם נייר
18 חלק - מסרטין ורושמן בסבך על הנייר את
19 שמות העדים, ובאין העדים וממלאין את
20 הקרעים דיו. כגוטי נשים - משום תקנת עגונות
21 שמה ירצה זה המגרש לפרש בים, וא מסוכן
22 שרצה שלא חזק ליבם. לא יתנו לאחר מיתה
23 - ואפילו רבנן דאמרין: שיהרורי עבדים וכות
24 הוא, וכן לאדם שלא בפניו, נהי דלהכי וכה
25 ביה - דלא מצי למיהדר, מיהו מודו רבנן וכל
26 כמה דלא מטא גיטא לידיה - לא הוי משחור.
27 וכיון דמית קדים - תו לא הוי שיהרוריה
28 שחור, ונפקא ליה רשותיה מניה, והייל עליה
29 רשות יורשין. תנו מנה לפלוגי בו - דברי שכיב
30 מרע ככתובין וכמסורין דמו. דתקון רבנן שמה
31 תטרף דעתו עליו בחלוו אם לא היה מובטח
32 שיקיימו דבריו. כי קתני - בחזק ארבעה דברים.
33 מילתא דליתיה - בשאר שטרות. והא מילתא
34 איתא בשאר שטרות, שאם מסר שטר מתנה
35 לשלוחו ליתנו לאחר (מיתה) ומת - לא יתן
36 לאחר מיתה, דהא לא אקני ליה ארעא עד
37 דלימטיא שטרא לידיה, והדיא שנתא פקע ליה
38 רשותיה. שמה לא נטר להקנותו לו - על פי
39 צוואתו, בתקנה דתקון רבנן לשכיב מרע. אלא
40 בשטר - לכי מטא שטרא לידיה ליקניהו
41 בשטרא. ואין שטר - מקנה לאחר מיתה, דהא
42 פקעה ליה רשותיה דנותן. והאיכא לשמה -
43 דשוו גיטי נשים ושחרורי עבדים. כשלמא לרבה
44 - דאמר: תקנתא דמוליק ומביא לפי שאין
45 בקיאין לשמה היא - היינו מוליק ומביא.
46 האיכא מחובר - דפסול בתרייהו, דכתיב

47 (דברים כד) "וכתב... ותנן" - מי שאינו מחובר אלא כתיבה אלא חתימה, יצא זה שמחוסר
48 קציה. ושחרור גמר "לה" "לה". פסולא דרבנן - מוליק ומביא - רבנן לא דאקבחו
49 למימר "בפני נכתב". עד כתי - פסול מדרבנן בשאר שטרות, דאחוקניהו סתמיהו
50 לפסולא ערכאות - לקמיה פריך: והא ערכאות פסולא דאורייתא, שאין עדותן כשר, לפי
51 שאינן בתורת גיטין וקידושין. ורחמנא אמר "וכתב... ותנן" - מי שישנו בכלל חתימה ישנו
52 בכלל כתיבה, וחכי מפרש בפרק שני (גיטין כג.ב), בעדי מסירה - מתניתין דמכשיך
53 בשאר שטרות, ופסל בהו - כגון דאיכא עדי מסירה. ורבי אלעזר היא דאמר עדי מסירה
54 כרתי - ואין צריך לחתום בגט, וכי כתב קרא "וכתב" - אכתובת הגט כתוב, ולא
55 אחתימת ידי עדים. ומתניתין - בשכתבו סופר ישראל. ואשמעינן מתניתין דמודו רבי
56 אלעזר במוזיין מתוכו, בחתימת עדים פסולין - שהוא פסול, ואף על גב דאיכא הכשר
57 עדי מסירה. והאי פסולא - מדרבנן, גזירה דילמא אתי למימסך עליהו בלא עדי מסירה,
58 וכי אכשר רבי אלעזר - היכא דלא חתימו עליה סודי כלל. אף אלו - גיטי נשים ששרים
59 בחזמתיה גוים. ואמר רבי יואל יוד רבי שמעון בו - ואכשר להו בעדי מסירה, וכשכתבו
60 סופר ישראל. ככלל דתנא קמא סבר לא - כרתי עדי מסירה, אלא עדי חתימה, ופסולא
61 דאורייתא היא.

60 שאמר תנו מנה לפלוני ומת השכיב מרע, ותנו לאחר מיתה, מפני
 61 שחכמים תיקנו שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו,
 62 כלומר, שאם הוא מצוה לתת דבר לאדם אחר, הרי זה כאילו נתנו
 63 לו כבר מחיים. ומכיון שגט אשה ושטר שחרור שוים שאי אפשר
 64 לתת לאחר מיתה, מדוע לא הזכירה הברייתא דין זה.
 65 מתרצת הגמרא, כי קתני – הברייתא כתבה רוק מילתא דליתיה
 66 בשטרות – הלכות שאינן נוהגות בשאר שטרות מלבד גט ושטר
 67 שחרור. אבל מילתא דליתיה בשטרות – הלכות שנוהגות גם
 68 בשאר שטרות, לא קתני. והלכה זו שאם הבעל או האדון מתו
 69 קודם הניתנה לא נותנים את הגט או את השטר, נוהגת גם בשטרי
 70 מתנה. ששכיב מרע שרוצה לתת קרקע במתנה לפלוני ואמר
 71 לשלוחו תן שטר מתנה זה לפלוני ומת, לא יתן לאחר מיתה.
 72 הגמרא מביאה את מקור הדין ששכיב מרע שרוצה לתת לפלוני
 73 מתנה בשטר ומת לא יתנו לאחר מיתה, דשליח רבין משמיה דרב
 74 אבהו, הווי יודעין ששליח רבי אלעזר לגולה משום רבינו – רב, שכיב
 75 מרע שאמר פתבו שטר שאני נותן לפלוני קרקע, ותנו את הקרקע
 76 בשווי מנה לפלוני, ומת השכיב מרע, אין פותבין ונותני, ואף
 77 שדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורים דמו, מכל מקום חוששים
 78 שקמא לא גבר השכיב מרע להקנותו – להקנות לפלוני את המתנה
 79 על ידי צוואת שכיב מרע כתקנת חכמים, אלא קנקין שקמא, ואין
 80 תוקף לשטר שפועל קנין לאחר המיתה של המקנה, כיון שמיד
 81 שמת השכיב מרע פקעה בעלתו על המתנה ועברה לרשות
 82 הירושים, ואינו יכול עוד להקנותו.
 83 חזרת הגמרא ומקשה, והאיכא – והרי יש עוד הלכה ששוים גיטי
 84 נשים לשחרורי עבדים, ששניהם צריכים להיכתב לשמה. ומבאר
 85 הגמרא את הקושיא, בשלמא לרבה – לא קשה קושיא זו, משום
 86 שהיינו מוליך ומביא – שהלכה זו שצריך לכתוב לשמה כלולה
 87 בהלכה הראשונה ששוים הגט והשטר לענין מוליך ומביא שצריך
 88 לומר בפני נכתב ובפני נתת, כדי שנועד שנתכתבו לשמה. אלא
 89 לרבה שדין אמירת בפני נכתב ובפני נתת אינו משום לשמה
 90 קשויא מדוע התנא לא מנה גם דין הכתיבה לשמה.
 91 ותו – ועוד, בין לרבה בין לרבה האיכא מחובר – הרי יש הלכה
 92 שאין כותבים גט על דבר המחובר לקרקע. שנאמר (דברים כד א)
 93 וכתב לה ספר בריתת ונתן בידיה, ולמדו חכמים (להלן כא) שצריך
 94 שהגט יהיה ראוי לנתינתו מיד אחרי הכתיבה, וגט מחובר הרי צריך
 95 לקצוץ והקציצה מפסיקה בין הכתיבה לנתינה. והוא הדין שגם
 96 שטר שחרור אינו נכתב במחובר לפי שלמדו שטר שחרור מגט
 97 אשה, וכיון ששניהם שוים בפסול זה, מדוע לא מנתה הברייתא גם
 98 דין מחובר.
 99 מתרצת הגמרא, כי קתני פסולא דרבינו – כל הפסולים שהברייתא
 100 מונה הם פסולים מדרבנן, אבל פסולים דאורייתא לא קתני, ופסול
 101 של לשמה ומחובר הם פסולים דאורייתא, ולכן לא מנתה אותם
 102 הברייתא.
 103 מקשה הגמרא, והא – והרי גט ושטר שחרור שנתכתבו בערבאות
 104 של עובדי בוכבים ופסולא דאורייתא הוא – פסולים מן התורה הם,
 105 שנאמר (דברים כד א) וכתב לה ספר בריתת ונתן בידיה, ולמדו
 106 חכמים שמי ששייכים בו דיני נתינת גט, כשר לכתובה, אבל גוי
 107 שלא שייכים בו דיני נתינת גט אינו כשר לכתובה, וקתני – ואף על
 108 פי כן הברייתא כתבה את הלכה זו שאף שפסול דאורייתא היא.
 109 מתרצת הגמרא, המשנה שפוסלת גט ושטר שחרור שנתכתבו
 110 בערבאות מדברת בעדי מסייה – שיש עדים כשרים שראו שהבעל
 111 מסר את הגט לאשה, והמשנה סוברת דרבי אלעזר דאמר עדי
 112 מסייה פרתיה – שעדי המסירה הישראלים הם הנותנים תוקף
 113 לשטר, ולא זקוקים כלל לעדים שיהתמו על הגט, וממהתרה הגט
 114 כשר, וחכמים פסלוהו. ואף שלפי רבי אלעזר לא צריך עדי
 115 חתימה, מודה רבי אלעזר שמדרבנן הגט פסול שמא יבואו לסמוך
 116 על עדי החתימה שהם יהיו גם עדי המסירה. ומאחר וגם הלכה זו
 117 עוסקת בפסול מדרבנן לכן היא מנתה בברייתא.
 118 שואלת הגמרא, והא מדקתני סיפא – והלא מהזנאמר בסיפא של

1 העוליים – שנעשו בערבאות של עובדי בוכבים, אף על פי שהותמקון
 2 – שהעדים החתומים בהם הם עובדי בוכבים, השטרות פשרין,
 3 כיון שבני נח הוזהרו על הדינים וחובה עליהם להקים בתי דינים
 4 לרון גם בדיני ממונות שבין אדם לחבירו, הלכך דינא דמלכותא
 5 דינא, ויש תוקף לשטר של ערבאות, גם אם נותן השטר והמקבלו
 6 ישראלים הם. כיון מנישי נשים ושחרורי עבדים שכשם שגט אשה
 7 הנתב בערבאות פסול וכפי השעם שיתבאר להלן, כך גם יש
 8 לפסול שטר שחרור שנתב בערבאות.
 9 ודבר רבי מאיר פארפעה – ולדעת רבי מאיר שוים גיטי נשים
 10 לשטרי שחרור בארבע הלכות. והדין הרביעי הוא במשנה להלן
 11 (א), האומר לשלוחו תן גט זה לאשתך, ושטר שחרור זה לעבדך,
 12 ונמלך הבעל או האדון ורצה להזויר בו מלגרש את האשה או
 13 מלשחרר את העבד, בשניהם – גם בגט וגם בשטר שחרור, וזויר
 14 – רשאי לחזור בו כל זמן שהשליח לא נתנם לאשה ולעבד, ואין
 15 השליח זוכה בעבורם בגט ובשטר השחרור, דברי רבי מאיר.
 16 והטעם, לפי שחוב הוא לאשה להתגרש וחוב הוא לעבד לצאת
 17 לחירות, ואין חבין לאדם שלא בפניו, כלומר אין אדם נעשה שליח
 18 לחבירו להפסידו, בלא שימנה אותו. וחכמים במשנה (א) חולקים
 19 על רבי מאיר וסוברים שרק בגט יכול הבעל לחזור, אבל בשטר
 20 שחרור האדון לא יכול לחזור. וטעמם, שזכות היא לעבד לצאת
 21 לחירות, והשליח זוכה בשטר עבור העבד מיד כשהגיע השטר
 22 לידו לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין האדון יכול לחזור בו.
 23 שואלת הגמרא בשלמא לרבינו – מבואר מדוע נקט התנא מנינא
 24 – מנין הדברים ששוה דין שטר שחרור לדין גט, כדי למעושי הא
 25 דרבי מאיר – למעט מדעתו של רבי מאיר שבשטר שחרור יכול
 26 לחזור, ולכן אמר שדווקא בשלושת ההלכות הללו שוו גיטי נשים
 27 לשחרורי עבדים, ולא בדיני של רבי מאיר. אלא לרבי מאיר מנינא
 28 למעושי מאי – איזה דבר היוצק התנא למעט.
 29 משיבה הגמרא, הטעם שהזכיר מנין למעושי הא דתניא – כדי
 30 למעט משמית תנא קמא בברייתא, ששנינו, עדים שאין יודעים
 31 לחתום את שמם ובאים לחתום על שטר, מקרעין להם נייר חלק,
 32 כלומר חורצים את שמותם בסכין במקום חלק בסוף הגט, והעדים
 33 ממלאים את הקרעים ידו. אמר רבן שמעון בן גמליאל, במה דברים
 34 אמורים שיכולים לחתום באופן זה, דווקא מנישי נשים משום תקנת
 35 עגונות, שמא ירצה המגרש לצאת לדרכו למדינת הים או שהוא
 36 חולה ויש חשש שאשתו תיפול לפני היבם, וכיון שאין עדים
 37 אחרים מלבדם, תקנו חכמים שגם עדים אלו יכולים לחתום, אבל
 38 שחרורי עבדים ושאר כל השטרות, שאין בהם חשש של עיגון, אם
 39 יודעין העדים לקרות את הכתוב בשטר לחתום, הותמין, ואם לאו
 40 – ואם אינם יודעים לקרוא ולחתום, אין הותמין. וכיון שלדעת תנא
 41 קמא בכל השטרות מקרעים לעדים נייר חלק, משמענו התנא
 42 שאין הלכה כדבריו אלא כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
 43 רבן שמעון בן גמליאל הזכיר בדבריו שצריך שהעדים ידעו
 44 לקרוא. שואלת הגמרא, קריתיה מאן דבר שמיה – מי הזכיר וכן
 45 עדים שאינם יודעים לקרוא, הלא תנא קמא דיבר על עדים שלא
 46 יודעים לחתום. עונה הגמרא, תפסין מתפסרא והכי קתני – חסר
 47 בלשון הברייתא, וכך צריך לגרוס בה, עדים שאין יודעין לקרות,
 48 קרין לפניהם את הכתוב בגט, והם הותמין. ועדים שאין יודעין
 49 לחתום מקרעין להם, זו דעת תנא קמא. ורבן שמעון בן גמליאל
 50 חולק וסובר שדין זה נאמר דווקא בנישי נשים, אבל בשאר
 51 השטרות יכולים לחתום רק אם הם יודעים לקרוא ולחתום:
 52 הגמרא חזרת לרון במנין שהזכירה הברייתא, ומקשה, ותו ליכא
 53 – וכי אין עוד הלכות שבהם דין הגט ודין שטר שחרור שוים.
 54 והאיכא – והלא יש דין נוסף שבהם בו, שכך שנינו (להלן א) האומר
 55 תנו גט זה לאשתך ושטר שחרור זה לעבדך, ולא הספיק השליח לתת,
 56 ומת הבעל או האדון, לא יתנו לאחר מיתה, והטעם, מפני
 57 שהגירושין יחולו רק כשיגיע הגט לידה ואז הבעל כבר מת, ואין
 58 גירושין לאחר מיתת הבעל. וכן בשטר שחרור, אי אפשר לשחרר
 59 עבד אחרי שהאדון מת. אבל שכיב מרע (חולה הנוטה למות)

מבאר דבריה, דתנאי בברייתא שלדעת תנא קמא מצת פותי –
 מצה שנאפתה על ידי כותי, מותרת באכילה בפסח, ואין לחשוש
 באכילתה לאיסור חמץ, כיון שהכותים אינם חשודים לעבור על
 איסור הכתוב בתורה. דין נוסף נאמר במצה זו, שמלבד שאין
 הכותים חשודים על איסור חמץ, הם אף נאמנים לשמור את
 המצה מחימוץ לשם חובת מצת מצוה, ולכן אדם האוכלה יצא
 פה – במצת כותי ידי חוקתו בלילה הראשון של פסח, אף שמצות
 עשה לאכול בלילה הראשון של פסח מצה שנשתמרה מחימוץ
 לשם מצוה, הכותים בקיאים במצוה זו ועושים למצה שימור כדיון.
 רבי אלעזר חולק על תנא קמא ואוסר אכילת מצת כותי בכל ימי
 הפסח, לפי שאין הכותים בקיאים בקידושין מצוה, והם חשודים
 להחמיץ את העיסה. רבן שמעון בן גמליאל מוסיף על דברי תנא
 קמא ואוסר, כל מצוה, אפילו שלא נכתבה בתורה והיא רק
 מדרבנן, שתחזיקו בה פותים ונהגו לקיימה, תרבה הם מדרבנן בה
 לקיימה כהלכתה יותר מבישרא, ואינם חשודים לעבור עליה
 ואפשר לסמוך עליהם.
 הגמרא מבאר מדוע לא ניתן להעמיד את דברי משנתינו כדעת
 אחד מהתנאים הללו: מני – כדעת מי מהתנאים דלעיל אפשר
 להעמיד את המשנה. ואי – אם כדעת תנא קמא הסובר שכותי אינו
 חשוד לעבור על מצוות המפורשות בתורה, אם כן מדוע הכשירה
 המשנה חתימת עד כותי רק בגיטי נשים ושחרורי עבדים, הלא
 אפילו בשאר כל השטרות נמי יש להכשיר חתימת עד כותי, שהרי
 אין לחשוד בהם שיעברו על איסור המפורש בתורה של עדות
 שקר.
 אי – ואם תרצה להעמיד את דברי המשנה כרבי אלעזר שסובר
 שאין לסמוך עליהם אפילו במצוות המפורשות בתורה, אם כן
 מדוע המשנה מכשירה חתימת עד כותי בגיטי נשים ושחרורי
 עבדים, הרי לדעתו היה צריך להיות הדין שאפילו גם אשה ושטר
 שחרור עבד נמי לא יהיה כשר בחתימת הכותי, כי הוא חשוד על
 עדות שקר.
 ואי כדעת רבן שמעון בן גמליאל הסובר שהכותים נאמנים במצות
 שהם החזיקו בהם. לא יתכן לומר כך, כי אי דאחזיק – אם יודעים
 אנו שהחזיקו הכותים להקפיד ולדקדק בהלכות גיטין ושטרות,
 מדוע המשנה מכשירה את העד הכותי רק בגיטי נשים ושחרורי
 עבדים, אפילו בשאר שטרות נמי ראוי להכשיר את חתימת הכותי,
 מאחר שהם החזיקו להקפיד בכך, ואי דלא אחזיק – ואם לא
 החזיקו הכותים להקפיד בהלכות אלו, אם כן מדוע הכשירה
 המשנה חתימת כותי בגיטי נשים ושחרורי עבדים, אפילו גם אשה
 נמי לא יהיה כשר. וזי תימא – ואם תרצה לומר שהמשנה אכן
 כדעת רבן שמעון בן גמליאל היא, והטעם שהכותים כשרים בגיטי
 נשים ובשחרורי עבדים ופסולים בשאר שטרות הוא משום דאחזיק
 בהם – הכותים הוחזקו להקפיד בהלכות גיטי נשים ושחרורי
 עבדים ולכן הם נאמנים בהם, ולא אחזיק בהם – אבל אינם
 מקפידים בהלכות שאר שטרות, ולכן חתימתם פסולה בהם. אי
 הכי קשה, מאי איריא – מדוע המשנה מכשירה בגיטי נשים
 ושחרורי עבדים רק באופן שהעד משני העדים החתומים הוא כותי
 ואילו העד השני הוא ישראל, הרי לדעת רבן שמעון בן גמליאל
 אפילו תרי – כאשר שני העדים החתומים הם כותים, נמי – גם היה
 צריך להכשיר, שהרי הם אינם חשודים להעיד שקר בגיטין
 ושחרורי עבדים, ואליהם ו-מדוע? אמר רבי אלעזר בפירוש דברי
 המשנה שלא תפשירו בו – בגט ובשטר שחרור אלא כאשר מתוך
 שני העדים החתומים רק עד אחד פותי בלבד, אבל כאשר שני
 העדים החתומים בגט הם כותים, פסול. ואם כן אי אפשר להעמיד
 את המשנה כדעת רבן שמעון בן גמליאל.
 מתרצת הגמרא, לעולם אפשר להעמיד את דברי המשנה כדעת
 רבי אלעזר בברייתא הסובר שכותים חשודים גם על מצוות
 הכתובות בתורה, והמשנה שמכשירה גט ושטר שחרור שחתום
 עליו עד אחד כותי כגון דתתים ישראל לכוסף – שהעד הכותי
 חתום ראשון, והעד הישראל חתום אחריו תחת חתימת הכותי,
 באופן זה הכשירה המשנה חתימת כותי, משום

עונה הגמרא, גם תנא קמא סובר כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי,
 ומשום כך הפסול של גיטין העולים בערכאות הוא מדרבנן. אלא
 איך בינייהו – ההבדל בין תנא קמא לרבי שמעון הוא בעדים גוים
 שיש להם שמות מובהקים – כלומר שרק גוים נקראים בשמות
 כאלה. שלפי תנא קמא אשמה אשמה אשמה אשמה אשמה אשמה
 הפסולים מדרבנן ויבואו לסמוך עליהם ולמסור בפניהם את
 הגט. רבי שמעון סובר שרק בשמות שאינם מובהקים משו
 שבת דין יסברו שהחתומים הם ישראלים. אבל בשמות מובהקים,
 מאחר והכל מכירים שהחתומים הם גוים, לא יבואו לסמוך עליהם
 ולהכשיר את הגט בלי שיעידו לפניהם עדי המסירה.
 שואלת הגמרא, והא תורה – והרי הדין של 'חורה' שהובא
 בברייתא (לעיל ט) בשם רבי מאיר שאם אמר תן גט זה לאשתי
 ושטר שחרור זה לעבדי רצה לחזור בשניהם יחזור, שהוא דין
 דאורייתא, שמאחר והבעל או האדון חזרו בהם בטלה השליחות,
 וזה דין תורה, וקתני – ואף על פי כן מנה התנא גם הלכה זו.
 הגמרא חוזרת בה מהתירוץ שמחלק בין פסול דאורייתא לבין
 פסול מדרבנן: אלא בי קתני – התנא מונה רק מילתא דליתא
 בקידושין – הלכות שלא נהגות בקידושין אלא בגיטין ובשחרורי
 עבדים בלבד, אבל מילתא דאיתא בקידושין – אבל הלכות
 שנהגות גם בקידושין, לא קתני – אין התנא מונה. ולכן לא מנה
 התנא פסול לשמה ופסול גט שנכתב על מחובר לקרקע, שהרי גם
 שטר קידושין שנכתב שלא לשמה או שנכתב על מחובר לקרקע
 הרי הוא פסול.
 שואלת הגמרא, והא תורה גופה איתא בקידושין – והרי הדין של
 רבי מאיר, שהאומר לשלחו תן גט זה לאשתי ושטר שחרור זה
 לעבדי אם רצה לחזור בשניהם חזר, ונהג גם בקידושין, שאם מסר
 לשלחו שטר קידושין ואמר לו קדש לי בזה אשה פלונית, רשאי
 המשלח לחזור בו כל זמן שלא קידשה כיון שזו חובה לאשה
 להתקדש. עונה הגמרא, בשליחות בעל בורה – התנא דיבר בעל
 שליח שהבעל או האדון שלחו את אשתו או את עבדו בעל
 כרחם, דקידושין איתא – שבגירושיה האשה ובשחרור העבד
 קיימת שליחות כזאת ועליה דיבר התנא שהבעל או האדון יכול
 לחזור בו, ובקידושין ליתא – אבל בקידושין לא קיימת שליחות
 לקדש אשה בעל כרחיה:

משנה

כותים הם עם שהביא סנחריב מלך אשור מארץ פוּתָה והושיבם
 בערי השומרון. מכיון שהם לא יראו את ה' /שלח ה' אריות שהרגו
 בהם (מלכים ב' יז כד-כה), עד שלמדו יראת ה' ונתגייירו. ונחלקו
 התנאים (קידושין עה) בדנים. לדעת רבי עקיבא הם 'גירי אמת',
 ולדעת רבי ישמעאל הם 'גירי אריות', דהיינו שנתגייירו רק מפחד
 האריות ואין תוקף כלל לגירותם.
 סוגיית הגמרא כאן מתפרשת כמאן דאמר גירי אמת הם, ואף מאן
 דאמר זה מודה שאין הכותים נאמנים לכל דיני התורה, משום
 שלא קיבלו עליהם דינים מדרבנן. ובמסכת כותים שנו חכמים את
 הדינים שנחשדו בהם.
 דין כותי החתום בשטר מובא במשנתנו כהמשך למשנה הקודמת,
 שמננו דרכים ששוו גיטי נשים לשחרורי עבדים.
 כל גט – כל שטר שיש עליו חתימה של עד פותי יחידי בנוסף
 לחתימת עד ישראל, השטר פסול. מפני שהכותים חשודים להעיד
 שקר. דין זה נאמר בכל השטרות חוץ מניי נשים ושחרורי עבדים
 שבהם השטר כשר אף אם אחד משני העדים החתומים בו הוא
 כותי. היה מעשה שהביאו לפני רבן גמליאל לכפר עיתנאי גט אשה,
 והיו עדי החתומים עליו עדים פותים, והקשר רבן גמליאל גט זה:

גמרא

שואלת הגמרא, מני פותינן – כדעת מי מהתנאים המובאים
 בברייתא להלן אפשר להעמיד את משנתנו. ונראה שלא כתנא
 קמא ולא כרבי אלעזר ולא כרבן שמעון בן גמליאל, והגמרא

1 איבא בנייהו שמות מוכתקין – כלומר, תנא קמא בשטייה דרבי אלעזר קאי, ומדרבנן
2 הוא דפסלין, דילמא אתי למיסתק אחותמין ולמוסרו בפניהם. ואתא רבי שמעון למימר:
3 אם שמות מובהקים דגוים הן, שאין ישראל נקראין באותן שמות – לאו היינו מזויף
4 מתוכו דמדה רבי אלעזר, דכולי עלמא ידע דגוים הם, ולא אתי למיסתק עלייהו בלא
5 עדי מסירה. חזיר – רצה לחזור בשניהם, לרבי

6 מאיר – פסולא דאורייתא הוא, דהא כיון
7 דבטיל משלח בשליחותיה דשלח – נמצא
8 שאינו שלוחו, ואין כאן גירושין כלל. והיינו
9 דאורייתא, דרחמנא אמר "ונתן בידה" – וזה לא
10 נתן, לא הוא ולא שלוחו. הכי גרסין: **אלא כי**
11 **קתני מילתא דליתא בקדושין** – כלומר, כי
12 פרבינן לעיל: האיבא מחובר ולשמה – לא
13 תשני; פסולא דאורייתא לא קתני, אלא אימא:
14 מילתא דאיבא בקדושין לא קתני. כגון לשמה
15 ומחובר איבא נמי בשטרי קדושין, כדכתיב
16 (דברים כד) "ויצאה מביה... והיתה לאיש אחר"
17 – איחוקש ויהיה ליציאה. אבל "כפני נכתב"
18 ליתיה בקדושין, דתקנתא דרבנן בעלמא היא
19 בגיטין, דילמא אתי בעל מערער ופסיל ליה. ועד
20 כותי נמי אינו כשר בקדושין, דהאי דאבשר
21 בגיטין – היינו טעמא כדלכמן (עמוד דאבשר)
22 הגט אין חותמין זה בלא זה, מה שאין כן בשאר
23 שטרות. וערכאות נמי ליתא בקדושין היבא
24 דאיבא עדי מסירה ישראל, דבגט ושחרור הוא
25 דגורי דילמא אתי למיסתק עלייהו, ומצריכין
26 ליה גיטא אחרינא. אבל בקדושין, כיון
27 דמדאורייתא מקודשת משום עדי מסירה, אי
28 אמרת "אינה מקודשת" – שרית אשת איש
29 לעלמא. ופרבינן: **חזיר גופה איתא בקדושין** –
30 שאם מסר שטר קדושין לשלוחו, ורצה לחזור
31 – חזיר, דאין כאן כותו הוא לה. דאסר לה
32 אכולי עלמא. ומשום האי שטרא אינו מתחייב
33 במזונותיה. בשליחות בעל כורחה כו' – כלומר,
34 דומיא דגיטין ולא משכחת לה בקדושין. דהא

35 שלוח זה משתלח אצלה לגרשה בעל כורחה, וכן לעבד לשחררו על כרחו. אבל בקדושין
36 – לא היה נעשה שליח אצלה על כורחה. הילכך הכי קתני: בוז שוו גיטי נשים ושחרורי
37 עבדים – ששליח זה היה נעשה שליח אצלן על כרחו, ואם רצה הבעל – חזיר. מה
38 שאין כן בקדושין. דאף על גב דחזיר – לא דומיא דהני הוא. **משנה** **עד כותי פסול**
39 – דחשידי אעדות שטר. חזין גופי נשים – כדמפרש בגמרא. **לכפר** **עותנא.**
40 **גמרא** **מצת כותי מותר.** – בפסח לאבילה, ולא יחשיבין שאמא החמיצה. **ואם יוצא**
41 **בה ידי חובתי בפסח** – משום חובת לילה הראשון, שהוא חייב לאכול מצה המשתמרת,
42 כדכתיב (שמות יב) "בערב תאכלו מצות". ואפילו ידעין בה דלא החמיצה – לא נפיק
43 בה אלא אם כן עבד לה שימור לשם חובת מצה, דכתיב (שם) "שמרתם את המצות".
44 וכותים בקיאיין הן שצריכה להשתמר לשמה, ועושין לה שימור. רבי אלעזר אוסר – אף
45 באבילה כל ימות הפסח, דחשידין להו שמוא מחמצין. כל מצה שהחזיקו בה כו' –
46 וביהבל שוחטין. מפרש דאית רבן שמעון לאוסופי אתנא קמא אף מצה שהיא מדריב
47 סופרים ואינה כותיבה בתורה, אם החזיקו בה – מסכיבין עלייהו. **אפילו שאר שפירות יוצא**
48 – דהא לא חשידי. **אי דאחזק** – בהלכות גיטין ושטרות. **וכגון דאחזק בהא** – בגיטין
49 ושחרורין. **ולא אחזק בהא** – בשאר שטרות. **אי הכי מאי איריא** – דלא אבשרינן בגיטין
50 אלא חד כותי, דכתבתי מתנינן "עד כותי" חד כותי חד ישראל הוא דמכשר, אבל
51 תרייהו כותים – לא. **לא הכשירו בו** – בגט אשה. **לעולם כרבי אלעזר** – דאמר: חשידי,
52 וגיטין מאי טעמא ודעבר עד כותי. כגון דחתים ישראל – עד השני. **לכפסון** – דחת כותי.
דאי

1 כו' קתני מילתא דליתא בקדושין כו' – כל הני לינתוהו בקדושין, דמולין ומביא בגט
2 – משום עיגונא, אבל כאן אם תרצה – לא תקבל הני קדושין. ועד כותי לא שייך
3 בקדושין, דבגט הוא דמכשיירין כדלכמן, משום דעדי הגט אין חותמין זה בלא זה, דאי
4 לאו דכותי חבר הוה לא הוה מתמים ליה מקמיה, אבל בקדושין – חותמין זה בלא
5 זה, דלא שייך למיגור משום "כולכם". דגבי גט

6 גורין שמוא יאמר "כולכם חתומי" ואם יחתמו זה
7 בלא זה לא לאור שחתמו בו שנים, ויתנהו לאשה,
8 ותסבור שהיא מגרשת ותלך ותנשא, ובעל קפיד.
9 אבל בקדושין – אין לחוש אם תסבור שהיא
10 מקודשת. הוא לא שכיחא שתקבל קדושין מאחרי,
11 כיון שסבורה לדידות מקודשת. וכן ערכאות, כיון
12 דאיבא עדי מסירה – ישראל כשר בקדושין אף
13 על פי שחותמין גוים, דליכא למחש דילמא
14 אתי למיסתק עלייהו, דלא אתי ליהי תקלה
15 במה שסבורה לדידות מקודשת, כדפירשונו. ואם
16 תאמר: והאיכא זמן, ששוו גיטי נשים לשחרורי
17 עבדים, כדאמרינן בפרק "ארכבעה אחין" (בבמות
18 לא.ב.) והא עבדא איבא דקני בבספא ואיבא דקני
19 בשטרא ותקון רבנן זמן. ובשחרורי עבדים איירי,
20 ולא כמו שפירש שם בנותוסר. שטר מכירת עבד
21 – דאם כן הוא מצי למפרק מקודשת לכל שטרות.
22 ועוד: דאותו אינו נפסל כשאין בו זמן. אלא בשטר
23 שחרור איירי, שנפסל בלא זמן, כמו גיטי נשים.
24 ויש לומר: דכיון שהיגילין לעשות זמן בכל שטרות
25 – לא תניא בהא.

26 **בשליחות** בעל כורחה כו' – פירש
27 בגונטרס: והכי קתני: בוז שוו
28 גיטי נשים ושחרורי עבדים – ששליח זה נעשה
29 שליח אצלו בעל כרחו, ואם רצה הבעל – חזיר.
30 מה שאין כן בקדושין, דאף על גב דהוה, לאו
31 דומיא דהני הוא. ואין נראה, דאי מיירי בשליחות
32 בעל כורחיהו – רבנן נמי מודו דחזיר בעבד,
33 ואין זכין לו בעל כורחו. ונראה כפירי: דכיון
34 דבעבד ואשה איבא שליחות בעל כורחיהו –

35 דהא אמנא דאין יכול לחזור, דכיון דבא ליה השליח – כאילו בא ליה דמי, כיון שאין
36 יכולים לעבב. אבל קדושין דאין בעל כורחה – פשיטא דחזיר. ומילתא דליתא בקדושין
37 – היינו דליתא חידוש בקדושין. וקשה: ליתני דשוו לבעל כורחו והוה ארבע אפילו לרבנן.
38 **מצת** כותי מותרת – ואם תאמר: הלא גזרו על פתן, כדאמרינן בפיסקי דרבי אליעזר
39 (פרק לח) לפי שהיו מבטלים בנין בית המקדש בימי עורא. וקתני תתם: כמאן אמר רבי
40 אליעזר? כל האוכל פת כותי – כאילו אוכל כשר חזיר. ונתני נמי בפרק דאחזק
41 (י.ג.) גבי מין: פתו פת כותי! ואומר רבינו תם: דמיירי בעיטת ישראל שעשה כותי מצה
42 ממנה. ואם תאמר: אמאי יוצא בה ידי חובת? דילמא לא שמרה לשם מצה, דחשידי אלפני
43 עור! וגו'! יש לומר: כגון דקיס לן דאין לכותי מצה אחרת שיוכל לצאת בה ידי חובתה,
44 כדמשמע בריש חולין (א.ד.) קוטע ראשו של אחד מהן ונותנו לו, אכלו – מותר לאכול
45 משחיטתו. **ואדם** יוצא בה ידי חובתו – זו אף זו קתני, ואשמעינן דבקיאיין בשימור לשם
46 מצה. **אי** תנא קמא אפילו שאר שטרות נמי – ואומר רבינו יצחק: דמשמע דלתנא קמא
47 מהניא כתיבה לחודיה, אף על גב דלא אחזק. מדלא קאמר אתנא קמא "אי דאחזק" כו'
48 כדקאמר ארבן שמעון בן גמליאל. ואם כן פשיטא ליה לתלמוד דמצה לא אחזק, פירוש:
49 אין ידוע אי אחזק. דאי מצה כתיבה ואחזק – מנא ליה לתלמוד דכתיבה לחודיה מהניא
50 לתנא קמא? וכן משמע בפרק קמא דחולין (א.ד.), דמעיקרא מוקי פלוגתייהו בכתיבה ולא
51 אחזק. דלתנא קמא מהניא ולרבן שמעון בן גמליאל לא מהניא. ופריך: האי "כל מצה
52 שהחזיקו בה" – אם החזיקו בה? מיבעי ליה: משמע דלא ידע לן אי אחזק בה, מדקאמר:
53 "אם אחזק בה" מיבעי ליה. וקשה: דלמאי דמסיק התם דאחזק בלא כתיבה איבא ביניהו,
54 דלתנא קמא לא מהני, ורבן שמעון בן גמליאל לטפוי אתא למימר דמהני – מנא ליה דלא מהני לתנא קמא?
55 כדמשמע הכא – כל שכן דמהני חזקה לחודה, דעדיפא, דמהני אף לרבן שמעון בן גמליאל! ודחוק לומר: אף על גב דממילתא דתנא קמא אין להוכיח דלא מהני חזקה לחודיה, מכל
56 מקום יש לדקדק מרבן שמעון בן גמליאל דאתא לטפוי חזקה לחודה – מכלל דלתנא קמא לא מהני. ונראה לרבינו יצחק: דלמסקנא דהתם מצה כתיבה והחזיקו בה. והשתא יש
57 להוכיח מהנא קמא גופיה דחזקה לחודה לא מהניא. מרגט מצה דכתיבה ואחזק, דאי חזקה לחודה מהניא – הוה ליה למיניק שחיטה, דליכא אלא חזקה לחודה. ואם תאמר: אם
58 כן מנא ליה דכתיבה לחודה מהני לתנא קמא, כיון דמצה כתיבה ואחזקו יש לומר: מדלא מפרש בהדיא: מצת כותי מותרת הואיל והחזיקו בה – משמע דלא הוי טעמא אלא משום
59 דכתיבה, שהוא טעם הידוע לכל, בלא שום פירוש. ואם תאמר: כיון דלתנא קמא חזקה לחודה לא מהניא, מנא לן דכתיבה לחודיה לא מהניא לרבן שמעון בן גמליאל דפריך "אי אחזק"
60 כו'? דילמא כתיבה עדיפא, דמהני אפילו לתנא קמא. וכל שכן דמהני לרבן שמעון בן גמליאל! ועוד: במסקנא דחולין הוה ליה למימר: אחזק ברלא כתיבה נמי איבא ביניהו. ומלא
קאמר

גישות המביא גט - פרק ראשון דף י עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רש"י

קאמר נמי - משמע כתיבא לחרדה מהניא לכולי עלמא! ויש לומר: דמספא ליה להתלמוד אי פליג רבן שמעון בן גמליאל אתנא קמא בכתיבה ולא אחזוק. מדלא קאמר 'כל מצוה שכתובה או שהחזיקו בה' - אף על גב דאיבא למימר דמכל שכן שמעינן ליה. דהא לתנא קמא כתיבה מהניא ולא חוקה - אפילו הכי מספא ליה להתלמוד דילמא לרבן שמעון בן גמליאל גריענא כתיבה מחזקה. מדלא פירש

בהדיא. ולהכי לא קאמר התם: אחזוק ברלא כתיבה נמי איבא בנייהו - משום דכתיבה ולא אחזוק מספא ליה. אי פליג רבן שמעון בן גמליאל: כדפירשנו. **א** לא דכותי חבר היה לא הוה מחתיים ליה מקמיה - תימה: אם כן כוליה שטרא מתקיים אפמנא חדד ישראל דחתיים לבסוף! ויש לומר: דאין לחוש, כיון דהאי כותי כשר מדאורייתא, גרי אמת הן.

רבא אמר לעולם תרי כו' - ולדידיה: דאחזוק בהא ולא אחזוק בהא.

חספא בעלמא הוא - פירש בקונטרס: דהוה מצי לשנויי: בעדי מסירה ורבי אלעזר היא, אלא דשנייא דחיקא הוא, דהא לעיל פרכינן עלה: מדסיפא רבי שמעון בשטתו דרבי אלעזר - מכלל דרישא לאו רבי אלעזר. וקשה: דאדרבה, תירוק דבעדי מסירה ורבי אלעזר נשאר לפי המסקנא. דמשני: כי קתני מילתא דליתא בקדושין. דאי בלא עדי מסירה ורבי מאיר - אפילו בקדושין פסלינן ערכאות מדאורייתא! ואומר רבינו יצחק, דכי היכי דפסלינן בגט אף בעדי מסירה ושמות מובהקים, משום דלמא אתי למיסמך עליהו בלא עדי מסירה ישראל - הכי נמי פסלינן בשטר מתנה. ולא תיקנו חכמים להאימנא אלא בשטרי מלוא ומכר, שהן לריאה, ואין נעשה על פי עדותן שום קנין. אבל שטר מתנה - אין כשר לקנות בו מדאורייתא אלא אם כן יש עדים כשרים בשעת מסירה. ואפילו אם נאמר ששטר מתנה שחתמו בו ישראל כשר לקנות בו בלא עדי מסירה - היינו משום שידע, על ידי עדי חתימה שהן כשרים בן התורה, ושב השטר מיד הנותן ליד המקבל. וכן כשר בהודאת נותן שהוא כן עדים. אבל בשטר שחתומין בו גוים, שאין בו לא עדי מסירה ולא עדי חתימה שכשרים להעיד, ולא הודאת בעל דין - לא חשוב שטר לקנות על ידו, ולא הוי אלא חספא בעלמא. אבל אין לומר דלהכי חשיב ליה חספא בעלמא - משום דמתניתין כילא שטר מתנה בהדי שאר שטרות דכשרים. אפילו כתיבתן דחתימתן גוים - דהשתא לא מהני עדי מסירה מידי. דהא בביתא דבסמוך כולל יחד כל השטרות דכשרים בערכאות, ואפילו גיט נשים - ואפילו הכי לא מכשרינן בגיטין אלא בכתיבת ישראל ובעדי מסירה, ובשאר שטרות כשר בכל ענין. רבינו יצחק.

והא לאו בני כריתיה ניהו - הוה מצי למיפרך. הא לא בני עדות ניהו. הורמין

דאי לאו דכותי חבר הוה - לא הוה האי ישראל מחתיים ליה לכותי מקמיה. אי הכי שאר שטרות נמי - כי חתם ישראל לבסוף נכשריה. **אלא** - על כרחיך טעמא מאי לא הוי בשאר שטרות בחוקת חבר על ידי הקדמה זו - דאמרינן: האי ישראל רוחא שבק למאן דקשיש מיניה. שראו את העדות עם ישראל זה החתום ישראלים זקנים ממנו, והכותי. וכשחתם ישראל זה תחילה היה סבור שיהתום

בעל השטר עמו אחד מישראל חוקנים - לפיכך חתם בתחתית השטר. והמלוה בא והחתים אחריו את הכותי למעלה הימנו. **הכא נמי** - בגט אשה, נימא: רוחא שבק, **זאת אומרת** - מתניתין, דמכשר בגט ופסיל בשאר שטרות, אשמעינן דעדי הגט אין חותמין אלא זה בפני זה. הילכך על כרחיך ישראל זה ראה את הכותי חותם למעלה והוא חתם למטה, ואי לאו דחבר הוא - לא אחתמיה מקמיה. אבל עדי שאר שטרות - וחותמין זה שלא בפני זה. הילכך איבא למיחש ישראל זה חתם ראשון בתחתית

השטר, ושבק רוחא למאן דקשיש, ולא ידע שיחתמו את הכותי למעלה הימנו. **מאי מעמא** - אמרו רבנן שלא יחתמו זה שלא בפני זה. גיירה משום **בולבם** - דתנן בפירקין דלקמן (ס"ב): אמר לעשרה "בולבם כתבו גט לאשתך" אחד כותב וכולם חותמין. ואי לא הוה חתמי כולוהו - הוי פסול דבקפידא תליא, דלא שוויה גיטא אלא בהכי. לפיכך תקנו אפילו היבא דלא אמר "בולבם" - שהיו כל העדים נקבצים בשעת החתימה. תנינא כל גט שיש עליו עד כותי פסול - ועלה קאמר "חזיך מגיטי נשים". הוה **אמינא דאפילו תרי** - כשרין בגט, והא דתני חד - לאשמעינן חומרא דשאר שטרות

- דחד נמי פסול בהו, קא משמע לן. **רבא אמר** לעולם תרי - גוים הוה בההוא גיטא דרבן גמליאל. ורבן גמליאל מופלג פליג - ואי אמרת מעשה לסתור - חסורי מיחסרא כו'. **משנה** בעירובא - מקום בית וועד דיניש קבועין שלהן. לא הוויבא - בבית המדרש לפסול. **אלא בזמן שנעשו בהדיוט** - על ידי גוים הדייטות, שאינן דיניש. ובגמרא מפרש לה. **גמרא** קא פסיק ותני - "כל השטרות כשרין בחותמין גוים", לא שנא שטרי מכר ולא שנא שטרי מתנה. **בשלמא** - שטרי מכר, דארעא לאו בהאי שטרא מיקניא אלא כווי. **מכי היב** - האי גברא. וזוי - לישראל חברה. קפייחו - דדיינין גוים. הוה דקנה - לארעא. דקרקע נקנה בכסף או בשטר, והאי שטרא ראה בעלמא הוא, שלא יאמר: (לא) מכרתיה ולא קבלתי מעות.

ובהא מילתא אינהו מהימני. **דאי** לאו דיחב וזוי קפייחו - כיון דדיינין קבועין ניהו. לא הוה מרעי נפשיהו - וכתיב ליה שטרא. **אלא מתנה** - דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חזי מנפשי נשים - כל שטרות שהן כגיטי נשים, שעל ידי השטר הובר נגמר, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואיצטריבא ליה לשנויי שמות מובהקין איבא דנחית למנינא, ופרכינן עלה: והא איבא לשמה ואיבא מחובר, וליכא לתרועי אלא בהכי. אבל תנא קמא ומקמינן ליה כרבי אלעזר, ומרבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבייא ליה. **כרית** - הבלדה, לשון "ספר כריתות" (דברים כד). דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... ותן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. יוד רבי שמעון לשטתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירת הגט הוא דכרתיה, כדאמר בפרק בתרא (גיטין פ"א). אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בהכי מכשר, שימסרנו לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במזויף מתונו - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי למימסריה באפייחו, ומיסמך עליהו.

דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חזי מנפשי נשים - כל שטרות שהן כגיטי נשים, שעל ידי השטר הובר נגמר, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואיצטריבא ליה לשנויי שמות מובהקין איבא דנחית למנינא, ופרכינן עלה: והא איבא לשמה ואיבא מחובר, וליכא לתרועי אלא בהכי. אבל תנא קמא ומקמינן ליה כרבי אלעזר, ומרבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבייא ליה. **כרית** - הבלדה, לשון "ספר כריתות" (דברים כד). דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... ותן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. יוד רבי שמעון לשטתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירת הגט הוא דכרתיה, כדאמר בפרק בתרא (גיטין פ"א). אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בהכי מכשר, שימסרנו לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במזויף מתונו - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי למימסריה באפייחו, ומיסמך עליהו.

דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חזי מנפשי נשים - כל שטרות שהן כגיטי נשים, שעל ידי השטר הובר נגמר, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואיצטריבא ליה לשנויי שמות מובהקין איבא דנחית למנינא, ופרכינן עלה: והא איבא לשמה ואיבא מחובר, וליכא לתרועי אלא בהכי. אבל תנא קמא ומקמינן ליה כרבי אלעזר, ומרבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבייא ליה. **כרית** - הבלדה, לשון "ספר כריתות" (דברים כד). דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... ותן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. יוד רבי שמעון לשטתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירת הגט הוא דכרתיה, כדאמר בפרק בתרא (גיטין פ"א). אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בהכי מכשר, שימסרנו לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במזויף מתונו - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי למימסריה באפייחו, ומיסמך עליהו.

דעל ידי השטר הוא קנה אותה במסירת השטר, היכי מקניא? האי שטרא חספא בעלמא הוא דינא דמלכותא - של גוים. תני חזי מנפשי נשים - כל שטרות שהן כגיטי נשים, שעל ידי השטר הובר נגמר, דהיינו נמי שטר מתנה. והוא הדין נמי דמצי לשנויי בעדי מדקתני סיפא רבי שמעון כו', ואיצטריבא ליה לשנויי שמות מובהקין איבא דנחית למנינא, ופרכינן עלה: והא איבא לשמה ואיבא מחובר, וליכא לתרועי אלא בהכי. אבל תנא קמא ומקמינן ליה כרבי אלעזר, ומרבי שמעון סבר לה כרבי אלעזר - תנא קמא לא סבייא ליה. **כרית** - הבלדה, לשון "ספר כריתות" (דברים כד). דכיון דלא שייכי בתורת גיטין וקדושין אין נעשין עדים דבר, דכתיב "וכתב... ותן" - מי שישנו בנתינה ישנו בכתיבה. יוד רבי שמעון לשטתו של רבי אלעזר - דאמר: עדי מסירת הגט הוא דכרתיה, כדאמר בפרק בתרא (גיטין פ"א). אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים כו'. ורבי שמעון נמי בהכי מכשר, שימסרנו לה בפני עדים ישראל. מודה רבי אלעזר במזויף מתונו - דאף על גב דאמר רבי אלעזר: גט שאין עליו עדים כשר - דוקא אין עליו עדים, אבל יש בו עדים פסולין - פסול מדרבנן, דילמא קאתי למימסריה באפייחו, ומיסמך עליהו.

63 זזה הגט שהכשיר רבן גמליאל היה חתום בו רק עד כותי אחד.
 64 רבא אמר תירוצא אחר, לעולם גורסים במשנה 'היו עדין' בלשון
 65 רבים, והכוונה שהיו חתומים עליו תרי - שני כותים, ורבן גמליאל
 66 מיפלג פליג - חולק על דעת תנא קמא במשנה ומכשיר גט אפילו
 67 אם חתומים עליו שני עדים כותים. ואל תמנה כיצד מביאה
 68 המשנה מעשה הסותר את ההלכה שנאמר בה, שכן הלשון
 69 המשנה תפרי מיחפרא -[חסירה]- והכי קתני - ורבי יש לשנותה,
 70 ורבן גמליאל חולק על תנא קמא ומכשיר גם בשנים, ומעשה נמי
 71 שהביאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנא גט אשה, והיו שני עדי
 72 החתומים עליו עדי פותים, והכשיר רבן גמליאל את הגט.

משנה

73 משנתנו עוסקת בדיני שטרות שנעשו בערכאות: פל השטרות
 74 העולים - הנעשים בערכאות של עובדי פוכבים - בבתי דינים
 75 הקבועים שלהם, אף על פי שהותמיהם - העדים שחתומים על
 76 השטרות הם עובדי פוכבים, והשטרות בשטרות, הן מגיטי נשים
 77 ושחרורי עבדים שהם פסולים אף שנכתבו בידי ישראל, והטעם,
 78 שהעדים שחתמו על השטר הם עובדי פוכבים ואינם בתורת גיטין
 79 וקידושין. רבי שמעון אומר, אף אלו - גיטי נשים ושחרורי עבדים,
 80 כשירין אף שחתמו עליהם עדים גוים, ולא הוזכרו בבית המדרש
 81 לפסול את הגט בעדים גוים אלא כוונן שנעשו בהדיום - על ידי
 82 עובדי פוכבים הדיוטות שלא בערכאות:

גמרא

84 משנתנו קא פסיק ותני - פסקה ולימדה, שכל השטרות שנעשו
 85 בערכאות כשרים, לא שפא מפר - אין זה משנה אם זה שטר מכר,
 86 שהוא רק לראיה שהמוכר לא יכחש את המכר, לא שפא מתנה -
 87 ולא משנה אם זה שטר מתנה, שהקנין של המתנה נעשה על ידי
 88 שהמוכר נתן לקונה את השטר. מקשה הגמרא, בשלמא - זה מובן
 89 בשטר ראה על מפר כל שהוא, שאין הקנין נעשה על ידי השטר,
 90 אלא מפי יהיב וזי קמיהו - כאשר נתן הלוקח את המעות למוכר
 91 בפני שופטי הערכאות, הוא דקנה - באותה עת הוא קנה את
 92 המקח, ושפרא ראה בעלמא הוא - והשטר אינו אלא לראיה על
 93 המכר. הטעם שהאמינו לערכאות על כך, משום דאי לא יהיב וזי
 94 קמיהו - שאם הלוקח לא היה נתן כסף בפניהם, לא הווי מרעי
 95 נפשיהו - לא היו מקלקלים את נאמנותם וכתבין ליה שפרא -
 96 וכותבים ללוקח שטר על מכירה שלא היה. אלא שטר מתנה
 97 שנעשה בערכאות וחתומים עליו גוים, פטאי קא קני - במה קונה
 98 המקבל את המתנה, לאו קהאי שפרא - האם לא בקבלת שטר
 99 המתנה, והאי שפרא - והרי השטר הזה אינו אלא פסולא
 100 הוא - חשוב הוא כחרס בעלמא, כלומר שאין לו כל תוקף.
 101 מתרצת הגמרא, אמר שמואל, דינא דפלכותא דינא - דיין המלכות
 102 מקבל תוקף גם בדיני ישראל, ולכן שטר מתנה זה שיש לו תוקף
 103 על פי דיני המלכות, ראוי לקנות בו. ואי בעית אימא - ואם תרצה
 104 תוכל לומר תירוצא נוסף, תני - שנה במשנה 'חוי מגיטי נשים',
 105 כלומר לא רק גיטי נשים הוציא התנא מהכלל, אלא גם שאר
 106 שטרות הדומים להם, כגון שטרי מתנה שפעולת הקנין נעשה
 107 באמצעותם, גם הם פסולים כשנעשו בערכאות:

108 שנינו במשנה, רבי שמעון אומר אף אלו כשירין וכו'; שואלת
 109 הגמרא, איך מכשיר רבי שמעון גט הנעשה לפני דיינים גוים
 110 וחתומים בו עדים גוים, והא לאו בני פרייתות ניהו - הלא גוי אינו
 111 בתורת גיטין וקידושין, ומי שאינו שייך בנתנית גט אינו כשר
 112 לחתום עליו. מיישבת הגמרא, אמר רבי ירמיה, ויד רבי שמעון - רבי
 113 שמעון התכוין בדבריו לשיטתו של רבי אלעזר דאמר עדי מסירה
 114 קרתי - שעדי המסירה של הגט הם הנותנים תוקף לגט, ורבי
 115 שמעון הכשיר באופן שהיו עדי מסירה כשרים.
 116 מקשה הגמרא, והאיך רבי אבא, מודה רבי אלעזר במוות מתוכו
 117 שפסול - גם רבי אלעזר הסובר שאין צורך בעדי החתימה. מודה
 118 שאם חתמו עדים גוים שהגט פסול, שמא יבואו להכשיר עדים
 119 אלו גם בתור עדי מסירה. מתרצת הגמרא קא פטאי עסקינן -
 120 כאן מדובר,

1 דאי לאו הכותי קבר הנה - אם לא שכותי זה הוא חבר ומדקדק
 2 במצות ונאמן, לא היה העד הישראלי מהתים ליה מקמיה - נתן
 3 לעד הכותי לחתום לפניו, ומכיון שהעד הישראלי חתם אחרי
 4 הכותי, הדבר מוכיח שהכותי חתום הוא נאמן, אבל אם שני
 5 החתומים הם כותים, הגט אינו כשר כי אין הוכחה שאותם כותים
 6 חברים וכשרים להעיד.

7 מקשה הגמרא, אי קמי - אם אכן סומכים על חתימת הישראלי
 8 להכשיר על פיה את חתימת הכותי שלפניו, אפילו בשאר שטרות
 9 נמי - גם בשאר שטרות יש להכשיר באופן זה, ואילו במשנתנו
 10 נאמר שבשאר השטרות אם חתם עד כותי הם פסולים. אלא על
 11 כרחק אמרינן שאין להחזיקו מחמת זה לחבר, כי יתכן שהעד
 12 הישראלי חתם אחריו בסוף השטר משום שריוקא - מקום פנוי שצב
 13 - השאיר הישראלי בין הכתוב בשטר לבין חתימתו ידו, כדי שמקום
 14 החתימה הראשון המכובד יותר, יהיה פנוי למאן דקשיש מיניה -
 15 עבור עד אחר מישאל שגדול ממנו בשנים שאף הוא ראה יחד
 16 אתו ועם הכותי את העדות, בכדי שהוא יחתום ראשון על הגט,
 17 אלא שלבסוף בעל השטר החתים במקום הפנוי את הכותי בלי
 18 ידיעתו של הישראלי, ואין ראייה מכך על נאמנותו של הכותי. ואם
 19 כך, הקא נמי - גם בגיטי נשים ושחרורי עבדים אין ראייה מכך
 20 שהכותי יחתום ראשון נאמן, כיון שיתכן שהישראלי חתום
 21 אחריו וריוקא שצב למאן דקשיש מיניה - הניח מקום פנוי כדי
 22 שיחתום בו עד שגדול ממנו בשנים, ולא ידע שהכותי הוא זה
 23 שיחתום לפניו, ומדוע מכשירה המשנה על סמך זה חתימת עד
 24 כותי בגיטי נשים ושחרורי עבדים.

25 מתרצת הגמרא, אמר רב פפא, זאת אומרת - יש ללמוד
 26 ממשנתנו המכשירה עד כותי החתום על הגט כאשר ישראלי
 27 חתום אחריו, ופוסלת כך בשאר שטרות, שעדי נגש אין הותמין על
 28 גט זה בלא זה, ולכן כשעל הכותי חתום תחילה כותי ואחריו ישראלי,
 29 שכחרה שהישראלי ראה שכותי חתום לפניו, ויש מכך ראייה
 30 שהכותי הוא חבר ונאמן. אמנם בשאר שטרות שהעדים יכולים
 31 לחתום על השטר זה שלא בפני זה ואינם רואים בהכרח מי חתום
 32 עמם, יתכן שבעל השטר החתים כותי שאינו מדקדק במצוות
 33 בלא ידיעת הישראלי, ולכן בשאר שטרות עד כותי פסול.

34 הגמרא מבארת את הטעם שאין עדי הגט חותמין זה בלא זה: מאי
 35 שפא - מצינו טעם אמרו חכמים דין זה, אמר רב אשי, נזירה זו
 36 גזרו חכמים משום האומר לעשרה אנשים פולחם כתבו גט
 37 לאשתי, שהדין הוא שכל העשרה צריכים לחתום עליו, ואם רק
 38 כולם חתמו, הגט פסול, משום שהבעל הקפיד לעשות את הגט רק
 39 בתנאי זה, וכדי שלא יטעו להחתים רק מקצתם, גזרו חכמים
 40 שאפילו כשהבעל לא אמר 'כולכם' צריכים כל העדים להתקבץ
 41 ולחתום על הגט במעמד כולם.

42 הגמרא חוזרת לכבר את דברי רבי אלעזר בביאור המשנה: גופא,
 43 אמר רבי אלעזר, מה ששנינו במשנתנו להכשיר עד כותי בגיטי
 44 נשים ושחרורי עבדים, לא הכשירו בו - בגט אשה אלא אם חתום
 45 עליו עד אחד בותי בלבד, אבל אם חתומים עליו שני עדים כותים
 46 הוא פסול. ושאלת הגמרא, מאי קא משמע לך, והלא תנינא - כבר
 47 שנינו כדבריו במפורש שכל גט [שטר] שיש עליו עד בותי פסול
 48 כו' חוי מגיטי נשים ושחרורי עבדים, ומכך ששנינו 'עד כותי'
 49 בלשון יחיד משמע שאם שני עדים כותים חתומים על הגט הוא
 50 פסול. משיבה הגמרא, אי ממתניתין, הנה אמנא שאפילו גט
 51 שחתומים עליו תרי - שני עדים כותים נמי כשר הוא, והאי דקתני
 52 חד - ומה ששנה התנא עד כותי בלשון יחיד, משום שרצה
 53 ללמדנו דבשטרות אחרים חוי מגיטי נשים ושחרורי עבדים אפילו
 54 כשיש על השטר רק עד כותי חד, נמי לא כשרים השטרות. קא
 55 משמע לך רבי אלעזר שבמשנה הכשירו גיטי נשים רק אם חתום
 56 עליהם עד כותי אחד.

57 הגמרא מקשה על דברי רבי אלעזר: ותרי לא - האמנם גט אשה
 58 שחתומים עליו שני עדים כותים אינו כשר, והא קתני בהמשך
 59 המשנה מעשה והביאו לפני רבן גמליאל לכפר עותנא גט אשה,
 60 והיו שני עדי החתומים בו עדי פותים, והכשיר רבן גמליאל את
 61 הגט. מתרצת הגמרא, אמר אבוי, תני - יש לתקן את הלשון המשנה,
 62 ובמקום המילה 'עדי' בלשון רבים יש לגרוס עדי בלשון יחיד, ולפי

52 רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף אלו בשרין – גם מה שאתם
 53 חכמים מכשירים גיטי נשים ושחרורי עבדים שחתמו בהם עדים
 54 גויים בעלי שמות מובהקים, זה דווקא במקום שאין ישראל חותמין
 55 – שהגויים לא נותנים לישראלים לחתום על שטרות וגיטין,
 56 ובמקרה זה כולם יודעים שהחתומים הם גויים, אבל במקום
 57 שיש ישראל חותמין – שמתירים גם לישראלים לחתום, לא הכשירו
 58 גיטין שנחתמו על ידי עדים גויים אפילו כשנעשו בערכאות
 59 ואפילו אם שמותיהם מובהקים, שגזרו שפאל יבואו להכשיר אף
 60 בשמות שאינם מובהקים.
 61 שואלת הגמרא, כמו שאתה פוסל שמות מובהקים גזירה שמא
 62 יכשירו גם שמות שאינם מובהקים, כך מקום שאין ישראל חותמין
 63 שאמרת שהגט כשר נמי לזוטר – גם נזור, שהגט יהיה פסול, אמו
 64 מקום שיש ישראל חותמין – שמא יבואו להכשיר גם במקום ישראל
 65 רשאים לחתום.
 66 עונה הגמרא, שפאל בשמא מחליף – אנשים טועים בין שם לשם,
 67 והם עלולים לטעות ולהכשיר גם שם שאינו מובהק, אבל אתרא
 68 באתרא לא מחליף – אבל אנשים לא טועים בין מקום למקום, ואין
 69 לחשוש שאם נכשיר גט במקום אחד שאנשים יטעו וכשירו מקום
 70 שני.
 71 רבינא סבר לאכשורי – להכשיר בשאר שטרות שנעשו בגנופיאתה
 72 דארמאי – באסיפת גויים שאינם ערכאות. אמר ליה רפרם,
 73 ערפאות תנן – במשנה שנינו שרק שטר שנעשה בערכאות כשר,
 74 אבל שלא בערכאות לא.
 75 אמר רבא, האי שטר פרכאה – שטר חוב שכתוב בלשון פרסית,
 76 שלא נעשה בערכאות וחתומים עליו עדים פרסיים הדיוטות,
 77 דמסריה ניהליה פאפי קהי ישראל – אם הוא נמסר לידי המלוה
 78 בעדי מסירה ישראלים, מנינן ביה מניי קרי – יכול המלוה
 79 באמצעות שטר זה לגבות מהלוה בלבד את חובו, אבל לא
 80 מהלקוחות שקנו מהלוה.
 81 שואלת הגמרא, והא לא ידעי למיקרא – והרי עדי המסירה לא
 82 יודעים מה כתוב בשטר, ואיך יוכלו להעיד לאחר זמן אודות שטר
 83 זה. עונה הגמרא, בדידעי – מדובר שעדי המסירה יודעים לקרוא
 84 פרסית ומבינים את הכתוב בשטר. שואלת הגמרא, והא בעינא
 85 כתב שאינו יכול לזויר – צריך לכתוב את השטר על קלף שעבדו
 86 אותו בחומר הנקרא עפצים, כדי שלא יהיה אפשרות למחוק את
 87 הכתוב בו מפני שהמחזיק נכרת, וליבא – והקלפים של הפרסים
 88 אינם מעובדים בעפצים, ויתכן שהמלוה מחק את הסכום שהיה
 89 כתוב בו וכתב סכום גדול יותר. עונה הגמרא, רבא דיבר בראפצינ
 90 – שהשטר היה כתוב על קלף מעובד בעפצים.
 91 שואלת הגמרא, והא בעינא צריך שחזיר מעיניו של שטר בשיטה
 92 אחוזה – כשכותבים שטר צריך שהשורה האחרונה בשטר
 93 תכלול בקצרה את הנאמר בגוף השטר, וליבא – ובשטרות של
 94 הפרסים אין הדבר כך. עונה הגמרא, בדידעי – רבא מדבר בשטר
 95 שחזרו בשורה האחרונה על הנאמר לעיל.
 96 שואלת הגמרא, אי הכי ממשעבדי נמי – אם כך שהשטר נעשה
 97 כדת וכדין, שיגבה המלוה בשטר זה גם מהלקוחות. עונה הגמרא,
 98 לית ליה קלא – שטר חוב שחתומים עליו עדים גויים אין לו קול,
 99 לפי שאת הקול על ההלואה מוציאים עדי החתימה כשהם
 100 ישראלים, אבל עדי המסירה אינם מוציאים קול, והלקוחות אינם
 101 יודעים להזהר לא לקנות קרקע שמשועבדת למלוה.
 102 בקא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן,

1 בשמות מובהקין – שהעדים החתומים בשטר יש להם שמות
 2 מובהקים של גויים, ולא מצויים יהודים הנקראים בשמות אלו,
 3 ולכך לא יבואו לסמוך עליהם בתור עדי מסירה.
 4 שואלת הגמרא, הכי רבי שמות מובהקין – אלו שמות דרוגמא
 5 יחשבו כשמות מובהקים. עונה הגמרא, אמר רב פפא, גזון
 6 השמות הורמין ואבודינא בר שבתאי ובר קרדרי ובאמי ונקים אונא,
 7 שהם שמות של ידידי הגויים, והם למשל שמות מובהקים של
 8 גויים.
 9 ממשכה הגמרא ומקשה, לדברין שרק גט שחתומים בו עדים עם
 10 שמות מובהקים של גויים כשר, אבל גט שחתומים בו עדים בעלי
 11 שמות שאין מובהקים, מאי לא – האם לרבי שמעון לא יהיה הגט
 12 כשר, אי הכי – אם כך, ארתני סיפא – עד ששנה וחילק התנא
 13 בסופא בין הדיוט לערכאות, וביאר שלא הוזכרו בבית המדרש
 14 לפסול עדים גויים אלא בזמן שנעשו בהדיוט שלא בערכאות,
 15 לפלוג וליתי בדידה – היה לו לתנא לחלק בין הזה עצמו של
 16 עדים שחתמו בערכאות, ולומר, במה דברים אמורים – שגט
 17 שחתמו עליו גויים בערכאות כשר, דווקא בעדים בעלי שמות
 18 מובהקין, אבל עדים בעלי שמות שאין מובהקין, לא הכשירו את
 19 הגט, ולא לחלק בין ערכאות להדיוטות.
 20 עונה הגמרא, אין כוונת רבי שמעון לחלק בין ערכאות להדיוט
 21 בגיטין, אלא הכי נמי קאמר – כוונת התנא אכן לחלק כדברינא,
 22 בבית דברים אמורים שגיטי נשים כשרים גם אם נחתמו על ידי עדים
 23 גויים, רק בעדים בעלי שמות מובהקין, שלא יטעו להכשירים בתור
 24 עדי מסירה, אבל בשמות שאין מובהקין, הרי הם פסולים, ונעשה
 25 דינם כמי שנעשו בהדיוט – כמו שטרי מכר שנעשו בהדיוט שלא
 26 בערכאות וכלי עדי מסירה ופסולין כיון שהם חשודים לשקר.
 27 תירוץ נוסף, ואיבעית אימא – ואם תרצה תאמר כך, שהסיפא לא
 28 זכרו וכו' אינה סיוע דברי רבי שמעון, אלא אתאן לגיפי קמון –
 29 באה כהמשך לתחילת המשנה שהכשיר תנא קמא שטרות ממון
 30 שנעשו בערכאות גם בלי עדי מסירה, מפני שהערכאות אינם
 31 רוצים לקלקל את מהימנותם, והכי קאמר – וכך המשך תנא קמא
 32 ואמר, לא הוזכרו בבית המדרש שעדים גויים החתומים על גיפי
 33 קמון – שטרי ממון דפסולים, אלא בזמן שנעשו בהדיוט – שלא
 34 בערכאות, שאז חשודים שמשקרים, אבל נעשו בערכאות כשרים.
 35 הגמרא מביאה ברייתא שבה מוכיח רבי שמעון לחכמים שגם
 36 חכמי הדורות שקדמו להם, הכשירו גיטי נשים שחתמו עליהם
 37 גויים בעלי שמות מובהקים, ומסירה בפני עדי מסירה כשרים:
 38 תניא, אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, קה אמר רבי שמעון לחכמים
 39 בצורה, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים שהיו בדורות שקדמו לנו, על
 40 כל השטרות העולין – שנעשו בערכאות של עובדי בוכבים, שאף
 41 על פי שחוקתמין – שהעדים החתומים עליהם הם עובדי בוכבים,
 42 השטרות כשרים, ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים כשרים
 43 כשנעשו בערכאות ושמות העדים הגויים מובהקים, ועדי המסירה
 44 ישראלים, לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים אלא בשאר שטרות בזמן
 45 שנעשו בהדיוט שלא בערכאות וכלי עדי מסירה, שרבי עקיבא
 46 מכשיר מפני שהעדים מפחדים לשקר שמא ימסרו למלך בעון
 47 גניבה. וחכמים פסולים מפני שהשטר נעשה לראיה וסומכים על
 48 העדים עובדי בוכבים, והם חשודים לשקר. הוין מניפי נשים
 49 ושחרורי עבדים שנעשו בעדי מסירה ושמות מובהקים, שגם
 50 חכמים מודים שהם כשרים אף כשנעשו בהדיוטות, משום
 51 שסומכים על העדי מסירה.

המשך ביאור למסכת גיטין ליום ראשון עמ' א

7 מנכסיו ועושה מהן צדקה ניצל מדינה של גיהנם. משל לשתי רחילות
 8 שהיו עוברות במים אחת גוזה ואחת גוזה ואתה אינה גוזה, גוזה עברה את
 9 הנזר לפי שנגזר צמרה ואינו מפריע לה לעבור, ושאנה גוזה לא
 10 עברה לפי שהצמר מפריע לה, כך גם מי שגזר מכספו לצדקה
 11 עובר וניצל מדין של גיהנם.

1 אמר לה – ופעמים אמר משמיה דרב אסי. מאי דתיב (נחום א) (ב)
 2 'בה אמר ה' אם שלמים וכן רבים וכן גוזה ועבר' וגו'. 'אם שלמים'
 3 – אם רואה אדם שפונותיו שלמים, כלומר, מצומצמין בדיוק לכל
 4 צרכיו וכדי מחייתו, אבל לא נשאר לו לתת לאחרים, יעשה מהן
 5 צדקה. 'וכן רבים' – וכל שכן בשעת מרויח שעליו לתת צדקה. מאי
 6 – מה הכוונה 'וכן גוזה ועבר'. תנא דבי רבי ישמעאל, כל הגוזה

בשמות מובהקן - גרוים, דלא שכחי ישראל דמסקי בהנהו שמהתן. דתו לא אתי למיסמך עליהו, דמידע ידיע גרוים הם. הורמיז ואבדינא בר שיבתאי ובר קדרי נמי ונקים אונא - כולם שמות דיניי גרוים הם. לפילוג בדידה - בערכאות גופיהו. אבל שמות שאינן מובהקן - נעשו כשאר שטרות של מבר שנעשו בהדיטות בלא ערכאות. דהנהו ודאי פסילי, דלא קפדי אאורועי נפשיהו וחתמי

שיקרא. ועל כרחק האי "נעשו בהדיט" - 1
אשאר שטרות קאמר, העומדים לראיה. דהתם 2
איכא לפלוגי בין הדיט לערכאות. דאילו בגט 3
אשה - לענין כריתות הדיט וערכאות שוין. 4
והכי קאמר: לא החזרו גיטי אשה ליפסל אלא 5
בשמות שאין מובהקין, נעשו כשאר שטרות 6
הנעשים בהדיט. ואיבעית אימא סיפא - "לא 7
החזרו" דקתני. אתאן לגיטי פמון - והבגן 8
קאמרי ליה, ואירשאי קאי: כל השטרות של ממנן 9
העולין בערכאות של גוים כשרין, כגון שטר 10
מבר וכדפרישית טעמא לעיל: דוחי קנו ליה. 11
ושטרא לסהודתא בעלמא. ואי לא יהויבא זוזי 12
קמיהו - לא הוו מרעי נפשיהו למיכתב 13
שטרא. ולא החזרו ליפסל אלא בזמן שנעשו 14
בהדיט, ולא קפדי אאורועי נפשיהו. אמר רבי 15
שמעון לחכמים - סמך לדבריו, דאף אלו 16
כשרים. לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים - שחן 17
דור שדה לפנינו. על שמיות העולים בו - שחן 18
כשרין, ואפילו גיטי נשים ושחרורי עבדים. "חוי" 19
מגיטי נשים" לא גרסינן ברישא דמילתיה דרבי 20
שמעון בתוספתא, אלא כסיפא דמילתיהו 21
דרבנן גרס לה. והכי גרסינן: לא נחלקו אלא 22
בזמן שנעשו בהדיט, שרבי עקיבא מכשיר 23
החכמים פוסלים חוץ מגיטי נשים ושחרורי 24
עבדים. דכיון שנעשו בהדיט, שטר מבר דקיימי 25
לראיה ועליהן דסדחי גוים סמכינן - פסול. 26
דאימרי: שקרא חתום. אבל גיטי נשים - לאו 27
עליהם סמכינן, אלא אעדי מסירה. ובשמות 28
מובהקין קמיידי. רבן שמעון בן גמליאל אומר 29
אף אלו - גיטי נשים. כשרים במקום שאין 30
ישראל חותמין - כלומר, אף אלו גיטי נשים 31
אתם מכשרין, אימתו חן כשרים - במקום 32
שאינן ישראל חותמין, בעיר שאין הגוים מניחין 33
את ישראל לחתום. דכיון שאין ישראל חותמין 34
באותה העיר - והכל יודעין שחם גוים, אלא 35
סומכין עליהם, ומסר ליה ניהליה בעדים 36
ישראל. אבל במקום שישאל חותמין - אף על 37
פי שהשמות הללו מובהקין גרוים חן - פסולין, 38
דאי מכשרת בהני - אתי לאכשורי בשמות 39
שאינן מובהקין. לגזור מקום שאין ישראל חותמין - כי היכי דגור שמות מובהקין אטו 40
שמות שאין מובהקין, כבר לאכשורי - שטרות. כבניפמי דארמא - שאינן 41
ערכאות. שפרא פרסכא - שעשאוהו בלשון פרסי, וחתמו פרסיים הדיטות עליו. והא 42
לא ידעי - העדים שנסרו בפניהם. למיקרי - ולא ידעי מאי ניהו, והכי מסהדי לאחר 43
זמן עלה דמילתא? שאינו יכול לזיף - שיהא הקלף מתוקן בעפצים בשעת עיבורו, 44
שעושים אותו שטר, ושוב אין אדם עושה בה מחק וחוזר וכותב עליו, מפני שהוא ניכר. 45
וקלפי פרסיים אינם מעובדים בעפצין שקורין ג'לש', ואדם יכול למחוק כתבו, ומנית 46
חתמת הגוים, וכותב מעלה ממנו הרבה. מענינו של שפ"ב בשיטה אחרונה - כדאמרין 47
ב"גט פשוט" (בבא בתרא קס"א.ב.) וקנינא מן פלוני אבל מה דכתבו ומפרשו לעיל. בדמהדר 48
- שמוחזרו בשיטה אחרונה. לית ליה קלא - לפי שאין חותמין ישראל דסדחי דחתימי 49
אשטרא אינן מפקי לקלא ולפיכך אין הלוך נפסד, דאמר ליה: לא הוה ידענא 50
דמשתעבד לך. ובפרק שני (גיטין ט"ב.) אמרינן: דאי חתימי עליה ישראל - טרף 51
ממשעבדי.

הורמין בגין גריס רבינו תם, דלא מסקי ישראל הכי, דהורמין הוא שם שטן ושד. אבל 1
הורמין בייזין הוא לשבת, בפרק "אחד דיני ממונות" (סנהדרין ל"א.ט.) מפלגא דידך 2
ולעיל - דהורמין, ולתחת - דהורמין, הראשון בייזין והשני בגין. ורש"י גריס תרזיהו בייזין, 3
אלא שבשני גריס דאהורמין. ואיפרא הורמין (בבא בתרא ח.א.) מפרש רבינו תם: חן מאת 4
המקום, ד"איפרא" לשון חן, כמו "אפריזן נמטייה" 5
כו' (בבא מציעא ק"ט.א. ושם). ולא כרש"י פירשי 6
בפרק שני נגדה (בב. ד"פ) דיופ"ש של שדים היו לה. 7
אבדיינא - הכל שם אחד, ד"אבר" שם 8
ישראל, ב"השוכר את הפעלים" 9
(בבא מציעא ע"ג.ב.) אבו אפקיד כיתנא כי רוביא. 10
שבבתאי - גרסינן. דשבת שם ישראל הוא 11
בבמה מקומות, אבל שבבתאי הוא רוח 12
רעה, כדאמר בפרק "כל הבשר" (תולין ק"ב.) 13
כמאי - גרסינן, דבטי שם ישראל, כדאמר 14
בקיודושין (ע"ב.) בטי ברמות רוחיה לא 15
קביל גיטא דחירותא. שהיה עבד, והיה מחזיק 16
עצמו כישראל. 17
לפלוג וליתני בדידה - ואם תאמר: אדרבה, 18
תיקשי ליה גופא דמתניתין: למה פסלו 19
בהדיט, כיון דאיכא עדי מסירה ושמות מובהקין 20
יש לומר: דגרינן בהדיט גיטי נשים אטו שאר 21
שטרות, דפסלי בהדיט אף בעדי מסירה, דלמא 22
אתי להכשיר בלא עדי מסירה כמו בערכאות. אף 23
על גב דבסמך אפילו רבנן דפסלי שאר שטרות 24
בהדיט בעדי מסירה, מכשרין בגיטי נשים, ולא 25
גרינן אטו שטרות - מכל מקום לא היה יכול 26
הגמרא לעשות קושיא מזה, דילמא תנא 27
דמתניתין גזר. 28
נעשה כמי שנעשו בהדיט ופסולים - פירוש: 29
בשאר שטרות שנעשו בהדיט, דפסילי 30
אפילו בשמות מובהקין ועדי מסירה. שלא יבא 31
להכשיר בלא עדי מסירה, כמו בערכאות. דאי חזו 32
שום הכשר בהדיט אפילו בעדי מסירה - יבא 33
לטעות ולומר דאין חילוק בין ערכאות להדיט, 34
וכשר בכל מקום בלא עדי מסירה. לא נחלקו 35
רבי עקיבא וחכמים על כל השטרות בו. פירוש: 36
כל השטרות העולים בערכאות. אף על פי 37
שחותמין גוים - כשרים, האי כי דיניה, והאי כי 38
דיניה; שאר שטרות - בכל ענין, גיטי נשים 39
ושחרורי עבדים - בעדי מסירה ושמות מובהקין. 40
לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיט. פירוש: 41
בשמות מובהקין ובעדי מסירה. דרבי עקיבא 42
מכשיר, ולא גזר שיבא להכשיר אף בלא עדי 43
מסירה אטו ערכאות, וחכמים פסולין בשאר 44

בשמות מובהקין. היכי דמי שמות מובהקין? אמר רב 1
פפא: פגון הורמין, ואבדינא, בר שיבתאי, ובר קדרי, 2
ובאטי, ונקים אונא. - אבל שמות שאין מובהקים 3
מאי - לא? אי הכי, אדתני סיפא: לא הוזכרו אלא 4
בזמן שנעשו בהדיט, לפלוג וליתני בדידה: במה 5
דברים אמורים - בשמות מובהקין, אבל שמות שאין 6
מובהקין - לא! הכי נמי קאמר: במה דברים אמורים 7
- בשמות מובהקין, אבל בשמות שאין מובהקין - 8
נעשה כמי שנעשו בהדיט, ופסולין. ואיבעית אימא: 9
סיפא אתאן לגיטי פמון, והכי קאמר: לא הוזכרו גיטי 10
פמון דפסולים - אלא בזמן שנעשו בהדיט. תניא: 11
אמר רבי אלעזר ברבי יוסי, קד אמר רבי שמעון 12
לחכמים בציון: לא נחלקו רבי עקיבא וחכמים על 13
כל השטרות העולין בערכאות של גוים, שאף על פי 14
שחותמיהו גוים - פשרים, ואפילו גיטי נשים ושחרורי 15
עבדים. לא נחלקו אלא בזמן שנעשו בהדיט, שרבי 16
עקיבא מכשיר, וחכמים פוסלים, חוץ מגיטי נשים 17
ושחרורי עבדים. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף 18
אלו בשירין במקום שאין ישראל חותמין, אבל במקום 19
שישראל חותמין - לא. - מקום שאין ישראל חותמין 20
נמי לגזור אטו מקום שישאל חותמין? - שפא 21
בשפא מחליף, אתרא באתרא לא מחליף. רבינא 22
סבר לאכשורי ככונפאתה דארמאי. אמר ליה רפם: 23
"ערכאות" תנן. אמר רבא: האי שפרא פרסכא 24
דמסריה ניהליה באפי סהדי ישראל, מוגבינן ביה מגבי 25
הרי. - והא לא ידעי למיקרא! - בדרועי. - והא בעינא 26
כתב שאינו יכול לזיף, ולפיא! - בראפיצין. - והא 27
בעינא צריך שחזיר מענינו של שפ"ב בשיטה אחרונה, 28
ולפיא! - בדרמהדר. - אי הכי, ממשעבדי נמי! - 29
לית ליה קלא. בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן: 30
עדים

שטרות דגורין, חוץ מגיטי נשים. דבשאר שטרות דכשרין בערכאות בלא עדי מסירה - 1
איכא למיגזר, אבל גיטי נשים אפילו בערכאות לא מתכשרי אלא בעדי מסירה - ליכא 2
למיגזר מידי. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף אלו כשרין בו, כלומר, אף גיטי נשים אין 3
כשרין אלא במקום שאין ישראל חותמין. פירוש: שאין מניחין ישראל לחתום, דלא יבא 4
לטעות לומר שחן ישראל. ופרקי: מקום שאין ישראל חותמין נמי ליגזור פירוש. כיון דבמקום 5
שישראל חותמין גזרת שמות מובהקין אטו שמות שאין מובהקין, אם בן מקום שאין ישראל 6
חותמין - נמי ליגזור אטו מקום שחותמין. אף על פי דהוי כעין גזירה לגזירה - מכל מקום 7
מיסתבר למקשה. כיון דחיישין כולי האי - להא נמי הוה לן למיחש. כן נראה לרבינו יצחק 8
לפרש שטיה זו.

רבן שמעון בן גמליאל אומר בו' - משמע הכא דסבר כרבי אלעזר, דאמר: עדי מסירה 1
כרת. והקשה הרב רבינו אפרים: דבפרק "גט פשוט" (בבא בתרא קס"ב.) גבי "הבא 2
לידון בשטר ובחוקה" משמע דסבירא ליה דעדי חתימה כרתו! ואומר רבינו יצחק: דדוקא 3
בגיטין סבר כרבי אלעזר, ולא בשאר שטרות. כהנך אמוראי דפרק בתרא (גיטין פ"ב.) 4
ביענין כתב שאינו יכול לזיף - לרבי אלעזר פריך, דאמר בפרק שני (גיטין כ"ב.) דלא 5

בדאפיצין - משמע בדלא אפיצא יכול להודיף, ואם תאמר: והיאך אנו כותבין בקלפם שלנו דלא אפיצין (שטרות) וספר תורה תפלין ומחזות? ודיפתרא פסול בכלוה, כדמובח בבמה 1
דוכתי. ואומר רבינו תם: דעידור סיד שלנו כעידור עפצים שלהם, דהא קלפם שלנו אין יכולין להודיף, ועוד דב"הקומץ רבה" (מנחות ל"א.ב.) גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצין, 2
הא - דלא אפיצין, הרי שכותבין ספר תורה בדלא אפיצין, היינו כעידור שלנו. 3

עדים 4
בכשר רבי אלעזר דבר שיכול להודיף אלא בגיטין דוקא, ולא בשאר שטרות. 5
בדאפיצין - משמע בדלא אפיצא יכול להודיף, ואם תאמר: והיאך אנו כותבין בקלפם שלנו דלא אפיצין (שטרות) וספר תורה תפלין ומחזות? ודיפתרא פסול בכלוה, כדמובח בבמה 6
דוכתי. ואומר רבינו תם: דעידור סיד שלנו כעידור עפצים שלהם, דהא קלפם שלנו אין יכולין להודיף, ועוד דב"הקומץ רבה" (מנחות ל"א.ב.) גבי ספר תורה, קאמר: הא - דאפיצין, 7
הא - דלא אפיצין, הרי שכותבין ספר תורה בדלא אפיצין, היינו כעידור שלנו. 8

עדים החתומים על הגט ושמותיהן כו' - פירושו: מי אמרין דישארני ניהו וכשר לרבי מאיר, או בעדי מסירה לרבי אלעזר, דלא תלינן להו בגוים אלא אם כן ידוע כדאי שקו גוים, ולא שכידי מלתא שחתמו גוים בגושינן. או דלמא כיון דשמותיהן כשמות גוים - חיישנן שמא גוים ניהו, ולא מתכשרי אפילו בעדי מסירה לרבי אלעזר, ואפילו לרבי שמעון

עדים החתומים על הגט ושמותן בשמות גוים, מהו?

אמר ליה: לא בא לדינו אלא לוקוס ולום והבשרנו. ודוקא לוקוס ולום, דלא שכיחי ישראל דמסקין בשמהתייהו, אבל שמהתא אחרני, דשכיחי ישראל דמסקין בשמהתייהו - לא. איתביה: גיפון הפאים ממדינת הים ועדים חתומים עליהם, אף על פי ששמותיהן בשמות גוים - פשירין, מפני שרוב ישראל שבוהצה לארץ שמותיהן בשמות גוים! - התם פדקתני טעמא - מפני שרוב ישראל שבוהצה לארץ שמותיהן בשמות גוים. ואיכא דאמר: כי מתניתא בעא מיניה, ופשט ליה ממתניתא. משנה האומר: תן גט זה לאשתו ושטר שחרור זה לעבדי, אם רצה לחזור בשניהן - וחזור, דכרי רבי מאיר. והכמים אומרים: בנימי נשים אבל לא בשחרורי עבדים, לפי שזכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין לו אלא בפניו; שאם רצה שלא לזון את עבדו - רשאי, ושלא לזון את אשתו - אינו רשאי. - אמר להם: והרי הוא פוסל את עבדו מן התרומה בשם שהוא פוסל את אשתו! - אומר לו: מפני שהוא קניינו. גמרא יתיב רב הונא ורב יצחק בר יוסף קמיה דרבי ירמיה ויתיב רבי ירמיה וקא מנמינב, ויתיב רב הונא וקאמר: שמע מיניה מדרבנן, התופס לבעל חוב - קנה. - אמר ליה רב יצחק בר יוסף: ואפילו במקום שחב לאחרים? - אמר ליה: אין. אדהכי איתער בהו רבי ירמיה, אמר להו: דרדקי! הכי אמר רבי יוחנן: התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים - לא קנה; ואם האמר: משנתינו! - קל האומר "תנו" פאומר "וכו" דמי. אמר רב הסדא: התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים, באנו למחלוקת רבי אלעזר ורבנן. דתני: מי שליטת את הפאה ואמר "הרי זו לפלוני עני", רבי אלעזר אמר: זכה לו, והכמים אומרים: יתנו לעני הנמצא ראשון. אמר אמר, ואיתמיא רב פפא:

דלמא אלא בעל עשאו שליח לזכות בו. ואף על פי שהעבד לא ידע - זכין לאדם שלא בפניו. מי שליטת - בעל הבית עשיר שליטת את הפיאה כו', והיינו 'מקום שחב לעניים'. לא

עדים החתומים על הגט - ומארץ ישראל בא, דהא לא קאמר "ממדינת הים". ושמותיהן כשמות גוים - ולא ידענא אי גוים ניהו או ישראל. מהו - לאבשרי בעדי מסירה. לא בא לדינו - וגט שמות גוים חתומין בו. אלא - אהו, שהיו חתומין בו לוקוס ולום. והבשרנו - בעדי מסירה. ודוקא לוקוס ולום - שמות מובהקין הן, ולא אתי למיסמך עלייהו. אף על פי ששמותיהן כשמות גוים

כשרים - ואפילו בלא עדי מסירה, וכל שאן בעדי מסירה דלא מוהקנין להו אלא בשכח, לפי שרוב ישראל שבוהצה לארץ כו', ואת אמרת לוקוס ולום דוקא והם בדקתני טעמא - וכי אמר רבי יוחנן - בארץ ישראל, דאין רוב שמותיהן כשמות גוים, הילכך מספקין דילמא גוים ניהו, ופסולין ואפילו בעדי מסירה כרבנן דמתניתין. ואיכא דאמרין כי מתניתא בעא מיניה - גיטין הבאין ממדינת הים ושמותיהן כשמות גוים מהו? ופשט ליה - רבי יוחנן ממתניתין דכשירין. דבחוקת ישראל ניהו, מפני שרוב ישראל שבוהצה לארץ שמותיהן כשמות גוים. משנה רצה לחזור בשניהם - קודם שהגיע ליד האשה והעבד. יחזור - ואין השליח יכול לזכות בזה לצרכו, דחוב הוא לזון כדמפרש לקמיה. והכמים אומרים בנימי נשים - יכול לחזור אבל לא בשחרור. שוכין לו כו' - וזכה בזה השליח לצרכו. שאם רצה שלא לזון את עבדו רשאי - הילכך כי משרחר ליה - לא מפסיד ליה מוונתו, דבלאו הכי נמי אי בעי לא זיין ליה. אבל שלא לזון את אשתו - אינו רשאי, הלכך כי מגרש לה - מפסיד לה מונוי. והלא הוא פוסל את עבדו - בגט זה. מן התוימה - אלמא: חוב הוא לזון אמרו לו מפני שהוא קניינו - האי דמיפסל בגיטא מן התרומה - מפני שהוא קניינו דכון. ועבשיו, וכי משרחר ליה - לאו קנינו דכון. ובגמרא מפרש מאי קאמר. גמרא שמע מינה מדרבנן - דאמר השליח יתפוס השטר לצורך העבד, ואף על גב דבעל קמהדר ביה, ואינו עדי שלוחו, ותפיסה בעלמא הוא בעל כרחו. התופס לבעל חוב - אדם מן השוק, שתופס מטלטלי בבכסי ראובן לצורך שמעון שהוא חוב - קנה. ואפילו במקום שחב לאחרים - חוב שלאה הוא: ונשמע מינה נמי דאפילו במקום שחב התופס הזה בתפיסתו זאת ללוי, דהוה ליה נמי בעל חוב דראובן, ותופס זה שקדם ותפס לצורך שמעון מפסיד את לוי, ותימא נמי קנה? דהא מתניתין נמי, שליה זה תופס לעבד וחב לבעלים. ואם האמר משנתינו - הא שמענן ממתניתין דקנה. כאומר זכו רמי - ואין זה כשאר תופס,

אבל בעל האדון לעבד דחשיב ליה תופס לבעל חוב? ואי חשיב משום דעבד ליה נייח נפשיה. כמו שפירש רבינו על לקמן על מילתא אחרייתא - אמר כי היכי חשיב ליה חב לאחרים? ונראה לר"י: דחשיב קצת חוב משום דעבד ליה נייח נפשיה, ומכל מקום חשיב ליה חב לאחרים - שהרי אינו חייב לו האדון כלום. והכי פירושו: בשלמא אי תופס לבעל חוב קנה - אין יתמה אם גם באן קנה בקבלה זו. ולענין שלא יוכל לחזור, דמשום דעבד ליה נייח נפשיה רוצה הוא שידחה בעל חוב בכך, שיוכל לבעבו מלחוחו. ואף על פי שלא נתחון לכך המקבל - דעתו הוא לקבל כמו שרוצה האדון, אבל אם התופס לבעל חוב לא קנה - כל שכן זה שאינו בעל חוב, אלא דעבד ליה נייח נפשיה, שיוכל האדון לחזור בו. התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים לא קנה - אפילו עשאו שליח, כדמוכח בפרק "הכותב" (כתובות פ"ב.) גבי יימר בר חשו דאמר ליה לשלוחיה כו'. ודלא כפירוש רש"י, דפירש בפרק קמא דבבא מציעא (דף י"א,) דבעשאו שליח לכולי עלמא קנה. דאין חילוק, דאפילו לא עשאו שליח - שלוחו הוא, דכיהי מטעם שליחות. כדמוכח בפרק קמא דבבא מציעא (י"ב.) ובפרק "אין בין המורדר" (נדרים ל"ב.) ואם האמר: דהבא קאמר רבי יוחנן: התופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים - לא קנה, ובפרק קמא דבבא מציעא (י"א.) קסבר: הונגביה מציאה לחבירו קנה חבירו, והא בזה תליא, כדאמר התם: רב נחמן בר אבא דאמר תרויהו: לא קנה, מאי טעמא - והא תופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים? ויש לומר: דרבי יוחנן מחלק בין מציאה לבעל חוב, דשאני מציאה דמנו דוכי נפשיה - וכי נמי לחביריה. כל האומר רב כאומר רב, וזו היא תורה, והא אמר רבי יוחנן ליה ליה תן כוכי, דקאמר בפרק קמא דבבא מציעא (י"א.) המגביה מציאה לחבירו - קנה חבירו, ואם האמר משנתינו - דקאמר "תנה ל"י ולא אמר "כזה" ל"י ותירץ רבינו תם: דדוקא היכא דרעת אחרת מקנה אותו אמרין תן כוכי, ולא כמציאה. ואם האמר: למאן גיטין (ג"ב.) ולא תקון מעמד שלשתן אלא בפקדון, מה הוצרכו לתקן מעמד שלשתן, דאמר בפרקין דהוי הלכתא בלא טעמא - תיפוק ליה משום דתן כוכי? ויש לומר: דהוצרכו לתקן בבעמד שלשתן דקני אפילו אין הפקדון ביד הנפקד, שהניח הפקדון ביד אחרים, או שקנה אפילו בעל כרחו של נפקד, כמו שאפרש לקמן בעורר ה' (שם דיבור המתחיל גופא) דקנה נמי בעל כרחו. ואם האמר: ומתניתין דלקמן (שם) "תנו מנה לפלוני" ותו - יתנו לאחד מיהו, ומוקי לה רב זכיר בבעמד שלשתן, ואמאי לא מפרש טעמא דמתני' משום דתן כוכי? ואומר רבינו תם: דתן לא הוי כוכי אלא כשטוסר לו הדבר מיד ליד, ומתניתין לא משמע דמיירי בבחי. ותיא השתא דהוה דבבא מציעא גבי מציאה, הוצרכו נמי לתקן מעמד שלשתן דקנה אף על פי שמופקד בידו מקודם לכן, אף על גב דדחתם

57 אַתְּ עֲבָדוּ – לא לתת לו מזונות, רשאי, שאין עליו חיוב לספק
58 מזונותיו.
59 נמצא שאין העבד מפסיד על ידי שחרורו, ואולם אם ירצה הבעל
60 שלא לזון את אשתו, אינו רשאי, ולכן נחשבים הגירושין חוב
61 עבורה, שהרי מפסידה את מזונותיה.
62 אָמַר לָהֶם רַבִּי מֵאִיר לְחַכְמִים, וְהָרִי כֹהֵן יֵשֵׁב לוֹ עַבְד הוּא פֻּסְלָה
63 אֶתְּ עֲבָדוֹ מִן הַתְּרוּמָה עַל יְדֵי הַשְּׁחִירוֹ. שהרי כל זמן שהוא עבד
64 כהן מותר לו לאכול תרומה, אבל אם משתחרר דינו ככל ישראל
65 שאסור בזה, כָּשֶׁם שְׁהָא ו-הכהן פוסל את אשתו מאכילת תרומה
66 אם היא בת ישראל, שרק בעת שנשואה לו מותרת בתרומה. הרי
67 ששחרור עבד חובה הוא לו כגירושי אשה.
68 אָמְרוּ לוֹ חַכְמִים לְרַבִּי מֵאִיר, מַה שֶׁמִּפְסִיד אֵכִילת תְּרוּמָה אֵינָה
69 סִיבָה לומר ששחרור עבד הוא חובה עבורו, כי הרי הטעם שעבד
70 כזה אוכל בתרומה הוא מפני שהוא קנינו של הכהן, ואם כן גם
71 בלא שטר שחרור יכול האדון לפסול מלאכול תרומה, על ידי
72 שימכרנו לישראל. ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור
73 לעבד, שאין בזה שום חובה אלא רק זכות שיוצא לחרות:

גמרא

74 סוגייתנו עוסקת באדם שחיבי ממון לחבירו, ובא אדם זר לתפוס
75 מנכסיו עבור בעל החוב. הגמרא מבררת האם תפיסתו מועילה
76 לזכות עבור בעל החוב:
77 וְתֵיב – ישב רב הונא ורב יצחק בר יוסף, קמיה דרבי ירמיה – לפני
78 רבי ירמיה, וְתֵיב רבי ירמיה קא מנמנמ, וְתֵיב רב הונא וקאמר,
79 שָׁמַע מִיָּמָה מִדְּרַבְּנָן – מדברי חכמים במשנתנו שאמרו שהשליח
80 זוכה את שטר השחרור לעבד, ואפילו אם האדון חוזר בו ומבטל
81 את שליחותו, מוכח, שאדם זר התופס לבעל חוב מנכסיו הלוה, קנה
82 עבורו, ואין הלוה יכול להתנגד. אָמַר לֵיה רַב יִצְחָק בְּרִי יוֹסֵף לְרַב
83 הונא, וְאִפִּילוּ בְּמִקּוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים – האם יש ללמוד שהתופס
84 לבעל חוב קונה אפילו במקום שעל ידי תפיסתו נגרמת חובה
85 לאחרים, שהרי השליח מפסיד לאדון על ידי השחרור. אָמַר לֵיה
86 רב הונא, אֵין – אכן, ממשנתנו יש ללמוד שהתופס לבעל חוב
87 קונה אפילו במקום שנגרמת חובה לאחרים. אָדְרָהֵבִי – בינתיים,
88 אִיתְעַר בְּהוּ רַבִּי יִרְמְיָה – התערער רבי ירמיה מנמנומו, וְאָמַר לְהוּ
89 לרב הונא ורב יצחק בר יוסף, דְּרַבְּנָן – בחורים, אינכם מנינים נכון,
90 הָבִי ו-כך אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמִקּוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים,
91 לֹא קָנָה בְּשִׁבְלֵי הַמְּלוּחַ. וְאִם הַתּוֹפֵס שֶׁהֵרִי מִמִּשְׁנֵיתֵינוּ יֵשׁ לְהוֹכִיחַ
92 שקנה, וכפי שנתבאר שהשליח מפסיד לאדון על ידי שתופס
93 לעבד. יש לומר, שכל האומר 'תנו' שטר שחרור זה לעבד, כְּאֹמְרֵי
94 'כֹּהֵן דְּרַבִּי' – הרי זה כאילו אמר בפירוש 'זכו שטר שחרור זה
95 לעבדי', ולכן יכול השליח לזכות עבור העבד ולהפסיד לאדון
96 מאחר שהוא עשאו שליח על כך, ואין ראייה מכאן לכל אדם
97 התופס לבעל חוב.

98 הגמרא מוסיפה לדון בענין זה: אָמַר רַב הִסְדָּא, כֹּאשֶׁר אֲנוּ דַּנִּים
99 לַגְבֵי הַתּוֹפֵס לְבַעַל חוֹב בְּמִקּוֹם שֶׁחָב לְאַחֵרִים, כְּאִנּוּ לְמַחְלָקַת רַבִּי
100 אֱלִיעֶזֶר וְרַבְּנָן, שֶׁכֵּן נִרְאָה מִדְּבָרֵיהֶם שֶׁנַּחֲלָקוּ בּוֹ. דְּרַבְּנָן, מִי שֶׁלִּקְטַם
101 אֶת הַתְּפֵאָה, וְהוּא עֵשִׂיר, וְאֵינוּ זָכָאי לְקַחְתָּהּ לְעַצְמוֹ, וְאָמַר, 'הָרִי
102 פֹּאֵה זוֹ לְפָלוּנִי עֵינִי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר, וְכָהּ לֹא – לאותו עני, והרי
103 היא שלו. וְחֻכְמִים אֹמְרִים, אֵין בְּכוּחוֹ שֶׁל הָעֵשִׂיר לְזַכּוֹת עוֹבֵר
104 פְּלוּנֵי הָעֵנִי, וְלִכֵּן יִתְּנֵנוּ לְעֵינֵי הַמְּצַא רֵאשׁוֹן – לעני שיפגוש
105 ראשונה. ורב חסדא מפרש טעמם של חכמים, שהתופס לבעל חוב
106 במקום שחב לאחרים לא קנה, ולכן אין העשיר יכול לזכות עבור
107 העני, כיון שבוז מונע מעניים אחרים ללקוט פאה זו. ורבי אליעזר
108 סובר שהתופס לבעל חוב במקום שחב לאחרים קנה.
109 דוּחָה הַגְּמָרָא, אָמַר אֱמִירָא, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר זאת
110 רַב פִּסְסָא,

1 גט שנכתב בארץ ישראל, ואנו רואים את חתימותיהם של העדים
2 הַתְּחוּמִין עַל הַגֵּט, וְשִׁמּוֹתֵיהֶם בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ואנו מסופקים אם
3 הם ישראלים או גויים, מהו – האם אפשר לגרש בו את האשה
4 בפני עדי מסירה.
5 אָמַר לֵיה רַבִּי יוֹחָנָן, מַעֲלֵם לֹא כָּא לְדִינֵי גֵט שִׁמּוֹת עֵדֵי הַיּוֹ
6 שְׁמוֹת שֵׁל גּוֹיִם, אֲלָא פַעַם אַחַת בְּאֵל פְּלִינֵי גֵט שֶׁהֵי שְׁמוֹת עֵדֵי
7 לְזִקְוֹם וְלֹא, וְהַבְּשִׁירֵי לְמַסְרוֹ בְּפָנֵי עֵדֵי מַסִּירָה. ומבאר רבי יוחנן,
8 וְדִקְא כְּשֶׁהַשְּׁמוֹת הֵם כְּגוֹן לְזִקְוֹם וְלֹא, דְּלֹא שְׂבִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִסְקִין
9 בְּשִׁמְתֵיהוּ – שאין מצויים ישראלים שנקראים בשמות אלו, ועל
10 כן ברור לכל שהם גויים, ולא יבואו לטעות בהם שהם ישראלים
11 ולסמוך עליהם. אָבַל שְׁמֵהֶם אַחֲרֵינִי, דְּשְׂבִיחֵי יִשְׂרָאֵל דְּמִסְקִין
12 בְּשִׁמְתֵיהוּ – שמצויים ישראלים שנקראים בהם, ואינם מובהקים
13 לגויים בלבד, לא משכירים את הגט.
14 אִיתִיבֵיה – הקשה ריש לקיש לרבי יוחנן, והרי שינינו בברייתא,
15 גִּיטֵין הַבָּאִים מְדִינַת הַיָּם וְעֵדִים חֲתוּמִים עֲלֵיהֶם, אָף עַל פִּי
16 שְׂבִיחֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, אֵין חוֹשְׁשִׁים שֶׁהֵם עוֹבְדֵי
17 כּוּכְבִים, אֵלֵא הַגִּיטִין פְּשִׁירִין לְהַתְּגַרֵּשׁ בָּהֶם, מִפְּנֵי שְׂרׁוּב יִשְׂרָאֵל
18 שְׂבִיחֵי לְאָרְצָא שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, וְלִכֵּן אֲנוּ מַחְזִיקִים
19 שֶׁהַעֲדִים יִשְׂרָאֵלִים. ומבואר שאף אם השמות של גויים, ואינם
20 מובהקים ושהרי אנו נוקטים שהם ישראלים, הגט כשר, וקשה על
21 רבי יוחנן שפסל באופן זה.

22 תִּירַץ לוֹ רַבִּי יוֹחָנָן, הָתֵם – הברייתא שהכשירה, היינו כְּדִקְרָבֵי
23 מְעָמָא – בגלל הטעם המפורש שם בברייתא, מִפְּנֵי שְׂרׁוּב יִשְׂרָאֵל
24 שְׂבִיחֵי לְאָרְצָא שְׁמוֹתֵיהֶן בְּשִׁמּוֹת עוֹבְדֵי בּוֹכְבִים, ואנו מחזיקים אותם
25 לישראלים. וזה דווקא בגט הבא מחוץ לארץ, אבל אנו עוסקים
26 בגט הבא מארץ ישראל, שאין הישראלים הדרים בה נקראים
27 בשמות של גויים, ולכן כשלעדיא החתומים בגט יש שמות גויים
28 שאינם מובהקים אנו חוששים שמא גויים הם, ולכן פסול לגרש בו.
29 וְאִיבָא דְּאָמְרֵי – ויש אומרים שריש לקיש לא שאל על גיטין
30 הבאים מארץ ישראל, אלא פי מתניתא כְּעָא מִינֵיהּ – כפי האופן
31 המבואר בברייתא שאל, והיינו על גיטין הבאים ממדינת הים,
32 וְפִשְׁטָא לֵיה רַבִּי יוֹחָנָן תְּשׁוּבָה לְשִׁאלָתוֹ מִמִּתְנִיתָא – מהברייתא
33 הנזכרת שמחזיקים את העדים לישראלים והגיטין כשרים, מפני
34 שרוב שמות הישראלים בחוץ לארץ הם כשמות עובדי כוכבים:
35 המשנה שלפנינו מיוסדת על דין זכין לאדם שלא בפניו, ואין חבין
36 לו אלא בפניו, כלומר, שיכול אדם לעשות פעולה של זכות
37 בשביל חבירו, וזה מועיל כאילו חבירו עשאה. אָף שִׁלָּא מִינְהוּ
38 לשלוחו. שברור הדבר שהוא רוצה שנהיה שליחו בדבר זה. אך
39 דבר של חובה אינו יכול לעשות בשביל חבירו אלא אם מינהו
40 שליח על כך. נידון המשנה הוא, האם פעולת גירושי אשה או
41 שחרור עבד נחשבים לדבר זכות עבור האשה או העבד, או לא:

משנה

42 הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחִי, תֵּן גֵּט זֶה לְאַשְׁתִּי, וְכֵן הָאוֹמֵר לְשִׁלּוּחִי תֵּן שְׂמֵר
43 שְׁחִירוֹ זֶה לְעַבְדִּי, אִם יִרְצֶה הַבַּעַל או הָאֲדוֹן לְחַזְרוֹ בו, קודם שמטר
44 השליח את השטר ליד האשה או העבד, דינו ששְׂעִיחֵן – בין בגט
45 ובין בשחרור יחזור – יכול לחזור בו ולבטל השליחות. שהשליח
46 אינו יכול לזכות בשטר עבורם שלא בפניהם, מכיון שהוא
47 לחובתם. אֵלּוּ דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר.
48 וְחֻכְמִים אֹמְרִים, רַק בְּגִיטֵי נָשִׁים יִכּוֹל הַבַּעַל לְחַזְרוֹ בו, משום
49 שחוב הוא לאשה, אָבַל לֹא בְּשְׁחִירוֹ עֲבָדִים. וטעמם, לִפִּי שְׂעִיחֵן
50 לְאִדָּם שְׂלָא בְּפִינּוּ – ולכן יכול השליח לזכות בשטר השחרור לעבד
51 אף שלא בידיעתו, כי זכות היא לו לצאת לחרות, ושוב אין האדון
52 יכול לחזור בו, ואולם אֵין חֲבִין לוֹ אֲלָא בְּפִינּוּ, ולכן אינו זוכה את
53 הגט עבור האשה שלא בידיעתה, וכיון שעדיין לא קיבלה את הגט
54 יכול הבעל לחזור בו ולבטל את שליחותו.
55 חַכְמִים מְבַאֲרִים טַעַם הַחִילּוּק בֵּינֵיהֶם: שְׂאִם יִרְצֶה הָאֲדוֹן שְׂלָא לְזוֹן

1 לא תלקט לעני - סמכניהו רחמנא "לא תלקט" לעני ולגר, ודרשנין סמוכין: לא תלקט
2 אתה לצורך העני. להודיר עני על שלו - עני הראוי לישול פאה, ויש לו שדה - והדירו
3 הכתוב להניח בה פאה. לעבד - כנעני. עשה עמי - מלאכה, ואינו זנך, אלא חזור על
4 הפתחים. ברלא ספקא - לזון בעמשה ידיו, וצריך להוסיף משלו. ופרכין: עבד נמי לא

1 הדתם לא היו תן כוכי. ועוד פירש רבינו תם: דשיחרור עבד היו כעין מלוה. דאמרינן בה תן
2 והולך כוכי, אף על גב דבמתנה לא היו כוכי. דשחרור, לא אנו דעבד ליה נייח נפשיה - לא
3 היה משחרר ליה, משום הכי חשיב כחוב, דאמרינן ביה תן כוכי. ומדקדק רבינו תם דיש חילוק
4 בין מתנה למלוה. דתינתן לקמן (יד.א). "הולך מנה לפלוני שאני חייב לו", "תן מנה לפלוני

5 שפ. ומשני: עבדא דנהום כריסיה לא שווא -
6 עבד שאינו שוה לחם אבול. למריה למאי
7 מרבעי - הלכך אינו מוסיף משלו, אלא יחזור
8 על הפתחים. כי מי יופנו לזונו ולהפסיד שלו
9 אבל אשה - כך התנה עמה בכחותה; ואת
10 תהא יתבא בביתו ומיתונא מנכסי. שגלה לעיר
11 מקלט - שחרג בשוגג וגלה. להעדיף -
12 שמעשה ידיו עודפים על מנותו. לא לישקל
13 מיניה - והוא ביד העבד, שמוא יש זים שלא
14 ימצא להשתכר. וחי - זנס אל אחת הערים
15 האל וחי. כבודה בת מלך - כל ישראל בני
16 מלכים. פנימה - צנועה, ואין דרכה לצאת
17 ולסבב בעיר שאינה משם ואין מכירין אותה,
18 להביא לה מלאכה בביתה, אלא אם כן מסבבת
19 בעיר למצוא מלאכה להשתכר. ותפכרא -
20 דבאמר ליה "עשה עמי" קא מירי. ועוד מאי
21 שניא שני בצורת - אפילו בשני שובע, כיון
22 דאמר ליה "עשה עמי" - הרי הן לו שני בצורת.
23 לא ספק - אינו מספיק. מאן דמיהא אבני הרי
24 אעקבא נמי טרחם - דשיך במצות כאשה.
[שיך

5 דלמא לא היא. עד פאן לא קאמר רבי אליעזר התם
6 - אלא דמיגו דאי פעי מפקר להו לנכסיה והיו עני
7 וחיו ליה, ומיגו דוכי ליה לנפשיה וכי לחבריה, אבל
8 הקא - לא. ועד פאן לא קאמרי רבנן התם - אלא
9 דכתביב: "לא תלקט לעני", לא תלקט לו לעני, אבל
10 הקא - לא. ורבי אלעזר האי "לא תלקט" מאי עבד
11 ליה? - מיבעי ליה להודיר לעני על שלו. "שאם
12 ירצה שלא לזון" כו'. שמעת מיניה: יכול הרב לומר
13 לעבד "עשה עמי ואני זנך"! - הקא במאי עסקינן -
14 דאמר ליה "צא מעשה ידך למזונותיך". - דכוותה
15 גבי אשה, דאמר לה "צאי מעשה ידך במזונותיך",
16 אשה אמאי לא? - אשה ברלא ספקא. - עבד נמי
17 ברלא ספקי! - עבדא דנהום פריסיה לא שווא, למריה
18 ולמריה למאי מיתבעי? תא שמעי: עבד שגלה לעיר
19 מקלט - אין רבו חייב לזונו, ולא עוד, אלא שמעשה
20 ידיו לרבו, שמע מיניה: יכול הרב לומר לעבד "עשה
21 עמי ואני זנך"! - הקא במאי עסקינן - דאמר לו

18 "צא מעשה ידך למזונותיך". - אי הכי, מעשה ידיו אמאי לרבו? - להעדיפה. - העדפה,
19 פשיטא! - מהו דתימא: פיון דכי לית ליה לא יהיב ליה, פי אית ליה נמי לא לישקול
20 מיניה, קא משמע לן. - ומאי שניא לעיר מקלט? - סלקא דעתך אמינא: "וחי" - עבד
21 ליה חיותא מפי, קא משמע לן. - והא מודקתני ספא: אבל אשה שגלתה לעיר מקלט -
22 בעלה חייב במזונותיה - מפלל דלא אמר לה, דאי אמר לה, בעלה אמאי חייב? ומדספא
23 דלא אמר לה, רישא נמי דלא אמר ליה! - לעולם דאמר ליה, ואשה ברלא ספקא. -
24 והא מודקתני ספא: ואם אמר לה "צאי מעשה ידך במזונותיך" - רשאי, מפלל דרישא
25 דלא אמר לה! - הכי קאמר: ואם מספקת, ואמר לה "צאי מעשה ידך במזונותיך" -
26 רשאי. - מספקת, מאי למימרא? - מהו דתימא: "כל בבודה בת מלך פנימה", קא משמע
27 לן. לימא פתנאי: רבן שמעון בן גמליאל אומר: יכול העבד לומר לרבו בשני בצורת "או
28 פרנסני או הוציאני לחירות", והקמיום אומרים: הרשות ביד רבו. מאי לאו בהא קמיפלגי,
29 דמר סבר: יכול, ומר סבר: אינו יכול? - ותסיפרא? האי "או פרנסני או הוציאני לחירות"?
30 "או פרנסני או תן לי מעשה ידי בפרנסתי" מיבעי ליה! ועוד, מאי שניא בשני בצורת? אלא
31 הקא במאי עסקינן - דאמר לו "צא מעשה ידך למזונותיך", ובשני בצורת לא ספקי; רבן
32 שמעון בן גמליאל סבר: או פרנסני או הוציאני לחירות, פי היכי דהוון לי אינשי ומרמין
33 עלי, ורבנן סברי: מאן דמרחם אבני הרי, אעבד נמי רחמי מרחם. תא שמעי, דאמר רב:
34 המקדיש ידי עבדו, אותו העבד ליה ואוכל ועושה ופורע; שמע מיניה: יכול הרב לומר
35 לעבד "עשה עמי ואני זנך"! - הקא במאי עסקינן - במעלה לו מזונות. - אי הכי, למאי

22 דלמא לא היא - דחויא בעלמא היא. דרב
23 פפא אית ליה בהדיא: תוספ לבעל חוב
24 במקום שחב לאחריים - לא קנה (כתובות פד.ב).
25 אלא דכתיב לא תלקט לעני - ואם תאמר: למאן
26 דאמר פרק קמא דתמורה (ד.ב) כל
27 מילתא דאמר רחמנא לא תעביד - אי עבד מהני,
28 אש כן קנה העני? ויש לומר: דהכא בתר "לא
29 תלקט" כתיב "לעני ולגר תעווב אותם" משמע
30 דלא קני. ואם תאמר: ונליף מהכא בעלמא
31 דהמגיבה מציאה לחבירו ולא קנה חבירו ויש
32 לומר: דהכא סברא הוא, שלא זכתה תורה לעני
33 אמר: מה שכל אחד מלקט לצורך עצמו. ולרב
34 חסדא דמרפיש הכא דטעמיהו דרבנן משום
35 דתוספ לבעל חוב לא קני - איכא למימר דמהכא
36 ליקי. עבד נמי ברלא ספקי - ואם תאמר: אנו
37 משום דלא ספיק יתא רבו חייב לזונו, ולא יוכל
38 לומר לו "צא מעשה ידך במזונותיך"? ועוד שה
39 הלשון דקאמר: עבדא דנהום כריסיה לא שוי. והא
40 ליה למימר בהדיא דלא מחייב לזונו, כיון דאמר
41 ליה "צא מעשה ידך במזונותיך" ואומר רבינו
42 יצחק: ד???סיד??? דרגילות הוא שעבד עצמו הולך
43 ועובד את רבו, אפילו כשאמר ליה "צא מעשה
44 ידך במזונותיך" - משום הכי בעי למימר (אף על
45 גב) דלא ספיק שיתחייב במזונות, כיון שמכל מקום
46 עובדו. משום הכי מהדר ליה בלשון זה: עבדא
47 דנהום כריסיה לא שוי כו'. ולהכי קאמר לעיל:
48 שמע מינה יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואני
49 זנך", דאפילו מיירי דאמר ליה "צא מעשה ידך
50 במזונותיך", מכל מקום אין שעובדו - היה לו
51 שניא לעיר מקלט - פירושו - אי אמרת בשלמא יכול,
52 אשמעינן ערי מקלט דאף על גב דאמר רחמנא "וחי" עבד ליה חיותא ספי - אפילו הכי יכול הרב לומר כו', אבל לענין העדפה לא משמע ליה דמשום "וחי" תהיה העדפה דריית.
53 מספקת מאי למימרא כו' - אי אמרת בשלמא כולה בדספקא. תא ספא דאמר לה - לגלויי ארישא דאריי בלא אמר לה. אבל לענין דמוקמת ידשא ברלא ספקא. ולא תנא עבדא
54 אלא לאשמעינן דבמספקת יכול לומר לה "צאי מעשה ידך במזונותיך" מאי למימרא? דהא אינו שום חידוש. ומר סבר אינו יכול - והא דקתני "או הוציאני לחירות" - לאו דוקא, אלא
55 כלומר: שיהיה מעשה ידי לעצמי, כמו לכן חורין. בי' הכי דחוו אינשי ומרחמי - הקשה הרב רבינו יצחק בן הרב רבי מאיר: דבפרק "השולח" (גיטין לז.ג) גבי עבד שנשבע ופדאו ישראל
56 אחר, שנענין להו איפכא. דקא אמרי רבנן: לא ישתעבד לא לרבו ראשון ולא לרבו שני, לרבו שני לא - דהא לשם בן חורין פרקיה, לרבו ראשון לא - דלמא מימניע ולא פרקי. ורבן שמעון
57 בן גמליאל סבר: כשם שמצוה לפדות בני חורין - כן מצוה לפדות את העבדים! ואומר רבינו יצחק: דרבן שמעון בן גמליאל סבר דלענין פדיון פריק ליה טפי, ולא טימעי בני חוריים. ורבנן סברי
58 דלענין מזונות מרחמי עליה טפי, שלא ימות ברעב, וגם כל אחד יתן לו מעט לחם, אבל בפדיון - צריך הרבה ביחד. אמר רב פוקדמיש ידי עבדו - רבן שנין: ואלא הקדיש עבדו. דהתם
59 יצא לחירות, דבמר רב ב"השולח" (גיטין לח.ג) דלדיו: עם קדוש קאמר. ואם תאמר: וכן היה דמקדיש ידי עבדו אמרינן דהן קודשים למלאכתן, הכי נמי כשקדיש כל עבדו - דההן ללמימר
60 שהקדישו למלאכתו, פיו - לדברו, ידיו - למעשהו, גוליו - להילוכו, דבענין זה חשיב הקדש. כדאמרינן בסוף פרק קמא דנדרים (י.ג.) ואומר רבינו יצחק: דסברא הוא דלא נתבון להקדישו
61 למלאכתו, לפי שיש חילוק במלאכתו, שאין פיו דיו ורגליו שוין במלאכתן. הלכך, אית לן למימר דלשחררו נתבון, דהוי הכל בענין אחד. אי נמי יש לומר: התם כשמקדיש עבדו סתם -
62 משמע יותר למיחיה עם קדושו, דהא "למלאכתו" לא קאמר. אבל מקדיש ידי עבדו - הקדישו מלאכת ידיו, דלא שייך למימר בענין אחר.

1 **וְלִימָא** ליה הקדש עד האינא בר' - לענין "עשה עמי ואיני נזך" נחא דלא אמר ליה
2 הקדש הכי, אף על גב דרבו מצי אמר ליה - משום דפשיטא דהקדש נחא ליה
3 שלא ימות עבדו ברעב.

4 **פחות** משוה פרוטה - פירש בקונטרס: דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה. והקשה
5 רבינו יצחק: דנתן ב"החוב" (בבא מציעא

6 נה,א): חמש פרוטות חן - ליתני שש פרוטות חן.
7 דאין הקדש חל על פחות משוה פרוטה ואומר
8 רבינו יצחק: דהכא היינו טעמא - שאין בדתו של
9 מקדיש שיחול על פחות משוה פרוטה.
10 **שבתו** ורפואתו לרבו - שבתו היינו שבת
11 קטנה וגדולה, דהיינו נזק. והוא הדין צער ובושת
12 לרבו, לרובן דרבי יהודה, דאמרי ב"החוב" (בבא
13 קמא פ,א) דיש לעבד בושת. ולא נקט להו, משום
14 דאין חידוש שוקן לרבו. אלא הוא ליה למימר במתא:
15 לן, דאף על גב דשקל הרב שבת דידיה - לא
16 מייחייב במזונותיו, דיכול הרב לומר לעבד "עשה
17 עמי ואיני נזך". והא דפריך בסמוך "שבתו פשיטא"
18 - הכי פירושו: פשיטא דשבתו לרבו, אף על פי
19 שלא זוננו, כיון דיכול הרב לומר לעבד "עשה
20 עמי בר'. ולא הוא ליה לרבי יוחנן למינקט. קושט
21 יד עבדו של חבירו, אלא הוא ליה למימר בהדיא:
22 יכול הרב לומר לעבד בר', אלא אם בא להשמיענו
23 דבר אחר. ומשני: דנקט קוטע יד עבדו לאשמעינן
24 חידוש שני - דרפואתו לרבו, דהיינו צער דסמא
25 חריפא, כדמסיק. דהוה אמניא שיהא לעצמו, כמו
26 רפואתו שהיא לעצמו, גם כשיסבול צער כדי
27 להרויח שכר רפואתו - לא לעצמו. אבל צער
28 קטועת דיד - פשיטא דלרבו, ולהכי לא תני: וכן
29 לבושת. רבינו יצחק. **שמע** מינה יכול שמע
30 מינה - ואם תאמר: רבי יוחנן היכי מוקי פלוגתיהו
31 דרבנן שמתנן גב מגילאי רובנן דלעיל: דלא מצי
32 למימר דפליגי דמר סבר יכול ומסי אינו יכול
33 כדפריך לעיל. ואי כדאסיקנן לעיל דאמר "צא
34 מעשה ידיך במזונותיך", ובשני בצורת לא פסיק
35 בר' - אם כן לכולי עלמא אינו יכול! ויש לומר:
36 דאף על גב דבשאר שנים יכול - בשני בצורת אינו
37 יכול, דבשאר שנים ימצא מרחמים יותר, כשיחזור
38 על הפתחים, מבשני בצורת.

39 **רפואתו** ידדיה הוא - והא דנתן בפרק
40 "החוב" (בבא קמא פ,א) בעבד
41 כנעני שלו פטור מבייתו, ששמן ש' לחלק, דאף על
42 גב דכשחבל בו אחר נתון רפואתו לעבד, הוא
43 שחבל בעבדו - לא מייחייב. אי נמי: דאי עבד ליה
44 סמא חריפא, דפטור מן המותר, כדאמרת הכא.
45 **שאם** היה עבד כהן פוסלו מן התרומה - ואם
46 תאמר: טפי היה ליה למנטק לפי שאסורו
47 בשפחה. דשיין אף בעבד ישראל ויש לומר:
48 דלדבריהם קאמר להו, דסברי: אדרבה, הרי
49 מתירו בבת חורין.

50 **השבתוני** על המזונות - רבנן שהשיבו לה: ומה אם ירצה שלא לזונן - רשאי, הוי סבורין:
51 הא דקאמר רבי מאיר שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה - הוי חוב לו, לפי
52 שנותן לו הרב מזונות בריח, בשביל ש תרומה הרבה לכהנים או משום שיש מצוה
53 באבילת תרומה. ומשום הכי מהדרי ליה: ומה אם ירצה שלא לזונן? וקאמר להו רבי מאיר:
54 השבתוני על המזונות, מה תשיבוני על התרומה? שאפילו לא ירצה הרב לזונן - ש חובה,
55 דמכל מקום מוצא העבד לקנות תרומה בול יותר מן החולין. וגם חולקין לו על הגורן, לרבי
56 יוסי דאמר (כתובות כתב.) חולקין תרומה לעבד אף על פי שאין רבו עמו. **וכי** תימא אי
57 בעי זריק ליה גיטא - ואם תאמר: מה בכך? מכל מקום חוב הוא לו זה השחרור, שפוסלו
58 מתרומתו! ויש לומר: דקסבר דלא חשיב ליה חובה מה שמקבלו זה, כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר. אי נמי הכי פירושו: אי בעי זריק ליה האדון גיטא ספק
59 קרבו לו וספק קרבו לעבד, ויאסר בתרומה ובשפחה ובבת חורין - וטוב לו להיות משוחרר. וכן אי בעי שקיל ארבע וזוי מישאל ופסיל ליה מתרומה, ועדיין הוא עבד. **שביק** ליה ועריק
60 ואזיל לעלמא - משמע דאי עריק אוכל בתרומה. ואם תאמר: ליהושע שמא מכר לישאל, ומיתסר בתרומתו ויש לומר: דלא שביק שיקנוה ישראל מִאֲחֵר שבת.

1 ושיין לעמוד אן ליה ואוכל עושה ופירע - לא יעשה תחלה, דפרוטה קמייא קדשה
2 לה, ושוב אסור לו. אלא ליה תחילה, ואוכל, ועושה פחות פחות משוה פרוטה ופירע,
3 כדמפרש לקמיה. וקא סלקא דעתך בשאין מעלה לו מזונות, וקאמר דיכול להקדיש,
4 אלמא: יכול לומר לו "עשה עמי ואיני נזך". **להעניפה** - מזונות מרווחין יותר, מה שאין
5 דרך בעליו להאבילו. **ולשכח עבדיה** - בגוף

6 בריא. **בפחות פחות משוה פרוטה** - עד שלא
7 תצטרף הפרוטה - יפרענה, דלא חייל הקדש
8 אפחות משוה פרוטה. הכי נמי **מסתברא** -
9 דבמעלה לו מזונות קאמר. **דאי לא עבד מאן**
10 **פלה ליה** - שמאחר שאין עושין לו מאכל -
11 מה יאכל העבד הוזה? מי יעבדנו ומי יזמן לו
12 מזונות? **אי אמרת בשלמא** - הך דלעיל דקאמר
13 רב, דחל הקדש. **כמעלה לו מזונות** - קאמר,
14 ואין יכול הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני
15 נזך". והא - דקאמר: למה חייל הקדש - בשאינו
16 מעלה - שפיר. **אלא אי אמרת** - קמייא
17 בשאינו מעלה, ואפילו הכי חייל הקדש, דיכול
18 הרב לומר לעבד "עשה עמי ואיני נזך". **דאי לא**
19 **עבד מאן פלה ליה** - בתמימה: מאן דבעי
20 ניפלוהו תא שמע - דאיכא אמורא אחריא
21 דפליגי בעיליה דרב. **נותן שבתו ורפואתו לרבו** -
22 שבתו - שחר בטלתו בחליו. ואף על פי שנותן
23 לו דמי ידו - רואין אותו כאילו הוא שומר
24 קישואין, דעדיין הוא ראי לכך כשיעמוד
25 מחליו. **ורפואתו** - לקמיה פריך: הא בעי
26 למיתבא לרופא. הוא הדין לנוקו וצער, אלא
27 נזק או איצטריך, דהיינו כמי ידו, ופשיטא
28 דלרביה הוא, דאפתיה דמספיה. וצער נמי
29 בכלל רפואתו דהכא הוא, כדמפרש לקמיה,
30 דהאי רפואתו - צערא דסמא חריפא הוא.
31 והוא הדין נמי לצער הנכבד, ומקאמר: שבתו
32 לרבו הוא ניוון מן הצדקה - שמע מינה יכול
33 הרב בר', **להעניפה** - שהוא צריך מפני חליו
34 להוסיף על מזונותיו. ניוון - משמע: מזונות כדי
35 חייו. **פתיסה** - היינו כל שאר צרכיו, בלשון לעז
36 קונריידי. **פשיטא** - דלרבו הוא, אלא למאן
37 ליהו? הרי מעשה ידיו לרבו. ואי לאשמעינן אף
38 על פי שאינו זנו, ולממרא דיכול הרב בר' -
39 נימא: אותו העבד ניוון מן הצדקה, ותו לאו!
40 **דאמרוהו לחמא יומי** - ליתן לרופא שכר
41 תמימת הנימס. **צערא ידדיה** - וסלקא דעתך
42 אמניא: צערא לא זכי ליה רחמנא. **קא משמע לן**
43 - דבכל שבח הבא לידו וזכה בו רבו, כשורו
44 וחמורו. אמרנו לו למאיר גיטין מפני שחבירו
45 הוא אינו קורוהו "רבי". **ומה והלא אם ירצה שלא**
46 **לזונן רשאי** - נמצא שאינו מפסידו בשחרורו
47 כלום. **אבל אשה חוב הוא לה** - רבנן קאמרי
48 לה. כלומר, בהדיא ודאי מודינא. **מאי קאמרי**
49 **ליה ומאי קמהדר להו** - כלומר, תשובה
50 שהשיבם - ומה עבד כהן שברח - מה תשובה היא למה שאמרו לו על המזונות?
51 השבתוני על המזונות - שאינו נזו משלו. מה תשיבוני על התרומה - שהרי כל זמן שלא
52 שחררו הוא הולך ואוכל תרומה בכל מקום בשביל רבו. **וכי תימא** - ודאי קבלת שליה
53 זו אינה חוב, דאי בעי מריה - זריק ליה גיטא ברושת הרבים בתוך ארבע אמות. **ופסיל**
54 **ליה** - שהרי משוחרר הוא - זו אינה ראייה, דאינו שביק ליה מיד, ולא ימציא עצמו
55 למקום שיוכל לפוסלו בורקית גט. **ואזיל לעלמא** - ואביל תרומה.

56 **וה**
57 **השבתוני** על המזונות - רבנן שהשיבו לה: ומה אם ירצה שלא לזונן - רשאי, הוי סבורין:
58 הא דקאמר רבי מאיר שאם היה עבד כהן פוסלו מן התרומה - הוי חוב לו, לפי
59 שנותן לו הרב מזונות בריח, בשביל ש תרומה הרבה לכהנים או משום שיש מצוה
60 באבילת תרומה. ומשום הכי מהדרי ליה: ומה אם ירצה שלא לזונן? וקאמר להו רבי מאיר:
השבתוני על המזונות, מה תשיבוני על התרומה? שאפילו לא ירצה הרב לזונן - ש חובה,
דמכל מקום מוצא העבד לקנות תרומה בול יותר מן החולין. וגם חולקין לו על הגורן, לרבי
יוסי דאמר (כתובות כתב.) חולקין תרומה לעבד אף על פי שאין רבו עמו. **וכי** תימא אי
בעי זריק ליה גיטא - ואם תאמר: מה בכך? מכל מקום חוב הוא לו זה השחרור, שפוסלו
מתרומתו! ויש לומר: דקסבר דלא חשיב ליה חובה מה שמקבלו זה, כיון דאפילו אם לא יקבלנו יכול רבו לפוסלו מתרומה בענין אחר. אי נמי הכי פירושו: אי בעי זריק ליה האדון גיטא ספק
קרבו לו וספק קרבו לעבד, ויאסר בתרומה ובשפחה ובבת חורין - וטוב לו להיות משוחרר. וכן אי בעי שקיל ארבע וזוי מישאל ופסיל ליה מתרומה, ועדיין הוא עבד. **שביק** ליה ועריק
ואזיל לעלמא - משמע דאי עריק אוכל בתרומה. ואם תאמר: ליהושע שמא מכר לישאל, ומיתסר בתרומתו ויש לומר: דלא שביק שיקנוה ישראל מִאֲחֵר שבת.

מקשה הגמרא, אי קבי – אם כוונת רבי יוחנן למונות יתרים, מדוע
 נקט 'ציון מן הצדקה' שמשמע מונות בכדי לחיות, ויהא 'מתפרנס'
 מיבעי ליה – היה לו לומר שהעבד מתפרנס מן הצדקה, משמע
 שאר צרכיו, אלא כיון שאמר רבי יוחנן ציון מן הצדקה ודחינו
 מונות הכרחיים, ואף על פי כן האדון נוטל את דמי בטלתו, לאו
 שפמע מינה – וכי אין ראייה מכך שלדעתו יבול לומר עשה עמי
 ואיני זנך. מסכימה הגמרא שאכן שפמע מינה שך סובר רבי יוחנן.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יוחנן: אמר כן, הקוטע יד של
 עבד, נותן שבתו ורפואתו לרבו. מקשה הגמרא, מדוע הוצרך לומר
 שהאדון מקבל את שבתו, והרי זהו שפמיא, מאחר שמעשה ידיו
 של האדון, מתרצת הגמרא שאכן לגבי שבתו אין כאן חידוש,
 אלא דמי רפואתו איצטריקא ליה, ואגב דמי רפואתו הזכיר שגם
 דמי שבתו לרבו.
 מקשה הגמרא מדוע מקבל האדון את רפואתו, הרי דרייה היא –
 של העבד הוא, כיון דבעי איתפסוי ביה – שזקוק ליתן לרופא
 שירפאנו. מתרצת הגמרא, באמת תשלום הרפואה מקבל העבד
 ונותנו לרופא, ומה שאמר רבי יוחנן שהוא לאדון, לא צריכא – לא
 אמר אלא באופן דאמרייה להמשיא יומי – שמתחילה העריכו
 שיצטרכו לשלם לרופא עבור חמשה ימי רפואה, ושילם אותם
 המכה, ולבסוף עבדו ליה סמא ריפא – ריפאוהו בתרופה חריפה,
 שגורמת צער, ואתפי בתלתא יומי – ונתרפא בשלשה ימים, ונשאר
 עודף מהסכום שקבעו תחילה, מהו דתיקא – היה מקום לומר, כיון
 שצער דרייה הוא – עודף זה בא מחמת צער העבד, ראוי שהוא
 יקבלנו, קא משמע לן שהוא של האדון, כדין כל ממון של העבד.
 בבדייתא שלפנינו מובא דין ודברים בין רבי מאיר וחכמים שנחלקו
 במשנה (לעיל א) האם זכות היא לעבד להשתחרר: תניא, אמר רבי
 אלעזר, אמרנו לו – אני וחברי החכמים למאיר, מדוע אתה סובר
 שהאומר 'תן גט זה לעבדי' יכול לחזור בו, והלא זכות הוא לעבד
 שיוצא מתחת ידי רבו לחירות, וכבר זכה העבד בשחרור לפי שזכין
 לאדם שלא בפניו, ואמר לנו, השחרור חוב הוא לו, לפי שאם היה
 עבד של בהו, ופסלו מן התרומה, אמרנו לו, אין זה הפסד, והלא מה
 אם ירצה האדון שלא לזנוגו ושלל לפרנסו, רשאי, נמצא שאין הוא
 מפסיד על ידי שחרורו. אמר לנו, ומה אילו עבד בתן שפמיא מאדונו
 ואשת בתן שפמיא על בעלה ופרשה הימנו, הלא עדיין אוכלין
 בתרומה אם מקבלים או קונים מאחרים, וזה – עבד שנשתחרר אינו
 אוכל, נמצא השחרור חוב עבורו.
 מסיים רבי אלעזר, אכל בזה אנו מודים לרבי מאיר שגט אשה חוב
 הוא לה, שכן פסקה מן התרומה אם היא אשת כהן, ומפסידה מן
 המזונות שנותן לה בעלה, וזה אף באשת ישראל. ולכן האומר
 לחברו 'תן גט זה לאשתי', שלא זכה לה השליח קודם שנתנו לה,
 ויכול הבעל לחזור בו.
 הגמרא מבררת את דברי הברייתא: מאי קאמרו ליה חכמים לרבי
 מאיר ומאי קא מהדר להו – ומה השיב להם. מבארת הגמרא, קבי
 קאמר להו – כך אמר להם רבי מאיר, אכן השבתוני על המזונות
 שאין העבד מפסידם בשחרורו, כיון שאין האדון מחוייב לזנוג,
 אבל מן תשיבוני על התרומה – שבעוד שהוא עבד כהן, רשאי
 הוא לאכול תרומה, ועל ידי השחרור מאבד זכות זו. ולכן אין
 השליח יכול לזכות עבורו את השחרור שלא בפניו, מאחר שאין
 זו זכות. וכי תימרו – אם תשיבוני ותאמרו שאין השחרור חוב
 עבורו משום דאי קעי – אם רוצה האדון, וריק ליה גימא – וזרק
 לעבד גט בעל כרחו ומשחררו ופסיל ליה מתרומה, ונמצא שאין
 השליח גורם לו חובה, שהרי גם בלא זכית השליח יכול אדונו
 להפסידו מתרומה, אין זו תשובה, אלא רוצה העבד שביק ליה
 ועריק ואיל לעלמא – יעזוב את אדונו ויברח, ויאכל תרומה היכן
 שיהיה.

ליה ואובל – מדוע זקוק הוא ללוות, והרי על אדונו נותן לו.
 מתרצת הגמרא, להעדרה, שהרב מאכילו בצמצום, והעבד לוח
 בשביל לאכול ברווח. מקשה הגמרא, מדוע וכי מותר לו להוציא
 ממועשי ידיו להעדפה, וליקא ליה הקדש – יאמר לו הקדש, עד
 השתא – עד עכשיו, לפני שהוקדשו ידיו, סגי לך בלא העדרה –
 הספיקו לך המזונות המצומצמים של הרב, ואם כן השתא נמי
 תיכני לך בלא העדרה – גם עכשיו תסתפק בזה. מתרצת הגמרא,
 הקדש גופיה ניקא ליה – הקדש עצמו נוח לו בכך, כי היכי דלשכח
 עבדיה – בכדי שישביח ויתחזק גוף עבדו.
 הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יש להקשות, כיצד אמר רב
 שהעבד עושה מלאכה לאחרים ופורע ההלוואה ממשכורתו, והרי
 ידיו קדושות, וקמא קמא – כל פרוטה ופרוטה, מיד כשמרויחה
 תמורת מעשה ידי, קריש ליה – נעשית קדושה. מתרצת הגמרא,
 לפחות פחות משנה פרוטה – כוונת רב שיעבוד וישתכר פחות
 משנה פרוטה, משום חל על זה הקדש, ויערענו למלוה, ושוב
 ישתכר פחות משנה פרוטה ויערענו, וכך יעשה עד שיפרע כל
 חובו.
 הגמרא חוזרת לענין הראשון, ומוכיחה שאכן דברי רב אמורים
 באופן שהאדון זן את העבד, אבל בלא זה אינו יכול להקדישם,
 כיון שאין יכול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך: קבי נמי מסתברא
 כך גם מסתבר, שכן מוכח מדברי רב במקום אחר, דאמר רב,
 הפקיעו ידי עבדו, ואתו תעבד עושה מלאכה לאחרים ואובל ממנה
 שהשתכר, משום דאי לא צריכא – שאם לא יזון העבד את עצמו,
 מאן פלח ליה – מי יעבוד בעבורו ויוזנו. ודין זה סותר לכאורה את
 דברי רב לעיל שאין לו עצה אלא ללוות ולפרוע בפחות משנה
 פרוטה. אולם אי אקרת בשלמא דהך – המימרא הראשונה של רב,
 מדוברת בפעולה האדון מונות לעבד, ורק לכן יכול להקדיש את
 ידיו, ואינו יבול לומר לו עשה עמי ואיני זנך, וזהו שאמר
 רב שהעבד אוכל משכרו, מדובר בשאינו מעלה לו מזונות ולכן
 אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, בכך שפיר – יתיישבו דברי רב.
 אלא אי אקרת, הך – מה שאמר רב שהקדש חל, מדובר בשאינו
 מעלה לו מזונות, ויבול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן יכול
 להקדיש את מעשי ידיו אף כשאינו זנו, אם כן כיצד אמר רב
 מימרא אחרת שהעבד יזון ממועשי ידיו, וכי אפשר להחזיר זאת
 משום דאי לא עבדא מאן פלח ליה, הרי יכול האדון לומר לו עבד
 לי ואיני זנך, ומאן דבעי ניפליה – מי שירצה יעבוד עבורו, אבל
 מעשי ידיו אינם שלו ואינו יכול לאכול מהם. אלא לאו שפמע מינה
 שרב סובר שהאדון אינו יבול לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, ולכן
 באופן שאינו זן אותו אינו יכול להקדיש את מעשי ידיו, והעבד
 עושה ואוכל, ורק באופן שהוא זנו יכול להקדיש את ידיו. שפמע
 מינה – אכן, כך מוכח מדברי רב. החובל בחברו משלם לו זנו,
 צער, ריפוי, שבת ובושת. רבי יוחנן מבאר דין החובל בעבד למי
 משלם. ומדבריו מוכיחה הגמרא לענייננו: קא שפמע ישיש מי
 ססובר שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך, דאמר רבי
 יוחנן, הקוטע יד עבדו של חברו, נותן שבתו ורפואתו לרבו – משלם
 לאדון שבת, על שנתבטל ממלאכה בימי חוליו, וכן את דמי
 רפואתו, ואף על פי כן אותו העבד יזון בזמן שמתבטל ממלאכתו,
 מן הצדקה. שפמע מינה שיכול הרב לומר לעבד עשה עמי ואיני זנך,
 שהרי הוא מקבל את דמי בטלת העבד ממלאכה, ומוכח שמלאכת
 העבד שייכת לאדון אף אם אינו זן אותו. דוחה הגמרא, הקא קמאי
 עסקינן, באופן שהאדון מעלה לו מזונות, ולכן מלאכת העבד שלו.
 מקשה הגמרא, אי קבי – אם הוא זן אותו, אמאי מדוע זקוק העבד
 לחיות יזון מן הצדקה מתרצת הגמרא, להעדרה – עקב חוליו זקוק
 העבד לתוספת על מזונותיו, וזה אין מוטל על האדון, ולכן נוטלה
 מהצדקה.

50 המשנה שיתנו את המנה אף לאחר מיתה, מדובר דווקא באופן
 51 שהמעות שצויה לתת צבורין ומנחין בקרן וזית – מכונסים במקום
 52 מסוים, וצויה ליתנם לפלוני.
 53 הגמרא מבררת את דברי רב, כמאי עסקין – באיזה אופן מדברת
 54 משנתינו, אילימא – אם נאמר שמדובר באדם פריא שצויה לתת
 55 מעות לפלוני, אם כן כי צבורין מאי הוי – מה בכך שהמעות
 56 צבורות, איך זוכה המקבל במעות, הא לא משך – והרי לא קנאם
 57 במשיכה בחיי הנותן, ולאחר שמת הנותן אינו יכול לקנותם ממנו.
 58 ואלא נעמיד את משנתנו בשכיב מרע – באיש השוכב על מטתו
 59 מחמת חולי ונוטה למות, אם כן קשה מאי אריא – מדוע העמיד
 60 רב את משנתנו דווקא כשהיו המעות צבורין, והרי כי אין צבורין
 61 נמי – גם כאשר אינם צבורים וזה המקבל במעות, דהא כתיבא לן
 62 – שהרי הלכה מקובלת היא דדברי שכיב מרע ככתובים וכמסורין
 63 דמו – הרי הם דומים ושוים לדברים הכתובים בשטר, וכאילו כבר
 64 נמסרו למקבל וזה בדה, אף שלא נעשה קנין, ואם מדובר במשנה
 65 בשכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני, הרי זכה אותו פלוני במעות
 66 אף אם אינם צבורים, ומדוע העמיד רב את משנתנו דווקא
 67 בצבורין.
 68 מתרצת הגמרא, אמר רב זכיר, לעולם משנתנו מדוברת ככריא
 69 שצויה לתת מנה לפלוני, ומה שהקשינו שאם כן אף בצבורין אינו
 70 קונה בלא עשיית קנין, יש לומר שכונת המשנה לקנין הנקרא
 71 'מעמד שלשתן', וכדבר הונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב, אם
 72 אמר מפקיד לנפקד, מנה לי כדך – הרי יש לי ברשותך מנה
 73 שהפקדתי אצלך, אל תשיבנו לי אלא תנהו לו לפלוני, ואמר לו
 74 זאת כמעמד שלשתן – שעמדו שלשתן יחדיו, המפקיד הנפקד
 75 והמקבל, קנה המקבל את המנה על ידי אמירה זו. ואף משנתנו
 76 מדוברת שהיה המנה מופקד אצל אחר ואמר לו במעמד שלשתן
 77 ליתנו לפלוני, ונמצא שקנה את המנה בחיי הנותן, ומה שהעמיד
 78 רב את המשנה בצבורין דווקא, סבר רב זכיר שכונתו לומר
 79 שדווקא אם יש לנותן מעות בעין, שמפקדים ביד אחר, יכול
 80 להקנותם בקנין זה, אבל אם הלוח מעות לאדם ואמר לו במעמד
 81 שלשתן שיתנם לפלוני, לא קנה המקבל את דמי ההלוואה, וזו היא
 82 כונתו שדווקא אם המעות צבורין ומנחים קנה, ולא בהלוואה
 83 שאין המעות עתה בעין.
 84 אופן נוסף ליישב דברי רב שהעמיד את המשנה דווקא בצבורין:
 85 רב פפא אמר, לעולם משנתנו מדוברת בשכיב מרע, ועל מה
 86 שהקשינו מדוע העמיד רב דווקא בצבורין, יש להשיב, ופאידיה דרב
 87 – כשיטתו של רב בדין נוסף, דאמר רב, שכיב מרע שאמר ליורשיו
 88 תנו מנה לפלוני מנכסי, ומת, אם פירש ואמר 'מנה זה', דהיינו מנה
 89 מסויים, נותנין, אך אם אמר 'תנו מנה' סתם, ולא הורה על מנה
 90 מסויים, אין נותנין, והטעם, משום דהיישין שאמר מנה קבור קאמר –
 91 שמה יש לו מנה מוטמן בקרקע ועל זה נתכוון לצוות שיתנוהו,
 92 ולא ממה שבביתו, ועל כן אין היורשים חייבים לתת לו ממה
 93 שבביתו, ולפיכך העמיד רב את המשנה דווקא כשהמעות צבורין
 94 ועליהם הוא אומר 'תנו מנה לפלוני'.
 95 מסיימת הגמרא, והלכתא – לקבורה לא תישין – אין הלכה כדינו
 96 השני של רב, ואין אנו חוששים שמה היתה כוונת השכיב מרע
 97 למנה קבור, ואף אם הזכיר מנה סתם דהיינו היורשים ליתן לו
 98 מנה.
 99 הגמרא מבררת מדוע פירשו רב פפא ורב זכיר פירושים שונים
 100 לדברי רב: רב פפא מאי טעמא – מהו הטעם שלא אמר רב זכיר
 101 משנתנו מדוברת ככריא שהקנה במעמד שלשתן.

1 וזהו שאמר רבי מאיר בברייתא, ומה הדין אילו עבד פהן שפחה
 2 מאדונו ואינו יכול לשחררו, ואשת פהן שפחה על פעלה וברחה
 3 ממנו, ואינו יכול לגרשה, הלא אכלים פתרומה, וזה – עבד
 4 שמשחררו, אינו אוכל בתרומה, ונמצא שעל ידי שזוכה לו
 5 השליח את השחרור שלא בפניו הרי הוא מאבד זכות אכילת
 6 תרומה, ואין זו זכות שבילו אלא חובה, ואין חבין לאדם שלא
 7 בפניו.
 8 הגמרא מבררת את שיטת חכמים: והרי שפיר קאמר להו – יפה
 9 השיב להם רבי מאיר, שעל ידי השחרור הוא מפסיד אכילת
 10 תרומה. אמר רבא, היינו דקא פתחיה ליה כמתניתין – זהו שהשיבו
 11 לו חכמים במשנה, שעבד כהן אוכל בתרומה מפני שהוא קנינו של
 12 האדון הכהן, וכונתם לומר שלכן אין השחרור חובה עבורו,
 13 משום דאי פני – אם ירצה האדון לפסולו מאכילת תרומה, אף
 14 כשברח ואינו יכול לשחררו, שקיל ארבעה זוזי מישתאל – יקח
 15 ממשאר ארבעה זוזים וימכור לו את העבד, ושוב לא יהיה קנינו
 16 של כהן, ופסיל ליה כל תיקא דאיתיה – ופסלו מאכילת תרומה
 17 בכל מקום שהוא נמצא, שהרי עבד של ישראל אינו מותר
 18 בתרומה, ולא תועיל לו בריחתו. לכך יכול השליח לזכות בשטר
 19 השחרור ואין זו חובה.
 20 מקשה הגמרא, ולרבי מאיר הסובר שזכיית שטר השחרור נחשבת
 21 כחובה עבור העבד, תינח – מובן הדבר בעבד של פהן שהרי פוסלו
 22 מאכילת תרומה, אך לגבי עבד של ישראל, מאי איבא למיטר –
 23 מדוע הוא סובר שהשחרור חובה עבורו. אמר רבי שמואל בר רב
 24 יצחק, מפני שמפסידו מלישא שפחה כנענית, שהשחרור הופכו
 25 לישראל גמור ואסור בשפחה כנענית.
 26 מקשה הגמרא, אדרבה על ידי שחרורו הרי הוא מיתרו בנישואין
 27 עם בת חורין, וזה עדיף משפחה כנענית. מתרצת הגמרא, עבדא
 28 כהן פתחיה ניהא ליה – העבד מעדיף להשאר בעבדותו, בכדי שיוכל
 29 להתנהג בהפקרות, ושפחה וילא ליה – מוזלזלת בעיניו, ושכיחא
 30 ליה – ומצויה אליו, ופריצה ליה – ומתנהגת עמו בפריצות. מה
 31 שאין כן עם בת ישראל אינו יכול להתנהג כך, ולכן נחשב
 32 השחרור חוב עבורו, ואין חבין לאדם שלא בפניו:

משנה

33 משנתנו עוסקת במי שצויה ליתן גט לאשתו או שטר שחרור
 34 לעבדו או מתנה לחברו, ומת קודם שקיימו את ציוויו, האם אפשר
 35 לקיים דבריו לאחר שמת:
 36 האומר, תנו גט זה לאשתי, וכן האומר תנו שטר שחרור זה לעבדי,
 37 ומה המשלח קודם שהגיע הגט ליד האשה או השחרור ליד העבד,
 38 לא יתנו את הגט או השחרור לאחר מיתה, משום שאין הגט או
 39 השטר מגרש או משחרר קודם שהגיע לידם, ולאחר שמת בטלה
 40 בעלותו ואינו יכול עוד לגרש או לשחרר.
 41 אבל האומר תנו במתנה מנה לאיש פלוני, ומה הנותן קודם שנתנו,
 42 יתנו את המנה לאחר מיתה, משום שזכה בו אותו האדם בחיי
 43 הנותן:

גמרא

44 שנינו בספא של המשנה שאם אמר תנו מנה לאיש פלוני ומת
 45 הנותן, יתנו המנה לאחר מיתה. הגמרא מפרשת באיזה אופן
 46 מדובר:
 47 אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, והוא – מזה שאמרה

הדרך לפתרון הבעיות, יתייעץ עם הרה"ח אי"א נ"ו רב פעלים הרח"ש שי ברוק, ומובן שיכול לומר לו שעושה זה ע"פ הצעתי.

והנה בכלל נראה ממתכוון, שלדעתו נמצא הוא במיצר (וכן אמר לי איזו פעמים בשהותו כאן), ומוסג"פ העתק מכתבי שכתבתי לכמה מאנ"ש שגם אליו מופנה הוא, ובו ימצא מענה וגם מרגוע.

1 וזה אינו אוכל - משוחרר אינו אוכל. מפני שהוא קנינו - טעמא מאי עבד כהן שברח
 2 אוכל בתרומה - מפני שהוא קנינו דכהן. הלכך, אי בעי יהוה אהוה כהן, כשיברח עבדו -
 3 שקול ארבעה זוזי מישראל, ומקני ליה ניהלה כל היכא דאיתיה, ושוב אינו קנינו
 4 ומיפסיל. וזלא ליה - וזללה היא בעיניו לזולל בה לכל תאותו. ופריצה ליה - מתנהגת
 5 עמו בפריצות. משנה האומר תנו גט זה
 6 לאשתי - גרסינן במתניתין, ולא גרסינן "תן".
 7 שלא מסרם ליה שליח בחייו, לפיכך לא נחלק
 8 חכמים דבר, לומר שמעשה ראשונה זכה לו
 9 השליח לעבד להיות משוחרר. לא יתנו לאחר
 10 מיתה - דגישא לא הוי עד דמטי ליה, וכי מטי
 11 ליה - הא מית ליה משוחרר, ופקעה ליה
 12 רשותיה. גמרא והוא שצבורים - "מנה"
 13 דקתני מתניתין - בצבורין ומונחין המעות
 14 עסקין, ואמר: מנה זה תנו לפלוני. בריא -
 15 מתנות בריא במטלטלין - יכול לחזור בו עד
 16 שימשוך, וירשו נמי מצי למחדר ביה, אליבא
 17 דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. בטעמא
 18 שלשתן קנה - ולקמן מפרש טעמא. וצבורין
 19 בעינן, דסבר רב זביד: לא אמר רב קנה - אלא
 20 בפקדון, דקני ליה כל היכא דאיתיה. שטא טעם
 21 קבור - יא על בקרקע, וההוא הוא דיהב ליה.
 לא

1 ומה אילו עבד פתן שפחה ואשת פתן שפחה
 2 על בעלה הלא אוכלים בתרומה, וזה אינו אוכל.
 3 שפיר קאמר להו! - אומר רבא: היינו דקא מהדרי
 4 ליה במתניתין: מפני שהוא קנינו, דאי פני - שקול
 5 ארבעה זוזי מישראל, ופסיל ליה כל היכא דאיתיה.
 6 וירבי מאיר, תינה עבד פתן, עבד ישראל מאי
 7 איכא למימר? - אומר רבי שמואל בר רב יצחק:
 8 מפני שפסידו משפחה פגענית. - אדרבה, הרי הוא
 9 מתירו בבת חורין! - עבדא בהפקדא ניהא ליה,
 10 וזלא ליה, שכיחא ליה, פריצה ליה. משנה האומר
 11 "תנו גט זה לאשתי", "שטר שחרור זה לעבדי", ומת
 12 - לא יתנו לאחר מיתה; "תנו מנה לאיש פלוני",
 13 ומת - יתנו לאחר מיתה. גמרא אומר רב יצחק
 14 בר שמואל בר מרתא משמיה דרב: והוא שצבורין

1 - לכן מזכיר אשת כהן -
 2 כלומר, כמו שאתם מודים לי באשה שהוא חוב - אורו לי נמי בעבד. והא דמסיים נמי
 3 "אבל באשה חוב הוא לה" - הכל מדברי רבי מאיר, מדלא קאמר "אמרנו לוי".
 4 עבדא בהפקדא ניהא ליה - ואם תאמר: עבד קטן ישראל, דלא ניהא ליה בהפקדא,
 5 כדאמר"י בפרק קמא דכתובות (יא,א) משום דלא
 6 טעים טעמא דאיסורא, מאי איכא למימר? ויש
 7 לומר: מודה רבי מאיר בעבד קטן ישראל. ואם
 8 תאמר: והא דקאמר התם "יהא קיימא לן ודאי
 9 דעבדא בהפקדא ניהא ליה", מלן? והא רבנן
 10 פליגי ארבי מאיר, ולית להו "בהפקדא ניהא
 11 ליה" ויש לומר: דמודו רבנן דניהא ליה בהפקדא,
 12 אלא הכא גבי עבד לית להו, לפי שהוא משועבד
 13 ורשות אחרים עליו, וגדול הוא לו זכות של
 14 שחרור משל הפקדא. עבד רג שאין רשות
 15 אחרים עליו - לא. האומר תנו גט - אי
 16 גרסינן "תן גט זה" - אתיא מתניתין כרבי מאיר
 17 דוקא. אי נמי, אפילו כרבנן, וכגון שאינו מוסר
 18 מיד ליד, אלא מראוו לו ומצוה ליתנו, והוא לא
 19 נטלו עד אחר מיתה. אי נמי, נטלו לאחר, ואפילו
 20 הכי לא זכה העבד, ובאמר דלא אמרינן תן כובי
 21 אלא כשמוטר לשליח מיד ליד. ואשמעינן במאי
 22 דנקט "זה" - דאף על גב שהגט בעין, וראוי ליתן
 23 בשעה שעושהו שליח, והותחל כל כך מחיים -
 24 אפילו הכי לא יגמרו הדבר לאחר מיתה. דאין גט
 25 לאחר מיתה. אבל אומר רבינו תם: דלא גרסינן
 26 כלל "זה", דעל כרחך לא תנא "זה" במתניתין
 27 לשום חידוש. מדרדיק בגמרא דמתניתין בריא,
 28 דאי בשכיב מרע מאי איירא "תנן אפילו "כתבר"
 29 נמי, ואי תנא "זה" לאשמעינן שום חידוש -
 30 אפילו מיירי בשכיב מרע לא היה ליה למימר
 31 "כתבר". ואין נראה לומר דהכי דייק. אי בשכיב
 32 מרע - היה ליה למתני: כתבו גט לאשתי ותנו
 33 שחרור זה לעבדי. והא כיון דצריך לשנות "תנו

15 ומונחין בקרן זוית. - פמאי עסקינן? אולימא בבריאי, פי צבורין מאי הוי? הא לא משך!
 16 ואלא בשכיב מרע, מאי איירא צבורין? פי אין צבורין נמי, דהא קיימא לן דדברי שכיב
 17 מרע פכתובים וכמסורין דמו! אומר רבי זביד: לעולם בבריאי, וכדבר הונא אומר רב,
 18 דאמר רב הונא אומר רב: "מנה לי בידך, תנהו לו לפלוני", כמעמד שלשתן - קנה.
 19 רב פפא אומר: לעולם בשכיב מרע, וכאידך דרב, דאמר רב: שכיב מרע שאמר "תנו
 20 מנה לפלוני מנכסי", "מנה זה" - נותנין; "מנה" סתם - אין נותנין, חיישינן שפא מנה
 21 קבור קאמר. והלכתא: לקבורה לא חיישינן. רב פפא מאי מעמא לא אומר פרב זביד?

1 וזה אינו אוכל - משוחרר אינו אוכל. מפני שהוא קנינו - טעמא מאי עבד כהן שברח
 2 אוכל בתרומה - מפני שהוא קנינו דכהן. הלכך, אי בעי יהוה אהוה כהן, כשיברח עבדו -
 3 שקול ארבעה זוזי מישראל, ומקני ליה ניהלה כל היכא דאיתיה, ושוב אינו קנינו
 4 ומיפסיל. וזלא ליה - וזללה היא בעיניו לזולל בה לכל תאותו. ופריצה ליה - מתנהגת
 5 עמו בפריצות. משנה האומר תנו גט זה
 6 לאשתי - גרסינן במתניתין, ולא גרסינן "תן".
 7 שלא מסרם ליה שליח בחייו, לפיכך לא נחלק
 8 חכמים דבר, לומר שמעשה ראשונה זכה לו
 9 השליח לעבד להיות משוחרר. לא יתנו לאחר
 10 מיתה - דגישא לא הוי עד דמטי ליה, וכי מטי
 11 ליה - הא מית ליה משוחרר, ופקעה ליה
 12 רשותיה. גמרא והוא שצבורים - "מנה"
 13 דקתני מתניתין - בצבורין ומונחין המעות
 14 עסקין, ואמר: מנה זה תנו לפלוני. בריא -
 15 מתנות בריא במטלטלין - יכול לחזור בו עד
 16 שימשוך, וירשו נמי מצי למחדר ביה, אליבא
 17 דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. בטעמא
 18 שלשתן קנה - ולקמן מפרש טעמא. וצבורין
 19 בעינן, דסבר רב זביד: לא אמר רב קנה - אלא
 20 בפקדון, דקני ליה כל היכא דאיתיה. שטא טעם
 21 קבור - יא על בקרקע, וההוא הוא דיהב ליה.
 לא

1 שחרור זה" - אין לו לתנא לשנות "כתבו גט לאשתי", ולהאריך בלשון. לא
 2 דאין גט לאחר מיתה - הכא איצטרך לאשמעינן (בגט שחרור, שגם אחר שכתבוהו - לא זכה בו העבד, ואפילו בגט אשה נמי אשמעינן) דאף על גב שמינה המגרש בחייו השליח - לא
 3 חשיב להיות כמותו אחר מותו, כאילו הוא עצמו קיים, אלא חשיב גט לאחר מיתה. והתם אשמעינן דאף על גב שבא הגט ליד האשה מחיים - הוי גט אחר מיתה. ואשמעינן נמי לישני דתני
 4 התם, הוי משמע מחיים ודי משמע אחר מיתה. רבנן
 5 מנה לפלוני ומת יתנו לאחר מיתה - למאן דמוקי לה בבריאי ובמעמד שלשתן - אין צריך לומר דלדידיה רישא נמי איירי במעמד שלשתן,
 6 ומיירי שהגט כבר בעין, דאם אינו בעין - אפילו בממוץ לא שייך מעמד שלשתן, ואיירי שהאשה רוצה בכך, ואשמעינן דלא תקון מעמד שלשתן בשטר אלא בממוץ. דאין נראה שיהלך
 7 האמוראים ברישא דמתניתין, דמר מוקי לה במעמד שלשתן ומר בכתבו ותנו. אלא בספיק דוקא פליגי, ומיירי רישא לכולהו בכתבו ותנו, אפילו למאן דמוקי לה בבריאי, דלא שייך מעמד
 8 שלשתן. ואף על גב דלא הוי רישא דומיא דספיק - אין לומר, דהכי נמי למאן דמוקי לה בשכיב מרע לא הוי רישא דומיא דספיק אלא וכל, שחששו אינו בעולם שמעוה ליתן, והמנה הוא
 9 כבר בעולם. אף על גב דבגמרא מוכח מרישא דספיק איירי בבריאי. אלמא בעי דלהוי ספיק דומיא דרישא - היינו משום דאית לן לאוקמי כולוהו בחד גברא, אבל מכל מקום לא בעי לאשיתוהו
 10 לגמרי. והא - לא משך - תימה: מאי פריך? הא קיימא לן (גיטין טו,א): מצוה לקיים דברי המת. אם כן לוקי מתניתין בבריאי, משום מצוה לקיים דברי המת! ויש לומר: כיון דחכמים פליגי
 11 ארבי מאיר ולית להו מצוה לקיים דברי המת, אף על גב דקיימא לן כרבי מאיר - לא בעי לאוקמי מתניתין כחידאה. כדאשכחן בפרק "כל הגט" (שם לא), דלא מוקי שמואל מתניתין כחידאה
 12 כרבי יוסי, דאמר: עשו שאינו זוכה כוכה, אף על גב דבפרק קמא דרבא מצייעא (יב,א) סבר שמואל כותיה. ועוד יש לומר: דלא מצי לאוקמי מתניתין משום דמצוה לקיים דברי המת - דאם
 13 כן מאי איירא צבורין? אפילו אין צבורין נמי! דסבר הגמרא מצוה לקיים כו' שייך אפילו במלוה, דבראי לא חיישינן למנה קבור, מדלא פירש. ואם תאמר: ולרב גופיה תיקשי, דלוקמא משום
 14 דמצוה לקיים דברי המת אפילו אין צבורין? אפילו אין צבורין? דרב לא סבר לה כרבי מאיר אלא כרבי יוסי, כדפסיק שמואל בפרק "מציאת האשה" (כתובות טט,ב) נמי כרבי יוסי. ועוד מפרש רבינו
 15 תם: דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת - אלא דבר שהושלש מתחלה לרב ביד שלישי, דומיא דהמשלש מעות לבתו (שם) "ותנו שקל לבני" (שם) ובמתניתין משמע שלא הושלש לכך
 16 מתחלה, מדלא קתני "תנו מנה זה לפלוני". ולא דמי "הולך מנה לפלוני" דלקמן, דאמר"י עלה מצוה לקיים דברי המת, ואף על גב דלא תנא "זה" "הולך מנה לפלוני" - משמע שפיר בלא
 17 "זה" שמוטרו לו באותה שעה להולך, יותר מנכ"תו מנה לפלוני. וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמט,א) גבי איסור גזירה, דלא הוי מהני ביה טעמא דמצוה לקיים דברי המת בתריסר
 18 אלפי זוז שהפקיד לרבא - לפי שלא הופקדו מתחלה לתתם לרב מרי. ויש לדחות: דשמא לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא כשהושלש מתחלה, ורבא לא היה חפץ להיות שלישי לכך.
 19 ועוד אומר רבינו תם: דבגר לא אמרינן מצוה לקיים דברי המת. דכל דאיתיה בירושה - מצוה לקיים דבריו, והואיל ולא פסק כחו מואתו הממוץ, דמכחו יורשין, אבל רג, דליתיה בירושה, ופסק
 20 כחו מממונן - אין מצוה לקיים דבריו. וכי האי גוונא אמרינן התם דכל דאיתיה בירושה - איתיה במתנת שכיב מרע כו'. אית - ספרים דגרסי: שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי -
 21 נותנין, מנה זה - נותנין, מנה סתם - אין נותנין. דלמא מנה קבור קאמר. ומפרש רבינו יצחק דהכי פירושו: דכשאמר "מנכסי" - נותנין אפילו אמר מנה סתם. ולא חיישינן למנה קבור, כיון
 22 שמצוה לתת לו משלו - רוצה שיתנו מכל מקום. והא דקתני: "מנה זה" נותנין - כשאינו מצוה לתת לו משלו, אלא שמודה ואומר: תנו מנה לפלוני פסקון שיש לו ביד. ולכך במנה סתם אין
 23 נותנין - דלמא מנה קבור קאמר שמודה שהוא של פלוני. ומתניתין איירי בפקדון, ולחכי בעינן צבורין, דבלא צבורין חיישינן למנה קבור. ואם תאמר: ואמאי אוקי רב בפקדון? לוקמי במתנה,
 24 כדמשמע לשון "תנו", ואפילו באין צבורין ויש לומר: והא כבר אשמעינן בבבא בתרא (קא,א) דרבי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו. אבל בפקדון אשמעינן דלא חיישינן שמוא שלא
 25 להשיבי את בניו אומר כן, דכיון שאומר "תנו" - ההוא גמורה היא. אכן קשה לרבינו יצחק על זה: דאם כן, אמאי מוקי לה בשכיב מרע? בבריאי נמי מצי לאוקמי כהאי גוונא וכי תימא:
 26 דלא חיישינן למנה קבור אלא בשכיב מרע, לפי שלא היה יכול לפרש מנה קבור מטורד חליו, אבל בבריאי, מדלא פירש - אינו מקפיד מאיזה יתנו לו, אם כן לוקמא בבריאי ואפילו באין צבורין!
 27 לכן נראה דלא גרסינן: מנכסי נותנין, אלא אפילו במתנה חיישינן למנה קבור. אלא גרסינן: מנכסי. מנה זה - נותנין, מנה סתם - אין נותנין.

1 וזה אינו אוכל - משוחרר אינו אוכל. מפני שהוא קנינו - טעמא מאי עבד כהן שברח
 2 אוכל בתרומה - מפני שהוא קנינו דכהן. הלכך, אי בעי יהוה אהוה כהן, כשיברח עבדו -
 3 שקול ארבעה זוזי מישראל, ומקני ליה ניהלה כל היכא דאיתיה, ושוב אינו קנינו
 4 ומיפסיל. וזלא ליה - וזללה היא בעיניו לזולל בה לכל תאותו. ופריצה ליה - מתנהגת
 5 עמו בפריצות. משנה האומר תנו גט זה
 6 לאשתי - גרסינן במתניתין, ולא גרסינן "תן".
 7 שלא מסרם ליה שליח בחייו, לפיכך לא נחלק
 8 חכמים דבר, לומר שמעשה ראשונה זכה לו
 9 השליח לעבד להיות משוחרר. לא יתנו לאחר
 10 מיתה - דגישא לא הוי עד דמטי ליה, וכי מטי
 11 ליה - הא מית ליה משוחרר, ופקעה ליה
 12 רשותיה. גמרא והוא שצבורים - "מנה"
 13 דקתני מתניתין - בצבורין ומונחין המעות
 14 עסקין, ואמר: מנה זה תנו לפלוני. בריא -
 15 מתנות בריא במטלטלין - יכול לחזור בו עד
 16 שימשוך, וירשו נמי מצי למחדר ביה, אליבא
 17 דמאן דלית ליה מצוה לקיים דברי המת. בטעמא
 18 שלשתן קנה - ולקמן מפרש טעמא. וצבורין
 19 בעינן, דסבר רב זביד: לא אמר רב קנה - אלא
 20 בפקדון, דקני ליה כל היכא דאיתיה. שטא טעם
 21 קבור - יא על בקרקע, וההוא הוא דיהב ליה.
 לא

קסבר רב פפא כי אמר רב לא שנת מלוה לא שנת פקדון - ואם תאמר: ולרב פפא, ורב גופיה אמאי לא אוקי מתניתין במעמד שלשתן ואפילו אין צבורין? וכי תימא משום דלא משמע ליה לישנא דמתניתין במעמד שלשתן - אם כן, מהאי טעמא הוה ליה למימר דרב פפא לא אמר כרב ובדיו ויש לומר: אף על גב דמתניתין לא משמע ליה לרב במעמד שלשתן, מכל מקום מדאיתא רב פפא לאיפלוגי

ארב זבדי - משמע שיש לו כח וטעם דבשום ענין לא מפרשא מילתא דרב משום מעמד שלשתן. **ממאי** מדקתני תנו ולא קתני כתבו - ואם תאמר: הא דקתני "תנו" אשמעינן דאפילו הכי אין כופין את הירוששים לשחרר, כרבי דפליגי בירושלמי אדרבנן, ואמר ד"תנו" לא הוי כ"שחררו", אלא כ"כתבו", ואין כופין ויש לומר: דמתניתין לא אתא לאשמעינן בדין מצוה לקיים דברי המת אלא כופין הירוששים לקיים אלא, אלא לאשמעינן דאין גט לאחר מיתה. ועוד, דמסתמא כרבנן אתיא.

גופא אמר רב הונא אמר רב כ'ו' תנחו לפלוני במעמד שלשתן קנה - ואמר רבינו יצחק בן אשר, וכן רבינו תם: דבמעמד שלשתן קנה בעל כרחו של זה או של נפקד. דאי לא קני אלא מרצונו, למאן דאמר דוקא בפקדון קנה - למה הורגו לתקן מעמד שלשתן? יאמר לו "זכ"ו! ואין נראה לומר דהורגו לתקן למקום שאין הפקדון ביד הנפקד אלא ביד אחרים, דלא יועיל אם יאמר "זכ"ו". ועוד: אף כשאין הפקדון ביד הנפקד - יקנה באדחיתא, כדאמר התם (בבא בתרא קמ"ט א), אדאדחי נפקא אודיחא מבי איסור גיורא. אלא נראה להם דאפילו בעל כרחו של נפקד קני. וכן גבי איסור גיורא, דקאמר רבא: היכי לי קייגיתוהו מרי להני זחי, אי במעמד שלשתן לא אוליגא - משמע דאם היה דוחק - היה קונה בעל כרחו. ואין לומר אם היה הדוחק שם היה מתרצה, לפי שהיה מתבשר בפי איסור לומר "אין רצוני", דאם כן בלא מעמד שלשתן הוה ל' למימר: לא אוליגא, שלא יאמר לו זכה, כי מסתמא היה הפקדון ביד רבא. ומיהו, להחיות טעמא דמפרש בסמוך: בהדיא הנהא דקא משתניא ליה ממלוה - כי משמע דלא קני אטא, אלא דבדלאו

קסבר רב פפא: פי אמר רב - לא שנת במלוה ולא שנת בפקדון. רב זבדי מאי טעמא לא אמר פרב פפא? - לא מיתוקמא מתניתין בשכיב מרע. ממיא? מ'דקתני: האומר 'תנו גט זה לאשתי ושטר שחרור זה לעבדו', ומת - לא ותנו לאחר מיתה. טעמא דמת, הא מחיים - נותנין; טעמא דאמר 'תנו', הא לא אמר 'תנו' - אין נותנין. ושכיב מרע, אף על גב דלא אמר 'תנו' - נותנין, דתנו, פראשונה הוי אומרים: היוצא פקולר ואמר 'כתבו גט לאשתי' - הרי אלו יכתבו ותנו. חזרו לומר: אף המפרש והיוצא בשיירא, רבי שמעון שזורי אומר: אף המסופן. מתקוף לה רב אשי: ומאן נימא לן דמתניתין רבי שמעון שזורי היא? דלמא רבנן היא! גופא, אמר רב הונא אמר רב: 'מנה לי בידך, תנהו לו לפלוני', במעמד שלשתן - קנה. אמר רבא: מסתברא מילתיה דרב בפקדון, אכל במלוה לא, והאלהים! אמר רב אפילו במלוה. איתמר נמי, אמר שמואל משמיה דלוי: 'מלוה לי בידך, תנהו לו לפלוני', במעמד שלשתן - קנה. וטעמא ממי? אמר אמימר: נעשה פאומר לו בשעת מתן מעות: שעבדנא לך לדרך ויכל דאתו מתקתך. אמר ליה רב אשי לאמימר: אלא מעתה, הקנה לנו לרדים דלא הוו בשעת מתן מעות, הכי נמי דלא קנו! דאפילו לרבי מאיר, דאמר: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי לדרב שישנו בעולם, אכל לדרב אכל לדרב שאינו בעולם - לא.

בההיא

לא שנת במלוה - ואף על גב דלחוצאה ניתנה, ואינה בעין. הלכך לא בעינן צבורין אי במעמד שלשתן קמיירי מתניתין. **טעמא דמת** - הוא דלא יתנו, דאין גט לאחר מיתה. הא מחיים נותנין - ולא צריך תו לאימלוכי ביה. **וטעמא דאמר תנו** - כלומר, והא דרייקנן: הא מחיים נותנין - טעמא דאמר מעיקרא "תנו", בדקתני "תנו וגט לאשתי". **הא לא אמר תנו** - אלא "כתבו" - לא הוי תלי תנא דמתניתין טעמא ד"לא יתנו" משום מיתה, דאפילו מחיים נמי אין נותנין עד דלמא "תנו". **מדלא קתני**: האומר "כתבו גט (זה) לאשתי" ומת, לא יתנו לאחר מיתה - שמע מינה דאי אמר הכי - אפילו מחיים נמי לא יתבין, ואי בשכיב מרע, אף על גב דלא אמר "תנו" אלא "כתבו" - היבין, כרבי שמעון שזורי. **היוצא בקולר** - ליהרג. ואמר כתבו נש לאשתי - כד שלא תקוק ליבם, הרי אלו יכתבו ויתנו - דמתוך שהוא כהול על נפשו - לא גמר למילתיה. ומיהו, "כתבו ותנו" הוה דעתיא. **המפרש** - בים. והיוצא בשיירא - למדבר. **אף המסופן** - שכיב מרע. במילתיה דשמואל גרסינן: מלוה לו בידך. **מאי טעמא** - במלוה קנה. הא ליתא בעיני דבמיעד. **נעשה באומר** - לא הוה למלוה. בשעת מתן מעות - דהלוואה. **משעבדנא** - מהשחא לכל מאן דאתי מחמתך. הלכך, כי אמר ליה: תנחו לפלוני - איגלאי מילתא דמשעת מתן מעות אשתעבד ליה. הקה - מלוה זו. לנולדים - שזה המקבל נולד לאחר אותה הלוואה. הכי נמי דלא קני - דכיון שדעמא משום שעבדא דקביל עליה לזה בשעת הלוואה לאישתעבדו להאי דאתי מחמתיה הוא, ואידו לא היה בעולם בההיא שעתא - לא קני. ואפילו לרבי מאיר דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם - כגון מוכר פירות דקל, או מה שתעלה מצורתו. הני מילי - כי מקנה - לאדם שישנו בעולם, אבל לדרב שאינו בעולם - לא.

בההיא

אין מפיף ליה מההוא טעמא. **תנחו** - לפלוני במעמד שלשתן קנה - ואמר רבינו תם: דאף על גב דהמוכר שטר חוב לחבירו חזרו ומחלו - מחול, מכר או נתן במתנה במעמד שלשתן - אינו יכול למחול. וכן משמע בפרק שני דקדושין (תמ"א) דאמר: במלוה בשטר פלגי בדשמואל, דמאן דאמר מקדשת לית ליה דשמואל, ומר אית ליה דשמואל, ואיבעית אימא: כולי עלמא אית ליה דשמואל, וב"ב"אשח סמכה דעתה" קמיפליג, מאן דאמר מקדשת - סבר: דסמכה דעתה, דלא שביק לדידה ומחלו לאחרני. וכי קאמר במלוה על פה - פליגי בדרב הונא. אי קנה במעמד שלשתן במלוה. משמע דאי אית ליה דרב הונא - אף במלוה לכולי עלמא מקדשת. ואי יכול למחול - אמאי מקדשת, למאן דאית ליה גבי מלוה בשטר דלא סמכה דעתה? ואמאי לא מסיקי ואיבעית אימא כולי עלמא קנה במלוה, אפילו מלוה על פה, ובאשה סמכה דעתה פליגי, כדמסיק אדשמואל אמלוה בשטר? אלא משמע דבמעמד שלשתן אינו יכול למחול. ואם תאמר: בפרק "החובל" (בבא קמ"ט א), גבי היא שחבלה באחרים, דפריך: ותובין כותבתה בטובת הנאה! ומשני: כל לגבי בעלה דאי מחלה. והשתא, אבתי תמכור במעמד שלשתן, דאו לא תוכל למחול! דאף על גב דהבעל ראי לא יתרצה - הא פרישית דאפילו בעל כרחו קני. ועוד: גבי שחבלה בבעלה - תמכור במעמד שלשתן - דשם יתרצה הבעל כדי לגבות חבלתו וכן בסוף פרק קמא דבבא מעיצא (י"ט), גבי מיצא שובר, דפריך: בומן שהאשה מודה אמאי יחזיר לבעל? יחזיר דלמא כתבה ליתן בניסן ולא נחנה עד תשרי כ"ו דשמואל. והשתא, נידוש דלמא מוכר במעמד שלשתן, דאניא יכולא למחול! ויש לומר: דלא תקינו מעמד שלשתן בכתובה, דאפשר שלא תבא לידי גבייה לעולם. ועוד יש לומר: דהתם גבי שובר אין לחוש כלל דשמא מכרה במעמד שלשתן, דאם אין עדים שמכרה - אם כן הבעל והאשה יכפרו המכירה, ואם יש עדים ואומרים שהבעל נתרצה, או אפילו שתק - ודאי השובר שקר, ואם מיהו או - מוכר שהשובר אמה, וליכא למיחש דלמא כתבה ליתן בניסן כ"ו. **במעמד** שלשתן קנה - אומר רבינו תם דלא תקינו מעמד שלשתן בוני, אם הנפקד או הלזה גוי ואמר ליה "ישראל תנחו לישראל אתך" - לא קנה. כיון דאפילו אמר לו "זכ"ו" לא קנה, כיון דאין זכיה לגוי - הוא הדין במעמד שלשתן לא קנה. ואם המקבל גוי, ואמר ישראל לישראל "תנחו לפלוני גוי", כל זמן שאינו חזרו בו - יתן, אפילו אמר ליה בלא מעמד שלשתן. אבל אם חזרו בו - לא יתן לגוי, אפילו אם אמר לו במעמד שלשתן, אם לא שאינו יכול להשגמ מן הגוי. ואם הנותן גוי - נראה דקנה, דאם ממונו של ישראל הפקיעו על ידי מעמד שלשתן, הוה הלכתא בלא טעמא - אם על שכן ממון הגוי, ועוד, דבדיניהם דינינן ליה, שאמרין לו לגוי: כך דינכם, כדאמרין ב"הגזל

הקנה לנולדים הכי נמי דלא קני - פירושו: הקנה לנולדים במעמד שלשה, שלא נולדו עדיין בשעת מתן מעות. הכי נמי דלא קנו ולספרים דגרסי "הכי נמי דקנו" - הכי פירושו: הקנה לנולדים בקנין בעלמא בלא מעמד שלשה, דלא הוה בשעת קנין, שלא נולדו עדיין - הכי נמי דקנו? דהא במעמד שלשתן קנו אפילו נולדו אחרי כן. **לדרב** שאינו בעולם מי אמר - הך סוגיא אליבא דרב הונא קיימא, דאית ליה: אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ולא לדרב שלא בא לעולם. דב"האשה רבה" (יבמות ג"א), אית ליה גבי פירות דקל, משבאו לעולם - אינו יכול לחזור בו. ובפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ"א), קאמר רב הונא דהמוכה לעובר, אף לבשתלד - לא קנה, ורב נחמן הוי איפכא מדרב הונא. דאית ליה התם לבשתלד קנה. וב"האשה רבה" (יבמות ג"א), קאמר רב נחמן: אף משבאו לעולם יכול לחזור בו. ואם תאמר: מהיכא שמעינן ליה לרבי מאיר דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם - היינו מזההא דקתני (שם ג"ב): "לאחר שנתתי וששתחזורי" - מקדשת. מזההא גופא שמעינן נמי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דהא קתני: "לאחר שנתתי" - לאדר שאשתחזורי" - דמקודשתו ויה לומר: דהוי עבד איתנוהו בעולם, אלא שחוסרם גירות ושחרורו, ולא דמו לנולדים וליתנהו בעולם כלל. ואף על גב דילפינן מינה דאדם מקנה לרבי מאיר פירות דקל, ולא מפליגין - היינו בעולם דאית לן למימר דקאי בישתייה דרבי אלעזר בן יעקב, דאמר (קידושין ס"ב), האומר "פירות ערוגה זו מוכרתיך הוי תרומה על פירות ערוגה זו ותלושין לכשיביאו שליש ותלשור" - דבריו קיימין. **אם**

גיטין דף יג עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שבת קודש) קצא

53 בְּדָדָה, תְּנָהוּ לוֹ לְפָלוּגִי, אִם אָמַר לוֹ כִּךְ בְּמַעְמַד שְׁלֹשְׁתָּן – הַנּוֹתָן וּמִי
 54 שֶׁהַמָּמוֹן בְּרִשְׁתּוֹ וְהַמְקַבֵּל, קָנָה הַמְקַבֵּל אֶת הַמְנָה. אָמַר רַבָּא,
 55 מִסְתַּבְּרָא מִלִּיתִיה דְּרִבְּבִי – מִצַּד הַסְּבָרָא נִרְאָה לִי שְׂדִינּוּ שֶׁל רַב אֵינוֹ
 56 אֵלָּא בְּפִקְדוֹן, שֶׁהַמְנָה נִמְצָא אֲצִילוּ בְּעֵין בְּתוּרַת פְּקֻדוֹן, אָבָל בְּמִלְוָה
 57 לֹא־בַּהֲמָה שֶׁהַלּוּחַ לְחִבְרוֹ וְעֵתָה אוֹמֵר הַמְלוּחַ לַלּוּחַ לִתְּתָה אֶת הַמְנָה
 58 לְאַחֵר, לֹא קָנָה הַמְקַבֵּל אֶת הַמְנָה. כִּךְ מִסְתַּבְּרָא. וְאוֹלַם לְפִי הָאֲמַת,
 59 הַאֲלָקִים – לִשְׁוֹן שְׂבוּעָהּ, כְּלוֹמַר הֲרִינִי נִשְׁבַּע שְׁאֵמַר רַב דִּין וְהוּ
 60 שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן, אֲפִילוּ בְּמִלְוָה.
 61 הַגְּמָרָא מְבִיאָה רֵאשִׁיָּה שְׁמַעְמַד שְׁלֹשְׁתָּן מוֹעִיל אִף בְּהַלּוּוּאָה, כְּדַבְּרֵי
 62 רַבָּא: אָמַרְמַר נָמִי – כֵּן שְׁנִינּוּ בְּפִירוּשׁ גַּם בְּשֵׁם אֲמוּרָאִים רֵאשׁוּנִים,
 63 אָמַר שְׁמַיְאֵל מְשַׁמֵּיה דְּלוּי, מִלְּוָה שֶׁאֲמַר לַלּוּחַ מִלְּוָה לִי בְּיָדְךָ – חוֹב
 64 שֶׁל הַלּוּוּאָה יֵשׁ לִי עֲלֶיךָ, תְּנָהוּ לוֹ לְפָלוּגִי – שִׂיחָה חָחוּב שִׁיךְ לוֹ,
 65 וְתִפְרַע לוֹ אֶת הַמְעוּת, אִם אָמַר זֹאת בְּמַעְמַד שְׁלֹשְׁתָּן – שְׁהוּ
 66 הַמְלוּחַ הַלּוּחַ וּמְקַבֵּל הַחוֹב נֹכְחִים שֶׁם בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, קָנָה הַמְקַבֵּל
 67 אֶת הַלּוּוּאָה, וְהַלּוּחַ חַיִּיב לְפָרְעוֹ לוֹ אֶת הַחוֹב.
 68 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, וְיַמְעָמָא מָאִי – מִדּוּעַ וְכִיצַד זָכָה הַמְקַבֵּל בְּמִלְוָה,
 69 הֲרִי אֵין כַּאֵן שׁוּם דְּבַר מְסוּיָם בְּעֵין שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַקְנוֹתוֹ. מְשִׁיבָה
 70 הַגְּמָרָא, אָמַר אַמִּימַר, שְׁבַכְל הַלּוּוּאָה שְׁאֵרְס מְלוּחַ לְחִבְרוֹ, נַעֲשֶׂה
 71 הַלּוּחַ בְּאוּמַר לוֹ לְמִלְוָה בְּשַׁעֲתָ מִתָּן מְעוּת – בְּשַׁעָה שְׁקִיבֵל אֶת
 72 הַכֶּסֶף מִן הַמְלוּחַ, שְׁעֵבְדָּא לְךָ לְדְרִיךְ – הֲרִינִי מְשַׁעְבֵּד אֶת עַצְמִי לְךָ
 73 מֵעַתָּה לְפָרְעוֹ אֶת חוֹבִי, וְלִכְבֵּל דְּתָוִי מִחֶמְתָּךְ – וְלֹא רַק לְךָ אֵלָּא לְכֹל
 74 מִי שִׁיבּוֹא וְיִתְבַּע מִמֶּנִּי אֶת הַחוֹב מְכוּחָךְ, וְעַל כֵּן כַּאֲשֶׁר הַמְלוּחַ
 75 מַעֲמִיד עֵתָה אֶת הַשְּׁלִישִׁי לְתוֹבַע אֶת הַחוֹב, נִתְבַּרַר לְמַפְרַע
 76 שֶׁהַלּוּחַ כִּבֵּר נִשְׁתַּעְבַּד לְשְׁלִישִׁי זֶה מִשְׁעַת הַהַלּוּוּאָה.
 77 אָמַר לִיה רַב אַשִּׁי לְאָמִימַר, וּבֹא לְהַקְשׁוֹת עַל בִּיאורוֹ בְּדַבְּרֵי רַב, אֲלֵא
 78 מְעַתָּה – מִתּוֹךְ דְּבִירְךָ, שְׁבַמְעַמַּד שְׁלֹשְׁתָּן נִתְבַּרַר לְמַפְרַע שֶׁהַלּוּחַ
 79 נִשְׁתַּעְבַּד לְשְׁלִישִׁי מִשְׁעָה שְׁלּוּחַ אֶת הַמְעוּת, יֵשׁ לְשֹׂאוֹל, מָה יִהְיֶה
 80 הַדִּין אִם הַקָּנָה הַמְלוּחַ אֶת הַלּוּוּאָה בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן לְנֹלָדִים, דְּלֵא
 81 הוּוּ בְּשַׁעֲתָ מִתָּן מְעוּת – לֵאלּוֹ שְׁלֹא נוֹלְדוּ עַדִּין בְּשַׁעֲתָ הַלּוּוּאָה
 82 אֵלָּא לְאַחֵר מִכֵּן, הֲכִי נָמִי דְּלֵא קֵנוּ – הֲאֵם אֲבָן לֹא יוֹכֵל לְקַנּוֹת אֶת
 83 הַלּוּוּאָה בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן. שְׁהִי רַבִּי נָמִי דְּלֵא קֵנוּ – הֲאֵם אֲבָן לֹא יוֹכֵל לְקַנּוֹת אֶת
 84 שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם, וְאֵם כֵּן לֹא נִשְׁתַּעְבַּד הַלּוּחַ לְמַקְבֵּל, שְׁעַדִּין לֹא
 85 נוֹלַד בְּשַׁעֲתָ נִתְיַתַּת הַמְעוּת. וּמוֹסִיף רַב אַשִּׁי בְּקוֹשִׁייתוֹ, שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ
 86 אֶת דְּבִירֵי רַב עַל פִּי בִיאורוֹ שֶׁל אַמִּימַר שֶׁהוּא כְּדַעַת רַבִּי מְאִיר
 87 הַסּוֹבֵר שְׁאֵדָם מְקַנָּה דְּבַר שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם, דְּאַפִּילוּ לְשִׁיטַת רַבִּי
 88 מְאִיר דְּאָמַר, אָדָם מְקַנָּה – יוֹכֵל אָדָם לְהַקְנוֹת לְחִבְרוֹ דְּכֵר שְׁלֵא בָּא
 89 לְעוֹלָם, כְּגוֹן לְהַקְנוֹת פִּירוֹת הַעֲתִידִים לְעַמּוּחַ עַל הַעַץ, מְכַל מְקוּם
 90 אֵין יוֹכֵל לְהַקְנוֹת אֶת הַלּוּוּאָה לְמִי שְׁעַדִּין לֹא נוֹלַד בְּאוֹתָהּ שְׁעָה,
 91 שְׁכֵן הֲנִי מִיָּלִי – דְּבִירֵי רַבִּי מְאִיר לֹא נִאֲמְרוּ אֵלָּא כַּאֲשֶׁר הוּא מְקַנָּה
 92 דְּבַר שְׁלֹא בֹא לְעוֹלָם לְדְרִיךְ – לְמִי שֶׁשְׁנִינּוּ בְּעוֹלָם – שְׁכַבֵּר נוֹלַד וְיֵשׁ
 93 בִּידוֹ לִזְכוּת בְּדַבְּרֵי הַקְּנָה, אָבָל לְהַקְנוֹת וּלְשַׁעְבַּד לְדְרִיךְ – לְמִי שֶׁאֵינוֹ
 94 בְּעוֹלָם – שְׁעַדִּין לֹא נוֹלַד לֹא אֲמַר רַבִּי מְאִיר אֶת דְּבִירוֹ, וְאֵם כֵּן אִי
 95 אֲפֹשֵׁר לְהַקְנוֹת אֶת הַחוֹב לְמִי שְׁלֹא הִיָּה בְּעוֹלָם בְּשַׁעֲתָ הַלּוּוּאָה,
 96 שְׁהִי הַלּוּחַ לֹא הִיָּה יוֹכֵל לְהַשְׁתַּעְבַּד לְמַקְבֵּל בְּשַׁעָה שְׁקִיבֵל אֶת
 97 הַמְעוּת מִהַמְלוּחַ, וְאֵילוּ בְּדַבְּרֵי רַב לֹא מְצִינּוּ כֹל חִילוּק בְּדִין זֶה בֵּין
 98 אֵם הִיָּה הַקּוֹנֵה קַיָּים בְּשַׁעֲתָ הַלּוּוּאָה לְבִין אֵם נוֹלַד לְאַחֲרֵיהּ, וּמָה
 99 נִרְאָה שֶׁהַקֵּינִן מוֹעִיל אִף לְמִי שְׁנוֹלַד לְאַחֵר שַׁעֲתָ הַלּוּוּאָה, וְעַל
 100 כְּרַחֵךְ שֶׁאֵין לְפָרֵשׁ שֶׁהַקֵּינִן חָל מִטַּעַם שֶׁהַלּוּחַ נִשְׁתַּעְבַּד לְמַקְבֵּל
 101 בְּשַׁעֲתָ הַהַלּוּוּאָה.
 102 אֲלֵא אָמַר רַב אַשִּׁי, יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׁקֵינִן מַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן מוֹעִיל מִטַּעַם
 103 אַחֵר,

1 מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, קָבַר רַב פְּפָא, כִּי אָמַר רַב – מָה שֶׁאֲמַר רַב
 2 שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן, לֹא שְׁנָא בְּמִלְוָה וְלֹא שְׁנָא
 3 בְּפִקְדוֹן – אֵין חִילוּק אִם הַלּוּחַ מְעוּת לְאַחֵר וְצִיּוּה לֹא לִיתְנָם לְפָלוּגִי
 4 אוֹ אִם הֵם מְצִוּיִים בְּפִקְדוֹן אֲצִל בְּפִקְדוֹן, שֶׁאִף בְּהַלּוּוּאָה תִּיקְנוּ קֵינִן
 5 זֶה. וְלִכֵּן אִם מְדוּבָר בְּקֵינִן זֶה, לֹא הִיָּה רַב אוֹמֵר שְׁזוּה דוּוּקָא אִם
 6 הַמְעוּת צְבוּרוֹת וּמְצִוּוֹת בְּעֵין, דְּהֵיינו בְּפִקְדוֹן. וּלְפִיכֵךְ בִּיאַר רַב
 7 פְּפָא אֶת מְשַׁנְתֵּינוּ לְפִי דְּבִירֵי רַב בְּמִתְנַת שְׁכִיב מְרַע.
 8 שׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא, רַב יְבִיד מָאִי מְעָמָא – מְפַנֵּי מָה לֹא אָמַר רַב פְּפָא
 9 שְׁדִין מְשַׁנְתֵּינוּ נִאֲמַר בְּמִתְנַת שְׁכִיב מְרַע. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא, שְׁלַדַּעַת
 10 רַב וְבִיד לֹא מִיְהוּדָא מְתַנִּיתִין – אִי אֲפֹשֵׁר לְהַעֲמִיד הַמְשַׁנָּה בְּשְׁכִיב
 11 מְרַע. מְפָאִי – מְנִין מוּכַח כֵּן, מְדַקְתֵּינִי – מִמָּה שְׁשִׁינּוּ בְּרִישָׁא, הָאוּמַר
 12 תְּנִי גַם זֶה לְאַשְׁתִּי, וְשֶׁמֶר שְׁחִירוֹ זֶה לְעַבְדִּי וְזֶה לְאֵמַר, לֹא יִתְנוּ לְאַחֵר
 13 מִיְהוּדָא. וְכוּונַת הַתְּנָא לְדַקְדַּק וְלוֹמַר, מְעָמָא דְּמַת – הַטַּעַם שֶׁאֵין
 14 נּוֹתְנִים אֶת הַמְעוּת הַשְּׁחִירוֹ הוּא מְשׁוּם שֶׁאֵין גַּט אוֹ שְׁחִירוֹ יוֹכֵלִים
 15 לְחַלּוֹ לְאַחֵר מִיְהוּדָא, הָא מְפָאִים – אוֹלַם אִם הַנּוֹתָן עוֹדֵנּוּ חֵי נּוֹתֵינִן
 16 אֵת הַגַּט אוֹ הַשְּׁחִירוֹ עַל פִּי צִוּוּי, וְאֵין צָרִיךְ לְשֹׂאוֹל שׁוֹב הָאֵם
 17 אֲבָן חֲפֵץ הוּא בְּכֵךְ. וְעוֹד הוֹסִיף הַתְּנָא לְדַקְדַּק דְּמַעְמָא דְּאָמַר 'תְּנִי'
 18 – הַחִילוּק בֵּין מַת לְחֵי הוּא רַק בְּאוּפֵן שְׁצִיּוּה בְּלִשׁוֹן 'תְּנִי' כִּפִּי
 19 שְׁנוּכַר בְּמִשְׁנָה, וְנִקַּט הַתְּנָא לִשְׁוֹן זֶה כִּדִּי שְׁנַדִּיק הָא לֹא אָמַר 'תְּנִי'
 20 – שֶׁאֵם לֹא צִיּוּה בְּלִשׁוֹן זֶה, אֵלָּא אֲמַר 'כְּתוּב גַּט לְאַשְׁתִּי' אוֹ 'כְּתוּבוֹ
 21 שְׁטַר שְׁחִירוֹ לְעַבְדִּי', אֵין נּוֹתֵינִן אֶת הַגַּט וְהַשְּׁחִירוֹ וְאֵלָּא אִם יֹאמַר
 22 שִׁיתְנָהוּ, וְאִפִּילוּ כִּשְׁהוּא חֵי. וְאֵילוּ שְׁכִיב מְרַע הֲרִי דִּינּוּ שֶׁאֵף עַל
 23 גַּב דְּלֵא אָמַר 'תְּנִי' גַּט לְאַשְׁתִּי, אֵלָּא 'כְּתוּבוֹ', נּוֹתֵינִן לְאַשָׁה אֶת הַגַּט.
 24 וְלִכֵּן אִי אֲפֹשֵׁר לְהַעֲמִיד אֶת הַמְשַׁנָּה בְּשְׁכִיב מְרַע. הַגְּמָרָא מְבִיאָה
 25 מְקוּר לְכֵךְ שְׁשִׁיב מְרַע אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר 'תְּנִי' דְּתֵינִן – שְׁכֵן שְׁנִינּוּ
 26 בְּמִשְׁנָה לְהַלֵּן (סוּה), בְּרֵאשׁוּנָה הָיוּ חַכְמַיִם אוּמַרִּים, הֵיוּצָא קְבוּלָךְ –
 27 שְׁלַשְׁלַת שֶׁל בְּרוֹל שְׁנוֹתַיִם בְּצִאּוּר הַנִּירוּנִים לְמוֹת, כְּלוֹמַר
 28 שְׁנַתְחִיב מִיְהוּדָא לְמַלְכוּת וְיוּצָא לִיהֲרַג, אָמַר בְּאוֹתָהּ שַׁעָה
 29 לְעוֹמְדִים שֶׁם 'תְּנִי גַם לְאַשְׁתִּי', הֲרִי אֵילוּ יִתְבּוּ גַם לְאַשְׁתִּי, לֹא שְׁתִּי
 30 שְׁכִינֵן שֶׁאֲמַר 'כְּתוּבוֹ' גִּילַה דַּעַתוֹ שְׁרִיצָה לְגִרְשָׁה, וְנִתְכוּן לוֹמַר
 31 'כְּתוּבוֹ תְּנִי' וְשִׁהִיו שְׁלּוּחִים לְגִרְשָׁה בּוּ, אֵלָּא שְׁמַחַמַת צַעְרוֹ וּבַחֲלָתוֹ
 32 אֵין דַּעַתוֹ מִיּוֹשַׁבַת עֲלֵיו, וְשַׁכַּח לְסִיַּים וְלוֹמַר תְּנִי. הָרוּוּ חַכְמַיִם
 33 לְזִמְרָה, שְׁלֹא רַק בְּמִי שְׁטִירוֹד מְמִיתוֹ הַקְּרוּבָה הַדִּין כֵּן, אֵלָּא אָף
 34 הַמְפָּרֵשׁ – הַמְפַּלֵּיג בֵּינֵם, וְהֵיוּצָא בְּשִׁירָא – אוֹ הֵיוּצָא לְדֶרֶךְ בְּמִדְבַר,
 35 וּבְדֶרֶךְ הַלִּיכְתּוֹ אֲמַר 'כְּתוּבוֹ גַּט לְאַשְׁתִּי' וְלֹא אֲמַר 'תְּנִי', נַעֲשׂוּ
 36 הַשּׁוֹמְעִים שְׁלּוּחִים גַּם לְגִירוּשִׁין. רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי אוּמַר, אָף
 37 הַמְסוּפֵן – גַּם שְׁכִיב מְרַע שֶׁאֲמַר 'כְּתוּבוֹ גַּט לְאַשְׁתִּי', וְלֹא אֲמַר
 38 'תְּנִי', כּוֹתְבִים דּוּחָה וְנוֹתְנִים לְאַשְׁתּוֹ, שֶׁאֵף בּוֹ אֵין תְּלוּת שְׁנַתְכוּן
 39 לְצַחַק בְּאַשְׁתּוֹ בְּשַׁעָה זֶה, אֵלָּא נִתְכוּן לְפוֹטְרָה מִן הַיָּיבוּס, וּמַחַמַת
 40 טִירוֹד שְׁכַח לוֹמַר 'תְּנִי'. וּמְדַבְּרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי הוֹכִיחַ רַב וְבִיד,
 41 שֶׁאֵין לְהַעֲמִיד אֶת מְשַׁנְתֵּינוּ בְּשְׁכִיב מְרַע. שְׁהִי בְּמִשְׁנָה מְדוּיִק
 42 שֶׁאֵילוּ הִיָּה אוֹמֵר רַק 'כְּתוּבוֹ' גַּט לְאַשְׁתִּי, אֵין הַשּׁוֹמְעִים יוֹכֵלִים
 43 לְתַת אֶת הַגַּט אִף בְּעוֹד הַבַּעַל חֵי, וְאֵילוּ בְּשְׁכִיב מְרַע יֵשׁ לְתַת אֶת
 44 הַגַּט כִּשְׁהוּא חֵי אִף כִּשֶׁאֲמַר רַק 'כְּתוּבוֹ'.
 45 אוֹלַם הַגְּמָרָא דּוּחָה אֶת הוֹכַחְתּוֹ שֶׁל רַב וְבִיד: מְתַקִּיף לֵה רַב אַשִּׁי,
 46 וּמָאֵן נִימָא לָן – וּמִי אֲמַר לְנוּ דְּמִתְנִיתִין – שְׁמַשְׁנֵינוּ בְּשִׁיטַת רַבִּי
 47 שְׁמַעוֹן שְׁזוּרִי הִיא, דְּלֵמָא – שְׁמָא בְּשִׁיטַת רַבֵּנִן הִיא, וְלְדַבְּרֵיהֶם, שׁוּה
 48 הַשְׁכִּיב מְרַע לְבִרְיָא בְּדִין זֶה, וְאֵם אֲמַר 'כְּתוּבוֹ גַּט לְאַשְׁתִּי' אֵין
 49 נּוֹתְנִים אוֹתוֹ עַד שִׁיאֲמַר 'תְּנִי', וְאֵם כֵּן יִתְכֵן שְׁמַשְׁנֵינוּ מְדַבְּרַת
 50 בְּשְׁכִיב מְרַע וּכְדַבְּרֵי רַב פְּפָא.
 51 הַגְּמָרָא חוֹזֵרֶת לְדוֹן בְּדַבְּרֵי רַב שֶׁאֲפֹשֵׁר לְהַקְנוֹת בְּמַעֲמַד שְׁלֹשְׁתָּן
 52 וּבְטַעְמוֹ: נוּפָא, אָמַר רַב הוֹנָא אָמַר רַב, הָאוּמַר לְחִבְרוֹ מְקַנָּה יֵשׁ לִי

המשך ביאור נוסחת גיטין ליום שלישי עמ' ב

6 – משמע מכאן דתנא קמא קבר לא כשיטת רבי אלעזר, אלא כרבי
 7 מאיר שעדי חתימה כרתי, ואם חתמו גוים השטר פסול מן התורה.
 8 נמצא שהברייתא מונה גם פסולים דאורייתא, וחוזרת הקושיא
 9 מדוע התנא לא מנה פסול לשמה ומחובר.

1 משנה זו שרבי שמעון אומר אף אלו – גיטין העולים בערכאות
 2 בשירי, ובטעם הדבר אמר רבי זירא, ויד רבי שמעון לשיתו של
 3 רבי אלעזר דאמר עדי מסירה פרת – רבי שמעון סובר כרבי אלעזר
 4 שעדי המסירה עושים את הגט, ולכן אינו פוסל את השטר בגלל
 5 חתימת עדים נכרים כיון שחתימתם לא מעלה ולא מורידה, מקבל

ב"ה, ו' טבת, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מנר הששי.

בעת רצון יזכירום על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו.

ב) מובנת התמי' והפליאה לכתבו, שע"פ הסדר, צריך הי' לנאום במסגרת עבודתו וכו' כל שבועיים, אלא שביקש ושחררו אותו מזה, כ"א פעם בחדש, וטעמי הפליאה מובנים, וביחוד בתקופתנו זו, שההדגשה היא על הפצת המעיינות חוצה, ובפרט לאנשים מסוג האמור, וככתבו גם הוא, שזוהי הזדמנות מיוחדת ויחידה, והרי ע"פ דרישת השעה צריך לחפש וליצור הזדמנויות כאלו, וכשההשגחה העליונה הזמינתה לו, והושיטו לו מן המוכן, הרי רואה בזה ענין של יגיעות (מאטערניש) וכו', והרי זהו - חסד עליון, אלא שנראה גם במוחש ובעיני בשר.

מובן שאין הכוונה **כלל וכלל** בכל הנ"ל להטפת מוסר, כי אם בהנוגע על להבא, ויהי רצון שהשי"ת יהי עם פיהו וידריך השומעים לדרך הישרה, היא דרך היהדות תורה ומצותי' מוארים באור וחיות חסידותיים, ובזה ג"כ - שיעשה בהאמור, מתוך שמחה אמיתית והרחבת הדעת, וכמ"ש ואתהלכה ברחבה, שזהו גם מוסיף בהצלחת הדברים.

ג) אף שכמובן מצער העדר המדה שלימה של ההתועדות ביום הבהיר יום סגולה י"ט כסלו, ראש השנה ללימוד החסידות ודרכי החסידות, בכל זה ידוע ומתאים זה להידוע, שאין לך דבר בעולם שאין מעורב בו טו"ר, הנה מעז יצא מתוק, שסו"ס הכיר איך שדרושה השתתפותו בכה"ל, ועי"ז יתוסף בבטחון בעצמו. ז.א. בבטחון ששליחות רבותינו נשיאינו מצליחה, באם רק רוצים לעשות בזה, וכידוע הפסק ביי"ד של מעלה, אשר בגלל המסירת נפש הלזו (של רבנו הזקן) על תורת החסידות, פסקו ביי"ד של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות, תהי' יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה (נדפס בספר קיצורים והערות לתניא, סוף עמוד קכב), וגם בזה אין הכוונה לצעקה על העבר, כי אם בהנוגע לעתיד.

ד) לכתבו אודות יסוד מוסד חב"די במקומו עתה - כנראה אין המקום מוכשר עדיין לזה וגם בכתבו תאור המקום, האישים, ניכר הנ"ל. ואם כן - יש מקום לומר, שיהי' ליסוד האמור קודם הזמן, השפעה בלתי רצוי' על עניני חב"ד שמכבר זמנם במקומו, ובהם - הפצת המעיינות.

ה) אודות ביהכ"נ חב"ד - צריך לברר באם אינו קשור במחלוקת וכו"ב ובמקום ספק, הרי הכלל הוא, שב ואל תעשה עדיף, ובפרט שיש מקום בשכל לומר, שכשאינן ביהכ"נ חב"די מיוחד, יש לדרוש בכל ביהכ"נ ענין חב"די, משא"כ כשיוכלו לומר שלענינים אלו הוקצב בנין פלוני וכו'. ובפרט שצריך עיון אם יש כדאי לחלק לאיזהו מקומן.

ב"ה ט"ז טבת, תשכ"א
ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו' מו"ה אשר שיי

שלום וברכה!

...לכתבו ע"ד זמן נסיעתו בשטומו"צ - אין דעתי נוחה מאלה העוברים קו התאריך באמצע ימי הספירה (באם אין הכרח **גמור** בדבר) - כיון שאז לדעתי **ברורה** - יום נו"ן לספה"ע שלהם - היינו **הה"ש** שלהם **ולא** באותם הימים דחה"ש דבני"ש שבמקום שבאו לשם, ומתמיהים את הרואים וכו'.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 ג. וְנוֹהֲגִין לומר קִדְּם קְרִיאַת הַתּוֹרָה פְּסוּק וְאֵי תַפְלְתִּי וְגו' ¹⁰ עַל־פִּי מַה שֶּׁדָּרְשׁוּ חַכְמִים עַל פְּסוּק יִשְׁחַו
2 בִּי יוֹשְׁבֵי שְׁעַר וְנִגְיָנוֹת שׁוֹתֵי שִׁכְרִי ¹³ וְכַתוּב אַחֲרָיו וְאֵי תַפְלְתִּי וְגו' אָמַר דָּוִד לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
3 רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם אֵין אִמָּה זֶה פֶּשֶׁאָר אֲמוֹת הָעוֹלָם אֲמוֹת הָעוֹלָם בְּשֵׁהֶם שׁוֹתִים וּמְשַׁתְּפְּרִים הוֹלְכִין וּפּוֹחֲזִין
4 וְאֵינוּ לֹא בֶּן אֱלֹא אֶף-עַל־פִּי שֶׁשְׁתִּינוּ וְאֵי תַפְלְתִּי וְגו' וְלִכְדָּ הִנְהִיגוּ לומר בֶּן קִדְּם קְרִיאַת הַתּוֹרָה שְׁקוֹרִין
5 בְּשִׁבְלֵי יוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת כְּדִי לְהוֹדוֹת לְיוֹצְרֵנוּ שֶׁלֹּא שָׁם חִלְקֵנוּ כִּהֵם שֶׁהֵם פּוֹחֲזִין כֹּל הַיּוֹם וְאֵינוּ אֶף הַיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת
6 שֶׁבָּנוּ מִתְאַסְּפִים לְשִׁמְעַת תּוֹרָה ¹⁴.
7 וְכִי־טוֹב שֶׁחָל בְּחוֹל אֵין נוֹהֲגִין לְאָמְרוּ הוֹאִיל וְאֵין קוֹרְאִין בּוֹ בְּתוֹרָה בְּמִנְחָה וּמִטְעֵם זֶה גַם בְּשִׁבְתָּ בְּמִקּוֹם
8 שְׂאִין סֵפֶר תּוֹרָה אֵין צְרִיךְ לְאָמְרוּ אֱלֹא שֶׁנִּהְיָנוּ בְּשִׁבְתָּ לְאָמְרוּ בְּכָל עֲנִין ¹⁵:

סימן רצב, דין תפלת מנחה בשבת טעיה ג
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

ה] ואני תפלתי וגו' - צריך לומר פסוק ואני תפלתי המנהג שהשליח-צבור אומר הפסוק ואחר-כך חוזרים מעומד, וגם ביחיד צריך לאמרו ¹¹.
עליו הצבור ¹².

ציונים והוספות

- 10 תהלים סט, יד. וכ"ה בסידור (מנחה לשבת).
11 קצות השלחן סי' צא בדה"ש ס"ק א מהשערי-תשובה
ס"ק א.
12 קצות השלחן סי' צא בדה"ש ס"ק ב.
13 תהלים סט, יג.
14 וראה לקמן סי' תרכב ס"ג שביהכ"פ שאין אוכלים
ושותים אין שייך טעם זה ולכך אין אומרים ואני תפילתי אפילו אם חל להיות בשבת.
15 ובסידור (מנחה לשבת): כשקורין בתורה אומרים חצי קדיש ואח"כ אומרים ואני תפילתי וגו'... ובמקום שאין ס"ת אומרים החצי קדיש אחר ואני תפילתי.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת - לפי לוח "רב יומי"

- 1 ה שרשי אילן הגבוהים מן הארץ ג' טפחים כמו שהוא
2 באילנות הזקנים הרי הם כאילן ואסור להשתמש בהם
3 אף על פי שאין לחוש בהם שמא יתלוש לפי שלא חלקו
4 חכמים בזה כמו שנתבאר אבל אם אינם גבוהים ג' טפחים
5 הרי הן כקרקע ומותר להשתמש בהם וכן הדין בקלחי כרוב
6 שהוקשו:
7 וכן הדין בענפים הגדלים בעיקרו של אילן פחות מג'
8 טפחים או אפילו גדלים למעלה מג' טפחים ונכפפים
9 למטה מג' טפחים מותר להשתמש בהם במקום שאינן
10 גבוהים ג' טפחים אבל לא במקום שגבוהים ג' טפחים ואף
11 על פי שראש זה הנכפף למטה ואינו גבוה ג' טפחים הוא
12 גדל ובא ממקום האסור דהיינו מגבוה ג' טפחים וכשהיה
13 שם מתחלה היה אסור להשתמש בו אף על פי כן כשגדל
14 יותר ונכפף למטה הותר מפני שנעשה כקרקע שכל פחות
15 מג' טפחים סמוך לארץ הרי הוא כארץ ואין צריך לומר
16 שמותר להשתמש בעיקרו של אילן פחות מג' טפחים סמוך
17 לארץ אף על פי שהאילן הוא גבוה מאד שהרי מקום זה
18 שהוא פחות מג' טפחים לא נאסר מעולם:
19 היו גבוהים ג' טפחים וחלל תחתיהם משלשת צדדיהם
20 ומצד א' אין חלל תחתיהם שהקרקע גבוה שם והרי הם
- 21 שוים שם לארץ אסור להשתמש אפילו בצד השוה לארץ
22 אבל אם מב' צדדים הם שוין לארץ ומב' צדדים הם גבוהים
23 ג' טפחים מהארץ מותר להשתמש אפילו בצדדים הגבוהים
24 עד כנגד מקום שמותר להשתמש בצדדים השווים:
25 ח מותר לילך על גבי עשבים בשבת ואפילו הולך יחף
26 ואפשר שידבקו עשבים בקשרי אצבעותיו ויתלשו,
27 מכל-מקום דבר שאין מתכוין הוא ומותר:
28 ט המשקה מים לזרעים חייב משום חורש ומשום זורע
29 מפני שמרפה ומרכך את הקרקע כמו החורש והוא
30 שמתכוין להצמיח הזרעים כמו הזורע ולפיכך מי שאוכל
31 בגינה צריך לזוהר שלא ליטול ידיו על העשבים מפני
32 שמשקה אותם ואף שאינו מתכוין לכך פסיק רישיה ולא
33 ימות הוא ואף אם אוכל בגינת חבירו או אפילו של נכרי
34 שאין לו חפץ כלל בגידול העשבים שבה והרי הוא מלאכה
35 שאינה צריכה לגופה, מכל-מקום אסור מדברי סופרים אבל
36 מותר להטיל עליהם מי רגלים או יין ושאר משקים מפני
37 שהם שורפים אותם ואין מצמיחים אותם אלא מים בלבד
38 וראוי לזוהר אף במשקין.
39 וטוב שלא לאכול כלל בגינה אם ישתמש שם עם מים מפני
40 שבקושי יוכל לזוהר שלא יפול שם מעט מים:

47 בפיו אלא ביד בלבד ופטור הוא מן התורה (כמו שהיונק
48 בפיו פטור כמ"ש בסי' שכ"ח) מכל-מקום אסור מדברי
49 סופרים:

50 **יז** השורה חטים ושעורים וכיוצא בהם במים כדי שיצמחו
51 הרי זה תולדת זורע וחייב בכל שהוא והוא ששורה זמן
52 ארוך אבל מותר ליתן שעורים למים להאכיל לבהמות
53 לאלתר (ואף אם ישאר במים מאכילתם אין בכך כלום לפי
54 שבשעה שנתנם למים לאו פסיק רישיה הוא שיצמיחו
55 שאפשר שהבהמה תאכל את כולם):

56 **יח** ענפי אילנות שהוכנו לתשמיש מבעוד יום בענין שיש
57 תורת כלי עליהם ומותרים בטלטול כמ"ש בסי' ש"ח
58 מותר להעמידם במים בשבת ובלבד שלא יהיו בהם פרחים
59 ושושנים שהם נפתחים מלחלוחית המים וצריך לזוהר שלא
60 ליתן מים אל כלי כדי להעמידם שם אלא יעמידם במים
61 שהיו בכלי מכבר ואפילו העמידם במים מבעוד יום אסור
62 להוסיף עליהם מים בשבת ויו"ט מפני שטורח לתקן כלי
63 עיין סי' תרנ"ד:

64 **יט** תאנים שיבשו באיביהם וכן שאר האילנות שיבשו
65 פירותיהם בהם התולש מהם בשבת חייב אע"פ שהם
66 כתלושים לענין טומאה:

67 **כ** אסור להשתמש בצדדי האילן אבל בצדי צדדין מותר
68 כיצד סולם הסמוך לצדדי האילן אסור לעלות בו בשבת
69 שבעלייתו הוא משתמש בצדדי האילן שהוא סמוך בהם
70 אבל אם יש יתד תקוע בצדי האילן מותר לסמוך הסולם
71 ביתד ולעלות עליו שהיתד הוא צדדין והסולם צדי צדדין
72 וכן אם נעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה היתד נקרא צדדין
73 והכלכלה צדי צדדין ומותר ליטול חפץ מהכלכלה אבל
74 הכלכלה עצמה אסור ליטול מפני שבנטילה זו הוא משתמש
75 ביתד שהוא צדדין ואם הכלכלה תלויה באילן עצמו היא
76 נקראת צדדין ואסור ליטול ממנה חפץ ואם פי הכלכלה צר
77 שכשנוטל החפץ מהכלכלה מניד האילן אסור בכל ענין
78 מפני שמשתמש באילן עצמו:

79 **כא** (מותר להשען באילן בריא אבל בתש אסור מפני
80 שמנידו והרי זה משתמש באילן):

81 **כב** מותר ליגע באילן ואסור להנידו (מפני שהוא מוקצה
82 ואסור בטלטול):

חלק ב סימן שלו אם מותר לילך ע"ג העשבים וכן באילן:

83 **א** כל דבר שאינו מתכוין מותר אפילו אפשר בלעדי כגון
84 מטה כסא וספסל בין גדולים בין קטנים מותר לגררן על
85 גבי קרקע ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ ואף אם נעשה
86 חריץ מאליו אין בכך כלום כי דבר שאינו מתכוין הוא
87 ואע"פ שהקטנים אפשר לו ליטלן בידי וזמן צריך לגררן
88 לא הצריכו לכך וכן בכל דבר שאינו מתכוין.

89 אבל הגדולים מאד אסור לגרור שבודאי עושין חריץ ופסיק
90 רישיה ולא ימות הוא ואע"פ שחופר כלאחר יד הוא ואינו
91 חייב אלא כשחופר במרא וכיוצא בו מהכלים שדרך לחפור
92 בהם וגם מקלקל הוא קרקעית הבית וגם מלאכה שאינה

1 יש לזוהר מלהשליך זרעים במקום ירידת גשמים שסופן
2 להצמיח שם ואם ישליך לתרנגולים לא ישליך אלא
3 כשיעור שיאכלו בו ביום או ליומים ואם הוא במקום דריסת
4 רגלי אדם מותר שאין סופן לצמוח ואין בו משום זורע:

5 **יא** עשבים שעלו על און הכלי מלחות הכלי חשובים
6 כמחוברים לקרקע כיון שזהו דרך גידולן והתולשן
7 חייב משום עוקר דבר מגידולו וכן התולש כישות ממקום
8 גידולו אף על פי שאינו מחובר לקרקע אבל התולש זרעים
9 שנזרעו בעציץ שאינו נקוב פטור מפני שאין דרך זריעה שם
10 אבל אסור לתלוש ממנו מדברי סופרים אפילו הוא מונח
11 בעלייה:

12 **יב** התולש מעציץ נקוב חייב מפני שהוא כמחובר לקרקע
13 לפי שיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית
14 הקרקע דרך שם ואפילו הוא מונח על גבי יתדות שיש אויר
15 מפסיק בינו לקרקע הרי הוא כמחובר לפי שיונק קצת מן
16 הקרקע דרך האויר ולפיכך אם היה מונח על גבי קרקע
17 והניחו על גבי יתדות אינו חייב משום תולש מן התורה
18 הואיל ועדיין כמחובר הוא וכן אם היה מונח על גבי יתדות
19 והניחו על גבי קרקע אינו חייב משום נוטע מן התורה אבל
20 מדברי סופרים אסור ליטלו מעל גבי קרקע והניחו על גבי
21 יתדות משום שדומה לתולש וכן אם היה מונח על גבי
22 יתדות אסור להניחו על גבי קרקע משום שדומה לנוטע.

23 וכל זה בעציץ נקוב אבל בשאינו נקוב מותר.

24 במה דברים אמורים בשל עץ אבל של חרס אפילו שאינו
25 נקוב הוא כנקוב שאין החרס עומד בפני השרשים והם
26 מפעפעים ויונקים מן הקרקע דרך החרס ויש אומרים בהיפך
27 שבמה דברים אמורים בשל חרס אבל של עץ הוא מתלחח
28 מהקרקע ואינו עומד בפני השרשים אף שאינו נקוב ויש
29 לחוש לב' הסברות וליזוהר בין בשל עץ בין בשל חרס אף
30 על פי שאינן נקובים:

31 **יג** עשבים שתחבן בעפר מבעוד יום כדי שיהיו לחים אם
32 מקצת עלין מגולין מותר לאחזו בהם ולהוציאם על דרך
33 שנתבאר בסי' שי"א:

34 **יד** יחור של אילן שנפשה מערב שבת מן האילן ובו פירות
35 מותר לתלוש ממנו הפירות בשבת:

36 **טו** צנור המקלח מים מן הגג ועלו בו קשים ועשבים
37 שסותמים ומעכבים קילוחו ומימיו יוצאים ומתפשטים
38 בגג ודולפים לבית מותר למעכו ברגליו בצנעה שכיון
39 שמתקן על ידי שינוי הוא שאינו עושה אלא ברגליו לא גזרו
40 בזה במקום הפסד:

41 **טז** אתרוג ותפוח וכל דבר הראוי לאכילה אסור להריח בו
42 בעודו מחובר גזרה שמא יקוץ אותו כדי לאכלו אבל
43 הדס מחובר מותר להריח בו שהרי אין הנאתו אלא ריחו
44 וזה יכול לעשות אפילו בעודו מחובר ולמה יקצצנו,
45 מה שאין-כן דבר הראוי לאכילה ואף אם יאכלנו בעודו
46 מחובר אין לך תלישה גדולה מזו ואף שאין דרך תלישה

48 ויש אומרים שאף על פי כן אסור להשמיעו בכלי המיוחד
 49 לכך גזרה שמא יתקנו כגון להקיש על הדלת בטבעת
 50 הקבועה בה אף שאינו מכויין לקול של שיר ולכן אסור
 51 לשמש להכות על הדלת לקרוא לבית הכנסת ע"י כלי
 52 המיוחד לכך אלא מכה בידו על הדלת וכן נוהגין ויש
 53 מקומות נוהגין שמכה בשבת בכלי אחר שאינו מיוחד לכך.
 54 ומכל-מקום אין איסור בזה אלא כשצריך לקול זה והוא
 55 מתכוין להשמיעו בכלי המיוחד לכך אלא שאינו מכויין לקול
 56 של שיר אבל אם אינו מתכוין להשמיע קול כלל באותו כלי
 57 מפני שאינו צריך לו כלל אלא שהקול נשמע מאליו כשנוטל
 58 הכלי כגון זוג שיש בו עינבל וטבעת שיש בה עופרת
 59 משמיע קול מותר ליטלן ולהניחן אף שמשמיעים קול על
 60 ידי זה ואפילו לילך לבוש בבגד שקבוע בו זוג המשמיע
 61 קול של שיר מותר כיון שאינו מתכוין לכך.
 62 ומטעם זה מותר לתלות בשבת על הפרוכת רצועה שבה
 63 תלויים פעמונים כדי להשמיע קול לאנשי בית הכנסת
 64 בשעה שמוציאים הספר תורה כדי שישמעו ויקומו שאף
 65 שזה התולה הפעמונים מתכוין שישמיעו קול בשעת פתיחת
 66 הארון, מכל-מקום אותו הפותח הארון אינו מתכוין כלל כדי
 67 להשמיע קול ואף אם היה מתכוין לכך אין לאסור כיון
 68 שהוא צורך מצוה שישמעו העם ויקומו והרי אפילו לצורך
 69 חולה שיישן התירו להשמיע אפילו קול של שיר וכל-שכן
 70 לצורך מצוה ואינו קול של שיר שהרי אינו בנעימה ובנחת
 71 אלא שהוא בכלי המיוחד לכך בלבד:
 72 **ב** וכל זה במשמיע קול ע"י מעשה אבל בפיו מותר
 73 להשמיע קול של שיר אפילו אינו כדרך שירה בפה אלא
 74 כקול כלי זמר או כקול צפור כגון אלו שקורין לחביריהם
 75 ומצפצפיין כצפור אע"פ שבאותו הצפצוף רגילין להנעים
 76 בשיר מותר לעשותו בשבת לפי שאין לגזור שמא יתקן כלי
 77 שיר אלא במשמיע קול ע"י איזה מעשה אבל לא ע"י פיו:
 78 **ג** יש מתירין לומר לנכרי לנגן בכלי שיר בחופות משום
 79 כבוד חתן וכלה לפי שהוא צורך מצוה שזהו עיקר
 80 שמחת חתן וכלה ובמקום מצוה לא גזרו על אמירה לנכרי
 81 בדבר שאינו אסור לישראל אלא מדברי סופרים כמו
 82 שנחבאר בס"י ש"ז אבל אם נפסקה נימא בכנור אסור לומר
 83 לו שיתקננה שתיקן כלי הוא איסור של תורה ואסור לומר
 84 לנכרי אפילו במקום מצוה כמ"ש בס"י רע"ו (עייין שם שאין
 85 למחות ביד המקילים) ושלא במקום שמחת חתן וכלה אסור
 86 אפילו לומר לו לנגן בכלי שיר ועכשיו נהגו להקל בזה ואין
 87 למחות בידם מטעם שיתבאר בס"י של"ט:
 88 **ד** זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולת אסור לערכו
 89 בשבת משום שמשמיע קול של שיר (ועוד שהוא כלי
 90 המיוחד לכך) והוא צריך לקול זה ומתכוין לו אבל מבעור
 91 יום מותר לערכו ולהכינו כדי שילך ויקשקש כל השבת
 92 כמ"ש בס"י רנ"ב:
 93 **ה** המשמר פירותיו וזרעיו מפני חיה ועוף לא יספוק כף
 94 אל כף ולא יטפח כפיו על יריכו ולא ירקד ברגליו כדי
 95 להבריחם כדרך שהוא עושה בחול גזרה שמא יטול צרור
 96 ויזרוק להם לרשות הרבים כדי להבריחם ועכשיו שיש

1 צריכה לגופה היא אף על פי כן אסור מדברי סופרים ואפילו
 2 בקרקע המרוצף בשיש וכיוצא בו שאי אפשר לעשות בו
 3 חריץ אסור לגרור גזירה משום שאינו מרוצף:
 4 **ב** מותר לרבוץ הבית כיון שאינו מתכוין להשוות הגומות
 5 אלא שלא יעלה האבק ולא פסיק רישיה הוא.
 6 אבל אסור לכבד הבית דפסיק רישיה הוא ואם הוא קרקע
 7 מרוצף באבנים וכל-שכן בקרשים שאין לחוש בו להשוואת
 8 גומות מותר לכבדו (ולא גזרו בו משום שאינו מרוצף לפי
 9 שהכיבוד הוא דבר שיש בו צורך היום) ואפילו יש בו
 10 עפרורית וקליפי אגוזים וכיוצא בהם מהדברים האסורים
 11 בטלטול מותר לכבדם מפני שהם לו כגרף של רעי שהתירו
 12 לו להוציאו לאשפה מפני כבודו ויש מתירין אפילו בשאינו
 13 מרוצף דלאו פסיק רישיה הוא שיטעה גומות.
 14 ויש מחמירין אפילו במרוצף גזרה משום שאינו מרוצף וכן
 15 נוהגין במדינות אלו ואין לשנות אבל נוהגים להקל לכבד
 16 ע"י בגד או מטלית או כנף אווז הקלים ואינן משוין גומות
 17 וע"י נכרי מותר בכל ענין שכל פסיק רישיה מותר ע"י נכרי
 18 כמ"ש בס"י רנ"ג:
 19 **ג** אסור לכבד הבגדים במכבדות העשויים מקסמים שלא
 20 ישברו קסמיהם בפסיק רישיה והרי זה סותר כלי ואף
 21 שמקלקל פטור, מכל-מקום אסור מדברי סופרים עיין סי'
 22 ש"ד (וכן מכבדות העשויין מענפי אילן אסור לכבד בהם
 23 מטעם זה אפילו בקרקע המרוצף להברי המתירין ולא התירו
 24 המתירין אלא במכבדות של תמרה שאינה נשברת):
 25 **ד** אין סכין את הקרקע ואין מדיחים אותו ואין נופחים
 26 הקרקע שמא יבא להשוות גומות ואפילו במרוצף אסור
 27 אף לדברי המתירין בכיבוד לפי שדברים אלו אין בהם צורך
 28 כל כך כמו בכיבוד לפיכך לא רצו לחלק בהם בין מרוצף
 29 לשאינו מרוצף ואסור הכל:
 30 **ה** אסור לצדד חבית מלאה על הארץ שכיון שהיא כבידה
 31 יבא להשוות גומות ודאי בצדדיה ופסיק רישיה הוא וכן
 32 לא יכריע חבית וישפוך ממנה אלא מגביהה מן הארץ
 33 ושופך שאם לא כן יחפיר מן הארץ בודאי ואף שמקלקל
 34 הוא וגם מלאכה שאינה צריכה לגופה היא וגם חופר כלאחר
 35 יד הוא אף-על-פי-כן אסור מדברי סופרים:
 חלק ב סימן שלז דין כבוד הבית ודבר שאינו מתכוין:
 36 **א** אסור להשמיע קול של שיר אלא בפה בלבד אבל לא
 37 בדבר אחר גזרה שמא יתקן כלי שיר ואיזהו קול של
 38 שיר כל שמתכוין להשמיעו בנעימות קצת כדרך שיר כגון
 39 מה שנותנים מים בכלי מלא נקבים ומטיף על כלי מתכת
 40 כפוי טיף אחר טיף כדי שישמע קול נעים בשביל
 41 החולה שישן שקול נעים מרדימו אסור לעשות כן אלא
 42 לחולה בלבד אבל לא לבריא מפני שהוא כעין קול של כלי
 43 שיר ויש לגזור שמא יתקן כלי שיר אבל אם מטיף בחוזק
 44 כדי שיקץ הישן מותר אף לבריא שאינו כעין קול של כלי
 45 שיר כיון שאינו בנעימה ובנחת וכן להקיש על הדלת כדי
 46 שיפתחו לו וכן כל כיוצא בזה מקול שאינו דרך שיר מותר
 47 להשמיעו.

29 שאינו לצורך שבת ומעשה חול הוא וזלזול לשבת אע"פ
30 שביו"ט מותר כמ"ש בסי' תקכ"א אבל מותר לכסותן מפני
31 המטר ואפילו לבינים הסדורים לבנין שהם מוקצים מותר
32 לכסותן בפני הדלף בכלים המותרים בטלטול שהכלי ניטל
33 לצורך דבר שאינו ניטל כמו שנתבאר בסי' רע"ז:
34 מותר ליתן כלי תחת הדלף בשבת ואם נתמלא שופכו
35 ומחזירו למקומו והוא שיהא הדלף ראוי לרתיצה
36 על-כל-פנים אבל אם אינו ראוי לכלום והרי הוא מוקצה
37 ואסור בטלטול אסור ליתן כלי תחתיו מפני שמבטלו מהיכנו
38 ואם עבר ונתנו מותר לטלטלו במים המאוסים שבו כדי
39 להוציאו משם אם הוא עומד במקום ששיבתו קבועה שם
40 מפני שהוא כגרף של רעי שהתירו לטלטלו להוציאו
41 לאשפה מפני כבודו אם הוא במקום ששיבתו קבועה שם
42 כמ"ש בסי' ש"ח ואף על פי כן אסור ליתנו שם לכתחלה
43 על סמך שלבסוף יוציאנו וישפכנו ולא יבטלנו מהיכנו לפי
44 שלא התירו בגרף של רעי אלא כדיעבד אבל לכתחלה אסור
45 לעשות גרף של רעי אלא במקום הפסד כמו שנתבאר שם:

חלק ב סימן שלח דברים האסורים בשבת משום השמעת קול:

א אין רוכבין על גבי בהמה גזרה שמא יחתוך זמורה
להנהיגה כמ"ש בסי' ש"ה ואין שטיין על פני המים גזרה
שמא יעשה חבית של שייטין דהיינו כלי של גומא שאורגין
אותו ועושים כמין חבית ארוכה ולמדין לשוט בו. במה
דברים אמורים בנהר אבל בכלי מותר שאין דרך לעשות
חבית לשוט בה בכלי אבל בכריכה שבחצר אסור מפני
שכשהמים נעקרים כששט הרי הם יוצאים חוץ לכריכה והרי
זה דומה לנהר ואם יש לה שפה סביב מותר לשוט בה
שאפילו נעקרו המים השפה מחזרת אותם למקומם והרי זה
דומה לכלי:

חלק ב סימן שלט כמה דינים פרטיים הנוהגים בשבת:

1 אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה אפשר שיש להקל
2 בזה שאין גוזרים גזרה לגזרה כמו שנתבאר בסי' רנ"ב:
3 ך אין שוחקין באגוזים ולא בתפוחים וכיוצא בהם על גבי
4 קרקע גזרה שמא יבאו להשוות גומות שבקרקע במתכוין
5 להכין דרך לגלגל האגוז או התפוח אבל מותר לשחוק על
6 גבי השלחן או על גבי מחצלת אבל לא על גבי קרקע אפילו
7 המרוצף כמ"ש בסי' של"ז גבי סיכת קרקע.
8 ומותר לשחוק בעצמות (שקורין טשיי"ך) אע"פ שמשמיע
9 קול הואיל ואינן מתכוונים לשיר וכל זה בשוחק דרך צחוק
10 בעלמא אבל בשוחק כדי להרויח אסור אפילו בשוחק בתם
11 וחסר (שקורין גרא"ד או או"ם גרא"ד) מפני שדומה למקח
12 וממכר.
13 ומכל-מקום אין למחות בנשים וקטנים אפילו שוחקין
14 באגוזים על גבי קרקע לפי שבודאי לא ישמעו ומוטב שיהיו
15 שוגגים ואל יהיו מזידיים.
16 ולשחוק בכדור נתבאר בסימן ש"ח:

ז אסור לשאוב מים בגלגל שמתוך שממלא בו בלא טורח
יש לחוש שמא ימלא בו לגינתו ולחורבתו או למשרה
של פשתן לפיכך אם אין שם בסמוך לא גינה ולא חורבה
20 ולא בריכה לשרות בה פשתן מותר ואע"פ שהגלגל משמיע
21 קול אינו קול של שיר.
22 ויש אומרים שלא אסור אלא בגלגל גדול שמוציא מים
23 הרבה ביחד בלא טורח והם גלגלים הקבועים בהם דליים
24 הרבה סביב אבל בגלגלים שלנו שאין ממלאים בהם אלא
25 מעט מותר אף אם יש שם גנה או חורבה או בריכה בסמוך
26 לו ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:
ח מי שיש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבא אסור
28 לשלשלם בשבת דרך ארובה שבגג מפני שטורח בדבר

תורה אור

13 אלקות בעולם (מחמת עליית העולמות), מכל מקום,
14 סוף-סוף אי אפשר לדמות את הגילוי בעולם הזה אל
15 הגילוי בעולמות עליונים, דהמשכת הגילוי למטה
16 ביום השבת היא על ידי צמצום ומיעוט האור.
17 וזהו פירוש "דאינון את בשמי" כפילא וקלישא",
18 שההמשכה למטה היא רק באופן של "כפילא
19 וקלישא", המורה על מיעוט וחלישות האור (כפי
20 שיבואר להלן);

21 וזהו שאנו מבקשים "יגלה לן טעמי" דבתריסר
22 נהמי", שזוהי בקשה על הגילויים דלעתיד לבא, שאז
23 יתגלה (על ידי י"ב לחמים) האור האלקי בכל התוקף,
24 בלי שום מיעוט וחלישות.

1 תוכן הפרק: ביאור לשון הפיוט "יגלה לן טעמי"
2 דבתריסר נהמי כו' כפילא וקלישא"
3 [ע"פ מה שנתבאר לעיל בארוכה בענין אכילת
4 שבת שהוא "המשכה מלמעלה למטה", שע"י האכילה
5 כדבעי למהוי נמשכת בנפש האדם תוספת חיות מאור
6 אלקי עליון (שממש שורש המאכלים) - והמשכת כח
7 אלקי זה בנפש בפועל היא על ידי י"ב לחמים - חוזר
8 לבאר פירוש "יגלה לן טעמי" כו".

9 נקודת הענין שיבואר להלן:

10 בזמן הזה אי אפשר שיהי' גילוי אלקות בנפש בכל
11 התוקף, וכך גם בענין המשכת החיות האלקית בנפש
12 בשבת ע"י י"ב לחמים, דאע"פ שבשבת מאיר גילוי

41 עצמה נעשה וי"ו, וכך הוא גם לפי תוכנו הפנימי,
42 בענין המשכת היו"ד (די"ה) בו' (דו"ה), שהאור
43 המאיר באות י' הוא עצמו נמשך בתוך אות ו'.

44 [להבנת ההבדל בין שתי המשכות - יש להקדים
45 ביאור ענין ד' השלבים בהמשכת האור האלקי הנרמזים
46 בד' אותיות שם הוי' - על פי משל מרב המלמד ומשפיע
47 דבר שכל לתלמיד קטן, שאינו בערכו כלל ואינו יכול
48 להשיג כלל עומק שכל הרב, ולפיכך צריך הרב "להבדיל"
49 ו"להפריש" רק חלק קטן של העמקות, שרק אותו יוכל
50 להסביר לתלמיד.

51 ובסדר השפעת שכל זה - היינו מהשלב הראשון,
52 שהוא תחילת הפרשת והמצאת חלק זה של השכל
53 השייך אל התלמיד, כאשר הוא עדיין במוח הרב עצמו
54 (קודם ההשפעה), ועד השלב האחרון, כאשר השכל
55 מגיע בפועל אל התלמיד - יש ד' מדריגות :

56 תחילת המצאת השכל היא בנקודה אחת כללית,
57 הכוללת בתוכה את כל הענין השכלי (המצומצם)
58 שבדעתו להסביר לתלמיד - וזוהי אות יו"ד שהיא
59 נקודה לבד.

60 אח"כ מפרט הרב בעצמו (בשכלו) את הפרטים
61 הכלולים בנקודה זו, ומרחיב את הענין, וחושב באיזה
62 אופן יבארם אל התלמיד - וזוהי אות ה"א ראשונה,
63 שיש בה התפשטות והתרחבות.

64 אולם כל זה הוא כפי שהרב חושב בזה לעצמו,
65 וכפי שמשער בעצמו את חושי התלמיד ואיך ובאיזה
66 אופן אפשר להשפיע לו שכל זה. אבל כאשר צריך
67 להשפיע את השכל בפועל - צריך להיות עוד "צמצום",
68 שהוא מוריד את עצמו בפועל אל מדריגת התלמיד.

69 [כי כשהרב משער בעצמו ובשכלו את חושי
70 התלמיד, קודם ההשפעה בפועל, הנה להיות שהשערה
71 זו היא בעצמו עדיין, נשאר הדבר־שכל למעלה מכלי
72 המקבל והתלמיד, כי אצל הרב עצמו (קודם שמשפיע
73 אל התלמיד בפועל) עדיין יש התגברות אור השכל ואי
74 אפשר לו, בהיותו בפני עצמו, להוריד את עצמו לגמרי
75 לדרגת התלמיד].

76 וירידה זו אל התלמיד נרמזת באות וא"ו - המורה
77 על ירידה והמשכה מלמעלה למטה, שהיא הירידה
78 בפועל לדרגת התלמיד.

79 ולבסוף באה ההשפעה בפועל, שהוא השכל עם
80 פרטיו כפי שמתקבל אצל התלמיד - וזוהי ה"א

1 להבנת הענין הבא לקמן יש להקדים עוד, דענין
2 המשכת האור האלקי (וחיות חדשה בנפש) שעל ידי
3 י"ב לחמים דשבת, הוא (כמבואר בכתבי האריז"ל)
4 גילוי שם הוי' (כי י"ב לחמים הם "ג' הויות" שהם י"ב
5 אותיות).

6 כלומר: כל הגילויים של אלקות בעולמות
7 ובנבראים - הן האור שנמשך מאתו ית' בשביל בריאת
8 והתהוות העולמות, והן תוספת אור הקדושה המתגלה
9 בעולמות (אם על ידי עבודתם של בני", או מחמת עצם
10 הזמן, כבשבת ויו"ט) - נמשכים על ידי ד' אותיות שם
11 הוי' (כמבואר בכמה מקומות (ומובא בקיצור בביאור
12 לקמן), שד' אותיות הוי' רומזות על ד' שלבים בהמשכת
13 אור אלקי למטה - כל אות רומזת על "צורה" רוחנית
14 אחרת באופן ההמשכה).

15 והנה ד' אותיות שם הוי' נחלקות לשתי מדריגות
16 כלליות: אותיות י"ה ואותיות ו"ה, ועיקר השם הן
17 שתי האותיות הראשונות (י"ה), כי ענין אותיות ו"ה
18 הוא ירידת וצמצום האור האלקי שבאותיות י"ה
19 למטה ובהעלם יותר, דכאשר האור (דו"ה) יורד למטה
20 ונתצמצם יותר נעשה מזה ו"ה (שמאות י' - נעשה אות
21 ו', ומה' ראשונה נעשה ה' אחרונה).

22 וזוהו שהולך ומבאר:]

23 והנה המשכה זו היא כב' בחינות, כפילא
24 וקלישא.

25 על המשכת האור העליון שנעשה על ידי
26 האכילה בשבת (ע"י י"ב לחמים) אומרים "דאינן
27 את בשמי' כפילא וקלישא". והנה "כפילא
28 וקלישא" הן שתי בחינות ומדריגות בהמשכת האור
29 (היינו שתי מדריגות בצמצום ומיעוט האור הנצרך)
30 בזמן הזה, כדי שיומשך האור האלקי שע"י י"ב
31 הלחמים בנפש האדם).

32 המשכה מאות י' (די"ה) לאות ו' (דו"ה) נק'
33 "קלישא", והמשכת ה' ראשונה בה' אחרונה נק'
34 "כפילא".

35 [וכפי שהולך ומבאר:]

36 פירוש קלישא היא המשכת יודי"ן ווי"ן, שמי"ו"ד
37 נעשה וי"ו, שהיו"ד עצמה נמשכה ונעשית וי"ו.
38 המשכת האור שבאות י' לאות ו' נק'
39 "קלישא", דהנה צורת אות וי"ו מתחילה באות
40 יו"ד וממנה נמשך הקו למטה, ונמצא שמהיו"ד

בדרגת התלמיד (אור מצומצם), יוכל אח"כ
 "להוריד" ולבאר מהות סברא זו לדרגת התלמיד
 (שהורדה זו הוא ענין אות ו').

אך אעפ"כ, למרות שהאור שבאות י' נמשך
 באות ו', מכל מקום יש בהמשכה זו משום ירידה
 במדריגת האור, לפי שאי אפשר לאור להתגלות
 למטה (בזמן הזה) אלא ע"י צמצום ומיעוט האור,
 ולכן נק' המשכה זו בשם "קלישא", לפי שהאור
 הנמשך בו"ו הוא אור קלוש ומצומצם ("קלוש
 ודק מאד כקו").

אבל הה' שהיא התפשטות אורך ורוחב, ואין
 התפשטות אורך ורוחב שלמעלה יכולה
 להתגלות למטה כמו שהוא למעלה בבחינת
 אורך ורוחב עד אין קץ בו'.

ענינה של אות ה' (בסדר המשכת האור האלקי
 בעולמות) הוא "התפשטות", כמו צורת אות ה'
 כפשוטה, שיש לה "התפשטות לרוחב.. וגם
 לאורך", המורה על "התפשטות וגילוי". היינו
 שאות ה' מורה על גילוי ההמשכה לכל פרטיה כו'.
 וההבדל בין ה' ראשונה לה' אחרונה הוא:

ה' ראשונה היא ה"התפשטות" שקודם
 ההמשכה למטה (הנרמזת באות ו') - כמשל הרב,
 שלאחרי שהמציא נקודת השכל שאותה ילמד
 לתלמידים, מפרט הרב בשכלו את הפרטים הכלולים
 בנקודה זו ומרחיב את הענין, וחושב באיזה אופן
 יבארם אל התלמיד.

משא"כ אות ה' אחרונה - הוא האור כפי
 שמתקבל ונתפס בפועל בכלי המקבל (ובמשל
 הנ"ל - כפי שהסברא עם כל פרטי מתקבלת
 בפועל אצל התלמיד).

ולפיכך אי אפשר לבחינה זו (ה' ראשונה)
 להימשך ולהתגלות למטה (באות ה' אחרונה)
 באותה המדה כפי שהיא בהתגלות למעלה
 [וכבמשל הנ"ל מרב ותלמיד, שאין שום דמיון בין
 הסברא כפי שהיא במחשבת הרב (גם כשהוא מכין
 את עצמו להסבירה לתלמידים) והסברא כפי שהיא
 נתפסת בפועל בשכל התלמיד].

אלא ההמשכה היא בבחינת ה' אחרת למטה.
 המשכה זו היא באות ה' אחרת (ולא שמאות
 ה' ראשונה עצמה נמשכת ונעשית ה' אחרונה),

אחרונה, שיש בה התפשטות, אבל נקראת "שטח
 המקבל", והיינו שזהו חלק השכל המתקבל בפועל
 אצל התלמיד.

וזהו גם הביאור בקשר בין ה"ה לו"ה (שמאות י'
 נעשית אות ו', ומה' ראשונה נמשכת ונעשית ה'
 אחרונה) - כי ע"פ הנ"ל מובן, שאות י' ו' תוכנן
 אחד, והוא צמצום והורדת האור למטה, אלא שהיו"ד
 מורה על "הפרשת" נקודה מתוך המקור אשר לאחר
 ההפרשה והצמצום שייכת בכללותה לכלי המקבל
 ודרגתו, ואילו הו' מורה על ההורדה בפועל אל
 המקבל;

ואילו שתי ההה"ן מורות על התפשטות ופירוט
 הנקודה לפרטים, אלא שה' ראשונה היא התפשטות
 כפי שהיא אצל המשפיע עדיין, וה' אחרונה - כפי
 שהיא מתקבלת בפועל בכלי המקבל.

ובזה תובן מהות שתי ה"המשכות" וההבדל
 ביניהם - המשכה מאות י' לו' (הנק' "קלישא"),
 וההמשכה מה' ראשונה לה' אחרונה (הנק' "כפילא"):

כי לפי שהיו"ד הוא בחינת צמצום, לכן יכול
 להיות ממנה המשכה בבחינת ו"ו מן היו"ד
 עצמה.

אות י' דשם הוי' היא השלב הראשון בהמשכת
 האור האלקי בעולמות, שכן, הקב"ה הוא אין סוף
 ובלתי בעל גבול, והשלב הראשון בהמשכת אור
 אין סוף בעולמות הוא צמצום עצום - וצמצום זה
 נרמז באות יו"ד, שהיא האות הקטנה ביותר והיא
 בחינת נקודה לבד, המורה על צמצום האור.

ואילו אות ו"ו - שהיא קו ארוך - "מורה על
 ההמשכה מלמעלה למטה", שזהו השלב השני
 בהמשכת וירידת אור אין סוף ב"ה, שלאחרי
 ה"צמצום" (אות י') נמשכת ההארה המצומצמת של
 אלקות (הנרמזת ב"קו") מלמעלה למטה אל
 העולמות והנבראים.

ומאחר שהאור שבאות י' כבר נתצמצם, על כן
 יכול האור עצמו להימשך ולהתגלות למטה (שזהו
 ענין אות ו', כנ"ל).

[וכמו במשל הנ"ל מלימוד שכל עם תלמיד,
 דלאחרי שהרב "המציא" והפריש נקודה כללית
 מצומצמת מתוך העמקות, שאותה יוכל להסביר
 לתלמידים, הנה מאחר שכללות נקודה זו היא כבר

41 של האות כמו שיורד ונמשך למטה, אשר בתחילה
42 הי' ה"גילוי" של האות בהעלם ו"בכח" בתוך
43 האות עצמה, וההתגלות בפועל למטה היא על ידי
44 המילוי.

45 [משל לדבר: מעות שעדיין טמונים בחיקו (של
46 אדם) ומוסתרים שם מעין הרואה, ואח"כ
47 כשמוציאן אל הגילוי הנה לא ניתוסף בהם דבר כי
48 אם הגילוי לעין בלבד. וזהו ענין המילוי, שהוא
49 ההתגלות של מהות ותוכן האות].

50 והיינו בחינת "כפילא", שהיא בחינת מילוי
51 ההי"ן, כנודע מענין המכפלה.

52 וכך לענין אות ה' דשם הוי", דאות ה' ראשונה
53 (שלמעלה מה"המשכה" דאות ו') היא הגילוי כפי
54 שהוא למעלה, בכל ההתפשטות לרוחב ולאורך
55 [כמשל הרב כפי שחושב הסברא שרוצה להשפיע
56 לתלמידים בעצמו לכל פרטי], וה"מילוי" של אות
57 ה"א - הוא הגילוי כפי שנמשך בפועל למטה
58 (שבתחילה הי' גילוי זה כלול בהעלם באות ה'
59 עצמה, כנ"ל בענין המילוי שכלול בהעלם באות).

60 ונמצא, שהמילוי דאות ה' ראשונה הוא הוא
61 ענינה של אות ה' אחרונה, וכפי שנתבאר לעיל
62 דאות ה' אחרונה אינה אלא התפשטות חיצונית
63 בלבד מה' ראשונה, שלכן באה בה' אחרת.

64 וזהו גם ענין ההמשכה בבחינת "כפילא", דקאי
65 על המשכת אות ה' ראשונה בה' אחרונה, שנק'
66 "כפילא" על שם המילוי (דאות ה' במילואה היא
67 ה"ה, אות כפולה) - לומר, שהאור האלקי המתגלה
68 בה"א אחרונה אינו אלא התפשטות חיצונית בלבד
69 ממהות הגילוי שבה"א ראשונה.

70 [לסיכום:

71 בזמן הזה, האור האלקי הנמשך בנפש האדם ע"י
72 י"ב לחמים (דרך "סדר ההמשכה" של ד' אותיות שם
73 הוי") - הוא רק בבחינת "כפילא וקלישא", המורה על
74 מיעוט וחלישות האור].

75 אך כל זה הוא [מה] שאנו מקבלים ההשפעה
76 ע"י י"ב לחמים בזמן הזה.

77 אבל לע"ל - ייגלה לן מעמיה דבתריסר נחמי
78 בו", ואזי לא יהיה בחינת כפילא בו', רק הה'
79 עצמה שלמעלה יהי' לה גילוי למטה ג"כ, ע"י
80 כי יגלה לן מעמיה בו'.

1 להורות, שכשאוור זה נמשך למטה הוא ממדריגה
2 אחרת לגמרי, ונמוכה שלא בערך מה' ראשונה
3 דשם הוי", ואינו אלא דמות ורושם של עצם האור.

4 [קצת משל לדבר - אור השמש, שאע"פ שהוא
5 "מעין המאור", שעל ידי איכות ותוקף האור
6 מתגלה תוקפו של השמש עצמה, מכל מקום אינו
7 אלא זיו והשתקפות ("אפשיין") מהשמש ואין בו
8 מאומה מגוף כדור ("מהות") השמש.

9 וכך בנמשל, דאע"פ שהגילוי כפי שהוא למטה
10 (הנרמז באות ה' אחרונה) הוא מעין הגילוי כפי
11 שהוא למעלה (שממנו הוא נמשך) - מכל מקום,
12 הרי זה רק "מעין", ואין זה אותה "מהות" כלל
13 (שלכן היא אות ה' "אחרת").]

14 והיא בחינת המילוי של ה', דהיינו כח הה' שהי'
15 בהעלם למעלה.

16 זה שה' אחרונה נמשכת מה' ראשונה באופן
17 שהיא ה' אחרת למטה", הוא לפי שהיא נמשכת
18 רק מהמילוי דאות ה' ראשונה דשם הוי' (שהמילוי
19 דאות ה' היא ה' אחרת, כנ"ל בתחילת המאמר).

20 דהנה המילוי של כל אות כלול בהעלם בתוך
21 האות עצמה. כמו לדוגמא אות א', שאותיות ל"ף,
22 שהם המילוי של אות א' (א'ל"ף), כלולות בהעלם
23 בא' עצמה, שהרי אף כשכותבים רק "א", נקראת
24 אות זו אל"ף (עם המילוי), ונמצא ש"ל"ף" כלולות
25 בהעלם בתוך אות א"א".

26 וכן בעניננו, דה"א אחרונה של שם הוי' הי'
27 כלול בהעלם בתוך ה"א ראשונה - היינו במילוי
28 שלה.

29 [וביאור התוכן הפנימי שבזה:]

30 כי לעולם המילוי הוא מה שבהעלם, ומה
31 שבהעלם למעלה יצא מההעלם אל הגילוי
32 למטה.

33 ענינו של "מילוי" האות כפשוטו הוא מה שעל
34 ידו באה האות לידי גילוי, שהרי בשביל האות
35 עצמה (כפי שהיא בכתב או במחשבה) אין צורך
36 במילוי שלה, ורק כשרוצים לבטא את האות
37 בדיבור יש צורך במילוי; וענין הדיבור הוא לגלות
38 הענין בשביל הזולת (או כדי לגלותו לפרשו באופן
39 ברור יותר גם לעצמו).

40 וזהו גם תוכנו הפנימי של "מילוי", ה"גילוי"

17 ההוא יהיה הוי' אחד גו'", שלעתיד לבוא שמו
18 הגדול לא יהי' ד' אותיות יהו"ה אלא שתי פעמים
19 י"ה (יהי"ה), כי ו"ה יתעלה לבחי' י"ה.

פירוש:

21 בזמן הזה אי אפשר לאותיות י"ה [היינו האור
22 האלקי המאיר באותיות י"ה] להתגלות למטה, אלא
23 רק ע"י ירידה לאותיות ו"ה (שהיו"ד נעשה ו',
24 ומה' עילאה נעשית ה' תתאה, כנ"ל) - אך לעתיד
25 לבא יתגלה האור למטה כמו למעלה, וזהו ענין
26 שתי פעמים י"ה, שגם למטה יהי' הגילוי די"ה
27 (כמו למעלה).

28 וכן הוא לענין המשכת אור אלקי בנפש בשבת
29 על ידי י"ב לחמים, שלעתיד לבא יהי' הגילוי בנפש
30 בלי שום מיעוט וחלישות, אלא יהי' הגילוי למטה
31 כמו שהוא למעלה.

ד"ה יגלה לן טעמי'

1 לעתיד לבוא יתגלה האור למטה כפי שהוא
2 למעלה, בלי שום צמצום ומיעוט וחלישות,
3 ובמילא לא תהי' ההמשכה בבחינת "כפילא"
4 (שלמטה תאיר האור דרך ה' אחרת"), אלא הה'
5 עצמה (הראשונה) כפי שהיא למעלה תתגלה למטה
6 (בה"א אחרונה).

7 וזהו פירוש "יגלה לן טעמי' דבתריסר נהמי כו'
8 כפילא וקלישא", שלעתיד לבא הקב"ה יגלה לנו
9 את ה"טעם" האמיתי - היינו פנימיות ואמיתיות
10 האור העליון - הנמשך על ידי י"ב לחמים (דלא
11 כבזמן הזה שהגילוי למטה הוא רק בבחינת
12 "כפילא וקלישא").

13 וכמ"ש ביום ההוא יהיה כו':

14 ענין זה, שלעתיד לבא לא יהי' שום הבדל בין
15 מדרגת ה"א ראשונה וה"א אחרונה, מובן
16 מהמבואר בכתבי האריז"ל בפירוש הכתוב "ביום

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

22 חזו כלל ומזלייהו חזי ופעל המזל אימה בגוף אע"פ
23 שאינו רואה מאומה וכך אנו מוצאים בחותם דהושענא
24 רבה שניכר בחסרון הצל אדם בראשו שלא יוציא שנתו
25 ואעפ"כ יחיה עד סוף שנה והוא מצד שאין למזל
26 חיבור עם אור וחיות הנשמה שבגוף רק שבהעלם
27 מאיר בו ע"כ ידאג בלא טעם כי הלב יודע מרת
28 נפשו וכמו ר' יצחק שראה צלמו חסר בשומע תפלה
29 כו' ומזה יובן עכ"פ שבחי' המזל דבוק תמיד למעלה
30 וכמו שימני כחותם דיוקני אשתאר בך כו' ונק' צלם
31 אלקי' ממש ולזאת בהגלות נגלות באדם זהו כמו
32 ורה"ק כו' ומזה יובן בענין התשובה בתעלומת הלב
33 שבא פתאום למעלה מן הטעם שזה מאיר מבחי'
34 המזל הנ"ל שעושה התעוררות רצון שלמעלה מן
35 הטעם כו' וז"ש אך בצלם יתהלך אך ורק בצלם יתהלך
36 דהכל תלוי במזל הנ"ל. ויש להבין זה מ"ש אך בצלם
37 דגם מדותיו ושכלו בצלם תלויים כמ"ש איש כו' הענין
38 הוא דיש ג' מדרגות בצלם זה צ' דצלם הוא בחי' אור
39 המזל העליון הנ"ל במדות להגדילם מן השכל מעט
40 מעט עד שיגדלו המוחין במדות בשלימות והוא הצ'
41 דצלם שהן בחי' הע"ס שבכל מדה חב"ד חג"ת נה"י
42 וי' פעמים ט' הוא צ':

1 (ט) ומעתה יובן ענין הנ"ל בהיות שב' מקיפים דחיה
2 יחידה שנק' צלם כו' הוא הנקרא מזל
3 שורין בלבושין דמחשבה דבור ומעשה דוקא דהיינו
4 דוקא כאשר עושה תשובה בהרהור במחשב' ובוידי
5 כפה שנתבטל כל הרע גם בחי' חומר שלו כנ"ל אז
6 ישכון בהן בחי' מקיפים הנ"ל. ועי"ז דוקא יוכל להיות
7 ג"כ גילוי אור שלהם בנר"נ שבמוח ולב למלאות
8 חסרונם ופגמם שכבר נפגמו בטרדת מו"מ וכה"ג כידוע
9 דיש בכח המקיף לתקן החסרון שבאו"פ וז"ש אך
10 בצלם כו' וכמשי"ת בע"ה ומכל זה יובן הטעם לענין
11 הנ"ל דמצד ריבוי המותרות דהתחכמות במחשב' דו"מ
12 במשא ומתן לבד מזה יפול הנופל מפני שמסתלקים
13 בחי' המקיפים כי רבו הכוחות הנעשים מהרהורים של
14 דברים בטלים אע"פ שאין בהם רע גמור ומ"ש ויתרון
15 החכמה מן הסכלות היינו בצדיק גמור כרבה דאמר
16 בדיחותא כו' והנה מעתה יש להבין מ"ש אך בצלם
17 יתהלך איש שיש ג' מדרגות צ' ולמ"ד ומ"ם דצלם
18 ולהיות ידוע ענין המזל שהוא הצלם שהוא מקור אור
19 הנשמה שבגוף כמו שהוא למעלה והוא דבוק תמיד
20 למעלה בלתי מתחבר ומתדבק כלל באור המלוכבש
21 במוח ולב גם בצדיק גמו' כמו חבירי דניאל דיניהו לא

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

28 יהי גדל פרע כו' ובכהנים אדרבה כסום יכסמו כו', כי
 29 ענין השערות למעלה הם בחי' המשכות וכמ"ש בתורה
 30 סלסלה ותורממך, קווצותיו תלתלים אלו תלי תלים של
 31 הלכות, כי התו' הוא המשכת בחי' חכים ולאבכח'
 32 ידיעא, עד"מ השערות שיונקים מן המוח, ולכן דוקא
 33 בנוזר שהוא בחי' פלא צ"ל שערות, ולכן בנוזר כתי'
 34 מחרצנים ועד זג לא יאכל, ובכהנים לא נאסר דכתי' יין
 35 ושכר אל תשת כו' ודוקא לאותו בית אב, כי ענין היין
 36 הוא בחי' גבורות וכמ"ש אל תרא יין כי יתאדם, עה"ד
 37 גפן הי', ולכן לא נאסר להם רק יין אבל ענבים שהוא
 38 דבר מועט מותר, אבל בנוזר נאסר הכל, לפי שהנוזר
 39 הוא בחי' מ"ש אם צדקת מה תתן לו כו' ולכן נאסר
 40 הכל שלא יהי' יניקת החיצונים כו', וזהו ארץ עפתי
 41 ולא סדרים שהו"ע הגיהנם ששם אין סדר וכמ"ש כי
 42 אין מעשה וחשבון ודעת בשאול כו', אבל ע"י בחי'
 43 סדרים, ששה סדרי משנה ומסדר תלמודו ומסדר
 44 פרשיותיו כו', עי"ז ותופע אופל, וכדאיתא במדרש
 45 דבזכות יערוך אהרן את הנרות נצול מגיהנם דכתי' כי
 46 ערוך מאתמול תפתה, דיערוך ת"א יסדר שהו"ע
 47 העלאת ז' הנרות ז' מדות בהעלותך את הנרות, וע"י
 48 סדר זה נצול מגיהנם, וזהו"ע ג"כ דקדושה דסידרא
 49 שהוא להמשיך בחי' קדוש ע"י בחי' סדרים הנ"ל
 50 בבחי' סדר השתל', וענין שנתקן בלשון תרגום, כי
 51 תרגום הוא אחוריים של לה"ק וכמארז"ל אלמלי
 52 תרגומא דהאי קרא לא ידענא מאי קאמר, והכוונה
 53 להמשיך בחי' קדוש גם בבחי' אחוריים דקדושה וד"ל.

1 ומעתי' י"ל מה שאמר מקודם משחרב בהמ"ק כו'
 2 קללה כו' הטל לברכה, וי"ל מה שייכות
 3 קללה וברכה לטל, דכתי' כטל חרמון כו' ציוה ה' את
 4 הברכה, כי ענין הטל הוא המשכה שלא ע"י אתעדל"ת,
 5 שבגשם כתי' ואד יעלה מן הארץ והשקה שצ"ל
 6 העלאה כו', ולכן כשבנ"י שאלו ויבא כגשם לנו איתא
 7 ששאלו שלא כהוגן, אבל הטל נמשך בלא העלאה,
 8 שהוא ע"י ברכה והמשכה מלמעלמ"ט, עד"מ ברכת
 9 הארץ, שהיא תוס' בלי שיעור, וגילוי זה הי' כמ"ש על
 10 הררי ציון בבהמ"ק ומשחרב בהמ"ק אין לך יום שאין
 11 בו קללה, דט"ל אותיו' ל"ט ל' קללה, וזהו"ע ל"ט
 12 אבות מלאכות, ול"ט מלקיות, כנגד ל"ט קללות
 13 שנתקללו אדם וחיה ונחש ואדמה. וע"י בירור הל"ט
 14 מלאכות ע"י עבודה בו' ימי החול נמשך בשבת טלא
 15 דנטיף מעתיקא, וזהו הברכה דמו"ש ויתן לך כו' מטל
 16 כו', וזהו מ"ש ארץ עפתי כמו אופל, עפתי קאי על
 17 מדור התחתון דגיהנם (כמו שת"א על רבוע יהי' כפול,
 18 עיף) שהוא חשך כפול, וזהו כמו אופל אותיות פלא
 19 וכמ"ש אכלה ומחתה פי' ואמרה לא פעלתי און ר"ת
 20 אפ"ל, ואופל אותיות פלא שלמעלה מן ההשגה, כי
 21 פלא אותיות אל"ף אאלפך חכ', מקור החכ', שהגילוי
 22 הוא בשער הנ' דבינה, וכמו שבקדושה יש מ"ט שע"ב,
 23 ושער הנ' אפי' משה לא הי' יכול להשיג, כך בקליפה
 24 יש מ"ט שע"ט, ושער הנ' הוא בחי' אפל מקור הרע,
 25 שישראל במצרים לא נכנסו עדיין בשער הנ' שאילו
 26 נכנסו ח"ו לא יצאו משם, וזהו"ע מעלת הנוזר על
 27 הכהנים דבנוזר כתי' כי יפליא, ולכן בנוזר כתי' קדוש

עלמא אמאי קאים אקדושה דסודא

בנ"ה שבת נשא קודם המנחה, תרס"ו

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

7 הקרבן עי"ז נעשה עליית העולמות מסוף כל דרגין עד
 8 ריש כל דרגין, וכנודע ממ"ש בזהר שרזא דקורבנא עולה
 9 עד רזא דא"ס, שע"י עליות הקרבן מתעלים כל
 10 העולמות, הנה כ"ז הוא כשהקרבן הוא כשר, אבל אם
 11 נמצא בו איזה פסול כמו כשקיבל הדם בשמאל, או שלא
 12 בכלי שרת או שארי דברים הפוסלים לא נעשה שום עלי'

1 אך התורה היא בחי' ח"ע שלמעל' ממדריגת חיות
 2 העולמות, ויובן במשנ"ת באגה"ק סי' ל"ו ובד"ה
 3 ואהי' אצלו אמון בלק"ת, במה שנענש דוד המלך ע"ה
 4 על אומרו זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי, דהנה פי'
 5 זמירות כו' שרוד שיבחה את התורה במה שכל חיות
 6 העולמות וקיומם תלוי בדקדוק א' מד"ת כמו עד"מ ע"י

8 כו' שהי' משתבח במעלת התורה שכל חיות העולמות
9 תלוי בדקדוק א' מד"ת, ע"כ הי' משתעשע מאד מלימוד
10 וקיום המצות, ואעפ"כ נענש ע"ז כמארז"ל בסוטה
11 דל"ה ע"א דוד זמירות קרית להו הריני מכשילך בדבר
12 שאפי' תינוקות של בית רבן יודעים ששכח לפי שעה
13 מ"ש בכני קהת כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו,
14 והוא הוביל את הארון בעגלה.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד. ש"פ בחוקתי. ל"ב.

1 כלל, או עד"מ ע"י תפילין ממשיכים להיות מניח תפילין
2 שהו"ע המשכת מוחין לז"א שנמשך בחי' זו מרכ"ד עד
3 סוכ"ד שנמשך המשכת אלקותו ית' ע"י בחי' מצות
4 תפילין וכדומה, הנה כ"ז כשלא נמצא פסול בהתפילין,
5 אבל אם נמצא בהם איזה פסול לא יומשך כלל ע"י
6 הנחתם כו', א"כ תלוי כל חיות וקיום העולם בדקדוק א'
7 מד"ת, וזהו שאמר דוד בעת צרתו זמירות היו לי חוקך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

28 על-ידי כח הרצון. ונשאלת השאלה: ומפני מה אין
29 התנועה בהאיברים מצד עצמם, היינו מהחיות המלוכש
30 בהם שיש בהם ההטבעה לתנועה כפי שהקדוש-ברוך-
31 הוא טבע דכל חי הרי הוא בהכרח מתנענע⁵¹ כו',
32 ומכל-מקום רואים שלא ינעו האברים מעצמם ממוג
33 החיות שבהם כי אם על-ידי הרצון דוקא, דבאשר עולה
34 ברצונו לנענע ידו ורגלו או דוקא מתנענע אך היד באופן
35 עצמאי לא מסוגלת להתנענע ללא ציווי הרצון.
36 (והתנועה עצמה היא מהכח המלוכש בהאברים, אבל
37 לחיות התנועה הוא על-ידי הרצון דוקא כו'). - כלומר
38 היכולת של היד להתנענע הוא מהחיות המלוכשת בה
39 (שלכן כאשר ר"ל יש פגם מהותי בחיות הפרטית שביד,
40 וכמו מכה חזקה וכדומה ל"ע, הרי היד לא יכולה לזוז
41 אף אם יצווה עליה הרצון), אבל למרות זאת, היא
42 נשלטת לגמרי על-ידי הרצון, שהוא קובע ומצווה עליו
43 מתי ואיך להתנענע, אף בעניינים שהיפך טבעו (כמו
44 להכניס את הרגל למים קרים וכדומה).
45 וגם תנועה פתאומית שבאה בלי בחירה ונראה כאילו
46 זה לא בשליטת האדם גם היא באה מן הרצון דוקא
47 ונקראת תנועה רצונית כו', (אלא שיש חילוק לכאורה
48 בין רצון מודע לרצון לא מודע).
49 גם בעת השינה התנועה היא רצונית ולא נפשיות כו', -
50 תנועה נפשית פירושה רק מצד החיות הפרטית שבאבר,
51 ותנועה רצונית פירושה שיש לה שרש בגידי הרצון
52 הנמצאים בכל האברים. אמנם בזמן השינה הוא לא
53 מרגיש את רצונו, אלא שזהו מצד הדמיון שנשאר בנידי
54 הרצון שפעלו לפני השינה, גם בעת השינה כו'⁵²,

1 וכן הוא בענין המסירות נפש שאדם מוסר נפשו על
2 קידוש ה' עבור שמו יתברך שזהו בהכרח כבי' האופנים:
3 או על-ידי התעלמות כל הכחות לגמרי שלא ירגיש את
4 עצמו כלל, ובגלל שלא מרגיש את עצמו כלל רק את
5 הרצון העליון, שום דבר לא מונע ממנו למסור את נפשו
6 על קידוש השם, או באופן נוסף על-ידי התגלות יתירה
7 דכל הכחות שבשביל אלקות הכל כדאי כו', - כלומר
8 הוא לא מעלים את מידת האהבה שלו, אלא אדרבא
9 מגלה אותה בהתגלות יתרה באהבה עצומה לה', וכן
10 בשאר המידות והכוחות שלו, שזהו - להעלים לגמרי
11 את הכוחות או לגלותם התגלות יתרה לה' - רק בכח
12 הרצון לבד כו'.
13 וכל זה הוא לפי שאופן התגלות הרצון אינו באופן של
14 הארה בלבד אלא שעצמותו מתגלה, על כן הוא פועל
15 בדרך שליטה בבחינת תוקף הכח שבו, הן התעלמות
16 הכחות לגמרי והן התגלות הכחות בהתגלות יתירה (כמו
17 במסירות נפש שיכול להיות מצד ב' האופנים האלו, וכן
18 בדרך כלל בזמן רגיל בהתגלות הכחות הפנימיים שמצד
19 עצמם הם מוגבלים שעל-ידי הרצון שיכול להיות
20 בלי-גבול וכמו במקום שלבו חפץ כו'). - שאמרו
21 חכמים⁵⁰ ש"אין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ",
22 וההסברה בזה על פי הנזכר לעיל, שכאשר רוצה בדבר,
23 הרי הוא מעורר ומגלה את הכוחות הפנימיים בעוצמה
24 רבה הרבה יותר.
25 וזהו גם כן הטעם מה שכללות תנועת האיברים הוא
26 על-ידי הרצון דוקא, היכולת של האברים לזוז ולהתנענע
27 אינה מצד החיות הפרטית השוכנת בהם אלא דוקא

52 ולהעיר מתורת חיים שמות חלק ב', עמוד שמ, א, וזה
לשונו: (ואעפ"י שיש מציאות כח התנועה בגידי הרגל מצד נעצמן גם
בלא מוח ורצון שבמוח כמו שנינו ויד ורגל בשינה בלי בחירה ברצון כלל.

50 עבודה זרה יט, א.
51 ראה מורה נבוכים חלק א' פרק מ"ט. מאמרי אדמו"ר
הזקן עניינים ע' עז ואילך. מארז"ל ע' צח. ובכמה מקומות.

1 הכוחות הפנימיים באופן המקסימלי ולהוציא לאור את
 2 עוצמת הכח, וזה נעשה בדרך ציווי וגזירה ולא באופן
 3 של התלבשות ושכנוע.
 4 וגם מה שהרצון פועל גילוי הכחות גם גילוי אור השכל
 5 הרי זה גם בן בדרך ממשלה בו, דמה שאמרו רבותינו
 6 ז"ל⁵⁵ לעולם ילמוד אדם במקום שלבו חפץ הוא מפני
 7 שהרצון גורם ממילא פתיחת אור השכל שישביל
 8 ויתחכם בהענין, ומכאן שכח הרצון שולט גם על גילוי
 9 הכח הפרטי, דמפני העילוי של הרצון על השכל על כן
 10 בדבר שרצונו בו נמשך גילוי אור השכל ממילא בו,
 11 וכפי סיפור החסיד ר' יקותיאל לעפלער שאמר לו כ"ק
 12 אדמו"ר האמצעי נ"ע (ראה הסיפור המלא בהוספות
 13 למאמר זה): 'אין לך דבר העומד בפני הרצון' - דהגם
 14 דרצון הוא גם כן רק כוח הנפש ולא עצם הנפש, אבל
 15 בכוחו גם להטות את הנפש לגלות גילויים עצמיים
 16 בפתיחת הכוחות העצמיים והתפתחות החושים. ובפרט
 17 שהכוחות שלמטה מן הרצון כמו שכל ומדות, הנה
 18 הרצון פועל עליהם בגזירה ופקודה בדרך כוח עליון.
 19 וכאשר רוצים באמת - אז גם החושים מתרחבים.
 20 ואין זה כמו השכלה הבאה על-ידי יגיעה - אמנם, ככל
 21 שמתייגע יותר בשכלו מצליח האדם להשכיל השכלות
 22 נעלות יותר, אך השכלות אלו אינם נשלטות על-ידי כח
 23 הרצון, אלא שזהו מה שהודככות הכלי מביא וממשיך
 24 גילוי אור השכל על-ידי שנעשה בלי לזה בו, כלומר,
 25 שהמוח עצמו מזדכך, ולכן יכול להתגלות בו אור
 26 ההשכלה באופן נעלה יותר, וזהו ההתחנות מזדכך
 27 על-ידי עבודה אך אין זה באופן של ציווי מלמעלה
 28 למטה, אבל הרצון פועל על הכוחות הפנימיים, כמו
 29 השכל, בדרך כח עליון שהוא כח מרומם בעצם להיות
 30 גילוי אור השכל בו.

1 וההסכם בכל דבר שעושים קודם השינה פועל גם בעת
 2 השינה כו' - אם אדם מקבל החלטה תקיפה לפני
 3 השינה שיקום בשעה מסוימת וכדומה הרי זה יפעל
 4 עליו למרות שהוא ישן⁵³, (ולכן ההלכה היא⁵⁴ שהאדם
 5 מועד לעולם למעשיו בין ער בין ישן, שאם עשה נזק
 6 תוך כדי שינה הרי הוא חייב לשלם על זה, ולכאורה
 7 אדם שנאנס פטור ממעשיו, אלא לפי שתנועתו גם בעת
 8 השינה היא רצונית בו), ובלתי הרצון לא תהיה
 9 התנועה,
 10 וכידוע בחולי מאניע (שיתוק ל"ע) שהוא שמסתלק
 11 הרצון מן התנועה כלומר אין פגם בחיות הפרטית
 12 שבאבר, אלא כיון שהרצון הסתלק מאותה תנועה אז
 13 ינוח האבר כאבן דומם בלי שום תנועה, הגם שיש בו
 14 כח התנועה החיונית הפרטית של האבר בו. אבל כיון
 15 שכח הרצון הסתלק מהאבר לא יוכל לזוז.
 16 והענין הוא שענין התנועה הוא בדרך שליטה וממשלה
 17 על האיברים והכחות שיתפשטו או יתכווצו בו, כח
 18 התנועה נמצא בכל האיברים, ומכאן שכח פעולתו אינה
 19 באופן של התלבשות אלא באופן של שליטה וממשלה,
 20 הן על האיברים הגשמיים והן על הכוחות הנפשיים
 21 המתלבשים בהם, והממשלה הזאת היא ככח הרצון
 22 דוקא, דהאור והחיות המתלבש בהאיברים אין בהם
 23 הכח הזה להכריח את האיברים להתנענע כי כל מהות
 24 הכוחות הפנימיים היא התלבשות ולא הכרח כי אם
 25 הרצון, לפי שהוא כח עצמי שמובדל בערך מהכחות יש
 26 בו כח השליטה והממשלה על התנועה החיונית לפשוט
 27 או לכווץ בו.
 28 ולכן, כשהאדם נמצא בזמן סכנה הוא מסוגל לעשות
 29 דברים שברדרך כלל לא היה מסוגל לעשותם, שהסיבה
 30 לזה היא כיון שיש כאן ציווי של הרצון לגלות את

ש"אדם מועד לעולם כו' בין ער בין ישן". היינו, שחייב גם על רצון שגם
 בעת השינה, משום שגם אז ה"ה בעה"ב על עצמו.
 וענין זה (שגם בעת השינה ניכר עליו שהוא יהודי) נעשה על ידי זה שקודם
 השינה ה"ה מתכוון ושוכב לישון ("ער לייגט זיך שלאפ") כיהודי - בהיותו
 חדרו בידיעה והכרה שגם בעת השינה ה"ה נצב עליו... וברזון כליות ולב,
 וגם אז הוא עבדו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא - שהכנה זו
 (קודם השינה) פועלת על השינה, שגם השינה היא שינה של עבד.
 ויש להביא רא"י שההכנה לפני השינה פועלת על השינה - שרואים במוחש
 שכאשר אדם שוכב לישון מתוך החלטה לקום בשנה מסוימת, ה"ה
 מתעורר מעשנתו במונן שהחליט לקום. כלומר, אף שהחלטה היתה קודם
 השינה, ולאחר ה"ה ישן, מכל מקום, כיון שקודם השינה החליט בהחלטה
 גמורה, פועלת החלטה גם בעת השינה.
 ועד"ז בנדוד" - שכאשר שוכב לישון כדבעי (מתוך ידיעה והכרה ש"ה'
 נצב עליו"). ה"ז פועל שגם השינה עצמה תהי' כדבעי, אשר, לא זו בלבד
 שבעת השינה לא יאירנו לו ענינים בלתי-רצויים ח"ו, אלא אדרבה,
 שנשמרת תעלה למעלה לשאוב לה חיים, לקבל תוספת כח וחיות כו'.
 (54 בבא קמא כו, סוף ע"א (במשנה).
 (55 עבודה זרה יט, א.

זהו רק תנועה חיונית ונפשית כשאר בע"ח מצד גידי הדם כו'. אבל מה
 שמוע תנועה בידו ורגלו באופן מיוחד ע"פ רצונו ומחשבתו שנולה במוחו
 דוקא זהו שנק' תנועה רצונית דוקא שנמשך ע"י גידי המוח עורקי' דקים
 מאד שנק' נעריין' כידוע בס' הרפואה. ורא"י מחולי המאניע שהוא
 הסתלקות גידי הרצון נעשה כאבן דומם בלי תנועה כלל אנ"פ שיש בו כל
 החיות בדם בשלימות).
 (53 ולהעיר משיחת יום ב' דהג הסוכות תשי"ב: תורתנו
 הקדושה נקראת 'תורת חיים'. כיון שענינה ותוכנה שמקיפה וחודרת את
 כל חייו של האדם, החל מרגע לידתו ועד לאחרי מאה ועשרים שנה.
 כלומר, ענינם של התנו"צ אינו באופן שמוטל עליו חיוב לעשות פעולות
 מסוימות במונים מסוימים ולאח"כ נעשה חפשי להתנהג כרצונו, כי אם
 באופן שחודר ומקיף כל חייו, כך שכל ענין וענין שטוסק בו צריך להיות
 ע"פ ציווי והוראת התורה.
 ויתירה מזה - כמובא בחסידות שתכלית העבודה היא שאפילו השינה
 של יהודי (שאינו עושה שום פעולה) צריכה להיות ע"פ תורה, כך שגם
 בעת השינה יזהר ניכר עליו שהוא יהודי, וכיון שדורשים זאת ממנו, בודאי
 שביכולתו לפעול זאת על עצמו - משום שגם בעת השינה, כיון שנשאר בו
 קיסטא דחיותא. ה"ה בעה"ב על עצמו. ורא"י לדבר מהדין בנגלה דתורה

8 ומשום זה יכול להיות התעלמות הכחות לגמרי על-ידי
9 הרצון, וגם ההתנלות הוא בתוקף, ובדרך ממילא שלא
10 ביגיעה כמו התנלות השכל מעצמו שהוא ביגיעה, ולכן
11 גם תנועת האברים, הגם שהיא מהחיות המלוכב בהם,
12 הרי זה תלוי בכח הרצון מפני שזהו בדרך שליטה שזהו
13 בכח הרצון דוקא.

1 קיצור.
2 והנה אופן המשכת הרצון הוא שעצמותו נמשך, ועל כן
3 פעולתו הוא בדרך שליטה, דפעולת המוחין כמדות
4 להנהיגם ולעשות בהם הביטול, הוא כבחינת קירוב,
5 ולכן תלוי במעלת המוחין ואופן התנלותם, ובמעלת
6 הנפעל שהן המדות, אבל הרצון פועל בדרך כח עליון,
7 הן בהתנלות הכחות, והן בהתעלמות הכחות,

שבת פרשת עקב

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תש"א

1 שאלה: מהי חשיבות השמן, שעיקר רצון היוונים היה לטמאו, ועד שקבעו הדלקת ח'
2 נרות, כי פך אחד לא טימאו. במלחמה עם נה"ב – הרבה דרגות, אבל זה מתחיל מטומאת
3 השמן – התענוג בגשמיות.

29 תמידית בכל דור ובכל אָחד ואָחד בַּפֶּרֶט, וּכְמֵאמֹר
30 "יִצְרוּ שֶׁל אָדָם מֵתַגְבֵּר עָלָיו כָּכָל יוֹם", דִּישׁ בְּזֶה כְּמָה
31 חִלּוּקֵי דְרָגוֹת שׁוֹנוֹת, יֵשׁ מִי שֶׁהִנָּפֵשׁ הַבְּהִמִית שְׁלוֹ
32 מְטָרִיד אֶת הָאָדָם בְּמִלְחָמָתוֹ עִמּוֹ בְּעִנְיַי הַמְדוּת וְעִנְיַי
33 הַנְּהִיגָה לְזֶרֶק בּוֹ חִצִּים וְאֲבָנֵי בְּלִיסְטֵרָאוֹת מְעִנְיַי
34 הַעוֹלָם, וְעוֹלְטִיכֵי זֶאָכָן, וּוְאֵס עַר גִּיט אֵין אִים אַרִיין
35 אַ גְּעֵשְׂמֵאקֵה בְּאַכִּילָה וּשְׂתִיָּה, וְהַעֲקָר בְּעִנְיַי הַלְּבוּשִׁים,
36 וְלִסְלֵסל בְּשַׁעֲרוֹ שִׁיְהִיָּה כְּמוֹ עֵמָא דְּבִרֵי הַיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת,
37 וְהַגַּם שֶׁהוּא בֶּן תּוֹרָה, הַנָּפֵשׁ הַבְּהִמִית שְׁרוּצָה לְהַכְשִׁילוֹ
38 גַּם בְּזֶה שִׁיתַּגָּאָה בְּתוֹרָתוֹ, הַגַּה מוֹסִיף לְעוֹר אֶת עֵינָי
39 שְׁכָלוֹ אֲשֶׁר אֲדַרְבָּא לְהִיּוֹתוֹ בֶּן תּוֹרָה צְרִיף לְמַצָּא טְעָמִים
40 לְשִׁבְחָה בְּהַנְּהִיגָה זֹה, וּבְזֶה הַנָּפֵשׁ הַבְּהִמִית צַד אֶת הָאָדָם
41 וּמְכַנִּסוֹ לְרִשּׁוֹתוֹ, וּבְהִיּוֹתוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ אַז דּוֹחָה אוֹתוֹ
42 רַחֲמָנָא לְצַלֵּן מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי. וְיֵשׁ אֲשֶׁר כָּל עִנְיָן מִלְּחָמָת
43 יִצְרוּ עִמּוֹ הוּא בְּעִנְיַי הַמְחַשְׁבָּה לְזֶרֶק בְּהָאָדָם מִחֲשָׁבוֹת
44 זְרוֹת רַחֲמָנָא לְצַלֵּן, רֵאשִׁית כָּל לְהַטָּרִיד אֶת הָאָדָם
45 בְּתַפְלָתוֹ אֲשֶׁר גַּם בְּעִמְדוֹ לִפְנֵי הַיּוֹזֵב בְּתַפְלָה הַגַּה לְבוֹ
46 בַּל עִמּוֹ, וְאֵין זֶה חֵס וְשְׁלוֹם שְׂאִינוֹ רוּצָה לְהַתְּפַלֵּל אוֹ
47 שֶׁהוּא חֵס וְשְׁלוֹם בְּדַרְגָּא כְּזוֹ שְׂאִינוֹ מֵאֲמִין בְּזֶה שֶׁהוּא
48 אוֹמֵר בְּתַפְלָתוֹ, הוּא רוּצָה לְהַתְּפַלֵּל וּמֵאֲמִין בְּאֲמַת
49 בְּאֲמוּנָה שְׁלֵמָה כָּכָל מַה שְׂאוֹמֵר בְּתַפְלָתוֹ, וְלִפְעָמִים גַּם
50 אוֹמֵר אֵיזָה מְזִמּוֹר בְּהַתְּרַגְּשׁוֹת הַלֵּב, הַאֲרָצִיגִי, אֲבָל עִם
51 זֶה הַגַּה לְפִתַע פְּתֹאוֹם נוֹפְלִין לוֹ מִחֲשָׁבוֹת זְרוֹת וּמְהֵם
52 גַּם עִנְיַי שְׁטוֹת וְהַכָּל שְׂאִין בְּהֵם שׁוֹם עִנְיָן וְתַכְּן כָּלֵל,
53 וְהִנְנוּ שְׂאִין בְּמִחֲשָׁבוֹת הַחֵן שׁוֹם צִרְף כָּלֵל גַּם לְעִנְיַי

4 (ב) אָמְנָם בְּעָקָר עִנְיָן מִלְּחָמָה זֹה דְּמִלְּחָמָת הַיּוֹנִים
5 שִׁיְהִיָּה מִלְּחָמָה רוּחִנִית נֶגְדַת תּוֹרַת הַיּוֹזֵב וְנֶגְדַת
6 מְצוּוֹת הַיּוֹזֵב שֶׁהֵם חֲקֵי רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ, הַגַּה לְמָה זֶה כָּל
7 עָקָר חֲפָצִים הִיָּה לְטֵמֵא אֶת הַשְּׂמָנִים, הִינּוּ שֶׁעָשׂוּ זֹאת
8 בְּשִׁבִיל הַנְּצוּחַ שְׂאֵז הִיָּה עֲרִין טָרָם שְׁנִצְחוּ רַק בְּתַחֲלַת
9 הַנְּצִיחוֹן, וּכְמוֹ דְּרָרָף הַלּוֹחֲמִים הוּא לְלַכַּד אוֹ לְסַתֵּם
10 מְעִנְיוֹת מִים וְהַדּוּמָה אֲשֶׁר בְּזֶה מִחֲלִישִׁים כְּחוֹתֵיו שֶׁל
11 הַצַּד הַשְּׂנִי, וְכֵן הַיּוֹנִים כְּשֶׁרָצוּ לְהַחְזִיק מְעַמְד וּלְנִצַּח אֶת
12 יִשְׂרָאֵל, הַגַּה רֵאשִׁית הַכָּל נִתְאַמְצוֹ לְטֵמֵא אֶת הַשְּׂמָנִים,
13 וְצְרִיף לְהַבִּין מַה זֶה נוֹגֵעַ כָּל כֶּף דְּכֹאֲשֶׁר טֵמֵאוֹ אֶת
14 הַשְּׂמָנִים שֶׁהִיָּה בְּהִכָּל הַגַּה עַל יְדֵי זֶה הִיָּה בְּטוֹחִים
15 בְּנִצְחוֹנָם, וְכֵן בְּעִנְיָן הַגַּם שֶׁעָשָׂה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
16 לְיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי הַחֲשָׁמוּנָאִים הִיָּה עָקָרוֹ בְּעִנְיָן הַשְּׂמָן,
17 שֶׁמְצָאוּ פֶּה אֶחָד שֶׁל שְׂמָן חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֶּהֵן גְּדוֹל,
18 שֶׁהָלָא כָּל זֶה הִיָּה אַחַר הַנְּצוּחַ שְׁנִצְחוּ הַחֲשָׁמוּנָאִים אֶת
19 הַיּוֹנִים, שֶׁהִיָּה בְּזֶה כְּמָה עִנְיָנִים נְסִיִּים גְּלוּיִים שֶׁלְּמַעַלָּה
20 מִדְּרָרָף הַטְּבַע, שֶׁהַחֲלִשִׁים נִצְחוּ אֶת הַגְּבוּרִים וְהַמוֹעֲטִים
21 אֶת הַרְבִּים, שֶׁעַל כָּל הַנְּסִיִּים הָאֵלוֹ לֹא קָבְעוּ זְכוּרוֹן שֶׁל
22 פֶּעַל כִּי אִם הִלָּל וְהוֹדָאָה, וְרַק אַחַר שֶׁמְצָאוּ פֶּה אֶחָד
23 שֶׁל שְׂמָן חָתוּם בְּחוֹתָמוֹ שֶׁל כֶּהֵן גְּדוֹל וְהַפִּירוֹ בּוֹ שֶׁלֹּא
24 נִגְעוּ בּוֹ קָבְעוּ הַדְּלָקָת ח' גְּרוֹת, וּכְלָלוֹת עִנְיָן תַּקְף
25 גְּבוּרָתָם הִתְהַ עַל יְדֵי קְרִיאַת "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" וּבְזֶה
26 נִצְחוּם, וְעַל תְּרַבּוֹ שֶׁל יְהוּדָה הַחֲשָׁמוּנָאִי הִיָּה כְּתוּב
27 הַשֵּׁם "מְכַבִּי", שֶׁהוּא רֵאשִׁי תְּבוֹת "מִי כְּמַכָּה בְּאֵלֶם
28 הַיּוֹזֵב", לְהִיּוֹתָהּ מִלְּחָמָה רוּחִנִית, וּמִלְּחָמָה זֹה הִיָּה

ד. עניני העולם (הזה). ה. שמכניס בקרבו תענוג. ו. אנשי הרחוב. ז. בלבביות.

17 אָדָם "א פּוֹסְטֵעַ קאַפּ"י. וְיֵשׁ מִי שֶׁהִנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית שְׁלוֹ
 18 לוֹחֵם עִמּוֹ בְּעֵנִין הַדְּבוּר, דְּגַם בְּזֶה יֵשׁ כְּמָה חֲלוּקֵי
 19 דְּרָגוֹת, הֵן בְּדְבוּר הָאָסוּר כְּרִכִּילוֹת וְלִשׁוֹן הָרַע שֶׁקָּרִים
 20 וְהוֹצָאת שֵׁם רַע, וְהֵן בְּדְבוּר שֶׁל כְּעוּר בְּאֶבֶק שֶׁל חֲנִיפָה
 21 וְהַדּוּמָה אוֹ בְּדְבוּרֵי צַחֲוֹת הַנִּקְרָא גְּלִיּוֹתוֹעַרְטֵלְעוּדָט,
 22 וְלִפְעָמִים הַנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית לוֹחֵם עִמּוֹ בְּעֵנִין הָרְאָיָה אוֹ
 23 הַשְּׂמִיעָה, וְתַחֲלַת הַכֹּל הוּא שֶׁהִנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית מְטַמֵּא אֶת
 24 הַשָּׁמַן שֶׁהוּא עֵנִין הַעוֹנֵג, עַר נִעְמַט צוֹ בַּיּוֹם אָדָם דַּעַם
 25 עֵנֵג אִין עֵנִינִי קַדְשָׁה מִיט דַּעַם וְוַאט עַר גִּיט אִים אַרִיין
 26 אַ עֵנֵג אִין דִּי עֵנִינִי עוֹלָם בְּכֻלָּל. אוֹן אִין דִּי אַלֶּע
 27 עֵנִינִים, הֵן בְּמִדּוֹת וְהֵן בְּמַשְׁכָּה וְדְבוּר, וְהַעוֹלָה עַל
 28 כְּלָנָה הוּא מַה שֶׁהִנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית מְטַמֵּא רַחֲמָנָא לְצֻלָּן
 29 אֶת הַשָּׁמַן שֶׁבַתְּוֹרָה וּמִצְוֹת, דְּלֵא זֹו בְּלִבְד מַה שְׁלוֹקַח
 30 רַחֲמָנָא לְצֻלָּן אֶת הַעֲנֵג וְחִיּוּת אֱלֹקֵי שַׁבְּתוֹרָה וּמִצְוֹת,
 31 אֱלֵא עוֹד זֹאת שֶׁמְקַרֵּר לוֹ כֹּל עֵנִין קַדְשַׁת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
 32 לְתַפְסֵי אֶת הַדְּבָרִים כְּפִשׁוּטָן כְּפִי הַשְּׁגַת שְׁכֻלּוֹ הַפְּשׁוּט.

1 הַגִּשְׁמִיּוֹם, דְּבִקְאָמַת מִצַּד שְׁכָל הַבְּרִיא, גַּם שְׁכָל הָאֲנוּשִׁי
 2 הַגַּם וְהַגִּשְׁמִי לֹא יִסְפִּים בְּשׁוּם אִפֵּן אֲשֶׁר בַּעַת עֲמָדוֹ
 3 לְפָנֵי הַנְּי בַתְּפִלָּה יַחֲשֹב בְּעֵנִינִים כְּאֵלוֹ, דְּהֵלֵא מִצַּד
 4 הַשְּׁכָל הַבְּרִיא צָרִיף הָאָדָם לְהִיּוֹת מְסֻדָּר בְּכֹל עֵנִינֵיו,
 5 וְכִאֲשֶׁר הוּא עוֹמֵד וּמְדַבֵּר לְפָנֵי חָכָם וְשָׂר הַרִי אִינוֹ דוּמָה
 6 לְכַמוֹ שֶׁמְדַבֵּר עִם שְׂכָמוֹתוֹ, וּפָרַט בְּעֲמָדוֹ לְפָנֵי הַנְּי
 7 בַתְּפִלָּה, וְכֹל זֶה הוּא בְּעֵנִין שֶׁהַדְּבָר לְעֲצָמוֹ הוּא תְּכֵנִי
 8 אֱלֵא שֶׁצָּרִיף לְדַחֲתוֹ לְזִמָּן אַחֵר, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהַעֲנֵנִין
 9 מִצַּד עֲצָמוֹ אִין לוֹ שׁוּם תְּכֵן כָּלֵל וְכָלֵל וְאִינוֹ אֱלֵא
 10 בְּלִבּוֹל הַדַּעַת שֶׁהִנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית מְבַלְבֵּל דַּעְתּוֹ שֶׁבִּשְׂעָה
 11 הַהִיא הוּא פְּחָסֵר דַּעַת רַחֲמָנָא לְצֻלָּן, דְּמִי שֶׁהוּא בְּרִיא
 12 בְּשִׁכְלוֹ גַּם מַחֲשָׁבוֹתָיו מְסֻדָּרוֹת, מַה שְׂאִין כֵּן הַחֲסֵר
 13 דַּעַת רַחֲמָנָא לְצֻלָּן אִין מַחֲשָׁבוֹתָיו מְסֻדָּרוֹת. וְלִפְעָמִים
 14 הַנָּפֵשׁ הַבְּהֵמִית זוֹרֵק מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת שֶׁל עֵנִינֵי כְּפִירָה
 15 רַחֲמָנָא לְצֻלָּן, וְהַסְּבָה לְזֶה הוּא מִצַּד טְבַע הַרְגִּילוֹת
 16 בְּדְבָרִים בְּטָלִים, שֶׁהַמַּח נַעֲשֶׂה רִיק, שֶׁנִּקְרָא בְּלִשׁוֹן בְּנֵי

שבת פרשת מקץ. תש"א

ח. ראש הלול (ריקני). ט. בדחיות. י. הוא נוטל מהאדם את העונג בעיני קדושה בכך שהוא מחזיר בו עונג בעיני עולם הזה בכלל. ובכל עינים אלו.

ספר השיחות - ה'ש"תתש"א בלה"ק

19 סחורותיהם בקומיסיון למכירה בקניגסברג. כשסיים
 20 את נסיעת המסחר שלו, הגיע לשבת לליובאוויטש
 21 בדעה להישאר שם עד אחרי י"ט כסלו.
 22 סעודת השבת היתה אחת מהסעודות הרוחניות
 23 העשירות ביותר. אבי, ר' אבא פרסון, מורי הרשב"ץ,
 24 ר' אבא מביעשנקוביץ' - שהיה מחונך של חסידי
 25 אדמו"ר האמצעי, מורי ר' ניסן סקאבלא - שוחחו
 26 בהרחבה אודות הרבי האמצעי ואודות מהות חסידיו.
 27 בישיחה נרחבת ביותר דיבר אבי בתוך קונטרס
 28 ההתפעלות ומנה אופנים שונים איך העמקת הדעת
 29 בהתבוננות של השכלה והשגה אלקית בשעת
 30 התפלה, מביאה להתעוררויות שונות במדות.
 31 מספר שעות רב אחרי הבדלה, סיימו סעודת
 32 השבת. היינו כולנו במצב רוח מרומם ביותר,
 33 מהשיחות העמוקות והעשירות בהשכלה ועבודה,
 34 ומהסיפורים ששמענו. פרט לאחד, החסיד ר' חנוך
 35 הענדל, שהיה שבור ביותר ובדמעות בעיניים אמר:
 36 את הסיפורים שמעתי, אך את השיחות לא קלטתי,

1 יד. כלל ידוע: "לפי שכלו יהולל איש"⁷³,
 2 שהתעוררות המדות באה על פי השכל וההשגה
 3 דוקא ולפי ערך העמקת הדעת בהתבוננות של
 4 ההשכלה, הוא גודל התעוררות המדה. אך, כידוע יש
 5 בכל כלל יוצא מן הכלל.
 6 יוצא מן הכלל כזה ראיתי במוחש אצל החסיד ר'
 7 חנוך הענדל נ"ע.
 8 היה זה ביי"ט כסלו תרנ"ח - הקביעות היתה אז
 9 בשבת - כפי שהיה הסדר בכל שבתות החורף שאחרי
 10 התפלה - בשעה ששים וחצי בערך - היה אבי עושה
 11 קידוש, חוזר ל"מנין" להתפלל מנחה, ואז היו הולכים
 12 לערוך סעודת שבת. כך היה גם באותה שבת י"ט
 13 כסלו.
 14 לאותה שבת הגיע אורח חשוב, ר' אבא פרסון
 15 נ"ע. ר' אבא פרסון חי אז בקניגסברג - פרייסן -
 16 והגיע בתחילת אלול תרנ"ז לחתונה שלנו, שהה
 17 בליובאוויטש עד אחרי סוכות. אחרי סוכות נסע
 18 לערים גדולות שונות להשיג לקוחות שונים שיתנו לו

- 1 לא הבנתי כלום. ובכה קשות.
 2 בשעה אחת עשרה נכנסתי ל"מנין", ומצאתי את
 3 ר' חנוך הענדל עדיין מתפלל ערבית - הוא התחיל
 4 להתפלל יחד עם המנין שלנו - והוא עדיין לפני
 5 שמונה עשרה. רק אחרי שעה שתיים עשרה סיים את
 6 תפילתו, ומתוך דמעות והתרגשות רבה אמר לי: כל
 7 נחמתי היא מה שלא עשני כגוי הארצות וגם אני בין
 8 אלה ששואפים לזכות להיות כורעים ומשתחוים
 9 לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה אפילו בלי פיסת
 10 דעת.
- 11 צריכים להשתנות לגמרי, צריכים ללכת ל"אוהל"
 12 ולפעול אצל הרביים התעוררות רחמים רבים,
 13 שהשי"ת ירחם עלי, לתת לי פיסה של לב יהודי.
 14 לבקש מהשי"ת שיתן לי חתיכת ראש - אין לי העזה
 15 וחוצפה כזו. מדוע שיתן לי השי"ת מוחין? עבור
 16 היראת שמים שלי, עבור המעשים טובים שלי? אך
 17 פיסה של לב יהודי מגיע לכל אחד מישראל.
 18 כשספרתי על כך לאבי, אמר שלב כזה הוא
 19 תוצאה מפרקי תהלים שנאמרו מתוך התלהבות
 20 רצינית וחמה ביותר.

שבת חזו"ו פסח, ה'ת"ש

אגרות קודש

[תרג"ג]

ב"ה, כ"ו מנחם-אב

1 שלום וברכה!

2 במענה על מכתבו. אפשר שנאבדו מכתביו.

- 3 נהייתי במאד לשמוע מעסקו. ומה שלימוד שפתם
 4 לוקח אצלו זמן, לא ידאג על זה כלל, אדרבה צריך להיות
 5 בשמחה גדולה על התועלת שיוכל לבאר הדינים ומאמרי
 6 חז"ל והתעוררות של יראת-שמים בחיזוק שמירת התורה
 7 ומצות בשפה המובנת ליושבי המקום, להוציא יקר כו'.
 8 מבואר בדא"ח במעלת אברהם אבינו ע"ה שהי' נדיב
 9 בממונו וגופו ונפשו: בממונו וגופו - היינו טרחתו - אין זה
 10 עדיין מסירות-נפש כלל, כי אם עיקר המסירות-נפש הוא
 11 הנדיבות בנפש. כי אברהם אבינו ע"ה הי' משכיל נפלא
 12 בהשגת אלקות, כי מחכמות הטבעיות בא לידי הכרת אל
- 13 אחד, מהבירה בא לידי ידיעת בעל הבירה. ויש לצייר, כי
 14 בשעה אחת שלו הי' עולה למעלה רום בסולם ההשגות
 15 הנפלאות, ובכל זאת ביטל את עצמו, ונתן עתו וזמנו
 16 בשביל להסביר לערבי פשוט ענין אחדות הבורא ית'. וזהו
 17 מסירות-נפש אמיתי. אוועקלייגען זיך צוליעב יענעם הוא
 18 מסירות-נפש בפועל. כי אצל החכם האמיתי הנה אין
 19 למעלה מהשגת המושכלות, וכאשר מניח את זה ועוסק
 20 בטובת זולתו, הוא מסירות-נפש ממש. וכידוע מאמר
 21 רבינו הזקן נ"ע בקריאת שם חסיד, כי חסיד הוא תואר
 22 למי שמניח את עצמו בשביל טובת זולתו.
 23 השי"ת יהי' בעזרו, ויעזרהו בכל הדרוש לו בגשמיות
 24 ורוחניות. ויפרוש בשלום עדתו, ויגיד להם ברכתי,
 25 שיחוננם השי"ת בבריאות ובפרנסה, ואשר יקבעו שיעור
 26 לימוד בכל עת האפשרי להם, כי זהו הכוס של ברכה
 27 בגשמיות ורוחניות.

אג"ק מוהרי"צ כרך יד

אגרות קודש

[ב' טבת תשכ"א]

... וכיון שנמצאים אנו בימי חנוכה, ואומרים ועל הנסים כו', וכל עניני תורתנו ומצותי הרי
 נצחים הם ושייכים לכל בניי בכל דור ודור, הנה יהי רצון שיהי הקב"ה עוזרו לכל או"א, ובמילא
 יהי - מסרת גבורים ורבים וטמאים ורשעים וזדים ביד - עוסק בתורה שבכאו"א, שגבור הנ"ל (שזהו
 היצה"ר שגבור הוא ע"י אקדימתא טעניתא) וכי' יהי, כדיוק הלשון, **מסרת**, שיהי באופן דרב תבואות
 בכח שור, בכל לבבך בשני יצריך, ויתוסף בהפצת היהדות בכלל ובהפצת המעינות ביחוד ועד לופרצת
 וגו', וקאתי מלכא משיחא, וטהרו מקדשו ויודו ויהללו לשמו הגדול.

פרשת ויחי

מז כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חיו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: כט ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא א לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים: לו ושכבתי עם אבתי וינשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: לא ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה: פ (פ) מח א ויהי אחר הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת אפרים: ג ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה: ד ויאמר יעקב אל יוסף אל שדי נראה אלי בלוי בארץ פגען ויברך אתי: (ישראל) ה ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לורשתך אחרך אחות עולם: ו ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהוה לי: ז ומולדתך אשר הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ח ואני אבבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ פגען בדרך בעוד כברת ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: ט וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה: י ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתת לי אלהים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארוננו במצרים וידחה את

קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאהיו להעלות את ארוננו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מהשבונות ושקולים.

שני י ועיני ישראל כבדו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: יא ויאמר ישראל אל יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את זרעך: יב ויוצא יוסף אתם מעם ברביו וישתחו לאפיו ארצה: יג ויקח יוסף את שניהם את אפרים בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: יד וישלח ישראל את מימיו וישת על ראש אפרים והוא הצעיר ואת שמאלו על ראש מנשה שפל את ידיו כי מנשה הבכור: טו ויברך את יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברכהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד היום הזה: טז המלאך הגאל אתי מכל דע יברך את הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברכהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שפסם מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם פלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבכר מרגיש את האני שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול האני מכשירו לקבל השפעה באפן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי י וירא יוסף כי יושית אביו יד מימיו על ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד אביו להסיר אתה מעל ראש אפרים על ראש מנשה: יז ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כיריה הבכר שים ימינך על ראשו: יח וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהיה לעם וגם הוא

וַיִּגְדַּל וְאוֹלָם אַחֲיו הַקְּטָן וַיִּגְדַּל מִמֶּנּוּ וּזְרָעוֹ יְהִי מְלֹא־הַגּוֹיִם: ^א וַיְבָרְכֶם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאִפְרַיִם וּכְמִנְשָׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אִפְרַיִם לִפְנֵי מִנְשָׁה: ^{בא} וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהִשִּׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם: ^{בב} וְאָנֹכִי נָתַתִּי לָךְ שָׂכָם אַחַד עַל־אַחַד אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחֶרֶב וּבְקִשְׁתִּי: ^פ

וַיִּגְדַּל וְאוֹלָם אַחֲיו הַקְּטָן וַיִּגְדַּל מִמֶּנּוּ וּזְרָעוֹ יְהִי מְלֹא־הַגּוֹיִם: ^א וַיְבָרְכֶם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאִפְרַיִם וּכְמִנְשָׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אִפְרַיִם לִפְנֵי מִנְשָׁה: ^{בא} וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהִשִּׁיב אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם: ^{בב} וְאָנֹכִי נָתַתִּי לָךְ שָׂכָם אַחַד עַל־אַחַד אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחֶרֶב וּבְקִשְׁתִּי: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 432)

וַיִּשֶׁם אֶת אִפְרַיִם לִפְנֵי מִנְשָׁה (מח, כ) מִנְשָׁה - על שם "כי שני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשפחה את העבודה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים - על שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את מטרת העבודה (העליה שבאה באמצעות הירידה, 'הפרני').

^ה לִשְׁוֹעַתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: ^ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 8)

עד כי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה (בצל השורים) יבא שילה - היינו ביאת המשיח בפעל. שילה - היינו ה'נתינת כח' על ביאתו, שהרי "שילה" קדם עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי משה, נתן לבני ישראל הכח להביא את הגאולה, היינו לברר ולזכך את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי יגד גָדוֹד יִגְדֻנּוּ וְהוּא יִגְדַּ עֲקֵב: ^ס ^ב מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לְחֻמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי־מֶלֶךְ: ^ס ^{בא} נִפְתְּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנִּתְּנָה אֱמֹרֵי־שָׁפָר: ^ס ^{בב} בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עֲלֵי־עֵינַי בְּנוֹת צַעֲדָה עֲלֵי־שׁוֹר: ^{בב} וַיִּמְרָרוּהוּ וַרְבוּ וַיִּשְׁטַמְּהוּ בְּעֵלֵי חַצִּים: ^{בב} וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעֵי יָדָיו מִיָּדָיו אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֶׁם רַעָה אֲבִן יִשְׂרָאֵל: ^{בב} מֵאֵל אֲבִיד וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיְבָרְכֶךָ בְּרַכַּת שְׁמוֹם מְעַל בְּרַכַּת תְּהוֹם רַבְּצַת תַּחַת בְּרַכַּת שְׂדִים וְרַחֵם: ^{בב} בְּרַכַּת אֲבִיד גָּבְרוּ עַל־בְּרַכַּת הַזְּרֵי עַד־תַּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תְּהִיִּן לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקַד גְּזִיר אַחֲיו: ^פ

רבי ^{מא} וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל־בְּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאִנְיָדָה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים: ^ב הַקְּבִצּוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל־יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: ^ג רֵאוּבֵן בְּכָרִי אֵתָּה פְּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֵתֵר שְׂאֵת וַיֵּתֵר עֹז: ^ד פָּחוּ כַּמִּים אֶל־תּוֹתֵר כִּי עֲלִית מִשְׁכְּבִי אֲבִיד אֲזַ חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלָה: ^ה שִׁמְעוּן וְלוֹוֹ אַחִים כְּלוֹ חֶמֶס מְכַרְתִּיהֶם: ^ו בְּסֹדֶם אֶל־תִּבְא נַפְשֵׁי בְּקַהֲלָם אֶל־תִּתְחַד כְּבָדִי כִּי בְּאִפְסֵם הִרְגוּ אִישׁ וּבְרַצְנָם עֲקְרוּ־שׁוֹר: ^ז אַרְוֹר אִפְסֵם כִּי עֹז וְעִבְרַתָּם כִּי קִשְׁתָּה אַחֲלַקְס בְּיַעֲקֹב וְאִפְיָצֵם בְּיִשְׂרָאֵל: ^ח יְהוּדָה אֵתָּה יוֹדוּךָ אַחֲיו יִדְךָ בְּעֶרְףְּ אֲבִיד יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיד: ^ט גִּזְרֵ אַרְיָה יְהוּדָה מִפְּרֵף בְּנֵי עֲלִית פְּרַע רִבֵּץ בְּאַרְיָה וּכְלָבִיא מִי יְקִימוּנֹו: ^י לֹא־יִסוֹר שִׁבְטֵ מִיהוּדָה וּמְחַקֵּק מִבֵּין רְגִלָיו עַד כִּי־יָבֵא שִׁילָה וְלוֹ יִקְתַּת עַמִּים: ^{יא} אֲסָרִי לְגִפְנֵן כְּתִיב עִירָה קִרִי עִירוֹ וְלִשְׂרָקָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 452)

גזיר אחיו (מט, כו) זהיר ביקרא דאחיו (פרגום יונתן בן ציאל) לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו בגמולם, ולא זו בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש לומר, שהיה "זהיר טפי" בהנהגה זו והיא היתה ה'שער' לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד

כמה צריך אדם להתנהג באהבת ישראל אפילו כלפי יהודי שהרע לו. ובלשון ספר התניא: שלא לשלם לו כפעלו ח"ו, אלא, אדרבה, לגמל לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמד מיוסף עם אחיו.

ששי כו בנימין ואב יטרף בבקר יאכל עד ולערב יחלק שלל: כה כל-אלה שבטי ישראל שנים עשר וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם איש אשר כבדתו ברך אתם: כט ויצו אותם ויאמר אלהם אני נאסף אל-עמי קברו אתי אל-אבתי אל-המערה אשר בשדה עפרון החתי: ס במערה אשר בשדה המכפלה אשר-על-פני ממרא בארץ פנען אשר קנה אברהם את-השדה מאת עפרן החתי לאחות-קבר: טא שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי את-לאה: טב מקנה השדה והמערה אשר-בו מאת בני-חתי: טז ויכל יעקב לצות את-בניו ויאסף רגליו אל-המטה ויגוע ויאסף אל-עמיו: נ ויפל יוסף על-פני אביו ויבך עליו וישקלו: נא ויצו יוסף את-עבדיו את-הרפאים לחנט את-אביו ויחנטו הרפאים את-ישראל: נב וימלאו-לו ארבעים יום כי כן ימלאו ימי החנטים ויכפו אתו מצרים שבעים יום: נג ויעברו ימי כביתו ויבך יוסף אל-בית פרעה לאמר אמנא מצאתי חן בעיניכם דברו-נא באוני פרעה רעה לאמר: נד אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר פריתי לי בארץ פנען שמה תקברני ועתה אעלה-נא ואקברה את-אבי ואשובה: נה ויאמר פרעה עלה וקבר את-אביך כאשר השביעך: נו ויעל יוסף לקבר את-אביו ויעלו אתו כל-עבדיו פרעה זקני ביתו וכל זקני ארץ-מצרים: נז וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפס וצאנם

ובקרום עזבו בארץ גשן: ט ויעל עמו גם-רכב גם-פרשים ויהי המחנה כבד מאד: י ויבאו עד-גרן האמד אשר בעבר הירדן ויספרו-שם מספר גדול וכבד מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים: יא וירא יושב הארץ הפנעני את-האבל בגרן האמד ויאמרו אבל-כבד זה למצרים על-פני קרא שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן: יב ויעשו בניו לו כן כאשר צום: יג וישאו אתו בניו ארצה פנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את-השדה לאחות-קבר מאת עפרן החתי על-פני ממרא: יד וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל-העלום אתו לקבר את-אביו אחרי קברו את-אביו: טו ויראו אחי-יוסף כי-מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל-הרעה אשר גמלנו אתו: טז ויצוו אל-יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר: יז בזה-תאמרו ליוסף אמנא שא נא פשע אחיד וחטאתם פירעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך ויבך יוסף בדברים אליו: יח וילכו גם-אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים: יט ויאמר אלהם יוסף אל-תיראו כי התחת אלהים אני: כ ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה למטה למען עשה כיום הזה להחית עם-רב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 193)

וישאו אותו בניו ארצה פנען ויקברו אותו במערת שדה המכפלה (נ, יא) בתרגום יונתן בן עזיאל מבאר, שעשו עכב את הקבורה, וחוששים בן דן המיו את ראשו, והראש התגלגל לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. וקשה, הרי אין קוברין רשע אצל צדיק. ויש לבאר, שעשו הוא רשע רק מצד גופו, היינו כפי שהוא בעולם הזה; אבל מצד 'ראשו', היינו שרשו הרוחני, יש בו נצוצות קדשה גבוהים, שלכן יצאו ממנו נשמות גבוהות, כרפי מאיר ואונקלוס. ואת ראשו של עשו, כפי שהוא נפרד מגופו, נתן לקבר אצל יצחק.

לבאר, דהנה יוסף עסק בעניני העולם, וכל עניני המדינה הפקדו בידי, ובכל זאת נשאר דבוק בה' במכלית (ואלו השבטים בחרו להיות רועי צאן, פרושים מהעולם, כדי שיוכלו לעבד את ה' בלי הפרעות). לכן נקראים כל ישראל על שמו, כי הוא מפרנס אותם תמיד ב'מזון' רוחני ומעניק להם את הכח להיות דבוקים בה' גם בהיותם תחת שלטון זר, בזמן הגלות.

מפסיר **ב** וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל־בְּרָפִי יוֹסֵף: **ה** וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקְדוּ אֶתְכֶם וְהֵעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם לֵיטַחַק וְלֵיעֲקֹב: **ו** וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: **ז** וַיָּמָת יוֹסֵף בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם: **ח** וַיִּישָׂם בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, התשכ"ז)

לאחרי הסיום של ספר בראשית, שנקרא "ספר הישר", כיון שמדובר בו אודות האבות "שנקראו ישרים" - נכנסים להתחלת ספר שמות, שהוא "ספר הגאולה". שכן, אף שבתחילתו מסופר אודות ענין הגלות, הרי לאחר־זה נעשה ענין הגאולה, ועד לסיום הספר שבו מדובר אודות בנין המשכן.

ובהתחלת ספר זה כותב רש"י שבני ישראל "נמשלו לכוכבים", והרי תכונת הכוכבים היא שאין בהם שינויים, ועומדים תמיד באותו מצמד ומצב, הן ביום והן בלילה, והם קטנים (בהשוואה לשמש ולירח), שזהו ענין הביטול. והענין בזה - שמבלי שבט על כך שבני ישראל הם "המצט מפל העמים", עומדים הם בכל התוקף ללא שינויים, מבלי להתפעל מחשכת הגלות, ועד שמבטלים את ה"רע קטן" של הגלות, ופועלים את הגאולה,

- שאודותיה מדובר כבר בסיום ספר בראשית: "ויאמר יוסף . . . ואלקים פקדו אתכם", כך שסופו של ספר בראשית נעוץ בתחלתו של ספר שמות - על־ידי משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

שביעי **כא** וַעֲתָה אֶל־תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶם וַיִּנְחַם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם: **כב** וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנָיִם: **כג** וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל־בְּרָפִי יוֹסֵף: **כד** וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקְדוּ אֶתְכֶם וְהֵעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבֹתֵיכֶם לֵיטַחַק וְלֵיעֲקֹב: **כה** וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקְדוּ אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: **כו** וַיָּמָת יוֹסֵף בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם:

חזק חזק ונתחזק

חצי קריש

יתגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די ברא כרעותיה וימליך מלכותיה, ויצמח פורקניה ויקרב משיחה. אמן כתיבון וביומיכון ובתיי דכל בית ישראל, בעגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 252)

אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (ג, כא) ועל שם זה נקראים כל ישראל על שם יוסף (תהילים פב, ב). וקשה, וכי מפני שכלכלם במשך תקופה קצרה נקראים על שמו לעולם. ויש

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכִּיךָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בַּיּוֹמֵנָה, בְּשִׂמְאוֹלָהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר: מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שלישי התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנְבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָ:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר). שולחן ערוך אדמו"ר חוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ וַיְמַדְּדוּ לָמוֹת וַיִּצְוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ פְּלִי־הָאָרֶץ פִּנְתֵּיךָ הַחַיִּים כָּל הַתְּפִלּוֹת וְחֻזְקֹתָ עִם שְׂאֵתָה עוֹדֶךָ נַעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה בְּעֵת הַהִיא בֶן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁנָה (רד"ק רח"א כט) וְהָיִיתָ לְאִישׁ תְּשֻׁלָּם בְּשִׁנּוּי הַזֶּה וְהָיִיתָ לְאִישׁ תְּשֻׁלָּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת וְהָיָה אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ לְהוֹיֵת רַחוּם וְיָרַב חֶסֶד כְּמוֹתוֹ לְשֹׁמֵר חֻקֵּיךָ הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא נִתְּנָלוּ טַעֲמֵיהֶן מִצְוֹתָיו מִה שִׁבְּיָן אָדָם לְמִקּוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מִה שִׁבְּיָן אָדָם לְחֶבֶד וְעֲדוּתָיו מִצֹּת אֲשֶׁר טַעֲמִיהֶן לְהַעִיר עַל נַפְלְאוֹת ה' בְּשִׁבְתָּ וּ מוֹעֲדֵי ה' וְהַדּוּמִים בְּפִתּוּב בַּתּוֹרָת מֹשֶׁה דְּבַר עֲלֵי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ

שי למורא

ב) וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וְרַו וּמוֹשֵׁל בְּנַפְשְׁךָ וּכְבוֹשׁ אֶת וְצִדְקָ. ג) לְמַעַן תִּשְׁפִּיל, בְּעִבּוֹר שְׂמִינֵת הַתּוֹרָה תִּצְלִית. ה) וְגַם, וְגַם זֹאת הִיא מְדַרְכֵי ה' לְבַעַר אֲנָשֵׁי הָרָשָׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב, אֲבָנָר וְעַמְשָׂא כִּי אִם בְּהַקְטִיחַ דָּוִד וְהִלְכוּ בְּשִׁלְיָחוֹתוֹ,

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ וַיְמַדְּדוּ לָמוֹת וַיִּצְוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֶךְ בְּדֶרֶךְ

פְּלִי־הָאָרֶץ וְחֻזְקֹתָ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת וְהָיָה אֱלֹהֶיךָ לְלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ לְשֹׁמֵר חֻקֵּיךָ הַמִּצְוֹת וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו כְּפִתּוּב בַּתּוֹרָת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת פְּלִי־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת פְּלִי־אֲשֶׁר תַּפְּנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת פְּלִי־אֲשֶׁר תַּפְּנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֲשֶׁר יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דְּבַר עֲלֵי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ

עטרת מרים

אֶת־דַּרְכְּכֶם לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמֶת בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם לֵאמֹר
לֹא־יִכְרַת לָךְ אִישׁ מֵעַל פִּסּא יִשְׂרָאֵל: הַגִּם אֶתָּה יֹדַעַת אֵת
אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאב בְּנִדְרוֹיָהּ אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לְאַכְנֵר בְּנִדְרֵי שָׂר צָבָא שְׂאֵל וְלַעֲמִשָּׂא בְּנִדְרוֹיָהּ שָׂר צָבָא אֲבִשְׁלוֹם

אשר באו בהכחמת דוד והלכו בשליחותו ועם כל זאת ויהרגם יואב וישם דמי־מלחמה הראוי לשפוך בשונאי וספד אותם בשלום באנשי שלומי בערמה שלו ויתן דמי מלחמה בהגרתו אשר במתניו שתגר חרבו מצמרת במתניו לרחבו בכדי שתהא נוחה לפול בשחיה מועפת, וכשיצא מול עמישא שחה מעט ובנעלו אשר ברנליו תפון מנעלו, ונפלה תהרב מתערה, והגביה ברו והכהו נפש ועמישא לא נשמר, על כי ראה אשר מעצמה נפלה מתערה: ו ועשית כחכמתך המצא לו עילה וסבה כדי ולא־תורד שיבתו שלא ירד בשלום שאל לקבר במיתת עצמו: ו ולבני ברזלי הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנה כ־כנ קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיד קשפר אבשלום ברוך גרם דוד מירושלים למתנים שבעבר תירדו וכלכל אותו שם ברזלי הגלעדי (שמ״ב מו״ז כ״בט): ח והנה עמך שמעיו בוגרא שתהי מלמדו תורה בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת (שמ״ב סו) ביום לבתי מחננים בשברח דוד מפני אבשלום והוא־ירד לקראתי הירדן לפים אותי ואשבוע לו ביהודה לאמר אם־אמיתך בחרב לכן לא אוכל בעצמי לקחת נקמתי ממנו: ט ועתה הואיל ואתה תמלוך תחתי אל־תנקהו מהעון הזה כי איש חכם אתה למצוא לו עון מות בשביל דבר אחר וידעת את אשר תעשה־לו

שי למורא

ועם כל זה הרגם יואב, לכן יחשב הדבר בלמה לדוד. דמי מלחמה בשלום, דם הראוי לשפך באנשים הלו־חמים בנג, שפך הוא באנשי שלומנו. בהגרתו, בפה שתגר חרבו מצמרת במתניו לרחבו כדי שתהא נוחה לפול ובנעלו אשר ברנליו, וכשיצא מול עמישא, שחה מעט לתפון נעלו, ונפלה תהרב מתערה והגביהה ברו והרג את עמישא. ועמישא לא נשמר, כי ראה שהתרב מעצמה נפלה. (1) ועשית כחכמתך, לפי חכמתך המצא לו סבה. (2) תעשה חסד, כל חסד שתוכל והיו באוכלי שלחנה, וגם יהיו באוכלי שלחנה. (ח) נמרצת, חזקה ופפרשת. (ח) ביום לבתי מחננים, בשברח דוד מפני אבשלום, הלך עד מחננים וישב שם עד חזרתו לירושלים. והוא ירד לקראתי, לפים אותי.

אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־
יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ אֶת־דַּרְכְּכֶם לָלֶכֶת לִפְנֵי
בְּאֵמֶת בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁכֶם לֵאמֹר
לֹא־יִכְרַת לָךְ אִישׁ מֵעַל פִּסּא יִשְׂרָאֵל:
הַגִּם אֶתָּה יֹדַעַת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי
יֹאב בְּנִדְרוֹיָהּ אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵי־שָׂרֵי
צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַכְנֵר בְּנִדְרֵי שְׂאֵל וְלַעֲמִשָּׂא
בְּנִדְרוֹיָהּ וַיְהִי־גַם דְּמֵי־מִלְחָמָה
בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בְּחִגְרוֹתָיו

אשר במתניו ובנעלו אשר ברנליו: ו ועשית כחכמתך ולא־תורד שיבתו בשלום שאל: ו ולבני ברזלי הגלעדי תעשה־חסד והיו באכלי שלחנה כ־כנ קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיד: ח והנה עמך שמעיו בוגרא בן־הימיני מבחרים והוא קללני קללה נמרצת ביום לבתי מחננים והוא־ירד לקראתי הירדן ואשבוע לו ביהודה לאמר אם־אמיתך בחרב: ט ועתה אל־תנקהו כי איש חכם אתה וידעת את אשר תעשה־לו והורדת את־שיבתו בדם שאל: ו וישפך דוד עם־אבתיו ויקבר בעיר דוד: יא והימים אשר מלך דוד על־ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים: יב ושלמה ישב על־פסא דוד אביו ותפן מלכתו מאד:

לא תניחו למות על מפתו והורדת את־שיבתו בדם שאל: י וישפך דוד עם־אבתיו ויקבר בעיר דוד היא ציון: יא והימים אשר מלך דוד על־ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים ובירושלים מלך שלשים ושלש שנים ויששה חדשים (שמ״ב ב), ולא חש למנותם כאן, על כי היה נרדף מאבשלום ששה חדשים: יב ושלמה ישב על־פסא דוד אביו ותפן מלכתו מאד אף על העליונים:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצַדִּיק:
נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ:

שְׂמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדֶיךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בְּמַהֲרָה יָבֹוא וַיַּגֵּל לְבַנּוּ, עַל כְּסֹאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנְחַלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּתְּ לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וְלִתְפָאֳרָתָהּ. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סוף זמן קידוש לבנה:
מוצאי שבת קודש, י"ד טבת

אגרות קודש

בי"ה, ט"ו טבת, תשכ"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מוח' טבת והקודמיו, בס כותב אודות הבעיות ועבודתו עתה בחינוך על טהרת
הקדש המוסד שמיסודו והנהלתו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

והנה הגישה לפתרון בעיות אלו צ"ל שמוכרח למצוא פתרון (ולא כנראה מבין השורות
דמכתבו), וההכרח מובן שהרי זה חלק היפה כאמור לעיל במהות המוסד וענינו ובפרט ע"פ תקותי
שזוכר מה שנדבר כאן במשך השבועות ששהה כאן, הן ברבים והן ביחיד אתנו, ובפרט שככתבו מקוה
שיקים בית בישראל בקרוב, שזהו עוד מוסיף בהצורך בברכת השי"ת בשופי ועבודה הנ"ל במוסד הנ"ל
ה"ז צנור וכלי להאמור, ובלבד שיהי' במסירה ונתינה.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ר		מג"א		ש	א	
								ש	א	ש	א			
17:24	16:24	17:13	17:10	16:45	16:42	10:00	09:57	09:07	09:04	08:31	08:28	06:38	06:35	באר שבע (ח)
17:21	16:13	17:09	17:06	16:44	16:40	10:00	09:57	09:08	09:06	08:31	08:28	06:41	06:38	חיפה (ח)
17:22	16:07	17:11	17:07	16:47	16:44	09:59	09:56	09:06	09:03	08:30	08:27	06:37	06:34	ירושלים (ח)
17:23	16:23	17:12	17:09	16:44	16:41	10:01	09:58	09:08	09:05	08:32	08:29	06:40	06:37	תל אביב (ח)
16:59	15:47	16:45	16:41	16:06	16:02	10:31	10:29	09:48	09:45	08:59	08:56	07:44	07:42	אוסטריה, וינה (ח)
21:31	20:27	21:17	21:15	20:45	20:42	10:52	10:50	09:37	09:34	08:49	08:46	05:57	05:54	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:06	15:57	16:52	16:49	16:15	16:12	10:32	10:29	09:47	09:44	09:00	08:57	07:40	07:37	אוקראינה, אודסה (ח)
16:34	15:22	16:19	16:16	15:41	15:37	10:05	10:02	09:21	09:19	08:33	08:30	07:18	07:15	אוקראינה, דונייצק (ח)
16:44	15:31	16:29	16:26	15:50	15:46	10:17	10:14	09:33	09:31	08:44	08:41	07:31	07:28	אוקראינה, דניפרופטרובסק (ח)
17:04	15:48	16:48	16:45	16:07	16:04	10:45	10:42	10:03	10:00	09:11	09:08	08:04	08:02	אוקראינה, זיטומיר (ח)
16:56	15:40	16:40	16:37	15:59	15:55	10:38	10:35	09:56	09:53	09:04	09:01	07:58	07:55	אוקראינה, קייב (ח)
17:35	16:29	17:22	17:18	16:48	16:45	10:56	10:54	10:11	10:08	09:25	09:22	08:02	07:59	איטליה, מילאנו (ח)
18:52	18:00	18:43	18:40	18:19	18:16	10:13	10:10	09:10	09:07	08:39	08:36	06:10	06:07	אקוודור, קיטו (ח)
20:53	19:51	20:40	20:37	20:09	20:07	10:29	10:26	09:15	09:12	08:31	08:28	05:40	05:37	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
22:11	21:01	21:56	21:53	21:20	21:17	11:14	11:11	09:57	09:54	09:04	09:01	06:12	06:08	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
17:34	16:31	17:21	17:18	16:49	16:46	10:33	10:30	09:44	09:41	09:03	09:00	07:25	07:22	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:20	16:16	17:07	17:04	16:34	16:31	10:24	10:21	09:35	09:32	08:53	08:50	07:18	07:15	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:20	16:16	17:08	17:04	16:35	16:31	10:24	10:21	09:36	09:33	08:54	08:51	07:19	07:16	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
17:52	16:47	17:39	17:36	17:05	17:02	11:02	10:59	10:14	10:12	09:31	09:28	08:00	07:57	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:08	17:11	17:57	17:54	17:30	17:27	10:40	10:37	09:46	09:44	09:11	09:08	07:15	07:12	ארה"ב, האוסטון (ח)
17:31	16:31	17:19	17:16	16:50	16:47	10:13	10:11	09:22	09:19	08:44	08:41	06:55	06:53	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:15	17:19	18:04	18:01	17:38	17:35	10:36	10:33	09:41	09:38	09:07	09:04	07:05	07:03	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:14	16:10	17:02	16:58	16:28	16:25	10:20	10:17	09:32	09:29	08:50	08:47	07:16	07:13	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
17:45	16:41	17:32	17:29	16:59	16:56	10:48	10:45	09:59	09:56	09:17	09:14	07:42	07:39	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:12	16:07	16:59	16:56	16:25	16:22	10:20	10:17	09:32	09:29	08:49	08:46	07:17	07:14	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:42	18:48	19:32	19:29	19:06	19:04	10:22	10:19	09:14	09:11	08:41	08:38	06:00	05:57	בוליביה, לה-פס (ח)
17:38	16:21	17:22	17:19	16:40	16:36	11:24	11:21	10:42	10:40	09:49	09:46	08:46	08:43	בלגיה, אנטוורפן (ח)
17:39	16:23	17:24	17:20	16:42	16:38	11:23	11:21	10:42	10:39	09:49	09:46	08:44	08:42	בלגיה, בריסל (ח)
19:33	18:41	19:22	19:19	19:00	18:57	09:51	09:48	08:41	08:38	08:05	08:02	05:19	05:16	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:19	18:23	19:08	19:05	18:41	18:38	09:40	09:37	08:30	08:27	07:54	07:51	05:09	05:06	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
16:55	15:42	16:39	16:36	15:58	15:55	10:42	10:39	10:01	09:58	09:08	09:05	08:05	08:03	בריטניה, לונדון (ח)
16:56	15:38	16:40	16:36	15:54	15:51	10:54	10:52	10:15	10:12	09:18	09:15	08:25	08:22	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
16:58	15:40	16:41	16:38	15:59	15:55	10:50	10:47	10:10	10:07	09:15	09:12	08:17	08:14	גרמניה, ברלין (ח)
17:24	16:09	17:09	17:06	16:28	16:25	11:05	11:02	10:23	10:20	09:31	09:28	08:24	08:21	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:40	18:50	19:29	19:26	19:08	19:06	09:50	09:47	08:39	08:36	08:01	07:58	05:14	05:11	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
18:44	17:50	18:34	18:31	18:08	18:05	10:49	10:46	09:52	09:49	09:19	09:16	07:09	07:06	הודו, מומבאי (ח)
18:41	17:47	18:31	18:28	18:06	18:02	10:45	10:42	09:48	09:45	09:15	09:12	07:04	07:01	הודו, פונה (ח)
16:50	15:39	16:36	16:33	15:58	15:54	10:20	10:17	09:35	09:32	08:47	08:44	07:30	07:28	הונגריה, בודפשט (ח)
17:23	16:19	17:11	17:08	16:38	16:34	10:28	10:25	09:40	09:37	08:58	08:55	07:24	07:21	טורקיה, איסטנבול (ח)
17:55	16:53	17:43	17:40	17:12	17:08	10:50	10:47	10:00	09:58	09:20	09:17	07:39	07:37	יוון, אתונה (ח)
17:13	16:02	16:58	16:55	16:21	16:17	10:40	10:37	09:55	09:52	09:08	09:05	07:49	07:47	מולדובה, קישינב (ח)

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
			ש	א	ש	א								
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:05	07:07	09:14	09:17	09:47	09:50	10:44	10:47	18:02	18:05	18:28	18:31	17:47	18:41
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	04:36	04:39	07:26	07:29	08:29	08:32	09:50	09:53	20:17	20:20	20:58	21:01	20:02	21:18
נפאל, קטמנדו (ח)	06:49	06:52	08:48	08:51	09:23	09:26	10:17	10:20	17:13	17:16	17:40	17:43	16:57	17:54
סינגפור, סינגפור (ח)	07:00	07:03	09:28	09:31	09:59	10:02	11:01	11:04	19:03	19:06	19:27	19:30	18:48	19:40
פולין, ורשא (ח)	07:42	07:45	08:41	08:44	09:36	09:39	10:16	10:19	15:24	15:28	16:08	16:12	15:09	16:28
פרו, לימה (ח)	05:41	05:44	08:19	08:22	08:51	08:54	09:57	10:00	18:31	18:34	18:56	18:59	18:15	19:08
צרפת, לאון (ח)	08:18	08:21	09:40	09:43	10:26	10:29	11:11	11:14	16:58	17:02	17:35	17:38	16:43	17:52
צרפת, פריז (ח)	08:41	08:43	09:52	09:55	10:42	10:45	11:26	11:28	16:57	17:01	17:35	17:38	16:42	17:53
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:58	06:01	08:23	08:26	08:54	08:57	09:55	09:58	17:49	17:52	18:13	18:16	17:34	18:26
קנדה, טורונטו (ח)	07:47	07:50	09:15	09:18	09:59	10:02	10:46	10:49	16:46	16:49	17:18	17:21	16:31	17:34
קנדה, מונטריאול (ח)	07:31	07:33	08:53	08:56	09:39	09:42	10:25	10:28	16:14	16:18	16:49	16:53	15:59	17:06
קפריסין, לרנקה (ח)	06:49	06:51	08:35	08:38	09:14	09:17	10:05	10:08	16:37	16:40	17:07	17:10	16:22	17:22
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	09:17	09:20	10:04	10:07	11:03	11:06	11:41	11:44	16:30	16:33	17:18	17:21	16:14	17:39
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:57	08:59	09:39	09:41	10:40	10:43	11:17	11:20	16:01	16:05	16:47	16:50	15:46	17:08
רוסיה, ווסטוב-על-הדון (ח)	08:04	08:07	09:21	09:24	10:09	10:12	10:54	10:57	16:33	16:36	17:11	17:14	16:18	17:28
שוויץ, ציריך (ח)	08:09	08:12	09:26	09:29	10:14	10:17	10:59	11:02	16:42	16:45	17:15	17:18	16:27	17:33
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:36	06:39	08:52	08:55	09:24	09:27	10:22	10:25	17:55	17:58	18:20	18:23	17:40	18:32

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועודיות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבַּת קֹדֶשׁ:**

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותציעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסטים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולהסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אל

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00505
20/12/2015

P.P.
שולם
1949
תל אביב

